

Programmabegroting 2025

Versie: 3.0.0.0.0

Inhoudsopgave

1 Inleiding	3
1.1 Inclusieve en duurzame verstedelijking	4
1.2 Sociale en gezonde stad	5
1.3 Internationale stad van kennis en cultuur	7
2 Hoofdpijnen financiële positie	9
3 Beleidsbegroting	17
3.1 Programmaplan	17
3.1.1 Bestuur en dienstverlening	20
3.1.2 Veiligheid	32
3.1.3 Economie	40
3.1.4 Mobiliteit	62
3.1.5 Omgevingskwaliteit	84
3.1.6 Stedelijke ontwikkeling	110
3.1.7 Jeugd en onderwijs	140
3.1.8 Cultuur, sport en recreatie	160
3.1.9 Maatschappelijke Ondersteuning	180
3.1.10 Werk en inkomen	196
3.1.11 Dekkingsmiddelen, Overhead, Vpb en onvoorzien	210
3.2 Paragrafen	218
3.2.1 Lokale heffingen	218
3.2.2 Weerstandsvermogen en risicobeheersing	223
3.2.3 Onderhoud kapitaalgoederen	229
3.2.4 Financiering	239
3.2.5 Bedrijfsvoering	242
3.2.6 Verbonden partijen	247
3.2.7 Grondbeleid	256
3.2.8 Subsidies	259
3.2.9 Taakstellingen en reserveringen	271
3.2.10 Demografische ontwikkelingen	272
3.2.11 Bijzonder Programma Doorontwikkeling Sociaal Domein	274
3.2.12 Bijzonder Programma Duurzaamheid	275
4 Financiële begroting	279
4.1 Overzicht van baten en lasten	279
4.1.1 Overzicht van baten en lasten in meerjarig perspectief	279
4.1.2 Grondslagen voor de begroting	282
4.1.3 Structureel en reëel evenwicht	284
4.2 Uiteenzetting van de financiële positie	299
4.2.1 Geprognosticeerde begin- en eindbalans	299
4.2.2 Investerings	300
4.2.3 Reserves	321
4.2.4 Voorzieningen	328
4.2.5 EMU Saldo	330
4.3 Overzicht per taakveld	331
5 Bijlagen	333
5.1 Samenstelling stadsbestuur	333
5.2 Begroting per prestatie	334
5.3 Mutaties Kaderbrief	342
5.4 Raadsbesluit	348

Hoofdstuk 1

1 Inleiding

Voor u ligt de programmabegroting van de gemeente Leiden voor de jaren 2025-2028. In de begroting leest u de plannen van het Leidse stadsbestuur en waar het geld naartoe gaat. Voor het jaar 2025 gaat het om een begroting van 741,4 miljoen euro.

In de [kaderbrief van 2024-2028](#) staan de uitgangspunten voor deze begroting. In de begroting werken we dit verder uit. Net als in de kaderbrief presenteren we u een sluitende meerjarenbegroting met vanaf 2027 een bijsturingsopgave op de specialistische jeugdhulp. Dit houdt in dat we onze plannen kunnen betalen als het lukt om de komende jaren bij te sturen op de specialistische jeugdhulp. Zo kunnen we blijven bouwen aan een duurzaam, sociaal, groen en ondernemend Leiden. In deze begroting geven we onder meer geld uit aan woningbouw, het verbeteren van de bereikbaarheid en verkeersveiligheid in de stad en het bestrijden van armoede.

Financieel beeld

Leiden is financieel gezond en we voeren vele plannen uit. Dit levert zichtbaar resultaat op in de stad. Leiden groeit en bloeit in vele opzichten. We houden koers en gaan door met het realiseren van onze ambities uit het beleidsakkoord 'Samen leven in Leiden' 2022-2026. We werken aan een leefbare stad, waarin we balans houden tussen de groei van Leiden en de leefbaarheid in de wijken. Dat doen we met oog voor elkaar en met oog voor een groene leefomgeving. Daarvoor presenteren we u een solide begroting, waarin onze plannen zijn uitgewerkt.

Ook dit jaar is er ruimte ontstaan in de begroting, doordat de rente en prijzen minder hard stijgen en sommige projecten vertraging oplopen. Hierdoor ontstaat ruimte voor andere uitgaven. Bovendien hebben we in de kaderbrief een eenmalige meevaller uit de afkoopsommen erfpacht kunnen melden. Het financiële uitgangspunt is hierdoor gunstig, ook al zijn er nog wel onzekerheden. Een belangrijke ontwikkeling is de uitwerking van het regeerakkoord door het kabinet. Op het moment dat deze begroting wordt opgesteld, is het nog onduidelijk hoe dit voor gemeenten uitpakt.

De begroting wijkt op sommige punten af van de kaders uit de kaderbrief. We hebben te maken met twee omvangrijke financiële tegenvallers. Eén daarvan zijn de extra kosten voor specialistische jeugdhulp. Dit komt bovenop de tekorten in het sociaal domein. Het extra tekort loopt de komende jaren op tot 2,8 miljoen euro. Een andere tegenvaller zijn de kosten voor de aanschaf van een nieuw gemeentelijk financieel systeem. Het gaat om 1,9 miljoen euro en jaarlijks een extra bedrag van 800.000 euro. In het [raadsvoorstel](#) is dit toegelicht. Door deze ontwikkelingen hebben we in deze begroting keuzes moeten maken.

Keuzes in de begroting

Ten opzichte van de [kaderbrief 2024-2028](#) zijn in deze begroting de volgende keuzes gemaakt:

- We betalen de extra tegenvaller op de specialistische jeugdhulp de eerste twee jaar uit de reserve voor het sociaal domein. Vanaf 2027 voeren we dit tekort op als extra bezuinigingstaakstelling voor de specialistische jeugdhulp. Dit betekent dat we willen bijsturen op deze uitgaven zodat we op termijn minder uitgeven. Tegelijkertijd verhogen we ook de buffers in het zogenaamde behoedzaamheidsbudget vanaf 2027 met hetzelfde bedrag. Hierop kunnen we terugvallen als het niet lukt om het voorgenomen bedrag te bezuinigen.
- We nemen daarnaast de extra kosten voor het nieuwe financieel systeem en de lager bijgestelde uitkering uit het Gemeentefonds op in de begroting. Hiermee is de begroting actueel.
- De gedaalde rente zorgt ervoor dat we de komende jaren minder geld kwijt zijn aan leningen. Ook deze meevaller verwerken we in de begroting.
- We nemen iets meer risico door de buffers in de raming van de Algemene uitkering uit het Gemeentefonds en de buffer voor loon- en prijsontwikkeling te verkleinen. Binnen het behoedzaamheidsbudget stond vanaf 2027 een extra buffer van € 800.000 voor tegenvallers. In 2027 zetten we deze buffer in. Voor 2028 en verder laten we deze buffer staan.
- Door lagere kosten voor de vervanging van riolering hoeft het tarief voor de riool- en waterzorgheffing in 2025 minder te stijgen dan eerder verwacht.

Met deze meevaller en bijsturingsmaatregelen kunnen we de nieuwe tegenvallers ten opzichte van de kaderbrief 2024-2028 opvangen.

1.1 Inclusieve en duurzame verstedelijking

Leiden werkt aan een leefbare, inclusieve en duurzame stad. We spelen in op de gevolgen van klimaatveranderingen door de stad anders in te richten, we leggen gescheiden rioolstelsels aan, vergroenen en versterken de biodiversiteit. We breiden het warmte- en elektriciteitsnet uit. Hierdoor hoeven we steeds minder gas te gebruiken. Ook zetten we de komende tijd verder in op verkeersveiligheid, schoon vervoer en maken we meer ruimte voor de fiets, voetganger en het openbaar vervoer. We gaan door met de bouw van woningen, met ruimte voor werken en voorzieningen. Op deze manier werken we aan een toegankelijke en leefbare stad voor de vele mensen die in Leiden wonen, werken of bezoeken.

In de volgende programma's leest u meer over onze plannen:

- Programma 4: Bereikbaarheid
- Programma 5: Omgevingskwaliteit
- Programma 6: Stedelijke Ontwikkeling

Duurzame wijkvernieuwingen

In 2025 gaan we door met onze duurzame wijkvernieuwingen, waarbij riolen worden vervangen door een gescheiden rioolstelsel waarbij het regenwater wordt gescheiden van het vuile water. Bij de rioolvervangingen maken we ondergronds ruimte voor de uitbreiding van het warmtenet. Bovengronds grijpen we deze kans aan om te vergroenen en de openbare ruimte verkeersveiliger te maken. De komende jaren richten we ons op de Professorenwijk, de Raadsherenbuurt, de Hoge Mors en Meerburg. Een aantal projecten bereiden we voor, waaronder projecten in de Fortuynwijk en Boshuizen.

Autoluwe binnenstad en knooppunt Leiden Centraal

Een groot deel van onze ambities voor een duurzamer, veiliger en ruimte-efficiënter Leiden komen samen in en rondom het Stationsgebied. Dit gebied wordt de komende jaren verder ontwikkeld. In 2025 werken we verder aan de plannen voor de herontwikkeling van het station en de directe omgeving daarvan. Ook werken we onze plannen uit voor de herinrichting van de Stationsweg, Steenstraat, Beestenmarkt en Turfmarkt. Dit doen we volgens het kaderbesluit 'Groene Lopers Leiden'. In deze begroting zijn de benodigde reserveringen en indexaties hiervoor verwerkt, zoals aangekondigd in de kaderbrief.

Woningbouw

We bouwen nieuwe woningen waarvan een groot deel in de sociale huur en het middensegment. Mede dankzij de toekenning van Startbouwimpuls subsidies is het gelukt nieuwe woningen te bouwen. Dit wordt gedaan, ondanks rente- en prijsstijgingen van de afgelopen periode. De komende jaren zetten we deze lijn door. Zo blijven we investeren en bouwen aan een nieuw thuis voor vele Leidenaren. In hoofdstuk 6 lichten we toe hoe we dit gaan doen.

Robuust en waardevast investeringsprogramma

In de kaderbrief is aangekondigd dat we het gehele investeringsprogramma gaan indexeren. Dat is nodig om onze projecten door te laten gaan binnen de gestelde (kwalitatieve) kaders, ondanks de hoge prijsstijgingen van de afgelopen jaren. In deze begroting is dit verwerkt. Daarnaast zijn investeringskredieten opgenomen voor de warmtetransitie in Leiden met een wijkgerichte aanpak. We starten in zogeheten 'startwijken'. We maken deze wijken klaar voor aansluiting op duurzame warmtebronnen, zoals WarmtelinQ+.

1.2 Sociale en gezonde stad

In Leiden kijken we naar elkaar om. Vanuit onze Visie Sociaal Domein streven we ernaar dat iedereen deel uitmaakt van de samenleving, welke verschillen er ook tussen onze inwoners bestaan. We werken hard aan een stad waarin iedereen mee kan doen, zich waardevol voelt en zichzelf kan zijn. Om die reden hebben we bestaanszekerheid en gelijke kansen voor iedereen hoog in het vaandel staan. Ook willen we de gezondheid van onze inwoners verbeteren en gezondheidsverschillen verkleinen. We zorgen dat iedereen ruimte heeft om te ontwikkelen, ontmoeten en bewegen. Leidenaars die het zelfstandig niet redden, bieden we hulp aan waar dit nodig is, bijvoorbeeld bij schulden of ondersteuning aan huis.

In de volgende programma's leest u meer over onze plannen:

- Programma 7: Jeugd & Onderwijs
- Programma 8C: Sport,
- Programma 9: Maatschappelijke Ondersteuning
- Programma 10: Werk & Inkomen

Financiën sociaal domein

Met de Kaderbrief 2024-2028 heeft de gemeenteraad ingestemd met bijstuningsmaatregelen om de bestaande taakstelling binnen het sociaal domein van € 2,3 miljoen in te vullen. De komende periode werken we eraan om deze maatregelen, die per 2027 ingaan, verder vorm te geven.

Jeugdhulp

Helaas zijn er nog steeds tekorten in het sociaal domein. De tekorten worden voornamelijk veroorzaakt door de specialistische jeugdhulp. Regionaal is een taskforce bezig met het vormen van maatregelen die de kosten kunnen terugdringen. Hierover volgt eind 2024 een advies. Deze adviezen werken we in 2025 uit. Ook kan de landelijke Hervormingsagenda Jeugd bijdragen aan het verbeteren en financieel betaalbaar houden van de jeugdhulp. Deze bevat een groot pakket afspraken om de jeugdzorg te verbeteren en financieel houdbaar te krijgen. Lokaal zetten we in op het verder verstevigen van de jeugdteams en de afbakening van jeugdhulp. Tot slot wordt regionaal ingezet op het versterken van de samenwerking bij inkoop van specialistische jeugdhulp, en het organiseren van regionale voorzieningen.

Maatschappelijke ontwikkelingen

Met de komst van het nieuwe kabinet is er een andere politieke wind gaan waaien. Het is nog onduidelijk welke invloed dit heeft op gemeenten. Hiervoor wachten we op een uitgewerkt beleidsakkoord van het kabinet. In het hoofdlijnenakkoord wordt wel al duidelijk dat er wordt bezuinigd op verschillende onderwerpen die voor het sociaal domein van belang zijn, zoals preventie. Daarnaast wordt invulling gegeven aan de Hervormingsagenda Jeugd, waarvan de uitwerking nog onzeker is.

Waar zetten we op in?

In 2025 zetten we onverminderd in op het vergroten van de bestaanszekerheid, gezondheid en kansengelijkheid van ál onze inwoners.

- We ontwikkelen de Leidse Sleutelpas voor álle Leidenaren. Met ingang van 1 juli 2025 wordt deze geïntroduceerd. Centraal staat dat iedereen in Leiden mee kan doen, leuke dingen kan ondernemen en de stad kan ontdekken, wat je inkomen ook is. De pas is gericht op alle inwoners, werkgevers, verenigingen, stichtingen en instellingen van Leiden.
- In Leiden vinden we het belangrijk dat iedereen mee kan doen. Het hebben van werk en inkomen is hiervoor belangrijk. We zetten daarom in op de vorming van een regionaal werkcentrum Holland Rijnland. Dit centrum wordt een centraal punt voor iedereen die werk zoekt, advies wil over ander werk of omscholing nodig heeft. Zo willen we iedereen die wil werken of omscholen bereiken en ondersteunen waar nodig.
- In 2025 gaat Eerste Hulp Bij Geldzorgen (EHBG) door met extra aandacht voor jongeren in de leeftijd van 18 tot 27 jaar, via whatsapp, telefoon of huisbezoek. Hierdoor ontstaat meer contact dan alleen met een brief of e-mail.
- We zetten extra in op het betrekken van werkgevers bij het ontwikkelen van basisvaardigheden van hun werknemers. Zo creëren we meer mogelijkheden voor groei en werk. Samen met partners maken we een lokaal uitvoeringsplan voor het nieuwe beleid.
- We maken nieuw beleid op het gebied van sport, gezondheid, bewegen en spelen.
- Het welzijn van studenten staat nog steeds onder druk. We blijven ons inzetten om de oorzaken van stress te verminderen en de route naar welzijn en zorg te verbeteren. We verbinden professionals met elkaar en met studenten (initiatieven). We versterken de gelijkwaardigheid tussen studenten, bijvoorbeeld door het voor mbo-studenten mogelijk te blijven maken aan de EL CID deel te nemen.
- We geven invulling aan de aanpak Eenzaamheid en Mentale Gezondheid. Samen met Inklusio werken we aan een bewustwordingscampagne op het thema eenzaamheid. Ook werken we aan een uitvoeringsagenda Leiden op Leeftijd 2025. Hierin zullen verschillende aspecten centraal staan, zoals participatie en inclusie van ouderen in de samenleving en het creëren van een dementievriendelijke stad.

- We onderzoeken of uitbreiding van de Gelijke Kansen Aanpak mogelijk en wenselijk is.
- Het beleidsrijke Integraal Huisvestingsplan Onderwijs is in samenhang met de schoolbesturen opgesteld en wordt voorgelegd aan de gemeenteraad.

Leiden Inclusief:

We zetten ons in om een diverse, inclusieve en gelijkwaardige gemeentelijke organisatie te zijn, en om al het werk dat we doen op die manier uit te voeren. Dit doen we onder andere door gemeentelijke gebouwen meer toegankelijk te maken en verder te werken aan inclusieve werving en selectie. Ook krijgt inclusie een plek in alle onderdelen van de organisatie. We versterken de netwerken in de stad die zich inzetten op dit thema en zetten die actief in. Zo werken we in samenwerking met partners in de stad aan het promoten van het Samen Leiden label. Eind 2025 volgt er een advies over het inbedden van dit thema in de organisatie.

1.3 Internationale stad van kennis en cultuur

Leiden is een internationale stad van kennis en cultuur. Met deze focus wordt de stad nog beter en mooier. Het levert zichtbaar en merkbaar een bijdrage aan de welvaart en het welzijn van inwoners, bedrijven en organisaties. Er komen veel bezoekers naar de stad voor cultuur, detailhandel en horeca. Samen met onze kenniseconomie zorgt dit voor banen in Leiden en de omgeving. Om de stad economisch weerbaar, toekomstbestendig en aantrekkelijk te houden, blijven we investeren in deze pijlers. We investeren in een goed vestigingsklimaat, en bieden ruimte voor innovatie, ondernemerschap en samenwerking. Dit doen we nadrukkelijk samen met inwoners, ondernemers, kennis- en cultuurinstellingen en andere maatschappelijke partners.

In de volgende programma's leest u meer over onze plannen:

- Programma 3: Economie
- Programma 7: Jeugd & Onderwijs
- Programma 8: Cultuur

Kennis en Internationalisering

De kennis en expertise in onze stad is er voor alle Leidenaren. Dat is het uitgangspunt van de samenwerking Leiden Kennisstad, waarin gemeente, universiteit, mbo, hogeschool en Naturalis samen optrekken. Het jaar 2025 is daarbij bijzonder. Onze universiteit bestaat dan 450 jaar. Samen met studenten, docenten en onderzoekers werken we aan onze maatschappelijke opgaven. Daarin zoeken we de verbinding met inwoners en professionals in de stad. Zo werken we aan een rijke leeromgeving in de stad. Meerdere initiatieven dragen hieraan bij, zoals bijvoorbeeld de Erfgoed deal, Sprekend Erfgoed, het Leiden Healthy Society Center, Leiden Biodiversity Netwerk, Leren met de Stad, Het Leiden Educational Fieldlab (LEF), de nieuwe Leidse Educatieve Agenda en het initiatief Verwonder om de Hoek.

We zetten in op het verder vergroenen van schoolpleinen en het versterken van natuur- en duurzaamheidseducatie op school. We leren kinderen beter begrijpen wat een circulaire maatschappij is en hoe een duurzamer energiesysteem eruit ziet. Zo kan de nieuwe generatie bijdragen aan een biodiverse en klimaatneutrale stad in 2050. Ook bouwen we verder aan de samenwerking met, en de positie van het mbo-onderwijs. Van praktijkgericht onderzoek tot aan initiatieven om de gelijkwaardigheid en het welzijn van studenten te bevorderen. Het profiel van Leiden als kennisstad zien we terug in onze Leidenaars. Er komen veel studenten naar Leiden om hier te wonen en/of studeren. Ook is er een grote groep Leidenaars met alleen een buitenlandse nationaliteit. Daarom is extra aandacht voor onze internationale inwoners en studenten.

Economie

De Leidse economie bestaat uit verschillende soorten bedrijven en sectoren, met kenniseconomie, stadsverzorgende economie en bezoekerseconomie als fundament. Leiden vervult een belangrijke centrumfunctie, en daarom is het van belang om regionaal samen te werken. We werken door aan onze regionale bedrijventerreinenstrategie, herijking Economie071, onze ontwikkelagenda Ruimte voor werk in de stad en de verstedelijkingsopgave die wij hebben om daarbij de leefbaarheid en aantrekkelijkheid van onze stad voor onze inwoners en bedrijven te behouden. Veel mensen zijn afhankelijk van werk en de voorzieningen in onze stad. De komende jaren werken we verder aan het stimuleren van ondernemerschap en een toekomstbestendige economie. Dat doen we vanuit de volgende vijf economische pijlers:

1. Ruimte voor werken
2. Stimuleren en faciliteren van ondernemerschap
3. Talent behouden en aantrekken voor de stad
4. Stimuleren en faciliteren van kennis en innovatie
5. Stimuleren van Leiden als aantrekkelijke stad

De focus in 2025 ligt op 'Ruimte voor Werk'. We nemen meer regie op het behouden van voldoende fysieke en betaalbare ruimte voor werken in de stad. Dit is een belangrijk onderdeel van het aantrekkelijk houden van de stad. Het draagt bij aan brede welvaart voor iedere Leidenaar. Voor wat betreft de binnenstad verlengen we de subsidieregeling 'Vitale Binnenstad' met vier jaar en werken we aan een 'Omgevingsprogramma Binnenstad'.

Cultuur en Erfgoed

Op het gebied van cultuur en erfgoed zetten we de volgende stappen:

- In 2025 treedt een nieuw subsidiestelsel in werking voor culturele instellingen. De aanleiding hiervoor is de motie 'Beter subsidiestelsel' (M.23.0049). Het nieuwe subsidiestelsel is transparanter en toegankelijker. Culturele instellingen kunnen in 2025 een subsidie aanvragen voor 2026.
- Verder is de Cultuurvisie uitgewerkt in de Uitvoeringsagenda Cultuur 2025-2026. Daarin zijn onder andere publieksbereik en cultuurparticipatie belangrijke thema's. Ook starten we met de vervanging van grotere theatertechniek bij een aantal podia. Een voorbeeld hiervan zijn de trek- en hijsinstallaties in de Leidse Schouwburg en Stadsgehoorzaal.

- Naast deze ontwikkelingen gaat de verbouwing van de bibliotheek aan de Nieuwstraat in 2025 van start. De bibliotheek wordt een duurzaam gebouw, en een belangrijke plek voor mensen om samen te komen.
- Op gebied van erfgoed zetten we ook stappen, zo wordt de subsidieregeling 'historisch stadsbeeld' als proef uitgebreid in 2025 en 2026. Daarnaast start in 2025 de renovatie van het gebouw van Erfgoed Leiden en Omstreken aan de Boisotkade.

Hoofdstuk 2

2 Hoofdpijnen financiële positie

Ten opzichte van de Kaderbrief 2024-2028 treden tegenvallers op door hogere kosten voor de specialistische jeugdhulp, de aanschaf van het nieuwe financieel systeem en een algemene uitkering. Door de inzet van buffers en de gedaalde rente kunnen we deze tegenvallers opvangen. Hiermee presenteren we een begroting die in alle begrotingsjaren structureel sluitend is. In het meerjarenbeeld staat wel een taakstelling opgenomen op de specialistische jeugdhulp, maar deze dekken we voor een groot deel af door het aanhouden van een structurele buffer. We denken dat we hiermee een goede balans neerzetten tussen enerzijds het maken van heldere financiële bijsturingskeuzes en anderzijds een solide financieel beleid.

Paragraaf 2.1 schetst de externe invloeden op de cijfers en de kans en onzekerheden die hierbij spelen. In de daaropvolgende paragraaf geven we een samenvatting van de financiële besluitvorming in deze begroting ten opzichte van de besluitvorming bij de [Kaderbrief 2024-2028](#). De laatste paragraaf gaat dieper in op de financiële positie.

2.1. Binnen welke context stellen we de Programmabegroting 2025 op?

Hoe ontwikkelt de economie zich om ons heen?

De economische omstandigheden zijn van invloed op de gemeentebegroting. Vooral de volgende ontwikkelingen zijn van belang:

- Na enkele jaren van (zeer) hoge inflatie en een korte periode van economische stilstand, is de economie in rustiger vaarwater gekomen. In de augustusramming prognosticeert het Centraal Planbureau een lichte economische groei. De verwachte inflatiecijfers 2025 voor lonen (4,8%) en prijzen (2,6%) in de sector overheid zijn sterk afgenomen. Wel werkt de inflatiegolf 2021-2023 nog door in cao-eisen, waardoor de loonontwikkeling nog aan de hoge kant blijft. In de Kaderbrief 2024-2028 heeft de raad de door het college voorgestelde koopkrachtreparatie op het meerjaren investeringsplan en diverse budgetten vastgesteld. Hierdoor kan het risico op tekorten door onvoldoende indexering van budgetten naar beneden worden bijgesteld.
- De rente op geldleningen is sinds de kaderbrief licht gedaald. Waar we bij de kaderbrief verwachtten onze langlopende geldleningen te kunnen afsluiten tegen een rente van 3,2%, verwachten we dat dit nu tussen 3,0% en 3,1% zal liggen. De inflatie ontwikkelt zich intussen richting de 2%-doelstelling die de Europese Centrale Bank nastreeft. Het is de verwachting dat de ECB in de toekomst de beleidsrente verder in stappen zal verlagen als de inflatiecijfers dit toelaten. Hierbij geldt wel dat deze verwachte rentedaling al door de markt is verwerkt in rentepercentages die we nu betalen op langlopende geldleningen. De renteverlagingen door de ECB zullen hierdoor vooral effect hebben op de tarieven voor kortlopende geldleningen. Hiermee is het niet reëel om nu al vooruit te lopen op dalende rentes op de financiering van de gemeente, die vooral bestaat uit langlopende geldleningen.
- De krapte op de arbeidsmarkt blijft groot. Niet alleen voor gemeente Leiden, maar ook voor gesubsidieerde partners, bouwers en leveranciers blijft het vinden van het juiste personeel ook de komende jaren nog een uitdaging. Dit blijft een bepalende factor voor de mate waarin de gemeente Leiden zijn ambities volgens planning kan uitvoeren. Daarnaast vormen het stikstofvraagstuk en de drukte op het elektriciteitsnet een uitdaging voor toekomstige ontwikkelactiviteiten in de stad.

Wat betekent het nieuwe kabinet (mogelijk) voor de gemeentelijke financiën?

Na het sluiten van het hoofdlijnenakkoord door de coalitie PVV-VVD-NSC en BBB trad op 2 juli 2024 het kabinet Schoof aan. Op het moment van het afronden van de nu voorliggende Programmabegroting 2025 werkt het nieuwe kabinet aan de uitwerking van het hoofdlijnenakkoord in een regeerprogramma. Hiermee is het voor nu lastig om de precieze consequenties van het nieuwe kabinetsbeleid voor de financiën van de gemeente Leiden in te schatten. Vooral de onderstaande punten uit het hoofdlijnenakkoord zijn mogelijk relevant voor de financiën van de gemeente:

- De coalitie is voornemens om de specifieke uitkeringen die gemeenten vanuit ministeries ontvangen om te zetten naar de algemene uitkering uit het Gemeentefonds. Door de lagere verantwoordingslasten voor gemeenten boekt de coalitie hiervoor een bezuiniging van 10% van deze specifieke uitkeringen in. Afhankelijk van hoe deze 10% wordt verdeeld, leidt dit voor gemeenten dus tot een opgave om te bezuinigen. Leiden ontvangt structureel ongeveer € 20 miljoen aan specifieke uitkeringen exclusief de BUIG (dit is de specifieke uitkering waaruit de bijstandsuitkeringen worden betaald).
- De ontwikkelingen binnen de asielketen en opvang Oekraïners zijn nog zeer onzeker. Gemeente Leiden draagt via het programma OSA (opvang Oekraïners, Statushouders en Asielzoekers) bij aan de opvang van

deze doelgroepen. Wat het strengere asielbeleid dat de coalitiepartners voorstaan precies gaat betekenen voor gemeenten is nog niet duidelijk.

- De aangekondigde extra middelen voor woningbouw bieden wellicht kansen voor het dekken van toekomstige investeringen ten behoeve van woningbouw en infrastructuur.
- Het effect van het voornemen om de stijging van de ozb te maximaliseren is in het hoofdlijnenakkoord nog niet concreet genoeg uitgewerkt om de impact in te schatten.
- Diverse keuzes binnen het hoofdlijnenakkoord kunnen begrotingen van verbonden partijen en (gesubsidieerde) partners van de gemeente gaan beïnvloeden. Het gaat dan bijvoorbeeld om Hecht (voornemen van coalitie om te bezuinigen op publieke gezondheid), kennisintensieve bedrijvigheid (schrappen volgende rondes groeifonds) en de culturele sector (hoger btw-tarief). Hoewel dergelijke keuzes niet noodzakelijkerwijs de gemeentebegroting direct raken, kan het wel effecten hebben op de beleidsdoelen die de gemeente wil bereiken.

Naast deze concrete punten staat in het hoofdlijnenakkoord: "Goed bestuur voor de burger betekent ook: rijk, gemeenten, provincies en waterschappen moeten in staat worden gesteld om adequaat en zelfstandig als democratisch gelegitimeerde overheidsorganen te functioneren". Dit zijn mooie woorden, maar de door veel gemeenten gehoopte versterking van het Gemeentefonds maakt geen onderdeel uit van de financiële plannen van de nieuwe coalitie. De Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) is de eerste gesprekspartner van het kabinet. De VNG zal aandacht blijven vragen voor de balans tussen de (medebewinds)taken die gemeenten uitvoeren en de middelen die het rijk hiervoor beschikbaar stelt. Los van de directe financiële consequenties vragen wij aandacht bij het nieuwe kabinet voor de zorgen die wij hebben over voorgenomen beleid. Zo hebben wij samen met het Netwerk Kennisstedes Nederland een brief gestuurd aan de Minister om onze aandachtspunten over de kenniseconomie over te brengen.

Op dit moment is het niet mogelijk om al deze ontwikkelingen concreet te becijferen. Ook de vertaling in het regeerprogramma laat nog veel vragen open. We blijven de verdere uitwerking volgen. Zoals gebruikelijk nemen we de consequenties van de rijksbegroting en doorwerking hiervan in de Septembercirculaire van het Gemeentefonds mee bij het opstellen van de Kaderbrief 2025-2029.

Wat is de financiële uitgangspositie van de gemeente bij het opstellen van de Programmabegroting 2025?

Bij de programmabegroting en kaderbrief gebruiken we een SWOT-model om in hoofdlijnen een beeld te geven van de sterke en zwakke eigenschappen van onze eigen begroting en balans. Ook laten we in dit model zien welke grootste kansen en bedreigingen in de omgeving van invloed kunnen zijn op de financiële positie van de gemeente.

	Voordelig	Nadelig
Intern	<p><i>Sterkte</i></p> <p>a. De Kaderbrief 2024-2028 geeft zicht op een structureel sluitend meerjarenbeeld.</p> <p>b. Het weerstandsvermogen is op orde.</p> <p>c. Naast <i>incidenteel</i> weerstandsvermogen ook <i>structurele</i> behoedzaamheidsruimte (deels als tegenhanger taakstelling SD).</p> <p>d. Optimistische raming cashflow investeringen.</p> <p>e. Reservering structurele begrotingsruimte in 2028 voor kapitaallasten buiten het meerjarenbeeld.</p>	<p><i>Zwakte</i></p> <p>f. Openstaande taakstelling sociaal domein / specialistische Jeugdhulp € 5,4 miljoen vanaf 2027 (deels afgedekt door behoedzaamheidsruimte).</p> <p>g. Relatief hoge (woon)lasten en ozb niet-woningen.</p> <p>h. Grote Leidse investeringsagenda maakt de begroting gevoelig voor projectrisico's en renteontwikkeling.</p>
Extern	<p><i>Kans</i></p> <p>i. Door gedaalde inflatie ECB hint op toekomstige rentedaling. Dit kan een drukkend effect hebben op de rentelasten in de Leidse begroting.</p> <p>j. Extra middelen op rijksbegroting voor investeringen in bereikbaarheid en woningbouw (hoofdlijnenakkoord);</p> <p>k. Hervormingsagenda Jeugd moet gemeenten op termijn in staat stellen om te bezuinigen op de Jeugdhulp.</p>	<p><i>Bedreiging</i></p> <p>l. Op gang blijven van de woningbouw i.r.t. maatstaven Gemeentefonds;</p> <p>m. Diverse onzekerheden in het hoofdlijnenakkoord PVV-VVD-NSC-BBB</p>

Na de besluitvorming in de Kaderbrief 2024-2028 lag er met de kennis van toen een structureel sluitend beeld. (a) en een concernreserve die in alle jaren aan de vastgestelde normen voldeed (b). Om dit structureel evenwicht te bereiken heeft het college een taakstellende bezuiniging ingeboekt van € 5,4 miljoen op de specialistische jeugdhulp. Deze is echter grotendeels afgedekt door de structurele behoedzaamheidsruimte. Dit is een structurele post op de begroting die kan worden ingezet als de taakstelling niet geheel kan worden ingevuld (c). Hiermee resteert een taakstelling op de specialistische jeugdhulp die oploopt tot € 2,1 miljoen in 2028 die niet wordt afgedekt door deze behoedzaamheidsruimte. Dit correspondeert met 6% van de begrote kosten voor specialistische jeugdhulp in 2025. Zie ook de toelichting in de paragraaf taakstellingen en reserveringen. Het tussen rijk en gemeenten gesloten hoofdlijnenakkoord biedt op termijn mogelijk kansen om deze kostendaling daadwerkelijk te realiseren (k). Doordat de Leidse woonlasten en ozb niet-woningen relatief hoog zijn is hier de ruimte beperkt om structurele tegenvallers via tariefstijging op te vangen (g).

Leiden heeft een grote investeringsagenda. Door diverse factoren worden projecten vaak langzamer uitgevoerd dan aanvankelijk geraamd. Leiden begroot een afslag voor planningsoptimisme, maar in praktijk blijkt de begroting steeds behoudend (d). Daarnaast reserveert Leiden in het laatste jaar van de begroting in het structurele saldo € 6,5 miljoen voor kapitaallasten buiten het meerjarenbeeld (e). Gevolg van de grote investeringsagenda is dat de Leidse begroting relatief kwetsbaar is voor projectrisico's: het uitvoeren van grote investeringsprojecten gaat per definitie gepaard met risico's op hogere kosten en eventuele lagere externe subsidies. Een ander gevolg van de grote investeringsagenda is gevoeligheid voor de renteontwikkeling (h). Doordat alle rentelasten tegen de actuele rentelasten zijn geraamd, leidt een daling van de rente ook weer tot begrotingsruimte (i).

Onzekerheden naar de toekomst zitten vooral in het op gang blijven van de woningbouw (l). In de raming van het Gemeentefonds is immers (met de nodige marges) rekening gehouden met de toekomstige groei van de stad. De kansen en bedreiging van het hoofdlijnenakkoord (j en m) zijn hierboven al toegelicht.

2.2. Wat is er financieel veranderd ten zichte van de Kaderbrief 2024-2028?

Ten opzichte van het financieel beeld bij de kaderbrief is bij het opstellen van de begroting een aantal grote financiële tegenvallers in beeld gekomen. Voor een reële begroting moeten we deze betrekken bij deze Programmabegroting 2025-2028. Daarnaast is één correctie uitgevoerd op de doorbelasting van de kapitaallasten van de wijkvernieuwingsprojecten. Deze is budgetneutraal. De wijzigingen zijn in € 1.000 (- = voordeel):

Prg.	Omschrijving	2025	2026	2027	2028
5	Correctie riool- en waterzorgheffing door lagere kapitaallasten wijkvernieuwingsprojecten	1.200			
		-1.200			
7	Tegenvaller specialistische jeugdhulp	1.472	2.001	2.811	2.783
		-1.190	-1.737		
AD	Nieuw financieel systeem		800	800	800
		1.900			
AD	Meicirculaire Gemeentefonds	1.788	2.191	1.298	37
	Totaal	3.970	3.255	4.909	3.620

- *Correctie riool- en waterzorgheffing door lagere kapitaallasten wijkvernieuwingsprojecten.* Bij het actualiseren van de investeringsplanning zijn kapitaallasten van wijkvernieuwingsprojecten uit 2025 doorgeschoven naar latere jaren. Dit leidt tot lagere kosten die worden doorbelast via de riool- en waterzorgheffing. Het voordeel door deze lagere kosten was bij het opstellen van de kaderbrief onterecht als storting in de egalisatievoorziening rioolheffing begroot terwijl dit verrekend had moeten worden met de tarieven voor de riool- en waterzorgheffing. Dit leidt dus tot een aanzienlijke lagere stijging van de riool- en waterzorgheffing. Zie ook de toelichting in de paragraaf lokale heffingen.
- *Tegenvaller specialistische Jeugdhulp.* Bij de specialistische Jeugdhulp is een aanvullende tegenvaller in beeld gekomen. Zie ook [de collegebrief](#) die hierover voor de zomer aan de raad is verzonden. Zoals voorgesteld in de brief dekken we dit tekort (excl. gevolg loon- en prijsontwikkeling) in de eerste twee jaar vanuit de Reserve sociaal domein. Zie voor de verdere toelichting ook Programma 7 Jeugd en onderwijs.
- *Nieuw financieel systeem.* De aanbesteding voor het nieuwe financieel systeem heeft één aanbieder opgeleverd. De bieding is fors hoger dan het geraamde budget. Naar aanleiding van ons [raadsvoorstel](#) heeft de raad al toestemming gegeven om tot gunning over te gaan. We verwerken de financiële consequenties van dit besluit nu in de begroting. Zie voor verdere toelichting ook het onderdeel overhead in deze begroting.
- *Meicirculaire Gemeentefonds.* Uit de Meicirculaire van het Gemeentefonds is vanaf 2025 sprake van tegenvallers. Deze zijn vooral het gevolg van lagere loon- en prijscompensatie. Daarom heeft ons college in [de collegebrief](#) voorgesteld om de nadelen 2025-2028 te verrekenen met de stelpost indexering. Deze dekkingsbron komt hieronder terug. Zie voor verdere toelichting het onderdeel algemene dekkingsmiddelen in deze begroting.

Hoe gaat we deze hogere kosten betalen?

Met de bovenstaande tegenvallers verslechtert het financiële beeld. Daarom hebben we in deze begroting ten opzichte van de kaderbrief 2024-2028 de onderstaande dekking verwerkt (in € 1.000, - = voordeel):

Omschrijving	2025	2026	2027	2028
Resultaat Tweede Voortgangsrapportage 2024	-3.366			
Inboeken gedaalde rente	-100	-300	-500	-700
Optimistischer ramen onderuitputting BTW-compensatiefonds Algemene uitkering	-360	-360	-360	-360
Inzet stelpost indexering	-1.546	-2.104	-1.829	-1.701
Inzet beschikbare behoedzaamheidsruimte 2027			-800	
Totaal dekking	-5.372	-2.764	-3.489	-2.761

- **Resultaat Tweede Voortgangsrapportage 2024.** Gelijktijdig met deze begroting behandelt de gemeenteraad de Tweede Voortgangsrapportage 2024. Deze heeft een voordelig resultaat van € 3,4 miljoen dat wordt toegevoegd aan de concernreserve. Dit voordeel kan als dekking van de tegenvallers worden ingezet.
- **Inboeken gedaalde rente.** De rente op de kapitaalmarkt is voor de voor de gemeentelijke financiering relevante geldleningen gedaald. Waar we bij de Kaderbrief 2024-2028 nog uitgaven van een rente op nieuwe geldleningen van 3,2%, ligt deze nu al enige tijd stabiel tussen 3,0% en 3,1%. Dit maakt het verantwoord om de lasten op nieuwe geldleningen tegen 3,1% te ramen. Het voordeel door de lagere rente nemen we met de begroting mee. Zie ook de paragraaf financiering.
- **Optimistischer ramen onderuitputting BTW-compensatiefonds Algemene uitkering.** Gemeenten mogen de betaalde BTW over hun overheidstaken declareren bij het BTW-compensatiefonds. Als de gemeenten gezamenlijk niet de volledige ruimte in dit fonds declareren, wordt het ongebruikte deel toegevoegd aan het Gemeentefonds en weer verdeeld over alle gemeenten. Gemeenten mogen deze onderuitputting in de volgende jaren structureel ramen. Omdat de onderuitputting jaarlijks kan variëren houden we een marge aan van 10% van het bedrag dat we maximaal mogen ramen. Hierdoor boeken we een extra inkomst in van € 360.000 structureel. Zie ook de toelichting op de algemene dekkingsmiddelen.
- **Inzet stelpost indexering.** Jaarlijks indexeren we de gemeentelijke budgetten en eigen inkomsten tegen het door het CPB geraamde inflatiepercentage voor lonen, prijzen en investeringen voor de sector overheid. Ook het Gemeentefonds wordt gecorrigeerd voor loon- en prijsontwikkeling. Deze indexering van inkomsten en uitgaven sluit nooit precies op '0'. Er kan onder aan de streep een voordeel ontstaan doordat alle inkomsten wel worden geïndexeerd maar niet alle uitgaven (kapitaallasten van afgeronde investeringen veranderen bijvoorbeeld niet meer). Het is ook mogelijk dat een nadeel ontstaat als de loon- en prijscompensatie via het Gemeentefonds achterblijft op de werkelijke kostenontwikkeling waarvoor budgetten worden geïndexeerd. De stelpost indexering zorgt voor stabiliteit doordat meevallers en knelpunten op de index hiermee worden verrekend. Door het saldo op de indexering naar prijspeil 2025 loopt de stelpost verder op. We kiezen ervoor om een stelpost van € 1,35 miljoen aan te houden met het oog op toekomstige knelpunten door loon- en prijsontwikkeling. Het restant zetten we in de begroting 2025 in om de tegenvallers door hogere loon- en prijsontwikkeling op te vangen.
- **Inzet beschikbare behoedzaamheidsruimte 2027.** De behoedzaamheidsruimte is een budget met 'vrije ruimte' dat in de Leidse begroting wordt aangehouden om toekomstige structurele onzekerheden af te dekken. In de Kaderbrief 2024-2028 heeft het college dit budget grotendeels gelabeld om de taakstelling op de specialistische jeugdhulp voor een groot deel af te dekken. Aanvullend is vanaf 2027 binnen de behoedzaamheidsruimte een structureel budget van € 800.000 aangehouden met het oog op verdere structurele onzekerheden. Om de concernreserve op peil te houden laten we het in 2027 gereserveerde budget vrijvallen. Vanaf 2028 blijft dit budget van € 800.000 staan.

Naast deze bijsturingsmaatregelen geeft ook de actualisatie van de cijfers in de begroting nog enige ruimte:

- Als onderdeel van het reguliere begrotingsproces vindt een beoordeling plaats van alle 'incidenteel'-gelabelde begrotingsposten. Ook worden de effecten van tussentijdse (technische) begrotingswijzigingen op het structureel evenwicht doorgerekend. Door de aanpassingen die hieruit voortvloeiden is het structureel saldo in 2028 met € 1,2 voordelig bijgesteld.
- Op basis van het nieuwe risicoprofiel is het benodigd weerstandsvermogen iets afgenomen van € 9,8 miljoen bij de Jaarstukken 2023 naar € 9,6 miljoen in deze Programmabegroting 2025. Zie voor verdere toelichting op het risicoprofiel de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing.

Hoe gaan we om met het aanvullende tekort op de specialistische jeugdhulp?

De nieuwe begroting voor de specialistische jeugdhulp geeft ten opzichte van het beeld bij de kaderbrief een extra tekort dat oploopt tot € 2,8 miljoen vanaf 2027. Deze kostenontwikkeling laat zien dat het systeem van de specialistische jeugdhulp voor gemeenten financieel onhoudbaar wordt. De kostenstijgingen moeten bedwongen worden, omdat anders de betaalbaarheid van andere voorzieningen die ook belangrijk zijn voor het welzijn van jongeren in deze stad onder druk komt te staan. Het gaat dan om de bekostiging van

schoolgebouwen, een groene en gezonde leefomgeving, goede bibliotheekvoorzieningen enzovoorts. Ook zijn we er als college van overtuigd dat verbeteringen in de specialistische jeugdhulp mogelijk zijn waardoor meer kinderen sneller de juiste zorg krijgen en onnodig zware zorgtrajecten worden voorkomen.

Via de bestuurlijke taskforce werken we scenario's uit om met fundamentele keuzes tot bijsturing te komen. Vanwege dit voornemen tot bijsturing hebben we in afgelopen jaren de tekorten op de specialistische jeugdhulp steeds als bezuinigingstaakstelling opgenomen. Deze taakstelling was bij de Kaderbrief 2024-2028 opgelopen tot € 5,4 miljoen. Net als bij de kaderbrief voeren we ook nu het nieuwe tekort op de specialistische jeugdhulp (exclusief het knelpunt door afwijkende loon- en prijsontwikkeling) op bij deze taakstelling. De taakstelling neemt hierdoor toe tot € 7,9 miljoen vanaf 2027. Ten opzichte van het voor 2025 geraamde Leidse budget voor de specialistische jeugdhulp van € 37,2 miljoen is dit een bezuinigingstaakstelling van 21%. Vanwege de beoogde invulling op de specialistische jeugdhulp verplaatsen we de taakstelling sociaal domein binnen de begroting van beleidsterrein 9C Ondersteuning naar beleidsterrein 7A Jeugd. Hiermee sluiten de cijfers in onze meerjarenbegroting beter aan op onze bijsturingsambitie.

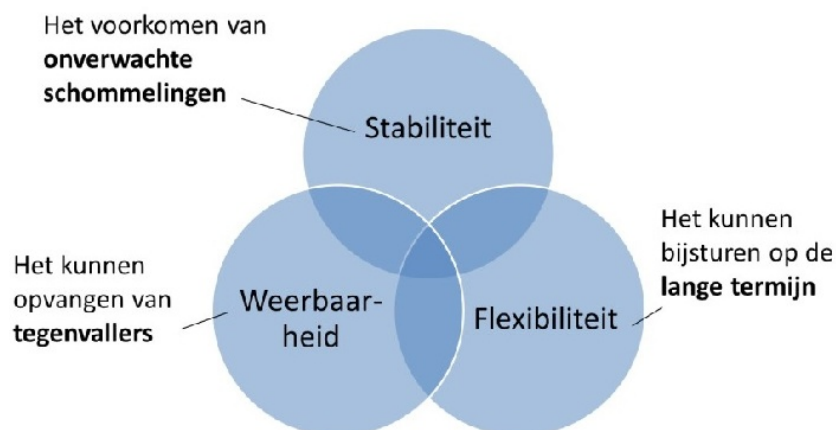
Deze grote taakstelling laat onze bestuurlijke ambitie zien om bij te sturen. Tegelijkertijd erkennen we ook de onzekerheden rondom bijsturing op de specialistische jeugdhulp. Hoewel we er stevig op inzetten om via de bestuurlijke taskforce tot bijsturing te komen en redelijkerwijs ook vanuit de landelijke Hervormingsagenda maatregelen mogen verwachten om de kostenstijging te beheersen, is onzeker of en wanneer dit tot echte besparingen gaat leiden. Om geen al te grote risico's te lopen ten aanzien van het begrotingsevenwicht, houden we daarom vanaf 2027 een ruime behoedzaamheidsruimte aan die specifiek is gelabeld als tegenwicht voor deze bezuinigingstaakstelling op de specialistische jeugdhulp.

We verhogen deze behoedzaamheidsruimte met hetzelfde bedrag als de extra tegenvaller bij deze begroting. Hierdoor wordt de taakstelling van € 7,9 miljoen in 2027 voor € 6,9 miljoen afgedekt door de behoedzaamheidsruimte en vanaf 2028 voor € 5,8 miljoen. Per saldo blijft hierdoor een 'ongedekte' taakstelling over van € 1 miljoen in 2027 en € 2,1 miljoen vanaf 2028. Deze € 2,1 miljoen is ten opzichte van het geraamde budget voor specialistische jeugdhulp in 2028 een bezuiniging van 6%. Zie voor meer toelichting op de opgave op de specialistische jeugdhulp beleidsterrein Jeugd binnen programma 7 Jeugd en onderwijs.

2.3. Hoe ziet de financiële positie van de gemeente eruit na het vaststellen van de Programmabegroting 2025?

Met de hierboven beschreven ontwikkelingen en bijsturingsmaatregelen komen we tot een sluitend financieel beeld. Op basis van de begrippen 'stabiliteit', 'flexibiliteit' en 'weerbaarheid' geven we een beeld van de financiële positie van de gemeente Leiden. Zie voor meer informatie over de financiële positie en het risicoprofiel voor de korte termijn ook de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing.

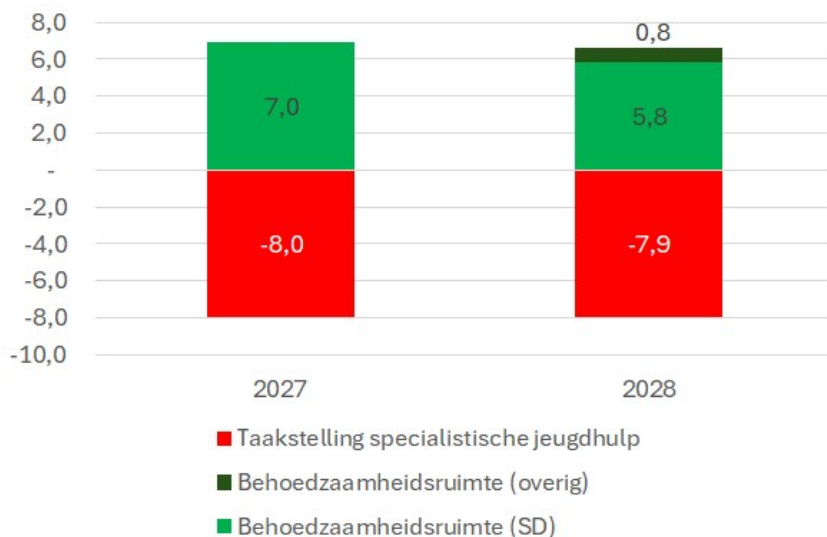
Drie brillen voor de financiële positie

Flexibiliteit

Het begrip flexibiliteit heeft betrekking op de mogelijkheden om op de langere termijn te kunnen bijsturen om de inkomsten en uitgaven van de gemeente.

Met deze Programmabegroting 2025 legt het college een voorstel neer met zicht op een sluitend meerjarenperspectief tot en met 2028 (zie ook hoofdstuk 4.1.3. Structureel en reëel evenwicht). Dit biedt een goede basis om meerjarig de begroting structureel sluitend te houden. Hierbij staat vanaf 2027 wel de taakstelling sociaal domein / specialistische jeugdhulp nog open. Deze wordt deels afgedekt door de behoedzaamheidsruimte. De omvang van de openstaande taakstellingen en behoedzaamheidsruimte vanaf 2027 (in € mln.) is als volgt:

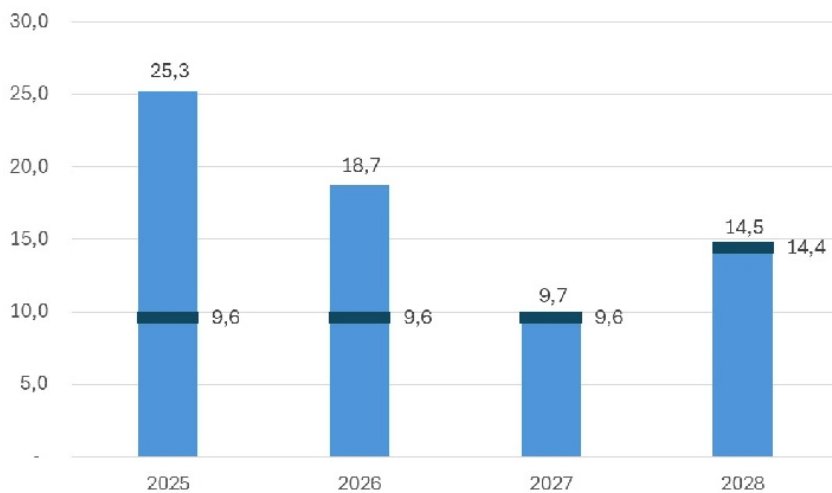
Het rode blok in de grafiek is de structurele bezuinigingstaakstelling op de specialistische jeugdhulp van € 7,9 miljoen die vanaf 2027 in de begroting is verwerkt. Het lichtgroene blok is de structurele buffer die het college in het behoedzaamheidsbudget aanhoudt voor als deze taakstelling niet geheel kan worden gerealiseerd. In 2027 is dit een bedrag van afgerond € 7 miljoen, in 2028 een bedrag van € 5,8 miljoen. Naast deze buffers voor de invulling van de taakstelling SD is binnen het behoedzaamheidsbudget vanaf 2028 ook nog € 800.000 structureel geraamd om eventuele tegenvallers elders in de begroting te kunnen opvangen.

In de raming van de structurele lasten voor 2028 houden we voorzichtigheidshalve ook al rekening met € 6,3 miljoen aan kapitaallasten van geplande investeringen waarvan uitvoering start in de periode 2025-2028, maar die buiten het huidige meerjarenbeeld pas in gebruik worden genomen. Zo zorgen we ervoor dat de lasten van de investeringen waarover u de komende vier jaar besluit in toekomstige begrotingen ook echt kunnen worden gedekt.

Weerbaarheid

Weerbaarheid heeft betrekking op het hebben van voldoende buffers om op de korte termijn risico's op te kunnen vangen.

De belangrijkste buffer voor de korte termijn is de concernreserve. Om de minimale omvang hiervan te bepalen voeren we bij de Jaarstukken en de Programmabegroting een risicosimulatie uit. De concernreserve moet in de eerste drie jaren van de programmabegroting tenminste gelijk zijn aan de uitkomst van deze simulatie. In het laatste jaar van de meerjarenbegroting moet de reserve een omvang hebben van 150% van de uitkomst van de simulatie. De concernreserve voldoet na verrekening van het resultaat van de Tweede Voortgangsrapportage 2024 in alle jaren aan de vereiste minimale omvang. Het verloop van de concernreserve (in € 1.000) is in de periode 2025-2028 als volgt (in € mln.):

De marge ten opzichte van de ondergrens van het benodigd weerstandsvermogen is in deze jaren als volgt:

in € 1.000	2025	2026	2027	2028
Marge ten opzichte van benodigd weerstandsvermogen	15.629	9.080	104	24

Let op: bij het opstellen van het bovenstaande overzicht hebben we het resultaat van de Tweede Voortgangsrapportage 2024 meegenomen. In het overzicht van reserves achterin deze begroting is deze storting nog niet verwerkt. Hierdoor wijkt het gepresenteerde verloop in dat overzicht af van de bovenstaande doorrekening.

Stabiliteit

Stabiliteit heeft betrekking op het voorkomen van onverwachte schommelingen in inkomsten en uitgaven. Met begrotingsafspraken rondom de reserve sociaal domein, de parkeerreserve, het vermogensbeheer grondexploitaties en de bedrijfsreserves van verzelfstandigde organisatieonderdelen zorgen we ervoor dat schommelingen op deze beleidsvelden de totale gemeentebegroting niet rechtstreeks beïnvloeden.

Voor stabiliteit op de langere termijn zijn ook de rente- en schuldontwikkeling relevant. Gemeente Leiden heeft de komende jaren een grote financieringsbehoefte (zie ook de paragraaf financiering). Deze komt voort uit het door de gemeenteraad vastgestelde investeringsprogramma in bereikbaarheid, klimaatadaptatie, onderwijshuisvesting en andere voorzieningen zoals de nieuwe bibliotheek. Hierdoor heeft een daling of stijging van de rente meteen relatief grote consequenties voor de begroting. Zoals hierboven beschreven is het risico op rentestijging afgenomen en lijkt een verdere daling van de rente reëel. Gezien de grote investeringsagenda blijft het voor stabiele financiën belangrijk om de rentelasten behoudend te ramen. Dit doen we door in het meerjarenbeeld de rentelasten tegen de actuele marktrente voor langlopende geldleningen te ramen. Bij iedere kaderbrief en begroting beoordelen we de ontwikkeling op de kapitaalmarkt en passen de begroting aan. Zo voorkomen we grote schommelingen in de prognoses tussen verschillende begrotingsmomenten.

Hoofdstuk 3

3 Beleidsbegroting

3.1 Programmmaplan

Inleiding

Het Programmmaplan bestaat uit elf begrotingsprogramma's, tien inhoudelijke, één voor de algemene dekkingsmiddelen en overhead.

We hanteren de volgende uitgangspunten voor vorm en inhoud van het programmmaplan:

- Al ons werk brengen we in beeld, dus zowel de going concern als de projectmatige activiteiten.
- We gaan met gezond verstand om met indicatoren: niet te veel, valide en voorzien van realistische streefwaarden.
- We geven inzicht in alles waar de gemeente geld aan uitgeeft door budgetten aan prestaties te koppelen.
- Per begrotingsprogramma verwijzen we duidelijk naar financiële informatie in de bijlagen en geven we een samenvatting van die informatie in het programma.
- We beleggen eenduidig de verantwoordelijkheden van de prestaties.
- We maken onderscheid in informatie door naast de hoofdtekst in de programmabegroting meer gedetailleerde informatie in een zogenaamd prestatie-overzicht te vervatten.
- Hiermee realiseren we tevens een betere aansluiting tussen de programmabegroting, het concernwerkplan en de afdelingsplannen.

Programmmaplan

In het programmmaplan geven we conform het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) antwoord op de drie W-vragen:

- Wat willen we bereiken?
- Wat gaan we daarvoor doen?
- Wat mag het kosten?

De opbouw per begrotingsprogramma is als volgt:

- Missie.
- Inleiding: toelichting op het hele programma indien gewenst, bijvoorbeeld relevante beleidsontwikkelingen.
- Beleidsterrein: hier wordt kort toegelicht wat het beleidsterrein inhoudt.
- Doelen en prestaties per beleidsterrein.
- Toelichting op die prestaties waar dat gewenst is en/of politiek relevant.
- Effectindicatoren per beleidsterrein: per indicator worden realisatiewaarden vermeld en een aantal streefwaarden. Ook is de bron vermeld. Als in een cel een streepje staat, dan betekent het dat in dat jaar geen cijfer beschikbaar is. Conform een eerdere toezegging van het college (commissie WM d.d. 2 november 2016) is bij de indicatoren ook informatie opgenomen worden over de relevante aanpassingen van de streefcijfers. Bovendien is de historie van elke indicator via een link terug te vinden op de site www.leidenincijfers.nl. Naast de door de Leidse gemeenteraad gekozen effectindicatoren bevat de Programmabegroting ook effectindicatoren die op grond van de verslaggevingsregels (BBV) verplicht zijn. Deze effectindicatoren staan dus in alle gemeentebegrotingen. Op www.waarstaatjegemeente.nl kunnen de scores van verschillende gemeenten met elkaar worden vergeleken.
- Verbonden Partijen: toelichting op welke wijze een bepaalde verbonden partij bijdraagt aan het behalen van de maatschappelijke effecten van de gemeente (zie ook de afzonderlijke paragraaf hierover). De informatie over de verbonden partijen is conform de toezegging vanaf de begroting 2019 uitgebreid.
- Kaderstellende beleidsnota's.
- Programmakosten, inclusief een samenvatting van investeringen, reserves en subsidies indien van toepassing. Dit onderdeel verklaart de afwijking van jaarschijf 2025 van de nieuwe programmabegroting ten opzichte van de gewijzigde programmabegroting 2024. Naast de besluitvorming in de Kaderbrief 2024-2028 zijn er meerdere 'overkoepelende' oorzaken van wijzigingen ten opzichte van het voorgaande jaar. Een belangrijke oorzaak voor de toename van baten en lasten ten opzichte van het voorgaande jaar is de indexering. De budgetten zijn met een percentage verhoogd om deze te compenseren voor loon- en prijsontwikkeling (zie ook het hoofdstuk grondslagen voor de begroting). Een oorzaak voor het lager uitvallen van de lasten ten opzichte van 2024 is dat in de lopende begroting 2024 investeringsbijdragen zijn geraamd die pas bij de Slotwijziging of het Bestemmingsvoorstel bij de Jaarstukken worden overgeheveld naar de nieuwe

begroting. Deze zitten nu dus nog niet in de budgetten in de programmabegroting 2025, maar worden hieraan later toegevoegd.

Paragrafen

In het programmaplan staat niet alles over de begrotingsprogramma's. Programmaoverstijgende informatie over bijvoorbeeld verbonden partijen en het weerstandsvermogen is apart in paragrafen samengebracht.

Bijzondere programma's

Bijzondere programma's zijn tijdelijke organisatorische verbanden om een maatschappelijke opgave en/of politieke wens aan te pakken. De inspanningen hiervoor lopen dwars door diverse begrotingsprogramma's heen. De bijzondere programma's zijn, vanwege dat programmaoverstijgende karakter, opgenomen onder de paragrafen, vanaf paragraaf 3.2.11.

1

Bestuur en dienstverlening

Bestuur en dienstverlening

<i>Programmanummer</i>	1
<i>Commissie</i>	Leefbaarheid en Bereikbaarheid
<i>Portefeuille(s)</i>	Bestuur, Veiligheid, Handhaving & Regio Kansengelijkheid, Jeugd & Onderwijs Klimaat, Bereikbaarheid en Financiën

De missie van het programma Bestuur en dienstverlening luidt:

De gemeente Leiden staat voor een betrouwbaar bestuur: open en transparant en in samenwerking met en voor partners en burgers in de stad en regio. De gemeente Leiden staat voor een klantgerichte, persoonlijke en toegankelijke dienstverlening, waarbij burgers, bedrijven en overige instellingen betrouwbaar, duidelijk, snel en op maat worden bediend.

Inleiding

Bestuur

Het bestuur van de gemeente heeft een grote invloed op het leven van mensen in de stad. Het college en de raad nemen besluiten over veel onderwerpen die inwoners en organisaties raken. Het is belangrijk dat zij betrokken worden bij het nemen van deze besluiten. En dat iedereen in de stad op de hoogte kan zijn van de besluiten die genomen zijn. Het bestuur is zo in contact met de stad en staat open voor nieuwe ideeën.

De gemeente heeft in het komende begrotingsjaar daarom weer extra aandacht voor hoe we samenwerken met de stad: de participatie. In 2024 zijn hier nieuwe afspraken voor gemaakt. Hier gaan we verder mee aan het werk in 2025. Daarbij wordt werk gemaakt van het in gesprek komen met groepen die niet gauw van zich laten horen.

De Raad zoekt het contact met de inwoners door open avonden te organiseren. Hier kunnen de raadsleden in gesprek gaan met mensen over verschillende onderwerpen waar ze mee zitten. Zo bevorderen we de ontmoeting en komt het bestuur van de gemeente dichterbij mensen.

2025 is ook het eerste volle nieuwe jaar voor de nieuwe burgemeester: Peter Heijkoop. Het jaar zal deels in het teken staan voor de kennismaking met de nieuwe burgemeester. Zowel een kennismaking met het bestuur als met de stad en al haar inwoners.

Dienstverlening

Visie en uitvoeringsprogramma Dienstverlening

Ook in 2025 werken we aan het realiseren van de visie op dienstverlening 'Leiden: goed voor elkaar'. Dit doen we met het Uitvoeringsprogramma Dienstverlening, dat in mei 2024 door het College is vastgesteld.

Het uitvoeringsplan kent 2 hoofddoelen:

1. Alle medewerkers van de gemeente Leiden zijn zich bewust van hun rol als dienstverlener en zetten de Leidenaar centraal in hun werk.
2. We leveren persoonlijke, toegankelijke en betrouwbare dienstverlening aan de Leidenaar.

In ons werk staat de Leidenaar centraal. Hiermee bedoelen we alle Leidenaren: inwoners, bedrijven

en overige instellingen, maar ook de internationals, studenten, passanten, toeristen, enzovoort. Iedereen die gebruik maakt van de dienstverlening van de gemeente Leiden.

We werken aan het vergroten van het besef van medewerkers over hun rol als dienstverlener. Iedereen draagt bij aan een goede dienstverlening aan de Leidenaar. Ook als je geen direct contact met de Leidenaar hebt. Onderlinge samenwerking is daarvoor belangrijk. Net als het ophalen en leren van klantsignalen. Zo blijven we onze dienstverlening voortdurend verbeteren.

We moeten onze ICT vernieuwen om de basis onder onze dienstverlening op orde te krijgen. Het huidige ICT-landschap is ingewikkeld en belemmerend in het doorvoeren van verbeteringen. Alle gemeenten kennen deze uitdaging. Daarom sluiten we bij de ICT-vernieuwing aan op de landelijke ontwikkeling Common Ground.

Speerpunten in 2025 zijn:

- Bewustwordingscampagne dienstverlening in het DNA
- Doorontwikkeling klantonderzoek
- Borging project Duidelijke taal in de organisatie
- Pilots integrale, overheidsbrede en pro-actieve dienstverlening
- Experimenten met de proeftuin MijnLeiden en Common Ground

Beleidsterrein 1A Bestuur

Doelen en prestaties bij 1A Bestuur

Doel	Prestatie
1A1 Volksvertegenwoordiging, kaderstelling en control	1A1.1 De gemeenteraad en raadscommissies vergaderen volgens de vastgestelde vergadercyclus
	1A1.2 Burgers actief informeren over rol en werkzaamheden van de gemeenteraad
	1A1.3 Ondersteuning van de gemeenteraad door de griffie, onderzoek door de rekenkamercommissie en controle door de accountant
1A2 Dagelijks besturen van de gemeente	1A2.1 Dagelijks besturen van de gemeente door het college
	1A2.2 Informeren en betrekken van burgers, bedrijven en instellingen over besluiten en bij uit te voeren beleid
	1A2.3 Organiseren van verkiezingen voor gemeente, provincie, waterschap, Rijk en Europa
	1A2.4 Strategische beleidsadvisering en onderzoek
	1A2.5 Adviseren van bestuur over communicatie
1A3 Bijdragen aan en sturen op samenwerkingsverbanden	1A3.1 Sturing en toezicht houden op samenwerkingsverbanden
	1A3.2 Bevorderen van intergemeentelijke samenwerking

1A1.1 De gemeenteraad en raadscommissies vergaderen volgens de vastgestelde vergadercyclus

De gemeenteraad vertegenwoordigt de inwoners van de gemeente. Dit betekent dat zij spreekt voor de inwoners over het bestuur van de stad. De raadsleden controleren wat het college van Burgemeester en Wethouders doet. Daarnaast stelt de gemeenteraad de kaders voor het beleid vast.

In maart 2022 is na de verkiezingen een nieuwe raadsperiode begonnen. De raad heeft toen afgesproken dat zij willen nadenken over hoe zij vergaderen. Hiervoor hadden zij drie belangrijke redenen:

- de hoge werkdruk voor raadsleden;
- de lagere deelname van inwoners via inspraak;
- en de kwaliteit van het debat.

De raad begon met het praten over mogelijke verbeteringen op de raadsdag in oktober 2022. Vervolgens is een werkgroep waar alle fracties aan deelnemen gestart. Zij hebben de adviezen van deze dag uitgewerkt tot een programma met hulp van de griffie. Het programma heet: 'Een sterke raad, gewoon doen!' De voorstellen uit het programma zijn op 13 juni 2024 door de raad besproken en vastgesteld.

In het programma heeft de raad besloten om een paar verbetering te doen. Deze worden op korte en op de langere termijn verder uitgewerkt. Voorbeelden hiervan zijn:

- De regels voor de commissies versimpelen.
- De verbinding met de stad versterken.
- De onderwerpen die de commissies bespreken beter verdelen.
- De Leidse debatmethode verder verbeteren.

Naast deze verbeteringen is de beeldvormende avond een vast onderdeel geworden van de planning van de raad. De raad werkt met hulp van de griffie verder uit hoe deze avonden er in de toekomst uit gaan zien. We willen graag meer bijeenkomsten of festivals organiseren. Hierbij staan het ontmoeten en in gesprek gaan met de inwoners centraal.

De uitwerking van de afgesproken voorstellen vindt de komende periode plaats. Dit doen we samen met de raads werkgroep, het college, gekozen ambtenaren en de griffie. In het najaar van 2025 volgt een beoordeling van de plannen door de raads werkgroep. Deze beoordeling bespreken ze ook met de gemeenteraad. De uitkomsten kunnen de volgende gemeenteraad helpen bij het uitvoeren van hun werk.

1A1.2. Burgers actief informeren over rol en werkzaamheden van de gemeenteraad

De raad en de griffie betrekken de inwoners zo veel mogelijk bij de besluiten die de raad neemt. Inwoners kunnen inspreken tijdens commissievergaderingen en zelf een plan of idee opsturen (het burgerinitiatief). De raadsvergaderingen en de commissievergaderingen zijn in de zaal op het Stadhuis en ook online thuis te volgen. Via de website van de gemeenteraad zijn vergaderingen terug te kijken (met ondertiteling). Ook kunnen mensen ze naluisteren of nalezen. Ook is gemakkelijk de inbreng van een partij of een raadslid op te zoeken.

Via diverse kanalen informeert de griffie inwoners over wat de raad doet. Dit gebeurt via de website, sociale media en de Stadskrant. We doen dus al veel om de inwoners op de hoogte houden. Maar de griffie blijft kijken wat er beter kan in de communicatie. Zo start vanaf september 2024 een test om de communicatie via sociale media te verbeteren. Deze loopt door in 2025.

In de raadsvergadering van 26 mei 2024 is de 'Handreiking Samenwerken in de stad' vastgesteld. Hierin staan afspraken over de samenwerking tussen het college, de raad en de inwoners. Dit is het 'handelingsperspectief' voor participatie: een gedeeld beeld van hoe participatie werkt. Over het onderwerp participatie leggen we meer uit bij prestatie 1A2.2.

1A1.3 Ondersteuning van de gemeenteraad door de griffie, onderzoek door de rekenkamercommissie en controle door de accountant

De griffie heeft de raad geholpen bij het kiezen van een nieuwe burgemeester. Dit deden ze naast de alledaagse werkzaamheden voor de raad. In de raadsvergadering van 9 juli heeft de raad Peter Heijkoop voorgedragen als de nieuwe burgemeester van Leiden. In september 2024 heeft de gemeente afscheid genomen van burgemeester Peter van der Velden. Daarna volgde de installatie van de nieuwe burgemeester. In 2025 helpt de griffie de nieuwe burgemeester bij het leren kennen van de stad en de taken van burgemeester.

De Rekenkamer Leiden-Leiderdorp doet ook in 2025 weer verschillende onderzoeken naar de gemeente. De Rekenkamer is onafhankelijk: de gemeente heeft geen invloed op hen. Zij kijken naar het beleid van de gemeente en het werk van het Leidse gemeentebestuur. Daarnaast geven ze advies aan de Leidse gemeenteraad over hoe zij goed hun controlerende taak kunnen uitvoeren.

Een externe en een interne accountant controleren in opdracht van de raad de financiële jaarstukken.

1A2.1 Dagelijks besturen van de gemeente door het college

In het beleidsakkoord 2022-2026 'Samen leven in Leiden' staat wat het college belangrijk vindt voor de gemeente. We werken aan een sociaal en duurzaam Leiden. Aan een groene, leefbare en ondernemende stad. Een stad waar mensen zich thuis voelen en zichzelf kunnen zijn.

We betrekken Leidenaars bij de grote en kleine uitdagingen waar we als stad mee te maken hebben. Vooraf maken we duidelijk wat Leidenaars van ons mogen verwachten. Ook zijn we duidelijk waar het college en de Leidse gemeenteraad over gaan. Dit vraagt van ons en onze organisatie dat we onszelf goed kennen, open zijn en duidelijk communiceren. Dit doen we zowel vooraf als tijdens en na afloop van ons contact met de inwoners en participatie. Bij onderstaande prestatie leggen we hier meer over uit.

1A2.2 Informeren en betrekken van inwoners, ondernemers en instellingen over besluiten en bij uit te voeren beleid

Het beleidsakkoord legt de nadruk op 'samen leven in Leiden'. Waar we samen leven is contact en verbinding van groot belang. De gemeente speelt een belangrijke rol in het gesprek over wat we met zijn allen voor de stad willen. Dit gesprek kan gaan over fysieke onderwerpen, zoals de bouw van nieuwe appartementen. Maar ook over sociale, zoals het organiseren van buurtactiviteiten. We zetten onze gemeentelijke communicatie en participatie in om de doelen uit het beleidsakkoord te behalen. Hierbij houden we ons aan de wetten en regels over communicatie. Deze staan onder andere in de Omgevingswet die sinds januari 2024 van kracht is.

Het college heeft zelf regels voor participatie vastgesteld:

1. We halen de omgeving er op tijd bij als we iets willen veranderen in de stad. Dit doen we voor wijzigingen van het omgevingsplan, omgevingsvisie of een omgevingsprogramma. In deze drie documenten staat wat er op een stuk grond mag en wat de gemeente er wil doen.
2. We laten mensen van te voren weten wanneer ze kunnen mee doen met participatie. En als ze mee hebben gedaan vertellen we hen wat er gebeurt is met hun bijdrage.
3. We proberen inwoners altijd te vragen wat zij van onze plannen vinden. En we laten zien wat we met hun informatie gedaan hebben. Dit is de tweede stap op de participatieladder: 'raadplegen'.

Hoeveel inwoners mee kunnen denken verschilt per keer. Dit hangt af van wat de gemeente zelf kan doen binnen een project. Soms helpen we andere om iets uit te voeren in de stad. Andere keren voeren we zelf iets uit omdat we het graag willen of omdat het moet van de wet. De gemeente probeert altijd om netjes te onderzoeken wat het beste is voor alle betrokkenen. Dit doen we voordat we een besluit nemen en het uitvoeren. Daarbij kijken we naar wat er op lange termijn gebeurt voor iedereen. We zijn open over de keuzes die we maken als dat mogelijk is. Zo zorgen we ervoor dat we elkaars meningen beter begrijpen en dat iedereen kan leven met het besluit.

We werken met respect voor elkaar samen. Hiervoor heeft de raad in het voorjaar van 2024 de 'Handreiking Samenwerken in de stad'. Hierin staan spelregels voor als we met inwoners, bedrijven en organisaties samen werken. Hier gaan we verder mee aan de slag in 2025, zodat iedereen in de organisatie en de stad het kent. In 2025 zijn de jongerenraad en kinderraad actief en voegen we toe als mogelijkheid om met deze groepen in gesprek te komen.

Communicatie

Onze communicatie zorg voor een sterkere band tussen onszelf en de inwoners van Leiden. Het is belangrijk dat iedereen begrijpt wat we vertellen. Daarom hebben we blijvend aandacht voor communiceren in Duidelijke taal. Daarnaast willen we dat onze communicatie toegankelijk is en past bij de wensen van inwoners. Of het nu gaat om de website, sociale media of de stadskrant. Er is voor ieder iets dat ze kunnen gebruiken.

Hierbij hebben we speciaal aandacht voor de communicatie van onze bestuurders. Zij willen in gesprek zijn met de inwoners, bedrijven en instellingen. Zo staan ze midden in de stad. Hun communicatie moet hier bij passen. We gaan uit van de regel: "digitaal op orde en persoonlijke waar dat kan". We houden rekening met Leidenaars die weinig gebruik maken van het internet. We zoeken naar andere manieren van communicatie voor groepen die we minder makkelijk bereiken. Ook meertalig communiceren past in die gedachte, zeker als we kijken naar de diversiteit van mensen in de stad.

1A2.3 Organiseren van verkiezingen voor gemeente, provincie, waterschap, Rijk en Europa

In 2025 zijn er geen verkiezingen. Toch kan er onverwachts iets gebeuren waardoor we plotseling wel verkiezingen moeten organiseren. Als dit zo is, dan is de organisatie hier op voorbereid. We nemen alles wat we geleerd hebben uit de gesprekken over de verkiezingen van 2024 daarin mee.

1A2.4 Strategische beleidsadvisering en onderzoek

Leiden is een stedelijke, drukke gemeente: het grootste gedeelte is bebouwd met huizen of bedrijven. Hierdoor hebben we te maken met ingewikkelde opgaven, belangen en ontwikkelingen. We pakken deze opgaven alleen effectief aan als we vast houden aan onze plannen. We kijken waar onze taken met elkaar te maken hebben. Hierbij hebben we vooral aandacht voor de grote vragen voor de toekomst.

We zorgen dat we in gesprek blijven met de mensen die ons kunnen helpen deze taken uit te voervragen te beantwoorden. Belangrijk hierbij is het samenwerken met andere besturen, zowel hier in Leiden als in de regio om ons heen. Dit kan ook in grotere samenwerkingen, zoals gedeelde uitvoeringsorganisaties met de regiogemeenten of landelijke netwerken. Voorbeelden hiervan zijn de [VNG](#), [G40](#), [Groeiagenda](#), [VerstedelijkingsAlliantie](#), en de [Economic Board Zuid-Holland](#).

Onderzoek

De gemeente werkt steeds meer met data. Hierbij kan het gaan om gegevens over personen en bedrijven, maar ook metingen uit vragenlijsten. Team data kijkt hoe dit geregeld is en voert het behandelen van de data deels ook zelf uit. Dit team verzamelt, onderzoekt en maakt data beschikbaar. Ze dragen zo bij aan de kwaliteit van ons werk, ons beleid en onze besluiten. We werken samen met het Centraal Bureau voor Statistiek (CBS) in het 'Leidse Urban Data Center'. Dit is een centrale plek waar we samen onderzoek doen en data over de stad verzamelen. Zo zijn extra databronnen en mogelijkheden binnen bereik. We hebben hierdoor meer inzicht de problemen die er in de stad zijn.

De gemeente richt zich sinds enkele jaren ook op het beter gebruiken van interne data. Dit is data die over onze eigen werkzaamheden gaan, bijvoorbeeld over bedrijfsvoering of beleid dat we maken. Daarnaast blijft de vraag naar enquête-onderzoek en statistieken binnen de gemeente groot.

1A2.5 Adviseren van bestuur over communicatie

Het meest recente gemeentelijk communicatiebeleid is van het jaar 2018. We willen dit graag vernieuwen. We werken aan een eerste versie, een bespreekvoorstel, met de eerste onderdelen van het nieuwe beleid. Dit bespreekvoorstel leggen we voor aan de verantwoordelijke wethouder. Dit doen we al in de tweede helft van 2024. Het nieuwe beleid zal aan het einde van 2024 of begin 2025 door het college besproken worden.

1A3.1 Sturing en toezicht houden op samenwerkingsverbanden

Er zijn verschillende manieren waarop gemeenten kunnen samenwerken met andere overheden. Eén van deze manieren is een gemeenschappelijke regeling. Dit zijn samenwerkingen waarbij de deelnemers afspreken dat ze taken met zijn allen uitvoeren. De gemeenschappelijke regeling zorgt ervoor dat dit gebeurt en heeft hiervoor eigen geld en een eigen bestuur. De gemeente Leiden wil goed kunnen meekijken wat zij doen. Hiervoor hebben we een zogenoemd 'sturingsarrangement' ontwikkeld. Sinds 2022 hebben we nieuwe afspraken over het geld voor de gemeenschappelijke regelingen. We maken een stabiele begroting waarbij we rekening houden met de loon- en prijsstijgingen volgens het CPB.

In 2025 presenteren we een nieuwe nota verbonden partijen aan de raad. Voor de andere gemeenschappelijke regelingen zien we geen bijzondere ontwikkelingen.

1A3.2 Bevorderen van intergemeentelijke samenwerking

We vinden samenwerken met gemeenten in de regio belangrijk. Dit staat ook in het beleidsakkoord 2022-2026 'Samen leven in Leiden'. We beschrijven deze samenwerking met drie woorden:

- welwillend, we gaan vriendelijk met elkaar om;
- wederkerig, we helpen elkaar van beide kanten;
- zakelijk, we werken praktisch en nuchter.

De gemeente Leiden heeft meer taken dan andere gemeente omdat we een centrumstad zijn. Zo hebben we als taak onze regio aantrekkelijk te maken voor (buitenlandse) bedrijven om te werken. Daarnaast willen we de lokale economie versterken. We willen een gezonde stad zijn die makkelijk omgaat met grote veranderingen. Dit kan alleen als we samen met onze regio en de provincie grote problemen kunnen oppakken. Leiden wil de komende jaren inzetten op de volgende onderwerpen:

- Leidse regio: samenwerking in de uitvoering van taken, zoals op voor bedrijfsvoering, het sociaal domein en beheer.
- Holland Rijnland: samenwerking op vraagstukken over de verdeling van ruimte om te bouwen.
- Zuidelijke Randstad: het versterken van onze kenniseconomie, waarbij veel mensen denken in plaats van met hun handen werken. En vraagstukken over verstedelijking en mobiliteit. Hoe gaan we om met steeds grotere steden en meer mensen die voor hun werk of plezier willen reizen?
- Hollands Midden: samenwerking voor betere veiligheid en crisisbeheersing (Veiligheidsregio), gezondheidszorg (GGD), milieu (Omgevingsdienst).

Verbonden Partijen

Holland Rijnland

De gemeente Leiden werkt samen met twaalf andere gemeenten om ons heen in een samenwerkingsverband genaamd Holland Rijnland. We werken aan gezamenlijke plannen voor de verdere ontwikkeling van de regio. We maken het bestaan van mensen en bedrijven beter. Dit doen we door het wonen, werken, ondernemen en recreëren in gebied te verbeteren. (Zie voor meer informatie de paragraaf Verbonden partijen van deze begroting)

Holland Rijnland	
Motieven en doelen deelname GR	We kunnen sommige maatschappelijke doelen alleen halen als we met veel partijen samenwerken. Met zijn allen zijn we sterker dan allen. We hebben vragen op veel verschillende gebieden. Bijvoorbeeld over hoe mensen reizen, waar ze wonen en werken. Maar ook hoe we energie opwekken, hoe we de ruimte inrichten of hoe we om gaan met de natuur. Problemen beperken zich niet alleen tot Leiden maar gaan over de grenzen van gemeenten heen. Bij Holland Rijnland kunnen we deze problemen bespreken en samen naar oplossingen zoeken. In 2025 starten we met de nieuwe Regionale Investerings Agenda (RIA) als opvolger van het Regionaal Investerings Fonds. We leggen met zijn allen geld bij elkaar om de bovenstaande vraagstukken aan te pakken. Holland Rijnland voert daarnaast een paar verplichte taken uit. Deze taken hebben we gekregen via de afspraken voor Regionaal Bureau Leerrecht, Woonruimteverdeling en Volwasseneducatie.
Kansen	We zien een paar kansen: <ul style="list-style-type: none">■ We kunnen de relaties tussen de gemeenten versterken.■ We kunnen samen sneller gebruik maken van grote subsidies.■ We kunnen gezamenlijk geld inzetten voor opgaven die groter zijn dan Leiden.■ We hebben een vaste plek waar we kunnen overleggen met de Provincie Zuid-Holland over verschillende onderwerpen.

Holland Rijnland	
Risico's (top 3)	De risico's voor Holland Rijnland liggen vooral in de standaard bedrijfsvoering: <ul style="list-style-type: none"> ■ Controleren van schulden. ■ Subsidies van andere partijen. ■ Kosten van personeel. ■ Ziektekosten. ■ Automatisering. De gemeente Leiden is voor een deel verantwoordelijk als Holland Rijnland te veel geld uitgeeft.
Belangrijkste doelstellingen / prestaties en opgaven 2025	In 2022 is de nieuwe agenda van Holland Rijnland vastgesteld voor de periode tot 2026. Vanaf 2023 is gewerkt aan een Regionale Investeringsagenda (RIA). Deze is op 3 april 2024 vastgesteld. In 2025 voeren we de RIA echt in. Voor de periode 2025-2027 zijn veertien projecten gekozen die we geld kunnen geven uit de RIA-fondsen.
Belangrijkste bestuurlijke mijlpalen 2025	Het bepalen van de (meerjaren)begroting 2026 en verder. Het invoeren van de Regionale Investeringsagenda. Het starten van verschillende projecten uit de RIA. Voor Leiden is de samenwerking in de Stedelijke As het meest bepalend.
Bijdrage 2025	Inwonersbijdrage en RBL € 1.709.732,-
Voor eigenaarsrol paragraaf zie paragraaf verbonden partijen	

Effectindicatoren bij 1A Bestuur

We hebben in 2023 gezegd dat we opnieuw zouden kijken naar de indicatoren van Programma 1A. Met indicatoren meten we of we ons werk goed doen. Op de themabijeenkomst van de raad 'Vertrouwen in het lokaal bestuur' (30 maart 2023) is deze vraag gesteld. Daarnaast heeft de raad zelf ook over de indicatoren gesproken. Vervolgens is de stelling 'Ik voel mij vertegenwoordigd door de gemeenteraad' opnieuw toegevoegd. We hebben deze stelling wel anders opgeschreven. We kijken nu niet naar hoeveel mensen het eens zijn met deze stelling, maar hoeveel mensen het oneens zijn met de stelling.

We hebben hetzelfde gedaan voor de twee andere stellingen. Dit zijn 'De gemeente wordt goed bestuurd' en 'De gemeente doet genoeg om inwoners te betrekken'. We kijken daar ook hoeveel mensen het er oneens mee zijn.'

Tabel: effectindicatoren bij 1A Bestuur

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2025	2026	2027	2028	
Doel 1A1 Volksvertegenwoordiging, kaderstelling en control						
1A1.a Percentage inwoners dat het oneens is met de stelling 'Ik voel mij vertegenwoordigd door de gemeenteraad'	17% (2023) 25% (2021) 16% (2019)	15%	15%	15%	15%	Stads- en Wijkenquete
Doel 1A2 Dagelijks besturen van de gemeente						
1A2.a Percentage inwoners dat het oneens is met de stelling 'De gemeente wordt goed bestuurd'	12% (2023) 11% (2021) 9% (2019)	10%	10%	10%	10%	Stads- en Wijkenquete
1A2.b Percentage inwoners dat het oneens is met de stelling 'De gemeente doet genoeg om inwoners te betrekken'	18% (2023)	15%	15%	15%	15	Stads- en Wijkenquete

Op Leiden in Cijfers staat een overzicht van alle realisatie- en streefwaarden van de indicatoren.

Beleidsterrein 1B Dienstverlening

Doelen en prestaties bij 1B Dienstverlening

Doel	Prestatie
1B1 Burgers, bedrijven en instellingen zijn tevreden over de publieke dienstverlening	1B1.1 Leveren van alle producten en diensten op het gebied van Burgerzaken (o.a. reisdocumenten, rijbewijzen, huwelijken etc.)
	1B1.2 Zorgen voor persoonlijke, betrouwbare en toegankelijke dienstverlening via de belangrijkste kanalen die de burger van ons verwacht en die voldoen aan de moderne standaarden
	1B1.3 Op orde houden basisregistraties (BRP, BAG, BGT)
	1B1.4 Beantwoorden van eerstelijns vragen, verstrekken van informatie en leveren van eerstelijns producten

NB. Bij prestatie 1B1.1 geldt: onder de term 'producten en diensten' vallen niet die producten en diensten die betrekking hebben op de Participatiewet. Informatie over die categorie is opgenomen in begrotingsprogramma 10.

1B1.1 Leveren van alle producten en diensten op het gebied van Burgerzaken (o.a. reisdocumenten, rijbewijzen, huwelijken etc.)

2025 is het tweede jaar van de paspoortpiek (die nog tot 2029 duurt). We hebben de basis goed staan. Er zijn nieuwe balies gemaakt en medewerkers aangenomen zodat we de toename in aanvragen aankonden en kunnen. In 2024 bleef de dienstverlening ondanks de extra druk op peil. Die lijn zetten we de komende jaren voort. We blijven het in de gaten houden en zetten ons in om de reisdocumenten goed en op tijd te leveren.

Sinds 1 januari 2024 kunnen kinderen een gecombineerde achternaam krijgen. 2024 was een hersteljaar. Naamskeuze is vanaf nu onderdeel van het 'normale' erkennings- en geboorteangifteproces.

1B1.2 Zorgen voor persoonlijke, betrouwbare, toegankelijke en efficiënte dienstverlening via minimaal de belangrijkste vijf kanalen die de burger van ons verwacht en die voldoen aan de moderne standaarden

De Leidenaar centraal

De interne bewustwordingscampagne 'De Leidenaar Centraal' is gestart in 2023 en loopt ook door in 2025. Op verschillende manieren maken we medewerkers bewust van hun dienstverlenende rol voor de Leidenaar en de stad. Denk aan workshops, trainingen en verschillende communicatie-uitingen. We brengen de visie op dienstverlening actief onder de aandacht van de verschillende afdelingen. We gaan met hen in gesprek over hun impact op de Leidenaar. Ook zoeken we de samenwerking op met andere programma's en opgaven.

Doorontwikkeling klantonderzoek

We breiden het bestaande klanttevredenheidsonderzoek uit naar meer processen. We leren van klachten en andere klantfeedback. Naast 'tevredenheid' ontwikkelen we meer indicatoren om de kwaliteit van onze dienstverlening te meten en zo nodig bijsturen. Wanneer ervaart de Leidenaar onze dienstverlening als persoonlijk, toegankelijk of betrouwbaar? Ook stellen we samen met Leidenaren klantreizen op. Zo leren we de behoeften van de Leidenaar steeds beter kennen. Met die kennis kunnen we onze dienstverlening blijven verbeteren.

Borging project Duidelijke taal in de organisatie

Het project Duidelijke taal loopt sinds begin 2022. Het doel is onze dienstverlening toegankelijk en begrijpelijk te maken voor laaggeletterden. In 2025 ligt de focus op het structureel beleggen in de organisatie. Het netwerk van trainers, coaches en ambassadeurs blijft bestaan. Zij helpen teams en collega's om te aandacht houden voor Duidelijke Taal. Waar mogelijk passen we systemen en briefjablonen aan. We maken Duidelijke Taal onderdeel van het onboardingproces van nieuwe medewerkers. Tenslotte vragen we elk team en afdeling om Duidelijk taal in hun schrijfbeleid op te nemen.

Pilots integrale, overheidsbrede en pro-actieve dienstverlening

We willen onze dienstverlening steeds beter laten aansluiten op wat de Leidenaar nodig heeft. Dat wil zeggen meer integraal, overheidsbreed, pro-actief en/of preventief. We gaan uit van het principe van 'Geen verkeerde deur'. Waar de Leidenaar ook aanklopt, we helpen hem. Soms kan dat direct, soms verwijzen we warm door naar de juiste instanties. Dit betekent nauwe samenwerking. Binnen de gemeentelijke afdelingen en ook met maatschappelijke partners en landelijke uitvoeringsorganisaties.

We onderzoeken hoe we die samenwerking met alle betrokken partijen het beste kunnen vormgeven. Dit doen we ook in VNG-verband. We sluiten ook aan bij de ontwikkelingen in het

gemeentelijk armoedebeleid. We leren van praktijksituaties wat we kunnen verbeteren. En we onderzoeken hoe we slimmer gebruik kunnen maken van de data die we al hebben. Dit doen we in de vorm van meerdere pilots. Zo kunnen we leren van de praktijk en ontwikkelen we onze dienstverlening stapsgewijs.

Experimenten met de proeftuin MijnLeiden en Common Ground

In 2025 vervangen we de applicatie voor digitale formulieren voor een Common Ground oplossing. We gebruiken hiervoor de uitkomsten van het onderzoek dat in 2024 is uitgevoerd. Daarnaast onderzoeken we op welke manier we een persoonlijke omgeving voor dienstverlening aan de Leidenaar mogelijk kunnen maken op de website. Hiervoor kijken we naar de mogelijkheden waar de VNG aan werkt in het [Omnichannel project MijnServices](#) en naar de oplossingen die in verschillende Common Ground samenwerkingsverbanden ontwikkeld worden.

1B1.3 Op orde houden basisregistraties

Het Stelsel van Basisregistraties, o.a. de Basisregistratie Personen (BRP), de Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG) en Basisregistratie Grootchalige Topografie (BGT), speelt een belangrijke rol in het aanpakken van maatschappelijke vraagstukken. Deze vraagstukken pakken we steeds vaker op via data gedreven initiatieven: we ondersteunen beleid en processen meer met data. We zorgen ervoor dat de kwaliteit van data en informatie op orde is, en privacy en vertrouwelijkheid gewaarborgd zijn. De meerwaarde van het stelsel van basisregistraties en andere overheidsgegevens zit hem in het gebruik van data van hoge kwaliteit. We investeren daarom ook in nieuwe technologieën en zorgen ervoor dat de vakkennis van medewerkers actueel blijft door het aanbieden van informatie en trainingen.

1B1.4 Beantwoorden van eerstelijns vragen, verstrekken van informatie en leveren van eerstelijns producten

Het Klant Contact Centrum (KCC) blijft in 2025 eerstelijns vragen beantwoorden, informatie vertrekken en eerstelijns producten leveren. 75% van alle vragen kunnen KCC-medewerkers goed beantwoorden. Voor de overige vragen brengen zij de klant in contact met de juiste collega. We zijn continu bezig om de dienstverlening aan de Leidenaar te verbeteren. En analyseren constant het gebruik van de verschillende kanalen.

Hoewel telefonie nog steeds verreweg het meest gebruikte communicatiekanaal is, zien we wel een afname. Aan de andere kant merken we dat de complexiteit van de vragen toeneemt, waardoor de gesprekken gemiddeld langer duren. Dit komt omdat inwoners het antwoord op eenvoudige vragen vaak op de website van de gemeente Leiden kunnen vinden. Ook zien we een stijgende lijn in het gebruik van digitale kanalen, zoals WhatsApp en Chat.

In 2025 gaan we Chat verder ontwikkelen en verbeteren door het onderzoeken van mogelijkheden van het toevoegen van bijvoorbeeld een Chatbot. In 2024 krijgen we een nieuwe telefooncentrale voor de KCC-omgeving. Deze modernisering zorgt in 2025 voor nieuwe functionaliteiten. Zo zijn we technisch goed voorbereid op de toekomst. En kunnen we de kwaliteit van de dienstverlening aan de telefoon verder verbeteren. Ook blijft klantcontact in het Engels een belangrijk speerpunt in 2025.

Effectindicatoren bij 1B Dienstverlening

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2025	2026	2027	2028	
Doel 1B1 Burgers, bedrijven en instellingen zijn tevreden over de publieke dienstverlening						
1B1.a Tevredenheidsscore nieuw rijbewijs	4,5 (2022) 4,5 (2023) Op een schaal van 5	4,5*	4,5*	4,5 ⁿ	4,5*	Enquête in eigen beheer
1B1.b Tevredenheidsscore nieuw paspoort/ identiteitsbewijs	4,6 (2022) 4,6 (2023) Op een schaal van 5	4,5*	4,5*	4,5*	4,5*	Enquête in eigen beheer

* Deze voorspelling is afhankelijk van de keuze van de klantonderzoekstool en de schaal die daaraan gekoppeld is.

Verbonden Partijen

De onderstaande Verbonden Partijen leveren een bijdrage aan dit beleidsterrein. Zie voor meer informatie de paragraaf verbonden partijen.

Belastingsamenwerking Gouwe-Rijnland

De Belastingsamenwerking Gouwe-Rijnland (BSGR) is een samenwerkingsverband op het gebied van belastingen tussen het hoogheemraadschap van Rijnland en de gemeenten: Bodegraven-Reeuwijk, Gouda, Katwijk, Leiden, Leiderdorp, Oegstgeest, Velsen, Voorschoten, Waddinxveen, Wassenaar en Zoeterwoude. De BSGR voert namens de deelnemers de heffing en invordering van lokale belastingen uit. Ook bepaalt de BSGR de hoogte van de WOZ-waarde voor alle onroerende zaken in deze gemeenten.

Belastingsamenwerking Gouwe-Rijnland	
Motieven en doelen deelname GR	Uit overwegingen van kwaliteit, continuïteit en efficiency is het gewenst om samenwerking te vinden bij beleidsvoorbereiding, heffing en invordering van waterschappen en gemeentelijke belastingen, bij uitvoering van de Wet waardering onroerende zaken en bij het beheer en de uitvoering van vastgoedinformatie.
Kansen	De toename van het aantal deelnemers of een samenwerking met een ander belastingkantoor aangaan, kan leiden tot vermindering van de kwetsbaarheid, verlaging van de kosten en verbetering van de kwaliteit van de BSGR.
Risico's (top 3)	<ul style="list-style-type: none">■ Toename van het aantal bezwaren door no-cure-no-pay bureau's leidt tot hogere kosten. Dit geldt voor de WOZ, maar ook voor bezwaren tegen de kostendekkendheid van de afvalstoffenheffing en de rioolheffing■ De komende jaren zal het waarschijnlijk mogelijk worden om formeel bezwaar aan te tekenen tegen het niet-toekennen van een kwijtscheldingsverzoek. Gezien de grote aantallen kwijtscheldingsverzoeken zal dit een fors opstuwend effect op het volume van kostenvergoedingen kunnen hebben.■ Door de druk van kostprijsproductie en verdergaande ontwikkelingen in de werkzaamheden, waarbij voor de individuele medewerker een verschuiving plaatsvindt van data-entry naar meer inzicht en analytische vaardigheden, is voortzetting van het maken van een kwaliteitsslag met het personeel noodzakelijk.
Belangrijkste doelstellingen / prestaties en opgaven 2025	Transpanter proces rondom waardebeoordeling.
Belangrijkste bestuurlijke mijlpalen 2025	De raad krijgt jaarlijks, op grond van artikel 35 van de Wet gemeenschappelijke regelingen, de mogelijkheid om een zienswijze in te dienen op de ontwerpbegroting. In 2024 staan de volgende bestuurlijke mijlpalen gepland: <ul style="list-style-type: none">■ Zienswijze Programmabegroting 2025 (augustus 2024)
Bijdrage 2025	€ 2.380 miljoen
Voor eigenaarsrol, zie paragraaf verbonden partijen	

Kaderstellende beleidsstukken

- Handreiking Samenwerken in de stad (2024) (RV 24.0014)
- Visie op dienstverlening 'Leiden: goed voor elkaar' (2022) (RV22.0052)
- Visie internationalisering 2020 (RV 20.0051)
- Beleidskader Verbonden Partijen 2018 (RV 17.0101)

Programmakosten

Bestuur en dienstverlening bedragen x € 1.000,-		Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Meerjarenraming		
					2026	2027	2028
Bestuur	Lasten	12.233	12.707	11.573	11.783	11.718	11.127
	Baten	-162	-164	-177	-177	-177	-177
Saldo		12.071	12.543	11.395	11.606	11.541	10.950
Dienstverlening	Lasten	12.088	13.674	13.733	13.842	13.828	13.806
	Baten	-3.285	-3.908	-3.999	-4.305	-4.503	-4.503
Saldo		8.803	9.766	9.734	9.537	9.325	9.303
Programma	Lasten	24.321	26.381	25.306	25.625	25.546	24.933
	Baten	-3.446	-4.072	-4.176	-4.482	-4.680	-4.680
Saldo van baten en lasten		20.874	22.309	21.130	21.143	20.866	20.253
Reserves	Toevoeging	118	70	316	0	0	0
	Onttrekking	-1.952	-2.199	-40	-40	-40	-40
Mutaties reserves		-1.834	-2.129	276	-40	-40	-40
Resultaat		19.041	20.180	21.405	21.103	20.826	20.213

Budgettaire ontwikkelingen

De daling van de lasten en/of de stijging van de baten worden onder andere veroorzaakt door de indexering van budgetten, doorrekening van de kostenverdeelstaat en de kapitaallasten die zijn berekend vanuit het meerjareninvesteringsplan 2025-2028. Beleidswijzigingen met financiële consequenties worden hierna per beleidsterrein toegelicht.

Beleidsterrein Bestuur

In de begroting 2024 zijn diverse incidentele budgetten, waardoor de lasten exclusief indexering in 2025 € 1.696.000 lager zijn. De incidentele budgetten betreffen:

- Verkiezingsbudget 2024 (incl. centraal tellen) € 314.000;
- Bijdrage aan Holland Rijnland RIF € 1.382.000.

Beleidsterrein Dienstverlening

Er zijn geen relevante ontwikkelingen.

Reserves

Reserves programma 1 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Reserve raad	Toevoeging	102	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	-21	0	0	0	0
Saldo		102	-21	0	0	0	0
Reserve Holland Rijnland	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-1.883	-2.034	0	0	0	0
Saldo		-1.883	-2.034	0	0	0	0
Egalisatiereserve verkiezingen	Toevoeging	0	48	316	0	0	0
	Onttrekking	-69	-77	-25	-25	-25	-25
Saldo		-69	-29	291	-25	-25	-25
Reserve rekenkamer	Toevoeging	16	22	0	0	0	0
	Onttrekking	0	-22	-15	-15	-15	-15
Saldo		16	0	-15	-15	-15	-15
Reserve soc.-maatsch. En cult. Voorz. P1	Toevoeging	0	0	0	0	0	0

Reserves programma 1 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
	Onttrekking	0	-45	0	0	0	0
Saldo		0	-45	0	0	0	0
Reserves programma 1		-1.834	-2.129	276	-40	-40	-40

Reserve Verkiezingen

In de kaderbrief 2024-2028 is de geraamde storting verhoogd naar € 316.000 in 2025. Dit dient ter dekking van de incidentele extra kosten voor het organiseren van verkiezingen vanaf 2026. In 2025 zijn er geen verkiezingen gepland. De geraamde onttrekking van € 25.000 in 2025 had eigenlijk in mindering moeten worden gebracht op de geraamde onttrekking. Dit zal volgend jaar worden gecorrigeerd door middel van een technische wijziging.

Reserve Rekenkamer

Geraamde onttrekking dient ter dekking van naar verwachting hogere lasten dan in de begroting voor de rekenkamercommissie Leiden-Leiderdorp (RKC) beschikbaar is. De komende jaren wordt de reserve benut om de verwachte jaarlijkse overschrijding ad. € 15.000 te dekken.

Investeringsplan

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	VK/ NK	Bijdrage derden/ reserves	2025	2026	2027	2028
01B103	Op orde houden basisregistraties	Bedrijfsauto's landmeters	Bedrijfsm.	V		-	77	-	-	-
01B103	Op orde houden basisregistraties	Tachymeters 2 stuks 2027	Bedrijfsm.	V		-	-	-	221	-
	Totaal programma 1					-	77	-	221	-

In bovenstaand overzicht staan de investeringen zoals deze zijn opgenomen in het investeringsplan 2025-2028. In paragraaf 4.2.2 Investeringsplan wordt de ontwikkeling van de kapitaallasten toegelicht en staat een overzicht met te vóóren kredieten.

Subsidies

Totaal volume aan subsidies opgenomen in het subsidie-overzicht

	subsiestaat 2024	subsiestaat 2025
Subsidie saldo	86.861	43.745

Het volledige subsidie-overzicht is opgenomen in paragraaf 3.2.8 subsidies.

2

Veiligheid

Veiligheid

<i>Programmanummer</i>	2
<i>Commissie</i>	Leefbaarheid en Bereikbaarheid
<i>Portefeuille(s)</i>	Bestuur, Veiligheid en Handhaving Gezondheid, Jeugdzorg & Welzijn

De missie van het programma Veiligheid luidt:

De gemeente Leiden staat voor een stad die veilig is en voelt op het gebied van wonen, werken en leven in samenwerking met bewoners en partners.

Inleiding

In 2025 wordt verder gewerkt aan de prioriteiten die zijn vastgesteld in het Integraal Veiligheidsplan. De beleidsontwikkelingen met betrekking tot de hierin vastgestelde prioriteiten (de integrale wijk- en buurtaanpak, aanpak woonoverlast, veiligheid in de openbare ruimte, regie op jeugd / jeugdoverlast, preventie brandveiligheid, digitale veiligheid en aanpak ondermijning) worden in het vervolg van dit hoofdstuk per prestatie toegelicht. Het uitgangspunt binnen de aanpak blijft om zoveel mogelijk preventief te acteren en voor zover mogelijk te voorkomen dat vraagstukken een veiligheidsprobleem worden. De versterking van de gecombineerde inzet vanuit zowel het fysieke-, zorg- en veiligheidsdomein blijft van groot belang.

De wereld is in de afgelopen jaren duidelijk onrustiger geworden. Dit heeft ook in Leiden een merkbare impact. Het aantal demonstraties is fors toegenomen en dit zal naar verwachting ook in 2025 het geval zijn. Demonstreren is een grondrecht en het uitgangspunt is en blijft dat deze zo goed mogelijk worden gefaciliteerd. Het grootste deel van demonstraties in Leiden verloopt rustig en veilig. De goede contacten met organisatoren van demonstraties dragen hieraan bij. Het geringe aantal demonstraties met een wat disruptief karakter worden vaak niet aangemeld. Dit maakt het ook lastiger om deze demonstraties goed te faciliteren. De onrustigere wereld laat tegelijkertijd ook zien dat er stappen gezet moeten worden om de zelfredzaamheid van inwoners in tijden van rampen, crises of (langdurige) cyberstoringen te vergroten. De gemeente Leiden werkt hierin nauwgezet samen met de Veiligheidsregio Hollands Midden.

Beleidsterrein 2A Veiligheid

Doelen en prestaties bij 2A Veiligheid

Doel	Prestaties
2A1 Bewaken democratische rechtstaat en beperken van (georganiseerde) ondermijnende criminaliteit	2A101 Aanpak ondermijning
	2A102 Aanpakken radicalisering en polarisatie
	2A103 Inzet Wet Bibob
	2A104 Inzet Veilige Publieke Taak
2A2 Bevorderen van veilige en leefbare woon en leefomgeving	2A201 Beperken van overlast van personen met verward gedrag
	2A202 Beperken van woonoverlast
	2A203 Inzet preventie en weerbaarheid gedigitaliseerde criminaliteit
	2A204 Regievoering samenwerking jaarwisseling/vuurwerk
	2A205 Inzet buurt- en wijkveiligheid en integrale wijkaanpak
	2A206 Aanpak fietsendiefstal
	2A207 Bestuurlijke inzet overtredingen Opiumwet en tegengaan van drugshandel
2A3 Regie op jeugd (overlast en criminaliteit)	2A301 Inzet Stedelijke Jeugdaanpak
	2A302 Inzet Dealbreakers
2A4 Fysieke veiligheid en optimaliseren crisisorganisatie	2A401 Realiseren en bestendigen van BRL-vakbekwame gemeentelijke crisisorganisatie
	2A402 Planvorming rondom grootschalige risicovolle evenement
	2A403 Inzet bij rampen en (cyber)crises
	2A404 Optimale preventie brandveiligheid
	2A405 Inzet bij demonstraties en betogingen
2A5 Veilig ondernemen en veilig uitgaan	2A501 Risicoscan, coördinatie vergunningverlening evenement
	2A502 Inzet Landelijk Programma Veilige Steden
	2A503 Bijdrage aan (digitaal) veilig ondernemen
	2A504 Handhaven coffeeshopsanctiebeleid
	2A505 Coördinatie vergunningverlening horeca
	2A506 Handhaven horecasanctiebeleid
	2A507 Handhaven prostitutiebeleid

2A1.1. Aanpak ondermijning

De aanpak van de ondermijnende effecten van georganiseerde criminaliteit is een aanpak van de lange adem. Het is daarom van belang dat de pijlers van de aanpak ondermijning inmiddels structureel en geborgd zijn binnen de gemeentelijke organisatie. Het gaat hier om een sterke informatiepositie, het op niveau houden van de ambtelijke en bestuurlijke weerbaarheid tegen ondermijning, het voorkomen van ondermijning en de inzet van het bestuurlijk instrumentarium. Dat laatste, indien mogelijk en nodig, in combinatie met strafrechtelijke en/of fiscale interventies.

In lijn met het IVP zijn in 2025 de prioriteiten binnen de aanpak ondermijning het voorkomen van witwassen via vastgoed en de aanpak van georganiseerde drugscriminaliteit. Bij de aanpak van drugscriminaliteit richt de aanpak zich meer specifiek op drugshandel, (criminele) geldstromen, witwassen en jonge aanwas. Die laatste zal een samenwerking met het team Regie op Jeugd inhouden.

Structureel onderdeel van de aanpak ondermijning is in 2025:

- Signalen van ondermijning opwerken;
- In samenwerking met politie op lokaal niveau concrete interventies inzetten ter voorkoming van ondermijning;
- Meedraaien in RIEC-casuïstiek, waarin wordt samengewerkt met politie, OM en Belastingdienst;
- Het uitvoeren van integrale controles;

- Het op niveau houden van de algemene bewustwording binnen de gemeentelijke organisatie door training en voorlichting;
- Inzicht verkrijgen in fenomenen en modus operandi om daarbij in te zetten op het voorkomen van ondermijning

Daarnaast ligt in 2025 de focus op het vergroten van de effectiviteit van de aanpak. Dit krijgt onder meer vorm door:

- Het vergroten van de kennis van burgers en ondernemers over het onderwerp ondermijning;
- Meer en optimaler gebruik te maken van het bestuurlijk instrumentarium;
- Het verbreden van de integrale samenwerking, zowel intern als extern (publieke en private partners);
- Uitbreiden invoeren barrières;
- Naast signaalgestuurd ook informatiegestuurd te werken door gebruik te maken van de sterke informatiepositie;
- Het gehele proces van binnenkomst signaal tot en met de daadwerkelijke ten uitvoerlegging van bestuursrechtelijke en/of strafrechtelijke interventies te borgen;
- Waar mogelijk in te zetten op het aanpakken van gehele netwerken;
- Actief bij te dragen bij de ontwikkeling van nieuw beleid van andere afdelingen, om mogelijke risico's voor ondermijnende criminaliteit in het beleid te voorkomen en mogelijke barrières op te werpen.

2A1.3 Inzet Wet Bibob

Ook in 2025 blijft de gemeente Leiden werken aan het bevorderen van integriteit. Het doen van Bibob onderzoeken draagt daar in grote mate aan bij. Ook in 2025 wordt de wet Bibob met name ingezet ten aanzien van Alcoholwetvergunningen, Omgevingsvergunningen en vastgoedtransacties.

In 2025 wordt het huidige Bibob beleid (2021) geactualiseerd aan de hand van de wijzigingen in de wet Bibob en de komst van de Omgevingswet. Ook voor de inzet van Bibob wordt in 2025 naar de effectiviteit gekeken. Zo wordt in dat kader blijvend naar maatwerkoplossingen gezocht om risico's waar mogelijk te mitigeren. Maar ook wordt bezien of er (juridische) mogelijkheden zijn om bijvoorbeeld nauwer met andere gemeenten samen te werken. Tot slot zal er onderzocht worden of een uitbreiding moet plaatsvinden van het aantal toepassingsgebieden van Bibob en of er categorieën / branches zijn waarbij een standaardtoetsing, gelet op de kennelijke risico's, zou moeten worden ingevoerd.

2A2.1 Beperken van overlast van personen met verward gedrag

De cijfers van politie omtrent personen met verward/onbegrepen gedrag blijven hoog. Dit is een trend die niet alleen in Leiden zichtbaar is, dit betreft landelijke ontwikkelingen waarbij de cijfers geen daling laten zien. Ook de ervaringen van onze handhavingsorganisatie zijn dat problematiek complex is en zich manifesteert in de openbare ruimte. Het gaat om mensen die de grip op hun leven (dreigen te) verliezen, waardoor het risico aanwezig is dat zij zichzelf of anderen schade berokkenen. Vaak zijn dit mensen met complexe aandoeningen in combinatie met verschillende andere problemen, zoals schulden, dakloosheid, werkloosheid, verslaving, illegaliteit.

Naast de openbare ruimte, wordt verward gedrag ook waargenomen in casuïstiek woonoverlast. Het handelingskader woonoverlast biedt instrumenten om met complexe problematiek om te gaan, maar het niet is altijd mogelijk alle problemen op te lossen voor zowel de overlastgever(s) als voor omwonenden. Als het gaat om overlastgevers die daarnaast ook een hoog veiligheidsrisico vormen, kan er een levenslooppaanpak worden vormgegeven binnen het Zorg- en Veiligheidshuis.

Voor personen met onbegrepen gedrag die niet in aanmerking komen voor de levenslooppaanpak, is het nodig om een sluitende keten van zorg- en veiligheid te hebben. Om deze keten te versterken, is een subsidieaanvraag bij ZonMW in voorbereiding. Als de subsidie wordt toegekend, wordt deze onder andere ingezet om te bezien hoe er een 24/7 beschikbare plek voor hulp en opvang kan komen voor mensen die een ander type voorziening nodig hebben dan de Psychiatrische Eerste Hulp (PEH) of de Spoedeisende Eerste Hulp (SEH). Het betreft onder andere mensen die onder invloed zijn en/of met onbegrepen gedrag niet anders omschreven (niet-duidelijk psychiatrie en/of overlastgevend gedrag).

2A2.3 Inzet preventie en weerbaarheid gedigitaliseerde criminaliteit

Digitale veiligheid blijft een belangrijk onderwerp. Afgelopen jaar zijn er verschillende activiteiten geweest voor onder andere jongeren en ondernemers op het gebied van digitale veiligheid en cybercrime. Komend jaar zal de Cybercrime Challenge volop in de aandacht staan, dit is een e-learning over veel voorkomende vormen van digitale criminaliteit. Alle inwoners van de Leidse regio kunnen deze challenge doen en er is extra aandacht voor ouderen en jongeren om hen ook beter te informeren over dit thema. Dit wordt samen gedaan met partners van de sterke sociale basis. Voor het MKB vindt er een goede samenwerking plaats met het Platform Veilig Ondernemen Den Haag, Economie071 en het Centrummanagement. Daarnaast blijft er ook inzet plaatsvinden op cyberweerbaarheid binnen de gemeentelijke organisatie, bijvoorbeeld in de vorm van het doen van cyberoefeningen.

2A2.5 Inzet buurt en wijkveiligheid en integrale wijkaanpak

De intensieve wijkaanpak in de Slaaghwijk en op het Jacques Urlusplantsoen wordt in 2025 voortgezet. De intensieve wijkaanpak bestaat uit een integrale samenwerking tussen de gemeente en diverse stadspartners. Voor beide gebieden is gezamenlijk een plan van aanpak opgesteld op basis van drie pijlers: 'samen leven', 'fysieke omgeving', en 'veiligheid'. De wijkaanpak kent zowel een gebiedsgericht, als een persoonsgericht element. Gebiedsgerichte acties zijn bijvoorbeeld herinrichting openbare ruimte, het organiseren van opruimactiedagen en buitenschoolse activiteiten. Persoonsgerichte acties worden opgezet op het moment dat er zorgelijke signalen zijn over specifieke bewoners.

In de afgelopen jaren is er vooruitgang geboekt wat betreft de leefbaarheid en veiligheid. Aandachtspunt blijft het borgen van deze resultaten, omdat het risico bestaat dat de situatie weer achteruitgaat zodra de aandacht en inzet verslapt. De wijkaanpak richt zich daarom op structurele onderliggende oorzaken van problematiek in de wijken. Om (duurzame) vooruitgang te boeken zijn structurele veranderingen nodig en dat vergt tijd, aandacht en soms maatwerk. Duurzame betrokkenheid van alle partners is een vereiste.

2A3.1 Inzet Stedelijke Jeugd aanpak (SJA)

In 2025 blijft voor de Stedelijke Jeugd Aanpak centraal staan om zo vroeg mogelijk signalen op te pikken om te voorkomen dat jongeren (verder) afglijden in het criminele circuit. Goede samenwerking met ketenpartners en onderhouden en uitbreiden van het netwerk zijn structureel aan de orde. Er liggen steeds beter lijnen met de VO scholen, maar het blijft noodzakelijk om in alle partners te investeren. Daarnaast zijn er verschillende locaties in de stad die extra aandacht vragen met een specifieke aanpak op jeugdcriminaliteit, zoals de Stevenshof en Zuid. De subsidie 'preventie met gezag' is toegekend, wat maakt dat we in 2025 nieuwe interventies zullen ontwikkelen om een nog betere aanpak neer te zetten.

2A4.4 Optimale preventie brandveiligheid

Afgelopen jaar hebben er diverse bijeenkomsten in de wijk of bij de brandweer plaatsgevonden om ouderen te informeren over brandveilig leven. Komend jaar wordt gekeken in welke vorm ouderen nog meer voorzien kunnen worden van informatie. Hierbij wordt ook gekeken welke vormen van communicatie ingezet kan worden. Daarnaast is er de ambitie om in 2025 een regiobrede publiekscampagne te ontwikkelen. Dit wordt opgepakt door de Veiligheidsregio Hollands Midden waarbij de gemeente Leiden dit mede vormgeeft.

2A5.2 Inzet landelijk programma Veilige Steden

De gemeente Leiden is aangesloten bij het landelijk programma Veilige Steden, geïnitieerd door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). Dit programma is gericht op het vergroten van de veiligheid van vrouwen en meisjes in de openbare ruimte. In Leiden wordt hieraan uitvoering gegeven met de aanpak Wensen en Grenzen in Leiden: Leidse aanpak seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld 2023-2026. Verschillende activiteiten die bijdragen aan het onderwerp komen in deze aanpak samen. In Leiden wordt ingezet op preventie en bewustwording van verschillende vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag, waaronder seksuele straatintimidatie, seksueel grensoverschrijdend gedrag tijdens het uitgaan en seksueel geweld. Concreet wordt bijvoorbeeld de Ben je Oké-campagne ingezet in de horeca, studentenverenigingen en op straat. Ook wordt met inwoners tijdens evenementen in de stad gesproken over wat seksueel grensoverschrijdend gedrag is, én wat je kan doen als je dit ziet gebeuren of zelf meemaakt met behulp van de Ben je Oké-bakfiets.

Verder wordt ingezet op bewustwording over waar je terecht kan op het moment dat je seksueel grensoverschrijdend gedrag meemaakt. In 2024 zijn de 'Waar kan ik terecht-specials' gestart om de stap naar hulpverlenende instanties kleiner te maken. Dit wordt gecontinueerd in 2025. Bij (acute) onveiligheidssituaties, onrust of incidenten kan worden overgegaan tot de inzet van persoons- of locatiegerichte instrumenten. Voorbeelden van locatiegerichte maatregelen zijn samenscholingsverboden of noodverordeningen. Bij een persoonsgerichte aanpak kunnen maatregelen zoals gebiedsontzeggingen of gebiedsverboden ingezet worden.

Verbonden Partijen

De onderstaande Verbonden Partijen leveren een bijdrage aan dit beleidsterrein. Zie voor meer informatie de paragraaf verbonden partijen.

Veiligheidsregio Hollands Midden

De Veiligheidsregio Hollands Midden (VRHM) is verantwoordelijk voor de volgende taken: brandweezorg, crisisbeheersing, risicobeheersing, meldkamer brandweer en crisisbeheersing, GHOR en coördinatie gemeentelijke Bevolkingszorg. De VRHM werkt hierbij nauw samen met andere (crisis)partners, onder meer politie, gemeenten, waterschappen, milieudiensten en defensie. De VRHM is een verplichte gemeenschappelijke regeling op grond van het Wet veiligheidsregio's. Het Algemeen Bestuur (AB) van de VRHM bestaat uit de 18 burgemeesters van de deelnemende gemeenten. Het AB stelt de hoofdlijnen voor het te voeren beleid en de financiële kaders vast, al dan niet na overleg met de gemeenteraden.

Veiligheidsregio Hollands Midden	
Motieven en doelen deelname GR	Deelname aan de Veiligheidsregio is wettelijk voorgeschreven (Wet veiligheidsregio's). De Veiligheidsregio Hollands Midden (VRHM) is verantwoordelijk voor de volgende taken: brandweezorg, crisisbeheersing, risicobeheersing, meldkamer brandweer en crisisbeheersing, GHOR en coördinatie gemeentelijke Bevolkingszorg.
Kansen	De Veiligheidsregio werkt op basis van het Regionaal Risicoprofiel 2022 – 2025 en het Regionaal Beleidsplan 2024-2027. De gemeenteraad heeft bij vaststelling van beide stukken een zienswijze ingediend bij de VRHM.
Risico's (top 3)	<p>De drie belangrijkste risico's zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ <i>Toekomstige vakbekwaamheid</i>: de huidige structurele middelen zijn onvoldoende om nu en in de toekomst te kunnen voorzien in voldoende en opgeleide brandweermensen, ook gelet op nieuwe incident- en crisistypen. ■ <i>Huisvesting</i>: Ook de komende jaren staat de nieuwbouw en verbouwing van een aantal kazernes gepland. Op basis van eerdere ervaringen is duidelijk dat nieuwbouw en verbouwing leiden tot forse structurele meerkosten kan leiden voor de veiligheidsregio. ■ <i>Besturing en bedrijfsvoering op orde</i>: De stap naar een toekomstgerichte en wendbare organisatie kan de VRHM alleen realiseren als de bedrijfsvoering, werkwijzen en organisatiestructuur en bijbehorende cultuur dit optimaal faciliteren. <p>Deze risico's zijn opgenomen in de ontwerp-Programmabegroting 2025 VRHM die op 25 april 2023 ter zienswijze is aangeboden aan de gemeenteraden die deelnemen in de gemeenschappelijke regeling VRHM. De Leidse gemeenteraad heeft ingestemd met de programmabegroting. De Programmabegroting VRHM 2025 is na afloop van deze zienswijzeprocedure vastgesteld door het Algemeen Bestuur VRHM.</p>
Belangrijkste doelstellingen / prestaties en opgaven 2025	<p>De veiligheidsregio is namens 18 gemeenten verantwoordelijk voor de volgende taken:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ meldkamerfunctie voor brandweer en crisisbeheersing ■ risicobeheersing ■ rampenbestrijding en crisisbeheersing ■ GHOR (Geneeskundige Hulpverleningsorganisatie in de regio - uitgevoerd door GGD) ■ coördinatie gemeentelijke bevolkingszorg ■ brandweezorg <p>De doelstellingen per taak voor 2025 staan, tezamen met de opgaven die voortkomen vanuit het Regionaal Beleidsplan 2024-2027, in de Programmabegroting 2025 van de Veiligheidsregio Hollands Midden.</p>
Belangrijkste bestuurlijke mijlpalen 2025	<p>De gemeenteraad dient jaarlijks op grond van artikel 35 van de Wet gemeenschappelijke regelingen de mogelijkheid te krijgen om een zienswijze in te dienen op de ontwerpbegroting.</p> <p>In 2025 staan de volgende bestuurlijke mijlpalen gepland:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Zienswijze Programmabegroting 2026 (mei / juni)
Bijdrage 2025	€ 13,6 miljoen
Voor eigenaarsrol, zie paragraaf verbonden partijen	

Effectindicatoren bij 2A Veiligheid

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2025	2026	2027	2028	
Doel 2A1 Bewaken van democratische rechtstaat en beperken van georganiseerde (ondermijnende) criminaliteit						
2A1.b Aantal geregistreerde incidenten in GIR (Gemeentelijk Incidenten Registratiesysteem)	66 (2021) 50 (2022) 42 (2023)	31	31	31	31	Gemeentelijk Incidenten Registratiesysteem
Doel 2A2 Bevorderen van veilige en leefbare woon- en leefomgeving						
2A2.a Aantal overlastmeldingen drugs, burenruzie, geluid	4.653 (2021) 3.492 (2022) 3.498 (2023)	2.900	2.900	2.900	2.900	Politie- eenheid Den Haag
2A2.b Aantal woninginbraken (inclusief pogingen) per 1.000 inw.	1,0 (2021) 1,0 (2022) 1,3 (2023)	2,0	2,0	2,0	2,0	CBS (wsjg.nl - BBV)*
2A2.c Percentage inwoners dat in de eigen buurt veel overlast ervaart van drugsgebruik	3% (2021) 4% (2023)	4%	4%	4%	4%	Veiligheidsmonitor
2A2.d Percentage inwoners dat in de eigen buurt veel overlast ervaart van drugshandel	4% (2021) 3% (2023)	4%	4%	4%	4%	Veiligheidsmonitor
2A2.e Aantal geweldsmisdrijven per 1.000 inwoners	5,5 (2021) 5,8 (2022) 5,0 (2023)	5,5	5,5	5,5	5,5	CBS (wsjg.nl - BBV)*
2A2.f Aantal (brom)fietsdiefstallen	916 (2021) 1.151 (2022) 1.370 (2023)	1.425	1.425	1.425	1.425	Politie- eenheid Den Haag
2A2.h Overlastmeldingen, gerelateerd aan personen met verward gedrag	1.219 (2021) 1.355 (2022) 1.620 (2023)	1.000	1.000	1.000	1.000	Politie- eenheid Den Haag
Doel 2A3 Regie op jeugd (overlast en criminaliteit)						

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2025	2026	2027	2028	
2A3.a Aantal incidenten overlast door jeugd	1.133 (2021) 731 (2022) 980 (2023)	950	950	950	950	Politie- eenheid Den Haag
2A3.b Aantal HALT verwijzingen per 1.000 jongeren	12 (2021) 10 (2022) 14 (2023)	20	20	20	20	Bureau HALT (wsjg.nl - BBV)*
2A3.c Aantal vernielingen en beschadigingen in de openbare ruimte per 1.000 inwoners	5,7 (2021) 7,1 (2022) 6,6 (2023)	5,0	5,0	5,0	5,0	CBS (wsjg.nl - BBV)*
2A3.d Percentage inwoners dat in de eigen buurt veel overlast ervaart van rondhangende jongeren	7% (2021) 86% (2023)	6%	6%	6%	6%	Veiligheidsmonitor
Doel 2A4 Fysieke veiligheid en optimaliseren crisisorganisatie						
2A4.a Aantal brandstichtingen	32 (2021) 43 (2022) 35 (2023)	35	35	35	35	Politie- eenheid Den Haag
2A4.b Aantal gemelde woningbranden in Leiden	64 (2021) 69 (2022) 59 (2023)	64	64	64	64	Veiligheidsregio Hollands-Midden
Doel 2A5 Veilig ondernemen en veilig uitgaan						
2A5.a Percentage inwoners van stadsdeel Midden dat in eigen buurt veel overlast ervaart door horecagelegenheden	6% (2021) 8% (2023)	7%	7%	7%	7%	Veiligheidsmonitor
2A5.b Percentage inwoners van Leiden dat vaak overlast heeft van evenementen	2% (2023)	3%	3%	3%	3%	Veiligheidsmonitor
2A5.c Percentage inwoners van stadsdeel Midden dat vaak overlast heeft van evenementen	7% (2023)	8%	8%	8%	8%	Veiligheidsmonitor
2A5.d Percentage inwoners dat in de eigen buurt veel overlast ervaart door dronken mensen op straat	4% (2021) 5% (2023)	3%	3%	3%	3%	Veiligheidsmonitor
2A5.e Aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners	1,8 (2021) 2,1 (2022) 3,5 (2023)	3,0	3,0	3,0	3,0	CBS (wsjg.nl - BBV)*
2A5.f Percentage vrouwen die één of meerdere keren een vorm van straatintimidatie meegemaakt hebben de afgelopen 12 maanden	57% (2023)**	51%	51%	51%	51%	Veiligheidsmonitor
2A5.g Percentage mannen die één of meerdere keren een vorm van straatintimidatie meegemaakt hebben de afgelopen 12 maanden	35% (2023)**	32%	32%	32%	32%	Veiligheidsmonitor

* Deze BBV-indicator is landelijk verplicht. De realisatiewaarden staan op [waarschaatjegemeente.nl](https://www.waarschaatjegemeente.nl).

** Deze indicatoren zijn voor het eerst uitgevraagd in de Veiligheidsmonitor. Aangezien sprake is van een nulmeting, kunnen dus maar beperkt conclusies worden getrokken ten aanzien van een streefwaarde. De gehanteerde streefwaarden zijn voor nu afgeleid uit vergelijkbaar onderzoek in de gemeente Amsterdam.

Kaderstellende beleidsstukken

- Integraal Veiligheidsplan 2023-2026 (RV 23.0043)
- Visie handhaving openbare ruimte 2020-2023 (BW 20.0082, verlengd voor de duur van 2024)

De nieuwe Visie op Handhaving voor 2025-2028 wordt naar verwachting eind 2024 aan de raad aangeboden.

Programmakosten

Veiligheid bedragen x € 1.000,-		Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Meerjarenraming		
					2026	2027	2028
Veiligheid	Lasten	15.569	16.830	18.322	18.229	18.210	18.210
	Baten	-843	-172	-179	-179	-179	-179
Saldo		14.726	16.658	18.142	18.049	18.030	18.030
Programma	Lasten	15.569	16.830	18.322	18.229	18.210	18.210
	Baten	-843	-172	-179	-179	-179	-179
Saldo van baten en lasten		14.726	16.658	18.142	18.049	18.030	18.030

Budgettaire ontwikkelingen

De daling van de lasten en/of de stijging van de baten worden onder andere veroorzaakt door de indexering van budgetten, doorrekening van de kostenverdeelstaat en de kapitaallasten die zijn berekend vanuit het meerjareninvesteringsplan 2025-2028. Beleidswijzigingen met financiële consequenties worden hierna per beleidsterrein toegelicht.

Beleidssterrein Veiligheid

De bijdrage aan de GHOR (Geneeskundige HulpverleningsOrganisatie in de Regio) stijgt met € 205.000 (kaderbrief 2024). In de begroting 2024 was er een incidenteel budget beveiliging beschikbaar van € 160.000 voor de drie octoberviering. Er is een extra budget van € 60.000 in 2025 beschikbaar voor de stedelijke jeugd aanpak (kaderbrief 2024). De overige stijging van de lasten wordt veroorzaakt door indexeringen, met name bij de Veiligheidsregio Hollands Midden (€ 1,15 miljoen).

Reserves

Reserves programma 2 bedragen x € 1.000,-	Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Reserves programma 2	0	0	0	0	0	0

Investerings

Niet van toepassing.

Subsidies

Niet van toepassing.

3

Economie

Economie

<i>Programmanummer</i>	3
<i>Commissie</i>	Werk en Middelen
<i>Portefeuille(s)</i>	Economie, Kennis, Sport & Gezondheid Energie, Werk, Inkomen & Cultuur

De missie van het programma Economie luidt:

De gemeente Leiden staat voor een vitale en duurzame economische structuur in samenwerking met haar stadspartners en de regio.

Inleiding

De Leidse economie heeft een goede uitgangspositie met de kenniseconomie en stadseconomie als samenhangend en stevig fundament voor een toekomstbestendige economische ontwikkeling. Om deze positie te behouden en te benutten blijft het cruciaal te investeren in een aantrekkelijk vestigingsklimaat met voldoende ruimte voor werken en ondernemen, woningen en voorzieningen. En door in te blijven zetten op talent, kennis, innovatie en een duurzame, toekomstbestendige economie. We bouwen daarom voort op de vijf pijlers onder het economisch beleid:

- Passende ruimte voor werken
- Toekomstbestendig ondernemerschap
- Talent en arbeidsmarkt
- Kennis en innovatie
- Een attractieve stad

Randvoorwaarde voor een succesvol economisch beleid is een sterke positionering en constructieve samenwerking met partners in de stad en de regio binnen verbanden als Economie 071 en het Leiden Bio Science Park. We benutten daarbij de kracht van kennis via de partners van Leiden Kennisstad.

We houden oog voor een brede welvaart voor iedere Leidenaar en de verhouding tussen economie, welzijn en ecologie. Zo zetten we met vastgestelde Ontwikkelagenda Ruimte voor Werken in op een fonds voor betaalbare werkruimte voor startende en maatschappelijk betrokken ondernemers. Voor het leefbaar houden van de stad is circulair handelen randvoorwaardelijk, als gemeente én met partners in de stad. De focus ligt op eigen inkoop, bouw- en sloopprojecten en het inspireren en versterken van de inzet van alle Leidenaren.

Enkele onderwerpen waar we komend jaar mee aan de slag gaan:

- We werken aan een sterke lokale en regionale economie waarin voldoende ruimte is voor ondernemerschap met de Ontwikkelagenda Ruimte voor Werken en de regionale bedrijventerreinenstrategie. Zo verkennen we de ontwikkeling van een Regionale Herontwikkelingsmaatschappij (RHOM) als instrument voor toekomstbestendig maken van bedrijfsvastgoed en beter benutten van de ruimte op onze bedrijventerreinen.
- We zetten in op onze sterke kenniseconomie met de doorontwikkeling van het Leiden Bio Science Park. Ook intensiveren we onze deelname aan het fonds UNIQQ met een extra bijdrage aan PLNT. Daarmee verstevigen we het investerings- en ontwikkelklimaat voor start- en scale-ups van Leidse bedrijven met maatschappelijke impact.

- We werken, in samenwerking met de stad, aan het Omgevingsprogramma Binnenstad. En zetten ons in voor een vitale binnenstad die economisch sterk, duurzaam en inclusief is. Dat doen we met aandacht voor vergroening en het erfgoed (Erfgoeddeal) en in verbinding met het Leiden Bio Science Park. Initiatieven uit de stad die de binnenstad versterken, stimuleren we verder via de vernieuwde subsidieregeling Vitale Binnenstad.
- Leiden Kennisstad vormt de onderlegger voor vele samenwerkingsinitiatieven met de kennis- en onderwijsinstellingen in de stad. De komende jaren kijken we hoe we ervoor zorgen dat bestaande succesvolle initiatieven, zoals Leren met de Stad en het Leiden Education Fieldlab blijven bestaan.
- Extra aandacht is er voor uitvoering van het MBO-pijlerplan, mentaal welzijn onder jongeren en de nieuwe Leidse Educatieve Agenda.
- De groep internationale Leidenaren is divers en groeiende, van vluchtelingen en statushouders tot kenniswerkers. We evalueren de opgave en bepalen de focus op thema's als dienstverlening en integratie en ontmoeting.
- We werken aan de evaluatie en verbetering van de Leidse Ladder, zodat we circulariteit in de projecten over gemeentelijke openbare ruimte kunnen doorontwikkelen. Daarnaast willen we in 2025 MKI (Milieu Kosten Indicator)-beleid implementeren. Een MKI voegt alle relevante milieueffecten van een product samen in één enkele score van milieukosten die de milieu schaduw prijs /schaduwkosten van het product of project aantoont. Voor de ontwikkelingen van derde partijen werken we aan integratie van het convenant toekomstbestendige bouw, waarin circulariteit een belangrijk onderdeel is. Zo wordt het voor bouwpartijen nog inzichtelijker en eenvoudiger wat zij van de gemeente mogen verwachten.
- We intensiveren onze samenwerking met de stad, zowel met ondernemers als met inwoners. We doen dit door circulaire initiatieven in de stad met de subsidie 'herwaarderen' te ondersteunen.
- Met de partners van de stichting Economie071 werken we in 2025 aan de nieuwe koers op basis van een interne tussentijdse evaluatie over de samenwerking. Uitgangspunt is het versterken van de uitvoeringskracht en het verstevigen van positionering van Economie071 binnen regionale netwerken.

Beleidsterrein 3A Ruimte om te ondernemen

Doelen en prestaties bij 3A Ruimte om te ondernemen

Doel	Prestatie
3A1 Betere ruimtelijke mogelijkheden voor bedrijven en instellingen	3A1.1 Regionale en lokale beleidsontwikkeling, beleidsuitvoering en advisering
	3A1.2 Doorontwikkeling Leiden Bio Science Park (LBSP)

3A1.1 Regionale en lokale beleidsontwikkeling, beleidsuitvoering en advisering

1. Ruimte voor werken in de stad

In 2024 is de Ontwikkelagenda Ruimte voor Werk vastgesteld. De Ontwikkelagenda bevat vijf concrete acties die tot en met 2026 worden uitgevoerd om meer regie te nemen op het creëren van voldoende fysieke en betaalbare ruimte voor werken in de stad. Op deze manier proberen we te komen tot vitale en toekomstbestendige bedrijventerreinen. Dit sluit aan bij de ambities uit het beleidsakkoord 'Samen leven in Leiden.' Een belangrijk thema van de Ontwikkelagenda is het versterken van functiemenging in de stad waar dit kan; werken in woongebieden en wonen in werkgebieden. Deze functies kunnen elkaar versterken.

Met Ruimte voor Werk gaan we met de volgende acties aan de slag in 2025 en 2026:

1. We ontwikkelen een Leids instrumentarium om steviger te kunnen sturen op ruimte voor werk. Dit bevat onder andere een digitale matchmaking tool die voorziet in de behoefte van ondernemers om vraag en aanbod van bedrijfsruimte in de stad (en regio) inzichtelijker te maken.
2. We stellen profielen op voor alle werklocaties in Leiden en concretiseren de leefmilieus uit de Omgevingsvisie Leiden 2040. Dit zijn onder andere profielen van bedrijventerreinen en van wijkwinkelcentra waarmee we inzicht krijgen in welke economische functies van belang zijn voor het functioneren van onze stad.
3. We versterken de regionale samenwerking. In 2025 doen we dat met de verkenning van een Regionale Herontwikkelingmaatschappij (RHOM) voor de bedrijventerreinenstrategie van Economie071.
4. We zoeken actief naar in- en uitbreidingslocaties. Zo gaan we met Ondernemend Leiden in 2025 een quickscan doen naar mogelijke in- en uitbreidingslocaties binnen Leiden.
5. We creëren voldoende betaalbare werkruimte in Leiden. In 2025 versterken we de samenwerking met Stichting Werk en Onderneming (SWO) en PLNT en doen we onderzoek naar een fonds voor betaalbare werkruimte.

Regionaal zetten we met Ruimte voor werk in op:

Bedrijventerreinen-strategie

In 2024 is de strategie 'Ruimte voor bedrijven in de Economie 071-gemeenten, ruimtelijke strategie bedrijventerreinen 2020-2030' geëvalueerd en geactualiseerd. We zetten de komende jaren in op lichte

regionale groei in ruimte voor bedrijventerreinen. Dit betekent dat wij ons als regio inzetten voor het uitbreiden en beter gebruiken van ons regionale aanbod van bedrijventerreinen. Met de uitvoering van deze strategie werken we ook aan toekomstbestendige bedrijventerreinen, door in te zetten op verdichting en verduurzaming. In 2025 wordt de verkenning afgerond naar de mogelijkheden van een Regionale Herontwikkelingmaatschappij (RHOM). Een RHOM heeft als belangrijkste doel om herontwikkelingen van werklocaties van de grond te krijgen die de markt niet oppakt. Op basis van de uitkomsten uit deze verkenning wordt in 2025 voorgelegd aan de raad of dit instrument in de herontwikkeling van bedrijventerreinen wordt ingezet door de gemeenten van Economie071.

Regionale kantorenvisie

De spoorzone van Leiden (het gebied Vondelkwartier, Stationsgebied en omgeving (STEO) en Schipholweg) is dé aantrekkelijkste kantoorlocatie van heel Holland Rijnland. De spoorzone is de enige locatie in Holland Rijnland waar de locatiekwaliteit hoog is en groei van het kantorenvolume mogelijk is. Juist door de ruimtelijke kwaliteit, kansen en ligging biedt de spoorzone ook uitstekende kansen voor niet- of lichte laboratorium houdende bedrijven van het Leiden Bio Science Park. Landelijk gezien richten de grote kantoorbeleggers zich met hun investeringen op de G5 gemeenten. De ontwikkelingen in de financiële markten en de bouw maken dat investeerders nog terughoudend zijn om in Leiden te investeren.

De kantorenmarkt van Leiden is ongezond door een te lage frictieleegstand. De kantorenleegstand in Leiden ligt met 5,1% (jaarlijkse Kantorenmonitor, stand 1/1/2024) op de ondergrens van de frictieleegstand (5-8%) die voor een goed functionerende kantorenmarkt gewenst is. Deze frictie leegstand bevindt zich vooral op het Leiden Bio Science Park (LBSP), waar alleen LSH gerelateerde bedrijven zich kunnen vestigen. De frictie leegstand in de Spoorzone is nog steeds onder de ondergrens van 5%. Dat levert beperkingen op voor herontwikkeling en verplaatsen van bestaande kantoorgebruikers in Leiden, maar ook voor nieuwe kantoorgebruikers die zich in de Spoorzone willen vestigen, onder andere door de nabijheid van het LBSP en Leiden CS. De ontwikkeling van nieuwe kantoren en de herontwikkeling van het bestaande (gedateerde) kantoorareaal is nodig voor een kwalitatief en duurzaam kantorenaanbod in Leiden. Daarnaast is de Spoorzone ook van belang voor bedrijven die diensten leveren aan het Leiden Bio Science Park, waarvoor nabijheid een belangrijke vestigingsfactor is.

Met vastgoedeigenaren (zoals ABC in het stationsgebied, van de Vorm/Oudendal en Citystone groep aan de Schipholweg) werken we (her)ontwikkelplannen uit die de komende jaren tot realisatie komen. Die kantoren meters zijn nodig om een gezonde kantorenmarkt in Leiden te krijgen. Tegelijkertijd komt dan kwalitatief hoogwaardig kantoorareaal beschikbaar voor de bedrijven in Leiden.

De huidige regionale kantorenstrategie Holland Rijnland kent een looptijd van 2019-2024. In 2024 is gewerkt aan de actualisatie van de regionale kantorenstrategie. Besluitvorming is in het eerste kwartaal van 2025.

2. Horeca, retail en warenmarkt

Leiden heeft een centrumfunctie voor de regio voor de niet-dagelijkse boodschappen. Daarnaast zijn de wijkwinkelcentra met haar (buurt)winkels belangrijk, als economische functie voor de dagelijkse boodschappen en 'hart van de wijk'.

In 2025 zetten wij ons met de Ontwikkelagenda Ruimte voor Werken en het Actieplan Impuls lokale economie in om de lokale economie te versterken. Wij stellen profielen op voor de wijkwinkelcentra, die een wervend toekomstperspectief moeten bieden voor deze werklocaties. Het beleidskader voor retail(ontwikkelingen) is de Nota en het Uitvoeringsplan warenmarkt- en retailbeleid Leiden 2021. Voor de horeca is het geldende beleidskader de Horecavisie 2020-2026.

Specifiek werken we aan:

Actieplan impuls Leidse lokale economie

Onze lokale ondernemers zijn belangrijk voor de voorzieningen in de stad en houden de stad levendig en leefbaar. In 2023 is daarom een Actieplan impuls Leidse Lokale economie opgesteld. Dit is een concreet 20-puntenplan dat een impuls geeft aan de lokale economie van de hele stad. In 2025 zetten we een aantal acties uit het Actieplan voort, zoals het versterken en faciliteren van de wikeconomie, het vergroten van het belevingsgebied Nieuwe Rijn en de dienstverlening aan het Leidse MKB. Ook gaan wij verder met een omgevingsprogramma voor de Binnenstad.

Horecavisie 2020-2026

We verkennen in 2025 hoe we een vervolg aan geven aan de visie. Daarin nemen we de uitkomsten van de monitor 2024 mee.

Markten

We zijn in 2024 begonnen met het veiliger en sfeervoller maken van de zaterdagmarkt en de woensdagmarkt. Dit zetten we in 2025 voort door een uitbreiding van de zaterdagmarkt te onderzoeken richting de Kippenbrug. Ook willen we actiever marktondernemers van nieuwe branches werven. Voor de andere Leidse markten gaan we in 2025 werken aan het actualiseren en evalueren van de inrichtingsplannen en de branchering, zodat iedere markt in Leiden zo sterk mogelijk geïmplementeerd is en kan floreren. Daarnaast leggen we de focus in 2025 op het optimaliseren van de samenwerking met de marktondernemers door actiever en directer contact te onderhouden.

3. Overnachtingen en toeristische verhuur van woonruimten

Short stay verblijf in combinatie met hotelfunctie

Vanwege de toenemende vraag naar short stay-voorzieningen voor tijdelijk zakelijk verblijf, die niet waren voorzien in de Horecavisie 2020-2026, is onderzoek gedaan naar de mogelijkheden. Dit heeft geleid tot een voorstel voor beleidsregels binnen het bestaande hotelbeleid. Een horeca 6 vergunning wordt dan verplicht voor short stay, waarbij nieuwe short stay kamers meetellen in de uitbreidingscapaciteit van hotelkamers. Hiermee beschermen we de woningvoorraad, creëren we een gelijk speelveld met hotels, en houden we rekening met de beperkte ruimte in de stad. De eerste evaluatie volgt in 2025.

Beleid Toeristische verhuur van woonruimte

Volgens het beleid voor toeristische verhuur van woonruimte is het voor eigenaren toegestaan om hun woonruimte tijdelijk voor toeristisch of zakelijk verblijf te verhuren. Om te zorgen voor een gelijk speelveld met de hotels en overige logiesvoorzieningen zijn de volgende voorwaarden in het beleid voor toeristische verhuur van woonruimte opgenomen: verplichte registratie van de woning (en vermelding van de registratienummers op de verhuuradvertenties bij de platforms als Airbnb); verhuur van de (gehele) woning voor maximaal 30 nachten per kalenderjaar of een volledig kalenderjaar in het geval dat eigenaar van de woning aanwezig is en maximaal 40% van het woonoppervlakte verhuurt; en afdracht van toeristenbelasting (€ 3,50 per persoon per nacht). Omdat een registratieplicht onvoldoende zicht geeft op naleving van deze voorwaarden, wordt afgewogen of een meldplicht moet worden ingevoerd. Daarbij wordt rekening gehouden met in februari 2024 aangenomen EU-wetgeving die het verhuurplatforms verplicht om gegevens (aantal overnachtingen en personen) te delen met lidstaten. Deze nieuwe wet maakt een meldplicht mogelijk overbodig. De nieuwe EU-regels zijn in 2027 van kracht.

4. Ligplaatsenbeleid

Het borgen en reguleren van het gebruik van het openbaar water en de walkanten door (woonboot)bewoners, recreanten van binnen en buiten Leiden en (bedrijfsvaart)ondernemers is een onderwerp dat een integrale benadering vraagt in regelgeving en aanpak. Het is ook een onderwerp wat te zijner tijd opgenomen kan worden in het omgevingswetinstrumentarium. Voor informatie over de algemene inzet op water verwijzen we u naar de waterbrief (kenmerk Z/24/3633935).

5. Leiden Internationale Stad

Het aantal Leidenaren met een andere nationaliteit is de afgelopen jaren gestegen van een op de elf (2020), naar een op de zeven (2024). Met de visie Internationalisering richt Leiden zich op de toekomst én borduurt de stad voort op de eeuwenlange traditie als 'stad voor iedereen'. In 2024 is het meerjarenplan voor internationalisering ten einde gelopen waarin we kozen voor een brede, integrale benadering van internationalisering op alle beleidsterreinen. Ook in de toekomst willen we blijven inspelen op de diversiteit onder de gehele groep internationale Leidenaren, van statushouders tot kenniswerkers. We evalueren de inzet tot nu toe en we bepalen de focus voor de komende periode. We kijken samen met onze partners uit de stad hoe we met dienstverlening, ontmoeting en integratie internationale Leidenaren bij de stad blijven betrekken. Er zal daarbij ook aandacht uitgaan naar: het stimuleren van het taalaanbod voor anderstaligen, internationale bewoners meenemen in participatietrajecten, het benutten van het international panel, en de doorontwikkeling van het Leiden International Centre (zie 3B2.1.3).

6. Economie071

Met de partners van de stichting Economie071 wordt in 2025 uitvoering gegeven aan de nieuwe koers op basis van een interne tussentijdse evaluatie over de samenwerking. Uitgangspunt is het versterken van de uitvoeringskracht en het verstevigen van positionering van Economie071 binnen regionale netwerken. Daarbij werken we via projecten als de regionale bedrijvenstrategie en een verkenning van een Regionale Herontwikkelingsmaatschappij (RHOM) aan voldoende ruimte voor werken en ondernemen. In 2025 worden de resultaten van de verkenning van een RHOM verwacht, zie 3A1.2. Ook activiteiten gericht op ondernemerschap en een toekomstbestendig MKB, zoals de succesvolle MKB deal digitalisering, worden voortgezet.

3A1.2 Doorontwikkeling Leiden Bio Science Park

Het LBSP is het grootste innovatiedistrict van Nederland op het gebied van Life Sciences & Health en staat in de top vijf van Europa. In de afgelopen 40 jaar heeft het park een sterke, wereldwijde positie verworven. Er

zitten onder andere ruim 130 bedrijven, Naturalis, het LUMC en vijf faculteiten van de Universiteit Leiden. Naast onderzoek en bedrijvigheid wonen er circa 3.000 mensen en is er gelegenheid om te sporten, te recreëren en zijn er horecamogelijkheden.

Het LBSP is ook maatschappelijk van belang. LBSP draagt namelijk bij aan het verbeteren van de gezondheid van Leidenaren, Nederlanders en de samenleving wereldwijd. Denk hierbij aan de ontwikkeling van vaccins, preventie en leefstijlgeneeskunde, diagnostiek en technologische innovaties voor medicijnontwikkeling, regeneratieve geneeskunde & geavanceerde genterapieën.

In 2024 is gestart met het evalueren en aanscherpen van de positionering van het Leiden Bio Science Park. In 2025 wordt een vernieuwde positionering en identiteit geïntroduceerd. Ambities zijn om in de top 3 van Europa te komen, de etalage van Life Sciences & Health (LSH) in Nederland te zijn en het duurzaamste innovatiedistrict van Nederland te worden. Ook willen wij de verbinding met de binnenstad verbeteren.

Verder wordt verkend in hoeverre de strategische gebiedsvisie kan worden geactualiseerd voor LBSP (inclusief de samenhang met knooppunt Leiden Centraal, Endegeest, Katwijk, transformatie binnen LBSP), rekening houdend met de inwerkingtreding van de Omgevingswet en duidelijke benoeming van de rollen van de verschillende partijen. Daarnaast wordt er een lobbystrategie opgesteld rond het belang van LBSP bij bestuurders en beleidsmakers op lokaal, regionaal, nationaal en Europees niveau. Ambitie is om een leiderschapsrol te gaan vervullen in regionale en nationale netwerken.

Buck Consultants Internationals (BCI) heeft voor Leiden, Katwijk, Oegstgeest en de Provincie Zuid-Holland het ruimtevraagstuk van de groeiende bedrijvigheid rondom het LBSP onderzocht. Op het park is momenteel nog voldoende ruimte voor nieuwe bedrijven. Maar om te zorgen dat het LBSP in de toekomst kan blijven floreren, is in ieder geval ruimte nodig in Katwijk. Ook in 2025 zullen we de samenwerking met Katwijk, Oegstgeest en de provincie op dit gebied voortzetten. Verder is van belang dat het LBSP onderwerp is in onder andere in Economie071 en in de Verstedelijkingsas.

Gebiedsontwikkeling Leiden Bio Science Park

Ruimtelijke en economische ontwikkelingen gaan hand in hand in een innovatiedistrict. Voor innovatie is openheid en toegankelijkheid van gebouwen en faciliteiten belangrijk. De ontmoeting (bedoeld en onbedoeld) moet zo maximaal bediend worden. Belangrijke randvoorwaarden zijn een goede bereikbaarheid, hoogwaardige kwaliteit en veel aandacht voor duurzaamheid.

Op het LBSP vindt de ontwikkeling en bouw van diverse nieuwe projecten plaats, in samenwerking met partners (de verantwoordelijke partij is tussen haakjes toegevoegd):

- Nieuwbouw Sport- en tentamen centrum gereed (project UL-vastgoed);
- Herinrichting sportvelden gestart (project UL-vastgoed);
- Herinrichting binnengebied deelgebied Sylvius, waaronder een gebouwde parkeervoorziening gestart (gezamenlijk project UL-vastgoed/gemeente Leiden);
- Nieuwbouw multitenant kantoor- en labgebouw in het Sylviusgebied gestart (project derden);
- Derde fase vernieuwen openbare ruimte rondom Hogeschool Leiden gereed (gezamenlijk project Hogeschool Leiden en gemeente Leiden);
- Planontwikkeling Pesthuislaan 8 (project derden);
- Herontwikkeling Pesthuiscomplex, aanvraag omgevingsvergunning + start bouw (project derden);
- Duurzame Reconstructie Openbare Ruimte en Infrastructuur (DRORI) fase 3 gereed, fase 4 gestart (project gemeente Leiden);
- Bouw Mendelweggarage (P+_R Naturalis) gereed (project Naturalis);
- Aanleg Biodiversiteitstuin gestart (project Naturalis);
- Zernikedreef 10, demontage gereed, nieuwbouw gestart (project derden);
- Archimedesweg 15, nieuwbouw gestart (project derden);
- Entreegebied, demontage oude parkeergarage gereed (project gemeente Leiden);
- Entreegebied, gebouw 3 gestart (project derden);
- Entreegebied, gebouw 5 (o.a. woningbouw) gereed (project derden);
- Entreegebied, gebouw 8 (o.a. woningbouw) gestart (project derden);
- Oegstgeesterdeel, Nieuwbouw Eurofins, bouw gestart (project derden);
- Oegstgeesterdeel, Nexus, multitenant lab- en kantoorgebouw, bouw gestart (project derden);
- Diverse ingrepen op gebied van het versterken van de biodiversiteit gereed (deelprojecten gemeente Leiden + deelprojecten UL-vastgoed + onderdeel diverse hiervoor genoemde projecten).

Een deel van de bouwprojecten betreft woningbouw (Entreegebied). In 2023 zijn er ongeveer 1.000 (studenten)woningen bijgekomen in het LBSP. De komende jaren zal dat aantal verder toenemen. Het LBSP draagt dus ook significant bij aan de woningbouwopgave van Leiden.

De herstructurering van het oudere deel van het LBSP, deelgebied Leeuwenhoek, is nog steeds volop gaande. Een aantal van de hiervoor gemelde projecten liggen in dit deelgebied. Dit sluit goed aan bij het groeitempo dat het LBSP momenteel heeft, waarbij er een grote vraag blijft naar gebouwen met laboratoria en kantoren. Het gebied zal meer de uitstraling en functionaliteit van een innovatiedistrict krijgen. Ook kunnen we daarmee invulling geven aan de functiemix en het inrichten van de ruimtes -zowel in pandig als de buitenruimte- om ontmoeting te stimuleren. Deze herstructurering zal de komende jaren nog in beslag nemen.

Effectindicatoren bij 3A Ruimte om te ondernemen

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2025	2026	2027	2028	
Doel 3A1 Beter ruimtelijke mogelijkheden voor bedrijven en instellingen						
3A1.a Aantal arbeidsplaatsen	72.389 (2021) 74.696 (2022) 75.665 (2023)	76.000	76.500	77.000	77.500	Bedrijvenregister Zuid-Holland
3A1.b Aantal bedrijfsvestigingen	13.118 (2021) 13.981 (2022) 14.906 (2023)	15.500	15.900	16.300	16.700	Bedrijvenregister Zuid-Holland
3A1.c Percentage leegstand in kantoren	4,0% (2021) 4,1% (2022) 5,1% (2023)	6,5%	6,5%	6,5%	6,5%	Kantorenmonitor Holland Rijnland
3A1.d Aantal arbeidsplaatsen op het Leiden Bio Science Park	20.379 (2021) 21.212 (2022) 21.640 (2023)	25.000	25.800	25.800	25.800	Bedrijvenregister Zuid-Holland
3A1.e Economie071 Index	110 (2020) 113 (2021) 119 (2023)	119	120	121	122	Economie071
3A1.f Percentage functiemenging	55,0% (2021) 55,3% (2022) 55,3% (2023)	-	-	-	-	LISA* (wsjg - BBV)
3A1.g Aantal vestigingen van bedrijven per 1.000 inwoners van 15 /m 64 jaar	147,6 (2021) 155,7 (2022) 163,9 (2023)	-	-	-	-	LISA* (wsjg - BBV)
3A1.h Percentage demografische druk	51,1% (2022) 50,8% (2023) 50,5% (2024)	-	-	-	-	CBS* (wsjg - BBV)

* Deze BBV-indicator is landelijk verplicht. De realisatiewaarden staan op [waarsstaatjegemeente.nl](https://www.waarsstaatjegemeente.nl). Vanwege deze wettelijk opgelegde werkwijze zien we af van het opnemen van streefwaarden.

Beleidsterrein 3B Faciliteren en stimuleren van ondernemen

Doelen en prestaties bij 3B Faciliteren en stimuleren van ondernemen

Doel	Prestatie
3B1 Sterker ondernemersklimaat	3B1.1 Faciliteren bedrijvigheid, starters en ondernemerschap in Leiden
	3B1.2 Verbeteren aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt en stimuleren ondernemerschap
3B2 Meer kennisintensieve bedrijvigheid	3B2.1 Stimuleren en acquisitie van kennisintensieve bedrijvigheid en netwerken

3B1.1 Faciliteren van bedrijvigheid, starters en ondernemerschap in Leiden

1. Startende ondernemers

Regelmatig organiseert Economie071 regionale avonden voor startende ondernemers. En stimuleren we wedstrijden voor startende ondernemers, zoals Gulliver, en ontmoetingen tussen bedrijven en studenten, zoals 'Science meets Business'. In 2022 is het incubatorprogramma Unlock_ voor startende biotechondernemers gestart en maakt nu onderdeel uit van de ondernemerschap- en startupprogramma's van PLNT. Gezien de groeiambitie naar 25.000 banen is een ondersteuningsprogramma voor innovatieve startende ondernemers in de voor Leiden Bio Science Park (LBSP) relevante richtingen noodzakelijk.

PLNT

De afgelopen jaren is aan de Langegracht in Leiden een dynamische broedplaats ontstaan waar innovatieve oplossingen voor nieuwe uitdagingen worden gecreëerd en startups professionele begeleiding, faciliteiten en toegang tot middelen krijgen om deze oplossingen te realiseren. Hierdoor zijn vele ideeën ontwikkeld tot startup, waarmee ook een grote sociaal-maatschappelijke impact is gecreëerd. Elke inwoner van Leiden is welkom om zijn of haar ondernemende idee te pitchen en toegang te krijgen tot diverse events en programma's die PLNT aanbiedt. De gemeente ondersteunt samen met de Universiteit Leiden en de ondernemersvereniging Leiden Bio Science Park het unlock_ programma.

Een van de successen is bijvoorbeeld de startup Juvoly. Juvoly is een onderneming die met behulp van specifieke artificial intelligence-technologie de druk op huisartsen vermindert. Door administratieve taken te automatiseren, kunnen huisartsen meer tijd en aandacht besteden aan hun patiënten, wat leidt tot betere zorg en welzijn. Een ander indrukwekkend voorbeeld is Hospital Hero. Deze app maakt ziekenhuisbezoeken minder spannend door kinderen en hun ouders voor te bereiden en tijdens het bezoek afleiding te bieden. Dit zorgt voor een positieve ervaring en minder angst bij jonge patiënten.

Vanaf 2025 heeft de gemeente voor de uitvoering van ondernemerschap- en startup-activiteiten van PLNT budget gereserveerd. Hierdoor is de broedplaats PLNT in staat om nieuwe veelbelovende Leidse initiatieven en startups te ondersteunen die de (nieuwe) economie van de stad helpen vormen. Door de bijdrage van de gemeente blijven schaarse betaalbare werkplekken voor innovatieve bedrijven beschikbaar (zie ook 3A1.1 actielijn 5 – Ontwikkelagenda Ruimte voor werken). Ook zijn de kosten lager voor startups en maatschappelijke initiatieven, die de laatste jaren hun weg naar PLNT hebben weten te vinden. Naast de gemeente zijn de Universiteit Leiden, Hogeschool Leiden en mboRijnland mede financiers van PLNT.

SWO (Stichting Werk en Onderneming)

SWO houdt zich al meer dan 35 jaar actief bezig met het bieden van werkruimte waar (startende) micro-ondernemers nieuwe mensen kunnen ontmoeten, activiteiten kunnen ontplooiën en samenwerkingen kunnen aangaan. In het Beleidsplan 2022-2030 richt SWO zich in het bijzonder op het bieden van betaalbare bedrijfsruimte aan startende micro-ondernemers. De SWO richt zich vooral op startende micro-ondernemers die vaak een langere aanlooptijd nodig hebben, zoals ondernemers uit de creatieve industrie, kleine ambachtelijk bedrijven en Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen. Ook verhuurt SWO locaties voor makers met ateliers, werkplaatsen en kantoren. Door maandelijkse netwerkborrels en evenementen te organiseren en nauw contact met de ondernemers te onderhouden, speelt SWO een proactieve rol bij het verbinden van ondernemers en stimuleert hen bij het opbouwen van een netwerk.

De SWO is actief bezig om samenwerkingen aan te gaan met de Hogeschool Leiden en met het MBO-Rijnland om zo het ondernemerschap van jonge en startende ondernemers aan te moedigen. De programma's voor startende ondernemers van PLNT en SWO vullen elkaar hierop aan zodat er voor diverse doelgroepen programma's kunnen worden gevolgd.

Concreet ziet SWO in de komende tien jaar, in combinatie met de verstedelijkingsopgave, ruimte voor het creëren van nieuwe werkplekken in de wijken. Het gaat om een mix van co-workspaces, ateliers en ambachtelijke werkplaatsen voor minder kapitaalkrachtige zelfstandigen en creatieven, dit als een essentiële invulling van onze inclusieve stad. SWO is dan ook een belangrijke speler in de Ontwikkelagenda Ruimte voor Werk om betaalbare ruimte voor werk te creëren.

SWO is een samenwerking aangegaan met Pangea Incubator, een organisatie die nieuwe Nederlanders helpt bij het opzetten van levensvatbare ondernemingen in Nederland. Het is de bedoeling dat de samenwerking met soortgelijke initiatieven wordt uitgebreid bij de ontwikkeling van nieuwe werkruimtes.

Ruimte voor bedrijvigheid

Bij de uitvoering van de Ontwikkelagenda Ruimte voor Werk zetten we in 2025 in op het versterken van de samenwerking tussen de gemeente en SWO, PLNT, Biopartner en andere sociaal-maatschappelijke bedrijfsverzamelgebouwen. Gezamenlijk stellen we een lijst op van locaties, projecten en gebouwen (zowel publiek als privaat) die geschikt zijn voor herontwikkeling naar betaalbare werkruimte.

2. Bevorderen kennisclusters

De stad Leiden kent veel verschillende expertises en hoogwaardige kennisclusters die bijdragen aan tal van maatschappelijke uitdagingen en innovatieve oplossingen. Deze hoogwaardige kennis en kunde is vooral geconcentreerd op het Leiden Bio Science Park (LBSP) en in de regio. Een prioriteit is om nader onderzoek te doen naar de potentie en doorontwikkeling van DeepTech (AI, Data en Quantum) en MedTech1 (Medische Technologie) ecosystemen. De eerste resultaten in het afgelopen jaar hebben laten zien dat Leiden een kansrijke positie heeft op basis van het bestaande ecosysteem op het LBSP. DeepTech zijn sleutel-technologieën die fundamenteel en voorwaardelijk zijn voor toekomstige ontwikkelingen in, onder andere, Life Sciences. MedTech is een belangrijk middel in de transformatie van de gezondheidszorg. Dit onderzoek doen we gezamenlijk met andere partners in de regio, zoals Innovation Quarter, Luris (Universiteit Leiden) en het LUMC. Voorgaande wordt meegenomen in een innovatiepaper. De doelstelling is om hierin heldere keuzes te formuleren waarop de gemeente in de toekomst kan inzetten. Deze beperkt zich niet tot Life Sciences, maar ook op het gebied van medische-, ruimtevaart- en quantumtechnologie. Vaak gaat het ook om een combinatie tussen deze sectoren op basis van artificiële intelligentie (AI), zogenaamde "cross-over technologie". Verder zien we in de binnenstad kennisclusters op het gebied van rechten, zorg, talen en culturen (Humanities).

Vanuit de gemeente werken we nauw samen met de kennisinstellingen en kennisintensieve bedrijven in de stad om innovatie aan te jagen en deze kennisclusters te laten floreren, vanuit de wetenschap dat we daar als stad ook van profiteren in economische én maatschappelijke zin. Een voorbeeld van een nieuwe ontwikkeling is Whispp: een taalafhankelijke AI-technologie en bel-app zet fluisterspraak en aangedane spraak om in een heldere en natuurlijke stem naar keuze, zonder enige vertraging. Dit ondersteunt bijvoorbeeld mensen die stotteren en helpt hen om zelfverzekerder in de maatschappij te staan.

Quantumtechnologie heeft een grote potentiële toekomstige impact op bijvoorbeeld het gebied van ontwikkeling van medicijnen. Door de sterke rekenkracht en software is het op termijn in potentie mogelijk om betere medicatie voor Alzheimer te ontwikkelen. Leiden heeft een sterke positionering als een van de 5 quantumhubs in Nederland dankzij de ontwikkelingen van quantum-algoritmes. Een belangrijke eerste stap is de ontwikkeling van BioPartner 4 naar een fysieke locatie voor quantum- start ups. De combinatie van Humanities, (life) science en sleuteltechnologie geeft Leiden bovendien een unieke propositie om de ethische en juridische effecten op de samenleving te onderzoeken.

De gemeente Leiden draagt met haar partners bij door ook in 2025 in te zetten op campusontwikkeling, onze netwerkkracht, (indirect) financiering te verstrekken of bij te dragen aan grotere financiële proposities richting het Rijk en de EU en het scheppen van de juiste randvoorwaarden in termen van beleid, regelgeving en benodigde fysieke infrastructuren en faciliteiten. In het verband "Medical Delta" wordt samengewerkt in de regio om de kansen te benutten.

We werken samen met de gemeenten in de westflank van de stedelijke as van Holland Rijnland om de kennis van Noordwijk (Esa Estec/NL Space Campus), Katwijk (Unmanned Valley, Zijlhoek-De Woerd), Leiden (LBSP) tot Zoeterwoude (Grote Polder) te versterken. Dit is een prioritair project uit de Regionale Investeringsagenda Holland Rijnland. De positie en het belang van de versterking van de kennis wordt ook meegenomen in de gesprekken over de ontwikkeling van de Novex Zuidelijke Randstad en de Ruimtelijk Economische Visie van de provincie Zuid-Holland. Deze versterking draagt bij aan het verdienvermogen en aan de positionering van de regio als kennisregio en het Leiden Bio Science park in het bijzonder.

3. Digitale economie

Ondernemerschap en digitalisering versnellen de transitie richting de nieuwe economie ('Next Economy'). Veel ondernemers halen een belangrijk gedeelte van hun omzet online; daarnaast wordt steeds meer gebruik gemaakt van 'Artificial Intelligence' (AI) om bedrijfsprocessen te optimaliseren. De introductie van ChatGPT is een eerste voorbeeld. De urgentie is gegroeid voor ondernemers en de stad om de digitale economie verder vorm te geven binnen de kaders van de leefbare stad die we willen zijn. Daarbij zien we dat kennispartners, het brede MKB en innovatieve bedrijven in Leiden vaak dezelfde vragen en behoeftes hebben. Het gaat dan om een goede digitale infrastructuur (glasvezel en 5G), digitale veiligheid (cyber security) en aandacht voor de menselijke maat (ethiek, privacy en digitale vaardigheden voor de arbeidsmarkt van de toekomst). In het bijzonder heeft cybersecurity onze aandacht: er lopen verschillende initiatieven om zowel het brede MKB

(Mkb deal: laat digitalisering voor je werken) als innovatieve MKB (cybersecurity centre LBSP) te versterken en beschermen.

3B1.2 Verbeteren aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt en stimuleren ondernemerschap

Leiden versterkt het vestigingsklimaat door samen met kennisinstellingen, bedrijven, de regio en provincie in te zetten op de verzameling van alle kennis, ervaring en competenties van mensen (menselijk kapitaal).

Binnen Leiden richten we ons op drie pijlers, met de overkoepelende ambitie om met een veerkrachtige arbeidsmarkt bij te dragen aan de brede welvaart van alle inwoners van Leiden:

1. Aantrekken en behouden van (internationaal) talent

Het Leiden International Centre speelt een belangrijke rol voor de internationale kenniseconomie van de Leidse regio. Er is een verkenning gestart om te kijken naar de toekomst van het LIC, zoals beschreven in 3B2.1.3. Er wordt samengewerkt met het Leiden Bio Science Park om ervoor te zorgen dat er genoeg nieuwe werknemers worden aangetrokken. Van de nieuw aan te trekken werknemers zal 50% mbo geschoold zijn. Ook zijn we aangesloten bij het deelakkoord Internationaal Talent met diverse partners in de provincie, waaronder Economic Board Zuid-Holland en gemeente Den Haag als penvoerder. Inzet van het deelakkoord is versterking van de samenwerking op het thema internationaal talent binnen de provincie Zuid-Holland.

2. Verbeteren aansluiting onderwijs & arbeidsmarkt

Zoals afgesproken in de Leidse Educatieve Agenda (LEA) 2024-2028 werken wij aan verschillende ambities, samen met Leidse onderwijspartners van het voorschoolse, primair, voortgezet en speciaal onderwijs. Zoals ambitie 3. Leiden, aantrekkelijke kennis- en onderwijsstad. Bijvoorbeeld door in 2025 verder te gaan met een pilot met Stichting Huisvesting Werkende Jongeren voor huisvesting van startende leerkrachten. Met initiatieven zoals MDT Talent en Toekomst van Technolab, MDT UniverCity, MDT Skill School en Leren met de Stad komen kinderen en jongeren in aanraking met verschillende beroepen en werken ze aan maatschappelijke vraagstukken. We blijven dit soort initiatieven ondersteunen, zodat kinderen en jongeren goed worden voorbereid op de arbeidsmarkt. We gaan door om het mbo pijlerplan uit te voeren. Bijvoorbeeld door samen met het vervolgonderwijs gelijke stagekansen te agenderen en we zetten in op versterking van techniekonderwijs.

3. Beter matchen van onbenut arbeidspotentieel

We blijven ons inzetten om inwoners die graag willen werken te helpen aan een baan of (om)scholing. DZB biedt als werk ontwikkelbedrijf van Leiden ondersteuning bij het zetten van stappen richting werk en scholing. Daarnaast zijn er initiatieven die inzetten op alternatieve en/of hybride vormen van leren voor groepen die met extra aandacht wel een mbo-diploma kunnen halen (veelal mbo-1). Voorbeelden hiervan zijn School@work en Op je Plek in de zorg voor Statushouders Ook loopt er een scholingsproject voor zij-instromers in de bioscience. Veel gebeurt ook op de schaal van de arbeidsmarktregio Holland Rijnland, waar Leiden de rol van centrumgemeente vervult. De huidige samenwerking in het Regionaal Mobiliteitsteam, het Werkgeversservicepunt (WSP) en het leerwerkloket wordt in de loop van 2025 opgenomen in het Werkcentrum Holland Rijnland. Daar kunnen werkgevers en inwoners terecht met vragen over werk/personeel en omscholing. Er is steeds nauwere samenwerking met het samenwerkingsverband Holland Rijnland op het terrein van Human Capital.

3B2.1 Stimuleren en acquisitie van kennisintensieve bedrijvigheid en netwerken

1. InnovationQuarter

Om kennisintensieve bedrijvigheid en innovatie te stimuleren is Leiden aandeelhouder van InnovationQuarter (IQ), de Regionale OntwikkelingsMaatschappij (ROM) van Zuid-Holland. De gemeenteraad heeft in haar kadernota besloten om in 2025 het bedrag van €850.000 toe te kennen aan het fonds UNIIQ dat onder IQ valt. Mede door aanvullende co-financiering van de Rijksdienst voor Ondernemerschap (RvO) is UNIIQ nog beter gepositioneerd om startende ondernemers te financieren.

Langs de drie lijnen van Innoveren, Internationaliseren en Investeren werkt IQ aan het versterken van de economische structuur in de provincie. Belangrijke werkzaamheden zijn hierbij het stimuleren en aanjagen van innovatie en ondernemerschap door het bevorderen van samenwerking in het ecosysteem. Hetzelfde geldt voor het vinden of zelf financieren van ondernemingen die willen (door)groeien, internationale acquisitie van nieuwe bedrijven richting de provincie of het behoud van de al aanwezige internationale ondernemingen. IQ is een actieve investeerder in de regio en beheert meerdere fondsen. Leiden participeert in twee van deze fondsen, het hoofdfonds IQCapital en het proof-of-concept fonds UNIIQ. Een deel van deze middelen komt, aangevuld met private investeringen, uiteindelijk terecht bij innovatieve en kennisintensieve bedrijven in Leiden en de regio.

In 2025 wordt uitvoering gegeven aan de nieuwe meerjarenstrategie 2023-2026 die in 2023 is vastgesteld voor de komende vier jaar. Een van de belangrijkste uitgangspunten is dat na jaren van stevige groei, een

consolidatiefase ingezet wordt waarin slechts activiteiten opgepakt worden die bij de kernwaarden en uitgangspunten horen. De LSH sector is en blijft een belangrijk onderdeel van het werkgebied van IQ.

2. Medical Delta

Medical Delta is een samenwerkingsverband in Zuid-Holland dat voortbouwt op de kracht van de foundingpartners: Erasmus MC, Erasmus Universiteit Rotterdam, TU Delft, Universiteit Leiden en LUMC. Gedurende de jaren zijn vele partners aangesloten bij Medical Delta waaronder regionale en lokale overheden zoals de provincie Zuid-Holland, Rotterdam, Delft, Leiden en in 2016 de hogescholen van Rotterdam, Den Haag en Leiden. Medical Delta heeft samen met andere partijen zoals InnovationQuarter een Zorginnovatieprogramma gelanceerd. Hierdoor kunnen startende bedrijven hun producten laten testen. Een voorbeeld van een Leids livinglab is Phenomix. Bedrijven, zorginstellingen en wetenschappers werken samen aan praktische toepassingen van 'metabolomics'-onderzoek: onderzoek naar stofwisselingsproducten. Hierdoor kunnen artsen bijvoorbeeld eerder diagnoses stellen of een persoonlijk behandelplan maken. Er lopen 16 wetenschappelijke programma's. Belangrijke programma's en fieldlabs voor Leiden zijn: regeneratieve geneeskunde, metabolomics (Phenomix), Healthy Society, AI for Life Sciences en e-health (NeLL).

3. Leiden International Centre

In de Leidse regio wonen en werken ongeveer 21.000 internationale werknemers. Het aantal internationals in de Leidse regio blijft groeien en de verwachting van de grote werkgevers uit de regio is dat er in de komende jaren meer internationale werknemers nodig zijn om de innovatie en economische kracht van de Leidse regio op peil te houden. Dit zijn zowel kenniswerkers als arbeidsmigranten. Deze 'war on talent' is ook in andere kennisregio's gaande. Dit vraagt om extra inzet op het werven en behouden van (internationaal) talent. Het Leiden International Centre (LIC) werkt hierin onder meer samen met The Hague International Centre (THIC). Tegelijkertijd zien we dat het LIC kwetsbaar is doordat er geen structurele borging is door partners. Afspraken over de basisbijdrage van de gemeente Leiden aan het Leiden International Centre (LIC) lopen tot eind 2026. In 2024 is er een verkenning geweest over het voortzetten van het LIC en de samenwerking met The Hague International Centre. In 2025 en 2026 gaan we met de resultaten van deze verkenning aan de slag samen met de betrokken partners uit de regio.

4. Economic Board Zuid Holland

De Economic Board Zuid-Holland (EBZ) bestaat uit de 30 belangrijkste spelers uit de Zuid-Hollandse economie. Het is een zogenaamd triple helix netwerk: Zowel uit het bedrijfsleven, kennisinstellingen als uit de overheid. De EBZ zet zich in voor het vernieuwen, verduurzamen en versterken van de economie en het vestigingsklimaat in Zuid-Holland.

Leiden neemt deel aan deze samenwerking waarbij netwerk, denkkracht en lobby centraal staan. Momenteel is vestigingsklimaat een belangrijk onderwerp bij de EBZ. Onder de paraplu van de EBZ is de Groeiagenda tot stand gekomen. Hierin staan onze ambities voor de transformatie van het Leiden Bio Science Park naar een innovatiedistrict, de verstedelijkingsopgave en Leiden Verbindt (station en omgeving). Via de regionale Human Capital Agenda werken we in 2025 samen verder aan ontwikkeling van initiatieven en projecten, met name voor Life Science en IT/Techniek.

In 2025 is de inzet van de gemeente Leiden om te komen tot een LSH-tafel (Life Sciences & Health), waar structureel overleg plaatsvindt over hoe deze sector regionaal zo sterk mogelijk te maken in samenwerking met bijvoorbeeld Delft, Rotterdam en Den Haag.

Effectindicatoren bij 3B Faciliteren en stimuleren van ondernemen

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2025	2026	2027	2028	
Doel 3B1 Sterker ondernemersklimaat						
3B1.a Aantal startende bedrijven in Leiden	2.205 (2020) 2.139 (2021) 2.227 (2022)	2.400	2.500	2.600	2.700	Bedrijvenregister Zuid-Holland

Beleidsterrein 3C Marketing en promotie

Doelen en prestaties bij 3C Marketing en promotie

Doel	Prestatie
3C1 Meer zakelijk en recreatief bezoek aan Leiden	3C1.1 Citymarketing en stimuleren toeristische aantrekkelijkheid
	3C1.2 Faciliteren Centrummanagement Leiden en marketing- en activiteiten campagne binnenstad

3C1.1 Citymarketing en stimulering toeristische aantrekkelijkheid

Visie op de Bezoekerseconomie en monitor bezoekerseconomie

In de visie Bezoekerseconomie (2022) is gekozen om te focussen op bezoekers die aansluiten bij het DNA van Leiden als stad van internationale kennis en historische cultuur. Een belangrijk onderdeel van deze visie is de aandacht voor de balans tussen het leven van omwonenden en de beleving van bezoekers. Daarom wordt er ingezet op het spreiden van activiteiten, zowel als het gaat om locatie als om tijd.

Voor inzicht in en het bewaken van deze balans is de monitor en het dashboard van de bezoekerseconomie ontwikkeld. Leiden en Partners en Centrummanagement Leiden coördineren het beheer van deze monitor, in samenwerking met een begeleidingsgroep die bestaat uit vertegenwoordigers van verschillende gemeentelijke teams en afdelingen. Ook is Leiden aangesloten bij de Landelijke Data Alliantie, die zich richt op het stimuleren en ontwikkelen van landelijke, regionale en lokale data en informatie over de bezoekerseconomie.

Congressen

Het Leiden Convention Bureau van Leiden & Partners richt zich actief op de verenigingsmarkt voor congressen, in samenwerking met stadspartners zoals de universiteit, hotels en culturele instellingen. Deze congressen zijn gericht op (inter)nationale wetenschappelijke instellingen, waarbij wetenschappers van diverse vakgroepen van de Universiteit Leiden betrokken zijn. De combinatie en het gebruik van verschillende locaties, zoals de universiteitsgebouwen, culturele voorzieningen zoals de Stadsgehoorzaal en Pieterskerk, kerken en hotels, biedt een aantrekkelijk aanbod voor deze congressen.

Citymarketing

Leiden & Partners, de citymarketingorganisatie voor Leiden, streeft naar meerdere doelen die aansluiten bij de visie Bezoekerseconomie. Ze richten zich op het aantrekken van passende doelgroepen voor toeristisch en zakelijk bezoek aan de stad, het aantrekken van studenten, het uitbreiden van het aantal congressen en het verhogen van de uitgaven en waardering voor de historische binnenstad van Leiden door bewoners en bezoekers. De focus ligt op het aantrekken van inwoners van de stad en de omliggende regio voor bezoek en verblijf in de binnenstad. Leiden & Partners werken hierbij samen met de andere gebruikers van het Handelshuis, zoals Centrummanagement Leiden en Cultuurfonds Leiden.

De Rekenkamer is in 2024 een onderzoek gestart naar het doel en de effecten van citymarketing. De Rekenkamer onderzoekt op welke wijze citymarketing haar doelen bepaalt en behaalt. De verwachting is dat het onderzoek dit begrotingsjaar zal worden afgerond. Deze bevindingen kunnen mogelijk invloed hebben op de tariefstelling en constructie van de regeling overdracht toeristenbelasting aan het Ondernemersfonds Leiden (OFL).

Regeling overdracht toeristenbelasting

Volgens de door de gemeenteraad vastgestelde regeling worden de netto-opbrengsten van de toeristenbelasting overgedragen aan het Ondernemersfonds om de citymarketing van Leiden mee te financieren. Het Hoteloverleg Leiden beheert deze middelen en maakt afspraken met de citymarketingorganisatie Leiden & Partners over de inzet van deze middelen binnen het brede kader van de gezamenlijke citymarketing van de stad. In 2025 vindt een evaluatie van de regeling plaats. Ook wordt daarbij uitvoering gegeven aan de motie om de mogelijkheden te verkennen om een progressieve toeristenbelasting in te voeren. Door de mogelijke overlap met het onderzoek van de Rekenkamer, zal de evaluatie zoveel mogelijk gelijk oplopen met het onderzoek. Voor 2025 wordt het tarief van € 3,50 voor minstens 1 jaar gehandhaafd, in afwachting van het Rekenkameronderzoek en de uitkomsten van de evaluatie.

Watertoerisme

Havengebied en gemeentelijke passantenhavens

In de visie op de Bezoekerseconomie is besloten om niet te focussen op grootschalige stimulering van het watertoerisme, aangezien bezoekers met sloepen de stad al goed weten te vinden. Om dit vaarverkeer in goede banen te leiden, is het havenreglement voor de passantenhaven vernieuwd. Leiden beschikt over een

gemeentelijke passantenhaven voor tijdelijk verblijf van bezoekers met pleziervaartuigen, waarvoor een goede kwaliteit van verblijfsvoorzieningen en gastvrije ontvangst van belang is. In 2025 is de inzet gericht op het behoud van de kwaliteitsnorm 'Blauwe vlag. Daarbij wordt gewerkt aan de verbetering van de voorzieningen in en rondom de passantenhaven voor bezoekers per boot'. Voor informatie over de algemene inzet op water verwijzen we u naar de waterbrief (kenmerk Z/24/3633935).

3C1.2 Faciliteren Centrummanagement Leiden en marketing- en activiteitencampagne binnenstad

In 2025 werken gemeente Leiden en stichting Centrummanagement Leiden (CML) samen aan een economisch vitale binnenstad. Dit doen we vanuit de samenwerkingsrelatie die we met CML hebben, vastgelegd in een meerderjarige uitvoeringsovereenkomst. We werken onder andere aan het vergroenen van de stegen in de binnenstad, het verbeteren van het belevingsgebied rondom de Nieuwe Rijn en het tegengaan van leegstand door het aantrekken van nieuwe winkelformules. Daarnaast zullen we CML, net als andere stadspartners, betrekken bij het opstellen van een omgevingsprogramma Binnenstad.

Effectindicatoren bij 3C Marketing en promotie

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2025	2026	2027	2028	
Doel 3C1 Meer zakelijk en recreatief bezoek aan Leiden						
3C1.a Aantal arbeidsplaatsen in de bezoekerseconomie	11.190 (2021) 11.422 (2022) 11.540 (2023)	11.700	11.800	11.900	12.000	Bedrijvenregister Zuid-Holland
3C1.b Aantal arbeidsplaatsen in de Leidse binnenstad	18.301 (2021) 18.808 (2022) 18.936 (2023)	19.200	19.300	19.400	19.500	Bedrijvenregister Zuid-Holland
3C1.c Aantal bezoeken aan de binnenstad per week	125.000 (2021) 172.000 (2022) 168.200 (2023)	200.000	205.000	210.000	215.000	Locatus

Beleidsterrein 3D Circulaire Economie

Doelen en prestaties bij 3D Circulaire Economie

Doel	Prestatie
3D1 Circulaire Economie	3D1.1 Circulaire Bouw
	3D1.2 Circulair Herwaardenen

3D1.1 Circulaire bouw

De bouw- en sloopsector is verantwoordelijk voor 50% van het totale Nederlandse grondstoffengebruik, 40% van het totale energieverbruik en 40% van al het afval. Daarmee is de keten verantwoordelijk voor 35% van alle CO₂-emissies. Aangezien in Leiden komende jaren veel gebouwd gaat worden, bereiken we een groot effect door een circulaire werkwijze in gebiedsontwikkeling (Burgerlijke- en utiliteitsbouw en grond-, weg- en waterbouw) te stimuleren. Door circulaire woningbouw kunnen we tot 2030 net zoveel CO₂ (eq.)-uitstoot besparen als de jaarlijkse uitstoot van de hele Leidse gebouwde omgeving.

Allereerst streven we naar meer circulariteit in eigen bouwprojecten, namelijk in de openbare ruimte en ons eigen vastgoed. Als gemeente hebben we hier invloed op, omdat we opdrachtgever en eigenaar zijn. We hebben al mooie resultaten behaald en blijven ons in 2025 inzetten om nog meer impact te maken. Zo stimuleren we circulariteit in onze standaardwerkprocessen- en documenten door bijvoorbeeld te zorgen voor circulaire materialen in het handboek, circulariteit in beheerplannen en projectadvisering. Ook verkennen we het rekenen met restwaarde voor de circulaire business case, en faciliteren we het hergebruik van materiaal via een materiaalwisselplaats en materialenpaspoort. Wat betreft circulair uitvragen bouwen we voort op wat we al hebben, streven we daarbij naar continue verbetering en we monitoren circulariteit in ons werk. We scherpen de toepassing van de Milieu Kosten Indicator (MKI) aan, net als de ambitieniveaus van de Leidse Ladder voor de gemeentelijke openbare ruimte- en vastgoedprojecten en het circulair sloopbeleid. We blijven geleerde lessen delen en communiceren goede voorbeelden zowel intern als extern. Zo inspireren we en maken we enthousiast om 100% circulair uitvragen te (blijven) realiseren.

Daarnaast streven we naar meer circulariteit in projecten van partners in de stad, zoals ontwikkelaars en woningcorporaties. Voor deze projecten werken we aan de aanpassing van bestaande beleidskaders om circulaire bouw te bevorderen. We werken aan stimulering van circulaire (woning)bouw binnen de mogelijkheden die de gemeente heeft. Hierdoor stimuleren we (toekomstig) hergebruik en werken we aan een beperking van de milieu impact en de materiaal gebonden CO₂-productie van de bouw.

Bij het Leiden Bio Science Park zetten we, door nauwe samenwerking, nadrukkelijk in op het toepassen van circulaire bouw bij gebiedsontwikkeling. Verder werken we in 2025 intensiever samen met andere overheden en belangenbehartigers voor het vormgeven en versnellen van landelijke regelgeving voor circulaire bouw.

3D1.2 Circulair Herwaarderen

De transitie naar een circulaire economie vraagt om andere werkwijzen bij de duizenden bedrijven die Leiden rijk is. Anders inkopen, anders ontwerpen en produceren, anders verkopen en anders omgaan met afval. Dit is nodig om te zorgen dat materiaalstromen hun waarde behouden en hergebruikt kunnen worden. Daarom richten we ons op ondernemers en bedrijven in Leiden en stimuleren we hen circulair te gaan werken. Dat doen we door te motiveren, activeren en actief te faciliteren. Hiervoor hebben we onder andere de subsidieregeling Circulair Herwaarderen om circulaire ideeën een vliegende start te geven. We zetten in op het Circulair Ambachtscentrum, waarbij we acties nemen voor het realiseren van een tweede milieustraat en we hebben met het KOPlopers project herbruikbare bekers ingevoerd bij Leidse kantoren, horeca, sport- en studentenverenigingen.

We weten welke sectoren in Leiden het meeste impact hebben op het milieu, deze kennis stelt ons in staat om de focus aan te brengen. We verkennen deze sectoren en een mogelijke rol voor de gemeente, ontwikkelen stimuleringsbeleid en voeren dit uit. Zo spelen we in op de economische kansen van circulaire economie voor Leiden en bereiden we samen met kennisinstellingen, andere overheden en maatschappelijke partners de stad voor op de toekomst.

Naast Leidse ondernemers en bedrijven richten we ons op de inwoners van onze stad. Leidenaren spelen ook een grote rol in de transitie naar een circulaire economie. Wat we kopen, hoeveel we kopen, wat we doen met oude spullen en hoe we ons afval scheiden of opnieuw gebruiken. Dit zijn allemaal aspecten van een circulaire economie waar de Leidenaar aan kan bijdragen en mee kan geven aan de volgende generatie(s). Daarom willen we iedereen bereiken en motiveren door middel van een communicatiecampagne, bijeenkomsten, onderwijs en fysieke acties. Ook kunnen bewoner(organisaties) gebruik maken van de subsidieregeling Circulair Herwaarderen, waar een apart budget voor deze doelgroep is gereserveerd.

Effectindicatoren bij 3D Circulaire economie

Een circulaire economie is een economie waarin materialen zo hoogwaardig mogelijk worden hergebruikt. Dat betekent meer aandacht voor gebruik in plaats van bezit, voor reparatie en voor recycling. Dat levert dus ook meer banen op in deze sectoren, vandaar dat dit één van de effectindicatoren is. Tegelijkertijd verwachten we dat bedrijven en consumenten minder materialen als restafval weggooien: via gescheiden inzameling (of nascheiding) kunnen grondstoffen namelijk gerecycled worden. De hoeveelheid restafval van consumenten is bekend en kan als effectindicator gebruikt worden. Het aandeel inkooptrajecten waar circulariteit wordt uitgevraagd (bij werken en leveringen) wordt gemeten met de MVI-Zelftool.

Om de doelstellingen uit de strategie inzichtelijk te maken worden drie effectindicatoren toegevoegd. Het aandeel circulariteit in eigen bouwprojecten wordt gemeten met de monitoringstool Leidse Ladder Circulaire Bouw. In de toekomst wordt ook het aandeel circulariteit bouwen door derden gemeten. Dit zal gebeuren aan de hand van de Nieuwbouwmonitor en via projectevaluaties van Het Nieuwe Normaal. Het nieuwe normaal is een initiatief van het Rijk en Cirkelstad om de bouwsector te verduurzamen met een eenduidige taal en prestatieniveaus voor circulair bouwen. Tot slot wordt materiaalverbruik in Leiden gemeten aan de hand van de nieuwe monitoringstool Leidse MAM (Monitoringstool Abiotisch Materiaalverbruik).

Effectindicatoren bij 3D Circulaire Economie

Effectindicator	Realisatie	Voorlopige streefwaarden				Bron
		2025	2026	2027	2028	
3D1.a Kilogram huishoudelijk restafval per inwoner*	210 (2021) 187 (2022)	150*	150*	150*	150*	CBS
3D1.b Aantal arbeidsplaatsen in de circulaire economie**	679 (2021) 710 (2022) 754 (2023)	800	825	850	875	Werkgelegenheids- en bedrijvenregister Zuid-Holland
3D1.c Aandeel inkooptrajecten waar circulariteit is uitgevraagd (werken en leveringen)	5% (2022) 29% (2023)	50%	60%	70%	80%	MVI-Zelfevaluatiestool SP71***
3D1.d Aandeel circulariteit in eigen bouwprojecten		-	-	80%	-	Leidse Ladder Circulaire Bouw
3D1.e Aandeel circulariteit bouwen door derden		-	-	-	-	Nieuwbouwmonitor + projectevaluaties Het Nieuwe Normaal (HNN)
3D1.f Materiaalverbruik in Leiden	24% (2021) 27% (2022) 28% (2023)	-	-	35%	-	Leidse MAM (Monitoringstool Abiotisch Materiaalverbruik) ****

* De streefwaarde voor 2024 en verder zal worden vastgesteld in de Grondstoffennota die in 2024 aan uw raad wordt aangeboden.

**Betreft Leidse banen in sectoren die te maken hebben met verhuur, verkoop van Zehands artikelen, reparatie en recycling.

*** Deze manier van meten is nog geen volledig betrouwbare weerspiegeling van de werkelijkheid. Hier wordt nog verder aan gewerkt. Daarom is deze waarde indicatief.

**** Het meten van materiaaluitstroom is gevoelig voor individuele uitschieters. Daarom is het belangrijk om de jaarlijkse resultaten in perspectief te plaatsen van de trend.

Wijzigingen effectindicatoren

De reeds toegepaste effectindicatoren 3D1.a, b en c worden (deels) herzien. Verder worden de effectindicatoren uitgebreid met de volgende drie indicatoren:

3D1.d. Aandeel circulariteit in eigen bouwprojecten

3D1.e. Aandeel circulariteit bouwen door derden

3D1.f. Reductie abiotisch materiaalverbruik in Leiden (t.o.v. 2016)

3D1.a - Tekstuele aanpassing effectindicator:

De naam van de effectindicator 'Kilogram huishoudelijk afval per inwoner' wordt aangepast naar 'Kilogram huishoudelijk restafval per inwoner'. Met deze toevoeging wordt duidelijk dat het specifiek om restafval gaat.

3D1.b - Aanpassing van de streefwaarden:

Over de afgelopen jaren zien we dat de groei van circulaire arbeidsplaatsen sneller is toegenomen dan initieel verwacht. Om deze reden worden de streefwaarden verhoogd. De nieuwe streefwaarden zijn een afgeleide van de gerealiseerde waarden in de afgelopen jaren. De gerealiseerde waarden zijn in de jaren 2017 t/m 2023 gestegen met 144 arbeidsplaatsen (gemiddeld 20,6). Om ambitieuze maar realistische streefwaarden vast te stellen wordt de streefwaarden in 2024 aangepast naar 775 circulaire arbeidsplaatsen. Deze streefwaarden wordt de jaren daarna steeds met 25 voor circulaire arbeidsplaatsen verhoogd.

3D1.c - Aanpassing van de effectindicator en de bijbehorende streefwaarden:

De naam van de effectindicator 'Aandeel circulariteit in inkooptrajecten' wordt aangepast naar 'Aandeel gemeentelijke inkooptrajecten waar circulariteit is uitgevraagd (werken en leveringen)'. Dit is beter meetbaar en geeft daarmee een realistischer beeld. Om de data steeds vollediger en daarmee betrouwbaarder te maken wordt er gewerkt aan het verbeteren van de door de gemeente nu gebruikte MVI-Zelftool. Dit wordt ook als * opgenomen onder de tabel van de effectindicatoren.

De 'oude' streefwaarden gaven aan welk percentage gemonitord zou worden met de MVI-Zelftool. De nieuwe streefwaarden geven aan voor welk aandeel van de projecten circulariteit daadwerkelijk is uitgevraagd. In 2030 willen we dat circulariteit bij alle projecten een onderdeel is. De streefwaarden in voorliggende jaren zijn hierop afgestemd.

3D1.d - Nieuwe effectindicator

Door het opnemen van de effectindicator 'Aandeel circulariteit in eigen bouwprojecten' geven we inzicht hoe gemeente Leiden er in eigen bouwprojecten voor staat. We maken hiervoor gebruik van de monitoringstool die we hebben ontwikkeld, de Leidse Ladder Circulaire Bouw.

Voor het bepalen van de gerealiseerde waarden kijken we naar het gemiddeld aantal punten voor gemeentelijke openbare ruimte en vastgoedprojecten doorgerekend naar een percentage. Stapsgewijs verhogen we het minimumaantal te behalen punten op de Leidse Ladder.

In het uitvoeringsprogramma is opgenomen dat we in 2027 met gemeentelijke bouwprojecten ten minste 80% van de te behalen punten op de Leidse Ladder halen. We zullen de jaarlijks het daadwerkelijk behaalde percentage rapporteren.

3D1.e - Nieuwe effectindicator:

In het uitvoeringsprogramma hebben we aangegeven dat we toewerken naar een monitoringstool circulaire bouw derden. Om hier gehoor aan te geven nemen we de nieuwe effectindicator 'Aandeel circulariteit bouwen door derden' op. We verwachten hier vanaf 2025 verdere invulling aan te kunnen geven. In dit deel van het proces is het nog niet mogelijk om voor deze effectindicator een streefwaarde op te nemen.

In het uitvoeringsprogramma is opgenomen dat vanaf 2024 projectevaluaties naar Het Nieuwe Normaal verplicht (HNN) worden. Om bewustwording te creëren bij ontwikkelaars wordt gevraagd na de afronding van een project een projectevaluatie te doen op HNN. Dit geeft inzicht in hoe circulair een project is. Gecombineerd met de gemeentelijke nieuwbouwmonitor willen we hiermee circulariteit en CO2-uitstoot van de bouwopgave monitoren.

3D1.f - Nieuwe effectindicator:

Met het toevoegen van deze effectindicator geven we invulling aan de door u aangenomen motie RV. 23.0071.02 met betrekking tot een tussentijdse doelstelling voor 2027. De streefwaarde voor 2027 is een afname van 35% fossiele materiaalverbruik in Leiden t.o.v. referentiejaar 2016. Over de totstandkoming van deze effectindicator is in juni 2024 een wethoudersbrief verstuurd naar commissie Werk & Middelen.

Afgelopen maanden is er hard gewerkt om materiaalinstroom (materiaalgebruik) in Leiden (bedrijven, organisaties en inwoners) meetbaar te maken op een manier dat het representatief is voor Leiden en reproduceerbaar is per jaar. Hiervoor is ook een onderzoek uitgevoerd (2023/2024). Helaas blijkt dat het meten van de materiaalinstroom op dit moment niet haalbaar is wegens missende data op lokaalniveau. Daarmee is er een te grote afhankelijkheid van vele aannames die moeten worden gemaakt om Europese en landelijke data, welke vaak niet jaarlijks geüpdatet worden, te gebruiken voor de Leiden.

We agenderen bovenstaande op Rijksniveau, houden de landelijke ontwikkelingen met betrekking tot monitoring in de gaten en haken hierop aan waar dit kan. Wel kunnen we de lokale materiaaluitstroom (materiaalverbruik) jaarlijks inzichtelijk maken. Dit geeft naar inschatting een goed beeld van de voortgang.

Toelichting streefwaarden

Uit het onderzoek is gebleken dat 2016 een representatief referentiejaar is, dit jaar kan dan ook worden aangehouden voor de streefwaarden. Tussen 2016 en 2022 is het eindige (fossiele) materiaalverbruik afgenomen met 24,6%. Deze afname is voornamelijk te verklaren door een afname van materialen in de bouwsector. Dit ondanks dat de economische activiteit in alle sectoren is toegenomen.

In 15 jaar (2016-2030) werken we toe naar een reductie van 50%. Met inachtneming van de transitiecurve zetten we de streefwaarde voor 2027 vast op een afname van 35%.

Het meten van materiaaluitstroom is gevoelig voor individuele uitschieters. Daarom is het belangrijk om de jaarlijkse resultaten in perspectief te plaatsen van de trend. Dit is als extra toelichting (*) toegevoegd aan de tabel met effectindicatoren.

Beleidsterrein 3E Vitale binnenstad & Kennisstad

Doelen en prestaties bij 3E Vitale binnenstad & Kennisstad

Doel	Prestatie
3E1 Vitale binnenstad	3E1.1 Vitale Binnenstad
3E2 Kennisstad	3E2.1 Leiden Kennisstad

3E1.1 Vitale Binnenstad

Ook in 2025 werken we met stadspartners aan een vitale binnenstad die economisch sterk, duurzaam en inclusief is. En gaan we aan de slag met een toekomstperspectief voor de Binnenstad. Een historische binnenstad waar een balans is tussen levendigheid en leefbaarheid. Dit doen we door opgaven van de gemeente en initiatieven uit de stad met elkaar te verbinden. We werken aan een aantrekkelijk aanbod van voorzieningen, we zetten in op vergroening en werken aan het versterken van de belevingswaarde in de binnenstad. De vernieuwde subsidieregeling Vitale Binnenstad helpt initiatieven uit de stad die de vitaliteit van de binnenstad versterken.

In 2025 werken we verder onder de lijnen van de volgende speerpunten:

- Toekomstperspectief Binnenstad:** In 2025 gaan we door met het proces van het opstellen van een toekomstperspectief Binnenstad. In nauwe samenwerking met de binnenstadspartners en belangrijke stakeholders werken we dit perspectief uit, zodat het klaar is voor bestuurlijke besluitvorming.
- Platform Vitale Binnenstad:** Een vitale binnenstad kunnen we alleen samen bereiken. Met diverse belangengroepen in de binnenstad, van jongvolwassenen tot senior en ondernemer tot student, werken we ook in 2025 samen om de balans tussen levendigheid en leefbaarheid te bewaken. Dit doen we onder andere door het organiseren van ontmoetingswandelingen rondom verschillende thema's en het organiseren van een bijeenkomst waar alle stadspartners samenkomen.
- Verbinding binnenstad-LBSP:** We stimuleren kennismaking tussen stadspartners uit de binnenstad en het LBSP door gezamenlijk activiteiten te organiseren en met elkaar mee te denken. Op basis van de wensen van de stakeholders werken we in 2025 verder aan deze verbinding. Zo sluiten we waar mogelijk aan bij initiatieven uit het Cultuurkwartier om de verbinding met het LBSP in de binnenstad terug te laten komen. Hetzelfde doen we met initiatieven uit het LBSP, zoals park MORE. In 2025 blijven we, net als met de publiekswedstrijd Rijnsburgertunnel, kijken hoe we met acties Leidenaren kunnen betrekken. Ten slotte blijven we ook betrokken bij planontwikkelingen rondom het Stationsgebied.
- Vergroening/versterking van de winkelstraten:** Om het kernwinkelgebied aantrekkelijk te houden, en waar mogelijk ook bestand tegen hittestress, gaan we door met vergroening van de winkelstraten. We gaan door met de uitvoering van initiatieven uit de winkelstegenaanpak rondom het Aalmarktgebied en kijken naar nieuwe gebiedsgerichte kansen in delen van het kernwinkelgebied. Hiervoor zoeken we weer de samenwerking met ondernemers, bewoners, instellingen en vastgoedeigenaren. Ook blijven we betrokken bij de Erfgoed Deal Leiden vanuit een coördinerende rol. De Erfgoed Deal biedt de mogelijkheid om met de expertise van de kennisinstellingen en projectervaringen de binnenstad verder te vergroenen en verblauwen met erfgoed in de gedachten.

3E1.2 Leiden Kennisstad

Leiden Kennisstad is een samenwerkingsverband tussen de gemeente, de Universiteit Leiden, Hogeschool Leiden, Naturalis Biodiversity Center en mboRijnland. Deze samenwerking kent twee hoofddoelen:

- Kennisinstituten en kennisbedrijven floreren optimaal in Leiden;
- Leiden (de stad, de regio en haar inwoners) heeft maximaal voordeel van de kennisinstellingen.

Om deze doelstellingen te bereiken is in de samenwerkingsovereenkomst afgesproken om verder te bouwen op het fundament van voorgaande jaren. We houden aandacht voor campusontwikkelingen en innovatie in onderwijs en onderzoek, zetten in op profilering van Leiden als (internationale) kennisstad, en maken gebruik van de stad als 'lab' en rijke leeromgeving. We betrekken studenten, docenten en onderzoekers daarbij nadrukkelijk bij beleidsopgaven van en in onze stad. Dit met de inhoudelijke focus op 'gezondheid & welzijn', 'biodiversiteit & duurzaamheid' en 'cultureel erfgoed'. We zetten in 2025 daarom onder andere in op de volgende zaken:

- In het Leiden Healthy Society Center (LHSC) gaan we door met de samenwerking rondom gezondheids- en welzijnsvraagstukken met de universiteit, hogeschool en het mbo. Dit om de gezondheid en het welzijn van de Leidenaren te bevorderen en gezondheidsverschillen te verkleinen. Aandacht voor de rol van zorg- en medische technologie nemen we hierin mee;
- We houden speciale aandacht voor het welzijn van studenten, zowel in Leiden als landelijk via het Netwerk Kennissteden Nederland. We gaan door met Leidse initiatieven met en voor studenten die het welzijn bevorderen;

- Als gemeente participeren we in het 'Leiden Biodiversity Netwerk', waarmee we Leiden op de kaart zetten als (inter-)nationale kennishub. Dat vertalen we naar ambitieuze onderzoeks- en onderwijsprojecten, waarmee we ook de biodiversiteit in onze stad willen versterken. In verdere planvorming van de Tweede Groene Ring betrekken we het LHSC ook.
- Voor de opgaven van de energietransitie en de circulaire economie kijken we hoe we optimaal gebruik maken van de kennis en expertise van onze kennisinstellingen om inwoners en het bedrijfsleven mee te nemen in deze transitie.
- Gerichte samenwerking met kennis- en erfgoedinstellingen in de stad om de kansen en kwaliteiten van erfgoed, zoals verwoord in de erfgoednota, te bereiken. Profileren van Leiden als stad van kennis en cultuur blijft daarin van belang. Ook zoeken we nadrukkelijk naar de verbinding van erfgoed met grote ontwikkelingen op maatschappelijk vlak en ten aanzien van de toekomstbestendigheid van de stad. We gaan dan ook door met de uitvoering van Sprekend Erfgoed en de Erfgoed deal Leiden.
- Binnen het initiatief 'Leren met de Stad', waarbij studenten van MBO, HBO en WO worden gekoppeld aan vraagstukken uit onze stad, werken we verder aan de opschaling van meer opleidingen, studenten en studiepunten. Daarnaast richten we ons op de integratie van het initiatief binnen onze organisaties en de stad, en ook op het vergroten van de impact van de resultaten die we hiermee behalen.
- We versterken de positie en de zichtbaarheid van Leiden als kennis- en onderwijsstad. Het Leiden Educational Fieldlab (LEF) speelt een centrale rol dit jaar door het coördineren van het activiteitenprogramma. Ook investeren we daarom opnieuw in de Dutch Bio Science Week en de Days of Arts & Science.
- Na de viering van 450 jaar Leidens Ontzet is het in 2025 aan de Universiteit Leiden om eenzelfde aantal kaarsjes uit blazen. We kijken hoe we dit als kapstok kunnen gebruiken voor diverse samenwerkingsactiviteiten.

Kaderstellende beleidsstukken

Onderstaand overzicht omvat de afgelopen 5 jaar.

- RV 24.0011 Wensen en bedenkingen Ontwikkelagenda 'Ruimte voor Werk'
- RV 24.0009 Kaderbesluit Vlietzone-Midden
- RV 23.0071 Strategie Circulaire Economie (2024-2027)
- RV 23.0002 Verordening tot wijziging van de verordening fysieke leefomgeving, onderdeel markten
- RV 21.0147 Vaststellen nota Warenmarkt en retailbeleid Leiden 2021
- RV 21.0104 Toeristische verhuur van woonruimte en Verordening tot wijziging van de 'Verordening fysieke leefomgeving Leiden 2020'
- RV 21.0105 Visie op de bezoekerseconomie van Leiden 2021-2024
- RV 21.0128 Wijziging Verordening voor de Fysieke Leefomgeving Leiden ten behoeve van het mogelijk maken van ligplaatsen maatschappelijke doeleinden
- RV 21.0069 Beleidskader buitenreclame Leiden
- RV 21.0099 Voorgenomen besluit Innovation Quarter; fondsuitbreiding IQ capital
- RV 20.0041 Heldere gemeentelijke (tussen) doelen voor het LBSP
- RV 20.0104 Vaststellen Horecavisie
- RV 20.0126 Aanbevelingen Rekenkamercommissie Leiden-Leiderdorp over het Leiden Bio Science Park
- RV 20.0080 Vaststelling ruimtelijke strategie Bedrijventerreinen 2020-2030
- RV 20.0051 Visie internationalisering 2020
- RV 20.0029 Uitvoeringsbesluit LBSP Duurzame Reconstructie Openbare Ruimte en Infrastructuur
- RV 20.0008 Evenementenbeleid Leiden 2020
- RV 20.0005 Kaderstellende strategie 'Op weg naar een circulair Leiden'
- RV 20.0029 Uitvoeringsbesluit LBSP Duurzame Reconstructie openbare Ruimte en infrastructuur
- RV 20.0005 Kaderstellende strategie 'Op weg naar een circulair Leiden'
- RV 19.0085 Uitvoeringsbesluit Biodivers LBSP
- RV 19.0148 Programmaplan Binnenstad 2020-2024

Programmakosten

Economie bedragen x € 1.000,-		Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Meerjarenraming		
					2026	2027	2028
Ruimte om te ondernemen	Lasten	2.299	2.788	2.599	2.487	2.204	2.035
	Baten	-555	-751	-575	-575	-575	-575
Saldo		1.744	2.037	2.024	1.912	1.629	1.460
Faciliteren/Stimuleren van ondernemen	Lasten	4.688	4.892	5.431	3.865	3.741	3.740
	Baten	-176	-349	0	0	0	0
Saldo		4.513	4.543	5.431	3.865	3.741	3.740
Marketing en promotie	Lasten	3.008	1.903	1.963	1.966	1.966	1.966
	Baten	-1.455	-1.611	-1.680	-1.680	-1.680	-1.680
Saldo		1.553	292	284	286	286	286
Circulaire Economie	Lasten	1.447	1.854	1.551	1.452	1.294	1.294
	Baten	-1	0	0	0	0	0
Saldo		1.446	1.854	1.551	1.452	1.294	1.294
Vitale Binnenstad en Kennisstad	Lasten	0	2.516	1.569	1.555	1.522	1.521
	Baten	0	-172	-162	-145	-145	-145
Saldo		0	2.344	1.407	1.410	1.377	1.376
Programma	Lasten	11.442	13.953	13.114	11.325	10.726	10.557
	Baten	-2.186	-2.883	-2.417	-2.400	-2.400	-2.400
Saldo van baten en lasten		9.256	11.070	10.697	8.925	8.326	8.157
Reserves	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-441	-632	0	0	0	0
Mutaties reserves		-441	-632	0	0	0	0
Resultaat		8.815	10.438	10.697	8.925	8.326	8.157

Budgettaire ontwikkelingen

De daling van de lasten en/of de stijging van de baten worden onder andere veroorzaakt door de indexering van budgetten, doorrekening van de kostenverdeelstaat en de kapitaallasten die zijn berekend vanuit het meerjareninvesteringsplan 2025-2028. Beleidswijzigingen met financiële consequenties worden hierna per beleidsterrein toegelicht.

Beleidssterrein ruimte om te ondernemen

In 2025 zijn er hogere lasten door het besluit bij de Kaderbrief 2025-2028 om extra middelen uit te trekken voor versterken gebiedsmanagement LBSP (+ € 306.000) en voor de Kwartiermaker RHOM (+ € 92.000). In 2025 zijn lagere lasten door verminderde budgetten voor de MKB-deal Laat digitalisering werken (- € 200.000 - ook in baten: subsidie PZH), project Groene winkelstraten (- € 100.000), Actieplan Versterking Leidse Economie (- € 221.000) en regisseur bedrijventerreinen (- € 105.000). Deze lagere lasten betreft incidentele projecten in 2024 die niet of verminderd in 2025 worden voortgezet.

Beleidssterrein faciliteren en stimuleren van ondernemen

In 2025 zijn er hogere lasten door het besluit bij de Kaderbrief 2025-2028 om extra middelen uit te trekken voor de Fondsversterking Uniiq (+ € 850.000), Internationaliseren (+ € 95.000) en PLNT (+ € 72.000). In 2025 zijn lagere lasten door verminderde budgetten voor glasvezel (- € 393.000), Human capital/stagepact (- € 86.000) en Legacy European city of science (kennisstad) (- € 50.000). Dit betreft incidentele projecten in 2024 die niet of verminderd in 2025 worden voortgezet. In 2025 zijn lagere baten doordat in 2024 € 349.000 is ontvangen vanuit de beëindiging van de stichting European city of science .

Beleidssterrein marketing en promotie

Er zijn geen relevante afwijkingen.

Beleidsterrein circulaire economie

In 2025 zijn lagere lasten voor circulaire materiaalstromen (- € 309.000). Dit is deels incidentieel budget 2024 (€ 208.000) en deels een verlaging van het structurele budget voor het beleidsterrein.

Beleidsterrein vitale binnenstad & kennisstad

In 2025 zijn lagere lasten voor Erfgoeddeal (- € 744.000) en voor vitale binnenstad (- € 186.000). De erfgoeddeal is een incidentele budget in 2024 dat niet 2025 wordt voortgezet.

Reserves

Reserves programma 3 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Reserve programma Binnenstad P3	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-253	-207	0	0	0	0
Saldo		-253	-207	0	0	0	0
Reserve economische impulsen Kennisstad P3	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-94	-56	0	0	0	0
Saldo		-94	-56	0	0	0	0
reserve grondexploitatie P3	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-50	-50	0	0	0	0
Saldo		-50	-50	0	0	0	0
Reserve Duurzame Stad P3	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-44	-319	0	0	0	0
Saldo		-44	-319	0	0	0	0
Reserves programma 3		-441	-632	0	0	0	0

Investeringsplan

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	VK/ NK	Bijdrage derden/ reserves	2025	2026	2027	2028
03A101	Regionale en lokale beleidsontwikkeling	Elektrische installatie donderdagmarkt	Econ.	V		-	55	-	-	-
03B101	Faciliteren bedrijvigheid, starters en ondernemerschap in Leiden	Reconstructie Diamantplein P3	Maatsch.	V		93	-	-	93	-
03E101	Vitale Binnenstad	Toiletten binnenstad	Econ.	N	VK	160	168	-	-	-
	Totaal programma 3					253	223	-	93	-

In bovenstaand overzicht staan de investeringen zoals deze zijn opgenomen in het investeringsplan 2025-2028. In paragraaf 4.2.2 Investeringsplan wordt de ontwikkeling van de kapitaallasten toegelicht en staat een overzicht met te vóóren kredieten.

Subsidies

	subsiestaat 2024	subsiestaat 2025
Subsidie saldo	1.886.287	1.981.017

Het volledige subsidie-overzicht is opgenomen in paragraaf 3.2.8 subsidies.

4

Mobiliteit

Mobiliteit

<i>Programmanummer</i>	4
<i>Commissie</i>	Leefbaarheid en Bereikbaarheid
<i>Portefeuille(s)</i>	Klimaat, Mobiliteit & Financiën Wonen, Bouwen & Welzijn

De missie van het programma Mobiliteit luidt:

De gemeente Leiden wil duurzaam bereikbaar zijn. De komende jaren wordt ingezet op duurzame mobiliteit, waarbij voetgangers, fietsers en het openbaar vervoer voorrang krijgen. Door de aanleg van een goede hoofdontsluitingsstructuur, het zoeken naar nieuwe innovatieve vormen van vervoer, het optimaal gebruiken van parkeervoorzieningen en het autoluw maken van de binnenstad wil de gemeente Leiden de verkeersveiligheid, leefbaarheid, duurzaamheid en bereikbaarheid verbeteren.

Inleiding

De komende jaren worden de mobiliteitsambities zoals opgenomen in de Mobiliteitsnota en de Parkeervisie gerealiseerd. We kiezen nadrukkelijk voor vormen van schoon vervoer, die tegelijkertijd ook weinig ruimte innemen. In de groeiende stad is een overgang naar duurzame vervoersvormen nodig om Leiden als historische Hollandse stad leefbaar en bereikbaar en de luchtkwaliteit op het gewenste niveau te houden. Het is daarbij zoeken naar een goed evenwicht tussen bereikbaarheid, leefbaarheid, duurzaamheid, economische ontwikkeling en verstedelijking. Uitgangspunt bij de inrichting van de openbare ruimte is altijd het verbeteren van de verkeersveiligheid.

In de 2024 hebben er een aantal vreselijke verkeersongevallen plaatsgevonden in de stad. Het college is hier erg van geschrokken en leeft mee met de nabestaanden en alle omstanders die de ongelukken hebben zien gebeuren. Ook de Verkeersveiligheidsmonitor 2024 laat zien dat we onverminderd door moeten met projecten en campagnes om de verkeersveiligheid te verbeteren. In de verkeersveiligheidsmonitor zijn ook een aantal extra maatregelen aangekondigd. Maar dat is niet genoeg. We hebben ieders hulp daarbij nodig. Ieders alertheid, ieders voorzichtigheid, ieders geduld, ieders omkijken naar elkaar. Zeker in onze drukke stad. We maken samen het verkeer.

Een prettig leefklimaat is belangrijk voor zowel de bewoners als de ondernemers, als ook voor de bezoekers. Leiden zet de komende periode meer in op het verbeteren van het leefklimaat. Dit doen we door het stimuleren van langzaam verkeer en openbaar vervoer, maar ook door het aanwijzen van gebieden waar het verblijven en de voetganger voorop staat. Een goede hoofdstructuur voor het autoverkeer is daarbij van groot belang, zodat op die wegen het autoverkeer afgewikkeld kan worden. Dit komt ten goede aan de verkeersveiligheid en zo ontstaat er in de verblijfsgebieden meer ruimte voor ontmoeten. Maar ook een goede oplossing voor het stallen van fietsen en auto's draagt bij aan het verbeteren van het verblijfsklimaat.

De mobiliteit in de stad verandert

Leiden werkt aan grote infrastructurele projecten die ervoor zorgen dat de stad, ook in de toekomst, bereikbaar en veilig blijft. Met het project Leidse Ring Noord werken Leiden en Leiderdorp aan een betere doorstroming van het verkeer op de Plesmanlaan, Schipholweg, Willem de Zwijgerlaan, Engeldendaal en de Oude Spoorbaan. Deze wegen vormen samen met de A4, A44, N446 en de N434 (onderdeel van de RijnlandRoute) de Leidse Ring. De ringstructuur leidt doorgaand verkeer om het stadscentrum van Leiden en de dorpskern van Leiderdorp. Met

deze ringstructuur en andere aanpassingen op de hoofdstructuur worden de Groene Lopers in de binnenstad mogelijk gemaakt. In juli 2024 is de Corbulotunnel geopend, die een belangrijk onderdeel vormt van de toekomstige Leidse Ring. In 2025 hebben we ervaring wat de effecten van deze nieuwe weg zijn op de doorstroming in het Leidse wegennet.

Door een verbetering van de doorstroming verbetert ook de luchtkwaliteit. Ook voor de fiets- en voetganger werken we aan een verbeterde infrastructuur voor zowel de bewegende als stilstaande vervoersmiddelen. Geparkeerde auto's nemen veel ruimte in, en in Leiden is de ruimte schaars. Die ruimte willen we vooral gebruiken om de leefbaarheid te verbeteren. Daarom werken we aan oplossingen die 'de juiste parkeerder op de juiste plek' brengen. Bezoekers parkeren zoveel mogelijk in de parkeergarages of op het eigen terrein van de organisatie waar ze te gast zijn, bewoners op loopafstand van hun woning. Waar mogelijk brengen we het aantal parkeerplaatsen op straat terug, zo ontstaat meer ruimte voor bijvoorbeeld de voetganger, groen en fietsparkeren. We stimuleren de overgang van "bezit" naar "deelgebruik", denk daarbij aan deelauto's en deelbakfietsen. Steeds meer auto's rijden elektrisch en we versterken de laadinfrastructuur.

Autoluwe Binnenstad

We verbeteren met de Agenda autoluwe binnenstad de leefbaarheid, het ondernemersklimaat en de toegankelijkheid in de binnenstad. De grachten uit de Gouden Eeuw zijn niet ontworpen voor doorgaand autoverkeer en de middeleeuwse straten rondom de Pieterskerk of de Hooglandse kerk zien we het liefst autovrij. Vanaf het station creëren we een groene loper naar het kernverblijfsgebied. We versterken de kwaliteit van de openbare ruimte doordat er stap voor stap minder ruimte nodig is voor de geparkeerde auto's op straat. Het doorgaande autoverkeer rijdt niet meer door de binnenstad. De binnenstad blijft uiteraard wel goed bereikbaar voor de bezoekers aan de stad en voor de bevoorrading. Binnenkort wordt ook de zero-emissie stadsdistributie uitgevoerd. Zo zorgen we voor schonere lucht en minder geluid. En daarmee blijft het in de binnenstad prettig en veilig vertoeven en wordt het leefklimaat voor bewoners gewaarborgd. De parkeerdruk wordt actief gemonitord en de planning van de locaties die kunnen worden getransformeerd wordt daarop afgestemd in de Regietafel Parkeren.

Programma Leiden Duurzaam Bereikbaar

Leiden staat voor een grote opgave om een forse uitbreiding van functies te realiseren in een dichtbevolkte stad, waar de ruimte schaars is. Daarnaast is de ambitie om de leefbaarheid te verbeteren door te investeren in groen en duurzaamheid. Bereikbaarheid en mobiliteit vormen daarin de ruggengraat van de stad. Om de groeiende verkeersstromen in goede banen te leiden, is beleid geformuleerd in de vorm van een mobiliteitsnota. De uitwerking en uitvoering ervan is opgenomen in het programma Leiden Duurzaam Bereikbaar 2020-2030. Passend daarbij is het programma waarbinnen aan meerdere thema's wordt gewerkt: verduurzaming mobiliteit, verbeteren bereikbaarheid en verbeteren verkeersveiligheid. De daadwerkelijke uitvoering van de thema's dan wel programmaonderdelen gebeurt in projecten. In het programma zijn o.a. bereikbaarheidsprojecten als de Leidse Ring Noord, de Lammenschansweg en de Rijnlandroute opgenomen. Daarnaast zijn diverse fiets(parkeer) projecten vastgesteld ter stimulering van het fietsverkeer. Het programma Leiden Duurzaam Bereikbaar staat uiteraard niet op zichzelf, maar moet in verband gezien worden met andere vraagstukken die in Leiden spelen. Met name de verstedelijkingsopgave, klimaatadaptatie en energietransitie, zijn onderwerpen die evenals mobiliteit en bereikbaarheid een fors beslag leggen op niet alleen de schaarse ruimte in Leiden, maar ook op de schaarse financiële middelen en moeten alleen daarom al noodzakelijkerwijs in samenhang worden bekeken en opgepakt. Daarom zijn de duurzaamheidsdoelstellingen mede leidend voor de projecten binnen Leiden Duurzaam Bereikbaar.

Beleidsterrein 4A Duurzame Mobiliteit

Wil Leiden nu en in de toekomst bereikbaar blijven, ook met een groei in aantal inwoners en arbeidsplaatsen, is het noodzakelijk dat er een verschuiving plaats vindt in vervoerswijze van auto naar fiets, lopen en openbaar vervoer. Voor de leefbaarheid in de stad is het belangrijk dat de noodzakelijke gemotoriseerde vervoersbewegingen plaatsvinden met minder milieu belastende vervoersmiddelen, de zogenaamde zero emissie voertuigen.

Doelen en prestaties bij 4A Duurzame Mobiliteit

Doel	Prestatie
4A1 Verduurzaming Mobiliteit	4A1.1 Beïnvloeding modal shift ten gunste van fiets, voetganger en openbaar vervoer
	4A1.2 Stimuleren verduurzaming personen- en goederenvervoer
	4A1.3 Invoering zero-emissie stadslogistiek

4A1.1 Beïnvloeden modal shift ten gunste van fiets, voetganger en openbaar vervoer

Leidenaren en bezoekers aan de gemeente gebruiken vervoermiddelen voor hun verplaatsing. De verhouding tussen het gebruik van deze vervoermiddelen (modaliteiten) wordt de modal split genoemd. Bijvoorbeeld:

45% van de weggebruikers gebruikt de fiets. Een verschuiving tussen de modaliteiten wordt de modal shift genoemd. We streven naar het vergroten van het aandeel duurzame en gezonde vervoerswijzen lopen, fietsen en openbaar vervoer. In veel van onze maatregelen zit impliciet ook deze doelstelling. Sommige maatregelen gaan echter expliciet over het beïnvloeden van de modal split. We kijken wat het huidige netwerk aan kan en zetten in op het versnellen van de modal shift. Het doel is om een bredere onderbouwing te geven zodat we een integrale afweging maken tussen mobiliteit, verstedelijking, duurzaamheid en het vestigingsklimaat. Een modal shift is nodig om de ambities voor de duurzame verstedelijking van Leiden mogelijk te maken.

Zo vergroten wij het keuzeaanbod in de vervoersketen door ook in 2025 samen met de aanbieders in te zetten op een goed aanbod aan deelauto's verspreid over stad. Tevens zetten we in op de deel(bak)fiets en faciliteren we de forens met parkeerfaciliteiten aan de randen van de stad (P+R) in combinatie met onder andere de deelfiets en openbaar vervoer. Dankzij de inzet van de mobiliteitsmakelaar en logistiek makelaar(s) en een communicatieteam worden de lijnen met het bedrijfsleven verkort en kan met hun inzet snel met het bedrijfsleven worden geschakeld op thema's als de zakelijke elektrische deelauto, stadsdistributie, invoering zero-emissiezone stadsdistributie en parkeren. Ook zetten we samen met een mobiliteitsmakelaar in op een alliantie met werkgevers om duurzaam mobiliteitsgedrag te bevorderen, zoals in het Bio Science Park in het kader van de autoluwe binnenstad. In 2025 zetten we zowel de mobiliteitsmakelaar, als de logistiek makelaar en een laadconsulent in op verdere uitbouw van deze alliantie.

Autoluwe binnenstad

In onze historische binnenstad genieten we van ons rijke verleden en bouwen we verder aan onze toekomst. Om ervoor te zorgen dat onze binnenstad nu, straks en later een nog fijnere plek wordt, heeft de gemeenteraad 'Ruimte voor een groen en vitaal Leiden' (2021) vastgesteld. De binnenstad is niet gebouwd voor veel personenautoverkeer of veel geparkeerde auto's. Omdat Leiden naar verwachting blijft groeien qua inwoners, bezoekers, studenten en werknemers, willen we de ruimte zo goed mogelijk besteden. De ruimte die er is, delen we daarom anders in. Het versterken van de kwaliteiten van een economische vitale en leefbare Leidse binnenstad met een kwalitatief hoogstaande (historische) openbare ruimte is één van de belangrijkste ambities van ons gemeentebestuur. Een binnenstad met minder auto's op straat geeft mogelijkheden om de kwaliteit van de openbare ruimte te vergroten, de leefbaarheid voor bewoners te versterken, de verblijfskwaliteit te verhogen voor bezoekers en de verkeersveiligheid te vergroten. Ook de historische gebouwen en het water worden beter zichtbaar. De bereikbaarheid van de binnenstad blijft hierbij gewaarborgd en efficiënte bevoorrading is een topprioriteit voor een bloeiende economie. De auto blijft aanwezig in de stad, maar minder prominent. Met de start van de zero-emissie zone stadsdistributie op 1 januari 2025 zorgen we voor schonere lucht en minder geluid. En daarmee blijft het in de binnenstad prettig en veilig vertoeven en wordt het leefklimaat voor bewoners gewaarborgd, waardoor we verwachten dat bezoeken, verblijfsduur en bestedingen toenemen.

Door inzet op overgang naar fiets, voetganger en openbaar vervoer ontstaat ruimte voor vergroenen. Ook dat is onderdeel van de agenda autoluwe binnenstad. Deze projecten dragen bij aan de doelen geformuleerd in programma 5.

Projecten in de programma's Autoluwe binnenstad en Leiden duurzaam bereikbaar

Project	Eerstvolgend besluit	Start uitvoering	Fase
P+R Mendelweg	n.v.t. (particulier initiatief)	Q3 2024	lopend
Herinrichting Noordeinde	Uitvoeringsbesluit genomen in oktober 2023	Q3 2024	lopend
Verkenning ontdempen Kort Rapenburg	2e kwartaal 2025 volgt bij een positieve uitkomst van de verkenning een aanmelding voor de Kaderbrief.	n.v.t.	lopend

4A1.2 Stimuleren verduurzaming personen- en goederenvervoer

Duurzame mobiliteit draagt bij aan een leefbare binnenstad. De meest gebruikte manier van verplaatsen met de veelal fossiel aangedreven auto, is niet duurzaam en een belangrijke veroorzaker van de uitstoot van verontreinigende stoffen als CO₂, fijnstof en NOx. Ook neemt de auto veel ruimte in beslag; ruimte die we ook nodig hebben voor groen, klimaatadaptatie, fietser, voetganger en OV gebruik. De inzet op efficiënt en duurzaam vervoer is noodzakelijk om de leefbaarheid en de economische activiteit in de binnenstad te kunnen garanderen. Naast inzet op de transitie van autogebruik naar fietsgebruik, openbaar vervoer gebruik en lopen (korte afstand) gaat het daarbij ook om de transitie van noodzakelijk gemotoriseerd autoverkeer naar emissieloos (deel)verkeer. Daarbij geldt de transitie in brede zin voor het personenvervoer en het goederenvervoer. Voor het goederenvervoer wordt daarbij ingezet op duurzaam (emissieloos), anders (kleinschalig op de last mile, vervoer over water) en minder bewegingen (meer gebundeld). Als convenantpartner van Zuid-Holland Bereikbaar en in Holland Rijnland verband wordt met publieke en private partners samengewerkt om de duurzame bereikbaarheid van de regio te verbeteren.

Laadinfrastructuur

We stimuleren elektrisch rijden door het faciliteren van publieke laadpalen en laadpleinen in de openbare ruimte. De laadpalen zijn niet alleen bedoeld voor de realisatie van de zero-emissiezone, maar ook om de transitie te bevorderen naar duurzaam en schoon rijden onder bewoners en medewerkers in de gemeente Leiden. Daarbij werken we samen in Zuid-Holland met de provincie en regio zodat een dekkend netwerk van (snel-) laadinfra ontstaat. Ook wordt dankzij twee rijkssubsidies ingezet op de realisatie van bouwstroompunten in 2025 en het mede beschikbaar stellen van evenementenstroom voor laadstroom. Tenslotte worden ook (elektrische) deelauto initiatieven ondersteund en gefaciliteerd.

Deelmobiliteit

We zetten ons beleid op het gebied van de deelauto voort in 2025, dat wil zeggen dat autodate parkeerplaatsen (op aanvraag) ruimhartig worden gefaciliteerd. In 2025 willen we inzetten op de realisatie van wijk/minihubs, zoals de combinatie van een deelauto met deel(bak)fiets. Ook in 2025 streven we naar verdere uitrol van de deelbakfiets. Tenslotte zien we in 2025 of en hoe we deelmobiliteit in gebiedsontwikkeling kunnen stimuleren.

Projecten in de programma's Autoluwe binnenstad en Leiden duurzaam bereikbaar

Project	Eerstvolgend besluit	Start uitvoering	Fase
Kentekenregistratie fase 2	Besluitvorming heeft plaatsgevonden	Q2 2025	Lopend

4A1.3 Invoering zero-emissie stadslogistiek

In het kader van het convenant stadsdistributie 071 wordt nauw met stakeholders en lokaal bedrijfsleven toegewerkt aan het inrichten en opzetten van een duurzaam stedelijk distributiesysteem. Het doel is een emissievrije zone voor stedelijke distributie in de binnenstad (inclusief Stationsplein voorzijde) dat is gestart in 2025. In de periode 2025 -2030 werken we samen met de partners verder aan het verduurzamen van de stedelijke logistiek over de weg en het water, ons eigen wagenpark en het inkoop- en aanbestedingsproces in het algemeen. Daartoe is met de partners een communicatieplan zero emissie opgesteld met inzet op nieuwsbrieven, social media, websites, podcasts, ambassadeurs en bijeenkomsten. Daarbij wordt samen met Bereikbaar Zuid-Holland volop ingezet op communicatie en bewustwordingscampagnes zoals via bijeenkomsten, de website doehetzero.nl en bevoorraden zonder CO2 uitstoot. Ook worden aan ondernemers gratis adviezen en probeertegoeden aangeboden.

Momenteel lopen veel projecten en pilots op zero-emissie gebied zoals het beschikbaar stellen van evenementenstroom als laadstroom, gebundeld leveren aan lokale horeca (binnenstad), zero-emissie afval inzamelen etc. Dit wordt in de komende periode voortgezet. Onderdeel van de zero-emissiezone is ook het handhavingproces, waarvoor ANPR (kentekenregistratie) camera's worden ingezet. Deze camera's dienen een dubbel doel, met de camera's wordt ook gehandhaafd in het kader van de autoluwe binnenstad. Gemeente Leiden sluit net als andere zero-emissie gemeenten aan bij het landelijk centrale loket ontheffingen en het landelijk geharmoniseerde ontheffingenbeleid.

Effectindicatoren bij 4A Duurzame mobiliteit

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2025	2026	2027	2028	
Doel 4A1 Verduurzaming Mobiliteit						
4A1.a Percentage bewoners dat lopend, per (brom/snor)fiets, scooter of openbaar vervoer naar werk, opleiding, binnenstad of winkels gaat	86% (2019) 83% (2021) 85% (2023)	>85%	-	>90%	-	Stads- en wijkenquête
4A1.b Percentage bewoners dat tevreden is over de hoeveelheid laadinfrastructuur in de buurt	nulmeting: 2023*	>75%	-	>75%	-	Stads- en wijkenquête
4A1.c Percentage huishoudens dat gebruik maakt van een deelautosysteem	3% (2019) 3% (2021) 6% (2023)	>7%	-	>8%	-	Stads- en wijkenquête
4A1.d Duurzaamheidsscore CROW totaal	Voldoende (2021) Voldoende (2022) Voldoende (2023)	voldoend	voldoend	voldoend	voldoend	CROW
4A1.e Gemiddeld rapportcijfer op de vraag "Hoe prettig vindt u het om in uw buurt te wonen" voor de buurten Binnenstad noord en zuid tezamen"	8,2 (2019) 8,1 (2021) 8,0 (2023)	>8	-	>8	-	Stads- en wijkenquête

*) Er waren te weinig respondenten met een elektrische auto voor de nulmeting.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op [LeideninCijfers](#).

Beleidsterrein 4B Bereikbaarheid

Een goede bereikbaarheid is van belang voor de economie van een stad. Voor de leefbaarheid in een stad is het belangrijk dat het autoverkeer gebundeld wordt op goed ingerichte hoofdroutes, zodat de verblijfsgebieden ontlast worden. Ook een goede hoofdstructuur voor het fietsverkeer is van belang. In de Mobiliteitsnota is de structuur van het toekomstige hoofdwegennet voor het autoverkeer en het wegennet voor het fietsverkeer opgenomen.

Doelen en prestaties bij 4B Bereikbaarheid

Doel	Prestatie
4B1 Verbeteren bereikbaarheid	4B1.1 Verbeteren bereikbaarheid voor voetgangers
	4B1.2 Verbeteren bereikbaarheid fiets
	4B1.3 Verbeteren openbaar vervoer
	4B1.4 Waarborgen doorstroming
	4B1.5 Verbeteren parkeeraanbod

4B1.1 Verbeteren bereikbaarheid voor voetgangers

Iedereen is op een bepaald moment in zijn verplaatsing voetganger. Het beleidsprogramma voetganger, dat in 2021 is vastgesteld, geeft richting aan onze ambities en draagt bij aan het versterken van de positie van de voetgangers in het mobiliteitssysteem. In de mobiliteitsnota is opgenomen dat we streven naar een modal shift van auto naar duurzame vervoerswijzen als fiets, openbaar vervoer en voetganger. In het beleidsprogramma voetganger zijn de uitgangspunten uit de Mobiliteitsnota verder uitgewerkt. Deze uitgangspunten zijn:

- Een fijnmazig netwerk en continuïteit in routes;
- Passende maatvoering daar waar grote stromen voetgangers zijn;
- Inclusiviteit en lopen;
- Beleving en kwaliteit van routes;
- Voetganger in de ketenverplaatsing.

Met duurzame beleidsdoelen uit het beleidsprogramma voetganger 2020-2030 spelen we in op de actuele vraagstukken. We willen hiermee dat mensen meer kiezen voor de fiets, voet en het openbaar vervoer dan de auto.

In 2024 is de 'Nota Bewegwijzering: Voetganger' vastgesteld. In 2025 wordt de voetgangersbewegwijzering op straat aangepast, volgens deze nieuwe richtlijnen. Daarnaast wordt in 2025 gestart met het aanpassen van de richtlijnen voor de inrichtingskenmerken van de openbare ruimte, om de positie van de voetganger te verbeteren.

Ruimte op straat

Een van de middelen om de binnenstad gezonder, prettiger en leefbaarder te maken is het weghalen van parkeerplaatsen op locaties waar de leefbaarheid onder druk staat. Het betreft bijvoorbeeld smalle historische straten waar het parkeren ten koste gaat van een plek voor de voetganger, of geparkeerde auto's pal voor een raam van een woonhuis. Door het weghalen van parkeerplaatsen ontstaat er ruimte voor verblijven, groen of fietsparkeren. Het uitgangspunt bij het omvormen van de parkeerplaatsen is altijd dat er meer ruimte voor de voetganger ontstaat. Dit kan ook betekenen dat we maatregelen treffen die indirect meer ruimte voor de voetganger oplevert, door bijvoorbeeld op een parkeerplaats fietsvoorzieningen te realiseren waardoor er geen / minder fietsen op de stoep geparkeerd worden. Parkeerplaatsen worden alleen weggehaald als de parkeerdruk dit toestaat. Het project "ruimte op straat" zal de komende jaren zorgen voor het omvormen van parkeerplaatsen. Jaarlijks monitoren we op twee momenten per jaar de parkeerdruk om te bepalen wat de ruimte is die we kunnen gebruiken om parkeerplekken om te vormen. De planning wordt aan de hand van deze telgegevens bijgesteld. De eerste omvorming van autoparkeerplaatsen in de straten in de omgeving van het Noordeinde en de parkeerplaatsen van de Tweede Binnenvestgracht zijn uitgevoerd om zo ruimte te maken op de trottoirs voor voetgangers. Voor 2025 staan de Nieuwstraat, Nieuwe Rijn en het Gangetje op de planning. Naast kleine wijzigingen zijn er ook projecten waar veel parkeerplaatsen tegelijkertijd worden weggehaald. Door de gegarandeerde parkeerdruk kunnen deze grote projecten niet tegelijkertijd worden uitgevoerd. Het project Jan van Houtkade is nu in uitvoering en de ontwikkeling van het Energiepark heeft voorrang gekregen op de herinrichting van de Kaasmarkt vanwege de afspraken met de ontwikkelaar in het Energiepark. Op de Kaasmarkt vinden bovendien nog de komende jaren bouwactiviteiten plaats, die zich niet goed verhouden tot een nieuw ingerichte openbare ruimte.

Projecten in de programma's Autoluwe binnenstad en Leiden duurzaam bereikbaar

Project	Eerstvolgend besluit	Start uitvoering	Fase
Herinrichting Koepoortsbrug / Jan van Houtkade	Uitvoeringsbesluit genomen in oktober 2023	Q1 2025	Lopend
Ruimte op straat	Besluitvorming heeft plaatsgevonden	Doorlopend	Doorlopend
Groene lopers: Afsluiting Turfmarkt en Herinrichting Turfmarkt, Prinsessekade, Kort Rapenburg	2e kwartaal 2026 (aanvraag uitvoeringskrediet)	Q3 2027	Lopend
Groene lopers: Stationsweg en Steenstraat aansluitend op Groene Lopers Turfmarkt	2e kwartaal 2026 (aanvraag uitvoeringskrediet)	Nog niet bekend	Lopend

4B1.2 Verbeteren bereikbaarheid fiets

Op 15 december 2020 is het Beleidsprogramma Fiets 2020-2030 vastgesteld door de gemeenteraad. Met nieuwe beleidsdoelen gericht op fietsparkeren, fietsroutes en fietsgedrag, spelen we in op de actuele vraagstukken. We willen dat mensen meer kiezen voor de fiets en het openbaar vervoer dan voor de auto. Ook de eventuele inzet van deelfietsen kan hieraan bijdragen. We verwachten in 2030 40% meer fietsers (t.o.v. 2017) door de toename van het aantal inwoners, werknemers, studenten, bezoekers en reizigers van het openbaar vervoer. Daarbij zorgt ook de verdere ontwikkeling van de elektrische fiets, als alternatief voor de auto, de leasefiets en een gezondere levensstijl van inwoners voor meer fietsgebruik. De veiligheid van onze fietsers staat altijd bovenaan, maar ook comfortabele, directe en aantrekkelijke fietsroutes dragen bij aan meer fietsgebruik. We willen dat de kinderen in Leiden zelfstandig kunnen deelnemen aan het verkeer. Daarom verbeteren we de fietsroutes en zorgen we voor meer fietsparkeervoorzieningen, waaronder fietsenstallingen. In Leiden zetten we de Fiets op 1! Hierbij werken we samen met de regiogemeenten, provincie Zuid-Holland en op landelijk niveau met de andere fietsgemeenten, die gaan voor een 10 (F10 gemeenten) en Tour de Force.

Naast voorzieningen zoals extra fietsenstallingen is het van groot belang het fietsnetwerk te verbeteren en uit te breiden om de huidige fietsers beter te faciliteren. We bereiden ons daarbij ook voor op de toekomstige groei van het aantal fietsers. Het fietsnetwerk in Leiden moet veilig, direct, samenhangend, comfortabel en aantrekkelijk zijn. Zo moet bijvoorbeeld de breedte van fietspaden afgestemd zijn op het aantal fietsers in de spits. Fietsroutes worden bij voorkeur uitgevoerd in rood asfalt zodat ze herkenbaar en comfortabel zijn en liggen bij voorkeur in een aantrekkelijke omgeving. De fietser, het fietsen en de fiets zijn uitgangspunt bij de inrichting van nieuwe infrastructuur. De verbeteringen aan het fietsnetwerk zijn zeer divers, van kleine aanpassingen ter verbetering van het comfort en veiligheid op een route (quick wins), tot aanleg van ontbrekende schakels en als onderdeel van reconstructies en wijkveranderingen.

Projecten in de programma's Autoluwe binnenstad en Leiden duurzaam bereikbaar

Project	Eerstvolgend besluit	Start uitvoering	Fase
Groene lopers: afsluiting Rijnsichtbrug en herinrichting Morsweg	Q2 2025 (aanvraag uitvoeringskrediet)	Q4 2026	Lopend
Fietsroute Potgieterlaan	Besluitvorming heeft plaatsgevonden	Q4 2025	Lopend
Wijkvervangings Hoge Mors - Fietsroute Agaatlaan - Fietspad Hoge Mors/Smaragdlaan	Besluitvorming heeft plaatsgevonden	Q1 2025 Q1 2025 Q1 2025	Lopend
Fietspad Haage Schouwweg- Smaragdlaan	Besluitvorming heeft plaatsgevonden	Nog niet bekend	Lopend
Fietspoort Spanjaardsbrug	Q4 2025 (aanvraag uitvoeringskrediet)	Q4 2026	Lopend
Fietspad Broekweg thv brandweerkazerne Gooimeerlaan	Besluitvorming heeft plaatsgevonden	Nog niet bekend	Lopend
Fietsstraat Haarlemmerweg	2026	Nog niet bekend	Startopdracht in 2025
Brug Korte Vlietpad	2026	Nog niet bekend	Startopdracht in 2025

4B1.3 Verbeteren openbaar vervoer

Leiden heeft een uitstekende aansluiting op het landelijke openbaar vervoersnetwerk. Ons centraal station is het zesde station van Nederland. Ook de stations De Vink en Lammenschans worden goed gebruikt. Lijn 400 tussen Leiden en Zoetermeer is de drukste R-net lijn in Zuid-Holland.

Voor Leiden is een aantal verbeterpunten wenselijk en belangrijk. Voor het oplossen van deze punten werken we samen met collega overheden en andere partners (zoals de MIRT¹-verkenning Leiden Centraal). We investeren in de fietsbereikbaarheid van de Leidse stations. We verkennen met alle relevante partners de

¹ MIRT = Meerjarenprogramma Infrastructuur Ruimte en Transport

verbeteringen op de OV-knooppunten en het spoor, zowel richting Den Haag / Rotterdam, Amsterdam/Haarlem als richting Utrecht.

Bussen moeten elektrisch en comfortabel zijn en frequent rijden. De gemeente maakt de komende jaren de bushaltes voor iedereen toegankelijk, zodat we werk maken van een inclusieve stad, die voor iedereen bereikbaar is. Er zijn forse investeringen nodig om de groei en schaa sprong van het openbaar vervoer te kunnen realiseren. Dit pakken we op in Holland Rijnland verband, met de provincie en met het Rijk.

Het streven is om de kwaliteit van het openbaar vervoer in de Leidse regio op een hoogwaardig niveau te brengen, waarbij zowel de drukke woon-werk routes hoogfrequent en snel bediend worden, als ook het onderliggende netwerk op voldoende niveau gehouden wordt.

In het najaar van 2024 worden de resultaten van het onderzoek naar de HOV-corrridor Leiden – Noordwijk verwacht. Het onderzoek naar de mogelijk doorstromingsmaatregelen op de corridor Leiden – Zoetermeer is deze zomer opgeleverd. Hieruit blijkt dat er nog een aantal vervolgacties nodig zijn om te bezien wanneer en hoe een snellere en kwalitatief hoge HOV-lijn tussen Leiden en Zoetermeer kan gaan rijden. Een koppeling met de stationsomgeving en het lopende MIRT-onderzoek is daarbij een belangrijk onderdeel.

We onderzoeken de mogelijkheid om het gebruik van het OV door mensen met een beperking te stimuleren. Hiermee blijven de mensen zelfstandig mobiel en hoeven ze minder gebruik te maken van de regiota xi.

In 2025 gaan we een OV-visie afronden om onze wensen op het gebied van OV te bundelen richting andere partijen zoals Holland Rijnland en provincie. Deze visie is onze inbreng in de nieuwe beleidsvisies van de andere overheden.

Nieuwe concessie

In het voorjaar van 2022 is de aanbesteding van een nieuwe concessie 2024 - 2034 weer opgestart. Leiden heeft, samen met de regiogemeenten en de gemeenten uit de regio Midden-Holland, input geleverd voor de nieuwe concessie. Het verlenen van de OV-concessie is de verantwoordelijkheid van de provincie Zuid-Holland. De nieuwe concessie is verleend aan vervoersmaatschappij Qbuzz. Per december 2024 gaat de nieuwe concessie in voor het busvervoer. Er is een nieuwe locatie voor de busgarage gevonden door Qbuzz, maar de capaciteit op het elektriciteitsnetwerk is nog niet volledig beschikbaar op de beoogde locatie. De implementatie van de OV-concessie loopt naar verwachting door tot in 2025, mede omdat Qbuzz nog geen grote wijzigingen heeft doorgevoerd.

Spoor

Om de Leidse ambitie op het spoor te kunnen realiseren wordt er gewerkt aan de positionering van Leiden in langlopende beleidsinitiatieven in het spoornetwerk van de Randstad. Hiervoor is aansluiting gevonden bij onder andere het Programma Hoogfrequent Spoor (PHS), programma's die in het kader van het Programma Mobiliteit & Verstedelijking (MoVe) van de Metropoolregio Rotterdam-Den Haag (MRDH) worden opgesteld, de lange termijn spooragenda (Toekomstbeeld OV 2040), programma's die worden opgesteld in het kader van de NOVEX Zuidelijke Randstad en de spoorconcessie. Leiden is sinds 2021 bestuurlijk vertegenwoordigd in de Programmaraad MoVe op het onderwerp spoor. Er is samen met de andere MoVe-partners een organisatie geformeerd, die nu werkt aan de OV-knoop. Daarnaast verkennen we samen met onder meer de provincie Zuid-Holland wat de lange termijn oplossingen zijn voor de succesvolle lijn 400 Leiden – Zoetermeer. Samen met de provincie Zuid-Holland werken wij aan de verbetering van het spoor Leiden-Utrecht. In de dienstregeling 2022 (december 2021) is in de brede spits 4x per uur in beide richtingen tussen Leiden en Utrecht ingesteld. Momenteel werken we aan het invoeren van 4x per uur gedurende de gehele dag. Naar verwachting wordt in 2025 duidelijk onder welke condities dit kan.

Toegankelijkheid

De gemeente werkt doorlopend aan het toegankelijk maken van bushaltes. Ook in 2025 worden haltes toegankelijk gemaakt voor iedereen, zodat we werk maken van een inclusieve stad die voor iedereen bereikbaar is. Dit gebeurt door geleidenlijnen op en naar de haltes aan te brengen en de instap te vergemakkelijken. De laatste haltes worden in een aantal projecten aangepast.

Stationsgebied

Het stationsgebied van Leiden is de toegangspoort van onze stad en hét OV-knooppunt dat de regio verbindt met de rest van het land. Station Leiden Centraal is het zesde station van Nederland en bedient een regio, die doorgroeit naar 400.000 inwoners. Dit zorgt in de toekomst voor een sterke groei van de reizigersstromen van openbaar vervoer, fiets en voetganger. Om deze groei te kunnen blijven faciliteren is een sprong nodig in kwaliteit en capaciteit van het OV-knooppunt. Dat doen we als onderdeel van de totale ontwikkeling van het stationsgebied met een flink programma van woningbouw en kantoren.

De ontwikkeling van knooppunt Leiden Centraal is onderdeel van de MIRT-Verkenning Oude Lijn, waarin de capaciteit van spoorlijn en nieuwe en bestaande stations tussen Leiden en Dordrecht wordt vergroot ten behoeve van woningbouw- en kantorenontwikkeling in heel de provincie. In Leiden werken we hiervoor samen met Rijk, provincie, NS, ProRail en LUMC. Uiteraard worden ook omgevingspartijen en belanghebbenden bij de MIRT-verkenning betrokken. De MIRT-verkenning is in 2023 opgestart.

In een Notitie Kansrijke Oplossingsrichtingen (NKO) zijn de verschillende bouwstenen en mogelijke, integrale oplossingsrichtingen uitgewerkt. Eind 2024 volgt vaststelling door Rijk-regio over het trechteren naar kansrijke oplossingsrichtingen. Deze (3) kansrijke oplossingsrichtingen worden vervolgens verder uitgewerkt en geoptimaliseerd. Naar verwachting wordt de MIRT-verkenning eind 2025 afgerond met een gezamenlijke voorkeursbeslissing en bestuurlijke overeenkomst van de projectpartners over de toekomstige inrichting van het stationsgebied binnen het scopegebied van de MIRT-verkenning.

Daarna volgt de planuitwerking waarin de verschillende deelprojecten in het stationsgebied verder worden uitgewerkt. Binnen de scope van de MIRT-verkenning wordt gekeken naar verschillende onderdelen, zoals het fietsparkeren, inrichting en locatie van het busstation, capaciteit van het reizigersdomein in het treinstation, het verbinden van stads- en LBSP-zijde van het spoor, de ontwikkeling van woningbouw, kantoren en voorzieningen en belangrijke randvoorwaarden als duurzaamheid, verkeersveiligheid en toegankelijkheid.

Projecten in de programma's Autoluwe binnenstad en Leiden duurzaam bereikbaar

Project	Eerstvolgend besluit	Start uitvoering	Fase
Verbeteren toegankelijkheid OV haltes fase 2	Besluitvorming heeft plaatsgevonden	Doorlopend	Doorlopend
HOV halte Groenoord	Besluitvorming heeft plaatsgevonden	Nog niet bekend	Lopend

4B1.4 Waarborgen doorstroming

Zich goed kunnen verplaatsen is belangrijk voor de stad, vanuit sociaal en economisch perspectief. De gemeente spant zich daarom in te voorzien in infrastructuur die het verkeer naar behoren kan verwerken. Met andere woorden, om de bereikbaarheid in de stad te waarborgen.

In de huidige situatie is er in Leiden sprake van een fors belast wegennet. Dit zorgt gedurende delen van de dag voor aanzienlijke vertragingen. De toenemende verstedelijking zal bovendien zorgen voor een toename van de hoeveelheid verkeer. Zowel vanwege de bestaande situatie als vanwege de verstedelijking zijn er daarom verbeteringen nodig van de infrastructuur.

Bij bereikbaarheid dient gedacht te worden aan alle vervoerwijzen. Zeker in het stedelijk wegennet hebben deze een sterk verband met elkaar. Verreweg de meeste wegen in Leiden worden gebruikt door de fietser, voetganger, auto en ook de bus. Infrastructurele maatregelen hebben dan ook in veel gevallen effect op alle vervoerwijzen. Daarom wordt met een integrale blik gekeken naar het wegennet om zo de juiste projecten uit te voeren. Bij de uitvoering ervan wordt de verschillende beleidsambities meegenomen, zoals het stimuleren van duurzame vervoerwijzen.

Tegelijk is als basis voor het wegennet het noodzakelijk ook te investeren in maatregelen om meer autoverkeer te kunnen verwerken. Dit kan het geval zijn vanwege grote overlast op locaties die overbelast zijn. Dit gaat ook ten koste van de verkeersveiligheid. Daarnaast is het belangrijk een aantal vlotte verbindingen te hebben voor het autoverkeer, zoals de Leidse Ring, zodat het autoverkeer zich hier concentreert en er zo minder auto's elders rijden. Hier rijden ook vaak lijnbussen, waarvoor een vlotte en betrouwbare reistijd belangrijk is. Voor deze drukke wegen is het belangrijk tegelijk ook te voorzien in goede oversteekvoorzieningen en een goede inpassing.

Verreweg de meeste wegen in de stad zijn overigens rustige woonstraten. Daar is een eenvoudige inrichting meestal voldoende en kunnen fietser en auto gebruik maken van dezelfde ruimte. Daarbij geldt een snelheidslimiet van 30 km/h. Er is in Leiden nog een aantal van deze wegen waar nog een limiet van 50 km/h geldt. We werken aan een verlaging van de snelheid op deze wegen om de verkeersveiligheid te verbeteren. Een hogere limiet zal dan alleen nog gelden op de ontsluitende wegen in de stad.

De basis die bepaalt welke projecten te realiseren vanuit bereikbaarheid is de Mobiliteitsnota. Zo werkt de gemeente aan verschillende infrastructurele projecten om de verkeersveiligheid, leefbaarheid en bereikbaarheid van Leiden te verbeteren. Ook vinden diverse studies plaats om te onderzoeken welke maatregelen mogelijk en nodig zijn. Naast deze projecten werken we met de inzet van verkeersmanagement dagelijks aan efficiënt en veilig gebruik van het Leidse mobiliteitsnetwerk.

Verkeersmanagement

Met de inzet van verkeersmanagement sturen en geleiden we het verkeer in de stad, zodat Leiden ook in 2025 goed bereikbaar blijft.

- Verkeersmanagement draagt bij aan verandering van de model shift door weggebruikers te stimuleren bepaalde routekeuzes te maken. We zorgen er bijvoorbeeld voor dat de wachttijd bij verkeerslichten van regionale fietsroutes kort is. Ook zien wij erop toe dat de doorstroming van het HOV en OV optimaal functioneert in relatie tot het overige wegverkeer;
- Vanuit regulier onderhoud aan de verkeerssystemen wordt in 2025 bij geregelde kruispunten verkeerskundig beheer uitgevoerd om de verkeersdoorstroming te beheersen. Dit doen wij door monitoring en bijsturing. Hiervoor maken wij gebruik van TomTom beeldmateriaal en een verkeersmonitoringsysteem, die gedetailleerd en actueel inzicht geeft over verkeersstromen aan de hand van verkeersdata uit de verkeerslichten. Jaarlijks worden meerdere verkeersregelinstanties verkeerskundig geanalyseerd en waar nodig wordt een optimalisatie uitgevoerd;
- De verkeersdata gebruiken we onder andere om te bepalen wanneer en hoe laat er op de weg gewerkt mag worden om daarmee Leiden bereikbaar te houden. Daarnaast gebruiken we de verkeersdata voor het

opstellen en bijstellen van omleidingsplannen bij werkzaamheden en voor evenementen. Ook voor het ontwikkelen van mobiliteitsbeleid wordt data uit het verkeersmonitoringsysteem gebruikt;

- Binnen Verkeersmanagement maken we verkeersregelscenario's vanuit de Verkeerscentrale als blijkt dat afsluitingen en wegomleidingen effecten hebben op de doorstroming. Deze verkeersregelscenario's worden gebruikt om verkeersregelingen in een bepaalde periode automatisch aan te passen. Tijdens een actieve verkeersregelscenario monitoren we de verkeersdoorstroming om de bereikbaarheid te garanderen;
- Om de betrouwbaarheid en verkeersveiligheid van het Leidse wegennet te waarborgen, plegen wij preventief en correctief technisch onderhoud aan de verkeerssystemen (verkeerscentrale, verkeersregelinstallaties, pollers en camera's). Bij defecte detectielussen of andere technische mankementen doen we vanuit de Verkeerscentrale verkeerskundige aanpassingen in de verkeersregeling om de doorstroming te waarborgen en de verkeersveiligheid te garanderen;
- Verkeersregie richt zich op de veiligheid van het verkeer, verkeersdoorstroming en uitvoering van de werkzaamheden. Verkeersregie zorgt ervoor dat de stad bereikbaar blijft tijdens de bouw van grote (infrastructurele) projecten. De stad mag immers niet op slot gaan. Daarom is het maken van goede plannings en een goede afstemming met de hulpdiensten van groot belang. Naast werken die aan de weg of het water plaatsvinden houdt verkeersregie zich ook bezig met andere activiteiten die ingrijpen op de beschikbaarheid en de werking van de weg, zoals kabels en leidingen, rioolwerkzaamheden, evenementen en bouwlocaties. Ook draagt verkeersregie elk jaar bij aan het afwikkelen van het verkeer bij de terugkerende grote Leidse evenementen. Zoals bijvoorbeeld 3 Oktober en de Leiden Marathon.

Projecten in de programma's Autoluwe binnenstad en Leiden duurzaam bereikbaar

Project	Eerstvolgend besluit	Start uitvoering	Fase
Leidse Ring Noord	n.t.b. tracé Schipholweg West - - Q1 2025 (aanvraag uitvoeringskrediet tracé WdZ-laan)	Afhankelijk van integrale planning M-kavels (Schipholweg West) Q4 2027 (WdZ-laan) Q4 2024 (tracé Plesmanlaan) Q1 2025 (Engelendaal/Oude Spoorbaan)	Lopend
Rijnlandroute – Europaweg tot en met Lammenschansplein	Besluitvorming heeft plaatsgevonden	Gestart in Q4 2024 (N206-Europaweg)	Lopend
Noord-Zuid Verbindingsas Leiden Bio Science Park	Besluitvorming heeft plaatsgevonden	Nog niet bekend	Lopend
Kruispunt Hoge Rijndijk / Willem van der Madeweg	Q4 2025 (aanvraag uitvoeringskrediet)	Q2 2027	Lopend
Groene Iopers: Kruising Churchillaan / Haagweg	Q1 2026 (aanvraag uitvoeringskrediet)	Q3 2026	Lopend
Groene Iopers: Kruising Plesmanlaan / Haagse Schouwweg / Dr. Lelylaan	Besluitvorming heeft plaatsgevonden	Q1 2028	Lopend
Kruispunt Dr. Lelylaan / Amphoraweg	Besluitvorming heeft plaatsgevonden	Q4 2026	Lopend
Kruispunt Dr. Lelylaan / Barnsteenstraat	Besluitvorming heeft plaatsgevonden	Nog niet bekend	Startopdracht in 2025
Kruispunt Dr. Lelylaan / Vierlinghlaan	Besluitvorming heeft plaatsgevonden	Nog niet bekend	Startopdracht in 2025

4B1.5 Verbeteren parkeeraanbod

Om Leiden aantrekkelijk te houden om in te wonen, werken en verblijven en als vestigingsplaats voor bedrijven is het noodzakelijk om integraal parkeerbeleid te hebben. Onze ambitie is om de juiste parkeerder op de juiste plek te laten parkeren. Dit doen wij door de inzet van gereguleerd parkeren, vergunningen en door ons parkeerareaal kwantitatief en kwalitatief aan te laten sluiten bij de ambitie.

Parkeerbeleid

De ambities op het gebied van parkeren zijn verwoord in de Parkeervisie Auto- en Fietsparkeren Leiden 2020-2030. Dit parkeerbeleid draagt bij aan het stimuleren van het gebruik van duurzame vervoersmiddelen en het verbeteren van de leefbaarheid en kwaliteit van de openbare ruimte. Wij willen de juiste parkeerder op de juiste plek laten parkeren. Uitgangspunt hierbij is dat (langparkerende) bezoekers – die met de auto moeten/willen komen – in de garages parkeren, zodat de openbare parkeerplaatsen op straat gebruikt kunnen worden door bewoners en kortparkerende bezoekers. Tevens levert het parkeerbeleid een bijdrage aan het op een verantwoorde wijze inbedden van de verstedelijkingsopgave. Parkeerbeleid maakt onderdeel uit van de integrale afweging tussen mobiliteit, verstedelijking, duurzaamheid en het vestigingsklimaat. Daarnaast wordt

met het parkeerbeleid beoogt de parkeerdruk op een acceptabel niveau te houden, dan wel te krijgen. Dit om de benodigde ruimte te creëren voor groen- en verblijfsvoorzieningen.

Na besluitvorming over het voorbereidingskrediet Morspoortterrein zomer 2024 wordt een nieuwe ondergrondse parkeergarage voorbereid van circa 484 parkeerplaatsen. Verwacht wordt in 2027 een uitvoeringsbesluit aan de gemeenteraad voor te leggen.

Om het ingezette en uitgevoerde beleid te optimaliseren, is het belangrijk om de ontwikkelingen, effecten van en ervaringen van doelgroepen met het beleid goed te monitoren en te evalueren. Hier zal in 2025 veel energie in gestoken worden.

Parkeermanagement

Het parkeermanagement heeft de taak om het parkeerbeleid voor de auto en fiets effectief en efficiënt in de praktijk te brengen en zodoende de parkeerruimte optimaal te benutten en de opbrengst van het parkeren binnen de beleidskaders te optimaliseren. Parkeermanagement voert regie uit over het fietsparkeren en autoparkeren. Dit gebeurt door middel van het afsluiten en onderhouden van dienstverleningsovereenkomsten over de resultaten van de uitvoering. Hieronder vallen onder andere beheer en onderhoud van straatparkeren en parkeren in garages, uitgifte van parkeervergunningen, innen van naheffingen en afhandeling van bezwaar en beroep, inzet van handhaving in de parkeerrestrictiegebieden en beheer van de fietsenstallingen. Daarnaast voert parkeermanagement het contractmanagement uit voor contracten met externe partijen. Aanvullend is parkeermanagement verantwoordelijk voor het verder digitaliseren van de parkeerketen.

Autoparkeren

In 2025 wordt het parkeerbeleid in de binnenstad en het stationsgebied – zoals uitgevoerd in de zomer van 2022 – geëvalueerd. Het betreft een deelevaluatie specifiek gericht op de effecten van de omzetting van betaalde (bezoekers) parkeerplaatsen naar parkeerplaatsen voor vergunninghouders, de introductie van kort parkeerplaatsen (max. 2 uur) en het rode-band-parkeerautomaatregime (Doezastraat en Lange Mare) in de binnenstad en de stationsomgeving. De algehele evaluatie van de overige maatregelen uit de parkeervisie vindt in een later stadium plaats. Wel zal er in 2025 een tussenrapportage opgesteld worden over de eerste ervaringen met het nieuw ingezette beleid. Daarnaast worden in 2025 de Beleidsregels parkeernormen Leiden 2020 geëvalueerd. De evaluatie van het parkeerbeleid in de binnenstad en de beleidsregels zullen resulteren in een voorstel tot optimalisatie van het beleid, met daarbij de doelstellingen uit het beleidsakkoord als richtsnoer. Tevens zal het effectueren van de maatregelen uit de Agenda Autoluw worden voortgezet evenals het vergroenen van woonwijken waar de parkeerdruk dit toelaat.

In 2025 zal de nieuwe P&R Locatie Mendelweg (nieuwe parkeergarage van Naturalis) worden geopend. Hiermee krijgen de bezoekers van Naturalis een ruime eigen parkeergarage en ontstaat er parkeercapaciteit voor P&R in de stad.

Fietsparkeren

Door de groei van de stad, de regio en het fietsgebruik ontstaat er ook meer vraag naar fietsparkeervoorzieningen. De ruimtelijke beperkingen in de historische binnenstad, maar ook de kwaliteitsambities voor de openbare ruimte hebben tot gevolg dat er steeds meer in pandige voorzieningen nodig zijn. In de vele smalle straten van de binnenstad en de eerste en tweede schil rond de binnenstad is vaak de enige mogelijkheid voor uitbreiding van fietsparkeerplaatsen het opheffen van autoparkeerplaatsen ten behoeve van fietsenrekken. Het realiseren van voldoende fietsparkeerplaatsen vergt dan ook een lange adem, zoals al blijkt bij de realisatie van de Breestraatstalling, die naar verwachting in de eerste helft van 2025 open kan gaan (dit is wel afhankelijk van Liander en de aanbesteding voor de inrichting van deze stalling). Met name bij stations en in de binnenstad is de vraag naar parkeervoorzieningen groter dan het aanbod. Ook sluiten de parkeervoorzieningen niet altijd aan bij de parkeervraag. De kwalitatieve en kwantitatieve uitbreiding van het aantal fietsparkeerplaatsen sluit aan bij de ambitie Fiets op 1 en de overgang naar duurzame mobiliteit.

In 2025 wordt verder gegaan met het uitvoeren van de doelstellingen uit de Parkeervisie, waarin fietsparkeren een prominente rol heeft. In de binnenstad wordt gewerkt aan verbeteringen van het fietsparkeren via het Uitvoeringsplan Fietsparkeren Binnenstad. Ook blijven we in 2025 verzoeken behandelen van bewoners en ondernemers voor het (bij)plaatsen van fietsenrekken.

Om het fietsen te stimuleren zijn voldoende, kwalitatief hoogwaardige voorzieningen op een strategische locatie randvoorwaardelijk. De kosten en baten van het fietsparkeren zijn onderdeel van de Parkeerexploitatie (Pex) waarin ook de kosten en opbrengsten van het autoparkeren opgenomen zijn.

Projecten in de programma's Autoluwe binnenstad en Leiden duurzaam bereikbaar

Project	Eerstvolgend besluit	Start uitvoering	Fase
Renovatie en ophoging Haarlemmerstraatgarage	Besluitvorming heeft plaatsgevonden	Q3 2025	Lopend
Fietsenstalling Lange Mare	Uitvoeringsbesluit genomen in 2e helft 2024	Q2 2025	Lopend
Fietsparkeren in de wijk	Besluitvorming heeft plaatsgevonden	doorlopend	Doorlopend
Fietsparkeren Station de Vink	Besluitvorming heeft plaatsgevonden	start Q3 2024	Lopend

Effectindicatoren bij 4B Bereikbaarheid

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2025	2026	2027	2028	
Doel 4B1 Verbeteren bereikbaarheid						
4B1.a Percentage voetgangers dat geen of slechts af en toe hinder ondervindt in de binnenstad	78% (2019) 73% (2021) 72% (2023)	>75%	-	>75%	-	Stads- en Wijkenquête
4B1.b Aantal fietsritten op werkdagen bij stadspoorten	69.952 (2021) 75.388 (2022) 79.773 (2023)	89.750	92.000	94.250	96.500	Afdeling Mobiliteit Beleidsprogramma Fiets 2020-2030
4B1.c Aantal check-ins op de stadslijnen	6.288.893 (2021) 7.745.699 (2022) 8.546.345 (2023)	+3%	+3%	+3%	+1,25%	Arriva
4B1.d Aantal in- en uitstappers treinstations in Leiden gemiddeld per werkdag	39.889 (2020) 43.897 (2021) 64.959 (2022)	68.400	73.200	77.900	82.700	NS
4B1.e Percentage Leidenaren dat zelf veel overlast van parkeerproblemen ondervindt	13% (2019) 17% (2021) 16% (2023)	<20%	<20%	<20%	<20%	Veiligheidsmonitor
4B1.f Percentage autobezitters dat parkeermogelijkheden voor bewoners in openbare ruimte bij huis met goed of voldoende beoordeelt	69% (2019) 65% (2021) 77% (2023)	75%	-	75%	-	Stads- en Wijkenquête
4B1.g Percentage autobezitters dat parkeermogelijkheden voor bezoekers in openbare ruimte bij huis met goed of voldoende beoordeelt	57% (2019) 58% (2021) 63% (2023)	>75%	-	>75%	-	Stads- en Wijkenquête
4B1.h Percentage fietsers dat de parkeermogelijkheden voor de fiets in de binnenstad van Leiden met uitstekend of goed beoordeelt	67% (2019) 63% (2021) 65% (2023)	>75%	-	>75%	-	Stads- en Wijkenquête
4B1.i Percentage fietsers dat de parkeermogelijkheden voor de fiets bij het Centraal Station met uitstekend of goed beoordeelt	45% (2019) 61% (2021) 69% (2023)	>75%	-	>75%	-	Stads- en Wijkenquête
4B1.j Percentage fietsers dat de parkeermogelijkheden voor de fiets in de woonbuurt met uitstekend of goed beoordeelt	75% (2019) 64% (2021) 66% (2023)	>75%	-	>75%	-	Stads- en Wijkenquête

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op [LeideninCijfers](#).

Beleidsterrein 4C Verkeersveiligheid

Het verbeteren van de verkeersveiligheid is een belangrijke ambitie van Leiden. Leiden is een drukke en dichtbebouwde stad, waar veel mensen met elkaar samenleven en samen op een veilige manier gebruik maken van die stad. In 2024 is de tweede verkeersveiligheidsmonitor opgesteld waarmee de verkeersveiligheid in de stad gemonitord wordt.

Doelen en prestaties bij 4C Verkeersveiligheid

Doel	Prestatie
4C1 Verbeteren Verkeersveiligheid	4C1.1 Stimuleren verkeersveilig gedrag
	4C1.2 Verbeteren verkeersveilige inrichting

4C 1.1. Stimuleren verkeersveilig gedrag

Het verkeersveiligheidsbeleid is onderdeel van de Mobiliteitsnota 2020-2030. Om de stad verkeersveiliger te maken richten we ons op de drie pijlers van het verkeersveiligheidsbeleid: infrastructuur, educatie en handhaving. In 2025 zetten wij weer volop in op verkeerseducatie ter verbetering van de verkeersveiligheid. De gemeente doet mee aan landelijke en regionale campagnemomenten aan het begin van het schooljaar, over fietsverlichting, alcoholgebruik en afleiding in het verkeer. Ook wordt er jaarlijks voor ouderen een Ofriscursus georganiseerd, in het kader van het landelijke programma Doortrappen. De campagnes en acties worden steeds meer in regioverband afgestemd en uitgevoerd.

Rondom scholen is veel aandacht voor de verkeersveiligheid. Op basis van een eerder uitgevoerde evaluatie schoolomgeving, nemen wij aanvullende maatregelen om de verkeersveiligheid rondom basisscholen te verbeteren. Deze maatregelen hebben als doel een zo veilig mogelijke schoolomgeving voor iedere basisschoolleerling te maken. In de contacten met de Leidse scholen kijken we, naast verbeteringen in de fysieke omgeving, ook naar gedragsbeïnvloeding door educatie en handhaving om de verkeersveiligheid te verbeteren. In 2025 werken we aan een verbeterde schoolomgeving bij de Zijlwijkschool en Dukdalf, De Morskring en de Pacelli, de Lorentzschool en de St. Josephschool en bij de Tweemaster en de Kwintijn.

4C1.2 Verbeteren verkeersveilige inrichting

Leiden streeft naar een zo veilig mogelijke inrichting van de openbare ruimte. Bij alle projecten in de openbare ruimte is dan ook nadrukkelijk aandacht voor verbetering van de leefomgeving en de verkeersveiligheid. Bijvoorbeeld bij de wijkgerichte aanpak vanuit beheer is nadrukkelijk aandacht voor verbetering van de verkeersveiligheid in een wijk. Maar ook bij de projecten uit de programma's Leiden Duurzaam Bereikbaar en Autoluwe Binnenstad is het verbeteren van de verkeersveiligheid altijd onderdeel van de opgave. Middels de veiligheidsmonitor, die iedere twee jaar wordt opgesteld, wordt de verkeersveiligheid gemonitord. Uit de monitor van 2022 bleek dat de nadruk in aanpak het beste kan komen te liggen op het Duurzaam Veilig inrichten van 30 kilometerzones op gemeentelijke wegen, het verbeteren van de verkeersveiligheid voor de fietser op gemeentelijk gebiedsontsluitingswegen binnen de bebouwde kom, aandacht voor de oudere verkeersdeelnemer (55+), aandacht voor de jongere verkeersdeelnemer (18 – 24 jaar) en verkeersveiligheidsoplossingen voor de bromfietzers op gebiedsontsluitingswegen. Dit is voor 2025 niet anders. De aandachtlocaties, die in de monitor naar voren zijn gekomen, zullen de komende jaren worden onderzocht en zo mogelijk verbeterd.

In 2024 is de tweede tweejaarlijkse verkeersveiligheidsmonitor opnieuw opgesteld en in 2025 zullen hier concrete uitvoeringsprojecten aan worden gekoppeld.

In de komende jaren zullen we de landelijke ontwikkelingen van de gebiedsontsluitingsweg 30 volgen, uitwerken en gaan toepassen.

Lammenschansweg verkeersveiligheidsmaatregelen korte termijn

Naar aanleiding van frequente verkeersongevallen op de Lammenschansweg heeft een groep omwonenden van de Lammenschansweg eind 2022 de buurtactie 'Lammenschansweg Veilig!' gestart. Dit heeft geresulteerd in de uitvoering van een extern onderzoek naar de verkeersveiligheidssituatie op de Lammenschansweg. In december 2023 heeft het college ingestemd met het voorgestelde maatregelenpakket en de start van de voorbereiding en uitvoering van de betreffende maatregelen. Het maatregelenpakket wordt in het 3e kwartaal van 2024 aanbesteed. De start van de uitvoerende werkzaamheden staat gepland in december 2024. Naar verwachting wordt het werk in het 2e kwartaal van 2025 opgeleverd.

Projecten in de programma's Autoluwe binnenstad en Leiden duurzaam bereikbaar

Project	Eerstvolgend besluit	Start uitvoering	Fase
Herinrichting Oosterkerkstraat / Ir. Driessenstraat	Q4 2025 (aanvraag voorbereidingskrediet)	Q3 2026	Lopend
Groene lopers: rotonde Ommedijkseweg / Haagse Schouwweg	Besluitvorming heeft plaatsgevonden	Q3 2027	Startopdracht in 2025
Herinrichting Groote Vink / Ontsluiting Voorschoten	Besluitvorming heeft plaatsgevonden	Q1 2026	Lopend
Verbeteren verkeersveiligheid Lammenschansweg Korte Termijn	Besluitvorming heeft plaatsgevonden	Q4 2024	Lopend
Herinrichting Lammenschansweg (lange termijn)	Q1 2025 (aanvraag voorbereidingskrediet)	Q3 2027	Lopend
Verbeteren verkeersveiligheid Houkwartier	Besluitvorming heeft plaatsgevonden	gestart Q3 2024	Lopend
Maatregelen fietsrotonde Herenstraat	Uitvoeringsbesluit genomen in december 2024	Q2 2025	Lopend

Effectindicatoren bij 4C Verkeersveiligheid

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2024	2025	2026	2027	
Doel 4C1 Verbeteren Verkeersveiligheid						
4C1.a Percentage bewoners dat zich meestal of altijd veilig voelt in het verkeer in Leiden	85% (2019) 87% (2021) 79% (2023)	>85%	-	>85%	-	Stads- en Wijkenquête
4C1.b Aantal letselgevallen over 3 jaar op de aandachtslocaties in de verkeersveiligheidsmonitor*	79 (2019-2021) 85 (2020-2022) 133 (2021-2023)	<85	-	<80	-	Ongeval data en verkeersveiligheidsmonitor

*) De stijging van de letselgevallen op aandachtslocaties is te verklaren doordat er wordt teruggekeken naar de periode 2021-2023 en het coronajaar 2020 buiten de cijfers is gevallen. De verwachting is dat er nog een stijging is tot 2025 en dat daarna een daling wordt ingezet, omdat een aantal projecten om de verkeersveiligheid te verbeteren nu worden uitgevoerd, zoals Groote Vink, Vrijheidslaan/ Zoeterwoudseweg en de eerste maatregelen op de Lammenschansweg.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op [Leiden in Cijfers](#).

Kaderstellende beleidsstukken

Onderstaand overzicht omvat de afgelopen 5 jaar.

- RV 24.0048 Uitvoering maatregelen parkeervisie fase 3
- RV 24.0035 Kaderbesluit Groene lopers Leiden; Veilige straten, leefbare wijken, schone lucht en een vitale binnenstad, Ontwerpschetsen 'slimme knips' en Leiden-west
- RV 24.0018 Ontwerp-VVGB Fietsenstalling Lange Mare bij de Hartebrugkerk
- RV 23.0132 Uitvoeringsbesluit Herinrichting kruispunt bij de Groote Vink (Haagweg-Leidseweg) en verkeersontsluiting Leiden-Voorschoten
- RV 23.0125 Herinrichting Openbare Ruimte Verbeekstraat
- RV 23.0128 Verordening op de heffing en invordering van parkeerbelastingen 2024
- RV 23.0083 Kaderbesluit herinrichting Hoge Rijndijk
- RV 23.0066 Agenda Autoluwe Binnenstad - Herinrichting openbare ruimte Noordeinde
- RV 23.0064 Uitvoeringsbesluit Jan van Houtkade/Koepoortsbrug
- RV 23.0037 Kaderbesluit fietsenstalling Hartebrugkerk
- RV 23.0029 Aanvullend krediet fietsenstalling de Geus
- RV 23.0009 Kaderbesluit gebiedsontwikkeling Park De Zwijger en aanvullende kaders Leidse Ring Noord Willem de Zwijgerlaan
- RV 23.0001 Aanpassingen parkeer- en parkeerbelastingverordening ten behoeve van implementatie nieuwe parkeerzones en wijzigingen parkeerzone A
- RV 22.0027 Kaderbesluit Herinrichting kruispunt bij de Groote Vink (Haagweg-Leidseweg)
- RV 21.0140 Uitvoeringsbesluit Leidse Ring Noord – Deelproject Schipholweg Oost
- RV 21.0130 Uitvoeringsbesluit Ophogen parkeergarage Haarlemmerstraat
- RV 21.0107 Esthetisch programma van Eisen Rijnlandroute Europaweg en Lammenschansplein
- RV 21.0102 Uitvoeringsbesluit Leidse Ring Noord - deelproject Oude Spoorbaan
- RV 21.0086 Uitvoeringsbesluit Herinrichting Veerplein e.o. deelproject Singelpark
- RV 21.0081 Verordening tot wijziging van de Wegsleeperverordening Leiden 2004
- RV 21.0077 Uitvoeringsbesluit Openbare Ruimte projecten Binnenstad: Havenplein
- RV 21.0075 Parapluherziening beleidsregels parkeren Binnenstad en Stationsomgeving
- RV 21.0071 Uitvoeringsbesluit herinrichting Centrumroute fase 4, tracédeel Schuttersveld
- RV 21.0059 Uitvoeringsbesluit Leidse Ring Noord – Deelproject Engelendaal
- RV 21.0057 Uitbreiding gereguleerd parkeren
- RV 21.0051 Exploitatie en Beheer Fietsenstalling Breestraat-Mosterdsteeg
- RV 21.0045 Wensen en bedenkingen bij Regionale Strategie Mobiliteit Holland Rijnland
- RV 21.0038 Gebiedsvisie Stationsgebied
- RV 21.0034 Kaderbesluit Herinrichting Jan van Houtkade (Singelpark fase 2)
- RV 21.0033 Uitvoeringsbesluit Leidse Ring Noord Plesmanlaan
- RV 21.0028 Beleidsprogramma Voetganger 2020-2030
- RV 21.0012 Instandhoudingswerkzaamheden Fietsenstalling Taxistandplaats
- RV 21.0002 Vaststellen bestemmingsplan Parapluherziening Fietsparkeren
- RV 20.0148 Autoluwe Binnenstad
- BW 20.0379 Beleidsregels Parkeernormen Leiden 2020
- BW 20.0258 Beleidsregel Opladinfrastructuur elektrische voertuigen gemeente Leiden 2020
- RV 20.0137 Aanpassen Parkeerverordening, Parkeerbelastingverordening en de Nadere voorschriften (K.31.2)
- RV 20.0125 Uitvoeringsbesluit geluidvoorzieningen c.a. Willem de Zwijgerbrug
- RV 20.0111 Beleidsprogramma Fiets 2020-2030 Leiden Fietsstad
- RV 20.0078 Aanpassen komgrenzen Wegenwet en Wegenverkeerswet
- RV 20.0063 Fietsenstalling De Geus
- RV 20.0050 Uitvoeringsbesluit Brug Poelgeest
- RV 20.0038 Parkeervisie Leiden Auto- en Fietsparkeren 2020-2030
- RV 20.0031 Kaderbesluit Renovatie en ophoging Haarlemmerstraat parkeergarage
- RV 20.0030 Mobiliteitsnota Leiden duurzaam bereikbaar 2020-2030
- RV 20.0029 Uitvoeringsbesluit LBSP Duurzame Reconstructie Openbare Ruimte en Infrastructuur
- RV 20.0007 Uitvoeringsbesluit herinrichting Centrumroute fase 3, tracédeel Langegracht en Oude Herengracht
- RV 19.0109 Geactualiseerd Kaderbesluit Leidse Ring Noord
- RV 19.0045 Voortgangsbesluit Centrumroute
- RV 19.0034 Kaderbesluit LBSP Duurzame Reconstructie Openbare Ruimte en Infrastructuur

Programmakosten

Mobiliteit bedragen x € 1.000,-		Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Meerjarenraming		
					2026	2027	2028
Duurzame Mobiliteit	Lasten	0	2.285	1.991	1.654	1.706	1.853
	Baten	0	-387	-403	0	0	0
Saldo		0	1.898	1.587	1.654	1.706	1.853
Bereikbaarheid	Lasten	7	30.636	27.528	28.708	31.759	33.803
	Baten	0	-23.013	-23.580	-21.003	-20.968	-20.968
Saldo		7	7.623	3.949	7.706	10.791	12.835
Verkeersveiligheid	Lasten	0	985	1.127	1.306	1.437	2.185
	Baten	0	0	0	0	0	0
Saldo		0	985	1.127	1.306	1.437	2.185
Fietsers en voetgangers	Lasten	409	0	0	0	0	0
	Baten	0	0	0	0	0	0
Saldo		409	0	0	0	0	0
Openbaar vervoer	Lasten	1.589	0	0	0	0	0
	Baten	-1.005	0	0	0	0	0
Saldo		585	0	0	0	0	0
Autoverkeer	Lasten	6.964	0	0	0	0	0
	Baten	0	0	0	0	0	0
Saldo		6.964	0	0	0	0	0
Parkeren	Lasten	14.937	0	0	0	0	0
	Baten	-19.337	0	0	0	0	0
Saldo		-4.400	0	0	0	0	0
Leefomgeving	Lasten	3.672	0	0	0	0	0
	Baten	-689	0	0	0	0	0
Saldo		2.983	0	0	0	0	0
Programma	Lasten	27.578	33.906	30.646	31.669	34.901	37.841
	Baten	-21.030	-23.399	-23.983	-21.003	-20.968	-20.968
Saldo van baten en lasten		6.548	10.507	6.663	10.666	13.933	16.873
Reserves	Toevoeging	308	4.860	25.889	2.525	3.162	1.756
	Onttrekking	-5.153	-7.256	-3.494	-18.033	-11.236	-9.794
Mutaties reserves		-4.844	-2.395	22.395	-15.508	-8.075	-8.039
Resultaat		1.704	8.111	29.058	-4.842	5.858	8.835

Budgettaire ontwikkelingen

De daling van de lasten en/of de stijging van de baten worden onder andere veroorzaakt door de indexering van budgetten, doorrekening van de kostenverdeelstaat en de kapitaallasten die zijn berekend vanuit het meerjareninvesteringsplan 2025-2028. Beleidswijzigingen met financiële consequenties hoger dan € 250.000 op de baten en/of lasten worden hierna per beleidsterrein toegelicht.

Beleidssterrein Duurzame Mobiliteit

De lasten op dit beleidsterrein zijn in 2025, ten opzichte van 2024, gedaald met € 294.000. De daling wordt veroorzaakt doordat in 2024 een bijdrage van € 281.000 aan het bij de derde technische wijziging 2023 beschikbaar gestelde krediet voor "ruimte op straat" staat opgenomen. Dit budget uit 2024 blijft ook in 2025 beschikbaar wanneer de werkzaamheden doorlopen in 2025.

Beleidsterrein Bereikbaarheid

De totale lasten van op dit beleidsterrein bedragen in 2025 € 28,5 mln. In 2024 bedragen de lasten 30,6 mln. Derhalve is sprake van lagere lasten voor een bedrag van € 2,1 mln.

Een belangrijke oorzaak van de verlaging van de lasten in 2025, ten opzichte van 2024, is dat er in de bestaande begroting 2024 lasten zijn begroot (meestal gedekt door reserves) voor bijdragen aan diverse mobiliteitsinvesteringen voor een bedrag van € 6,4 mln. terwijl in 2025 € 3,4 mln. is begroot. Dat is een daling van € 3,0 mln. Wanneer de lasten in 2024 gedeeltelijk niet worden gerealiseerd omdat er bijvoorbeeld sprake is van gewijzigde plannings in projecten, blijven deze wel beschikbaar voor de uitvoering in een volgend jaar.

Daarnaast is het budget voor de Leidse planvoorbereidingskosten voor de "MIRT-verkenningfase OV knoop Leiden CS" in 2025 € 480.000 lager dan in 2024. Wanneer het budget in 2024 niet volledig wordt besteed blijven de middelen wel beschikbaar voor de kosten van planvoorbereiding in 2025.

Binnen de prestatie voor het verbeteren van het (fiets)parkeeraanbod is voor het fietsparkeren De Geus sprake van een stijging van de lasten in 2025 ten opzichte van 2024 in verband met een éénmalige betaling van appartementsrecht aan de ontwikkelaar van € 497.000.

De totale baten op het beleidsterrein Mobiliteit bedragen in 2025 € 23,6 mln. terwijl deze in 2024 € 23,0 mln. Een stijging van € 600.000.

Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door hogere opbrengsten van het Rijk en de Provincie Zuid-Holland voor een bedrag van € 900.000 voor de gezamenlijke voorbereidingskosten "MIRT-verkenningfase OV knoop Leiden CS". Leiden treed daarbij op als aanbestedende organisatie namens de betrokken partijen en brengt jaarlijks de gemaakte kosten in rekening bij het Rijk en de Provincie Zuid-Holland.

Tot slot is sprake van een daling van de baten met € 350.000 omdat deze jaarlijkse bijdrage van de NS over de afgelopen 10 jaar, voor de ontwikkeling van het fietsparkeren in het Stationsgebied, in 2024 eindigt.

Beleidsterrein Verkeersveiligheid

De lasten en baten van dit beleidsterrein blijven nagenoeg gelijk en eventuele verschillen beneden de grens van € 250.000.

Reserves

Reserves programma 4 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Reserve parkeren P4	Toevoeging	0	4.657	1.876	0	1.645	1.681
	Onttrekking	-1.731	-442	-145	-10.583	-2.000	-2.000
Saldo		-1.731	4.215	1.731	-10.583	-355	-319
Reserve bereikbaarheidsprojecten	Toevoeging	308	75	75	2.525	1.517	75
	Onttrekking	-3.387	-5.933	0	-2.450	-1.442	0
Saldo		-3.078	-5.858	75	75	75	75
Reserve stedelijke ontwikkeling P4	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	-112	0	0	0	0
Saldo		0	-112	0	0	0	0
Reserve Duurzame Stad P4	Toevoeging	0	54	0	0	0	0
	Onttrekking	-19	-627	0	0	0	0
Saldo		-19	-572	0	0	0	0
Reserve RVMK (reg verkeer en milieukrt)	Toevoeging	0	74	0	0	0	0
	Onttrekking	-15	0	0	0	0	0
Saldo		-15	74	0	0	0	0
Reserve OV knoop Leiden CS	Toevoeging	0	0	23.938	0	0	0
	Onttrekking	0	-142	-3.349	-5.000	-7.794	-7.794
Saldo		0	-142	20.588	-5.000	-7.794	-7.794
Reserves programma 4		-4.844	-2.395	22.395	-15.508	-8.075	-8.039

Reserve parkeren

Het uitgangspunt binnen het beleidsterrein parkeren is altijd geweest dat lasten en baten die betrekking hebben op parkeren worden verrekend met de daarvoor ingerichte reserve Parkeren. In 2020 is met het Financieel Perspectief Duurzame Stad al een claim gelegd op een gedeelte van de parkeerinkomsten.

Het voordelige saldo van de fiets- en parkeerexploitatie in 2023 van € 2,4 mln. is bij de bestemming van het resultaat gestort in de reserve parkeren.

Onderstaand wordt de actuele ontwikkeling van de reserve Parkeren voor de komende 20 jaar beschreven.

De belangrijkste extracomptabele ontwikkelingen zijn:

- De grondkosten van fietsenstalling de Geus. De kosten zijn opgenomen in 2026 en geraamd op € 0,6 mln.
- De fietsenstalling in de Hartebrugkerk. De kosten zijn geraamd op € 4,4 mln. (€ 2,9 mln. activeerbare lasten en € 1,5 mln. incidentele lasten).
- Een risicobuffer voor de impact rentewijzigingen van jaarlijks € 0,4 mln. (uitgangspunt omslagrente 1,5%).
- Een indexering van de energielasten. Vanaf 2024 wordt jaarlijks een gemiddeld bedrag opgenomen van € 0,22 mln.
- Toename onderhoudskosten van de autogarages Lammermarkt en Garenmarkt. Er wordt jaarlijks (tot en met de einddatum van het onderhoudscontract) ruim € 0,1 mln. per garage opgenomen in de prognose.
- ICT kosten voor applicaties die niet binnen het gesloten systeem van de parkeerexploitatie worden geboekt. Jaarlijks wordt een bedrag inclusief indexatie opgenomen van gemiddeld € 0,11 mln.
- Een vervangingsinvestering voor de parkeerautomaten in zone A en B die sinds 2016 in gebruik zijn. Vanaf 2026 wordt jaarlijks een bedrag opgenomen van € 0,1 mln.
- Een reservering voor de toename exploitatiekosten parkeergarages (onderhoud gebouwen, schoonmaakkosten en beheerskosten). Jaarlijks wordt een bedrag inclusief indexatie opgenomen van gemiddeld € 0,34 mln.
- Een reservering voor de vervangingsinvesteringen van installaties, parkeerapparatuur en wagenpark. Vanaf 2025 worden jaarlijks extra kapitaallasten opgenomen van gemiddeld € 0,67 mln.
- In de reserve Parkeren is een veiligheidsbuffer opgenomen van € 2 mln. voor potentiële toekomstige economische ontwikkelingen die tegenvallende omzetten ten gevolg hebben.

In het beleidsakkoord 2022-2026 is besloten om de reserve Parkeren in te zetten als dekking voor investeringen in duurzame mobiliteit. Bij het Beleidsakkoord is hiervoor € 17 mln. vanuit de reserve gereserveerd. In de Kaderbrief 2022-2026 is besloten deze onttrekking voorlopig te verlagen naar € 13 mln. omdat het erop leek dat de Reserve parkeren in 2026 negatief zou worden. Bij de Kaderbrief 2024-2028 is opnieuw een prognose gegeven (Bijlage 5.7) van de reserve Parkeren. Hieruit blijkt dat met een verhoging van de afdracht met € 4 mln. mogelijk is door een extra onttrekking uit de Reserve parkeren in 2027 en 2028. In totaal wordt de onttrekking voor duurzame mobiliteit daarmee weer € 17 mln (in 2028), zoals door de raad reeds bevestigd bij het raadsvoorstel over de Slimme Knips uit het Programma Autoluwe Binnenstad.

In 2029 bedraagt de laagste stand van de reserve circa € 2.7 mln. Conclusie is dat met de hiervoor genoemde maatregelen de reserve Parkeren naar verwachting gezond blijft, en daarmee past binnen het kader van het raadsbesluit uit 2009. Het toekomstbeeld wordt defensief geschetst om mogelijke tegenvallers te kunnen dragen.

Reserve bereikbaarheidsprojecten

De toevoeging aan de reserve bereikbaarheidsprojecten van € 75.000 heeft betrekking op de beheerkosten van de Leidse Ring Noord.

Reserve OV Knoop Leiden CS

De storting van € 23,9 mln. in de reserve OV Knoop Leiden CS betreft de dekking van de investeringsambities van dit project. In 2025 zijn onttrekkingen begroot voor aanvullende studiekosten van € 957.000 en de eerste investeringsuitgaven van € 3,3 mln.

Investerings

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	VK/ NK	Bijdrage derden/ reserves	2025	2026	2027	2028
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	FPDS Projecten Autoluwe Binnenstad 2026-2028	Maatsch.	N	VK	2.500	-	508	500	3.000
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	Herontwikkeling van de Kaasmarkt	Maatsch.	N	VK	-	2.117	-	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	Autoluwe gebied mbv kentekenregistr A	Maatsch.	N	VK	-	351	-	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	Fietspad Korte Mare	Maatsch.	N	VK	-	-	-	-	133
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	Afsl. Oude Rijn donkersteeg-Pelikaanstr	Maatsch.	V		-	-	-	-	1.178
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	Omgeving Pieterskerk en Hooglandse Kerk	Maatsch.	N	VK	-	-	267	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	Knip Langebrug fase 1	Maatsch.	N	VK	-	-	-	200	-
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	Knip Langebrug fase 1 A	Maatsch.	N	VK	-	-	-	67	-
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	Herinrichting Langebrug fase 2	Maatsch.	N	VK	-	267	-	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	Steenschuur Noord	Maatsch.	N	VK	-	133	-	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	Rapenburg + Steenschuur West	Maatsch.	N	VK	-	-	667	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	Apothekersdijk	Maatsch.	N	VK	-	-	-	-	687
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	Ruimte maken westkant turfmarkt tot Mare	Maatsch.	N	VK	-	-	-	-	1.068
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	GL Stevenshofdreef - Ommedijkseweg	Maatsch.	N	NK	200	-	5.760	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	GL VRI's Stevenshofdreef-Ommedijkseweg	Maatsch.	N	NK	-	-	-	-	259
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	GL Plesmanlaan - Haagse Schouwweg	Maatsch.	N	NK	7.196	7.381	-	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	GL Dr Lelylaan - Haagse Schouwweg	Maatsch.	N	NK	4.696	4.908	-	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	GL Rijnzichtbrug / Morsweg	Maatsch.	N	NK	200	3.669	-	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	GL Churchillaan - Haagweg	Maatsch.	N	NK	2.000	6.316	-	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	GL Vervangen Bostelbrug	Maatsch.	N	NK	200	5.298	-	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	GL Basis Steenstraat - Kort Rapenburg	Maatsch.	N	NK	200	7.497	-	-	-
04A102	Stim. Verduurzaming vervoer	Dynamisch verkeersmng verkeersmonitor 2	Maatsch.	N	VK	-	-	1.067	-	-
04A102	Stim. Verduurzaming vervoer	Zero Emissie	Maatsch.	N	NK	-	473	-	-	-
04B101	Verbeteren bereikbaarheid voetgangers	Vh Kwaliteitsverbetering Breestraat	Maatsch.	V		-	-	1.444	-	-

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	VK/ NK	Bijdrage derden/ reserves	2025	2026	2027	2028
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Fietscorridor Den Haag West 2016	Maatsch.	N	VK	213	318	-	-	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Fietscorridor Noordwijk	Maatsch.	N	VK	-	356	-	-	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Fietscorridor Alphen aan den Rijn 2016	Maatsch.	N	VK	167	-	329	-	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Fietscorridor Alphen aan den Rijn 2017	Maatsch.	N	VK	-	217	-	-	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Fietscorridor Alphen aan den Rijn 2018	Maatsch.	N	VK	-	-	471	-	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Fietscorridor Alphen aan den Rijn	Maatsch.	N	VK	-	72	-	-	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Asverlegging Kanaalweg IP	Maatsch.	N	VK	-	373	-	-	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Kruising Plantijnstraat-Kanaalweg	Maatsch.	V		-	-	-	199	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Noord - Zuid Verbindingsas 60 jaar	Maatsch.	N	VK	-	-	-	13.486	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Noord - Zuid Verbindingsas 40 jaar	Maatsch.	N	VK	-	-	-	2.053	3.498
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	FPDS Projecten Fiets op 1 2021-2028	Maatsch.	N	VK	6.500	9.059	3.581	3.051	3.000
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Fietspaden Hoge Mors	Maatsch.	N	VK	-	279	-	-	-
04B103	Verbeteren openbaar vervoer	Centrumroute	Maatsch.	N	VK	-	817	-	-	-
04B103	Verbeteren openbaar vervoer	Mobiliteitsinvestering 2024	Maatsch.	N	VK	-	385	-	-	-
04B103	Verbeteren openbaar vervoer	GL Stationsplein en Stationsweg 40 jr	Maatsch.	N	NK	1.900	-	1.900	-	-
04B103	Verbeteren openbaar vervoer	Overige busroutes en -maatregelen	Maatsch.	N	VK	-	-	542	-	-
04B103	Verbeteren openbaar vervoer	Verplaatsen bus infra tbv concessie	Maatsch.	N	VK	100	526	-	-	-
04B103	Verbeteren openbaar vervoer	Knooppunt Leiden Centraal	Maatsch.	N	VK	24.631	26.127	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Bijdrage aanvullende inpassingswensen RLR	Maatsch.	N	NK	742	952	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	FPDS Leidse Ring Noord 2021	Maatsch.	N	NK	-	-	-	1.804	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LRN algemene kosten 1	Maatsch.	N	NK	-	-	4.494	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LRN trace Schipholweg 10 jaar	Maatsch.	N	NK	-	-	-	227	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LRN trace Willem de Zwijgerlaan 60 jaar	Maatsch.	N	NK	3.391	39.749	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LRN trace Schipholweg-West 40 jaar	Maatsch.	N	NK	3.350	14.975	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LRN trace Willem de Zwijgerlaan 40 jaar	Maatsch.	N	NK	9.472	23.904	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LBSP Reconstructie Openbare Ruimte Fase1	Maatsch.	N	NK	-	165	-	-	-

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	VK/ NK	Bijdrage derden/ reserves	2025	2026	2027	2028
04B104	Waarborgen doorstroming	LBSP infrastructuur	Maatsch.	N	NK	-	1.450	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LBSP infrastructuur	Maatsch.	N	NK	-	271	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LBSP infrastructuur 3	Maatsch.	N	NK	-	454	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	ORB 1-Singelpark-Promenade 3	Maatsch.	N	NK	-	48	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	ORB 7 - Separate projecten 1	Maatsch.	N	VK	-	3.494	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Herinrichtingsm verb. Centrum	Maatsch.	N	NK	5.124	10.593	-	725	-
04B104	Waarborgen doorstroming	VRI's Hoge Rijndijk	Maatsch.	N	NK	-	-	1.034	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Herinrichtingsmaatr. Spanjaardsbr. Eo 2	Maatsch.	N	NK	-	-	797	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Herinrichtingsmaatr. Spanjaardsbr. Eo 3	Maatsch.	N	NK	-	815	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Overige herinrichtingsmaatregel 4	Maatsch.	N	VK	-	222	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Overige herinrichtingsmaatregel 5	Maatsch.	N	VK	-	471	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Kopermolen Openbare Ruimte	Maatsch.	N	NK	375	6.065	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Dr. Boyleviaduct betegelen wanden	Maatsch.	V		30	39	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Herinrichtingsmaatr. Churchillaan eo	Maatsch.	N	VK	-	-	-	428	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Churchillaan	Maatsch.	N	VK	-	-	-	250	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Verk.maatr.K501 ChurchillIn-Kennedylaan	Maatsch.	N	VK	-	-	67	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Herinrichting Hoge Rijndijk Oost	Maatsch.	N	NK	-	-	-	334	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Verkeersveiligheid in de wijken 2025	Maatsch.	N	NK	-	652	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Div Mobiliteitsinvestering 2025	Maatsch.	N	VK	900	2.296	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Churchillaan ruimtereservering	Maatsch.	N	VK	-	-	-	252	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Noord Zuid verbindingsas ruimtereserv.	Maatsch.	N	VK	-	-	-	121	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Dr. Lelylaan ruimtereservering	Maatsch.	N	VK	-	-	-	32	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Churchillaan KLIMA 40 jaar	Maatsch.	N	VK	-	-	-	1.544	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Diverse kruispunten KLIMA en ruimtereservering 40 jaar	Maatsch.	N	VK	-	102	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Noord Zuid verbindingsas KLIMA 40 jaar	Maatsch.	N	VK	-	740	-	-	-

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	VK/ NK	Bijdrage derden/ reserves	2025	2026	2027	2028
04B104	Waarborgen doorstroming	Dr. Lelylaan KLIMA 40 jaar	Maatsch.	N	VK	-	199	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Lammenschansweg KLIMA 40 jaar	Econ.	N	VK	-	-	-	1.553	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Hoge Rijndijk KLIMA 40 jaar	Econ.	N	NK	-	-	-	650	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Lammenschansweg ruimtereservering	Maatsch.	N	VK	-	-	-	254	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Hoge Rijndijk ruimtereservering	Maatsch.	N	NK	-	-	-	85	-
04B104	Waarborgen doorstroming	FPDS onrendab. top projecten versted	Maatsch.	N	VK	-	11.262	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Overkluizing wd Zwijge/ verleng Kooiln	Maatsch.	N	NK	-	25.685	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	PDI VK Planvoorbereiding def.fase infra IP	Maatsch.	N	VK	5.515	4.073	-	1.442	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Uitvoering bebordingsplan Rijnlandroute	Maatsch.	N	NK	230	300	-	-	-
04B105	Verbeteren parkeeraanbod	Aanschaf parkeerautomaten	Econ.	V		-	-	792	-	-
04B105	Verbeteren parkeeraanbod	Scanauto tbv parkeercontrole	Econ.	V		-	-	388	-	-
04B105	Verbeteren parkeeraanbod	Handterminals stadstoezicht	Econ.	V		-	-	207	-	-
04B105	Verbeteren parkeeraanbod	Verb bibliotheek Nieuwstraat fietsenkelder	Econ.	N	VK	-	-	-	2.331	-
04C102	Verbeteren verkeersveilige inrichting	rec.krpt.lammenschwgtomatenstr	Maatsch.	V		-	-	1.083	-	-
04C102	Verbeteren verkeersveilige inrichting	UVP Wijkcirculatie- en veiligheidsplan - wijk 7	Maatsch.	V		-	243	-	-	-
04C102	Verbeteren verkeersveilige inrichting	UVP Wijkcirc.en veiligheidsplan - wijk 8	Maatsch.	V		-	-	225	-	-
04C102	Verbeteren verkeersveilige inrichting	Vervanging verkeerslichten 2025-2028	Maatsch.	V		-	743	727	715	580
04C102	Verbeteren verkeersveilige inrichting	Infra Lammenschansweg-zuid	Maatsch.	N	VK	2.700	4.711	-	-	-
04C102	Verbeteren verkeersveilige inrichting	Herinrichting Lammenschansweg	Maatsch.	N	VK	5.700	-	-	18.000	-
	Totaal programma 4					90.732	231.615	26.349	50.303	13.404

In bovenstaand overzicht staan de investeringen zoals deze zijn opgenomen in het investeringsplan 2025-2028. In paragraaf 4.2.2 Investeringsplan wordt de ontwikkeling van de kapitaallasten toegelicht en staat een overzicht met te voteren kredieten.

Subsidies

Niet van toepassing.

5

Omgevingskwaliteit

Omgevingskwaliteit

<i>Programmanummer</i>	5
<i>Commissie</i>	Leefbaarheid en Bereikbaarheid
<i>Portefeuille(s)</i>	Klimaat, Mobiliteit & Financiën Energie, Werk, Inkomen & Cultuur Bestuur, Veiligheid, Handhaving & Regio Wonen, Bouwen & Welzijn

De missie van het programma Omgevingskwaliteit luidt:

De gemeente Leiden staat voor een stad met een schone, hele en veilige openbare ruimte, waar het goed vertoeven is voor iedereen. Samen met alle gebruikers zorgen we dat dat ook zo blijft, nu en in de toekomst. Daarom passen we de stad aan, we maken haar klimaatrobuust en versterken de biodiversiteit om Leiden ook voor toekomstige generaties leefbaar en aantrekkelijk te houden.

Inleiding

Met de verstedelijkingsopgave neemt de druk op de stad toe. Om Leiden leefbaar te houden wordt de openbare ruimte steeds belangrijker. Het beheren van de openbare ruimte, oftewel een schone, hele en veilige openbare ruimte, is hierin belangrijk. Maar daarnaast moeten we de komende jaren ook belangrijke keuzes maken in ruimtegebruik. Klimaatverandering en toenemende extremen in het weer vragen samen met de teruglopende biodiversiteit dat we in diezelfde openbare ruimte vergroenen, verduurzamen en klimaatadaptieve maatregelen doorvoeren. De gemeenteraad heeft uitgesproken dat er sprake is van een noodtoestand voor het klimaat en de natuur. Bij alle maatregelen die we nemen zullen we richting burgers en bedrijven benadrukken hoe urgent de situatie is wat betreft klimaat en natuur en dat nu handelen noodzakelijk is om de stad nu en in de toekomst leefbaar te houden.

Aanpassen van de stad aan het veranderende klimaat

Om de stad aan te passen aan het veranderende klimaat is in 2023 het Uitvoeringsprogramma "Leiden biodivers en klimaatbestendig 2023-2026" vastgesteld. Hierin staan de inspanningen voor de komende jaren opgenomen. De ambitie is om in 2050 een klimaatbestendige stad te zijn, waarbij Leiden zichtbaar groener is geworden en de biodiversiteit is versterkt. De aanpak is enerzijds verder onderzoek naar de gevolgen van het veranderende klimaat voor Leiden en anderzijds tegelijkertijd ook al concrete maatregelen hiervoor in de stad te realiseren.

Een klimaatadaptieve en leefbare stad

We combineren op een slimme manier projecten en werkzaamheden in de openbare ruimte en doen dit zo goed mogelijk samen met inwoners uit de wijken. Een bekend voorbeeld hiervan zijn de duurzame wijkvernieuwingen: tegelijkertijd met het vervangen van het riool richten we de openbare ruimte klimaatadaptief in en nemen we maatregelen om de biodiversiteit te versterken. Hiermee verbeteren we ook de leefkwaliteit in de stad. Meer groen draagt bij aan een betere mentale en fysieke gezondheid. Ook programma 4 met onder meer de agenda autoluwe binnenstad draagt bij aan het verbeteren van de leefomgeving van de stad. Door inzet op overgang naar fiets, voetganger en openbaar vervoer ontstaat ruimte voor vergroenen. We vragen ook andere partijen om mee te doen, de helft van de stad is namelijk particulier eigendom. Aan inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties vragen we daarom met ons samen te werken aan een duurzame stad die ook voor de toekomstige generaties leefbaar blijft. Iedereen kan daarin kleine of grote stappen zetten; van de aanleg van een geveltuintje tot het bouwen van natuurinclusieve en klimaatadaptieve gebouwen door ontwikkelaars. De gemeente ondersteunt inwoners en ondernemers met initiatieven zoals

Samen aan de slag, subsidies of het delen van kennis. Samen aan de Slag richt zich op vergroenen van de stad en het actief benaderen van bewoners in buurten waar meer hittestress is én minder groeninitiatieven zijn.

Versterken van de biodiversiteit

Het versterken van de biodiversiteit en daarmee natuurinclusief inrichten en beheren van de stad zien we als één van onze belangrijke opgaven. We willen de zeven belangrijke leefgebieden (straat- en muurvegetatie, water- en oevermilieu, kruidenrijk grasland, struwelen en zoombegroeiing, bosplantsoen, bebouwing en weidegebied) in de stad versterken. In 2025 gaan we door met de communicatiecampagne "ZZZoek de zeven soorten". Met behulp van Keet leggen we bewoners meer uit over de zeven verschillende leefgebieden in de stad en waarom we de biodiversiteit daar willen versterken. Door zelf te zien, horen en beleven leren ze meer over de natuur in hun eigen buurt.

Slim omgaan met de beschikbare ruimte

We moeten afwegen welke functies we allemaal nodig hebben van de bodem en hoe we de stad duurzaam ontwikkelen (klimaatadaptief, biodivers, duurzame energie, woningbouw etc.). De inpassing van extra en nieuwe energiesystemen voor elektra en warmte vragen om regie en afwegingen zowel boven- als ondergronds. Om praktische ruimtelijke conflicten te voorkomen gaan we in Leiden proberen kabels en leidingen ondergronds verticaal te ordenen i.p.v. horizontaal, zodat er meer ruimte ontstaat voor andere opgaven. In 2025 gaan we uitwerken hoe we integraal projecten programmeren en afwegingen maken bij ruimtelijke uitdagingen, zodat alle opgaven passen in onze bodem en ondergrond. Daarnaast gaan we met de Omgevingsdienst West-Holland werken aan een integraal ruimtelijk advies inclusief bodem en ondergrond. Verder gaan we integraal programmeren met de netbeheerders Vattenfall, Dunea en Liander, zodat de impact van hun opgaven duidelijker wordt.

Beheren van de openbare ruimte

We beheren en onderhouden de openbare ruimte op basis van wettelijke regels, de ambities uit het beleidsakkoord, zorgplichten en de bedoelde functionaliteit en kwaliteit zoals die zijn opgenomen in de beleidskaders en beheerplannen.

In 2025 start de voorbereiding van de nieuwe uitvoeringsprogramma's beheer (voorheen) beheerplannen kapitaalgoederen 2027-2031. Deze zullen inhoudelijk voortbouwen op de huidige beheerplannen, met aandacht voor circulariteit, blauw en groen en inpassing van lokale beleidswensen.

In 2025 evalueren we wat we kunnen leren van de aanpak van de leefbaarheid in Transvaal, zodat we hier ons voordeel mee kunnen doen voor de eventuele aanpak in andere buurten.

We gaan verder om ons wagenpark gereed te maken voor de toekomst, te verduurzamen, en er voor te zorgen dat we met ons wagenpark voldoen aan de zero emissie milieuzone in Leiden. Dit betekent dat circa 70% van het huidige conventionele wagenpark bij een volgend vervangingsmoment (uiterlijk 2030) elektrisch aangedreven moet zijn. Alleen dan kunnen de werkzaamheden in de binnenstad uitgevoerd blijven worden en zijn we in staat de CO2 uitstoot van de gemeentelijke voertuigen aanzienlijk te verminderen (tot wel 70% lager).

Beleidsterrein 5A Verharde openbare ruimte

De gemeente heeft als primaire taak de zorg voor een goed functionerende openbare ruimte die aansluit bij de beleving van haar inwoners. We hanteren hierbij beeldkwaliteit Niveau B CROW. Voor de kwaliteit van de openbare ruimte zijn niet alleen het beheer en onderhoud belangrijk, maar ook functionele, esthetische, ruimtelijke en sociale aspecten. Hierbij regelt en borgt de gemeente dat ingrepen op het juiste moment, tegen de laagste mogelijk maatschappelijke kosten en zonder kapitaalvernietiging worden uitgevoerd. Binnen de beschikbare middelen wordt daarbij veel aandacht besteed aan verduurzaming en circulair werken.

Doelen en prestaties bij 5A Verharde openbare ruimte

Doel	Prestatie
5A1 Schoon, heel en veilig	5A1.1 Ontwikkelen beleid openbare ruimte
	5A1.2 Beheren openbare ruimte
	5A1.3 Inzamelen huishoudelijk afval
	5A1.4 Beheren contracten buitenreclame
	5A1.5 Handhaven gebruik openbare ruimte
	5A1.6 Werken voor derden cluster beheer

5A1.1 Ontwikkelen beleid openbare ruimte

Bodem en ondergrond

De bodem kan veel bieden aan de ontwikkeling van de stad: de bodem is het fundament waar veel functies bij elkaar komen, zoals waterberging, kabels en leidingen, boomwortels, fundering. Daarnaast kent de bodem uitdagingen uit het heden en verleden zoals bodemverontreiniging, ontplofbare oorlogsresten en bodemdaling. Daarom moeten we afwegen welke functies we allemaal nodig hebben van de bodem en hoe we de stad duurzaam ontwikkelen (klimaatadaptief, biodivers, duurzame energie, woningbouw etc.). In 2025 zullen we uitwerken hoe we integraal projecten programmeren en afwegingen maken bij ruimtelijke uitdagingen. Dit doen we zowel boven- als ondergronds en zowel met externe partijen (bijv woningbouwcorporaties, Dunea, Liander) als met interne afdelingen. In het Leids Uitvoeringsprogramma Bodem en Ondergrond (LUBO) 2024-2030 zijn de activiteiten voor bodem en ondergrond vastgelegd en hoe de gemeente de reserve LUBO en de door het rijk beschikbaar gestelde budgetten voor bodem en ondergrond wil inzetten.

Beleid openbare verlichting

Openbare verlichting Leiden participeert in een meerjarig onderzoek van diverse universiteiten waaronder die van Leiden en het Nederlands Instituut voor Ecologie in combinatie met diverse instituten in onder andere de gezondheidszorg en lichtwereld naar de invloed van (straat)verlichting op biodiversiteit. Vanuit de gemeente Leiden (openbare verlichting) haken we hierbij aan om uiteindelijk openbare verlichting te kunnen plaatsen waar wetenschappelijk onderbouwd, (meer) recht wordt gedaan aan mens, flora en fauna (zoveel mogelijk) binnen de normen van landelijke richtlijnen (verkeersveiligheid, sociale veiligheid). Als de onderzoeksmethodiek is uitgewerkt, kan het onderzoek beginnen, dit is naar verwachting in de periode 2024/2025. Naar verwachting stellen we in de 1e helft van 2025 het nieuwe beleidsplan Openbare Verlichting & Donkerte vast, waarbij naast onder andere verkeersveiligheid en sociale veiligheid, ook donkerte aandacht zal krijgen.

5A1.2 Beheren openbare ruimte

Duurzame Wijkvernieuwingen

De voortgang van de duurzame wijkvernieuwingen verloopt voorspoedig. Een flink aantal wijken is in uitvoering of gaat binnenkort in uitvoering. Twee projecten zijn inmiddels afgerond. Hieronder staat een overzicht per project:

Project	Start	Gereed
Noorderkwartier oost fase 1	-	afgerond
Noorderkwartier oost fase 2	1e kwartaal 2024	4e kwartaal 2024
Gasthuiswijk-Haagweg Zuid fase 1	-	afgerond
Gasthuiswijk-Haagweg Zuid fase 2	Q1 2025	Q1 2027
Gasthuiswijk-Haagweg Zuid fase 3	Q4 2025	Q2 2027
Gasthuiswijk-Haagweg Zuid fase 4	Q4 2025	Q2 2027
Professorenwijk fase 1	-	afgerond
Professorenwijk fase 2	in uitvoering	Q4 2025
Vogelwijk	in uitvoering	Q1 2025
Raadsherenbuurt	in uitvoering	Q4 2026
Hoge Mors fase 1	in uitvoering	Q1 2025
Hoge Mors fase 2	Q1 2025	Q4 2028
Hart van Meerburg	Q3 2025	Q4 2027
Fortuinwijk- noord	Q3 2026	Q4 2030
Fortuinwijk- zuid	Q3 2027	Q4 2031
Boshuizen	Q3 2028	Q4 2032

Voor de Gasthuiswijk en Haagweg-Zuid (fase 3 en 4) en Hart van Meerburg worden de uitvoeringsbesluiten in het eerste en tweede kwartaal van 2025 ter besluitvorming aan uw raad aangeboden.

Wijkbeheer

Samen aan de Slag gaat in 2025 verder met de aanpak van versteende straten waar vergroening minder makkelijk op gang komt. Tevens bouwen we de samenwerking met de stad verder uit door nog sterker de koppeling te maken tussen groene initiatiefnemers, organisaties en instellingen en bewoners die wel willen, maar nog niet aan vergroening toekomen. We houden contact met de bewoners die een convenant hebben door te schouwen en hen uit te nodigen voor gesprekken met de groencoach.

Beheer kapitaalgoederen openbare ruimte

Voor het beheer van de kapitaalgoederen werken we met beheerplannen die we elke vijf jaar actualiseren, zie voor een nadere toelichting de paragraaf onderhoud Kapitaalgoederen. De huidige beheerplannen kapitaalgoederen hebben de planperiode 2022-2026. In 2025 bereiden we de nieuwe beheerplannen voor. Voor riolering geldt een andere planperiode: het Integraal Waterketenprogramma is in 2023 vastgesteld als beheerplan voor de planperiode 2024-2028.

Beheren openbare verlichting

Het beheer heeft als doel om te blijven voldoen aan het realiseren van een veilige, duurzame en sfeervolle omgeving voor alle gebruikers van de openbare ruimte. Bij de vervanging passen we LED-techniek toe in combinatie met het dimmen van de verlichting. Inmiddels is ca. 55% van de openbare verlichting voorzien van led-lichtbronnen.

In 2025 ligt de focus op het (vervroegd) vervangen van armaturen met fluorescentie lampen door LED armaturen en het in de binnenstad het vervangen van Leidse lantarens door de LED-versie hiervan.

Beheren bruggen en viaducten

We beheren en onderhouden de bruggen, tunnels en viaducten zodat de stad toegankelijk en bereikbaar is voor alle verkeersdeelnemers en voor de doorvaarbaarheid van het scheepvaartverkeer. Ook de bediening van de beweegbare bruggen hoort hier bij. De volgende activiteiten voeren we in 2025 uit:

- afronding vernieuwing elektro-mechanica, conform de machinerichtlijn (de Europese richtlijn voor veiligheidseisen bij machines) bij de Grote Havenbrug en Rijnzichtbrug en opstarten werkvoorbereiding Singelbrug;

- cyclisch onderhoud conserveren, slijtlagen, straatwerk, betononderhoud en remmingswerken;
- aanbrengen brandvertragende beplating, LED ledverlichting en vernieuwing elektronica Stationspleintunnel. (doorgeschoven werk uit 2024);
- groot onderhoud Julius Caesarbrug i.s.m. de Provincie Zuid-Holland. (doorgeschoven werk uit 2024).

Beheer wegen

We onderhouden verharding op het wettelijke aansprakelijkheidsniveau (R-). Dat betekent dat we alleen ingrijpen (onderhoudsmaatregel uitvoeren) wanneer het aansprakelijkheidsniveau dreigt te worden overschreden. In de wijken Stationsdistrict, Bos- en Gasthuisdistrict en Morsdistrict wordt groot onderhoud uitgevoerd. Daarnaast wordt de verharding van de Dr. Lelylaan en Haagse Schouwweg vervangen. Tegelijk met de onderhoudswerkzaamheden aan de wegen wordt ook groeiplaatsverbetering voor bomen die wortelopdruk veroorzaken toegepast. Ook worden waar mogelijk (kleine) verkeerskundige verbeteringen uitgevoerd. De Groene Kansenkaart is een integraal onderdeel van de werkzaamheden.

Uitvoeren straatreiniging en graffiti bestrijding

Straatreiniging draagt bij aan een schone en veilige openbare ruimte door het opvegen van zwerfafval en blad, het legen en schoonhouden van prullenbakken, onkruidbestrijding en het verwijderen van graffiti. De prullenbakken krijgen dit jaar een extra opknapbeurt en waar mogelijk worden kleine prullenbakken vervangen door grotere. Verder worden er ook dit jaar opschoonacties met bewoners uitgevoerd waarbij elke maand een wijk met de inzet van een team zwerfafvalvrij wordt opgeleverd. De resultaten van de proef om stoepplantjes langs de gevels niet meer te verwijderen zijn in uw Raad besproken en dit heeft vanwege de overwegend positieve reacties geleid tot het besluit om de stoepplantjes in de hele stad (behalve de Binnenstad) tot 30cm van de gevel te laten staan.

Beheren Walmuren

De volgende werkzaamheden voeren we in 2025 uit:

- cyclisch groot onderhoudsprogramma aan beschoeiingen en damwanden;
- uitvoeringvervangingsprogramma beschoeiing en damwanden;
- continuering 10 jarige LVO programma (levensduur verlengend onderhoud van de grachtenkades) waarvan herstel achterschotten L-wanden kademuren;
- afronden Ontwerpvisie Kades Binnenstad 2050 als onderdeel van het LVO programma;
- afronden ontwerp grondwater regulerend systeem voor de gehele stad.

Beheren straatmeubilair

Vanuit de jaarlijkse schouwen monitoren we wat nodig is om de beeldkwaliteit van het straatmeubilair op niveau B te houden. In 2025 brengen we in heel Leiden de staat van straatmeubilair in beeld met speciale aandacht voor schieffstand en vervuiling. Op basis hiervan bepalen we, indien nodig, welke maatregelen uitgevoerd moeten worden.

Beheren Spelen

De speeltuinen en speelplekken worden conform het beheerplan Spelen onderhouden en beheerd. We hebben een nieuwe contract afgesloten voor de vervanging van speeltoestellen waarbij we duurzaam en zoveel mogelijk circulair werken. Met de ontwikkelingen in de markt en onze geselecteerde contractanten leggen we de lat steeds hoger door middel van jaarlijkse evaluaties. Participatie, inclusie en een verdere vergroening van speelplekken blijft onze aandacht houden. De aanwezige speeltoestellen worden jaarlijks op veiligheid getoetst aan het Warenwetbesluit Attractie- en Speeltoestellen.

Verminderen van overlast in eigen wijk

Hoewel de beoordeling van de openbare ruimte in de stadsenquête ruim voldoende is blijven dumping en zwerfafval continu aandacht vragen. Middels diverse maatregelen wordt dit ondervangen. Denk aan plaatsen van grotere prullenbakken en waar nodig vaker legen en het uitvoeren van *clean sweeps* in de wijken. Daarnaast is er zes wekelijks overleg met Handhaving om de lijst met hotspots (dumpingen) te actualiseren. De hotspots worden wekelijks gezamenlijk bezocht om waar mogelijk verbaliserend op te treden en tegelijkertijd de locatie op te ruimen.

Het zwerfafval in het groen wordt zo veel als mogelijk voorafgaand aan de groenwerkzaamheden gedaan om te voorkomen dat het zwerfafval bij het groenafval komt. De frequentie waarmee dit gebeurt hangt sterk samen met de gebruiksdruk en het weer. De werkzaamheden worden zo ingericht dat de gewenste beeldkwaliteit wordt gehaald. Daarnaast worden elke dag de meldingen van overlast, zwerfafval en dumping opgepakt. Deze meldingen worden meestal binnen 1 werkdag opgelost. Bewoners worden bij opschoonacties ondersteund met materialen en containeradoptie wordt aangemoedigd.

5A1.3 Inzamelen huishoudelijk afval

Wekelijks wordt bij de ruim 70.000 huishoudens in Leiden afval opgehaald met minicontainers bij de laagbouw en verzamelcontainers bij de hoogbouw. Papier, glas en textiel worden apart opgehaald, aan-huis of met verzamelcontainers. Het kunststofafval, drankenkartons en blik wordt nagescheiden uit het restafval. Vrijwel alle verzamelcontainers zijn inmiddels ondergronds gebracht. Dit geeft een opgeruimder straatbeeld en leidt tot minder bijplaatsing. De hotspot-aanpak bij containers die in beeld zijn vanwege frequente bijplaatsingen wordt in samenwerking tussen Inzameling en Handhaving verder geïntensiveerd. Momenteel worden plannen uitgewerkt om ook groente-, fruit en etensresten (GFE) bij de hoogbouw in te gaan zamelen. In het verleden is hiermee gestopt vanwege de hoge vervuilingsgraad. Nu wordt gewerkt met afsluitbare containers en de eerste resultaten zijn positief. Verder worden de plannen voor de realisatie van een tweede milieustraat / duurzaamheidsplein op de Kenauweg verder uitgewerkt waarbij ook ruimte wordt gecreëerd voor aanvullende circulaire initiatieven om scheiding en hergebruik verder te stimuleren, grondstofcirkels te sluiten en daarmee de hoeveelheid te verbranden afval verder te reduceren.

5A1.4 Beheren contracten buitenreclame

Om de opbrengsten buitenreclame zoveel mogelijk op peil te houden, passen we actief contractbeheer en contractmanagement toe. Eind 2024 is het reclamecontract voor de 2-signs borden aanbesteed en gegund vanaf januari 2025. In vervolg op een locatieonderzoek uitgevoerd in 2024 voor een reclamemast langs de A44, wordt (na positief besluit) bezien of aanbesteding en realisatie voor 2025-2026 haalbaar is.

5A1.5 Handhaven gebruik openbare ruimte

Het toezicht en de handhaving in de openbare ruimte betreft de naleving van de (lokale) wet- en regelgeving zoals bijvoorbeeld vastgelegd in de APV. De prioriteiten waar de Buitengewoon Opsporingsambtenaren (Boa's) van de gemeente aan werken, worden bepaald in de Visie op Handhaving 2025-2028 en het jaarlijkse Uitvoeringsprogramma Handhaving (UPH). De nieuwe handhavingsvisie wordt op het moment van schrijven van de programmabegroting vormgegeven. Uitgangspunt in de handhaving blijft beschermen van de leefbaarheid in de stad en het voorkomen dat leefbaarheidsproblemen veiligheidsproblemen worden.

5A1.7 Werken voor derden Cluster Beheer

De gemeente Leiden zamelt voor de omliggende gemeenten Leiderdorp, Oegstgeest en Zoeterwoude verschillende huishoudelijke afvalfracties in. Hiervoor wordt een kostendekkende vergoeding ontvangen.

Effectindicatoren bij 5A Verharde openbare ruimte

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2025	2026	2027	2028	
Doel 5A1 Schoon, heel en veilig						
5A1.a Rapportcijfer onderhoud openbare ruimte	7,1 (2019) 7,0 (2021) 7,1 (2023)	7,1	-	7,1	-	Stads- en wijkenquête
5A1.b Percentage inwoners dat 'behoorlijk wat' tot 'zeer ernstig' zwerfvuil ervaart	38% (2019) 44% (2021) 36% (2023)	39%	-	39%	-	Stads- en wijkenquête
5A1.c Gemeten kwaliteitsniveau 'zwerfvuil'	B (2020) B (2021) B (2022)	B	B	B	B	Beleidsmeting openbare ruimte
5A1.d Percentage inwoners dat 'behoorlijk wat' tot 'zeer ernstig' hondenpoep ervaart	21% (2019) 23% (2021) 18% (2023)	25%	-	25%	-	Stads- en wijkenquête
5A1.e Gemeten kwaliteitsniveau 'hondenpoep'	B (2020) A (2021) B (2022)	B	B	B	B	Beleidsmeting openbare ruimte
5A1.f Percentage inwoners dat 'behoorlijk wat' tot 'zeer ernstig' onkruid ervaart	22% (2019) 17% (2021) 18% (2023)	25%	-	25%	-	Stads- en wijkenquête
5A1.g Gemeten kwaliteitsniveau 'onkruid'	B (2020) D (2021) B (2022)	B	B	B	B	Beleidsmeting openbare ruimte
5A1.h Percentage inwoners dat 'behoorlijk wat' tot 'zeer ernstig' drijfvuil ervaart	22% (2019) 22% (2021) 19% (2023)	25%	-	25%	-	Stads- en wijkenquête
5A1.i Gemeten kwaliteitsniveau 'drijfvuil'	B (2020) A (2021) A (2022)	B	B	B	B	Beleidsmeting openbare ruimte
5A1.j Percentage inwoners dat het onderhoud van straten en wegen als 'uitstekend' of 'goed' beoordeelt **	68% (2019) 69% (2021) 69% (2023)	68%	-	68%	-	Stads- en wijkenquête
5A1.k Gemeten kwaliteitsniveau verharding	B (2020) B (2021) B (2022)	B	B	B	B	Beleidsmeting openbare ruimte
5A1.l Percentage inwoners dat het onderhoud van straatmeubilair als 'uitstekend' of 'goed' beoordeelt	65% (2019) 61% (2021) 67% (2023)	70%	-	70%	-	Stads- en wijkenquête
5A1.m Gemeten kwaliteitsniveau 'straatmeubilair'	B (2020) C (2021) C (2022)	B	B	B	B	Beleidsmeting openbare ruimte

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op [LeideninCijfers](#).

Beleidsterrein 5B Openbaar water

Water is een belangrijke kwaliteit in Leiden en heeft verschillende functies. Dit wordt onderschreven in de Omgevingsvisie Leiden 2040: "Openbaar water heeft niet alleen een recreatief, maar ook een functioneel nut. Het heeft een transportfunctie, kan warmte / koude opslaan, de stad koelen en overtollig water na hevige regenval opvangen." Door de aanleg van natuurvriendelijke oevers en het verbeteren van de waterkwaliteit draagt het ook bij aan het versterken van de biodiversiteit.

Doelen en prestaties bij 5B Openbaar water

Doel	Prestatie
5B1 Waterkwantiteit op orde en verbeteren waterkwaliteit	5B1.1 Ontwikkelen en uitvoeren beleid waterkwantiteit en waterkwaliteit
	5B1.2 Beheren openbaar water en riolering
5B2 Stimuleren van een doelmatig gebruik van het openbaar water	5B2.1 Ontwikkelen beleid gebruik openbaar water
	5B2.2 Exploiteren havens en waterwegen
	5B2.3 Behandelen ligplaatsvergunningen
	5B2.4 Handhaven gebruik openbaar water

5B1.1 Ontwikkelen en uitvoeren beleid waterkwantiteit en waterkwaliteit

In 2024 is in het kader van de Omgevingswet en de uitwerking van het Groen-Blauwe raamwerk een verkenning uitgevoerd voor het water in Leiden vanuit het principe Water en Bodem sturend. Samen met het hoogheemraadschap van Rijnland is zowel gekeken naar de verwachtingen ten aanzien van waterbeheer en klimaatverandering en naar de mogelijkheden voor het verbeteren van de waterkwaliteit. Een goede waterkwaliteit is belangrijk voor de biodiversiteit en volksgezondheid. Parallel hieraan gaan we door met het aanleggen van natuurvriendelijke oevers. In 2025 gaan we oplossingen uitwerken voor de verbetering van de waterkwaliteit. Dit wordt ook meegenomen in de verdere samenwerking met het Hoogheemraadschap van Rijnland.

5B1.2 Beheren openbaar water en riolering

Beheren Openbaar Water

Het groot- en regulieronderhoud aan de watergangen waar de gemeente voor verantwoordelijk is doen we om de waterkwantiteit te borgen en de waterkwaliteit te verbeteren conform de "Legger" van het Waterschap. We verwerken de vrijgekomen biomassa duurzaam, naar een erkende verwerkingsinstallatie, of als dat kan in het terrein. De werkzaamheden worden verricht conform de Wet Natuurbescherming, volgens de gedragscode wet Natuurbescherming voor waterschappen. De volgende activiteiten voeren we in 2025 uit:

- uitvoeren van het baggercluster 2024-2025;
- het 'vissen van bladafval/zwerfvuil';
- de jaarlijkse "Schouw Rijnland", hierbij wordt circa 110 km watergang geschoond van vegetatie;
- reinigen van duikers en waar nodig herstellen.

Beheren Openbare Riolering

Het doel is het duurzaam beschermen van de volksgezondheid, het afvoeren van afvalwater en hemelwater en het reguleren van de grondwaterstand. Overeenkomstig het Integraal Waterketenplan wordt onderstaand regulier en groot onderhoud verricht:

- reiniging en inspectie van circa 60km vrij-verval riolering;
- het renoveren van 7 gemalen;
- het vervangen van de 2G en 3G modems;
- reinigen kolkafvoerleidingen;
- onderhoud zinker- en gemaalschuiven;
- reinigen circa 43.000 straat- en trottoirkolken.

In de duurzame wijkvernieuwingen wordt ondergronds een klimaatrobuust gescheiden systeem aangelegd. Hiermee wordt (gemengd) afvalwater getransporteerd naar zuivering, regenwater vertraagd op oppervlaktewater afgevoerd en grondwaterstand gereguleerd. De energietransitie wordt middels ruimtereservering meegenomen in het project.

Bovengronds wordt de openbare ruimte klimaatadaptief, biodivers en groener ingericht.

Bij aanbestedingen worden duurzaamheid en hergebruik van materiaal en circulariteit opgenomen.

De voortgang van de duurzame wijkvernieuwingen verloopt voorspoedig. De Fortuinwijk en Boshuizen worden voorbereid. De Merenwijk is vanuit initiatieffase opgestart.

Waar mogelijk wordt werk met werk gemaakt in projecten zoals, Stationsgebied, Bio Science Park, Willem de Zwijgerlaan, Prins6 (Prinsessenbuurt deelplan 1) en Lammenschansweg.

5B2.1 Ontwikkelen beleid gebruik openbaar water

In de visie op de Bezoekerseconomie is ervoor gekozen om niet in te zetten op grootschalige stimulering van het watertoerisme. Bezoekers met sloepen weten de stad immers al voldoende te vinden. In de [brief aan de raad](#) over het water in Leiden geeft het college aan dat een goede balans tussen het gebruik van het water en het waarborgen van de natuurlijke waterfuncties, zoals het afvoeren van overtollig water bij hevige regenval, noodzakelijk is. Ook schoon water voor mens en natuur speelt hierbij een belangrijke rol. Dit wordt verder uitgewerkt binnen het stadsbrede thema Groen-Blauw Raamwerk. Via communicatie voor goed vaargedrag en handhaving wordt ingezet om dit vaarverkeer in goede banen te leiden.

5B2.2 Exploiteren havens en waterwegen

In 2025 wordt in de Passantenhaven en de Charterhaven (langs de Zijlsingel) het jaarlijkse klein onderhoud uitgevoerd. Voor het overnachten in de haven int de gemeente havengelden. Daarnaast zorgt de gemeente in de havens voor een goed functionerende douche en toiletvoorziening. Dit wordt gedaan conform de huidige milieukundige regelgeving. Dit betekent o.a. de jaarlijkse controle op legionella. De werkzaamheden t.b.v. het dragen van Blauwe Vlag worden geëvalueerd.

5B2.3 Behandelen ligplaatsvergunningen

De gemeente publiceert ieder kwartaal een lijst met vrije ligplaatsen voor pleziervaartuigen. Inwoners van Leiden die zich hebben geregistreerd op de wachtlijst kunnen hun interesse voor een vrije ligplaats kenbaar maken. De ligplaats wordt vervolgens vergund aan de inwoner die het hoogst op de wachtlijst staat. Aanvragen voor ligplaatsen voor bedrijfsvaartuigen worden op dit moment nog niet verdeeld. In 2025 is naar verwachting de lotingsystematiek gereed en kunnen de ligplaatsen worden uitgegeven.

5B2.4 Handhaven gebruik openbaar water

Om overlast op het water te beperken, wordt door gemeentelijke handhavers nauw samengewerkt met de politie en andere partners op het water. De inzet van Handhaving op het water wordt bepaald in de Visie op Handhaving 2025-2028 en het jaarlijkse Uitvoeringsprogramma Handhaving (UPH). Met oog op de beperkte bevoegdheden is deze inzet vooral preventief ingestoken. Door zichtbaar aanwezig te zijn en mensen aan te spreken wordt het vaargedrag in positieve zin beïnvloed. Ook wordt ingezet op de handhaving op de ligplaatsvergunningen van bedrijfs- en pleziervaartuigen en op het verwijderen van wrakboten.

Effectindicatoren bij 5B Openbaar water

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2025	2026	2027	2028	
Doel 5B2 Verbeteren waterkwaliteit						
5B2.a Percentage inwoners dat het onderhoud van watergangen als 'uitstekend' of 'goed' beoordeelt	67% (2019) 70% (2021) 71% (2023)	66%	-	66%	-	Stads- en wijkenquête
Doel 5B3 Recreatieve waarde water vergroten						
5B3.a Rapportcijfer door Leidenaars voor de recreatieve kwaliteit van groen en water in Leiden	7,2 (2019) 7,2 (2021) 7,0 (2023)	7,3	-	7,3	-	Stads- en wijkenquête

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op [LeideninCijfers](#).

Beleidsterrein 5C Openbaar groen en biodiversiteit

Een groene leefomgeving is belangrijk voor bewoners en bedrijven in een verstedelijkte stad als Leiden. Zeker wanneer er woningen bijkomen is het belangrijk dat er in die omgeving ook groene plekken zijn, waar bewoners kunnen verblijven en recreëren. Een groene inrichting draagt daarnaast ook bij aan de belangrijke opgaven als het behouden en versterken van de biodiversiteit en klimaatbestendigheid. Verder is het belangrijk het groen in Leiden en het groen in de regio te verbinden zodat dieren en planten zich kunnen verplaatsen en burgers via groen naar het ommeland kunnen reizen.

Doelen en prestaties bij 5C Openbaar groen

Doel	Prestatie
5C1 Ontwikkelen en beheren van het openbaar groen	5C1.1 Ontwikkelen en uitvoeren beleid stedelijk en regionaal groen
	5C1.2 Renoveren en herinrichten parken
	5C1.3 Beheren openbaar groen
	5C1.4 Behandelen kapvergunningen
	5C1.5 Aanleggen Singelpark
	5C1.6 Beheren Oostvlietpolder
5C2 Bevorderen biodiversiteit	5C2.1 Ontwikkelen en uitvoeren beleid biodiversiteit
5C3 Bevorderen dierenwelzijn	5C3.1 Ontwikkelen en uitvoeren beleid dierenwelzijn

5C1.1 Ontwikkelen en uitvoeren beleid stedelijk en regionaal groen

Leiden neemt net als in voorgaande jaren deel aan de samenwerking binnen Nationaal Park Hollandse Duinen (definitieve status is aangevraagd in 2024) en aan een aantal regionale samenwerkingsverbanden: samenwerking van de Landschapstafel Duin Horst & Weide met de provincie; samenwerking van veenweidegebied noord met de provincie en binnen Holland Rijnland de samenwerking binnen de stedelijke as Westflank (Leiden -Katwijk) en Oostflank (Leiden -Alphen aan de Rijn). Concrete projecten waarvoor in 2025 cofinanciering gevraagd gaat worden bij de provincie (Zuid Hollands programma Landelijk gebied) en bij Holland Rijnland (Regionale Investerings Agenda) zijn de Tweede groene ring en de groenverbindingen tussen Leiden, Oegstgeest en Katwijk.

Tweede groene ring

In het Beleidsakkoord 2022 – 2026 Samenleven in Leiden is afgesproken om in deze collegeperiode een start te maken met de realisatie van een Tweede Groene Ring naast de groene ring van het Singelpark. In 2024 is een ontwerpogave voor de invulling van de Tweede groene ring uitgezet. In 2025 vindt besluitvorming plaats rondom het concept voor de Tweede Groene Ring en zal worden gestart met voorbereiding van de realisatie. Belangrijk bij alle stappen om te komen tot een invulling van de Tweede groene ring is het betrekken van bewoners, ondernemers, organisaties en omringende gemeenten. Communicatie en participatie zijn een belangrijk onderdeel van deze procesaanpak.

Groene Hoofdstructuur

In 2018 is de Groene Hoofdstructuur van Leiden vastgesteld door het college. Deze groene hoofdstructuur is een belangrijk onderdeel van het Groen-Blauwe raamwerk uit de Omgevingsvisie. Voor 2025 staat de Zijloever op de planning om te worden aangepakt. De Zijloever is onderdeel van de Groene hoofdstructuur. Doel van het project is zowel het verbeteren van de kwaliteit als het toevoegen van groen, het verbeteren van de biodiversiteit, klimaatbestendiger maken van Leiden, recreatieve mogelijkheden verbeteren en een bijdrage leveren aan de gezondheid (het voorkomen dat mensen ziek worden).

Duurzame wijkvernieuwingen en vergroening op buurtniveau

- Naast werkzaamheden gericht op verbetering van het Groen-Blauwe raamwerk vinden er ook werkzaamheden op wijkniveau plaats. Dit zijn de duurzame wijkvernieuwingen, waarbij gelijktijdig met de aanpak van de riolering, de buurt groener en klimaatadaptiever wordt ingericht. Voor 2025 is dit voorzien in de Gasthuiswijk (fase 2, 3 en 4), Professorenwijk Oost fase 2, Hoge Mors (fase 2&3), Raadsherenbuurt, Meerburg en Boshuizen.
- Daarnaast worden ook versteende plekken in de stad aangepakt. Basis hiervoor is de nota Groene Kanskaart uit 2019. Voor 2025 zijn de volgende plekken aan de beurt: Novapassage, Sliksteeg, Spoelstraat, Caeciliastraat, Fitterstraat en Emmastraat. Het gaat dan niet alleen om de aanleg van geveltuinjes en een andere inrichting van boomspiegels, maar ook om een verdere vergroening van straat en/of trottoir.

- Vanuit het budget van de Groene Kanskaart is een jaarlijks budget beschikbaar gesteld (tot 2023) voor de aanplant van extra bomen. Omdat er nog extra budget beschikbaar is loopt dit project door. In 2025 worden extra bomen aangeplant in Leiden Noord.
- Het project Baby boom is in uitvoering. In juni 2024 is de eerste uitgifte geweest. In 2025 wordt de pilot geëvalueerd.
- Natuurvriendelijke oevers worden in 2025 ingericht langs de Meerburgerkade en de Vliststraat; dit is onderdeel van de duurzame wijkvernieuwing in Meerburg.
- In 2025 wordt de 4 jaarlijkse Groenrapportage gemaakt.

5C1.2 Renoveren en herinrichten parken

Leiden heeft veel parken. Om de kwaliteit van deze parken te behouden, te versterken en aan te passen aan nieuwe behoeften, heeft Leiden een Investeringsprogramma Parken (IP Parken), waarin middelen zijn gereserveerd om ieder jaar één of meerdere parken te renoveren. Aan de hand van de evaluaties van de beheerplannen wordt jaarlijks bepaald welke parken in aanmerking komen voor een grootschalige onderhoudsbeurt. Het doel is om de parken in goede conditie te houden door deze ongeveer eens in de 25 jaar te renoveren (cyclus in Beheerplannen). In 2025 zal de uitvoering van werkzaamheden van de renovatie in het Hooghkamerpark starten. Verder wordt gestart met de voorbereiding van renovatie in het Roomburgerpark.

5C1.3 Beheren openbaar groen

Bij het (her)planten van bomen kijken we naar de juiste soort op de juiste plaats. Hierbij spelen de ecologische waarde, klimaatbestendigheid, toekomstbestendigheid, standplaats, esthetische waarde en welke soorten er weinig in de stad aanwezig zijn een rol. We verwachten in 2025 meer kwarrende (zieke of niet groeiende) bomen te vervangen dan de afgelopen jaren is gebeurd als gevolg van de aanpassing van de verordening en veroudering van het bomenbestand. De vervanging van deze bomen komt de gezondheid en kwaliteit van het totale bomenbestand in Leiden ten goede.

Ook werken we in 2025 verder aan het verbeteren van de kwaliteit van het bomenbestand door niet alleen kwarrende bomen te vervangen maar ook door extra voedsel in de bodem te brengen en door bij droge periodes indien nodig water te geven. De in 2023 gestarte pilot met watersensoren geeft aan waar dat nodig is. Het verbeteren van de biodiversiteit wordt in 2025 voortgezet door ecologisch te maaien, door waar mogelijk gazons om te vormen naar bermen, door een andere maaifrequentie of door mozaïekbeheer (vlakken wel maaien en vlakken niet maaien zodat niet alles in 1 keer kaal is) of door plantenvakken om te vormen naar bloemrijke bermen. Hierbij is van belang dat er een balans is tussen het draagvlak van inwoners en ecologische kwaliteit. De Japanse duizendknoop wordt 5x per jaar (met heet water of elektriciteit) behandeld om hem onder controle te houden. Daarnaast monitoren we de ervaringen en behaalde resultaten in Nederland met bestrijding door de bladvlo die de natuurlijke vijand is van de Japanse duizendknoop.

De laatste aanbesteding (2024) liet zien dat het groenonderhoud fors duurder is geworden. Dit komt onder andere door areaalvergroting, inflatie, krapte op de arbeidsmarkt, verhoogde complexiteit, toenemende gebruikersdruk en extra kosten voor water geven. Bij de kaderbrief 2024-2028 zijn aanvullende middelen beschikbaar gesteld. Tegelijkertijd is toen afgesproken om in 2025 te onderzoeken op welke manier een verdere toename van de onderhoudskosten van groen beperkt kunnen worden.

5C1.4 Behandelen kapvergunningen

Het stedelijk groen is waardevol en het bomenbestand wordt gezien als ruimtelijke kwaliteit. Bij ruimtelijke ingrepen wordt vanaf de initiatieffase al zorgvuldig gekeken hoe bomen behouden kunnen blijven. Pas in het uiterste geval wordt tot kap over gegaan.

5C1.5 Aanleggen Singelpark

Het Singelpark is een project van en voor de bewoners, en maakt onderdeel uit van het Groen-Blauwe raamwerk. Het is een groene omlijsting van de historische binnenstad, een park waar Leiden zich mee op de kaart zet. Vele inwoners en bezoekers van Leiden kunnen genieten van het rondje Singelpark. In 2025 werken we verder aan het project Singelpark en ligt de focus op de voorbereiding en uitvoering van de herinrichting van de Jan van Houtkade. Het Wereldmuseum wordt ondersteund bij het vinden van subsidies voor een vergroening van de tuin rond het museum. Er lopen subsidieaanvragen bij Holland Rijnland (besluitvorming 2024), bij provincie en bij de EU. De gemeente ondersteunt hierbij, indien gewenst. Besluitvorming daarover loopt door in 2025.

5C1.6 Beheren Oostvlietpolder

In het tweede kwartaal van 2025 starten de werkzaamheden voor WarmtelinQ in de Oostvlietpolder. Deze duren tot en met 2026. Er zullen warmtebuizen worden ingeploegd en hier en daar wordt er gegraven. Verder worden er buizen uitgelegd ten westen van het fietspad door de Oostvlietpolder. De weidevogels zullen door de werkzaamheden een seizoen niet kunnen broeden in het westelijk deel van de Oostvlietpolder; in het oostelijk deel van de Oostvlietpolder blijft een rustig deel beschikbaar evenals in het grootste deel van de Westeindepolder in Zoeterwoude. Na afronding van de werkzaamheden zal de polder terug worden gebracht in oorspronkelijke staat, met extra maatregelen ter verbetering van de omstandigheden voor weidevogels. Dit wordt in 2025 verder uitgewerkt door de gemeente, in nauwe samenwerking met het ZuidHollands

Landschap (ZHL), de beheerder van dit deel van de Oostvlietpolder. In 2025 wordt het huidige Beheerplan voor de Oostvlietpolder geëvalueerd. De evaluatie leidt tot een pakket van nieuwe beheermaatregelen die terecht komen in een nieuw Beheerplan dat pas na afronding van de werkzaamheden van WarmtelinQ kan worden afgesloten.

5C2.1 Ontwikkelen en uitvoeren beleid biodiversiteit

Voor 2025 wordt verder gewerkt aan leefgebieden en verbindingen voor dieren en planten. Zo wordt gewerkt aan leefgebied vlemmingen, door aanpassingen in inrichting en verlichting. Ook wordt gewerkt aan verbindingen, door aanleg van faunapassages. worden faunapassages aangelegd. Andere leefgebieden waar aan gewerkt wordt zijn onder andere kruidenrijk grasland, natuurvriendelijke oevers, struwelen (ook straatgroen) en bosplantsoen. Waar mogelijk wordt gebruik gemaakt van meekoppelkansen om acties te realiseren, bijvoorbeeld vanuit de duurzame wijkvernieuwingen en lopende beheercycli. We werken aan de implementatie van de Gedragscode soortbescherming gemeenten en verankeren het puntensysteem natuurinclusief bouwen. Monitoring van de ecologische resultaten vindt net als in voorgaande jaren plaats door middel van het Stadsnatuurmeetnet, dat sinds 2004 als graadmeter voor de Leidse stadsnatuur dient. In 2025 zal het puntensysteem natuurinclusief ontwikkelen aan uw raad worden aangeboden.

5C3.1 Ontwikkelen en uitvoeren beleid dierenwelzijn

In 2025 wordt de nieuwe Nota Dieren vastgesteld. In deze nota wordt het huidige dierenbeleid geactualiseerd en zal ook het Hondenbeleid worden toegevoegd. Met als doel een integraler dierenbeleid, waarbij alle kaders en bevoegdheden in een document overzichtelijk zijn terug te vinden.

Effectindicatoren bij 5C Openbaar groen

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2025	2026	2027	2028	
Doel 5C1 Ontwikkelen en beheren van het openbaar groen						
5C1.a Percentage inwoners dat het onderhoud van groen als 'uitstekend' of 'goed' beoordeelt	74% (2019) 72% (2021) 77% (2023)	73%	-	73%	-	Stads- en wijkenquête
5C1.b Aantal hectare groen*	483 (2020) 474 (2021) 482 (2022)	≥474	≥474	≥474	≥474	Geovisia
5C1.c Rapportcijfer door Leidenaars voor de recreatieve kwaliteit van groen en water in de omgeving van Leiden	7,8 (2019) 7,9 (2021) 7,8 (2023)	7,7	-	7,7	-	Stads- en wijkenquête
5C2 Bevorderen biodiversiteit						
5C2.a Het percentage gemeten dieren met een stabiele of positieve trend sinds 2004	50% bij gevonden (meetronde 2020-2021)	50%	50%	50%	50%	Stadsnatuurmeetnet
5C2.b Voor planten: het percentage van de gemeten doelecotopen met een stabiele of positieve trend sinds 2004	55% stabiel of positief gevonden in meetronde 2020-2021	55%	55%	55%	55%	Stadsnatuurmeetnet

* Zoals toegelicht bij de groenrapportage 2021 wordt voor deze indicator het beheersysteem Geovisia van de gemeente gebruikt. Het betreft het groenareal in eigendom van de gemeente.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op [Leiden in Cijfers](#).

Beleidsterrein 5D Milieu en duurzaamheid

Dit beleidsterrein omvat alle activiteiten binnen dit programma die gericht zijn op de functionaliteit van de openbare ruimte voor duurzaamheids- en milieuaspecten, voor zover ze geen plek hebben gekregen bij de beleidsonderdelen circulaire economie (programma 3), duurzame mobiliteit (programma 4), klimaatadaptatie en biodiversiteit (programma 5), energietransitie (programma 6) en duurzame verstedelijking (programma 6). De gemeente Leiden heeft ten aanzien van milieu de gemeentelijke taken en bevoegdheden op grond van milieuwetgeving overgedragen aan de Gemeenschappelijke Regeling Omgevingsdienst West-Holland. Het Algemeen Bestuur van de Omgevingsdienst stelt de kaders vast waarbinnen de milieudoelstellingen voor Leiden worden gerealiseerd. Het doen van investeringen in het verbeteren van de lokale milieukwaliteit is evenwel een lokale aangelegenheid.

Doelen en prestaties bij 5D Duurzaamheid

Doel	Prestatie
5D1 De stad behouden voor toekomstige generaties door het tegengaan en voorkomen van aantasting van het leefmilieu.	5D1.1 Milieubeheer algemeen
	5D1.2 Uitvoeren geluidsanering
	5D1.3 Uitvoeren bodemsanering
	5D1.4 Uitvoeren duurzaamheidsbeleid

5D1.1 Milieubeheer algemeen

Omgevingsdienst West-Holland

De Omgevingsdienst West-Holland voert de algemene milieutaken voor de gemeente Leiden uit. Een groot deel betreft het reguliere werk rondom de wettelijke taken op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving. Daarnaast adviseert de Omgevingsdienst over milieuaspecten bij ruimtelijke planvorming en is de dienst actief op het brede terrein van veiligheid, milieu en duurzaamheid. Hierbij gaat het om onderwerpen als bodem- en luchtverontreiniging, geluidhinder, omgevingsveiligheid, en energie- en waterbesparing. In 2025 werkt de gemeente constructief en nauw samen met de Omgevingsdienst aan de verdere uitwerking van het Omgevingsplan.

Leidse Milieuraad

De gemeente Leiden wordt voor haar milieu- en duurzaamheidsbeleid geadviseerd door de Leidse Milieuraad (LMR). De LMR is een onafhankelijk adviesorgaan van het college en adviseert gevraagd en ongevraagd over de duurzaamheidsaspecten van het gemeentelijk beleid. Duurzaamheid wordt ruim opgevat en omvat milieu gerelateerde, sociale en economische aspecten.

5D1.2 Uitvoeren geluidsanering

Leiden als fijne en gezonde stad om in te wonen, te werken en te leven betekent onder andere minder geluidsoverlast en een verbetering van de luchtkwaliteit. Met het vaststellen van het Actieplan Geluid 2024-2028 zijn maatregelen benoemd om geluidsoverlast door binnenstedelijk verkeer te verminderen. Daarmee wordt het aantal mensen dat gehinderd wordt door geluid, of in hun slaap wordt verstoord door geluidsoverlast teruggebracht. De Omgevingswet onderschrijft het belang van een gezonde fysieke leefomgeving, daarom zijn er in deze wet diverse bepalingen opgenomen om dit te bewerkstelligen. Tevens zijn Europese regels ten aanzien van geluid en luchtkwaliteit opgenomen in de omgevingswet. Zo moeten er elke vijf jaar geluidbelastingkaarten en een actieplan geluid worden vastgesteld voor gemeente Leiden. En moeten jaarlijks de omgevingswaarden (normen) voor luchtkwaliteit worden gemonitord. Bij (dreigende) overschrijding van de luchtkwaliteitsnormen moet een omgevingsprogramma worden opgesteld.

In 2024 is het Actieplan Omgevingslawaaai 2024-2028 vastgesteld. Het actieplan geluid is een plan om geluidsoverlast te verminderen. Voor de locaties waar de plandrempel wordt overschreden zijn in het plan maatregelen benoemd om geluidsoverlast door binnenstedelijk verkeer te verminderen. Daarmee wordt het aantal mensen dat gehinderd wordt door geluid, of in hun slaap wordt verstoord door geluidsoverlast teruggebracht. In het actieplan wordt geadviseerd een bepaald type geluidreducerend asfalt op hoofdwegen aan te brengen als belangrijkste maatregel om het aantal geluidgehinderden te reduceren. Maar ook het stimuleren van het gebruik van openbaar vervoer, fiets en wandelen, autoluw maken van de binnenstad en het uitvoeren van geluidsaneringsprojecten dragen bij aan een vermindering van de geluidsoverlast.

Bij de geluidsaneringsprojecten is er sprake van woningen die door het verkeerslawaaai een te hoge geluidsbelasting hebben. De geluidsbelasting is dusdanig hoog dat deze woningen op een landelijke lijst staan. Voor deze zogeheten saneringslijsten is subsidie van het Rijk beschikbaar gesteld. Alle Leidse woningen die op deze landelijke saneringslijst staan zijn opgenomen in een project en hiervoor is projectsubsidie aangevraagd en ontvangen. Deze projecten worden de komende jaren uitgevoerd waarbij het gaat om geluidwerende

gevelmaatregelen en soms ook maatregelen aan de weg. De projectbegeleiding van de sanering vindt plaats door de Omgevingsdienst.

5D1.3 Uitvoeren bodemsanering

Het uitvoeringsprogramma voor bodemsanering wordt door de gemeente Leiden opgesteld en vormt een onderdeel van het Leids Uitvoeringsprogramma Bodem en Ondergrond 2024-2030. In Leiden vindt de aanpak van bodemverontreiniging plaats via twee sporen. Enerzijds wordt zoveel mogelijk gesaneerd in samenloop met bouw- of herinrichtingsplannen. Daarmee wordt de omgevingskwaliteit integraal verbeterd. Anderzijds worden locaties aangepakt op grond van milieuhygiënische urgentie (spoedlocaties). De Omgevingsdienst voert de taak bodemsanering voor de gemeente uit.

5D1.4 Uitvoeren duurzaamheidsbeleid

Projectadvisering

Op de verschillende duurzaamheidsthema's is er beleid en wordt er beleid ontwikkeld. Dit beleid moet worden toegepast en uitgevoerd. Om ervoor te zorgen dat dit gebeurt, wordt het adviseren bij projecten integraal vormgegeven. Hierdoor wordt het duurzaamheidsbeleid meegenomen in projecten en tot uitvoering gebracht. Daarnaast zijn voor de programma's Klimaatadaptatie en biodiversiteit, energietransitie en circulaire economie uitvoeringsprogramma's opgesteld.

Duurzame gebiedsontwikkeling Spoorzone

Met de Duurzaamste Kilometer is duurzaamheid in de Spoorzone op de kaart gezet en is de Green Deal door vele betrokken stakeholders ondertekend. Hoewel de Duurzaamste Kilometer als zelfstandige organisatie per 2024 is gestopt, blijven de hoge duurzaamheidsambities bestaan. De ambities van de Duurzaamste Kilometer zijn inmiddels verankerd in de gebiedsvisies Schipholweg en Stationsgebied. Daarnaast zijn in de kaderbrief 2023 middelen gevraagd om vanaf 2024 gebiedsgericht te sturen. Duurzaamheid is daarbij 1 van de belangrijkste thema's waarbij gestuurd wordt om de ambities van de DZKM en vastgestelde gebiedsvisies te realiseren.

Met alle huidige en toekomstige ontwikkelingen in de Spoorzone, willen we de deelnemers van de community (waarbij een deel van de partijen bewoner is, een ander deel vastgoedpartijen zijn en een deel gebruiker of eigenaar is van het gebied) betrekken bij de concrete invullingen op het gebied van duurzaamheid in de Spoorzone.

Verbonden Partijen

De onderstaande Verbonden Partij levert een bijdrage aan dit beleidsterrein. Zie voor meer informatie de paragraaf verbonden partijen.

Omgevingsdienst West-Holland	
Motieven en doelen deelname GR	Uitvoering van de wettelijke taken zoals de vergunningverlening en handhaving van delen van de Omgevingswet, en advisering van de deelnemende gemeenten en de provincie Zuid-Holland bij de uitvoering van hun taken, zoals ruimtelijke planvorming en verkeersbeleid.
Kansen	<ul style="list-style-type: none"> ■ Het verder bekwamen als centrum voor kennis- en advies, vergunningverlening en handhaving & toezicht. ■ De Omgevingswet biedt de ODWH een kans om de dienst zich als adviesdienst te profileren voor de regio. ■ De ODWH zou voor de Provincie een specifieke taak kunnen uitvoeren voor heel Zuid-Holland, zoals reguleren van life science en GGO bedrijven.
Risico's (top 3)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Een mogelijk hogere bijdrage aan de Omgevingsdienst West Holland dan de vastgestelde begroting. 2. Imagoschade voor de omgevingsdienst; negatieve beeldvorming kan ontstaan. 3. Onvoldoende robuustheid van de Omgevingsdienst West-Holland.
Belangrijkste doelstellingen / prestaties en opgaven 2025	<ul style="list-style-type: none"> ■ In 'Om de Leefomgeving', het rapport van de commissie Van Aartsen, is geconcludeerd dat het VTH-stelsel onvoldoende functioneert. Eén van de zorgen is dat de omgevingsdiensten onvoldoende robuust zijn. De Staatssecretaris van I&W heeft besloten dat een omgevingsdienst robuust is wanneer deze voldoet aan een set van zes kritische prestatie-indicatoren (kpi's) en zes randvoorwaarden. Op basis van de zelfevaluaties van de omgevingsdiensten blijkt geen enkele omgevingsdienst volledig robuust te zijn. Daarom heeft elke dienst begin 2024 een plan van aanpak opgesteld. De omgevingsdiensten hebben tot 1 april 2026 de tijd om volledig robuust te worden. In 2025 zal de ODWH uitvoering geven aan dit Programmaplan Robuustheid in samenhang met de Strategienota 2024-2035. ■ Daarnaast worden in 2025 alle actuele vergunningen voor Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS), zoals PFAS en PFOS getoetst aan nieuwe vergunningsvoorschriften. ■ Tevens is er aandacht voor het verder ontwikkelen van de ODWH op het gebied van informatievoorziening en datakwaliteit. Voor de werving van personeel werkt de ODWH intensief samen met de vijf omgevingsdiensten in Zuid-Holland. Andere belangrijke doelen hierbij zijn om de dienst te verjongen en de kosten van inhuur te beperken.
Belangrijkste bestuurlijke mijlpalen 2025	<ul style="list-style-type: none"> ■ Zienswijze Begroting 2026 en MJR 2027-2029
Bijdrage 2025	€ 3.773.803 (begroting 2025)
Voor eigenaarsrol, zie paragraaf verbonden partijen	

Toelichting effectindicator luchtkwaliteit

Met betrekking tot luchtkwaliteit volgt uit de monitoring dat de normen momenteel niet worden overschreden, zoals blijkt uit onderstaande tabel. Op de Willem de Zwijgerlaan (nabij de tunnelmonden) is de stikstofdioxideconcentratie weliswaar hoger dan $35 \mu\text{g}/\text{m}^3$, maar de norm (van $40 \mu\text{g}/\text{m}^3$) wordt niet overschreden.

Effectindicatoren bij 5D Milieu en Duurzaamheid

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2025	2026	2027	2028	
Doel 5D1 Werken aan een duurzame stad						
5D1.a Aantal hoofdwegen* met stikstofgehalte > $35 \mu\text{g}/\text{m}^3$	0 (2021) 1 (2022)** 1 (2023)**	0	0	0	0	CIMLK

* De 23 gemeentelijke hoofdwegen zijn: Churchillaan, Dr Lelylaan, Haagweg, Haagse Schouwweg, Herenstraat, Hoge Rijndijk, Hooigracht, Kanaalweg, Kooilaan, Lammenschansweg, Langebrug, Langegracht, Levendaal, Noordeinde, Oranjeboomstraat, Plesmanlaan, Schipholweg, Stevenshofdreef, Tunnelmond Schipholweg / Stationsweg, Vrijheidslaan, Willem de Zwijgerlaan, Willem v d Madeweg, Zijlsingel.

** Dit betreft de tunnelmond van de Willem de Zwijgerlaan bij de Kooilaan.

Beleidsterrein 5E Klimaatadaptatie

In 2023 is het [Uitvoeringsprogramma 2023-2026](#) "Samen maken we Leiden groener, gezonder en klaar voor de toekomst", vastgesteld. De ambitie is om in 2050 een klimaatbestendige stad te zijn, waarbij Leiden zichtbaar groener is geworden en de biodiversiteit is versterkt. We kiezen voor een aanpak waarbij we parallel aan het verdere onderzoek naar de gevolgen van het veranderende klimaat voor Leiden ook al concrete zichtbare resultaten in de stad realiseren.

Doelen en prestaties bij 5E Klimaatadaptatie

Doel	Prestatie
5E1 Beperken van effecten van extreme neerslag, langdurige droogte en hittestress; betrekken bewoners en ondernemers bij klimaatverandering	5E1.1 Ontwikkelen en uitvoeren beleid klimaatadaptatie

5E1.1 Ontwikkelen en uitvoeren beleid klimaatadaptatie

De uitvoering van klimaatadaptatieve maatregelen nemen we vooral mee bij de realisatie van projecten. Een mooi voorbeeld zijn de duurzame wijkvernieuwingen. Maar ook bij andere projecten, zoals de infrastructurele projecten en gebiedsontwikkelingen proberen we klimaatadaptatie gelijk mee te nemen. Dit doen we door de vastgestelde richtlijnen klimaatadaptief bouwen mee te geven aan de projecten.

De afgelopen jaren hebben we met het uitvoeren van de duurzame wijkvernieuwingen al een aantal jaren ervaring opgedaan met klimaatadaptatieve maatregelen. Begin 2022 hebben we een aantal projecten [geëvalueerd](#). Eind 2025 zullen we een vergelijkbare analyse maken van de vastgestelde duurzame wijkvernieuwingen. Deze evaluatie helpt ons om lessen trekken voor de volgende projecten. Daarnaast gaat we in 2025 ook een evaluatie doen op de toepassing van de vastgestelde richtlijnen voor klimaatadaptief bouwen. In 2024 zijn op gebiedsniveau klimaatprofielen ontwikkeld, die inzicht geven in hoeverre we op het schaalniveau van de stad en per gebied aan de richtlijnen voor klimaatadaptief bouwen voldoen. Dit helpt om beter inzicht te krijgen en indien mogelijk doelgericht maatregelen te treffen. In 2025 werken we deze verder uit en doen we mogelijk nog een aantal vervolgonderzoeken om beter inzicht te krijgen.

Om bewoners te stimuleren ook klimaatadaptatieve maatregelen te nemen hebben we de subsidie voor groene daken. In 2025 gaan we naar aanleiding van de vastgestelde riool- en waterzorgheffing een uitgebreidere regeling voor klimaatadaptatieve maatregelen opzetten.

Om bewoners te informeren over klimaatadaptatie en biodiversiteit hebben we de afgelopen jaren samen met Naturalis, IVN en sociale partners diverse natuur ontdekmarkten georganiseerd. Het doel van deze markten was om bewoners te betrekken bij groen en het belang van biodiversiteit in hun eigen leefomgeving. In 2024 hebben we Keet ontwikkeld. Deze keet kan langer blijven staan en daarom meer aandacht van inwoners trekken. Bij Keet kunnen bewoners klimaatadaptatie en biodiversiteit zelf zien, horen en beleven. In 2025 gaan we hiermee door en proberen we het nog meer te koppelen aan andere activiteiten in de wijk die betrokkenheid van inwoners vergroten, kennis overbrengen en nieuwsgierigheid prikkelen in samenwerking met de bestaande netwerken in de wijk.

Effectindicatoren bij 5E Klimaatadaptatie

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2025	2026	2027	2028	
Doel 5E Beperken van effecten van extreme neerslag, langdurige droogte en hittestress; betrekken bewoners en ondernemers bij klimaatverandering						
5E1.a Percentage inwoners dat vindt dat groen belangrijk is voor klimaatadaptatie*	69% (2023)	-	-	-	-	Stads- en wijkenquête
5E1.b Percentage afkoppeling van hemelwaterriool van het vuilwaterriool.	18% (2024)	20%	21%	23%	23%	Regie Integraal Beheer

* In Hoofdstuk 7 van het Uitvoeringsprogramma "Leiden biodivers en klimaatbestendig" staat beschreven hoe we de komende jaren toewerken naar een monitoringssystematiek voor klimaatadaptatie.

Kaderstellende beleidsstukken

Onderstaand overzicht omvat de afgelopen 5 jaar.

- RV 24.0053 Verordening op de heffing en invordering van Riool- en waterzorgheffing Leiden 2025
- RV 24.0046 Verordening duurzaamheidsleningen Leiden 2024
- RV 24.0039 15e wijziging van de Gemeenschappelijke Regeling Omgevingsdienst West-Holland
- RV 24.0032 Zienswijze Begroting 2025 en Meerjarenraming 2026-2028 Omgevingsdienst West-Holland
- RV 24.0031 14e wijziging van de Gemeenschappelijke Regeling Omgevingsdienst West-Holland
- RV 24.0010 Wensen en bedenkingen discussienota 'invoering Riool- en Waterzorgheffing'
- RV 24.0008 Aanvraag rijksbijdrage project 'NGE werkzaamheden fietsenstalling De Geus' en 'risicoanalyse NGE wijkvernieuwingen'
- RV 24.0006 Centrumregeling Afvalbeheertaken Leidse regio
- RV 24.0002 Verordening tot wijziging van de Algemene plaatselijke verordening gemeente Leiden 2020 (januari 2024)
- RV 23.0131 Wijziging op de Verordening voor de fysieke leefomgeving Leiden 2020 -- najaar 2023, markten en terrassen en rectificatie vanwege samenloop
- RV 23.0125 Herinrichting Openbare Ruimte Verbeekstraat
- RV 23.0127 Vaststellen Integraal Waterketenprogramma 2024-2028 Leidse Regio
- RV 23.0117 13de wijziging Gemeenschappelijke regeling Omgevingsdienst West-Holland
- RV 23.0114 Regionale nota bodembeheer en oplegnotitie
- RV 23.0107 Verordening afvoer hemelwater en grondwater Gemeente Leiden 2023
- RV 23.0085 Verordening tot wijziging van de Verordening voor de fysieke leefomgeving Leiden 2020 - najaar 2023 (mb.t. houtopstanden - bomen)
- RV 23.0076 Uitvoeringsbesluit Professorenwijk-Oost fase 2
- RV 23.0066 Agenda Autoluwe Binnenstad - Herinrichting openbare ruimte Noordeinde
- RV 23.0064 Uitvoeringsbesluit Jan van Houtkade/Koepoortsbrug
- RV 23.0060 Verordening tot wijziging van de Verordening voor de fysieke leefomgeving Leiden 2020 -- najaar 2023 (m.b.t. reclame, overlast fietsen en terrassen)
- RV 23.0042 Aanbevelingen onderzoek 'Overig groen' of stadsnatuur? (Rekenkamercommissie Leiden-Leiderdorp)
- RV 23.0040 Uitvoeringsbesluit openbare ruimte Sportpark De Vliet
- RV 23.0032 Uitvoeringsbesluit duurzame wijkvernieuwing Hoge Mors (fase 2 en 3)
- RV 23.0019 Uitvoeringsbesluit Duurzame wijkvernieuwing Raadsherenbuurt fase 2
- RV 23.0013 Kaderbesluit Duurzame wijkvernieuwing Hart van Meerburg
- RV 23.0003 Wensen en bedenkingen Uitvoeringsprogramma 2023 Handhaving openbare ruimte
- RV 22.0094 Uitvoeringsbesluit Openbare Ruimte Indoor Sportcentrum (ISC)
- RV 22.0086 Aanbevelingen Rekenkamercommissie Leiden Leiderdorp rapport 'Beleid en beheer van de riolering'
- RV 22.0075 Verordening op de heffing en invordering van rioolheffing Leiden 2023
- RV 22.0074 Verordening op de heffing en invordering van binnenhavengeld Leiden 2023
- RV 22.0071 Verordening op de heffing en invordering van afvalstoffenheffing Leiden 2023
- RV 22.0068 Verordening tot wijziging van de Verordening voor de fysieke leefomgeving Leiden 2020 – najaar 2022
- RV 22.0048 12e wijziging van de Gemeenschappelijke regeling Omgevingsdienst West-Holland
- RV 22.0046 Aanwijzing leden Algemeen bestuur Gemeenschappelijke regeling Omgevingsdienst West-Holland
- RV 22.0020 Wijziging legesverordening 2022
- RV 22.0018 Wijziging van de Algemene plaatselijke verordening gemeente Leiden 2020 (APV)
- RV 21.0148 Uitvoeringsbesluit Hoge Mors Fase1 Diamantplein Granaatplein en Onyxstraat
- RV 21.0142 Wensen en bedenkingen Uitvoeringsplan 2022 Handhaving Openbare Ruimte
- RV 21.0139 Vaststelling Verordening bodemenergiesystemen gemeente Leiden 2022
- RV 21.0136 Uitvoeringsbesluit Vogelwijk / Raadsherenbuurt fase 1 wijkvervanging
- RV 21.0128 Wijziging Verordening voor de Fysieke Leefomgeving Leiden 2020 ten behoeve van mogelijk maken ligplaatsen voor maatschappelijke doeleinden
- RV 21.0124 Verordening tot wijziging van de Afvalstoffenverordening 2020
- RV 21.0108 Uitvoeringsbesluit Gasthuiswijk-Haagweg-Zuid fase 2
- RV 21.0103 Uitvoeringsbesluit Klimaatbestendige openbare ruimte Noorderkwartier-Oost fase 2
- RV 21.0086 Uitvoeringsbesluit Herinrichting Veerplein e.o. deelproject Singelpark
- RV 21.0082 Kaderbesluit Openbare Ruimte Sportpark De Vliet
- RV 21.0077 Uitvoeringsbesluit Openbare Ruimte projecten Binnenstad: Havenplein
- RV 21.0076 Kaderbesluit Hoge Mors
- RV 21.0073 Wijziging Verordening fysieke leefomgeving onderdeel bomen op punt ecologische waarden
- RV 21.0069 Beleidskader Buitenreclame Leiden 2021

- RV 21.0050 Kaderbesluit Energiepark
- RV 21.0036 Uitvoeringsbesluit Professorenwijk-Oost fase 1
- RV 21.0035 Uitvoeringsbesluit Gasthuiswijk-Haagweg-Zuid fase 1
- RV 21.0034 Kaderbesluit Herinrichting Jan van Houtkade (Singelpark fase 2)
- RV 21.0029 Aanbevelingen Rekenkamercommissie Leiden-Leiderdorp over Onderzoek naar de werking van het Bomenfonds in Leiden
- RV 21.0025 Omgevingsvergunning kunstwerk Schoorsteen Ankerpark
- RV 21.0023 Verordening tot wijziging van de Verordening fysieke leefomgeving Leiden 2020 onderdeel bomen
- RV 21.0021 Vaststellen tweede tranche van de Verordening fysieke leefomgeving
- RV 21.0017 Rechtmatigheid Referendum raadsvoorstel Inrichtingsvoorstel Wijk sportpark Roomburgerpark
- RV 21.0008 Aanbevelingen Rekenkamercommissie Leiden-Leiderdorp over Evaluatie duurzaamheidsbeleid gemeente Leiden
- RV 21.0006 Visie Stadstuinieren
- RV 21.0004 Referendum raadsvoorstel Inrichtingsvoorstel wijk sportpark Roomburgerpark
- RV 20.0149 Uitvoeringsbesluit Wijkvervangingsprogramma Houtkwartier-Oost
- RV 20.0146 Wensen en bedenkingen Uitvoeringsprogramma 2021 Handhaving openbare ruimte
- RV 20.0118 Herstelbesluit inwerkingtredingsbepalingen wijzigingsverordeningen behorende bij de Verordening fysieke leefomgeving
- RV 20.0082 Overname water Dobbewatering van het Hoogheemraadschap van Rijnland
- RV 20.0079 Vaststellen Verordening fysieke leefomgeving en intrekking en wijzigingen verordeningen
- RV 20.0074 Vaststellen Verordening hemelwater en grondwater Gemeente Leiden 2020
- RV 20.0043 Afvalstoffenverordening 2020
- RV 20.0028 Kaderbesluit Vogelwijk en Raadsherenbuurt
- RV 20.0027 Leiden Biodivers en klimaatbestendig, Samen maken we Leiden groener! Uitvoeringsprogramma 2020-2023
- RV 20.0026 Kaderbesluit Houtkwartier-Oost
- RV 20.0025 Kaderbesluit Professorenwijk-Oost
- RV 20.0021 Verordening Duurzaamheidsvoucher Leiden 2020
- RV 20.0018 Verlenging VTH Beleidsplan 2016-2018 tot invoering Omgevingswet
- RV 20.0013 Uitvoeringsbesluit Klimaatbestendige Openbare Ruimte Noorderkwartier Oost Fase 1
- RV 20.0006 Verordening tot wijziging van de 'Verordening Duurzaamheidslening'
- RV 20.0005 Kaderstellende strategie 'Op weg naar een circulair Leiden'
- RV 19.0163 Visie Handhaving openbare ruimte 2020 – 2023
- RV 19.0162 Jaarverslag en uitvoeringsprogramma handhaving openbare ruimte
- RV 19.0161 2e begrotingswijziging 2019 Omgevingsdienst West Holland en 1e begrotingswijziging 2020 Omgevingsdienst West Holland
- RV 19.0157 11e wijziging gemeenschappelijke regeling Omgevingsdienst West Holland
- RV 19.0156 Uitvoeringsbesluit herinrichting Lakenpark (Katoenpark, Lakenplein en Kaarsenmakersplein) , deelproject Singelpark
- RV 19.0148 Programmaplan Binnenstad 2020-2024
- RV 19.0146 Vaststelling Algemene plaatselijke verordening 2020 (APV)
- RV 19.0139 Uitvoeringsbesluit herinrichting Ankerpark, deelproject Singelpark
- RV 19.0123 Reactie van de gemeente Leiden op het concept Klimaatakkoord
- RV 19.0122 Kaderbesluit project Gasthuiswijk en Haagweg-Zuid (fase 1 en 2)
- RV 19.0121 Partiële herziening ligplaatsenplan woonschepen
- RV 19.0117 Aanwijzing collegelid als lid Algemeen Bestuur Omgevingsdienst West Holland
- RV 19.0085 Uitvoeringskrediet Biodivers Leiden Bio Science Park
- RV 19.0056 Kaderbesluit Klimaatbestendige openbare ruimte Noorderkwartier Oost
- RV 19.0042 Groene Kanskaart (incl. Samen aan de Slag 2.0.)
- RV 19.0056 Kaderbesluit Klimaatbestendige openbare ruimte Noorderkwartier Oost
- RV 19.0027 Aanpassing Duurzaamheidsfonds ondernemers en maatschappelijke organisaties
- RV 19.0024 Nota van Uitgangspunten Kantoorschip Groenewegen
- RV 19.0015 Voorbereidingsbesluit Haarlemmertrekvaart

Programmakosten

Omgevingskwaliteit bedragen x € 1.000,-		Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Meerjarenraming		
					2026	2027	2028
Verharde openbare ruimte	Lasten	44.164	47.838	49.267	50.746	51.252	51.820
	Baten	-24.586	-27.329	-27.480	-27.593	-27.617	-27.754
Saldo		19.578	20.509	21.787	23.153	23.635	24.066
Openbaar water	Lasten	8.628	10.743	11.013	11.779	12.703	13.154
	Baten	-11.483	-14.335	-15.382	-15.508	-16.577	-17.117
Saldo		-2.855	-3.592	-4.370	-3.729	-3.874	-3.963
Openbaar groen	Lasten	11.486	12.953	12.922	13.084	13.377	13.460
	Baten	-1.743	-56	-57	-56	-56	-56
Saldo		9.743	12.897	12.866	13.028	13.320	13.404
Milieu en duurzaamheid	Lasten	3.961	5.005	4.644	4.631	4.629	4.628
	Baten	-160	-21	-22	-22	-22	-22
Saldo		3.801	4.985	4.622	4.609	4.607	4.607
Klimaatadaptatie	Lasten	601	1.119	576	488	383	383
	Baten	0	0	0	0	0	0
Saldo		601	1.119	576	488	383	383
Programma	Lasten	68.840	77.658	78.423	80.728	82.344	83.445
	Baten	-37.971	-41.742	-42.941	-43.179	-44.272	-44.949
Saldo van baten en lasten		30.869	35.916	35.481	37.549	38.072	38.496
Reserves	Toevoeging	436	331	108	108	108	108
	Onttrekking	-2.067	-2.214	-100	0	0	0
Mutaties reserves		-1.631	-1.883	8	108	108	108
Resultaat		29.238	34.033	35.489	37.657	38.180	38.604

Budgettaire ontwikkelingen

De daling van de lasten en/of de stijging van de baten worden onder andere veroorzaakt door de indexering van budgetten, doorrekening van de kostenverdeelstaat en de kapitaallasten die zijn berekend vanuit het meerjareninvesteringsplan 2025-2028. Beleidswijzigingen met financiële consequenties worden hierna per beleidsterrein toegelicht.

Beleidssterrein Verharde Openbare ruimte

In 2025 stijgen de lasten met € 1,4 mln. De stijging komt vooral door gestegen salariskosten, indexatie en gestegen kapitaallasten (totaal € 2,2 mln.).

Door de kaderbrief zijn de volgende verschillen ontstaan:

- Door groei van de gemeente nemen de kosten voor afvalverwijdering toe, deze worden gedekt door een hogere opbrengst afvalstoffenheffing. Het gaat om een toename van in totaal ruim 1.000 woningen in 2024. Hierdoor een stijging van de lasten in 2025 met € 300.000.
- In verband met wereldwijde ontwikkelingen zijn de energiekosten gestegen. Voor 2025 zijn deze gestegen kosten vooralsnog niet verdeeld naar de budgetten van de programma's. Dit is in 2024 bij het beleidsterrein Verharde Openbare ruimte wel gebeurd. Hierdoor hebben we in 2025 een daling van het budget ten opzichte van 2024 van € 485.000.

Uit het beleidsakkoord 2022-2026 is er in 2024 voor € 0,5 miljoen incidenteel budget beschikbaar gesteld voor verbetering van de Transvaalbuurt. Hierdoor is sprake van een daling van de lasten in 2025.

In 2025 stijgen de baten met € 151.000. De stijging komt vooral door de indexatie (4,3%) van de afvalstofheffing (€ 940.000). Daar tegenover staat per saldo een daling van de overige kosten. Door de stijging van het aantal woningen met ruim 1.000 blijft de tariefsverhoging beperkt tot 1,6%.

De tarieven voor 2025 bedragen

Woning	Tarief 2024	index 2025	Tarief 2025	Vershil
1 pers. huishouden gebruiker	€ 253,86	1,60%	€ 257,88	€ 4,02
2 pers. huishouden gebruiker	€ 365,11	1,60%	€ 370,92	€ 5,81
3 of meerpers. huishouden gebruiker	€ 476,39	1,60%	€ 483,96	€ 7,57

Beleidssterrein Openbaar water

In 2025 stijgen de lasten met € 269.000. De stijging komt vooral door gestegen kapitaalslasten (totaal € 786.000)

Verder vielen de volgende dalingen op:

- Daling van de lasten in 2025 door incidenteel budget in 2024 met € 400.000 voor de overdracht van beheer van polders (Kikkerpolder) van de gemeente Leiden naar het hoogheemraadschap van Rijnland.
- In verband met wereldwijde ontwikkelingen zijn de energiekosten gestegen. Voor 2025 zijn deze gestegen kosten vooralsnog niet verdeeld naar de budgetten van de programma's. Dit is in 2024 bij Openbaar water wel gebeurd. Hierdoor hebben we in 2025 een daling van het budget ten opzicht van 2024 van € 248.000.

In 2025 stijgen de baten met € 1.047.000. Dit komt vooral door de stijging van de opbrengst riool- en waterzorgheffing met € 842.000. De opbrengst riool- en waterzorg stijgt door overname van de riolering op het LBSP van de Universiteit Leiden. Daarnaast neemt de opbrengst ook toe door de oplevering van ruim 1.000 nieuwe woningen in 2024. De opbrengst stijgt verder door de uitvoering van de wijkvernieuwingsprojecten. Per saldo zullen de tarieven voor de riool- en waterzorgheffing met 5,3% stijgen, waarvan 4,3% indexering. Door de overgang van de rioolheffing naar de nieuwe Riool- en waterzorgheffing daalt de aanslag voor een gebruiker van een woning en een bedrijfspand. De eigenaar van een woning of een bedrijfspand betaalt vanaf 2025 mee aan de waterzorgtaken van de gemeente.

De tarieven voor 2025 bedragen:

Woning	Tarief 2024 rioolheffing	2024 nieuw fictief tarief riool- waterzorgheffing	verhoging 2025	Tarief 2025	Vershil 2025- 2024
1 pers. huishouden gebruiker	€ 136,50	€ 64,00	5,30%	€ 67,44	-€ 69,06
2 pers. huishouden gebruiker	€ 195,28	€ 93,00	5,30%	€ 97,92	-€ 97,36
3 of meerpers. huishouden gebruiker	€ 254,09	€ 123,00	5,30%	€ 129,48	-€ 124,61
eigenaar woning	€ 0,00	€ 85,00	5,30%	€ 89,52	€ 89,52
Niet-woning					
gebruikersdeel van aantal m3 water naar WOZ waarde	€ 0,9884 per m3 water	0,0295%	5,30%	0,0311%	
het eigenarendeelwoz-waarde	€ 0,00	0,0295%	5,30%	0,0311%	

Beleidssterrein Openbaar Groen

In 2025 dalen de lasten met € 31.000. Ondanks dat er op beleidssterrein niveau geen groot verschil is, zijn er wel twee punten die impact hebben.

- In 2024 is incidenteel € 390.000 beschikbaar gesteld voor de voorbereiding van de 2e groene ring. Hierdoor hebben we in 2025 een daling van € 390.000.
- Door een in de kaderbrief 2024 toegekende aanvraag met betrekking tot het groenonderhoud in de stad hebben we in 2025 hogere lasten van in totaal € 385.000. Er heeft een nieuwe aanbesteding voor het groenonderhoud in de stad plaatsgevonden. De inschrijvingen zijn hoger uitgevallen dan wat er aan middelen beschikbaar was. De voornaamste redenen van de verhogingen zijn areaal uitbreidingen, inflatie, minder personeel in de markt beschikbaar, relatief dure groen inrichtingen in Leiden, hoge gebruikersdruk, wet-, regelgeving en beleid (bijvoorbeeld breed en snoeiseizoen). De structurele kosten lopen meerjarig op met € 950.000. Een deel van de stijging van de lasten zit al in het budget van 2024. Het restant zorgt voor de hogere lasten in 2025.

Beleidssterrein Milieu en Duurzaamheid

In 2025 dalen de lasten met € 361.000. De daling komt o.a. door:

- Incidenteel budget in 2024 van € 981.000 voor gevelsanering, waardoor er in 2025 een daling is van de lasten. Jaarlijks wordt het restant bedrag overgeheveld naar het volgend jaar als incidentele bijdrage. De bijdrage wordt gedekt uit de reserve GSB middelen (P5).
- Een toegekende aanvraag bij de kaderbrief m.b.t. stijging van de lasten bij de Omgevingsdienst West-Holland met € 624.000. De Omgevingsdienst heeft voor 2025 de bijdrage verhoogd.

Beleidssterrein Klimaatadaptatie

In 2025 dalen de lasten met € 543.000. De daling komt vooral door incidenteel budget in 2024 voor bijdragen aan klimaatadaptatieve projecten.

Reserves

Reserves programma 5 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Reserve asbestsanering (P5)	Toevoeging	106	106	106	106	106	106
	Onttrekking	0	-88	0	0	0	0
Saldo		106	18	106	106	106	106
Reserve ontsluiting van groengebieden	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-820	-14	0	0	0	0
Saldo		-820	-14	0	0	0	0
Reserve duurzaamheidsfondsen	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	0	0	0	0
Saldo		0	0	0	0	0	0
Res. Leefbaarh.projecten in de wijken P5	Toevoeging	2	2	2	2	2	2
	Onttrekking	-840	0	0	0	0	0
Saldo		-839	2	2	2	2	2
Reserve gsb-middelen ISV/EZ P5	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-71	-981	0	0	0	0
Saldo		-71	-981	0	0	0	0
Reserve Duurzame Stad P5	Toevoeging	0	91	0	0	0	0
	Onttrekking	-157	-716	0	0	0	0
Saldo		-157	-626	0	0	0	0
Reserve grondexploitatie P5	Toevoeging	66	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	-84	0	0	0	0
Saldo		66	-84	0	0	0	0
Reserve Bomenfonds P5	Toevoeging	262	132	0	0	0	0
	Onttrekking	-178	-330	0	0	0	0
Saldo		84	-198	0	0	0	0
Reserve bovenwijkse voorz. Grondbedr. P5	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	-100	0	0	0
Saldo		0	0	-100	0	0	0
Reserves programma 5		-1.631	-1.883	8	108	108	108

Reserve asbestsanering

Oorspronkelijk is begroot een jaarlijkse structurele storting van € 282.026 en voor het strategisch huisvestingsplan is een structurele onttrekking opgenomen van € 176.000 (RV12.0120). Per saldo wordt in 2025 € 106.000 gestort in deze reserve.

Reserve Leefbaarheid projecten in de wijken

In 2025 is een storting begroot van € 2.000 voor kapitaalslasten.

Reserve bovenwijkse voorzieningen grondbedrijf

In 2025 is een onttrekking begroot van € 100.000 voor een vergroening van de Beestenmarkt.

Investerings

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	VK/ NK	Bijdrage derden/ reserves	2025	2026	2027	2028
05A102	Beheren openbare ruimte	Investerings wegen 2025-2028	Maatsch.	V		-	477	8.240	13.968	8.838
05A102	Beheren openbare ruimte	FPDS RWN Bachstraat-Domela Nieuwenhuisln	Maatsch.	V		-	53	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	FPDS RWN Gasthuiswijk fase 3-4	Maatsch.	V		-	260	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	FPDS RWN Meerburg	Maatsch.	V		-	-	184	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	FPDS VMOR Meerburg	Maatsch.	V		-	-	3.504	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Kademuren 2025-2028	Maatsch.	V		-	5.198	5.198	6.341	5.316
05A102	Beheren openbare ruimte	Beschoeiingen 2025	Maatsch.	V		-	670	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Beschoeiing 2026	Maatsch.	V		-	-	670	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Damwanden 2025	Maatsch.	V		-	429	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Damwanden 2026	Maatsch.	V		-	-	429	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Parkbruggen div.	Maatsch.	V		-	-	354	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Verkeersbruggen - Maartje Offersbrug	Maatsch.	V		-	-	155	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Remmingswerken en meerpalen (LVO) 2024-2026	Maatsch.	V		-	315	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Stationsplein tunnel -asfalt	Maatsch.	V		-	937	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Div vervangingen kunstwerken 2027(40jr)	Maatsch.	V		-	-	-	483	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Diverse vervangingen kunstwerken 2028 40 jaar	Maatsch.	V		-	-	-	-	1.943
05A102	Beheren openbare ruimte	Grote Havenbrug (vervanging)	Maatsch.	V		-	-	-	-	3.031
05A102	Beheren openbare ruimte	Lichtmasten 2024-2028	Maatsch.	V		-	-	-	669	1.049
05A102	Beheren openbare ruimte	Armaturen 2024-2028	Maatsch.	V		-	2.425	1.393	287	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Automatisering gladheidsbestrijding 2027	Econ.	V		-	-	-	52	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Boshuizen ruimtereservering	Maatsch.	V		-	418	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Fortuinwijk Noord ruimtereservering	Maatsch.	V		-	-	-	706	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Fortuinwijk Zuid ruimtereservering	Maatsch.	V		-	-	-	403	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Boshuizen KLIMA 40 jaar	Maatsch.	V		-	-	2.560	-	-

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	VK/ NK	Bijdrage derden/ reserves	2025	2026	2027	2028
05A102	Beheren openbare ruimte	Fortuinwijk Noord KLIMA 40 jaar	Econ.	V		-	-	4.324	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Fortuinwijk Zuid KLIMA 40 jaar	Econ.	V		-	-	-	3.068	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Merenwijk-De Horsten 40 jaar	Maatsch.	V		-	2.560	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	WV Gasthuiswijk wegen 3 4	Maatsch.	V		-	3.500	-	-	-
05A103	Inzamelen huishoudelijk afval	Inzamelmiddelen 2025-2028	Econ.	V		-	-	-	1.165	1.178
05A103	Inzamelen huishoudelijk afval	Perscontainers 2028	Econ.	V		-	-	-	-	153
05A103	Inzamelen huishoudelijk afval	FPDS 2de milieustraat gebouw	Econ.	N	VK	-	-	-	2.872	-
05A103	Inzamelen huishoudelijk afval	FPDS 2de milieustraat machines	Econ.	N	VK	-	-	-	997	-
05A103	Inzamelen huishoudelijk afval	Verv. hoofdgeb. ABW 2024 5 jaar	Econ.	V		-	403	-	-	-
05A103	Inzamelen huishoudelijk afval	Ondergrondse containers 2026	Econ.	V		-	-	6.044	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Rioolvervangning 2025-2028	Econ.	V		-	2.908	6.114	-	2.708
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Fortuinwijk Boshuizen 2026	Econ.	V		-	-	12.570	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Fortuinwijk Boshuizen 2027	Econ.	V		-	-	-	8.553	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Fortuinwijk Boshuizen 2028	Econ.	V		-	-	-	-	8.553
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Riolering Merenwijk 2027	Econ.	V		-	-	-	5.562	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Prins6 278m1	Econ.	V		-	-	745	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Vervanging gemalen 2025-2028	Econ.	V		-	495	495	495	477
05B102	Beheren openbaar water en riolering	KLIMA Domela nieuwenhuislaan	Econ.	V		-	-	50	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	KLIMA Gasthuiswijk fase 3-4	Econ.	V		-	994	-	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	KLIMA Meerburg	Econ.	V		-	-	1.128	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	KLIMA Bachstraat	Econ.	V		-	274	-	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Tunnels Veiligheidsregio Wateroverlast	Econ.	V		-	-	2.740	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	WV Rio gasthw haagweg-zuid fase 3&4 2025	Econ.	V		-	-	359	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	wv rio Gasthw Haagweg-zuid fase 1+2 2025-2026	Econ.	V		-	1.032	-	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	wv Rio Morskwartier 2025	Econ.	V		-	2.834	-	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	wv Rio meerburg 2025-2026	Econ.	V		-	-	3.751	-	-

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	VK/ NK	Bijdrage derden/ reserves	2025	2026	2027	2028
05B102	Beheren openbaar water en riolering	wv Rio Vogelwijk 2025	Econ.	V		-	1.697	-	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	WV Gasthuiswijk RIO 3 4	Econ.	V		-	4.000	-	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	GL Stationsplein en Stationsweg 60 jr	Maatsch.	N	NK	-	-	500	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Duikers 2024-2028	Maatsch.	V		-	104	59	39	-
05C101	Ontw en uitv beleid sted. en regio groen	GHS herprofileringprojecten 2025-2028	Maatsch.	V		-	133	130	128	124
05C101	Ontw en uitv beleid sted. en regio groen	GHS reconstructieprojecten 2025-2028	Maatsch.	V		-	67	64	64	62
05C101	Ontw en uitv beleid sted. en regio groen	IP Parken 2025-2028	Maatsch.	V		-	667	652	642	621
05C101	Ontw en uitv beleid sted. en regio groen	2e Groene Ring 2023-2025	Maatsch.	N	VK	-	120	718	718	-
05C103	Beheren openbaar groen	Speeltoestellen in openbare ruimte 2025-2028	Econ.	V		-	-	1.453	-	1.262
05C103	Beheren openbaar groen	Vervangen bomen 2025-2028	Maatsch.	V		-	327	327	377	317
05C105	Aanleggen Singelpark	Singelpark binnen het Energiepark	Maatsch.	N	NK	-	3.161	-	-	-
05C105	Aanleggen Singelpark	Nog uit te voeren projecten Singelpark	Maatsch.	N	NK	-	79	-	-	-
05C105	Aanleggen Singelpark	Singelpark 3e fase	Maatsch.	N	NK	-	62	-	-	-
05C106	Beheren Oostvlietpolder	Aanleg volkstuinen	Maatsch.	N	NK	818	2.060	-	-	-
	Totaal programma 5					818	38.661	64.910	47.588	35.631

In bovenstaand overzicht staan de investeringen zoals deze zijn opgenomen in het investeringsplan 2025-2028. In paragraaf 4.2.2 Investeringsplan wordt de ontwikkeling van de kapitaallasten toegelicht en staat een overzicht met te vóóren kredieten.

Subsidies

	subsidiejaar 2024	subsidiejaar 2025
Subsidie saldo	149.183	118.171

Het volledige subsidie-overzicht is opgenomen in paragraaf 3.2.8 subsidies.

6

Stedelijke ontwikkeling

Stedelijke ontwikkeling

<i>Programmanummer</i>	6
<i>Commissie</i>	Stedelijke Ontwikkeling
<i>Portefeuille(s)</i>	Wonen, Bouwen & Welzijn Bestuur, Veiligheid, Handhaving & Regio Energie, Werk, Inkomen & Cultuur

De missie van het programma Stedelijke ontwikkeling luidt:

De gemeente Leiden staat voor een optimale ruimtelijke ontwikkeling van de beschikbare, schaarse ruimte van stad en regio die gericht is op een kwalitatief hoogwaardige woon-, werk- en leefomgeving voor iedereen.

Inleiding

In 2025 blijven we investeren in een duurzamer en inclusiever Leiden. Duurzamer door te blijven inzetten op schonere energie en ruimte-efficiëntere mobiliteit, door te vergroenen en ruimte te geven aan water. Daarnaast vergroten we de capaciteit van ons warmte-, drinkwater- en elektriciteitsnet. We breiden de Leidse woningvoorraad uit om zo voor iedereen, ook mensen met een kleinere portemonnee, de kansen op een eigen woning te vergroten. Daarnaast vergroten we het aanbod aan culturele voorzieningen, ontmoetingsmogelijkheden, werkruimte en buurtgerichte voorzieningen, zodat alle Leidenaren in hun eigen buurt kunnen werken, ondernemen, winkelen en recreëren.

Hierbij werken we integraal. De grotere gebiedsontwikkelingen concentreren we dichtbij openbaar vervoer, zodat bewoners een goed alternatief hebben voor de auto. Voorbeelden zijn de R-netlijnen 410 (De Zwijger) en 430 / 431 (LBSP en Entree West) en onze NS-stations (Stationsgebied en Lammenschans). In veel van deze gebieden, zoals langs de Willem de Zwijgerlaan en Schipholweg, ontstaat de kans om verouderd vastgoed met lage energielabels te vervangen, zodat gebiedsontwikkelingen ook bijdragen aan het verduurzamen van de woning- en kantoorvoorraad. En sommige gebiedsontwikkelingen, zoals Lammenschans en Westerpoort, bieden draagvlak voor de toevoeging van buurtgerichte voorzieningen, die eerder in de buurt ontbraken.

De planning voor locatie- en gebiedsontwikkelingen laten we zoveel mogelijk aansluiten bij de fasering voor de uitrol van het warmtenet en de beschikbaarheid van restcapaciteit op het elektriciteitsnetwerk. Maar ook de planning rondom mobiliteitsprojecten heeft een grote invloed op de uitvoering van locatie- en gebiedsontwikkelingen. Nu we gebiedsontwikkelingen concentreren langs de belangrijkste HOV-stations en haltes, leiden deze projecten vaak tot een toename van de mobiliteitsvraag, vooral voor fietsers. Het vraagt dus aandacht dat verstedelijking, mobiliteit en duurzaamheidstransities in balans met elkaar, als één evenwichtig systeem worden ontwikkeld.

Daarom worden in deze begroting nu ook de benodigde middelen voor de herinrichting van de Lammenschansweg gereserveerd. De afgelopen maanden zijn in de Lammenschansdriehoek weer een aantal bouwblokken in aanbouw gegaan, wat ontzettend goed nieuws is. Daarmee wordt het wel noodzakelijk om de verkeersveiligheid en capaciteit te verbeteren.

Bij de herinrichting van de Lammenschansweg wordt de weg ook verder vergroend. Dit versterkt een belangrijke 'spaaak' in het groen-blauwe-raamwerk. Dergelijke 'spaken' verbinden het Singelpark met de Tweede Groene Ring, waardoor verschillende wijken in een prettige, groene omgeving met elkaar en met

omliggende landschappen worden verbonden. In 2025 worden de plannen voor de gefaseerde aanleg van de Tweede Groene Ring verder uitgewerkt. We vragen via de aankomende Uitvoeringsagenda NOVEX Zuidelijke Randstad ook commitment van provincie en Rijk voor de gefaseerde uitvoering van dit project.

In 2025 gaan we door met het investeren in locatie- en gebiedsontwikkelingen. In deze projecten bouwen we niet alleen woningen, maar complete gemeenschappen met ruimte voor bijzondere zorgconcepten, buurtgerichte voorzieningen, werkruimte en hoogwaardige openbare ruimten gericht op ontmoeting, sport en spel. Bovendien stellen we hoge eisen aan duurzaamheidsaspecten, zodat nieuwe buurten ook bestand zijn tegen de effecten van klimaatverandering. Bij sommige projecten draagt de programmering van deze maatschappelijke voorzieningen, de duurzaamheidsmaatregelen en een relatief groot aandeel betaalbare woningen (35% sociale huur en 35% betaalbaar middensegment) bij aan het ontstaan van onrendabele toppen. Deze projecten kunnen alleen worden uitgevoerd als ook de gemeente investeert. Om dit te kunnen blijven doen is het belangrijk om de vervroegde vrijval van middelen uit de reserve Afkoopsommen Erfpacht naar de reserve Grondexploitaties grotendeels in stand te houden.

Los van de bovengenoemde effecten van onze beleidsambities op de financiële haalbaarheid van locatie- en gebiedsontwikkelingen, zijn de marktomstandigheden voor vastgoedontwikkeling de afgelopen twee jaar slecht geweest. Medio 2024 is de sterke stijging van de bouwkosten afgeremd tot een gezond niveau en de rente daalt. Hierdoor kunnen bouwprojecten in een vroeg stadium van planvorming weer onder relatief stabiele omstandigheden worden vormgegeven. In Leiden is nog een aantal projecten waarvoor de kaders op het gebied van bouwmassa, bouwprogramma en kwaliteitseisen al vóór begin 2022 waren vastgesteld. In de prijsafspraken over plankostendekking en grondwaarden voor deze projecten is geen rekening gehouden met de latere explosieve stijging van rente en bouwkosten. Deze projecten hebben eind 2023 ook geen Startbouwimpulssubsidie gekregen. Het 'krediet prijsstijgingen woningbouw', vorig jaar bij Begroting ingesteld, is een belangrijke oplossing om ook deze projecten uit de ontstane impasse te trekken en in aanbouw te kunnen laten gaan. Dit gaat onder andere om Schipholweg 66-128, De Lorentz fase 2 en de bouw van de Tarentaal (plot M1A in het Stationsgebied). Bij deze begroting vindt u het voorstel om dit krediet ook inzetbaar te maken voor projecten die in 2025 van start gaan, in plaats van alleen in 2024.

Voor de energietransitie zetten we in 2025 de koers voort. De nieuwe uitvoeringsagenda geeft een beeld van onze inspanningen om de doelen voor 2030 te behalen. Dit gaat vooral om het energieverbruik collectief te verminderen, het grootschalig isoleren van de gebouwde omgeving, het overstappen op duurzame energie en het gezamenlijk overschakelen naar een warmtevoorziening zonder aardgas. En hier werken we hard aan. Bijvoorbeeld door het uitvoeren van het isolatieoffensief of samen met woningcorporaties gebiedsgericht warmtenetten aan te leggen. Maar ook door samen met lokale initiatieven kleine stapjes vooruit te zetten of de acties van het burgerberaad uit te voeren.

Op het gebied van de warmtetransitie zijn in deze begroting de benodigde investeringskredieten verwerkt. Deze middelen kunnen op termijn dienst doen om de transitie, die we samen met onze lokale partners vormgeven, te versnellen en betaalbaar te houden. Daarnaast vinden in 2025 de verdere voorbereidingen plaats voor de aanleg van warmtetransportleiding WarmtelinQ+, inclusief aanlandlocatie (met warmteoverdrachtstation en piekvoorziening) nabij de A44. De restwarmte uit WLQ+ voegt een (groot) deel van het benodigde bronvermogen in Leiden toe voor een duurzame uitbreiding van het bestaande (of de aanleg van nieuwe) warmtenet(ten). Parallel daaraan zullen we een slag moeten maken, samen met andere gemeenten in de regio, in de keuze rondom onze rolname in een (al dan niet regionaal) publiek integraal warmtebedrijf. Vóór 2027 moeten we onze Omgevingsvisie volgens de standaard opgenomen hebben in het digitale stelsel onder de Omgevingswet. Dat vraagt een vertaalslag van het beleid dat deel uitmaakt van de Omgevingsvisie en leidt mogelijk tot het maken van nieuwe keuzes. Tot januari 2032 loopt ook de transitie van het Omgevingsplan van Rechtswege naar het Leidse Omgevingsplan. Het opnemen van het lopende beleid en ook nieuwe projecten en beleidswensen in beide nieuwe instrumenten, kost de ambtelijke organisatie de nodige inzet. Dit is onder andere voorzien in het programma Leiden 2040. Dit programma bewaakt ook in 2025 nog de samenhang tussen de werkzaamheden in de verschillende afdelingen, monitort en evalueert het anders werken door alle betrokkenen als gevolg van de Omgevingswet en stuurt waar nodig bij. Over de voortgang van de verschillende programmalijnen wordt de raad periodiek geïnformeerd.

Beleidsterrein 6A Ruimtelijke planvorming en plantoetsing

Doelen en prestaties bij 6A Ruimtelijke planvorming en plantoetsing

Doel	Prestaties
6A1 Toedelen van Ruimte	6A1.1 Opstellen kaderstellende visies voor de ruimtelijke ontwikkeling van regio, stad en stadsgebieden
	6A1.2 Stimuleren ruimtelijke initiatieven en ruimtelijke kwaliteit
	6A1.3 Opstellen en actualiseren ruimtelijk instrumentarium
	6A1.4 Implementatie Omgevingswet
6A2 Ruimtelijke kwaliteit van de bebouwde ruimte	6A2.1. Behandelen verzoeken om omgevingsvergunning
	6A2.2. Het voeren van vooroverleg
6A3 Veilig bouwen en veilig gebruiken van bebouwde ruimte	6A3.1 Toezicht en handhaving op veilig bouwen en gebruiken

Prestatie 6A1.1 Opstellen kaderstellende visies voor de ruimtelijke ontwikkeling van regio, stad en stadsgebieden

Met kaderstellende visies voor de ruimtelijke ontwikkeling geven we aan hoe de maatschappelijke en transitieopgaven een plek krijgen in de regio en de stad. Daarbij gaan we uit van de bestaande kwaliteiten en kansen. De gemeente geeft met producten zoals de regionale Omgevingsagenda Holland Rijnland en de lokale Omgevingsvisie Leiden 2040, richtinggevende kaders mee aan de brede ontwikkeling van de stad en de regio.

Onder druk van de grote ruimtelijke opgaven wil het Rijk meer regie op de ruimtelijke ordening. Daarom is gewerkt aan de voorbereiding van de Nota Ruimte. Bij zowel Rijk als provincie brengen wij vastgestelde visies en/of beleid en eventuele andere relevante gemeentelijke en regionale informatie in. Het gaat bijvoorbeeld om de Omgevingsvisie Leiden 2040, de Regionale Omgevingsagenda, de Regionale Investeringsagenda (RIA), de Regionale Energiestrategie, de Regionale Woonagenda, de Regionale Mobiliteitsstrategie en Samenwerken in de Westflank (stedelijke as van Holland Rijnland).

Voor de gemeentegrens-overstijgende opgaven werken we op regionaal niveau samen aan het agenderen van regionale en Leidse opgaven op provinciale en landelijke tafels om tot realisatie te komen. We werken aan projecten uit de RIA en nemen deel aan het nationale programma NOVEX Zuidelijke Randstad. De inspanningen bij kaderstellende visievorming variëren enerzijds van verkennen, agenderen, prioriteren, afstemmen en het ruimtelijk structureren. Anderzijds gaan de inspanningen over het versterken van samenwerkingen en voeren van gesprekken met bewoners, partijen in de stad, de buurgemeenten, allianties, de provincie, het rijk en ketenpartners. We hebben hierbij oog voor samenhang en de doorwerking van ambities naar de verschillende instrumenten van de Omgevingswet. Door de dynamiek in het ruimtelijk domein vraagt dit steeds om aanpassingen door bijvoorbeeld nieuwe inzichten en wijzigend beleid van hogere overheden, zoals regelmatige herzieningen van het provinciale Omgevingsbeleid.

Komende jaren werken we aan actualisering van de richtinggevende kaders, zoals de Omgevingsvisie Leiden 2040. Dat doen we door nieuwe beleidsambities, beleidsontwikkelingen en beleidsinzichten ruimtelijk te vertalen in de Omgevingsvisie en in andere Omgevingswet instrumenten. We werken aan kaderstellende visies die voldoen aan de eisen van de Omgevingswet en die vindbaar zijn in het Omgevingsloket. Dit is een voortdurend proces. We spelen in op verschillen binnen de stad met gebiedsgerichte kaders die rekening houden met de kwaliteiten, fysieke kenmerken en de functies in een gebied.

Prestatie 6A1.2 Stimuleren ruimtelijke initiatieven en ruimtelijke kwaliteit

Aan nieuwe ruimtelijke initiatieven in de stad werken we graag mee. Met de Omgevingsvisie, Ontwikkelperspectieven en gebiedsvisies geven we meer ruimte om de doelstellingen van de stad te realiseren. Bij een plan in de idee- of schetsfase dat niet zondermeer binnen het bestaand beleid of een bestaand bestemmingsplan past, kijken we of en hoe we dit initiatief (volgens de gedachte van de Omgevingswet) wel kunnen faciliteren. Als een initiatief de gemeentelijke doelstellingen versterkt, kansrijk wordt geacht en past binnen de omgeving kan zo'n initiatief in aanmerking komen voor een vervolgaanpak en verdere uitwerking. De beoordeling van deze initiatieven vindt plaats op hoofdlijnen op basis van de afspraken in het beleidsakkoord. Ambtelijke capaciteit zetten we vooral in bij gebiedsontwikkelingen en in projecten waar we werk met werk kunnen maken.

Onder de noemer stimulering ruimtelijke kwaliteit vallen beleid en acties die betrekking hebben op de beleving van de leefomgeving. In de praktijk gaat dit met name om de aspecten welstand, beeldkwaliteit en architectuur. Het Rijnlands Architectuur Platform (RAP) vormt een brug tussen de gemeente en de stad om de discussie over ruimtelijke kwaliteit te voeren. De gemeente heeft met het RAP dan ook een langdurige

subsidierelatie welke het RAP in staat stelt om met een goed programma de belangstelling voor architectuur en leefomgeving voor een breed publiek in de regio te stimuleren. Het programma van het RAP voor 2025 is bepaald in het najaar van 2024.

De kwaliteit van de gebouwde omgeving is een permanent aandachtspunt voor het stadsbestuur. We staan zelf aan de lat voor een hoogwaardige en tegelijkertijd betaalbare inrichting van de openbare ruimte en hebben hiervoor standaarden vastgelegd in het Handboek Openbare Ruimte, dat praktische aansturing geeft op de transformaties van de openbare ruimte. Daarnaast stimuleren we de markt om te investeren in de kwaliteit van het vastgoed. Bij grotere/belangrijkere ruimtelijke ontwikkelingen oefenen we invloed uit op de selectie van architecten. De stedenbouwkundig supervisor van de gemeente Leiden is een belangrijke overziener als het gaat om ruimtelijke kwaliteit. Binnen de gemeentelijke organisatie wordt een proactieve rol opgepakt in het organiseren van het gesprek tussen de “binnen” en “buiten” wereld. De relatie met de regio, de stedenbouwkundig/architectonische kwaliteit van de ontwikkelingen in de stad en participatie en communicatie vragen blijvend aandacht.

Prestatie 6A1.3 Opstellen en actualiseren ruimtelijk instrumentarium

Implementeren van de Omgevingswet kost nog jaren tijd en aandacht. Dat geldt voor de transitie naar het Leids Omgevingsplan, het vullen van het Digitaal Stelsel Omgevingswet en voor het werken met de Omgevingsvisie Leiden 2040 volgens de beleidscyclus. Sectoraal beleid overzetten en integreren in het nieuwe instrumentarium vraagt een intensieve samenwerking tussen afdelingen en kennis en tijd voor ontwikkeling. Ook worden wijzigingen vanuit lopende projecten hier bij ingevoegd.

Voor de volledige transitie hebben we volgens de Omgevingswet nog tot januari 2032. De snelheid waarmee we ons omgevingswetinstrumentarium ontwikkelen heeft grote invloed op het inzicht in de ruimte voor ontwikkelingen en duurzame verstedelijking. Van sectoraal beleid, vele bestemmingsplannen en losse gemeentelijke verordeningen, brengen we straks voor heel Leiden inhoudelijke besluitvorming samen in integrale producten. Denkend vanuit de kaders in de Omgevingsvisie en drie Ontwikkelperspectieven, brengen we alle regels waar initiatiefnemers aan moeten voldoen in 2025 stapsgewijs verder bijeen in één digitaal Leids Omgevingsplan. De wettelijke beleidscyclus van de Omgevingswet en het Leids planproces worden zorgvuldig op elkaar afgestemd. Dit vraagt nog wel oefening in de gemeentelijke organisatie én in de wijze van besluitvorming. In 2025 zullen we verder concretiseren met welke omgevingsprogramma's uitvoering wordt gegeven aan de Omgevingsvisie Leiden 2040. Het kan gaan om nieuwe omgevingsprogramma's of positioneren van bestaande (uitvoerings)programma's binnen de beleidscyclus van de Omgevingswet.

Het Leids Omgevingsplan heeft een 'brede reikwijdte'. Alle regels met betrekking tot de fysieke leefomgeving worden hierin opgenomen, ook bijvoorbeeld voor milieu, gezondheid, cultuurhistorie en evenementen. Dit geeft initiatiefnemers meer inzicht en vormt het toetsingskader bij omgevingsvergunningaanvragen. De juridische regels die voor iedereen bindend zijn, zullen de komende jaren tegen het licht gehouden worden en opnieuw in samenhang (integraal) met elkaar worden vastgesteld. Voor de organisatie betekent dit een intensief traject waarin aan de hand van de doelen uit de Omgevingsvisie enerzijds bepaald wordt welke regels en anderzijds welke inspanningen (omgevingsprogramma) nodig zijn voor het behalen van deze doelen.

Het complete Leidse Omgevingsplan moet – vooralsnog – uiterlijk op 31 december 2031 zijn vastgesteld door de gemeenteraad. Om deze termijn te halen onderzoeken we welke versnelling wenselijk is. Daarbij zullen we ook afwegen of bestaande regels voldoende kunnen worden aangepast aan de wettelijke eisen, of dat het tijds- en kostenefficiënter is om beleidsdoelstellingen opnieuw te operationaliseren in regels en vergunningscriteria die digitaal raadpleegbaar en begrijpelijk zijn via het Omgevingsloket. De mate waarin ze publieksvriendelijk en toepasbaar gemaakt worden, volgt onze visie op dienstverlening.

Sinds de inwerkingtreding van de Omgevingswet is automatisch het Omgevingsplan-van-rechtswege met bestaande regelgeving ontstaan. Dit omvat de voormalige bestemmingsplannen, de Verordening afvoer hemelwater en grondwater en een set regels in de zogenaamde 'Bruidsschat' (rijksregels die met de komst van de Omgevingswet overgeheveld zijn naar gemeenten). We voegen daar gedurende de transitieperiode ook de nieuwe Verordening Fysieke Leefomgeving aan toe en eventuele overige verordeningen. Bestaande regels en verordeningen die betrekking hebben op de fysieke leefomgeving en die niet automatisch opgaan in het Omgevingsplan-van-rechtswege, blijven tot ze zijn overgezet van kracht.

Prestatie 6A1.4 Implementatie Omgevingswet

Vanaf 1 januari 2024 is de Omgevingswet daadwerkelijk ingetreden. Eén nieuwe wet over de fysieke leefomgeving, die een groot aantal huidige wetten en regelingen vervangt. Minder regels, meer lokale afwegingsruimte. Het motto is 'ja, mits...' in plaats van 'nee, tenzij...'. Een wet die vraagt om een andere manier van werken. Van organisatie en bestuur. Integraal, samen, zaakgericht, met een houding die past bij de geest van de wet: initiatieven mogelijk maken, binnen de gestelde kaders. Een grote wetswijziging met bijbehorende veranderingen. De invoeringsdatum van 1 januari 2024 is een belangrijke mijlpaal en is de start

van de transitiefase. Deze fase richt zich allereerst op 1 januari 2027 om dan volledig 'Omgevingswetproof' te zijn, om vervolgens in 2032 volledig afgerond te zijn.

Met de ontwikkeling van het Leids Omgevingsplan en het actualiseren van de Omgevingsvisie Leiden 2040 krijgt de transitiefase steeds meer vorm en wordt de impact op beleid en capaciteit steeds duidelijker. In 2025 verwachten we de eerste wijzigingsbesluiten van het omgevingsplan voor te leggen en stellen we de eerste omgevingsprogramma's vast. De projecten en activiteiten in de transitiefase zijn voor de komende jaren voorzien in de derde tranche die in de begroting 2023-2026 is vastgesteld.

Op programmatische wijze wordt gewerkt aan de invoering van de Omgevingswet. Dit gebeurt langs vier programmalijnen. Per programmalijn zijn opgaven geformuleerd.

Lijn 1. Ruimte voor ontwikkelingen en waarborgen voor kwaliteit – als doelstelling:

- Integrale, gebiedsgerichte visie- en beleidsontwikkeling;
- Werkende regels die de ambities ondersteunen (Omgevingsplan);
- Doorwerking van instrumentarium Omgevingswet in thematisch/gebiedsgericht (uitvoerings)beleid.

Lijn 2. Eigentijdse informatievoorziening en dienstverlening – als middel:

- Gebruiksvriendelijke digitale ontsluiting van lokale regels via landelijk Omgevingsloket;
- Doelgerichter en effectiever vergunningsproces;
- Sturen op kwaliteit en bruikbaarheid van gemeentelijke informatie;

Lijn 3. Democratisch gelegitimeerde kaderstelling en besluitvorming – als waarborg:

- Raadsleden en bestuurders zijn toegerust op anders werken onder de Omgevingswet.
- Dialoog met de stad en toepassen van principes van participatie;
- Beter geïnformeerde stad en realistische verwachtingen over de invloed die de wet geeft op de leefomgeving.

Lijn 4: Met elkaar werken aan stapsgewijze verbetering – als houding:

- Stimuleren/ agenderen dat we werken aan fysieke leefomgeving vanuit perspectief van gebruikers;
- Ontwikkeling trainingen over werking Omgevingswet.

De uitvoering van de verschillende activiteiten en projecten vindt plaats in de verschillende afdelingen. Het Programma Leiden 2040 wordt naar 2026 toe langzaam afgebouwd, maar bewaakt ook in 2025 nog de samenhang en het samenspel hier tussen. Zij monitort en evalueert het anders werken als gevolg van de Omgevingswet en stuurt waar nodig bij. Over de voortgang van de verschillende programmalijnen wordt de gemeenteraad periodiek geïnformeerd.

Prestatie 6A2.1. Behandeling verzoeken van omgevingsvergunningen

Het behandelen van aanvragen omgevingsvergunningen is een wettelijke taak van de gemeente. De aanvragen behandelen we op een juridisch correcte, transparante wijze, binnen de wettelijke termijnen. Zodra blijkt dat een aanvraag niet voldoet aan het geldende ruimtelijk kader, beoordelen we of we alsnog medewerking kunnen verlenen.

De invoering van de Omgevingswet heeft gevolgen gehad voor de vergunningverlening. Verkorting van wettelijke termijnen vraagt om duidelijke regels, goede stroomlijning van werkprocessen binnen de gemeente en intensievere samenwerking met regionale ketenpartners zoals de omgevingsdienst.

Gelijktijdig met de Omgevingswet is ook een klein gedeelte van de Wet Kwaliteitsborging ingegaan. Essentie van deze wet is dat de bouwtechnische toets en het bouwtechnische toezicht van gemeenten in fasen overgeheveld is naar marktpartijen. De eerste fase gaat vooral om kleine bouwwerken en seriematige grondgebonden nieuwbouwwoningen. De impact van deze eerste fase op de vergunningverlening in Leiden is beperkt.

Het VTH softwarepakket is aangepast op de Omgevingswet en kan digitaal communiceren met het nieuwe landelijke loket, de Landelijke Voorziening Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). De kosten van de vergunningverlening (en het bouwtoezicht) dekken we deels met de legesopbrengsten en deels vanuit de algemene middelen.

Prestatie 6A2.2 Het voeren van vooroverleg

Ook in 2025 voert de gemeente vooroverleg met initiatiefnemers van bouwplannen in de stad, via één van twee verschillende 'loketten'. Het intaketeam houdt zich bezig met grotere en complexere bouwinitiatieven van projectontwikkelaars, waarvan verwacht wordt dat deze in latere planfasen gecoördineerd moeten worden door het gemeentelijke Projectbureau.

Conceptverzoeken voor kleinere en middelgrote bouwinitiatieven, waarvoor later geen coördinatie vanuit het Projectbureau nodig is, worden besproken aan de initiatieftafel. Dit is een goed middel om de burger of professional met een bouwinitiatief te begeleiden richting een vergunbare aanvraag wanneer het niet direct duidelijk is of de vergunningaanvraag kansrijk is. Of om, als een vergunningaanvraag geen enkele kans van slagen heeft, hierover zo snel mogelijk duidelijkheid te geven. Zo voorkomen we dat onnodig tijd en geld geïnvesteerd wordt in een onhaalbaar (bouw)plan, zowel door de initiatiefnemer als door de gemeente. Het conceptverzoek/de initiatieftafel biedt meer ruimte om reacties uit de omgeving van het initiatief in de planvorming te betrekken dan na het indienen van een aanvraag. Een goed doorlopen conceptverzoek met positief resultaat biedt ook de mogelijkheid voor snellere vergunningverlening.

Prestatie 6A3.1 Toezicht en handhaving op veilig bouwen en gebruiken

Op 1 januari 2024 is de eerste fase van Wet Kwaliteitsborging voor de bouw in werking getreden als onderdeel van de invoering van de Omgevingswet. Deze wet geldt voor de nieuwbouw van kleine bouwplannen en de nieuwbouw van grondgebonden seriematige woningbouw. Bij dit type bouwplannen is de technische toetsing en het technisch toezicht naar de marktpartijen gegaan. De gemeente controleert nog wel of de toetsing heeft plaatsgevonden. Het aantal aanvragen die betrekking heeft op de eerste fase van de Wet Kwaliteitsborging is in 2024 zeer laag geweest. Inmiddels heeft het rijk besloten om de invoering van de volgende fase, de verbouw van kleine bouwplannen, als gevolg van de beperkte aanvragen in fase 1 uit te stellen en niet in te voeren per 1 januari 2025. De invoering van de tweede en derde fase is afhankelijk gemaakt van de praktijkresultaten in de eerste fase. Die resultaten worden 3 jaar na de invoeringsdatum verwacht.

In 2025 blijven wij volgens het Leids protocol toezicht houden op de uitvoering van de Omgevingsvergunningen, mogelijk met een kleine bijstelling op het type bouwplannen dat in de eerste fase valt van de Wet Kwaliteitsborging voor de bouw per 1 januari 2025. Prioriteit blijft liggen op constructieve veiligheid, brandveiligheid en omgevingsveiligheid. Jaarlijks wordt een nadere prioritering vastgelegd in het uitvoeringsprogramma Vergunningen, Toezicht en Handhaving.

Beleidsterrein 6B Gemeentelijke gronden en gebouwen

Doelen en prestaties bij 6B Gemeentelijke gronden en gebouwen

Doel	Prestatie
6B1 Optimale exploitatie van gemeentelijke gronden en gebouwen	6B1.1 Voeren van een erfpachtbedrijf
	6B1.2 Opstellen Meerjaren Perspectief Grondexploitaties en Vermogensbeheer Grondexploitaties
	6B1.3 Exploiteren van gemeentelijke gebouwen

Prestatie 6B1.1 Voeren van een erfpachtbedrijf

De reguliere werkzaamheden binnen het erfpachtbedrijf gaan over het voeren van de administratie, het aanpassen en innen van de erfpachtcanon, het adviseren en het verstrekken van inlichtingen over erfpacht aan bijvoorbeeld aspirant kopers, erfpachters, notarissen en makelaars. Met het instrument erfpacht houdt de gemeente ook privaatrechtelijk grip op ontwikkelingen, wat de mogelijkheid van sturing vergroot. Leiden biedt erfpachters van woningen en appartementen de mogelijkheid om de erfpachtgrond te kopen. Bij zakelijke erfpachtgronden (zoals bedrijven, kantoren, garages en parkeerplaatsen) is het niet mogelijk om het bloot eigendom te verkrijgen.

Prestatie 6B1.2 Opstellen MPG en Vermogensbeheer grondexploitaties

Het Meerjaren Perspectief Grondexploitaties (MPG) 2025 is onderdeel van de jaarrekeningcyclus rekening 2024. In het MPG wordt verantwoording afgelegd over de lopende (en in voorbereiding zijnde) grondexploitaties. Onderstaande tabel toont de grondexploitaties die in het MPG 2024 zijn opgenomen.

Tabel : Grondexploitaties MPG 2024

Grondexploitaties		
1	Rhijnvreugd	BIE*
9	Lammenschansdriehoek	BIE
19	Groenordhallen eo (Groenordhallenterrein en bedrijventerrein)	BIE
45	Stationsgebied - Rijnsburgerblok k1 t/m 5 en Morspoortgebied	BIE
Strategische gronden		
45	Stationsgebied – overig (m.u.v. RBB)	MVA**
8	Telderskade	MVA
2	Bizetpad	MVA
	* Bouwgronden In Exploitatie ** Materiële vaste activa: "verhandelbaar" eigendom.	

Het Vermogensbeheer Grondexploitaties 2025-2029 loopt samen op met de kaderbrief 2026. In deze rapportage worden de grondexploitatie gerelateerde stedelijke (her)ontwikkelingen, afgezet tegen de financiële spankracht van de gemeente. Het centrale onderdeel van het vermogensbeheer is de reserve Grondexploitaties. Er moet een sluitend perspectief van deze reserve worden gepresenteerd voor de komende 5 jaar (2025-2029). De netto verkoopopbrengst uit verkoop van gemeentelijk vastgoed levert een bijdrage in de dekking van ruimtelijke ambities, zo ook het resultaat van het erfpachtbedrijf. Met het sluitend perspectief van de reserve Grondexploitaties en de besluiten die daarbij horen, doet het college een voorstel aan de gemeenteraad voor dekking van de ruimtelijke ambities.

Prestatie 6B1.3 Exploiteren van gemeentelijke gebouwen

Ook in 2025 wordt uitvoering gegeven aan het Beleidskader Vastgoed. Een belangrijk uitgangspunt is dat voor de gehele portefeuille (met uitzondering van een aantal unieke cultuurpanden) een marktconforme huur gehanteerd wordt. Als de mogelijkheid ontstaat, wordt de huur aangepast naar een marktconforme huurprijs. Het Beleidskader Vastgoed maakt onderscheid tussen beleidsmatig te ondersteunen functies en niet te ondersteunen functies. Het vastgoed dat geen beleidsdoel meer kan dienen, kan worden verkocht. Ook de komende jaren wordt een aantal panden uit de gemeentelijke vastgoedportefeuille verkocht, waaronder de Kaasmarktschool.

Het verduurzamen van de gemeentelijke vastgoedportefeuille blijft een speerpunt. De routekaart voor verduurzaming vastgoed is een stappenplan dat is opgezet om de gefaseerde aanpak van de verduurzaming van gemeentelijk vastgoed vorm te geven. In de routekaart wordt het 'Paris Proof' maken van de vastgoedportefeuille als einddoel in 2050 geformuleerd. Dit houdt in dat het gebouwenbestand op dat moment zo opgebouwd is dat de duurzaamheidsdoelstellingen uit het VN klimaatakkoord van Parijs gehaald zijn. Hiermee wordt een belangrijke bijdrage geleverd aan een groener, gezonder en duurzamer Leiden. Doelstelling is om de energielabels van de gebouwen te verbeteren naar een merendeels groen energielabel en om daardoor de CO² uitstoot fors te verminderen. De verduurzaming van de tweede fase is bijna afgerond en er is gestart met de derde fase in de verduurzaming. Deze fase bestaat uit circa 20 panden. Er wordt steeds verder invulling gegeven aan de routekaart voor verduurzaming van het vastgoed, zo wordt in de stad op steeds meer plekken zichtbaar dat de gemeente werkt aan de verduurzaming van haar eigen gebouwen. Hiermee wordt nagestreefd dat ook andere vastgoedeigenaren geïnspireerd raken en hun steentje bijdragen aan verduurzaming.

In 2025 wordt gestart met het maken van een nieuw meerjaren onderhoudsplan (MJOP) voor alle panden. Op deze manier blijft de sturing op het in stand houden van de vastgoedportefeuille gewaarborgd.

Beleidsterrein 6C Wonen

Leiden is een aantrekkelijke stad. De meeste Leidenaren zijn erg tevreden over hun woning en woonomgeving. De landelijke trek naar de Randstad slaat deels ook neer in Leiden. Samen met de extramuralisering van de zorg (het bieden van gelijkwaardige zorg buiten de muren van een instelling), waaronder ook het langer zelfstandig thuis wonen van ouderen en de voortgaande daling van de gemiddelde huishoudensgrootte, betekent dit dat er de komende jaren een grote bouwopgave ligt. Via een goede analyse, monitoring en programmering geven we richting aan deze opgave. Daarnaast proberen we de bestaande woningvoorraad zo goed mogelijk te benutten en in te zetten op doorstroming. Zo kan bijvoorbeeld een oudere die in een grotere woning woont, voorrang krijgen op een passende woning dichtbij de benodigde voorzieningen.

In het beleidsakkoord 2022-2026, 'Samen leven in Leiden' hebben we de ambitie vastgelegd om vanaf 2021 tot 2030 8.800 woningen te realiseren, waarbij we in uitvoering van bouwplannen en projecten focussen op vier kansrijke woningbouwlocaties: Stationsgebied, Wernink, Lammenschans en Willem de Zwijgerlaan. Daarnaast werken we aan een stadsbrede verhoging van het percentage sociale huurwoningen bij nieuwbouw van 30% naar 35% en voor het middensegment een percentage van 35%. Hierover maken we bij nieuwe projecten afspraken met de ontwikkelende partijen, zodat de voorwaarden meer overeenkomen met die van corporaties. Deze uitwerking is vastgelegd in onze doelgroepenverordening. We leggen de percentages vast in privaatrechtelijke overeenkomsten en het omgevingsplan. Om ervoor te zorgen dat een groot deel van de nieuwe sociale huurwoningen in bezit van de corporaties komt, brengen we woningcorporaties meer in positie bij ontwikkelende partijen.

Binnen onze ruimtelijke en financiële kaders onderzoeken en bouwen we nieuwe gezamenlijke woonconcepten die beter aansluiten bij de wensen van bijvoorbeeld ouderen. Hierbij wordt concreet gedacht aan geclusterde woonvormen voor ouderen die bijdragen aan het vergroten van de zelfredzaamheid en het verminderen van eenzaamheidsgevoelens. Hiervoor lanceren we begin 2025 de Leidse aanpak innovatief samenwonen. Met deze aanpak willen we initiatiefnemers en ontwikkelaars inspireren en stimuleren om tot nieuwe gezamenlijke woonconcepten te komen. De Leidse aanpak innovatief samenwonen hangt uiteraard nauw samen met de Leidse visie op wonen, zorg en welzijn, welke eind 2025 aan de raad wordt aangeboden. Op een aantal locaties zijn al plannen voor geclusterde woonvormen of woonvormen waarbij ontmoeting en omkijken naar elkaar wordt gestimuleerd. Naar verwachting wordt in 2026 gestart met de bouw van de woontoren op de Kopermolen. Hierbij krijgen (oudere) bewoners uit de Merenwijk voorrang bij verhuur van de nieuwe woningen. De woontoren komt naast het winkelcentrum waarmee verschillende voorzieningen op loopafstand bereikbaar zijn. In 2025 start de bouw van Lorentzhof fase II. Hier wordt een geclusterde woonvorm voor ouderen gerealiseerd in samenwerking met het Ouderencontact Profburgwijk. Maar ook in bestaande bouw in de Stevenshof en de Merenwijk kijken we samen met onze partners of we in bepaalde complexen die al bestempeld zijn als seniorencomplexen, voorzieningen als zorg en welzijn kunnen toevoegen, naar het voorbeeld van de Parelvisser.

De door de raad in 2023 gemaakte keuzes met betrekking tot de woningmarktregulerende maatregelen, zoals vergunningen voor Goed verhuurderschap, verkamering en opkoopbescherming, worden uitgevoerd. We zullen in 2025 rekening moeten houden met mogelijk veranderende (markt)omstandigheden. Voorbeelden hiervan zijn meer rijksregulering, personeels- en materiaaltekorten en oplopende rente die allen hun weerslag hebben op de woningbouwproductie.

Doelen en prestaties bij 6C Wonen

Doel	Prestaties
6C1 Hogere kwaliteit en toename van de woningvoorraad	6C1.1 Woonvisie Leiden 2020-2030 en uitvoeringsagenda wonen
	6C1.2 Uitvoering prestatieafspraken 2020-2025
	6C1.3 Regionale woonvisie en woonruimteverdeling
	6C1.4 (Laten) uitvoeren van projecten (inclusief studentenhuisvesting)
6C2 Opheffen illegale huisvesting	6C2.1 Toezien en handhaven op onrechtmatige bewoning

Prestatie 6C1.1 Woonvisie Leiden 2020-2030 en uitvoeringsagenda Wonen

In het Wetsvoorstel versterking regie volkshuisvesting staat dat gemeenten verplicht zijn om een volkshuisvestingprogramma op te stellen om hoofdlijnen van het woonbeleid (door de raad vastgesteld in de omgevingsvisie) op een aantal verplichte volkshuisvestelijke onderdelen te concretiseren. Het volkshuisvestingsprogramma volgt de Uitvoeringsagenda Wonen 2020-2023 op en krijgt een plek in de beleidscyclus van de Omgevingswet. Naar verwachting zal in de eerste helft van 2025 het volkshuisvestingsprogramma worden vastgesteld. Hieronder volgt een opsomming van een aantal belangrijke, actuele onderwerpen waaraan in 2025 (verder) invulling wordt gegeven.

Sturen op de woningbouwopgave

In de Woonvisie hebben we doelstellingen geformuleerd met betrekking tot het aantal en typen woningen. In het beleidsakkoord 'Samen leven in Leiden' staan nieuwe doelstellingen op basis van een nieuwe woningbehoefteraming. Daarnaast is de ambitie geformuleerd om 2700 studentenkamers toe te voegen in de hele Leidse regio tussen 2021 en 2030. Deze nieuwe ambities zijn vanaf 2023 verwerkt in de jaarlijkse streefwaarden volgens de woningbouwmonitor. We blijven de vastgestelde woningbouwdoelstellingen monitoren en we rapporteren hier twee keer per jaar over via de rapportage Woningbouwmonitor. Als uit de rapportage blijkt dat we op deelniveaus onze doelstellingen niet halen, sturen we in projecten de mix van woningbouwprogramma bij.

Woningmarktregulering en verkamering

Ook in de bestaande woningvoorraad is het belangrijk om de beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen en de leefbaarheid van de omgeving zo goed mogelijk te beschermen. Daarom is op 1 januari 2024 een aantal woningmarktregulerende maatregelen ingevoerd.

In 2025 komt de focus te liggen op de toezicht op en de handhaving van het nieuwe beleid, welke in 2024 is geïmplementeerd. De verwachting is dat het meldpunt voor ongewenst verhuurdergedrag steeds beter gevonden zal worden. Op basis van meldingen bij dit meldpunt kan de gemeente handhavend optreden. Naar aanleiding van dataonderzoek zullen illegale situaties (verhuren zonder benodigde vergunning) worden aangeschreven en kan er worden gehandhaafd.

Huurteam

Na de ervaringen die we hebben opgedaan met de pilot Huurteam wordt er nu een aanbesteding doorlopen. Op basis hiervan zal in 2025 een nieuwe samenwerking met een Huurteam zijn gestart. Voor de handhaving van de woningmarktregulerende maatregelen, met name voor goed verhuurderschap, zal ook inzet van het huurteam worden gevraagd.

Leidse visie op wonen, zorg en welzijn.

In de afgelopen jaren is ingezet op de scheiding van wonen en zorg. Cliënten uit de maatschappelijke zorg wonen vaker zelfstandig in de wijk met ambulante zorg en ondersteuning. Daarnaast zien we een dubbele vergrijzing op ons afkomen, waarbij ouderen langer zelfstandig blijven wonen. Dit vraagt niet alleen om passende huisvesting, maar ook om passende zorg, ondersteuning en begeleiding. Hierover gaat de Leidse visie op wonen, zorg en welzijn. Door invulling te geven aan goed en passend wonen met passende zorg, ondersteuning en begeleiding, geven we vorm aan een leefbare stad.

Het opstellen van een integrale, regionaal afgestemde woonzorgvisie wordt een wettelijke verplichting. In de (concept-) Wet versterking regie op de volkshuisvesting staat dat deze visie op wonen, zorg (en welzijn) onderdeel van het volkshuisvestingsprogramma wordt. Daarin moet onder meer de woonbehoefte en woonopgaven zijn opgenomen en de zorg- en ondersteuningsbehoefte van aandachtsgroepen en ouderen. Voor veel doelgroepen hebben we al (sub)regionale of lokale beleidskaders of samenwerkingen opgesteld. Bijvoorbeeld in het Programma Oekraïners, Statushouders en Asielzoekers (Leiden) of het Programma Maatschappelijke Zorg Leidse Regio, maar ook de WMO wordt al (sub)regionaal ingekocht. Deze kunnen als uitgangspunt worden genomen. Een woonzorg(welzijn)visie is echter meer dan het samenvoegen van deze verschillende beleidstukken. Het gaat ook over samenhang, prioritering en waar en hoe dit moet landen in de wijken.

In 2024 is met de gemeenten binnen de Leidse Regio én de partners op het gebied van wonen, zorg en welzijn gewerkt aan een (sub)regionale woonzorgcomponent. In 2025 wordt de woonzorgcomponent gebruikt om de Leidse visie op wonen, zorg en welzijn verder uit te werken. Onderdelen van de Leidse visie op wonen, zorg en welzijn vloeien voort uit uitspraken uit de Omgevingsvisie Leiden 2040.

Inzet op de huisvesting van doelgroepen (statushouders, spoedzoekers en kwetsbare doelgroepen)

We werken aan een inclusieve samenleving waarbij wonen de basis is. De cliënten die uitstromen uit beschermd wonen en maatschappelijke opvang, doen een beroep op de goedkope sociale huurwoningen van de woningcorporaties. Dit gebeurt via de zogenaamde contingentenregeling. Binnen hetzelfde woonsegment moeten de bijzondere doelgroepen concurreren met urgent woningzoekenden, een nog altijd groeiend aantal statushouders en woningzoekenden op de woningmarkt. We blijven inzetten op het maken van plannen en afspraken over de toewijzing met zowel projectontwikkelaars, als met corporaties voor de realisatie van meer sociale huurwoningen die geschikt zijn voor deze doelgroep. Met projectontwikkelaars gaan we in onderhandeling over het onderbrengen van sociale huurwoningen bij corporaties, waar wij zelf grond hebben maken we afspraken met corporaties en in de doelgroepenverordening worden voorwaarden gesteld aan onder andere de instandhoudingstermijn voor sociale- en middeldure huur. Op deze wijze proberen we corporaties meer in positie te brengen zodat nieuwe sociale huurwoningen in de regel in bezit zullen zijn van corporaties, conform het beleidsakkoord. In de prestatieafspraken met de corporaties is al afgesproken dat geprobeerd wordt om 10% van de nieuw gebouwde sociale huurwoningen te bestemmen voor de bijzondere

doelgroepen. Dit alles doen we in nauwe samenwerking met de betreffende collega's uit het sociale domein en het projectbureau. Zie hiervoor ook de toelichting onder het Programma Oekraïners, Statushouders en Asielzoekers en in hoofdstuk 9D Maatschappelijke Ondersteuning – Kwetsbare groepen.

Prestatie 6C1.2 Prestatieafspraken met corporaties 2022

Eind 2020 hebben we prestatieafspraken gemaakt met de Leidse woningcorporaties en huurdersvertegenwoordiging om gezamenlijk invulling te geven aan onze woonambities en uitdagingen in de periode 2020 t/m 2025. Thema's in de prestatieafspraken zijn onder andere 'beschikbaarheid & betaalbaarheid', 'studentenhuisvesting', 'duurzaamheid', 'leefbaarheid' en 'wonen & zorg voor bijzondere doelgroepen'. Ook in andere documenten zijn afspraken met woningcorporaties (en andere partijen) gemaakt. De woningcorporaties, huurdersvertegenwoordiging en gemeente werken eraan om in 2025 een nieuwe set prestatieafspraken te maken.

In 2024 zijn de woningcorporaties, GGD Hollands Midden en de gemeente een samenwerking gestart om een robuuste aanpak op de schimmelproblematiek te ontwikkelen. Hierbij worden ook de huurders betrokken. Deze aanpak wordt in 2025 voortgezet.

Prestatie 6C1.3 Regionale woonagenda en woonruimteverdeling 2022

Uitvoering RWA 2023

Het Algemeen Bestuur van Holland Rijnland heeft de Regionale Woonagenda (RWA) vastgesteld, waarna de uitvoering is gestart. Die gaat vooral over de uitvoering van de geactualiseerde regionale woningbouwproductie. We versterken de regionale afstemming van de woningbouwprogrammering door meer te kijken naar de kwalitatieve opgave en deze met de (sub)regio's af te stemmen. De koers van de RWA ligt in lijn met de Leidse Woonvisie en het Coalitieakkoord 'Samen leven in Leiden'. Onderdeel van de uitvoering van de regionale woningbouwproductie is de jaarlijkse regionale afstemming van de woningbouwplanlijst en aanbidding hiervan aan de provincie door Holland Rijnland.

Actualisatie rHVV

Naar aanleiding van de vaststelling van de herziene Huisvestingswet is Holland Rijnland gestart met de actualisatie van de regionale Huisvestingsverordening. Volgens planning wordt deze in de eerste helft van 2025 voor zienswijze aangeboden aan de gemeenteraden in Holland Rijnland en andere belanghebbenden. Medio 2025 kan het Algemeen Bestuur van Holland Rijnland de geactualiseerde Huisvestingsverordening vaststellen, zodat die op 1 januari 2026 in werking kan treden.

Regionale Realisatieagenda / Woondeal Holland Rijnland

In het kader van het Nationale Woon- en Bouwagenda en het Programma Woningbouw hebben de gemeenten in Holland Rijnland (waaronder Leiden) met provincie Zuid-Holland en het rijk de Regionale Realisatieagenda / Woondeal vastgesteld. De regionale Versnellingstafel en Woondealtafels zijn inmiddels operationeel. Het doel van deze tafels is om woningbouwprojecten te versnellen en doorgang te laten vinden en knelpunten / kritische succesfactoren op te lossen met de stakeholders aan deze tafels. In het kader van de realisatieagenda worden ook de voortgang en samenstelling van de woningbouw gemonitord.

Uitvoering Beleid Woonwagens

In de RWA hebben gemeenten afgesproken om 36 standplaatsen in de regio te realiseren (12 per subregio). In 2025 zal Leiden binnen de Leidse regio het gesprek voortzetten om te komen tot 12 nieuwe standplaatsen in de Leidse regio. Voor de woonwagenlocatie de Trien Semlerstraat zijn 5 standplaatsen gerenoveerd teruggebracht. Hierdoor kunnen kinderen van de bewoners van de Trien Semlerstraat terugkeren. Naar verwachting wordt in 2025 de herinrichting van de locatie afgerond. Bij het opstellen van het volkshuisvestingsprogramma wordt ook gekeken of er (aanvullend) woonwagengebeleid nodig is.

Prestatie 6C1.4 (Laten) uitvoeren van projecten (inclusief studentenhuisvesting)

Onder deze prestatie zijn de projecten opgenomen die qua omvang het grootste zijn en het meeste bijdragen aan de woningbouwopgave in de komende tien jaar. Deze projecten zijn van belang voor de gehele verstedelijkingsopgave (met meer gewicht aan sociale huur toevoeging dan de toevoeging van studentenhuisvesting of vrije sector huur). Projecten waarbij "derden / de markt" verantwoordelijk zijn, worden niet opgenomen. Voor het aantal woningen dat wordt toegevoegd per project verwijzen we u naar de rapportage woningbouwmonitor. De volgende belangrijkste projecten worden toegelicht:

1. Lammenschansdriehoek
2. Stationsgebied
3. De Zwijger
4. Entreegebied
5. Westervoort
6. Vondelkwartier
7. Energiepark

8. Werninkterrein
9. LEAD
10. Groenordhallen fase 2
11. Telderskade e.o.
12. Plesmanlaan 100 / Jacobs
13. Meerburg, Rivierenbuurt

Bij deze projecten is de gemeente (mede) verantwoordelijk en is veelal sprake van een breder doel dan alleen de vergroting van de woningvoorraad. Hierbij kan gedacht worden aan het (gecombineerd) realiseren van sociaal culturele voorzieningen, het realiseren van goede bereikbaarheid en parkeervoorzieningen en het verbeteren van de stedenbouwkundige kwaliteit van de binnenstad en andere gebiedsdelen. Bij dergelijke projecten heeft de gemeente als opdrachtgever een sturende rol en is voor het proces verantwoordelijk. Veelal heeft de gemeente hierbij ook een grondpositie.

Krediet prijsstijgingen woningbouw

In de Begroting 2024 is een krediet beschikbaar gesteld voor 'Prijsstijgingen woningbouw', met een omvang van € 8,5 miljoen. Dit incidentele krediet is bedoeld voor het dekken van tekorten in de businesscases van ontwikkelaars van woningbouwprojecten, die als gevolg van sterk verslechterde marktomstandigheden (met name door gestegen rentes en hogere bouwkosten als gevolg van schaarste aan bouw personeel en bouwmaterialen) in 2022 en 2023 onder water zijn komen te staan. De raad heeft onder andere als kader meegegeven dat het krediet alleen mag worden besteed aan woningbouwprojecten die in 2024 in aanbouw zouden gaan.

Door de toekenning van een viertal zogeheten Startbouwimpulssubsidies door het Rijk zijn de woningbouwprojecten die begin 2024 te maken hadden met een financieel tekort (Kappa, Zirro & Schouls, LEAD en Park More gebouw 5) inmiddels verder geholpen en grotendeels ook in aanbouw gegaan. Projecten die een dergelijke impuls ook nodig hebben om in uitvoering te kunnen gaan, maar waaraan geen Startbouwimpulssubsidie is toegekend (zoals Schipholweg 66 – 128 en de Tarentaal), zijn in beeld voor een bijdrage uit het gemeentelijke krediet. Door verschillende omstandigheden is een deel van deze projecten echter vertraagd, waardoor de start pas in 2025 zal plaatsvinden. Om deze reden wordt de inzetbaarheid van het krediet 'Prijsstijgingen woningbouw' verlengd, zodat dat ook besteed mag worden aan woningbouwprojecten die in 2025 in uitvoering gaan.

1. Lammenschansdriehoek

Sinds 2012 is in de Lammenschansdriehoek sprake van een gebiedsontwikkeling op basis van uitnodigingsplanologie. De verschillende deelgebieden binnen de Lammenschansdriehoek bevinden zich allemaal in een andere fase van ontwikkeling.

Kanaalpark

Voor de ontwikkellocatie Kanaalpark 142 voert GREEN een verkenning uit naar diverse concepten, waaronder het bouwen van een respijthuis, een wooncomplex voor ouderen en een wooncomplex voor andere doelgroepen met een lichte zorgvraag. De gemeente is voornemens om een intentieovereenkomst te sluiten.

Lammenschansstrip

De bouw van project Omega/Kappa is gestart. Samen zijn de projecten HOF36 en Omega/Kappa goed voor 719 woningen en voorzieningen. De voormalige locaties van Zirkzee Wonen en Slapen/Autohaag de Zeeuw en Aannemingsbedrijf Schouls (project Zirro/Schouls) zijn goed voor nog eens maximaal 780 woningen. Voor het project Zirro-Schouls is de bouw is gestart. De aanleg van de openbare ruimte is gestart en fase 1 rondom HOF 36, is in 2024 overgedragen aan beheer. In 2025 wordt er gestart met fase 2 van de openbare ruimte.

Dunea

De verhuizing van het steunpunt naar een andere locatie heeft plaatsgevonden. De ruimte rondom de reinwaterbergingen is in 2024 ingericht als bouwplaats en daarna komt er een parkachtige openbare ruimte voor de buurt.

Gamma-locatie

De intentieovereenkomst (IOK) is getekend met De Raad Bouwontwikkeling B.V. voor de Gamma-locatie in de Lammenschansdriehoek. In deze overeenkomst is het project benoemd. Het Bouwplan omvat de bouw van ruim 400 woningen, waarvan 35% sociale huurwoningen en 35% in de middeldure huur/-koop categorie, en maatschappelijke en/of commerciële voorzieningen. In 2025 is het streven om het omgevingsplan gereed te hebben en zal de ontwikkelaar participeren met de buurt.

2. Stationsgebied

Het Stationsgebied is met Leiden Centraal het belangrijkste OV-knooppunt in de regio en daarmee het visitekaartje van onze stad. Het wordt getransformeerd naar een plek waar ruimte is voor wonen, werken,

ontspannen, reizen en ontmoeten. Het Stationsgebied verbindt de historische binnenstad en het Leiden Bio Science Park. Het is, mede gelet op de grote verstedelijkingsopgave in de Leidse regio, van groot belang om in de komende jaren deze integrale gebiedsontwikkeling door te zetten. Naar aanleiding van de ontwikkelingen in de afgelopen periode, zoals de locatiekeuze voor het busstation en het collegeakkoord en de Duurzaamste Kilometer van Nederland, heeft het college het Masterplan met de vaststelling van de gebiedsagenda Stationsgebied (eind 2019) en gebiedsvisie Stationsgebied (begin 2021) verrijkt met nieuwe inzichten. Met name op het gebied van OV / mobiliteit, verduurzaming, parkeren en sociale woningbouw. In vervolg hierop is in 2020 de gebiedsvisie voor het stationsgebied uitgewerkt en in het tweede kwartaal van 2021 aan de raad ter besluitvorming voorgelegd. Afspraken over de verstedelijking in de invloedssfeer van de OV-knoop zorgen voor verdere groei van de reizigersstromen van OV, fiets en voetganger. In 2020 is de opgave voor Knooppunt Leiden verder uitgewerkt samen met NS, ProRail, PZH, Ministerie van I&W, MRDH, Holland Rijnland en LUMC. Dit heeft geresulteerd in het document 'Leiden Verbindt' en een besluit tijdens het bestuurlijk overleg Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (BO-MIRT) in november 2020 dat de gezamenlijke partijen naar een MIRT-verkenning voor de Oude Lijn en Knooppunten toe kunnen werken. Eind 2021 heeft het ministerie van I&W bij het Nationaal Groeifonds een propositie ingediend voor de bekostiging van de investeringen. Met de kabinetsformatie zijn middelen van het Groeifonds overgeheveld naar het Mobiliteitsfonds. Op basis hiervan is in november 2022 de startbeslissing voor de MIRT-verkenning ondertekend. Met de ontwikkeling van Knooppunt Leiden transformeert het zesde station van Nederland naar een hoogwaardige mobiliteitshub die reizigers veel reis-, overstap- en verblijfskwaliteit biedt. De deelgebiedsontwikkelingen Bus-, Trafo en Connexionlocatie zijn door de aanwezigheid van het busstation en de busremise belangrijk in het functioneren van het Knooppunt en daarom onderdeel van het gebied wat betrekking heeft op de MIRT-verkenning. Zie programma 4 (Mobiliteit) voor verdere toelichting over Knooppunt Leiden Centraal als onderdeel van het rijksproject Oude lijn en Knooppunten.

Op de volgende gebiedsontwikkelingen wordt hierna ingegaan:

- Rijnsburgerblok / Lorenz Fase 2
- De Geus
- Morspoortterrein, Morssingelblok en Trafolocatie
- Gebiedsmarketing, participatie en verduurzaming

Rijnsburgerblok / Lorenz fase 2

Het tweede deel van het Rijnsburgerblok is Lorentz fase 2. ABC Vastgoed is geselecteerd om deze ontwikkeling op te pakken. Het bouwplan bevat circa 13.000 m² bruto vloeroppervlakte aan kantoren met horecavoorzieningen in de plint en circa 4.000 m² bruto vloeroppervlak aan woningen. De kaders voor deze ontwikkeling blijven in principe binnen het uitvoeringsbesluit voor Rijnsburgerblok fase 1 en 2 en het vastgestelde bestemmingsplan. De bouw is naar verwachting medio 2026 gereed.

De Geus

Een grote bioscoop, horeca, kapperszaak, een Jumbo supermarkt én woningen op de hoek van het Stationsplein geven het Stationsplein de gewenste allure. In de kelder van het gebouw komt een openbare fietsenstalling die door gemeente wordt geëxploiteerd. De bouw is naar verwachting in de tweede helft van 2026 gereed, waarna de openbare ruimte wordt ingericht aan het Stationsplein en de Stationsweg. Op het Stationsplein vergroten we de veiligheid voor de fietsers door die te scheiden van de bussen.

Morspoortterrein, Morssingelblok en Trafolocatie

In oktober 2024 is gestart met de sloop van het kantoorgebouw Stationsplein 107. In oktober 2025 wordt gestart met het bouwen van het eerste bouwdeel. Voor de nieuwe ondergrondse Morspoortterreingarage is in oktober 2024 een kaderbesluit genomen.

Voor het Morssingelblok (H-kavels) lopen gesprekken met de eigenaar van de Stationspleinflat voor sloop/nieuwbouw. De gemeente heeft medio 2023 met Urban Interest, eigenaar van de Stationspleinflat, een Intentieovereenkomst gesloten voor de herontwikkeling van de Stationspleinflat en het achterliggende parkeerterrein. Het doel is om te komen tot een realisatie van ten minste 420 nieuwe woningen en winkels. Ook de realisatie van 75 sociale huurwoningen op een van de kavels van het Morspoortterrein maakt onderdeel uit van deze overeenkomst. Na het sluiten van de Intentieovereenkomst wordt er gewerkt aan drie producten: een samenwerkingsovereenkomst (SOK) waarin de afspraken concreet worden gemaakt, een Grondexploitatie en een Stedenbouwkundig Plan. De haalbaarheid van deze ontwikkeling zal nog moeten worden aangetoond. Deze laatste twee producten zullen door de Gemeenteraad vastgesteld moeten worden. Na de besluitvorming over deze drie producten zal in de periode 2025 en 2026 gewerkt worden aan een omgevingsplan en bouwplanuitwerking, het uitplaatsen van huurders en het voorbereiden van de sloop en het bouwrijp maken. De sloopwerkzaamheden zijn gepland in 2027 en de start van de realisatie van de woningen in 2028.

De Trafolocatie maakt nu nog onderdeel uit van de MIRT verkenning Knooppunt Leiden Centraal en wordt op een later moment verder uitgewerkt.

Gebiedsmarketing, participatie en verduurzaming

Het Stationsgebied is een prominent project binnen Leiden. De gebiedsmarketing wordt geleidelijk aan uitgebouwd, geïntegreerd met participatie, met als uiteindelijk doel dat de inwoners van Leiden trots zijn op hun Stationsgebied. Zo wordt de MIRT-verkenning Knooppunt Leiden Centraal samen met experts, betrokken partijen en omgevingspartijen (bewoners, ondernemers, reizigers, instellingen, recreanten, etc.) uitgevoerd. Hiervoor zijn een gebruikerspanel en een adviesteam samengesteld en worden bewonersavonden georganiseerd.

Ook op het schaalniveau van de Oude Lijn zijn bewoners geraadpleegd volgens de methode van Participatie Waarde Evaluatie (PWE). Voor de projecten in uitvoering zijn informatieavonden georganiseerd voor de actuele ontwikkelingen van onder andere De Geus.

The Field is een duurzame ontmoetingsplek in het gebied en brengt, daar waar de mogelijkheid zich voordoet, met tijdelijke invullingen reuring in het gebied. In dit project werken we samen met stakeholders om op een creatieve en innovatieve manier de Leidse entree te vergroenen en als duurzaam verstedelijkingsgebied op de kaart te zetten.

3. De Zwijger

In april 2023 heeft de gemeenteraad het kaderbesluit met daarbij de integrale gebiedsvisie (project genaamd "Park de Zwijger") en een geïntegreerde oplossing voor het deeltracé Leidse Ring Noord-Willem de Zwijgerlaan (project LRN) vastgesteld. De gebiedsontwikkeling ligt ingesloten tussen de IJsselmeerlaan/Sumatrastraat/Surinamestraat, Curaçaostraat, Pieter Bothstraat en Joop Vervoornpad. In het beleidsakkoord 2022-2026 "Samen leven in Leiden" staat dit gebied benoemd bij de top vier van kansrijke focuslocaties voor woningbouw. Voor dit project is voorlopig € 8,3 miljoen beschikbaar gesteld aan subsidies (Woningbouwimpuls subsidie en Versnellingsimpuls Mobiliteitsfonds) door het Rijk. Voor met name de verbetering van de fietsinfrastructuur worden subsidiemogelijkheden bij de provincie Zuid-Holland onderzocht.

Op basis van de vastgestelde kaders, wordt er in de komende jaren invulling gegeven aan de transformatie van het gebied. De bouwplannen worden door de woningcorporaties in nader te bepalen volgorde via de ontwerpfasen verder gebracht, waarbij aan de gemeenteraad wordt voorgesteld het ruimtelijk besluit te nemen. Het eerste bouwplan betreft "Touw" van Ons Doel. Daarvoor is in 2024 de wijziging van het bestemmingsplan in procedure gebracht en zullen de eerste funderingswerkzaamheden starten in december 2025. Dit is van belang voor het tijdig halen van de deadline die is gekoppeld aan de verkregen WBI-subsidie. In 2024 is toegewerkt naar een vervolgovereenkomst met de corporaties waarin nadere afspraken over de rolverdeling en (financiële) verantwoordelijkheden in het vervolgproces worden vastgelegd. Ook is toegewerkt naar het afronden van de raamovereenkomst CV Kooiplein e.o..

In 2025 wordt gestart met de ontwerpfasen van de volgende deelgebieden. De bovenwijkse investeringen, waaronder de aanleg van de verlengde Kooilaan en de verdiepte ligging, zijn onderdeel van het project LRN. Voor dat project zal in 2025 een Uitvoeringsbesluit aan de gemeenteraad ter besluitvorming worden voorgelegd. Bij de transformatie van het gebied komen veel (ontwerp)uitdagingen en belangen bij elkaar, wat interessante kansen biedt maar ook nauwe afstemming vraagt. Daarbij is er extra aandacht voor de integraliteit van de gebiedsontwikkeling met de LRN inclusief bijbehorende participatie met de omgeving (bewoners, (wijk)verenigingen en bedrijven). Voor beide gemeentelijke projecten is één participatieplan gemaakt gericht op deze geïntegreerde aanpak. Ook wordt de participatie voortgezet in nauwe samenwerking met de corporaties (en met marktpartijen wanneer die actief worden in het gebied). Tot slot bieden de kaders van de gebiedsvisie ruimte om invulling te geven aan deelgebied 1 en 2 ten noorden van de Kooilaan van het al langer lopende project Kooiplein e.o., waarmee de kans op ontwikkeling wordt vergroot.

4. Entreegebied

Het Entreegebied wordt het kloppende hart van het Leiden Bio Science Park, met als belangrijke uitdaging de toevoeging van een groot aantal woningen en stedelijke voorzieningen. De autoluwe zone biedt veel ruimte voor groen, ondanks de hoge bebouwingsdichtheid. Rondom de gebouwen komen tuinen met inheemse bomen en planten en vijvers. De eerste twee gebouwen met 703 studentenwoningen zijn in 2023 opgeleverd. In overleg met de gemeente en de universiteit werkt de ontwikkelaar in 2025 verder aan de uitwerking van de bouwplannen voor de verschillende kavels van het Entreegebied. Om de plannen juridisch planologisch mogelijk te maken wordt een wijziging gemaakt op het omgevingsplan of wordt afgeweken van het bestemmingsplan met een omgevingsvergunning. Naar verwachting start eind 2025 de bouw van kavel 3 en 8 van het Entreegebied. Ook wordt in 2025 het volgende gebouw opgeleverd met 150 sociale huurwoningen voor internationale medewerkers van de universiteit en 56 midden- en vrije sector huurwoningen.

5. Westerpoot

Het verkeersonderzoek, dat in het kader van het programma Autoluwe Binnenstad is uitgevoerd, heeft geleid tot het inzicht dat er aanpassingen op het bestaande wegennet in Stadsentree West nodig zijn om de toekomstige verkeersstromen te faciliteren. Dit is nadelig voor de ontwikkelmogelijkheden in Westerpoot. Doordat er in de toekomst sprake zal zijn van een zwaardere verkeersbelasting, is verbreding van het

wegprofiel van de Haagse Schouwweg nodig en worden de mogelijkheden voor de ontsluiting van Westerpoot beperkt. Het gevolg is dat de plannen voor de gebiedsontwikkeling Westerpoot moeten herzien. Naar verwachting wordt de daarop aan te passen Gebiedsvisie Westerpoot in de eerste helft van 2025 vastgesteld in de gemeenteraad. Aansluitend hierop kan een samenwerkingsovereenkomst met de vastgoedeigenaar van de Holiday Inn locatie worden uitgewerkt en vastgesteld en kan er een start worden gemaakt met het opstellen van de bouwplannen voor de eerste delen van de gebiedsontwikkeling. Parallel hieraan wordt de Paardenweide-locatie gedurende de periode 2025 – 2030 beschikbaar gesteld aan het COA voor de vestiging van een tijdelijk AZC.

6. Vondelkwartier

Omdat er meerdere initiatieven in het gebied speelden, heeft de gemeente een gebiedsvisie voor het Vondelkwartier opgesteld. Eind 2020 heeft de gemeenteraad de Gebiedsvisie vastgesteld. Binnen de Gebiedsvisie Vondelkwartier zijn kavels opgenomen die ontwikkeld kunnen worden door de eigenaar/ontwikkelaar. Deze kavels zijn:

- Motorhuislocatie, eigenaar Stichting De Vijf Beuken/projectontwikkelaar GCCF/FSD
- Paviljoenlocatie, eigenaar Gemeente Leiden, projectontwikkelaar Spuigroep B.V.
- Mercedes-IJshallocatie, eigenaar/erfpachter en ontwikkelaar Westelijke Investment B.V.
- ROC en gezondheidscentrum-locatie, eigenaar Gemeente Leiden

Ontwikkelaar FSD is begin 2021 gestart met de ontwerpfasen. Het bestemmingsplan is in 2024 aan de raad voorgelegd. Voor wat betreft de Mercedeslocatie ligt het initiatief bij Westelijke Investment. De eerste stap in dit traject zal een intentieovereenkomst tussen de gemeente en Westelijke Investment zijn. Voor het ROC/Gezondheidscentrum gaat de gemeente de mogelijkheid van sloop/nieuwbouw onderzoeken. Hierover is de gemeente in gesprek met de huurders.

7. Energiepark

In 2025 wordt gestart met de voorbereidingen van de bouw door het verleggen van kabels en leidingen. Het Singelpark gedeelte van het Energiepark is ondertussen tijdelijk ingericht en wordt na de bouwactiviteiten definitief ingericht. Onder de noemer Stadmaken worden sinds 2023 ook activiteiten georganiseerd met onder andere zittende ondernemers, omwonenden en andere stakeholders. Leegstaande ruimtes worden tijdelijk gevuld met functies die passen bij de toekomst van het Energiepark, zoals een houtbewerkingsatelier voor de cliënten van de maatschappelijke opvang in Loods C. en de huisvesting van ambachtelijke makers in het Stadsbouwhuis met het oog op het toekomstig te realiseren Makershuis.

8. Werninkterrein

Voor het voormalig bedrijfsterrein Wernink betoncentrale is een herontwikkelingsplan voor een gemengd stedelijk woonmilieu gemaakt met de huidige erfpachter/ontwikkelaar ABB. Op 14 februari 2023 is het ontwerpbestemmingsplan ter visie gelegd en is de gemeenteraad geïnformeerd over het vervolgproces van de ontwikkeling met ABB. Daarna is hard gewerkt om met ABB overeenstemming te krijgen over de ontwikkeling van het Werninkterrein en een anterieure overeenkomst hiervoor te sluiten. Helaas kon er geen overeenstemming worden bereikt en is het project on hold gezet en financieel afgesloten. Op 9 november 2023 heeft de gemeenteraad een motie aangenomen om in te zetten op een snelle doorstart van het Werninkterrein en hiervoor met een strategie te komen. Ondertussen heeft ontwikkelaar ABB samenwerking gezocht met een andere ontwikkelaar: Niersman B.V.. Er is nieuw budget beschikbaar gesteld vanuit het krediet initiatieven derden om de komende maanden de haalbaarheid verder te onderzoeken of wij alsnog tot een doorstart van de ontwikkeling van het Werninkterrein kunnen komen. Dit onderzoek moet resulteren in een anterieure overeenkomst met de ontwikkel- en bouwcombinatie. Indien een doorstart mogelijk blijkt kan waarschijnlijk in 2025 het bestemmingsplan aan de gemeenteraad worden aangeboden.

9. LEAD

Ontwikkelaar RED Company wil aan de Willem de Zwijgerlaan het woningbouwplan LEAD realiseren. Het plan omvat drie woontorens, waarvan één solitair en twee op een getrapte onderbouw, een ondergrondse parkeergarage, ondersteunende en maatschappelijke voorzieningen in de plint en een parkachtige herinrichting van de directe woonomgeving. Het beoogde woonprogramma heeft een omvang van 580 woningen, waarvan tenminste 25% sociale huurwoningen en een deel gericht op starters. Naast het substantiële toe te voegen woonprogramma is er veel aandacht voor duurzaamheid en toekomstgerichte mobiliteit. In 2024 zijn de voorbereidingen voor de nieuwbouw getroffen zoals het verleggen van kabels en leidingen en de start van de bouw van een nieuwe telecomvoorziening. Het jaar 2025 staat in het teken van de start van de bouw van de parkeergarage en woongebouwen.

10. Groenoord fase2

Op basis van actuele gemeentelijke beleidskaders, in plaats van die uit 2006, worden in 2025 nieuwe uitgangspunten opgesteld. Ook wordt de samenwerking met Ballast Nedam Ontwikkeling verder voortgezet en worden concrete vervolgstappen in het proces gezet voor de uiteindelijke afronding van de wijk Groenoord. Deze vervolgstappen worden gecontinueerd in 2025.

11. Telderskade e.o.

Eind 2025 wordt deelproject Huis van de Buurt Fase 1 opgeleverd. Voor het deelproject 'Vijfhoven' wordt in februari de ontwikkelende partij bekend en start het ontwerpproces en de benodigde procedure voor de nieuwe woningbouw met kinderopvang. De aanbesteding voor het nieuwe speelpark wordt gedaan en eind 2025 start de realisatie van de eerste fase. Voor het laatste deelproject van de gebiedsontwikkeling, het 'Centrumgebied', wordt het uitvoeringsbesluit voor de zomer van 2025 verwacht.

12. Plesmanlaan 100 / Jacobs

Het bestemmingsplan voor dit transformatieproject met 420 woningen en commerciële voorzieningen is op 1 februari 2024 door de gemeenteraad vastgesteld. Er is door één appellant beroep ingesteld tegen het vastgestelde bestemmingsplan. In april 2024 heeft de gemeente het beroepschrift ontvangen, het verweer is voorbereid door de gemeente. Doordat het bestemmingsplan is gecoördineerd met de verleende omgevingsvergunning, is er ook beroep ingesteld tegen de omgevingsvergunning. Het is onbekend wanneer de zitting van de Raad van State plaatsvindt. De eigenaar/ontwikkelaar onderzoekt de mogelijkheden om de uitvoering gefaseerd op te pakken. Dit heeft ook gevolgen voor de verdere aanpak en uitvoering van de herinrichting van de openbare ruimte Verbeekstraat.

13. Meerburg, Rivierenbuurt

De corporaties Portaal en de Sleutels hebben het initiatief genomen om de haalbaarheid te onderzoeken van het slopen en nieuwbouwen van hun meergezinswoningen in een groot deel van de Rivierenbuurt in Meerburg. Het gaat om een plangebied met daarbinnen twaalf aan elkaar grenzende portiek- en galerijflats. De ontwikkeling gaat uit van sloop en nieuwbouw van de 260 bestaande sociale huurwoningen en het toevoegen van circa 220 huurwoningen.

Na vaststelling van de kaders uit de gebiedsvisie en een investeringsbeslissing door de corporaties, wordt de uitwerking tot wijziging van het omgevingsplan gestart. Binnen de vastgestelde kaders en uitgangspunten ontwikkelen de betrokken corporaties Sleutels en Portaal vervolgens hun bouwplannen. De gemeente probeert om samen met de beide corporaties de ontwikkeling zodanig te organiseren dat een treintje ontstaat van opeenvolgende deelprojecten, waarbij bestaande bewoners zoveel mogelijk in het gebied kunnen blijven wonen, conform het doel van motie Treintje in Meerburg (M.23.0049.62).

Ook het ontwerp voor de inrichting van de openbare ruimte wordt verder uitgewerkt. Hierbij worden de werkzaamheden afgestemd met het project duurzame wijkvernieuwing Meerburg, gelet op de noodzakelijke vervanging van de ondergrondse infrastructuur in de wijk. Het opengraven van de bodem biedt naast de mogelijke implementatie van duurzamere vormen van energieopwekking en -levering ook koppelkansen voor het meer klimaatadaptief en biodivers inrichten van de buitenruimte. Dit is de opmaat naar een toekomstbestendige duurzame wijk met een ruimer woningaanbod.

Prestatie 6C2.1 Toezien en handhaven op onrechtmatige bewoning

In samenwerking met de woningbouwcorporaties wordt toegezien op het rechtmatig gebruik van sociale huurwoningen. De beschikbaarheid van de woningvoorraad aan sociale huurwoningen wordt hiermee onder andere bewaakt.

Effectindicatoren bij 6C Wonen

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2025	2026	2027	2028	
Doel 6C1 Hogere kwaliteit en toename van de woningvoorraad						
6C1.a Toename aantal huurwoningen (excl. studentenwoningen)	782 (2021) 721 (2022) 332 (2023)	501	802	2.158	1.325	Monitor71 2022*
6C1.b Toename aantal zelfstandige studentenwoningen	232 (2021) 0 (2022) 992 (2023)	0	48	0	0	Monitor71 2022*
6C1.c Toename aantal zelfstandige studentenwoningen	0 (2021) 0 (2022) 0 (2023)	0	0	0	0	Monitor71 2022*
6C1.d Toename aantal koopwoningen	49 (2021) 276 (2022) 58 (2023)	58	122	546	547	Monitor71 2022*
6C1.e Aantal vernietigde woningen	122 (2021) 125 (2022) 107 (2023)	217	14	159	206	Monitor71 2022*

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2025	2026	2027	2028	
6C1.f Gemiddelde WOZ waarde	€ 345.000 (2022) € 390.000 (2023) € 394.000 (2024)	-	-	-	-	CBS** (wsjg - BBV)
6C1.g Nieuw gebouwde woningen per 1.000 woningen	16,5 (2021) 13,1 (2022) 19,4 (2023)	-	-	-	-	CBS** (wsjg - BBV)
6C1.h Gemeentelijke woonlasten eenpersoonshuishouden	€ 875 (2022) € 913 (2023) € 984 (2024)	-	-	-	-	COELO** (wsjg - BBV)
6C1.i Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishouden	€ 1.172 (2022) € 1.226 (2023) € 1.324 (2024)	-	-	-	-	COELO** (wsjg - BBV)

*In dit bestand registreert de gemeente adresmutaties die van invloed zijn op de voorraad woningen en de voorraad bedrijfsruimte. ** Deze BBV-indicator is landelijk verplicht. De realisatiewaarden staan op [waarstaatjegemeente.nl](https://www.waarstaatjegemeente.nl). Vanwege deze wettelijk opgelegde werkwijze zien we af van het opnemen van streefwaarden.

Beleidsterrein 6D Energietransitie

Met de lokale energiecoöperatie Energiek Leiden is in 2023 een langjarige samenwerking aangegaan. De activiteiten van de Energiefixers071 maken onderdeel uit van de activiteiten van Energiek Leiden. De huidige dekking voor de samenwerking met Energiek Leiden (en de Fixers) loopt tot 2026. Bij de Kaderbrief 2024 is een motie aangenomen waarin het college opgeroepen wordt om Energiek Leiden structureel te ondersteunen. Daarom is actief een traject ingezet waarbij diverse scenario's worden verkend en uitgewerkt. Ook worden gezamenlijke uitgangspunten opgesteld die vormgegeven worden in een intentieverklaring. Deze wordt naar verwachting vastgesteld door het college in Q1 2025. Met deze intentieverklaring wordt ook een voorkeursvariant voor de samenwerking met Energiek Leiden vastgesteld met bijbehorende begroting. De uitkomsten hiervan worden verwerkt in het voorstel voor de Kaderbrief van 2025.

Energiek Leiden heeft niet de capaciteit om alle acties in de stad voor hun rekening te nemen. Dat hoeft ook niet omdat er ook andere goede organisaties zijn in het Leidse netwerk die activiteiten oppakken, zoals het Leids Steunpunt Migranten en stichting Duurzaam Leiden (waarin een aantal voormalig wijkambassadeurs zijn verenigd). In 2025 wordt hard gewerkt aan het verder verbinden en versterken van het duurzame 'ecosysteem' in de stad. Onderdeel hiervan is het mbo-energieloket dat is opgezet voor woningeigenaren en waarbij studenten ervaring krijgen met de praktijk van de energietransitie. Doelstelling voor 2025 is om dit loket beter te verbinden met de groep regionale installateurs. Energiecoaches van Energiek Leiden worden opgeleid door deze groep installateurs om, samen met MBO-studenten, bewoners te adviseren over geschikte technische installaties in woningen om te koken, douchen en te verwarmen zonder gas.

Woningeigenaren krijgen daarmee een degelijk, onafhankelijk advies waarin de lokale context wordt meegenomen (gemeentelijke uitvoeringsplannen voor wijken, financiële ondersteuning door bijvoorbeeld subsidies en/of leningen) en kunnen, indien gewenst, gelijk de stap zetten naar een regionale installateur om de uitvoering te organiseren. Er wordt samengewerkt tussen de gemeente, gemeenten uit de regio en onderwijsinstellingen, onder andere om te voorzien in dekking van de kosten hiervoor. Lokale kennis en kunde over de energietransitie worden uitgewisseld en opgebouwd onder energiecoaches, MBO studenten en de regionale installateurs. Steeds meer nieuwe energiecoaches worden door Energiek Leiden geworven, waaronder stathouders, die daarmee een belangrijke rol in de energietransitie in Leiden krijgen.

Meer aandacht voor energietransitie bij bedrijven

Ook bedrijven spelen een cruciale rol in de transitie door hun invloed op het milieu en de maatschappij. Het ontwikkelen van een plan van aanpak voor de energietransitie gericht op bedrijven is essentieel om de volgende redenen:

- 1. Vermindering CO2 uitstoot:** Bedrijven zijn verantwoordelijk voor een aanzienlijk deel van de CO2-uitstoot. Door hen te helpen bij het implementeren van energie-efficiënte technologieën en hernieuwbare energiebronnen, kunnen we een significante vermindering van broeikasgassen realiseren.
- 2. Economische voordelen:** Investeren in duurzame energieoplossingen kan bedrijven helpen kosten te besparen op de lange termijn. Dit maakt hen niet alleen concurrerder, maar ook beter bestand tegen mogelijke toekomstige energiekostenstijgingen.
- 3. Wet- en regelgeving:** Overheden stellen steeds strengere milieuwetgeving in. Een plan van aanpak helpt bedrijven om proactief te voldoen aan deze regels.

4. **Innovatie en groei:** De energietransitie biedt kansen voor innovatie en groei. Bedrijven die voorop lopen in duurzaamheid kunnen nieuwe markten aanboren, hun merkwaarde vergroten en talent aantrekken dat waarde hecht aan duurzaamheid.
5. **Maatschappelijke verantwoordelijkheid:** Consumenten en stakeholders verwachten steeds vaker dat bedrijven hun verantwoordelijkheid nemen voor het milieu. Met een plan van aanpak kunnen bedrijven aantonen dat ze zich inzetten voor een duurzame toekomst en zo hun maatschappelijke reputatie versterken.

Het is daarom van belang dat we als gemeente de komende jaren meer focus leggen op een gestructureerd plan van aanpak dat bedrijven helpt hun energieverbruik te optimaliseren en verder te verduurzamen.

Doelen en prestaties bij 6D Energietransitie

Doel	Prestatie
6D1 Klimaatneutrale gebouwde omgeving in 2050	6D1.1 Energiebesparing
	6D1.2 Opwek duurzame energie
	6D1.3 Warmtetransitie

6D1.1 Energiebesparing

Binnen deze prestatie wordt ingezet op het terugdringen van de hoeveelheid energie die wordt gebruikt in de gebouwde omgeving. Dit doen we door in te zetten op energiebesparing en isolatie. Concrete doelen binnen deze prestatie hebben betrekking op het terugdringen van het aantal woningen met een slecht energielabel en het verminderen van de totale energievraag binnen de gemeente.

Isolatieoffensief

Met het Leids Isolatieoffensief 2023-2030 wordt ingezet op het isoleren van koopwoningen in Leiden, met specifieke aandacht voor Leidenaren die daar zelf onvoldoende middelen voor hebben. Het streven is om alle koopwoningen met energielabel D, E, F, of G in Leiden te verduurzamen tot minimaal label C. We zien dat het isoleren van de eigen woning sinds 2022 echt gemeengoed aan het worden is. Woningeigenaren die het zelf kunnen betalen zijn al volop aan de slag. Daarnaast is er een wettelijke verplichting voor woningcorporaties om de woningen in eigen voorraad met label E, F of G te verduurzamen voor eind 2028. Particuliere verhuurders moeten hun woningen met label E, F of G uiterlijk eind 2030 hebben verduurzaamd.

Met gelden vanuit het Rijk zullen Leidse woningeigenaren met een krappe beurs van grondgebonden woningen en binnen VvE's tussen 2024-2028 financieel ondersteund worden bij het nemen van verduurzamingsmaatregelen bovenop de landelijke ISDE of SVVE subsidie. Daarnaast zetten we middelen uit de eigen begroting in om particuliere verhuurders, woningeigenaren binnen een VvE en eigenaren van grondgebonden woningen te ondersteunen door middel van advies en informatie. De communicatiecampagne 'Wil jij mijn dichter zijn' loopt in 2025 door. In 2025 worden twee collectieve inkoopacties georganiseerd voor woningeigenaren. De VvE-aanpak wordt voortgezet in 2025. Erfgoed Leiden verzorgt in 2025 ongeveer 100 adviezen aan bewoners van historische woningen.

Een wettelijke vereiste bij het isoleren van onder andere spouwmuren, is een natuurvriendelijke werkwijze. Hierbij is tijdrovend en kostbaar ecologisch onderzoek nodig. Naar aanleiding van een uitspraak van de Raad van State (2 augustus 2023) over het benodigde ecologische onderzoek bij spouwmuurisolatie is in 2024 een aanbesteding gedaan. Met deze aanbesteding wordt naar verwachting in 2025 een ecologisch onderzoek naar gebouwbewonende soorten opgestart.

Op basis van dit onderzoek kan een Soortenmanagementplan (SMP) worden opgesteld waarmee de gemeente een gebiedsbrede vergunning voor flora- en fauna activiteiten kan aanvragen. Bewoners, woningcorporaties en andere belanghebbenden kunnen hiervan gebruik maken waarmee de eigen verplichting om een onderzoek uit te voeren vervalt. Hiermee wordt een grote drempel voor de voortgang van de isolatiedoelen weggenomen.

Aanpakken van energiearmoede

De rijksmiddelen voor het bestrijden van energiearmoede lopen tot 2026. Dit wil zeggen dat met deze middelen komend jaar nog ingezet kan worden op ondersteuning door energiecoaches en op het plaatsen van energiebesparende maatregelen bij mensen die financieel minder te besteden hebben. Ook loopt de opdracht voor het Huurteam door in 2025 om huurders op de particuliere woningmarkt te ondersteunen bij het gesprek met de verhuurder over verduurzaming van de woning. Hiervoor is een meldpunt opgericht en het Huurteam wijst ook zelf in gesprekken met huurders actief op deze mogelijkheid en schrijft huurders aan om ze te informeren. Gemeente Leiden blijft participeren in de Community of Practice Energiearmoede van de provincie Zuid-Holland en is deelnemer aan de taskforce Armoede waarin diverse Leidse organisaties deelnemen.

6D1.2 Opwek duurzame energie

Binnen deze prestatie wordt ingezet op het vergroten van het aandeel duurzame energie in de totale energiemix. Dit doen we door in te zetten op het verduurzamen van de elektriciteits- en warmtevoorziening. Concrete doelen binnen deze prestatie hebben betrekking op een stijging van het percentage duurzame warmtebronnen in de warmtemix, een verlaging van de CO₂-uitstoot van geleverde warmte, een stijging van het aandeel duurzame energie en een stijging van de totale hoeveelheid zonne-energie.

Duurzame warmtebronnen

Op bovenlokale schaal werken we aan de realisatie van een open regionale energiestructuur (ORES). Hiermee faciliteren we dat warmte van regionale bronnen (restwarmte, geothermie) op termijn de basiswarmtelevering uit de aardgasgestookte energiecentrale aan de Langegracht kan vervangen voor het bestaande warmtenet. Maar ook de basislevering van warmte voor een deel van de toekomstige warmtenetten in andere wijken in Leiden. De gemeente pakt een regisserende rol om de realisatie van deze ORES vorm te geven met vijf buurgemeenten, mede om te zorgen dat hiermee de totale kosten van de warmtetransitie en de CO₂-uitstoot zo laag mogelijk blijven. Dit geven we vorm in de samenwerking Warmte Leidse Regio. Binnen deze samenwerking wordt ook de (gezamenlijke) oprichting van een regionaal warmtebedrijf onderzocht. Dit warmtebedrijf kan de realisatie van ORES tot stand brengen en de warmteleverancier worden van toekomstige warmtenetwijken in Leiden en de regio. Ook zorgen we binnen onze bevoegdheid voor een zo goed mogelijke ruimtelijke inpassing op Leids grondgebied van de warmtetransportleiding uit Rotterdam.

Niet alleen bovenregionaal, maar ook lokaal zijn we actief aan de slag. Lokale warmtebronnen, veelal van lage temperatuur, zijn van groot belang voor de verdere verduurzaming van het Leidse warmtenet. Voor het huidige net spreken we dan ook met Vattenfall over een zo duurzaam mogelijke warmtemix. Voor eventuele nieuwe netten, kijken we naar lokale bronnen. Veel van deze technieken bevinden zich nog in de ontwikkelende fase. Wanneer er initiatiefnemers zijn, faciliteren we de ontwikkeling van lokale bronnen in wijken als Waardeiland en Merenwijk, maar ook bij nieuwbouwontwikkelingen voor de inpassing van een lage temperatuur warmtebron.

Regionale Energiestrategie

In 2025 werken we binnen Holland Rijnland door aan de uitvoering van de RES. Hierin geven we samen met regiogemeenten, Provincie Zuid Holland, Omgevingsdienst West Holland en het Hoogheemraadschap van Rijnland (onder regie van Holland Rijnland) uitvoering aan het Energieakkoord Holland Rijnland en maken we werk van de energietransitie. Binnen de RES zijn regionale doelen vastgesteld rondom de warmtetransitie, de energie-opwek door grootschalige wind- en zonprojecten en de thema's mobiliteit en energiebesparing. Deze zijn uitgewerkt in een energieprogramma met een groot aantal acties.

Om grootschalige zonnevelden en windturbines te kunnen plaatsen in de regio is draagvlak nodig. Dit is dan ook één van de belangrijkste activiteiten in de regionale samenwerking. We reserveren budget binnen deze prestatie voor een bijdrage aan deze trajecten en bekijken hoe we grootschalige energie-opwek rondom Rijkswegen kunnen accommoderen.

6D1.3 Warmtetransitie

Binnen deze prestatie wordt ingezet op het realiseren van de aardgasvrije stad door de warmtetransitie in gang te zetten. Dit doen we onder andere door wijk aanpakken op te zetten met onze partners, te zoeken naar mogelijkheden om uitbreidingen van het huidige warmtenet te realiseren, de ontwikkelingen van nieuwe warmtenetten te stimuleren en individuele stappen van bewoners, bedrijven en instellingen aan te moedigen. Concrete doelen binnen deze prestatie hebben betrekking op een stijging van het aantal woningen aangesloten op een warmtenet, een stijging van het aantal woningen met een individuele aardgasvrije warmteoplossing en een daling van het aantal woningen dat gebruik maakt van een aardgasinstallatie.

Dit past allemaal binnen de overkoepelende gemeentelijke doelstelling om in 2050 een klimaatneutrale gebouwde omgeving te hebben. Dat hangt nauw samen met de prestaties hierboven, omdat dit cruciale onderdelen zijn van de omschakeling. Door de inspanningen in die lijnen zetten we in elke wijk stappen om woningen en andere gebouwen aardgasvrij-klaar te maken en warmtebronnen te gebruiken.

Gebiedsaanpakken

De omschakeling naar een aardgasvrij Leiden (de warmtetransitie) geven we gebiedsgericht vorm. We voeren regio door samen met de belangrijkste stakeholders (zoals de netbeheerder, bewoners en woningcorporaties) te bepalen wat de beste warmteoplossing per gebied is. We gaan als eerste aan de slag in de wijken Zuidwest, Stevenshof, Meerburg, Merenwijk en Waardeiland/de Waard. De afgelopen jaren hebben we gewerkt aan startnotities, die de start van de omschakeling markeren. Hierin staat op welke manier de stakeholders samen tot een vervolg komen; het aanwijzen van warmtekavels, het opstellen van wijkuitvoeringsplannen en het daadwerkelijk aansluiten van woningen en andere gebouwen op een alternatieve warmtevoorziening. Elke wijk heeft een eigen dynamiek en daarmee eigen aanpak. Naast de vijf startwijken, bekijken we op welke manier we het huidige stadswarmtenet zo effectief mogelijk kunnen inzetten om meer woningen aardgasvrij

te maken. Vattenfall heeft in de zomer van 2024 aangekondigd, onder de huidige omstandigheden, niet meer grootschalig bestaande bouw aan te sluiten. We onderzoeken op welke manier het wel mogelijk is om woningen kostenefficiënt aan te sluiten. Het verdichten van het stadswarmtenet richt zich met name op de (Lage) Mors en de Kooi, waar veel corporatiewoningen dichtbij het warmtenet liggen.

In Zuidwest zetten we in op het ontwikkelen van een nieuw warmtenet (op middentemperatuur), omdat dat de oplossing is met de laagste maatschappelijke kosten. De woningcorporaties zijn een belangrijke partner, omdat zij veel bezit hebben in de wijk. In 2024 zijn we een integraal uitgangspuntenkader overeengekomen met de woningcorporaties, waarin staat beschreven aan welke eisen de warmtevoorziening in Zuidwest moet voldoen. We hebben de mogelijke organisatievormen voor de aanleg van een nieuw warmtenet onderzocht, zodat we werken volgens de voorgenomen Wet collectieve warmte (Wcw). In 2025 onderzoeken we de mogelijkheden voor de gezamenlijke aanleg van riool en warmtenet, werken we aan een inkoopstrategie voor de warmte infrastructuur en aan een eerste uitvoeringsplan, op buurtniveau. De ambitie is om in 2027 de eerste woningen in Zuidwest om te schakelen naar een betaalbare, duurzame warmtevoorziening.

In Meerburg hanteren we een integrale wijkaanpak, waarbij we zoveel mogelijk koppelkansen in de wijk benutten. We houden bij de duurzame wijkvernieuwing rekening met de warmtetransitie, door onder- en bovengronds ruimte te reserveren voor een mogelijk toekomstig warmtenet en bijbehorende installaties, zoals warmteoverdrachtstations. In 2024 is de startnotitie Meerburg vastgesteld door het college en in 2025 activeren we de wijk verder door veel (fysiek) aanwezig te zijn. We halen zorgen en aandachtspunten op van bewoners en andere stakeholders over de omschakeling naar aardgasvrij. Ook onderzoeken we de mogelijke warmteoplossingen, naast het uitbreiden van het stadswarmtenet. Die optie is onzeker geworden door de positie van Vattenfall. Vervolgens stellen we mogelijk een warmtekavel vast. De ambitie is om Meerburg eind 2033 volledig aardgasvrij te hebben gemaakt.

In de Stevenshof houden we dezelfde fasering aan, met een andere opgave. Hier brengen we de stakeholders (inclusief Vattenfall vanwege de aanwezigheid van stadswarmte) bij elkaar om van het kookgas af te gaan, waardoor deze wijk snel aardgasvrij kan worden. Voor de Stevenshof is in 2024 een startnotitie vastgesteld door het college. Gesteund door een motie bij de behandeling van de Kaderbrief in 2024, versnellen we in 2025 de overstap door een ontzorgingsaanpak op te zetten waardoor bewoners makkelijk kunnen overstappen op inductie koken. Daar horen een toegankelijke website en een financieel aanbod vanuit de gemeente bij. We hebben de ambitie om in de Stevenshof binnen tien jaar aardgasvrij te zijn.

In de Merenwijk werken we nadrukkelijk samen met twee bewonersinitiatieven; Duurzame Energie Merenwijk (DEM) en Tegengas. Met hen werken we samen voor de buurten met voornamelijk particulier woningbezit (Leedewijk, Zijlwijk en een deel van de Slaaghwijk). In 2024 stelde het college een startnotitie vast; in 2025 betrekken we de rest van de wijk verder, onderzoeken we de beste warmteoplossing per buurt en stellen we een eerste uitvoeringsplan (op buurtniveau) op.

Instrumenten

De warmtetransitie is nog volop in ontwikkeling en dat geldt ook voor het bijbehorende instrumentarium. De belangrijkste wetten zijn de Wgiw (Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie) en Wcw (Wet collectieve warmte). In 2024 is de Wgiw behandeld in de Tweede Kamer en aangenomen, wat gemeenten (vanaf de inwerkingtreding 1 januari 2025) de bevoegdheid geeft om de aardgaslevering in een wijk te beëindigen (met inachtneming van de redelijke termijn van acht jaar). We zien als gemeente de toegevoegde waarde van de Wgiw, omdat collectiviteit belangrijk is voor de betaalbaarheid van de transitie. De Wcw wordt begin 2025 besproken in de Tweede Kamer, waarna hij (als hij wordt aangenomen) waarschijnlijk 1 juli 2025 in werking treedt. We bereiden ons daarop voor door in de startwijken te kiezen voor een organisatievorm die past in de Wcw, die een publiek meerderheidsbelang in warmtenetten voorschrijft.

We verkennen de mogelijkheden voor de oprichting van een publiek integraal warmtebedrijf (PIW), waar we als gemeente in deelnemen. Een mogelijkheid is om dat op WLR (Warmte Leidse Regio) niveau te doen, met de samenwerkende gemeenten Voorschoten, Katwijk, Zoeterwoude, Leiderdorp en Oegstgeest. In 2025 werken we verder aan de besluitvorming over een dergelijke oprichting, in zes afzonderlijke gemeenteraden. Ondertussen bekijken we welke stappen we als Leiden zelf kunnen nemen om ons voor te bereiden op de aanleg van warmtenetten in de eerste buurten. In 2025 werken we ook aan een uitgangspuntenkader voor de gebiedsgerichte warmtetransitie (UGW). Hierin spreekt de Leidse gemeenteraad zich uit over uitgangspunten ten aanzien van de betaalbaarheid van de transitie, rolneming van de gemeente in het kader van de Wcw (in nieuwe en de uitbreiding van bestaande warmtenetten) en op welke manier we omgaan met bewonersinitiatieven die zelf met (collectieve, lokale) warmte aan de slag willen. We stellen bovendien een warmteprogramma op, waarin we keuzes maken over welke warmteoplossing waar en wanneer in de stad gerealiseerd moeten worden. Het warmteprogramma is een vervolg op de Transitievisie Warmte uit 2022.

Financiering van de warmtetransitie

In de kaderbrief 2025-2028 is € 6,4 miljoen incidenteel en € 47,1 miljoen financieringsbudget voor de periode 2025-2028 gereserveerd om de noodzakelijke financiële slagkracht te creëren, zodat in 2030 8.000 bestaande woningen aangesloten zijn op het warmtenet. In de komende periode volgt besluitvorming over hoe deze middelen op een zo effectief mogelijke manier in te zetten, bijvoorbeeld in de gebiedsaanpak van Leiden Zuidwest en bij het publieke warmtebedrijf in de Leidse regio. Dit alles met de bedoeling om de warmtetransitie haalbaar en betaalbaar te maken.

Lokale initiatieven

Er is Leiden veel kennis aanwezig over de warmtetransitie. Verschillende initiatieven zijn opgezet om te verduurzamen en mogelijkheden te onderzoeken om aardgasvrij te worden. We ondersteunen de initiatiefnemers daar zo goed mogelijk bij, door open en transparant te zijn over plannen van de gemeente. Bijvoorbeeld door een 'energiedoeners evenement' te organiseren waar initiatiefnemers kennis met elkaar kunnen delen. En door middel van subsidie, soms in samenwerking met de provincie Zuid-Holland. We zijn benaderbaar en blijven in gesprek, zodat we snappen waar de behoefte voor de initiatieven ligt. Er staat een interactieve kaart online, waar per wijk en buurt op staat welke warmteoplossing we verwachten en (ongeveer) wanneer. Op die manier kunnen initiatiefnemers hun medebewoners goed adviseren over te nemen duurzaamheidsmaatregelen. We zijn op deze manier in gesprek met initiatiefnemers uit de Merenwijk, Waardeiland/de Waard, Vogelwijk, Houtkwartier en de Profburgwijk.

Effectindicatoren bij 6D Energietransitie*

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2025	2026	2027	2028	
6D1 Klimaatneutrale gebouwde omgeving in 2050						
6D1.a CO2 uitstoot gebouwde omgeving, in tonnen	265.000 (2020) 275.000 (2021) 245.000 (2022)	225.000	215.000	200.000	185.000	RWS, via Klimaatmonitor
6D1.b Percentage huishoudens in energiearmoede	6,0% (2021) 4,2% (2022) 4,9% (2023)	4,0%	3,2%	2,4%	1,6%	TNO
6D1.c Aantal geregistreerde woningen met energielabel E, F of G	7.300 (2021) 7.410 (2022) 7.185 (2023)	4.630	3.705	2.780	1.855	RVO, via Klimaatmonitor
6D1.d Totaal energieverbruik gebouwde omgeving, in TJ	4.400 (2020) 4.300 (2021) 4.000 (2022)	4.500	4.500	4.500	4.500	Klimaatmonitor
6D1.e Aandeel duurzame warmtebronnen in geleverde warmtemix	0% (2021) 0% (2022) 0% (2023)	11%	14%	17%	19%	Warmte-etiket Vattenfall
6D1.f CO2-emissie van het warmtenet per GJ, in kg	37,2 (2021) 42,8 (2022) 46,3 (2023)	27	24	22	19	Warmte-etiket vattenfall
6D1.g Hernieuwbare elektriciteit via zon, in TJ	76 (2021) 109 (2022) 136 (2023)	168	188	209	230	CBS, via klimaatmonitor
6D1.h Percentage bekende hernieuwbare energie	4% (2020) 5% (2021) 6% (2022)	20%	23%	27%	30%	Klimaatmonitor
6D1.i Aantal woningen op een warmtenet	13.000 (2020) 13.000 (2021) 13.000 (2022)	16.600	17.600	18.500	19.400	CBS, via Klimaatmonitor
6D1.j Aantal woningen met elektrische verwarming	1.600 (2020) 1.900 (2021) 2.500 (2022)	4.200	4.700	5.300	5.900	CBS, via klimaatmonitor
6D1.k Aantal woningen dat gebruik maakt van een aardgasinstallatie	41.800 (2020) 41.800 (2021) 42.900 (2022)	36.000	34.600	33.100	31.700	CBS, via Klimaatmonitor

* Deze nieuwe effectindicatoren zijn aangekondigd in de Kaderbrief 2024. Daar zijn streefwaarden voor 2030 en 2050 bepaald. In bovenstaande tabel zijn deze streefwaarden voor de tussenliggende jaren berekend. Dit is vooral om vinger aan de pols te houden; de streefwaarden zijn een indicatie van de gewenste richting.

Kaderstellende beleidsstukken

Onderstaand overzicht omvat de afgelopen 5 jaar.

- RV 24.0058 Vermogensbeheer Grondexploitaties 2024-2028
- RV 24.0057 Meerjarenperspectief Grondexploitaties plus 2024
- RV 24.0046 Verordening duurzaamheidsleningen Leiden 2024
- RV 24.0044 Nota van Uitgangspunten en Uitvoeringskrediet Gooimeerlaan 25 (incl. err)
- RV 24.0036 Bestemmingsplan Rhijnvreugd
- RV 24.0034 Vaststellen bestemmingsplan Touw (hoek Sumatrastraat-Antillenstraat)
- RV 24.0061 Wijziging Verordening voor de fysieke leefomgeving Leiden 2020, slotbepaling (technische wijziging)
- RV 24.0029 Adviezen burgerberaad versnellen energietransitie incl am
- RV 24.0022 Vaststellen bestemmingsplan 'Woongebouw De Kopermolen'
- RV 24.0024 Vaststelling bestemmingsplan Humanities Campus
- RV 24.0023 Vaststellen Beeldkwaliteitplan Humanities Campus
- RV 24.0027 Vaststelling bestemmingsplan Bizetpad
- RV 24.0028 Vaststelling grondexploitatie Bizetpad t.b.v. realisatie woningbouwprogramma door Ons Doel
- RV 24.0026 Ontwerp omgevingsvergunning en afgifte ontwerp verklaring van geen bedenkingen LBSP, Sport- en tentamen centrum
- RV 24.0018 Ontwerp-VVGB Fietsenstalling Lange Mare bij de Hartbrugkerk
- RV 24.0016 Verruimen mogelijkheden voor zonnepanelen op dakvlakken met dakkapellen in beschermd stadsgezicht
- RV 24.0007 Ruimtelijke en programmatische beleidskaders voor Prins6 en Rijtjes (incl. am)
- RV 24.0003 Wensen en bedenkingen Jaarverslag 2023 en Uitvoeringprogramma 2024 Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH)
- RV 23.0130 Kaders Herontwikkeling Rivierenbuurt
- RV 23.0131 Wijziging op de Verordening voor de fysieke leefomgeving Leiden 2020 – najaar 2023, markten en terrassen en rectificatie vanwege samenloop
- RV 23.0126 Vaststelling bestemmingsplan Plesmanlaan 100
- RV 23.0125 Herinrichting Openbare Ruimte Verbeekstraat (incl. erratum)
- RV 24.0005 Wijziging van de Huisvestingsverordening, onderdeel woonruimtevoorraad, Leiden 2021 en 2024
- RV 23.0119 Uitvoeringsbesluit Gebiedsontwikkeling Telderskade – Deelproject Vijfhoven (incl. errata)
- RV 23.0116 Pakket Woningmarktregulerende Maatregelen
- RV 23.0113 Benoemingsbesluit leden Welstands- en Monumentencommissie Leiden
- RV 23.0112 Afgifte definitieve vvgb Schelpenkade 35A
- RV 23.0084 Voorbereidingsbesluit Energiepark 2023
- RV 23.0082 Aanscherping adviesrecht onder de Omgevingswet
- RV 23.0081 Delegatiebesluit Omgevingsplan Leiden 2023
- RV 23.0080 Vaststelling bestemmingsplan Corantijnstraat
- RV 23.0079 Vaststelling bestemmingsplan, beeldkwaliteitsplan en beleidsregel Energiepark e.o.
- RV 23.0063 Vaststelling bestemmingsplan Willem de Zwijger blok 1 tm 5
- RV 23.0062 Vaststelling bestemmingsplan Morspoortgebied
- RV 23.0055 Voortzetting samenwerking warmte Leidse Regio
- RV 23.0060 Verordening tot wijziging van de Verordening voor de fysieke leefomgeving Leiden 2020 – najaar 2023 (m.b.t. reclame, overlast fietsen en terrassen)
- RV 23.0056 Vaststelling van de Verordening nadeelcompensatie gemeente Leiden 2023
- RV 23.0051 Vermogensbeheer Grondexploitaties 2023-2027
- RV 23.0050 Meerjaren Perspectief Grondexploitaties Plus 2023 (MPGPlus 2023)
- RV 23.0054 Aanpassen percentages sociaal en middelduur in de Woonvisie 2020-2030 en de Uitvoeringsagenda Wonen 2020-2023 en wijziging Verordening doelgroepenwoningbouw Leiden 2021 (1e wijziging)
- RV 23.0038 Nota van Uitgangspunten woningbouwontwikkeling Lorentzhof Fase 2
- RV 23.0035 Bestemmingsplan Watergeuskade
- RV 23.0036 Beeldkwaliteitsplan Watergeuskade en wijzigen Welstandsnota Leiden 2020
- RV 23.0029 Aanvullend krediet fietsenstalling de Geus
- RV 23.0027 Bestemmingsplan P.J. Blokhof (gecoördineerde besluitvorming)
- RV 23.0028 Uitvoeringskrediet Huis van de Buurt, fase 1, Boshuizerkade 119
- RV 23.0021 Vaststellen stedenbouwkundig plan Humanities Campus
- RV 23.0016 Burgerberaad versnellen energietransitie
- RV 23.0024 Raadsvoorstel Rhijnvreugd openen grondexploitatie met bijbehorend krediet
- RV 23.0009 Kaderbesluit gebiedsontwikkeling Park De Zwijger en aanvullende kaders Leidse Ring Noord Willem de Zwijgerlaan
- RV 23.0008 Wensen en bedenkingen VTH-Uitvoeringsprogramma van 2023

- RV 23.0007 Vaststelling bestemmingsplan 'Lammenschansweg – Zirro en Schouls'
- RV 23.0006 Wensen en bedenkingen op de Regionale Woonagenda en Regionale Huisvestingsverordening
- RV 23.0005 Afgifte ontwerp verklaring van geen bezwaar (vvgb) Schelpenkade 35A
- RV 22.0092 Schrappen kleureneis voor zonnepanelen in zuidelijke schil
- RV 22.0091 Aanvraag gemeentegarantie Stichting Universitaire Woonwijk Boerhaave, nieuwbouw 51 woningen Mariënpoolstraat
- RV 22.0076 Vaststelling grondexploitatie Morspoortterrein t.b.v. realisatie van het beoogde bouwprogramma (incl. Am))
- RV 22.0065 Vaststellen Beleidsplan Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH) 2023-2027 (incl. erratum)
- RV 22.0068 Verordening tot wijziging van de Verordening voor de fysieke leefomgeving Leiden 2020 – najaar 2022
- RV 22.0058 Vermogensbeheer Grondexploitaties 2022-2026
- RV 22.0062 Coördinatieverordening Leiden 2023
- RV 22.0055 Afgifte definitieve VVGB Morsweg naast 60
- RV 22.0054 Afgifte ontwerp VVGB woonark Schelpenkade 62a
- RV 22.0044 Vaststelling Verordening op de gemeentelijke adviescommissie omgevingskwaliteit Leiden 2023 (WML)
- RV 22.0045 Vaststelling bestemmingsplan Turkoois
- RV 22.0036 Vaststelling bestemmingsplan De Premier Vijf Meilaan 210
- RV 22.0035 Vaststelling Beeldkwaliteitsplan De Premier en wijzigen Welstandsnota Leiden 2020
- RV 22.0021 Vaststelling bestemmingsplan Rooseveltstraat 65-79 gecoördineerde besluitvorming
- RV 22.0033 Ontwerp Verklaring van geen bedenkingen ten behoeve van uitgebreide omgevingsvergunning schip Sneeuwwitje Ankerpark
- RV 22.0022 Ontwerp omgevingsvergunning en afgifte ontwerp verklaring van geen bedenkingen Archimedesweg 15
- RV 22.0003 Lijst van gevallen adviesrecht onder de Omgevingswet
- Motie VOD VVD Maatwerk per straat
- RV 22.0007 Vaststelling Transitievisie Warmte Leiden
- RV 22.0012 Ontwerp omgevingsvergunning Morsweg naast 60 (071 Nieuwe Parels)
- RV 22.0003 Lijst van gevallen adviesrecht onder de Omgevingswet
- RV 22.0008 Vaststelling bestemmingsplan Lammenschansweg Omega-locatie
- RV 21.0139 Vaststelling Verordening bodemenergiesystemen gemeente Leiden 2022
- RV 21.0135 Vaststellen bestemmingsplan Mary Zeldenrustweg 18
- RV 21.0132 Toetsingskader voor kwaliteit van hoogbouw
- RV 21.0119 Stedenbouwkundig plan Pesthuis
- RV 21.0101 Vaststellen ontwikkelperspectief Leiden-Noord
- RV 21.0091 Nota van Uitgangspunten bouwplan Verbeekstraat
- RV 21.0079 Nota van Uitgangspunten woningbouw Corantijnstraat
- RV 21.0089 Vaststelling bestemmingsplan Haagweg- Noordman
- RV 21.0072 Vaststelling bestemmingsplan Groenordbedrijven
- RV 21.0078 Vaststelling Omgevingsvisie Leiden 2040 1.1
- RV 21.0056 Strategische uitgangspunten omgevingsplan Leiden
- RV 21.0092 Huisvestingsverordening als onderdeel van de Verordening Fysieke Leefomgeving Leiden en standstill verkamering
- RV 21.0087 Bestuurlijke werkafspraken Omgevingswet: werkwijzer bestuur
- RV 21.0061 Start projecten Vlietzone-Midden, Sportpark De Mors, Gemeentewerf en Duurzaamheidsplein
- RV 21.0030 Gebiedsvisie Roosevelt-West
- RV 21.0044 Mogelijkheden starterslening
- RV 21.0074 Vaststelling bestemmingsplan Lammenschansweg HOF 36
- RV 21.0055 Nota van Uitgangspunten P.J. Blokhof
- RV 21.0058 Kaderbesluit herontwikkeling Werninkterrein
- RV 21.0038 Gebiedsvisie Stationsgebied
- RV 21.0042 Vaststelling bestemmingsplan De Geus
- RV 21.0040 Kaderbesluit Groene Kaasmarkt
- RV 21.0031 Nota Kostenverhaal
- RV 21.0046 Vaststellen Regionale Energiestrategie (RES)
- RV 21.0043 Wensen en bedenkingen Regionale Omgevingsagenda Holland Rijnland
- RV. 21.0026 Raadsvoorstel samenwerking warmtetransitie Leidse regio en restwarmte via warmtelinQ+
- RV 21.0019 Afgifte verklaring van geen bedenkingen voor de uitgebreide omgevingsvergunningen Ypenburgbocht
- RV 21.0021 Vaststellen tweede tranche van de Verordening Fysieke Leefomgeving Leiden
- RV 21.0014 Kaderbesluit gebiedsontwikkeling Telderskade
- RV 21.0007 Verordening doelgroepen woningbouw Leiden 2021
- RV 21.0013 Kaderbesluit Diamantplein
- RV 21.0003 Nota van Uitgangspunten Plesmanlaan 100

- RV 21.0001 Kredietvotering project Kopermolen
- RV 20.0124 Herziening vergoeding administratiekosten erfpacht 2021-2025
- RV 20.0112 Gebiedsvisie Vondelkwartier
- RV 20.0110 Vaststellen Ontwikkelperspectief De Mors: 'Meer Mors, Mooi voor iedereen
- RV 20.0092 Voorbereidingsbesluit Lammenschansstrip
- RV 20.0081 Concept-Regionale Omgevingsagenda 2040, aan de slag met Hart van Holland: vaststelling wensen en bedenkingen, aanbieding aan de raad.
- RV 20.0079 Vaststellen Verordening fysieke leefomgeving en intrekking en wijzigingen verordeningen
- RV 20.0070 Vaststelling bestemmingsplan 'Dolfijn 't Schippertje
- RV 20.0064 Aanpassing Welstandsnota 2014 inzake regels voor toepassing zonnepanelen.
- RV 20.0056 Gebiedsvisie Schipholweg
- RV 20.0053 Vaststellen bestemmingsplan Brahmsslaan 80
- RV 20.0048 Vaststelling Huisvestingsverordening, onderdeel woonruimtevoorraad, Leiden 2020
- RV 20.0042 Vaststellen bestemmingsplan Statendijck
- RV20.0039 Concept-Regionale Energie Strategie (concept-RES): vaststelling wensen en bedenkingen
- RV 20.0033 Stedenbouwkundig Programma van Eisen Kaasmarkt na inspraak
- RV 20.0032 Handelingsperspectief gemeente Leiden in de energietransitie
- RV 20.0023 Wensen en bedenkingen inzake voorgenomen besluit tot een enkelvoudige onderhandse selectie van het consortium van de marktpartijen Bouwfonds Property Development, Steenvlinder en de MeijerBergman Erfgoed Groep in nauwe samenwerking met het burgerinitiatief Nieuw Leids Bolwerk gericht op een haalbaarheidsonderzoek van zes maanden.
- RV 20.0021 Verordening Duurzaamheidsvoucher Leiden 2020
- RV 20.0018 Verlenging Vergunningverlening, Toezicht en Handhavings (VTH-) Beleidsplan 2016-2018 tot invoering Omgevingswet
- RV 20.0014 Vaststelling Bestemmingsplan Binnenstad 1e partiele herziening
- RV 20.0012 Raadsvoorstel Nota van Uitgangspunten Bizetpad 1
- RV 20.0011 Vaststelling Beeldkwaliteitsplan Scal-locatie
- RV 19.0166 Raamwerk Omgevingswet-instrumentarium gemeenteraad
- RV 19.0165 Verrijking stedenbouwkundig plan 'Stationsgebied Leiden

Programmakosten

Stedelijke ontwikkeling bedragen x € 1.000,-		Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Meerjarenraming		
					2026	2027	2028
Ruimtelijke planvorming en plantoetsing	Lasten	9.109	11.916	11.468	9.552	9.454	9.442
	Baten	-5.279	-5.480	-5.390	-5.526	-5.526	-5.526
Saldo		3.830	6.435	6.079	4.026	3.929	3.916
Gemeentelijk vastgoed	Lasten	33.921	34.658	25.319	24.059	26.485	26.281
	Baten	-29.504	-29.234	-25.989	-23.958	-27.462	-24.712
Saldo		4.417	5.424	-670	102	-977	1.569
Wonen	Lasten	612	775	712	929	747	744
	Baten	0	-242	-94	0	0	0
Saldo		612	533	619	929	747	744
Energietransitie	Lasten	4.934	9.049	4.289	2.858	9.362	2.770
	Baten	-3.701	-5.799	-2.840	-2.789	-2.789	-2.421
Saldo		1.233	3.250	1.449	69	6.573	348
Programma	Lasten	48.576	56.397	41.789	37.398	46.048	39.237
	Baten	-38.484	-40.755	-34.313	-32.273	-35.777	-32.659
Saldo van baten en lasten		10.092	15.642	7.477	5.126	10.271	6.578
Reserves	Toevoeging	19.169	6.536	4.711	3.088	5.467	2.106
	Onttrekking	-18.311	-11.395	-3.303	-2.400	-7.310	-2.267
Mutaties reserves		858	-4.859	1.408	688	-1.843	-161
Resultaat		10.950	10.782	8.885	5.814	8.428	6.418

Budgettaire ontwikkelingen

De daling en stijging van de lasten en de baten worden onder andere veroorzaakt door de indexering van budgetten, doorrekening van de kostenverdeelstaat en de kapitaallasten die zijn berekend vanuit het meerjareninvesteringsplan 2025-2028. Beleidswijzigingen met financiële consequenties worden hierna per beleidsterrein toegelicht.

Beleidsterrein Ruimtelijke planvorming en plantoetsing

In 2025 zijn de begrote lasten binnen dit beleidsterrein € 450.000 lager dan in 2024. Deze verlaging betreft, naast bovengenoemde budgettaire ontwikkelingen, het wegvallen van het incidentele budget in 2024 voor aanjagen verstedelijkingsdoelen (€ 150.000) en het incidentele budget in 2024 voor aanpassing vergunningensysteem (€ 375.000).

De begrote baten zijn in 2025 € 90.000 lager dan in 2024. De verlaging van de baten komt tot stand doordat:

- de begrote bijdrage van private initiatiefnemers van bouwplannen is in 2025 € 460.000 lager dan in 2024. Dit betreft een bijdrage per woningbouwequivalent die opgenomen wordt als standaardbepaling bij het sluiten van anterieure overeenkomsten;
- de begrote leges bij bouwvergunningen zijn in 2025 € 320.000 hoger dan in 2024;
- in 2025 is de bijdrage voor Kennisregio aan zee € 50.000 hoger dan in 2024.

Beleidsterrein Gemeentelijk vastgoed

Ten opzichte van 2024 zijn de lasten € 9,3 miljoen lager. Naast bovengenoemde budgettaire ontwikkelingen is dit het gevolg van:

- verschillen in jaarschijven van de onderliggende grondexploitaties / projecten zoals opgenomen in de prestatie 'Opstellen Meerjaren Perspectief Grondexploitaties en Vermogensbeheer Grondexploitaties'. De plankosten van de uit te voeren werkzaamheden zijn jaarlijks niet constant. Deze verschillen hebben geen effect op het begrote resultaat van Programma 6, omdat het saldo van ieder jaarschijf via het onderhanden werk naar de balans wordt geboekt;
- daling van lasten bij de prestatie 'Opstellen Meerjaren Perspectief Grondexploitaties en Vermogensbeheer Grondexploitaties' als gevolg van minder incidentele exploitatie-bijdragen aan kredieten in 2025

(€ 3,6 miljoen), hetgeen wordt gecompenseerd door een lagere onttrekking aan verschillende reserves voor hetzelfde bedrag;

- voor Verkoop gemeentelijk vastgoed is de verwachting dat in 2025 meer panden verkocht gaan worden dan in 2024. Hierdoor zijn de lasten van verkoop gemeentelijk vastgoed € 0,4 miljoen hoger dan in 2024;
- in 2024 is een incidenteel budget begroot voor het project Trien Semlerstraat (€ 400.000).

Ten opzicht van 2024 zijn de baten € 3,2 miljoen lager. Dit als gevolg van:

- verschillen in jaarschijven van de onderliggende grondexploitaties / projecten zoals opgenomen in de prestatie 'Opstellen Meerjaren Perspectief Grondexploitaties en Vermogensbeheer Grondexploitaties'. De opbrengsten middels (grond)verkoop zijn jaarlijks niet constant. Deze verschillen hebben geen effect op het begrote resultaat van Programma 6, omdat het saldo van ieder jaarschijf via het onderhanden werk naar de balans wordt geboekt;
- voor Verkoop gemeentelijk vastgoed is de verwachting dat in 2025 meer panden verkocht gaan worden dan in 2024. Hierdoor zijn de opbrengsten van verkoop gemeentelijk vastgoed € 1,4 miljoen hoger dan in 2024.

Beleidssterrein Wonen

De daling in lasten in 2025 ten opzichte van 2024 van € 62.000 binnen het beleidssterrein Wonen wordt dit naast bovengenoemde budgettaire ontwikkelingen veroorzaakt doordat:

- in 2025 is het incidentele budget voor een subsidie (Easyfunders) € 77.000 lager dan in 2024;

Beleidssterrein Energietransitie

In 2025 zijn de begrote lasten binnen dit beleidssterrein € 4,8 miljoen lager dan in 2024. Deze verlaging van de lasten komt, naast bovengenoemde budgettaire ontwikkelingen, tot stand doordat:

- Er in 2024 incidenteel budget beschikbaar is voor de aanpak van energiearmoede (€ 1,5 miljoen). Deze middelen mogen tot en met 2025 besteed worden;
- Er in 2024 budget beschikbaar is voor meerjarige uitvoering duurzaamheidsleningen. Het budget (€ 430.000) is geheel in 2024 begroot;
- Er in 2024 eenmalig incidenteel budget beschikbaar is gesteld voor het burgerberaad (€ 220.000);
- Er in 2024 eenmalig incidenteel budget beschikbaar voor de Specifieke Uitkering Lokale Aanpak Isolatie om slecht geïsoleerde woningen te isoleren (€ 1,1 miljoen);
- Er in 2024 incidenteel budget beschikbaar is voor het regionale programma Warmte Leidse Regio (€ 700.000);
- Er bij de Kaderbrief 2023-2027 voor de jaren 2023-2025 budget beschikbaar gesteld om het overbelaste elektriciteitsnetwerk aan te pakken. Het budget in 2025 is € 100.000 lager dan het budget in 2024.

In 2025 zijn de begrote baten binnen dit beleidssterrein € 3,0 miljoen lager dan in 2024. Dit is het gevolg van de hogere rijksbijdrage voor de aanpak energiearmoede (€ 2,9 miljoen) in 2024 en de bijdrage van de regio (de zes gemeenten Katwijk, Leiden, Leiderdorp, Oegstgeest, Voorschoten en Zoeterwoude) voor het regionale programma warmte Leidse regio is in 2024 € 65.000 hoger dan in 2025.

Reserves

Reserves programma 6 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Reserve grondexploitaties P6	Toevoeging	11.551	2.356	2.720	1.460	4.210	1.460
	Onttrekking	-9.932	-6.559	-935	-682	-619	-575
Saldo		1.619	-4.203	1.785	778	3.592	885
Reserve bovenwijkse voorz. Grondbedr. P6	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-40	0	0	0	0	0
Saldo		-40	0	0	0	0	0
Reserve afkoopsommen erfpacht	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-1.508	-1.688	-1.688	-1.688	-1.688	-1.688
Saldo		-1.508	-1.688	-1.688	-1.688	-1.688	-1.688
Reserve afkoop adm.kst. Erfpacht	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-3	-3	-3	-3	-3	-3
Saldo		-3	-3	-3	-3	-3	-3
Egalisatiereserve inkomsten bouwleges P6	Toevoeging	1.088	0	0	0	0	0

Reserves programma 6 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
	Onttrekking	0	-714	-339	0	-5.000	0
Saldo		1.088	-714	-339	0	-5.000	0
Reserve sociale huurwoningen	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-130	0	0	0	0	0
Saldo		-130	0	0	0	0	0
Reserve Leids uitvoeringspr LUBO 2016 P6	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-298	-850	0	0	0	0
Saldo		-298	-850	0	0	0	0
Reserve herstruct.woongebieden SvZ&V	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	0	0	0	0
Saldo		0	0	0	0	0	0
Reserve herstruct.woongebieden Ons Doel	Toevoeging	26	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-3.695	0	0	0	0	0
Saldo		-3.669	0	0	0	0	0
Reserve risico's projecten in uitvoering	Toevoeging	4.117	1.784	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	0	0	0	0
Saldo		4.117	1.784	0	0	0	0
Reserve risico's bijzondere projecten P6	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-2.300	0	0	0	0	0
Saldo		-2.300	0	0	0	0	0
Reserve Stedelijke Ontwikkeling P6	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-51	-281	0	0	0	0
Saldo		-51	-281	0	0	0	0
Reserve asbestsanering (P6)	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	-155	0	0	0	0
Saldo		0	-155	0	0	0	0
Reserve herontw. Stationsgebied eo	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-10	0	0	0	0	0
Saldo		-10	0	0	0	0	0
Reserve parkeren P6	Toevoeging	0	0	-26	0	-26	-26
	Onttrekking	-26	-26	0	-26	0	0
Saldo		-26	-26	-26	-26	-26	-26
Reserve bedrijfsvoering plankosten P6	Toevoeging	488	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	-37	0	0	0	0
Saldo		488	-37	0	0	0	0
Reserve Duurzame Stad P6	Toevoeging	1.900	2.396	2.017	1.628	1.283	672
	Onttrekking	-318	-1.083	-338	0	0	0
Saldo		1.581	1.313	1.679	1.628	1.283	672
Reserves programma 6		858	-4.859	1.408	688	-1.843	-161

Reserve Grondexploitatie P6

De reserve Grondexploitatie wordt deels gevoed via bestemming bij de jaarrekening, door positieve resultaten van grondexploitatie, verkoopopbrengsten van panden en gronden en het resultaat van erfpacht. Voor 2025 is een storting voorzien van € 2.720.000.

In 2025 is een onttrekking voorzien van € 935.000 bestaande uit:

- dekking kapitaallasten Morsweg 1 ter hoogte van € 46.000
- beheerskosten strategisch vastgoed € 490.000
- resultaat erfpacht € 250.000
- dekking onrendabele top deelgebied binnen project De Zwijger € 85.000
- budget Provada € 75.000

Reserve Afkoopsommen erfpacht

De ontvangen afkoopsommen erfpachtcanon worden aan de reserve toegevoegd. In 2025 is een onttrekking voorzien van € 1.688.487 als gevolg van resultaat regulier erfpacht, herzien erfpachtexploitatie en afkoopsommen erfpacht.

Reserve Afkoop administratiekosten erfpacht

De ontvangen afkoopsommen administratiekosten worden aan de reserve toegevoegd. Jaarlijks valt een evenredig deel van de reserve vrij. In 2025 is een regulier vrijval voorzien van € 3.000.

Reserve Inkomsten bouwleges P6

In 2025 is een onttrekking voorzien van € 340.000 voor handhaving naleving bouwregelgeving.

Reserve Parkeren P6

In 2025 is een onttrekking voorzien van € 26.000 voor beheerskosten parkeerapparatuur Houtkwartier.

Reserve Duurzame stad P6

In 2025 is een storting van € 2,0 miljoen begroot. Deze bestaat uit een structurele storting van € 3,0 miljoen besloten in het beleidsakkoord 'Samen maken we de Stad' (2018-2022), aanvullende stortingen vanuit het Integraal waterketenplan € 500.000, bijdrage parkeren € 1,3 miljoen en bijdrage kostenverhaal bij de particuliere ontwikkelaars € 600.000. De storting is verlaagd met de kapitaallasten voor investeringen (€ 720.000 in 2025 en oplopend tot € 3,5 miljoen in 2030) en voor de structurele exploitatielasten voor duurzame verstedelijking € 370.000, voor duurzame mobiliteit € 150.000, voor energietransitie € 1.050.000 (vanaf 2026 € 850.000 en vanaf 2031 € 745.000), voor klimaatadaptatie € 185.000 (vanaf 2031 € 80.000) en voor opgave circulaire economie € 500.000 (vanaf 2031 € 395.000).

In 2025 is een onttrekking voorzien van € 338.000 voor het versterken van het programma energietransitie.

Investerings

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	VK/ NK	Bijdrage derden/ reserves	2025	2026	2027	2028
06A201	Behandeling verzoeken omvergunningen	Openbare ruimte Humanities Campus	Maatsch.	N	NK	119	-	-	936	-
06B102	Opstellen MPG en Vermogensbeheer	GL Stationsplein en Stationsweg 10 jr	Maatsch.	N	NK	3.500	-	3.500	-	-
06B103	Exploiteren van gemeentelijke gebouwen	Verduurzaming vastgoed fase 3	Econ.	N	VK	-	4.983	-	-	-
06B103	Exploiteren van gemeentelijke gebouwen	Gebouw Apothekersdijk 33 2025	Econ.	V		-	-	1.602	-	-
06B103	Exploiteren van gemeentelijke gebouwen	Muziekschool Hazewindsteeg	Econ.	V		1.090	-	3.936	-	-
06B103	Exploiteren van gemeentelijke gebouwen	Verbouwing bibliotheek Nieuwstraat	Econ.	V		2.036	23.115	-	-	-
06B103	Exploiteren van gemeentelijke gebouwen	Gebiedsontwikkeling Telderskade	Maatsch.	N	VK	300	4.700	-	-	-

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	VK/ NK	Bijdrage derden/ reserves	2025	2026	2027	2028
06B103	Exploiteren van gemeentelijke gebouwen	Technische installaties De Waag 2026	Econ.	V		-	-	451	-	-
06B103	Exploiteren van gemeentelijke gebouwen	installaties Marienpoelstraat 1a	Econ.	V		-	-	-	-	100
06B103	Exploiteren van gemeentelijke gebouwen	Vervangen zonwering Sumatrastraat	Econ.	V		-	-	-	-	50
	Totaal programma 6					7.045	32.798	9.488	936	150

In bovenstaand overzicht staan de investeringen zoals deze zijn opgenomen in het investeringsplan 2025-2028. In paragraaf 4.2.2 Investeringsplan wordt de ontwikkeling van de kapitaallasten toegelicht en staat een overzicht met te vóóren kredieten.

Subsidies

	subsiestaat 2024	subsiestaat 2025
Subsidie saldo	1.871.450	1.115.490

Het volledige subsidie-overzicht is opgenomen in paragraaf 3.2.8 subsidies.

7

Jeugd en onderwijs

Jeugd en onderwijs

<i>Programmanummer</i>	7
<i>Commissie</i>	Onderwijs en Samenleving
<i>Portefeuille(s)</i>	Kanselijkheid, Jeugd & Onderwijs

De missie van het programma Jeugd en onderwijs luidt:

In Leiden groeien kinderen en jongeren gezond en veilig op in een stimulerende omgeving, zodat zij hun talenten volledig kunnen ontwikkelen en volwaardig aan de samenleving kunnen deelnemen.

Inleiding

De gemeente Leiden ondersteunt kinderen, jongeren en gezinnen die dat nodig hebben. Dit doen wij vanuit onze Visie Sociaal Domein, waarin centraal staat dat iedereen meetelt en meedoet. De focus ligt hierbij op preventie, zodat vroegtijdig problemen worden aangepakt en we tegelijkertijd het beroep op specialistische jeugdhulp verminderen. Problemen in gezinnen worden integraal aangepakt. Hierbij werken de jeugdteam medewerkers samen met het onderwijs en andere partners die betrokken zijn bij de jeugd. Als het nodig is bieden we specialistische jeugdhulp.

De kostenstijging in de specialistische jeugdhulp is een belangrijk aandachtspunt. Om hierop in te spelen is een bestuurlijke taskforce ingericht. Elk kind en elke jongere in Leiden krijgt - ongeacht achtergrond of situatie - de kans om zich naar vermogen te ontwikkelen en op te groeien tot een zelfstandig burger. Een toekomst waaraan zij en hun ouders zelf kunnen meebouwen. Door gezamenlijke inzet met onze partners verminderen we de ongelijkheid die vaak al voor de geboorte start, doorloopt van de kinderopvang tot aan het basis-, middelbaar-, speciaal- en voortgezet (beroeps)onderwijs.

Leiden is een onderwijsstad, waar kinderen en jongeren hun talenten kunnen ontdekken van peuterspeelzaal tot mbo, hbo en universiteit. Helaas krijgt niet iedereen in de stad dezelfde kansen om die rijke leeromgeving te benutten. Om dit te verbeteren zijn er ongelijke investeringen nodig volgens de Leidse Visie Gelijke Kansen 2023. We streven naar een divers, duurzaam en toekomstbestendig scholenlandschap dat stimulerend, gezond, inclusief en passend is. Er is onzekerheid over de beschikbare middelen na 2025, door aangekondigde bezuinigingen in het Hoofdlijnenakkoord van het kabinet. Een voorbeeld daarvan zijn de mogelijke decentralisatie van onderwijsachterstanden én voortijdig schoolverlaten en het stoppen van steun voor initiatieven als de Maatschappelijke Diensttijd (MDT) en School en Omgeving. Het Hoofdlijnenakkoord is verder uitgewerkt in de Rijksbegroting 2025. Na Prinsjesdag gaan we hierover in gesprek met onze partners.

Taskforce Jeugdhulp

De portefeuillehouders jeugd in Holland Rijnland hebben een bestuurlijke Taskforce opgericht omdat het stelsel van de jeugdhulp in de regio dreigt vast te lopen door onder andere lange wachttijden en forse kostenstijgingen. De opdracht van de Taskforce is om te onderzoeken of het ook anders kan, ofwel: welke fundamentele keuzes zijn noodzakelijk om meer sturing te kunnen geven aan het bereiken van de doelen en resultaten van de gemeenschappelijke opdracht in de gespecialiseerde jeugdhulp. In Q4 van 2024 zal de Taskforce met een antwoord komen op de vraag 'kan het ook echt anders?'

Hervormingsagenda Jeugd

De Hervormingsagenda Jeugd bevat een groot pakket afspraken om de jeugdzorg te verbeteren en financieel houdbaar te krijgen. Hierbij ligt de nadruk op het versterken van de veerkracht van de jeugdigen en hun gezinnen in het dagelijkse leven, met inzet van het eigen netwerk. Een belangrijk aandachtspunt hierbij is het verstevigen van de verbindingen tussen gemeenten, beleid en uitvoerende organisaties, zoals jeugdgezondheidszorg, centrum voor jeugd en gezin, de jeugdteams, sociale wijkteams, onderwijs en de partners van de Sterke Sociale Basis (SOL, Inclusio en BuZz). Vanuit de Hervormingsagenda Jeugd wordt in 2025 gewerkt aan diverse thema's. Lokaal wordt ingezet op het verder verstevigen van de jeugdteams en de afbakening van de jeugdhulp. Regionaal wordt gewerkt aan het versterken van de samenwerking bij de inkoop van specialistische jeugdhulp en bij het organiseren van kleinschalige regionale residentiele voorzieningen. Tot slot wordt het gebruik van data voor evaluatie van effectiviteit en beheersbaarheid van jeugdbeleid gestimuleerd. De gemeenteraad zal najaar 2024 nader geïnformeerd worden over de implementatie van de Hervormingsagenda Jeugd in Leiden.

Leiden Kennisstad

Vanuit Leiden Kennisstad (Zie Beleidsterrein 3E Vitale Binnenstad & Kennisstad) willen we bij de opgaven voor jeugd en onderwijs steeds de samenwerking met onze kennispartners opzoeken en versterken. Zo benutten we de meerwaarde van deze instellingen voor onze stad en haar inwoners optimaal en erkennen we de waarde van de stad als rijke leeromgeving voor de ruim 40.000 studenten (mbo, hbo en wo), 20.000 leerlingen in het basis- en middelbaar onderwijs die de stad rijk is én voor bewoners. De twee vlaggenschepen van Leiden Kennisstad die het onderwijs raken, zijn Leren met de Stad en het Leiden Education Fieldlab (LEF). Verder willen we in 2025 specifiek aandacht besteden aan de kracht en het belang van het Leidse onderwijs, door een aantal onderwijsinitiatieven zoals de Nacht van de Leraar of initiatieven rondom gelijke kansen extra in het zonnetje te zetten. Daarnaast werken we in het Leiden Healthy Society Center samen met het mbo, de hogeschool en de universiteit aan een meerjarenplan.

Gelijke kansen

De Leidse Visie Gelijke Kansen 2023 en het uitvoeringsplan Leidse Gelijke Kansen Aanpak worden gebruikt om zowel inhoudelijk als organisatorisch samenhang aan te brengen in de (integrale) Leidse gelijke kansen-opgave. We werken vanuit verbinding met het gezin, de (voor)school, de maatschappelijke partners en kennisinstellingen aan het bestrijden van armoede en het creëren van een rijke leeromgeving waar voor elk kind kansen zijn voor brede ontwikkeling. Ook in 2025 heeft o.a. de inzet van Leidse brugfunctionarissen een grote rol bij het bereiken en begeleiden van gezinnen naar de gemeentelijke regelingen.

De Leidse Gelijke Kansen Aanpak is gestart vanuit de beleidsterreinen onderwijs en armoede. In 2025 wordt verkend of een uitbreiding mogelijk en/of wenselijk is, en zo ja welke uitbreiding. In 2025 ronden we de gemeentelijke NPO-inzet af. De opbrengsten en geleerde lessen van alle projecten en initiatieven worden gedeeld met partners in de stad.

Leidse Educatieve Agenda 2024-2028

De Leidse Educatieve Agenda 2024-2028 'Dat is de KRACHT van Leiden' bevat de gezamenlijke ambities van schoolbesturen, kinderopvang en de gemeente die richting geven aan ons handelen, de gezamenlijke doelen, opgaven en uitvoeringsplannen met het Leidse onderwijs en de kinderopvang. Daarin betrekken we diverse kennisinstellingen voor vervolgonderwijs en culturele en maatschappelijke partijen die nodig zijn om onze ambities te bereiken. De vier ambities die ook voor 2025 richting geven aan de invulling van onze beleidsdoelen zijn:

1. Kansrijk onderwijs voor alle kinderen en jongeren
2. Mentaal en fysiek gezond opgroeien
3. Aantrekkelijke kennis- en onderwijsstad
4. Divers, duurzaam en toekomstbestendig scholenlandschap

Voor elke ambitie zijn specifieke doelen en acties geformuleerd. We werken in 2025 verder aan deze doelen en acties binnen de LEA-werkgroepen. Voor de eerste ambitie geldt dat deze is uitgewerkt binnen het overkoepelende Actieplan Kansrijk Onderwijs Leiden. Zo werken we extra nauw samen in werkgroepen met het onderwijsveld, bijvoorbeeld aan de ambities van het Onderwijskansenbeleid. Denk daarbij aan het vormgeven van een rijke leerdag en de inzet van brugfunctionarissen. Andere activiteiten in het kader van deze ambities zijn de doorontwikkeling van Verwonder om de Hoek en het verbinden van zorg en onderwijs, om meer vanuit een gezamenlijke blik naar vraagstukken te kijken.

Onderwijskansenbeleid, een vliegende start voor ieder kind

De gemeente voert haar wettelijke taken uit om onderwijsachterstanden te voorkomen en te bestrijden. Dit doen we met het Onderwijskansenbeleid, zoals uiteengezet in het in 2024 vastgestelde beleidsplan 'Een Vliegende Start'. In 2025 geven we uitvoering aan dit beleid vanuit het Actieplan Kansrijk Onderwijs Leiden. Bij het voorkomen en bestrijden van (onderwijs)achterstanden zijn twee zaken van groot belang. Ten eerste een vroegtijdige signalering van het risico op een achterstand. Ten tweede een actieve toeleiding naar, en deelname

aan activiteiten en programma's die achterstanden voorkomen en bestrijden. We werken in 2025 gezamenlijk aan de 6 ambities van het vastgestelde Onderwijskansenbeleid, via de bijbehorende werkgroepen Kansrijk Onderwijs:

1. Een vliegende start voor ieder kind
2. Ontwikkeling wordt gestimuleerd in een rijke omgeving
3. Elk kind krijgt maatwerk
4. Partnerschap tussen professional en ouder
5. Elk kind maakt soepele overgangen
6. Er is aandacht voor het talent van ieder kind

Van school naar duurzaam werk: Een nieuwe wet voor voortijdig schoolverlaten

Met het Regionaal Bureau Leerrecht (RBL), gemeenten, het mbo Rijnland, het voortgezet onderwijs (VO), het voortgezet speciaal onderwijs (VSO) en praktijkonderwijs (Pro) in Holland Rijnland bereiden we ons voor op de nieuwe wet 'Van school naar duurzaam werk' voor voortijdig schoolverlaten (vsv), 'Van School naar duurzaam werk'. Deze nieuwe wet treedt naar verwachting 1 januari 2026 in werking. De doelgroep wordt uitgebreid van 23 naar 26-jarigen en er komt een grotere nadruk op de toeleiding naar werk.

Onderwijshuisvesting

In 2025 leggen we het beleidsrijke Integraal Huisvestingsplan Onderwijs, dat samen met de schoolbesturen is opgesteld, voor aan de gemeenteraad. Naar verwachting zal de VNG in 2025 met een nieuwe modelverordening voorzieningen huisvesting onderwijs komen vanwege aanpassing van bestaande wetgeving naar het wetsvoorstel planmatige en doelmatige aanpak onderwijshuisvesting, die voor zover bekend per 1 augustus 2025 van kracht wordt. Dit betekent dat in 2025 de Verordening voorzieningen huisvesting onderwijs voor de gemeente Leiden zal worden bijgewerkt en aan de raad ter besluitvorming zal worden voorgelegd. In 2024 is een rekenkamerbrief over het onderzoek naar onderwijshuisvesting in de gemeente Leiden uitgebracht. In 2025 zullen de aanbevelingen hieruit verder worden uitgevoerd.

Beleidsterrein 7A Jeugd

Doelen en prestaties bij 7A Jeugd

Doel	Prestatie
7A1 Een krachtige en pedagogische samenleving	7A1.1 Betrekken van de jeugd via jeugdparticipatie
	7A1.2 Waarborgen kwaliteit (openbare) speelruimte
7A2 Goede (gebiedsgerichte) ondersteuning en hulp aan jeugd en gezin	7A2.1 Vanuit het CJG uitvoeren Wet Publieke Gezondheid
	7A2.2 Vanuit het CJG organiseren van informatie, advies en opvoedingsondersteuning
	7A2.3 Vanuit het CJG organiseren van jeugdhulp door middel van jeugdteams
7A3 Goede specialistische hulp beschikbaar	7A3.1 Het organiseren van specialistische hulp

7A1.1 Betrekken van de jeugd via jeugdparticipatie

In Leiden vertegenwoordigen jeugd en jongeren een groot deel van de inwoners. Het is belangrijk hen te betrekken bij het vormen van beleid of bij het oplossen van vraagstukken die spelen in de gemeente. Dit levert waardevolle inbreng op voor innovatieve en duurzame oplossingen en het draagt bij aan burgerschapsontwikkeling van jeugd en jongeren zelf.

Met de kinderraad en jongerenraad wordt op een serieuze manier invulling gegeven aan jongerenparticipatie. Bij de kinderraad wordt jaarlijks een groep 7 van een basisschool aangewezen, waarin kinderen mogen meedenken en praten over ontwikkelingen in de stad. De jongerenraad bestaat uit 24 jongeren die worden gekozen door de betrokken middelbare scholen. De jongerenraad gaat het college en de raad voorzien van gevraagd en ongevraagd advies over onderwerpen die voor hen belangrijk zijn. Beide raden beginnen in schooljaar 2024-2025. Zie voor meer informatie ook prestatie 1A2.2 (Informeren en betrekken van inwoners, ondernemers en instellingen over besluiten en bij uit te voeren beleid).

7A1.2 Waarborgen kwaliteit (openbare) speelruimte

Buitenspelen is essentieel voor het opgroeiende kind, maar niet vanzelfsprekend. Daarom stimuleren we ook in 2025 onverminderd dat alle kinderen dichtbij huis kunnen buitenspelen in een speel- en beweegvriendelijke openbare ruimte. Dit is in lijn met het Beleidskader Spelen & Bewegen in de openbare ruimte in Leiden 2018 – 2022 en het beleidsakkoord Samen leven in Leiden 2022-2026. Het beleidskader hebben we in 2024 geëvalueerd, samen met het Beleidskader Sport & Gezondheid. We gaan met de input van deze evaluatie in 2025 verder met nieuw beleid opstellen voor spelen en bewegen in samenhang met nieuw beleid voor sport en gezondheid. Ook besteden we extra aandacht aan inclusief spelen en spelen in een groene omgeving. We

streven naar meer inclusiviteit en biodiversiteit op bestaande speelplekken in de hele stad, vooral in Leiden-Noord, de Slaaghwijk, de Mors, Stevenshof en Leiden Zuidwest. Daarnaast geven we uitvoering aan de motie M.24.0056.42 'Een nieuw speeltuingebouw voor speeltuinvereniging Zuidwest!' door eenmalig € 50.000,- bij te dragen aan de speeltuinvereniging voor een nieuw gebouw.

In een dichtbebouwde stad als Leiden speelt de openbare ruimte een steeds grote rol voor (ongebonden) sporten, bewegen en ontmoeten. De Leidse Beweegleutels zetten we ook in 2025 in bij duurzame wijkontwikkelingsprojecten en andere gebiedsontwikkelingen in de stad. Vooral in buurten met weinig openbare ruimte bieden schoolpleinen aan kinderen de kans om toch buiten te kunnen spelen. De meeste Leidse schoolpleinen zijn na schooltijd niet toegankelijk voor kinderen om te spelen en veel pleinen zijn erg versteend. Zoals afgesproken in de LEA gaan we in 2025 samen met de schoolbesturen aan de slag om meer schoolpleinen te vergroenen en te onderzoeken hoe we deze toegankelijker maken na schooltijd. We voeren de SamenSpeelbelofte uit via een inclusief ontwerp van speelruimte, participatie van kinderen bij de inrichting van speel -en beweegruimte, het organiseren van een Leidse speeltuinbende en het opzetten van een Leids speelnetwerk.

7A2 Goede (gebiedsgerichte) ondersteuning en hulp aan jeugd en gezin

De Centra voor Jeugd en Gezin (CJG) hebben een centrale rol in het bieden van laagdrempelige en integrale ondersteuning aan jeugd en gezin. In een CJG vindt nauwe samenwerking plaats tussen de Jeugdgezondheidszorg (GGD), de Jeugdteams, de Sociaal wijkteams en de SSB partners. Door samen te werken streven we ernaar dat we preventief sneller ondersteuning kunnen bieden.

In Leiden vinden we het belangrijk om stevig in te zetten op jeugdveiligheid. Dit doen we zoveel mogelijk preventief en domein overstijgend. We hebben het Preventief Interventie Team vanuit het sociaal domein, de Stedelijke Jeugd aanpak vanuit het veiligheidsdomein en de interventies Dealbreakers en Skill School om in te zetten wanneer nodig. Daarnaast lopen er gebiedsgerichte wijkaanpakken. Voor al deze elementen is de verbinding tussen domeinen cruciaal. We kunnen niet voor veiligheid zorgen vanuit slechts één domein. Dat doen we samen en zoveel mogelijk preventief. In 2025 blijven we inzetten op domein overstijgend samenwerken.

Gezonde Kansrijke Start

Gezonde Kansrijke Start Leiden zal onderdeel vormen van het nieuwe beleidskader Sport, Gezondheid en Spelen & Bewegen. De financiering van Gezonde Kansrijke Start Leiden gaat via de SPUK gelden. Deze financiering loopt tot en met 2026. Daarna is het onduidelijk hoe de financiering eruit gaat zien. Daarom is het belangrijk om vanaf 2025 voor diverse ingezette interventies cofinanciering te zoeken, met bijvoorbeeld Zorg en Zekerheid. Verder ligt de focus voor Gezonde Kansrijke Start Leiden in 2025 o.a. op het betrekken van een groep ervaringsdeskundigen en (jonge) ouders met een ervaring bij de lokale coalitie. Deze groep zal meedenken met het beleid.

In Leiden zijn wij in vergelijking met de regiogemeenten al ver gevorderd rondom Kansrijke Start. Daarom gaan we als Leiden actief meedenken bij de regionale ketenaanpak Kansrijke Start en zoeken we daar waar mogelijk de samenwerking op met de Leidse regiogemeenten. Hierdoor kunnen we onze kennis delen en mogelijk ook bepaalde interventies (sub)regionaal beleggen, zodat deze structureel geborgd blijven. Met Gezonde Kansrijke Start Leiden richten we ons vooral op de periode van 0-9 maanden tot 2 jaar waarbij we extra ondersteuning bieden aan jonge (aanstaande) ouders in een kwetsbare positie. Met de partijen van de lokale coalitie Gezonde Kansrijke Start Leiden versterken we de samenwerking tussen het medisch en sociaal domein. Daarbij maken we gebruik van de kennis van ervaringsdeskundigen.

7A2.3 Jeugdteams Leidse Regio

We zorgen voor de doorontwikkeling van toegang tot jeugdhulp. Aan de hand van de tussentijdse evaluatie van de jeugdteams uit 2024 worden eventueel wijzigingen of aanscherpingen van de opdracht aan de Stichting Jeugdteams Leidse Regio doorgevoerd in 2025.

Effectindicatoren bij 7A Jeugd

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2025	2026	2027	2028	
Doel 7A1 Een krachtige pedagogische samenleving						
7A1.a Percentage inwoners dat het eens of helemaal eens is met de stelling dat er in de buitenruimte voldoende gelegenheid is om te sporten, bewegen of spelen voor kinderen / jongeren	63% (2019) 65% (2021) 62% (2023)	69%	-	71%	-	Stads- en wijkenquête
7A1.b Percentage inwoners dat het eens of helemaal eens is met de stelling dat er in de buitenruimte voldoende gelegenheid is om te sporten, bewegen of spelen voor volwassenen	53% (2019) 52% (2021) 55% (2023)	59%	-	61%	-	Stads- en wijkenquête
7A1.c Percentage inwoners dat vindt dat in de buurt voldoende speelgelegenheden voor kinderen zijn	48% (2019) 49% (2021) 41% (2023)	54%	-	56%	-	Stads- en wijkenquête
7A1.d Percentage inwoners dat vindt dat de speelgelegenheden in de buurt veilig zijn	45% (2019) 50% (2021) 41% (2023)	51%	-	53%	-	Stads- en wijkenquête
7A1.e Percentage inwoners dat vindt dat de speelgelegenheden in de buurt uitdagend zijn	20% (2019) 20% (2021) 13% (2023)	26%	-	28%	-	Stads- en wijkenquête
7A1.f Percentage inwoners dat vindt dat er goede voorzieningen voor jongeren zijn	28% (2019) 46% (2021) 45% (2023)	29%	-	31%	-	Veiligheidsmonitor
Doel 7A3 Goede specialistische hulp beschikbaar						
7A3.a Percentage jongeren tot 18 jaar met jeugdhulp	20,6% (2021) 15,8% (2022) 16,7% (2023)	14,0%	14,0%	14,0%	14,0%	CBS (wsjg - BBV)
7A3.b Percentage jongeren tot 18 jaar met jeugdbescherming	1,3% (2021) 1,2% (2022) 1,0% (2023)	1%	1%	1%	1%	CBS (wsjg - BBV)
7A3.c Aantal Leidse gezinnen die door vrijwilligers worden ondersteund bij opvoedproblemen	44 (2021) 41 (2022) 27 (2023)	45	45	45	50	Jaarrapportage HomeStart
7A3.d Percentage jeugdhulptrajecten met verblijf	2,2% (2020) 2,3% (2021) 2,9% (2023)	2,1	2,0%	2,0%	2,0%	SOZ/Holland Rijnland
7A3.e Aantal jongeren in gesloten jeugdhulp	4 (2020) 9 (2021) 5 (2023)	2	2	2	0	SOZ/Holland Rijnland
7A3.f Gemiddelde trajectduur in dagen	240 (2020) 269 (2021) 196 (2023)	200	180	180	180	SOZ/Holland Rijnland
7A3.g Percentage jeugdigen met hoogspecialistische ambulante jeugd-GGZ van het totaal aantal jeugdigen met jeugdhulp*	24% (2021) 23% (2022) 20% (2023)	20%	20%	20%	20%	SOZ/Holland Rijnland
7A3.h Aantal trajecten ingezet bij niet-gecontracteerde aanbieders	40 (2021) 56 (2022) 97 (2023)	50	40	30	20	SOZ/Holland Rijnland

*Over 2021 is eerder om onbekende redenen een onjuiste berekening gemaakt. Daarom is de realisatiewaarde voor dit jaar aangepast. Ook de streefwaarden voor de komende jaren zijn aangepast op basis van de juiste berekening.

Verbonden partijen

Service-organisatie Zorg Holland Rijnland (SOZ)	
Motieven en doelen deelname GR	De Serviceorganisatie Zorg Holland Rijnland (een gemeenschappelijke regeling) behartigt de belangen van de gemeenten op het terrein van uitvoering van gemeentelijke contractering in het kader van de Jeugdwet: (a) Regionale jeugdhulp in het gedwongen kader (b) Gespecialiseerde jeugdhulp.
Kansen	De gemeenten van Holland Rijnland delen de visie op de uitvoering van de jeugdhulp met Leiden, namelijk het thuis zo normaal mogelijk kunnen opgroeien en het centraal stellen van kind en gezin bij het uitvoeren van de hulp. Als regio zijn de gemeenten daardoor een krachtiger opdrachtgever voor de uitvoerende partijen. Het contractmanagement, dat door de Serviceorganisatie wordt uitgevoerd, is een concreet voorbeeld daarvan. Daarnaast sluit het regionaal inkopen en aanvoeren van de jeugdhulp het beste aan bij de uitvoeringsvormen en werkgebieden van de betrokken aanbieders, wat onnodige administratieve lastendruk voorkomt. Tot slot vormen de 13 portefeuillehouders Jeugd van Holland Rijnland het bestuur van de Serviceorganisatie, wat de gemeenten sturingsmogelijkheid geeft. Bovenstaande werkwijze sluit aan bij de uitgangspunten die in de Hervormingsagenda Jeugd zijn vastgelegd over de breedte van de regionale samenwerking.
Risico's (top 3)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Aansturing geschiedt vanuit 13 gemeenten en moet dus ook op basis van overeenstemming tussen deze gemeenten. 2. De lokale P&C-cycli van de gemeenten t.a.v. de uitvoering van de specialistische jeugdhulp zijn afhankelijk van de kwaliteit en tijdigheid van de gegevens vanuit de Serviceorganisatie Zorg 3. Balans en samenwerking tussen de gemeenten (sturing op beleid) en de Serviceorganisatie (sturing op contracten) in accountmanagement van aanbieders.
Belangrijkste doelstellingen / prestaties en opgaven 2024	<ul style="list-style-type: none"> - Uitvoering van gemeentelijke contractering in het kader van de Jeugdwet: (a) Regionale jeugdhulp in het gedwongen kader (b) Gespecialiseerde jeugdhulp. - Kwantitatieve en kwalitatieve monitoring van de uitvoering van de jeugdhulpcontracten - Afhandeling facturatie van de jeugdhulp cf. contracten via berichtenverkeer - Opstellen definitieve prognose, afrekening en rapportage over 2023, prognoses en (tussen-)rapportage over 2024 en begroting 2025 - Samenwerking met gemeenten en aanbieders t.b.v. sturing op verwezenlijken actuele inkoop- en
Belangrijkste bestuurlijke mijlpalen 2025	<p>Per 1-1-2025:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Continue versterking organisatorische en financiële beheersbaarheid
Bijdrage 2025	€ 1.127.587

Beleidsterrein 7B Peuterspeelopvang en kinderopvang

Doelen en prestaties bij 7B Peuterspeelzalen en kinderopvang

Doel	Prestatie
7B1 Kwalitatief goed en toegankelijk aanbod van kindercentra	7B1.1 Zorg dragen voor voldoende aanbod peuterspeelopvang
	7B1.2 Waarborgen kwaliteit kinderopvang / peuterspeelopvang

7B1.1 Zorg dragen voor voldoende aanbod peuterspeelopvang

Het is voor alle kinderen van groot belang dat zij toegang krijgen tot spelend leren en voorschoolse educatie. We zorgen daarom voor voldoende aanbod van goede kwaliteit kindercentra en stimuleren daarmee gelijke kansen voor alle kinderen. Kinderen die deelnemen aan peuter- of kinderopvang kunnen zich al spelend ontwikkelen, in aanvulling op hun ontwikkeling thuis. Om de toeleiding richting voorschoolse educatie goed te laten verlopen, werken we nauw samen met o.a. het CJG en Stichting Peuterspeelopvang Leiden (SPL). Op 24 peuterspeelzalen van SPL wordt voorschoolse educatie aangeboden. Daarnaast is er een aparte voorziening voor voorschoolse educatie voor peuters uit het Leidse AZC beschikbaar.

7B1.2 Waarborgen kwaliteit kinderopvang / peuterspeelopvang

We houden toezicht op de kwaliteit van kinderopvang volgens de landelijke eisen. In Leiden vinden we het ook belangrijk dat er aandacht is voor talent, voor extra ondersteuning en de relatie tussen ouders en professionals. Zo is de kinderopvang ook partner binnen de Rijke Leerdag vanuit het Rijksprogramma School en Omgeving (zie ook 7C3.1) en ontwikkelen we BSO Plus voor kinderen met een zorgvraag. Samenwerking tussen kinderopvang en het basisonderwijs staat centraal in de uitvoering van het onderwijskansenbeleid: goede voorschoolse educatie en een soepele overgang naar de basisschool (vroegschoolse educatie) vergroten de kansen van kinderen. Dit draagt ook bij aan de kwaliteit van de kinderopvang.

Effectindicatoren bij 7B Peuterspeelopvang en kinderopvang

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2025	2026	2027	2028	
Doel 7B1 Kwalitatief goed en toegankelijk aanbod van kindercentra						
7B1.a Percentage kinderen van 0 tot 4 jaar dat deelneemt aan kinderdagopvang*	64% (2020) 65% (2021) 67% (2022)	66%	66%	66%	67%	CBS

*In dit cijfer wordt opvang door gastouders (VGO) of opvang op kinderdagopvang waarbij geen kinderopvangtoeslag wordt aangevraagd niet meegerekend. Het percentage deelname is in de praktijk dus hoger.

Beleidsterrein 7C Onderwijsbeleid

Huidige doelen en prestaties bij 7C Onderwijsbeleid

Doel	Prestatie
7C1 Gelijke kansen voor kinderen en jongeren	7C1.1 Waarborgen van aanbod, kwaliteit en deelname aan voor- en vroegschoolse educatie
	7C1.2 Ondersteunen van hoogwaardig taalaanbod in het onderwijs
	7C1.3 Bevorderen van een goede samenwerking tussen ouder en professional
7C2 Goede onderwijs-ondersteuning en samenwerking in het onderwijs	7C2.1 Ondersteunen zorg voor leerlingen met specifieke behoeften
	7C2.2 Stimuleren samenwerking en voorzieningen in het onderwijs
7C3 Als Kennisstad toekomstbestendig onderwijs bevorderen met extra aandacht voor duurzaamheid, internationalisering en talentontwikkeling	7C3.1 Stimuleren van een duurzame rijke leeromgeving waarin leerlingen en onderwijsprofessionals hun eigen talenten kunnen ontwikkelen met aandacht voor een doorlopende leerlijn
	7C3.2 Stimuleren dat leerlingen worden voorbereid op een internationale samenleving
	7C3.3 Bevorderen van toekomstgerichte talentontwikkeling door samenwerking van onderwijs met bedrijven en instellingen
7C4 Zoveel mogelijk leerlingen volgen onderwijs en halen een startkwalificatie of het verwerven van een werkplek	7C4.1 Sturing geven aan projecten die zich richten op het behalen van een startkwalificatie, terugkeer naar het onderwijs (ook voor thuiszitters) of het verwerven van een werkplek
	7C4.2 Tegengaan verzuim leerplichtigen

7C1 Gelijke kansen voor kinderen en jongeren

Leidse Visie Gelijke Kansen

De overkoepelende Leidse Visie Gelijke Kansen 2023 en het uitvoeringsplan Leidse Gelijke Kansen Aanpak gebruiken we om samenhang aan te brengen in de Leidse gelijke kansen-opgave. We boeken voortgang op drie actielijnen:

- 1) Kinderen, jongeren en hun omgeving maken geïnformeerd gebruik van het Leidse aanbod.
- 2) Professionals weten elkaar en het Leidse aanbod te vinden en voelen zich gesterkt in de gezamenlijke gelijke kansen-opgave.
- 3) In Leiden dringen we institutionele oorzaken van kansenongelijkheid terug.

In 2025 zorgen we via de Leidse Gelijke Kansen Aanpak voor verdere inbedding van de inzet brugfunctionaris in Leiden, o.a. door een gezamenlijk scholingsprogramma en monitoring van de resultaten. Ook zetten we verder in op onder andere doorlopende leerlijnen, partnerschap tussen ouder en professional en brede talentontwikkeling door middel van een rijke leerdag. In november 2025, tijdens de week van gelijke kansen, vieren we onze aanpak groots met een Gelijke Kansen Festival in samenwerking met het Leidse onderwijsveld en de Gelijke Kansen Alliantie. De Leidse Gelijke Kansen Aanpak is gestart vanuit de beleidsterreinen onderwijs en armoede. In 2025 wordt verkend of een uitbreiding mogelijk en/of wenselijk is.

7C1.1 Waarborgen van aanbod, kwaliteit en deelname aan voor- en vroegschoolse educatie

Door de daling van het aantal geboortes daalt het aantal peuters in Leiden licht. Toch zijn er nog peuters die niet worden bereikt door de voorschoolse educatie. Daarom willen we in 2025 de deelname vergroten. Verschillende organisaties bieden halve en hele dagopvang met voorschoolse educatie. We bestendigen het aanbod van voorschoolse educatie onder andere door middel van de hiervoor bestemde subsidieregeling. De deelname en de toeleiding gebeurt door middel van een samenwerking van verschillende partijen in de stad, die verenigd zijn in de Bestuurlijke Kerngroep Kansrijk Onderwijs. Deze kerngroep stuurt vanuit het Actieplan Kansrijk Onderwijs Leiden op de 'basis op orde' zoals in het Onderwijskansenbeleid beschreven. In lijn met de Leidse Visie Gelijke Kansen 2023 werken we in 2025 met vindplaatsenbeleid aan een beter bereik van de doelgroep en toeleiding van meer deelnemers naar de voorschoolse educatie.

Kindcentrum 'Stevenshof'

In het kader van de vervangende nieuwbouw van het scholencomplex aan de Antoinette Kleynstraat 4-8 in Leiden gaan Stichting Openbaar Primair en Speciaal Onderwijs Leiden-Leiderdorp (PROO), Stichting Confessioneel Onderwijs Leiden (SCOL) en de gemeente Leiden een kindcentrum realiseren. In 2025 zetten we het proces voort voor de daadwerkelijk inhoudelijke vorming van het kindcentrum. We werken o.a. toe naar samenwerkingsafspraken en de inrichting van het gebouw ten behoeve van de doorgaande leer- en ontwikkellijn. Volgens planning wordt het Kindcentrum in 2027 in gebruik genomen.

7C1.2 Ondersteunen van een hoogwaardig taalaanbod in het onderwijs

We stimuleren hoogwaardig taalaanbod in het onderwijs. Net als eerdere jaren ondersteunen we schakelklassen en taakklassen in het primair onderwijs voor kinderen die met een jaar erbij extra kansen krijgen of voor nieuwkomerskinderen die eerst een schakeljaar krijgen, waarna zij kunnen instromen in het reguliere onderwijs. Omdat het aantal nieuwkomers de afgelopen jaren is toegenomen en ook de instroom hoog zal blijven, zijn in 2024 afspraken met het primair onderwijs gemaakt over het aanbod, de toeleiding en de doorstroom. Naar aanleiding van deze afspraken wordt in 2025 ingezet op de doorontwikkeling van de kennis- en expertisedeling binnen het reguliere primair onderwijs rondom meertaligheid en nt2-ondersteuning. Ook wordt opnieuw met het onderwijs gekeken naar het uitbreiden van het aanbod van de kopklassen en naar extra aanbod voor nieuwkomers van 16 jaar en ouder.

7C1.3 Bevorderen van een goede samenwerking tussen ouder en professional

De relatie tussen ouder en professional (leerkracht, CJG-medewerker, brugfunctionaris, sociaal professional) is van groot belang om kinderen alle kansen te bieden. Het is belangrijk dat er een relatie en een goede samenwerking is tussen wat er thuis, op school en in de wijk gebeurt. Zo ondersteunen ouder en professional elkaar. De focus ligt hierbij op de samenwerking tussen de professional en de ouder met betrekking tot alle kinderen en niet alleen op de betrokkenheid van ouders in het algemeen ten opzichte van doelgroepkinderen (zoals bedoeld in het Onderwijskansenbeleid). We zien ook buiten de doelgroep kansen voor betere samenwerking tussen kind, school en gezin. We stimuleren dat vanuit het onderwijskansenbeleid (via het Actieplan Kansrijk Onderwijs Leiden) bijvoorbeeld door de inzet van oudercoördinatoren op school, maar ook door het aanbod van programma's thuis die naadloos aansluiten bij wat een kind leert in de voorschool. Daarnaast versterken we het partnerschap tussen ouder en professional door inzet van de brugfunctionaris vanuit de Leidse Gelijke Kansen Aanpak.

7C2 Goede onderwijs-ondersteuning en samenwerking in het onderwijs

De gemeenten en het onderwijs zijn samen verantwoordelijk voor het organiseren van een dekkend onderwijszorgcontinuüm: een dekkend aanbod met voorzieningen zodat er voor elke jeugdige een passende plek is om zoveel onderwijs als mogelijk te volgen. Deze beweging wordt zoveel mogelijk plaatselijk georganiseerd, de samenwerking met het onderwijs en de specialistische jeugdhulp vindt plaats op het niveau van Holland Rijnland. In 2024 is een procesregisseur onderwijszorgcontinuüm gestart die overzicht brengt in alle losse voorzieningen en onderzoekt voor welke doelgroep er in Holland Rijnland voorzieningen gemist worden. Deze regisseur is ook betrokken bij ontwikkelingen rondom de Leidse voorziening 'Over de grenzen', er wordt onderzocht of deze klas als OZA (onderwijs zorg arrangement) opgenomen kan worden in het programma Jeugd. Deze beweging is in lijn met de Hervormingsagenda, waarbij samenwerking met zgn. 'aanpalende domeinen' een van de thema's is.

7C2.1 Ondersteunen zorg voor leerlingen met specifieke behoeften

Als antwoord op de vraag van jongeren die iets anders of iets extra's nodig hebben, zijn we in 2024 gestart met Skill School en biedt Studio MOIO anders dan onderwijs een plek waar jongeren zich kunnen ontwikkelen. Los van de diverse maatregelen die wij ondernemen voor jongeren die thuiszitten, of dreigen thuis te komen zitten (denk hierbij naast eerdergenoemde ook aan MDT UniverCity en Buitenkans), initiëren we ook in 2025 op verschillende plekken het gesprek hierover. Deze gesprekken gaan over de vraag: Wat is er nodig om de inzet op ontwikkeling voor kinderen en jongeren als uitgangspunt te nemen in alles wat we doen?

Ook onderzoeken we vanuit de Leidse Gelijke Kansen Aanpak hoe we samen met het onderwijs kritisch kunnen kijken naar de huidige inrichting van het onderwijssysteem. Welke ruimte kunnen we zelf vinden en wat moeten we agenderen op de landelijke agenda om het kind en de jongeren centraal te stellen boven processen. Studio MOIO én de Skill School bieden jongeren ruimte om hun talenten te ontwikkelen, in het kader van de Maatschappelijke Diensttijd.

Daarnaast houden we een vinger aan de pols bij de uitvoering van het leerlingenvervoer. Ook zijn we in 2024 gestart met een pilot waarbij leerlingen een training volgen om te reizen met het openbaar vervoer. Wanneer leerlingen leren met het OV te reizen is dat goed voor hun zelfvertrouwen en een betere voorbereiding op hun toekomst. Een abonnement voor het OV is bovendien veel goedkoper voor de gemeente dan het taxivervoer.

7C2.2 Stimuleren samenwerking en voorzieningen in het onderwijs

De gemeenten en het onderwijs zijn samen verantwoordelijk voor het organiseren van een dekkend onderwijszorgcontinuüm: een dekkend aanbod met voorzieningen zodat er voor elke jeugdige een passende plek is om zoveel mogelijk onderwijs te volgen. De samenwerking met het onderwijs en de specialistische jeugdhulp vindt plaats op het niveau van Holland Rijnland. In 2024 is een procesregisseur onderwijszorgcontinuüm gestart die overzicht brengt in alle losse voorzieningen en onderzoekt voor welke doelgroep we in Holland Rijnland voorzieningen missen. Deze regisseur is ook betrokken bij ontwikkelingen rondom de Leidse voorziening 'Over de grenzen'. Er wordt onderzocht of deze klas als OZA (Onderwijs Zorg Arrangement) opgenomen kan worden in het programma Jeugd voor 2025 e.v. Deze beweging is in lijn met de Hervormingsagenda, waarbij samenwerking met zogenaamde 'aanpalende domeinen' een van de thema's is.

Integraal arrangeren is een belangrijk onderdeel van de samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp. Dat is het samen bedenken, maken en uitvoeren van een plan waarmee onderwijs- en ondersteuningsdoelen van een jeugdige gerealiseerd worden. Dit heeft als doel om de samenwerking tussen onderwijs, Jeugdgezondheidszorg, Jeugdteams en het RBL (Regionaal Bureau Leerrecht) te versterken, om zo te komen tot passende, effectieve en efficiënte hulp aan kinderen. Integraal arrangeren loopt al meerdere jaren en is genoemd in de Holland Rijnland methode en Leidende Principes samenwerking onderwijs-jeugdhulp Holland Rijnland. Tegelijkertijd zien we in de praktijk dat de implementatie en borging regionaal wisselend is geregeld. Ook in 2025 zetten we daarom in op het (blijvend) vergroten van kennis bij (nieuwe) professionals.

7C3 Als Kennisstad toekomstbestendig onderwijs bevorderen met extra aandacht voor duurzaamheid, internationalisering en talentontwikkeling

Als (internationale) kennis- en onderwijsstad zetten we ons continu in om de kennisinstellingen en onderwijspartijen met elkaar te verbinden. Dit doen we om hen niet alleen maximaal te laten floreren, maar ook onze inwoners zoveel mogelijk te laten profiteren van de kennis die er in onze stad is. Het onderwijs is bij uitstek een sector die hiervan profiteert door de verbinding in onderzoek en onderwijs, lerarenopleidingen en mogelijkheid tot doorlopende leerlijnen en talentontwikkeling. Het doel is om hiermee alle leerlingen, studenten en onderwijsprofessionals in de stad Leiden een optimale leer- en ontwikkelomgeving te bieden. Dit doen we door intensief samen te werken met het onderwijs en onderwijsnetwerken (zoals het LEF) in het vormgeven van gezamenlijke vraagstukken en activiteiten rondom het realiseren van toekomstbestendig onderwijs. Ook zetten we in op het zichtbaar maken van goede initiatieven via het platform Onderwijs in de Leidse regio. Denk hierbij aan praktijkervaringen van scholen die gebruik maken van objecten uit de Leidse musea voor samenhangend onderwijs of ervaringen en expertise in het begeleiden van nieuwkomers.

7C3.1 Stimuleren van een duurzame rijke leeromgeving waarin leerlingen en onderwijsprofessionals hun eigen talenten kunnen ontwikkelen met aandacht voor een doorlopende leerlijn

Eén van de ambities in de LEA 2024-2028 luidt: 'De kracht van Leiden is dat het een aantrekkelijke kennis- en onderwijsstad is met een rijke onderwijsleeromgeving die we maximaal benutten. De ambitie gaat onder andere over een stad waar je van jong tot oud optimaal kan ontwikkelen, waar je wordt voorbereid op de beroepen van straks en waar een prettig en veilig leer- en werkklimaat in het onderwijs heerst.' We geven deze ambitie onder andere vorm door in te zetten op onderwijsinnovatie, de doorontwikkeling van Verwonder om de Hoek en de Rijke Leerdag.

Onderwijsinnovatie

In Leiden geloven we dat kennis die je samen maakt het welzijn in de stad vergroot en tegelijkertijd de kwaliteit van onderwijs en onderzoek bevordert en zichtbaar maakt. Niet alleen heeft Leiden als Kennisstad alle onderwijssectoren in huis, van peuterspeelzaal tot universiteit, maar er zijn ook veel educatie- en onderzoekspartners, musea en netwerkorganisaties zoals het LEF. Samen vormt dit een rijk leerecosysteem. Om dit ecosysteem optimaal te laten werken zetten we onder andere de onderwijsinnovatiesubsidie in als instrument om (onderwijs)partners met elkaar te verbinden, in staat te stellen om samen te vernieuwen en te verdiepen op thema's die zij belangrijk vinden.

In 2025 geven we uitvoering aan de onderwijsinnovatie initiatieven die in de ronde van 2024 zijn toegekend. Via 'innoveren met LEF' verbinden we de initiatieven onderling en vormen we een lerende community. Een van de grotere initiatieven heeft als doelstelling om op elke Leidse middelbare school een 'green office' te starten waar docenten en leerlingen samen werken aan klimaat- en duurzaamheidsvraagstukken. Zo werken de scholen samen aan toekomstgericht onderwijs met een hoopvol handelingsperspectief dat op dit moment vaak nog mist in het reguliere curriculum. Andere projecten richten zich op (plezier in) taalontwikkeling en soepele overgangen.

Verwonder om de Hoek (zie ook programma 8A1.3 en 8A3.2)

Het leerecosysteem Verwonder om de Hoek (VodH) biedt basisscholen een gecombineerd aanbod van cultuur- en natuureducatie, techniek, wetenschap en duurzaamheid. De nieuwe subsidieregeling Cultuureducatie met kwaliteit 4 (CmK4 2025-2028) vanuit het Rijk is hier onderdeel van. Activiteiten uit de regio Holland Rijnland zijn te vinden op www.verwonderomdehoek.nl. Het verbindt leerkrachten, ouders/verzorgers, buitenschoolse organisaties en aanbieders van educatieve activiteiten met de ambities van Leiden Kennisstad (zie programma 3E) en de Rijke Leerdag. De cultuurcoaches spelen hierbij een centrale rol. Dit zijn medewerkers van BplusC en st. Cultuureducatiegroep, die kinderen en jongeren laten kennismaken met kennis en cultuur.

De focus van VodH voor 2025-2028 ligt op curriculumvernieuwing en de gelijke kansen-opgave in de scholen. De nadruk ligt hierbij op onderwijskansscholen, waaronder ook de vier scholen in het Programma 'School en Omgeving' (Rijke Leerdag). In lijn met de Leidse Visie Gelijke Kansen 2023 richten we ons op vindplaatsen. Zo zetten we, naast de onderwijskansscholen (8 Leidse basisscholen), extra in op de scholen waar een brugfunctionaris actief is via de Leidse subsidieregeling brugfunctionaris (inzet vindt plaats op 5 basisscholen, 1 basisschool speciaal onderwijs en 1 school speciaal onderwijs) en scholen voor speciaal (basis)onderwijs. Voor Leiden biedt het platform ook kennismakingscursussen in kunst, cultuur, natuur en techniek buiten schooltijd.

Dit is een breed palet aan kortlopende cursussen die voor kinderen en jongeren beschikbaar komen tegen redelijk tarief, vergelijkbaar met de sportintro-activiteiten.

Rijke Leerdag

In 2025 verdiepen we de Rijke Leerdag bij Brede School Merenwijk en Brede School Het Gebouw, door te focussen op de borging, kwaliteitsverbetering van het aanbod en samenwerking met vaste partners zoals de kinderopvang, BplusC, SOL, JES Rijnland, Includio, Verwonder om de Hoek en de brugfunctionaris binnen de school. Al worden bij de daadwerkelijke uitvoering van het programma meer partijen en partners in de stad betrokken. Dit gebeurt vanuit het Rijksprogramma School en Omgeving. Er wordt gewerkt met een programmering van activiteiten onder leiding van een projectcoördinator. De projectcoördinator is ingebed in het schoolteam. Het programma richt zich op talentontwikkeling door een breed aanbod aan binnen- en buitenschoolse activiteiten aan te bieden op het gebied van sport, cultuur, (wereld)burgerschap, taal, muziek, nieuwe media, kunst, dans en theater. De drie scholen in Het Gebouw hebben een centraal aanmeldsysteem voor de activiteiten geïntroduceerd. Inschrijven kan via de website van Brede School Het Gebouw en via een app. De nieuwe activiteitenprogramma's bij Brede School Merenwijk en Brede School Het Gebouw beginnen in schooljaar 2024-2025.

Natuur en Duurzaamheidseducatie

NDE (Natuur- en Duurzaamheid Educatie) zet zich in om kinderen en jongeren te betrekken bij hun omgeving en bij (maatschappelijke) ontwikkelingen in de stad. NDE stimuleert en faciliteert het onderwijs en de stadspartners, zodat kinderen en jongeren in en buiten school leren over natuur en biodiversiteit en het belang daarvan voor al het leven op aarde. Daarnaast is er aandacht voor het verwerven van kennis en vaardigheden over het verminderen van afval en stimuleren van recycling en hergebruik, zodat ze bewust en actief bijdragen aan een circulaire samenleving. Dat geldt ook voor duurzame energievormen, zodat kinderen en jongeren bewust en actief kunnen bijdragen aan een duurzamer energiesysteem.

Om dit te bereiken wordt via het platform Verwonder om de hoek het leerecosysteem voor het basisonderwijs ontsloten en uitgebreid met meer aanbod. Voor het VO wordt samengewerkt met het recent opgerichte duurzaam docenten netwerk om vakoverstijgende duurzaamheid in het curriculum te verweven en de scholen te verbinden aan de gemeentelijke projecten in de wijk. Op basis van een eerste inventarisatie van schoolpleinen wordt een analyse gemaakt van de vergroening van schoolpleinen met als doel dat uiteindelijk elke school een groene, natuurlijke omgeving heeft die bijdraagt aan het welzijn van de leerlingen en die hun kennis van biodiversiteit vergroot.

7C3.2 Stimuleren dat leerlingen worden voorbereid op een internationale samenleving

Als stad willen we ruimte bieden aan de internationale diversiteit van onze bewoners zodat elk kind en iedere jongere het aanbod krijgt dat het best bij zijn of haar onderwijsbehoefte past. Dit doen we bijvoorbeeld door het stimuleren van onderwijsinnovatie in zowel tweetalig-, internationaal- als nieuwkomersonderwijs, als ook in het aanmoedigen van aandacht voor meertaligheid, wereldburgerschap en interculturele vaardigheden.

Vooruitlopend op de uitvoering van de Spreidingswet en het daarmee groeiende aantal nieuwkomerskinderen in onze regio, zijn we met het VO en MBO in gesprek op welke manier het onderwijs voor nieuwkomers in de Leidse regio het beste kan worden uitgebreid, zowel in capaciteit als in type passend onderwijsaanbod. We zien een toenemend aantal jonge inburgeraars en alleenstaande minderjarige vreemdelingen in Leiden. Deze groep heeft in het thuisland vaak in beperkte mate of geen middelbaar onderwijs gehad en vindt het hierdoor lastig aansluiting in het regulier onderwijs te vinden – zie ook Programma 10. In 2025 verkennen we samen met het onderwijs vooral welke type onderwijsaanbod voor deze doelgroep passend is om zo de kansen voor deze jongeren op de arbeidsmarkt te vergroten. Of er in 2025 wachtlijsten ontstaan voor nieuwkomersonderwijs is nog onduidelijk en afhankelijk van de ontwikkelingen rondom opvang in de Leidse regio.

7C3.3 Bevorderen van toekomstgerichte talentontwikkeling door samenwerking van onderwijs met bedrijven en instellingen

Toekomstgericht onderwijs houdt rekening met sectoroverstijgende thema's, zoals de aansluiting van onderwijs op de arbeidsmarkt (inclusief terugdringen van het lerarentekort en opheffen tekorten in de sector techniek) en duurzaamheid. De voortrekkersrol van de Leidse kennisinstellingen op het gebied van onderwijs en onderzoek biedt veel kansen. Ook zien we dat er een groeiende behoefte is vanuit het onderwijs om jongeren vroegtijdig in contact te brengen met de maatschappij en hen bewust te maken van maatschappelijke vraagstukken. Het onderwijs zoekt daarom de samenwerking op met de gemeente, stadspartners en bedrijven om ervaringsplekken voor jongeren te creëren en daarmee ook andere vormen van leren te stimuleren. Een aantal vormen van dat zich hier expliciet op richt betreft bijvoorbeeld hybride onderwijs, waar het mbo nu erg op in zet. Maar ook initiatieven als MDT UniverCity, MDT Skill School, MDT Talent en Toekomst en Leren met de Stad. Samenwerking tussen onderwijs en bedrijven wordt alleen nog maar relevanter wanneer de nieuwe wet 'Van School naar Duurzaam Werk' per 2026 ingaat. Dan dienen mbo-instellingen en pro-vso-scholen in te zetten op aanvullende loopbaanbegeleiding.

Maatschappelijke Diensttijd

De Maatschappelijke Diensttijd (MDT) in Leiden focust op talentontwikkeling, je netwerk vergroten en iets doen voor de maatschappij. Deze drie pijlers versterken de inzet op loopbaanoriëntatie, burgerschap en jongerenparticipatie. De gemeente Leiden is partner in drie MDT-projecten die OCW mogelijk maakt: Skills School, Talent en Toekomst en UniverCity. Skills School en Talent en Toekomst worden voortgezet in 2025-2026. UniverCity heeft na positieve ervaringen in 2022-2024 subsidie aangevraagd voor een vervolg voor de periode 2025 – 2027. Technolab voert Talent en Toekomst uit met scholen en bedrijven, waardoor VO-scholieren zich op beroepen en opleidingen oriënteren. Skills School biedt VO-scholieren en mbo-studenten een veilige plek om creatieve talenten te ontwikkelen en hun onderwijs te vervolgen. Het nieuwe kabinet wil de rijkssubsidie voor MDT-projecten vanaf 2026 stoppen, waardoor het op dit moment onduidelijk is of dit MDT-programma en de Leidse projecten blijven bestaan.

Leren met de Stad

Leren met de Stad is een initiatief vanuit de samenwerking Leiden Kennisstad (zie ook programma 3). Binnen Leren met de Stad zetten studenten van Hogeschool Leiden, mboRijnland en Universiteit Leiden hun kennis en ervaring in om maatschappelijke vraagstukken aan te pakken. Opdrachtgevers in de stad kunnen de aanwezige kennis in het onderwijs benutten. De samenwerking met de betrokken partijen is in 2023 vernieuwd en loopt tenminste tot eind 2025. De focus in 2025 zal dan ook liggen op de doorontwikkeling in de periode na 2025.

7C4 Zoveel mogelijk leerlingen volgen een vorm van onderwijs, halen een startkwalificatie en/of worden gestimuleerd tot leren in de praktijk

We blijven jongeren stimuleren om onderwijs te volgen en een startkwalificatie te behalen. Studentenwelzijn én de aansluiting onderwijs – arbeidsmarkt zijn daarvoor van belang. Dat zijn twee thema's uit het Leidse pijlerplan 'Het Mbo, Onmisbare schakel binnen Leiden Kennisstad'. De notitie die eind 2023 is gedeeld met de Raad toont de inzet van deze gemeente voor het Mbo én studenten vanuit verschillende programma's (zie verder programma 3). Het mbo leidt immers jongeren op tot vakmensen die van belang zijn voor onze samenleving. Zij zijn de verzorgenden, bakkers en technici die bijdragen aan de duurzame toekomst van deze stad.

Sommige VO-scholieren én mbo-studenten hebben (tijdelijk) extra ondersteuning nodig, vanwege mentale of financiële problemen. Samen met de partners in de Sterke Sociale Basis én de Stedelijke Jeugd aanpak zetten we ons in voor jongeren die buiten school veel verleidingen en alternatieve inkomstenbronnen kennen. Door extra jongerenwerk op school en een uitdagend vrijetijdsaanbod na school (zoals Skills School), willen we voorkomen dat zij uitvallen en/of in de criminaliteit belanden.

Voortijdig schoolverlaten (vsv)

We werken samen met gemeenten, het RBL (Regionaal Bureau Leerrecht) én mboRijnland aan maatregelen die zich richten op de oorzaken van uitval, in het kader van de "Regionale vsv aanpak 2021-2024" Zuid-Holland Noord. De inzet vanuit dit programma heeft effect gehad, gezien de verlaging in 2022-2023 van het percentage en aantal nieuwe vsv'ers tot het niveau van voor corona. De partners hebben besproken om tijdens de verlenging van dit programma in 2024-2025 een vervolg te geven aan maatregelen die zich richten op de volgende oorzaken:

1. Persoonlijke/psychische problemen: We bieden op meer vmbo-scholen 'Hulp op School' aan, laagdrempelige hulpverlening. Op het mboRijnland wordt deze zorgstructuur verder ontwikkeld.
2. Verkeerde studie- en beroepskeuze: We bespreken met het onderwijs mogelijkheden voor verbetering. We begeleiden jongeren bij kwetsbare overgangen (van po naar vo en van vo naar mbo). JINC laat Leidse jongeren kennismaken met de werkvloer, wat bijdraagt aan een reële beroepskeuze. Het mbo Rijnland biedt ook in Leiden jongeren in 2024-2025 een oriëntatiejaar. Ze maken kennis met meerdere beroepen en kiezen aan het eind van het schooljaar voor een definitieve beroepsrichting. Als ze het jaar succesvol afronden, behalen ze een startkwalificatie (Mbo-niveau 2)
3. De overgang naar werk: Jongeren met en zonder diploma van Mbo 1 of 2 weten niet altijd de overstap te maken naar betaald werk. In 2024 biedt het RBL entreestudenten die dreigen uit te vallen, extra begeleiding om wel de weg naar werk te vinden.

Per 2026 treedt naar verwachting de nieuwe wet 'Van school naar duurzaam werk' in werking. Het doel van deze wet is jongeren, met name op mbo-niveau 1 en 2, beter te begeleiden naar werk. Mbo's bieden deze mbo-studenten loopbaanbegeleiding tijdens het laatste studiejaar tot 1 jaar na diplomering. Het Doorstroompunt krijgt de verantwoordelijkheid voor vsv'ers tot en met 26 jaar: ze leggen contact en bieden begeleiding. Gemeenten gaan vsv'ers die niet werken of geen opleiding volgen begeleiden bij de terugkeer naar school en/of werk. Nu richt deze inzet zich vooral op jongeren met een bijstandsuitkering.

Bij de voorbereiding op de nieuwe wet stemmen het mbo, het RBL/Doorstroompunt én gemeenten in Holland Rijnland de wijze waarop zij de nieuwe taken uitvoeren op elkaar af. Daarvoor evalueren we de bestaande inzet in Holland Rijnland en werken we nieuwe maatregelen uit, zoals een vorm van hulp op school, de overstap van VO naar mbo en inzet voor jongeren die Nederlands niet als moedertaal hebben. Met de inwerkingtreding van

de wet 'Van school naar duurzaam werk' komt de aanpak jeugdwerkloosheid te vervallen. De begeleiding naar werk maakt structureel deel uit van de taken van de gemeenten voor vsv'ers tot en met 26 jaar. Daarvoor is de verbinding met de arbeidsmarktregio van belang. De gemeente Leiden krijgt als centrumgemeente een actieve rol bij de totstandkoming van het regionaal programma en vormt de link met partijen in de arbeidsmarktregio en de regionale arbeidsmarktinfrastructuur.

Tegengaan verzuim leerplichtigen

Het Regionaal Bureau Leerrecht (RBL) geeft uitvoering aan de wet op de leer- en kwalificatieplicht. Inzicht in verzuim is de voorwaarde voor het gesprek met ouders, kinderen en jongeren over de redenen voor verzuim en uitval. Op elke school voor voortgezet onderwijs richt één van de twee consultants van het RBL zich volledig op langdurig verzuim. Met het RBL zetten we ons in voor betere samenwerking tussen de partners, waaronder jeugdhulp, het CJG en de samenwerkingsverbanden primair onderwijs en voortgezet onderwijs in de Leidse regio (integraal arrangeren).

Met het RBL en de samenwerkingsverbanden zijn we in gesprek over de begeleiding die aansluit bij de ondersteuningsvragen van leerlingen. We maken daarover afspraken met de gemeenten in de Leidse regio. Deze hebben binnen Holland Rijnland afgesproken de formatie van het RBL voor het primair én het voortgezet onderwijs vanaf 2025 structureel uit te breiden. Aanleiding daarvoor is het grotere beroep op het RBL, juist bij complexe situaties die nauwe samenwerking met bijvoorbeeld de jeugdteams vergen. Hiermee willen we het thuiszitten van kinderen en jongeren voorkomen.

De Wet op de leer- en kwalificatieplicht verandert als het wetsvoorstel 'Terugdringen verzuim' van kracht wordt, waarschijnlijk in het schooljaar 2025 – 2026. Deze beoogt de preventieve aanpak te versterken, waarbij scholen, samenwerkingsverbanden en leerplicht samen werken. De uitvoering van de wet op de leer- en kwalificatieplicht hebben de gemeenten in Holland Rijnland bij het RBL belegd. De gemeenten in Holland Rijnland bespreken of de gewijzigde wettelijke taken gevolgen hebben voor de bestaande afspraken over de preventieve aanpak die gemaakt zijn tussen het RBL, het onderwijs, het CJG en de jeugdteams (Regionale afsprakenkaart 2023-2024 Holland Rijnland).

Effectindicatoren bij 7C Onderwijsbeleid

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2025	2026	2027	2028	
Doel 7C1 Gelijke kansen voor kinderen en jongeren						
7C1.a Aantal kinderen van 2,5 - 4 jaar dat heeft deelgenomen aan ve	371 (2021) 350 (2022) 328 (2023)	370	370	370	340	Telgegevens VE-aanbieders
Doel 7C4 Zo veel mogelijk leerlingen worden behouden voor het onderwijs en halen een startkwalificatie*						
7C4.a Absoluut verzuim per 1.000 leerlingen** (aantal absoluut verzuimers die langer dan 3 maanden niet ingeschreven staan op een school (PO + VO + geen eerdere schoolinschrijving)	2,0 (2020) 4,4 (2022) 8,7 (2023)	9,0	9,0	9,0	9,0	RBL
7C4.b Relatief verzuim per 1.000 leerlingen*** (aantal leerplichtigen dat wel staat ingeschreven op een school, maar ongeoorloofd afwezig is, per 1.000 inwoners lft 5-18jr)	15 (2021) 23 (2022) 23 (2023)	23	23	23	23	RBL
7C4.c Vroegtijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie VO en MBO	2,2% (2021) 2,7% (2022) 2,5% (2023)	2,5%	2,4%	2,3%	n.t.b.***	RBL

*De komende jaren wijzigt de wet- en regelgeving voor voortijdig schoolverlaten. Dat gebeurt waarschijnlijk met ingang van 2025-2026. Wij zullen de indicatoren dan herijken, aansluitend bij de nieuwe wetgeving en in overeenstemming met het beleid dat het RBL in Holland Rijnland voert.

**Het absoluut verzuim is in 2022 en 2023 verdubbeld. Dit komt onder andere door de toename van het aantal minderjarige asielzoekers en nieuwkomers tot 18 jaar (waaronder Oekraïners). De provincie en de gemeente Leiden hebben toegezegd meer statushouders te huisvesten en bieden ook AMA's onderdak. Het onderwijs beschikt (nog) niet over voldoende capaciteit om deze groep op te vangen.

***De stijging in het relatief verzuim van de afgelopen jaren is te verklaren doordat het RBL er bij scholen op aandringt om goed te melden. Dat inzicht is de basis over het gesprek over de oorzaken van het verzuim.

****Als gevolg van wetswijzigingen wordt de doelgroep vsv'ers v.a. medio 2025 uitgebreid naar 23 t/m 26 jaar. OCW levert in 2024-2025 streefcijfers aan, gebaseerd op het risico onder de populatie om de school zonder startkwalificatie te verlaten.

Beleidsterrein 7D Onderwijshuisvesting

Doelen en prestaties bij 7D Onderwijshuisvesting

Doel	Prestaties
7D1 Goede kwantiteit en kwaliteit van onderwijshuisvesting	7D1.1 Realisatie van nieuwbouw, uitbreiding en vervanging van lesgebouwen en gymnastieklokalen
	7D1.2 In stand houden van de bestaande gymnastieklokalen door onderhoud en aanpassingen
	7D1.3 Uitvoering van de overige wettelijke taken zoals ozb, schadeherstel en bekostiging gymnastiekonderwijs

7D1 Goede kwantiteit en kwaliteit van onderwijshuisvesting

De gemeente Leiden werkt vanuit een gezamenlijke verantwoordelijkheid samen met de schoolbesturen aan goede onderwijshuisvesting binnen de gemeente. Om dit strategisch en professioneel aan te pakken stelt de gemeente periodiek een integraal huisvestingsplan (IHP) voor het onderwijs op, dat houvast geeft over hoe om te gaan met investeringen in schoolgebouwen voor primair, voortgezet en (voortgezet) speciaal onderwijs, met als doel het voorzien in duurzame en gezonde onderwijsomgevingen.

Omdat we in Leiden veel ambities hebben op het gebied van (bewegings-) onderwijs en het creëren van goede voorwaarden daarvoor in de stad, zet de gemeente in 2025 in op het ontwikkelen en vaststellen van het beleidsrijke IHP; een beleidsrijke programmering en (investerings)planning van onderwijshuisvesting. Dit IHP moet een toekomstperspectief schetsen voor de schoolgebouwen binnen de gemeente én kaders en uitgangspunten bieden om met de onderwijshuisvesting nieuwe en/ of aangescherpte beleidsdoelen te bereiken. Hierbij moet gedacht worden aan doelen op het gebied van duurzaamheid, circulariteit, inclusiviteit, voorkomen van achterstanden, gezondheid en nieuwkomers- en bewegingsonderwijs. Hierbij wordt aansluiting gezocht met het Sport Accommodatie Plan. Bij de vervanging van twee nabij gelegen, dubbele of gestapelde gymzalen wordt onderzocht of opwaarderen naar een sportzaal mogelijk is.

Naast het ontwikkelen van dit beleidsrijke IHP, zal de gemeente Leiden inzetten op de adequate uitvoering van de wettelijke taken rondom onderwijshuisvesting, zoals schoolbesturen faciliteren door de inzet van gemeentelijk projectmanagement bij de realisatie van de scholenbouwprojecten, het bekostigen van OZB, het vergoeden van schadeherstel, het faciliteren en bekostigen van gymnastiekonderwijs en het in stand houden van bestaande gymnastieklokalen.

Initiatief- definitiefase:

- Uitbreiding van de Driestar aan de Vennemeerstraat. Dit project gaat onderdeel uitmaken van het nieuwe IHP, maar de school kampt nu al met ruimtegebrek dat niet door medegebruik van ruimte in een andere VO-school kan worden opgelost. Het schoolgebouw in het Houtkwartier heeft te maken met een groeiend leerlingenaantal en heeft om deze reden permanent extra lesruimte nodig. De mogelijkheden voor het plaatsen van noodlokalen en permanente uitbreiding worden onderzocht.
- Vervangende nieuwbouw De Weerklank inclusief gymnastieklokaal. Dit project bevindt zich in de afronding van de initiatieffase en aan de start van de ontwerpfase. Dit project zal naar planning in 2027 worden opgeleverd.
- Vernieuwbouw Lucas van Leyden (Vliet) en vernieuwbouw gymnastieklokaal Molensteeg. Dit project bevindt zich in de afronding van initiatieffase start van de ontwerpfase en zal in 2027 worden opgeleverd.
- Met de schoolbesturen PROO Leiden-Leiderdorp en Auris is afgestemd om de realisatie van het project Lucas van Leyden (Vliet) en De Weerklank door te schuiven naar 2026-2027. Deze projecten zullen naar planning in Q3 van 2027 worden opgeleverd. Tijdens de uitvoering zullen de scholen tegelijkertijd gebruik maken van de wissellocatie Noachstraat 2.

Ontwerp- voorbereidingsfase:

- Nieuwbouw dubbele gymzaal Oppenheimstraat 4.
- Nieuwbouw Kindcentrum 'Stevenshof' (werknaam): basisscholen De Stevenshof, en De Wereldwijzer en het gymnastieklokaal en ruimte voor BSO en peuterspeelzaal, waarvan FloreoKids huurder zal worden .
- Tijdens de nieuwbouw aan de Antoinette Kleijnstraat (Stevenshof) zal een deel van de leerlingen in noodlokalen worden onder gebracht vanaf schooljaar 2025-2026.
- Vernieuwbouw hoogbouw Vijf Meilaan 137 ten behoeve van de Internationale Schakelklassen (ISK) van de Scholengroep Leonardo da Vinci. De uitvoering van de renovatie zal in 2025 in gang worden gezet als de wissellocatie Noachstraat gereed is. In 2026 zal de ISK zijn intrek nemen in het vernieuwde schoolgebouw.

Uitvoeringsfase en oplevering:

- In het derde kwartaal van 2025 zal het schoolgebouw aan de Noachstraat 2 worden opgeleverd. Dit gebouw zal gedurende de uitvoering van nieuwbouwprojecten een belangrijke functie als wissellocatie voor zowel PO als VO-scholen vervullen; als eerste de ISK.
- Nieuwbouw Vlietlandcollege inclusief gymzaal met 3 vloerdelen als onderdeel van de herontwikkeling locatie Vijf Meilaan 137. Ingebruikname is eind 2026 gepland.

In mei en november rapporteert de wethouder de voortgang van de projecten onderwijshuisvesting. Mocht er sprake zijn van afwijkingen in de planning zullen de verschillen in relatie tot de programmabegroting worden gemeld.

Effectindicatoren bij 7D Onderwijshuisvesting

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2025	2026	2027	2028	
Doel 7D1 Goede kwantiteit en kwaliteit van onderwijshuisvesting						
7D1.a Rapportcijfer inwoners voor de kwaliteit van schoolgebouwen	7,4 (2019) 7,5 (2021) 7,4 (2023)	7,5	-	7,5	-	Stads- en wijkenquête

Kaderstellende beleidsstukken

Inleiding

- Visie Sociaal Domein ([RV 19.0029](#))
- Leidse Visie Gelijke Kansen 2023 ([RV 23.0106](#))
- Leidse Gelijke Kansen Aanpak (WAJ-55-2024)

7A

- Visie jeugdhulp "Samen Sterk voor Toekomst van Jeugd(hulp)" (BW 19.0372 / RV 19.0089)
- Handreiking Samenwerken in de stad ([RV 24.0014](#))
- Koersdocument Doorontwikkeling Jeugdhulp Leidse regio (RV 18.0097)
- Verordening Jeugdhulp (RV 18.0046)
- Beleidskader Spelen en Bewegen ([RV 17.0081](#))

7B

- Subsidieregeling Peuterspeelopvang en VVE, Leiden 2016 (BW 22.0139)

7C

- Leidse Educatieve Agenda 2024 - 2028 ([BW 23.0512](#))
- Programma Leiden Kennisstad. Samenwerkingsovereenkomst 2023-2027
- Beleidsplan RBL 2022-2025
- Regionale aanpak voortijdig schoolverlaten 2021-2024 Zuid-Holland Noord (wordt verlengd tot en met medio 2025: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0043356/2024-06-22>)
- Subsidieregeling Voortijdig Schoolverlaten 2023 ([BW 23.0380](#))
- Visie Internationalisering 2020 (RV 20.0051)
- Subsidieregeling Brugfunctionaris (WAJ 13-2024)
- 'Een vliegende start' Onderwijskansenbeleid Leiden 2023 - 2026 ([RV 23.0108](#))
- Subsidieregeling Internationale taalklassen

7D

- Verordening Voorzieningen Huisvesting Onderwijs ([RV 15.0005](#))
- Integraal Huisvestingsplan voor Onderwijs 2020-2032, herijking IHP 2019-2030 ([RV 20.0127](#))

Programmakosten

Jeugd en onderwijs bedragen x € 1.000,-		Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Meerjarenraming		
					2026	2027	2028
Jeugd	Lasten	40.883	49.545	53.883	53.895	44.993	45.032
	Baten	-1.926	-1.233	-1.247	-1.247	-361	-361
Saldo		38.957	48.312	52.636	52.648	44.631	44.670
Peuterspeelopvang en kinderopvang	Lasten	1.904	2.027	2.083	2.083	2.081	2.081
	Baten	-30	-4	-4	-4	-4	-4
Saldo		1.874	2.022	2.079	2.078	2.077	2.077
Onderwijsbeleid	Lasten	10.705	11.499	9.926	9.752	9.232	9.232
	Baten	-6.141	-4.798	-3.952	-3.840	-3.840	-3.840
Saldo		4.564	6.701	5.974	5.912	5.392	5.392
Onderwijshuisvesting	Lasten	12.462	15.263	13.750	14.290	15.447	17.388
	Baten	-1.328	-316	-340	-398	-398	-397
Saldo		11.133	14.947	13.411	13.892	15.049	16.991
Programma	Lasten	65.954	78.334	79.642	80.020	71.753	73.733
	Baten	-9.426	-6.351	-5.544	-5.490	-4.604	-4.603
Saldo van baten en lasten		56.529	71.983	74.099	74.530	67.150	69.130
Reserves	Toevoeging	0	65	0	0	0	0
	Onttrekking	-3.346	-7.846	-7.647	-9.618	-55	-55
Mutaties reserves		-3.346	-7.781	-7.647	-9.618	-55	-55
Resultaat		53.183	64.203	66.452	64.912	67.094	69.075

Budgettaire ontwikkelingen

De daling van de lasten en/of de stijging van de baten worden onder andere veroorzaakt door de indexering van budgetten, doorrekening van de kostenverdeelstaat en de kapitaallasten die zijn berekend vanuit het meerjareninvesteringsplan 2025-2028. Beleidswijzigingen met financiële consequenties worden hierna per beleidsterrein toegelicht.

Beleidsterrein Jeugd

De lasten nemen per saldo toe met ca. € 4,4 miljoen. Een belangrijk deel van de stijging wordt veroorzaakt door indexering op dit beleidsterrein (ca. € 1,8 miljoen). Voor het overige nemen de kosten voor regionale specialistische jeugdhulp conform de Kaderbrief 2024 en het eerdere meerjarenbeeld ten opzichte van 2024 met ca. € 1,3 miljoen toe. Daarnaast is op basis van de bijgestelde regionale begroting Jeugdhulp 2025 een aanvullend nadeel van € 1,5 miljoen voor regionale specialistische jeugdhulp opgenomen. Tenslotte is in de raming 2024 voor regionale uitvoeringskosten Jeugd een eenmalig bedrag van € 0,25 miljoen opgenomen. In het meerjarenbeeld nemen de lasten vanaf 2027 af. Dit komt hoofdzakelijk door de taakstelling van € 7,9 miljoen die op de specialistische jeugdhulp moet worden ingevuld. Deze taakstelling stond voorheen als brede taakstelling voor het sociaal domein verantwoord op beleidsterrein 9C Ondersteuning.

Peuterspeelopvang en kinderopvang

Er zijn geen relevante ontwikkelingen.

Beleidsterrein Onderwijsbeleid

Per saldo dalen de lasten met ca. € 1.6 miljoen en de baten met € 0,85 miljoen. In 2024 is een aantal eenmalige ramingen opgenomen. Het betreft o.a. de raming van € 0,4 miljoen voor het Nationaal Programma Onderwijs (NPO). Hier staat een even zo grootte daling van de rijksbijdrage tegenover. Tevens is in 2024 eenmalig € 0,6 miljoen geraamd voor Gelijke kansen, gebaseerd op het beleidsakkoord 'Samen Leven in Leiden'. Daarnaast is in afwachting van besluitvorming over de voortzetting van de financiering van de regionale aanpak van voortijdig schoolverlaten (VSV) voor 2025 nog geen raming opgenomen. Voor het begrotingsjaar 2024 is hiervoor nog € 0,6 miljoen geraamd. Tegenover de lagere lasten voor VSV staat een daling van gelijke omvang van de rijksbijdrage. Tenslotte neemt de rijksbijdrage voor onderwijsachterstanden beleid met ca € 0,1 miljoen toe.

Beleidsterrein Onderwijshuisvesting

Per saldo dalen de lasten met ca. € 1,5 miljoen. In 2024 is een eenmalige bijdrage geraamd van ca. € 0,8 miljoen in het kader van de regeling onderwijshuisvesting asielzoekers (OHBA). Verder is in de begroting 2024 een eenmalige raming van ca. € 0,5 miljoen opgenomen voor het inrichten van de openbare ruimte aan de Vijf Meilaan 137. Daarnaast is in 2024 eenmalig een bedrag van ca. € 0,4 miljoen geraamd voor het aankooprecht voor de Stichting Fatih. Tenslotte is de raming voor eenmalige voorzieningen onderwijshuisvesting in 2025 met € 0,15 miljoen verhoogd.

Reserves programma 7 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Reserve onderwijshuisvesting	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-55	-55	-55	-55	-55	-55
Saldo		-55	-55	-55	-55	-55	-55
Reserve Sociaal Domein P7	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-3.266	-7.309	-7.592	-9.563	0	0
Saldo		-3.266	-7.309	-7.592	-9.563	0	0
Res. Leefbaarh.projecten in de wijken P7	Toevoeging	0	65	0	0	0	0
	Onttrekking	-25	-481	0	0	0	0
Saldo		-25	-416	0	0	0	0
Reserves programma 7		-3.346	-7.781	-7.647	-9.618	-55	-55

Reserve onderwijshuisvesting

De onttrekking van € 55.208 betreft de inzet van de reserve voor het dekken van de kosten van personele inzet en plankosten om het uitvoerend vermogen bij de uitvoering van het Integraal huisvestingplan 2020 - 2030 te versterken en de risico's daarbij te beperken. Wanneer het beschikbare budget niet volledig wordt besteed vloeit het niet ingezette deel terug naar de reserve.

Reserve sociaal domein

Er wordt in totaal € 7,6 miljoen onttrokken. Door de bijgestelde regionale jeugdhulpbegroting 2025 is een onttrekking nodig van € 2.573.000. In de kaderbrief 2024-2028 was een onttrekking opgenomen van € 1.190.000 op basis van de primitieve regionale jeugdhulpbegroting 2025. Er wordt € 500.000 onttrokken voor het bevorderen van Gelijke Kansen (RV 23.0160). In de kaderbrief 2024-2028 was een onttrekking opgenomen van € 1.113.500 op basis van de primitieve regionale jeugdhulpbegroting 2024, jaarschijf 2025. Daarnaast is bij de begroting 2025 een onttrekking opgenomen van € 1,5 miljoen omdat de baten algemene uitkeringen inzake jeugdhulp lager waren dan begroot.

Investerings

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	VK/ NK	Bijdrage derden/ reserves	2025	2026	2027	2028
07A102	Waarborgen kwal (openbare) speelruimte	Speeltoestellen in speeltuinen 2025-2028	Econ.	V		-	210	304	321	168
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoord	Specifiek locatiegebonden kosten 2024	Econ.	V		-	484	-	-	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoord	Specifiek locatiegebonden kosten 2025	Econ.	V		-	484	-	-	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoord	Vrije school Mareland	Econ.	V		-	-	-	7.333	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoord	Internationale SchakelKlas (ISK)	Econ.	V		-	13.949	-	-	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoord	IHP Vlietlandcollege, incl gymzaal IP	Econ.	V		-	5.966	-	-	-

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	VK/ NK	Bijdrage derden/ reserves	2025	2026	2027	2028
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoorrd	Weerklank Gym	Econ.	V		-	-	2.027	-	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoorrd	Vrije school Mareland Gym	Econ.	V		-	-	-	672	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoorrd	Scholencomplex Stevenshof Gym	Econ.	V		-	-	2.027	-	-
07D103	Uitvoering van overige wettelijke taken	Lucas van Leyden Gym	Econ.	V		-	-	1.810	-	-
07D103	Uitvoering van overige wettelijke taken	Gymaccomodatie Oppenheimstraat 4a	Econ.	V		-	3.067	-	-	-
07D103	Uitvoering van overige wettelijke taken	Sportaccomodatie Oppenheimstraat	Econ.	V		-	735	368	368	-
07D103	Uitvoering van overige wettelijke taken	Gymzaal Oppenheimstraat 30 jaar	Econ.	V		-	-	-	2.725	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoorrd	Leidse Houtschool	Econ.	V		-	-	7.831	-	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoorrd	Da Vinci College	Econ.	V		-	-	25.101	-	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoorrd	Eerste Leidse Schoolvereniging uitbr.	Econ.	V		-	-	6.887	-	-
	Totaal programma 7					-	24.894	46.353	11.419	168

In bovenstaand overzicht staan de investeringen zoals deze zijn opgenomen in het investeringsplan 2025-2028. In paragraaf 4.2.2 Investerings wordt de ontwikkeling van de kapitaallasten toegelicht en staat een overzicht met te vóteren kredieten.

Subsidies

	subsiestaat 2024	subsiestaat 2025
Subsidie saldo	8.735.320	8.739.738

Het volledige subsidie-overzicht is opgenomen in paragraaf 3.2.8 Subsidies.

8

Cultuur, sport en recreatie

Cultuur, sport en recreatie

<i>Programmanummer</i>	8
<i>Commissie</i>	Onderwijs en Samenleving Werk en Middelen Stedelijke Ontwikkeling
<i>Portefeuille(s)</i>	Energie, Werk, Inkomen en Cultuur Economie, Kennis, Sport en Gezondheid Bestuur, Veiligheid en Handhaving Klimaat, Mobiliteit en Financiën

De missie van het programma Cultuur, sport en recreatie luidt:

Cultuur, cultuurhistorie, sport, recreatie en evenementen vormen een belangrijk deel van het stadsklimaat, dragen bij aan de ontwikkeling van alle Leidenaren en maken deelname aan het maatschappelijke leven voor iedereen toegankelijk. Dat is van grote waarde voor de versterking van de aantrekkelijkheid van de stad voor bewoners en bezoekers. In de gezonde stad hebben mensen de ruimte om te sporten en te bewegen.

Inleiding

Cultuur

Cultuur biedt de gelegenheid tot ontwikkelen en ontmoeten, tot genieten en ontdekken. Cultuur moet toegankelijk zijn voor iedereen, ongeacht leeftijd, afkomst, opleiding, herkomst, talent en/of vitaliteit. Leiden heeft naast vele makers ook diverse theater- en muziekpodia met een gevarieerd aanbod aan voorstellingen. En naast vele monumenten en musea heeft Leiden ook unieke archieven, opleidingen, onderzoeksinstituten en bedrijven die zich bezighouden met erfgoed. Door het educatieve aanbod komt jong en oud in contact met cultuur en erfgoed. Cultuur verbindt en draagt bij aan maatschappelijke en sociale doelen, aan het welzijn van inwoners. En vele bezoekers van binnen en buiten Leiden maken jaarlijks gebruik van het diverse aanbod, ook van evenementen. Leiden is dan ook echt Stad van ontdekkingen, stad van (internationale) kennis en (historische) cultuur. Deze culturele rijkdom draagt bij aan het aantrekkelijke vestigingsklimaat van de stad.

Sport

Beleidskader sport, gezondheid, spelen en bewegen

We hechten eraan dat alle Leidenaren een gezonde en actieve leefstijl hebben. Voldoende bewegen is een essentieel onderdeel voor (het kunnen hebben van) een gezonde en actieve leefstijl. Daarom stimuleren we dat alle Leidenaren voldoende kunnen sporten, spelen, en bewegen, in lijn met het Beleidskader Sport en Gezondheid Samen maken we de stad gezond en actief 2019-2023 en het beleidsakkoord Samen leven in Leiden 2022-2026. Dat doen we samen met de inzet van de sportverenigingen, buurtsportcoaches en andere stadspartners. Het beleidskader Samen maken we de stad gezond en actief 2019-2023 hebben we in 2024 geëvalueerd. Aanbevelingen die daaruit volgen nemen we mee bij het opstellen van het nieuwe sport- en gezondheidsbeleid. Dat ronden we in 2025 af. In het nieuwe beleid worden de nieuwe ambities op het gebied van sport, gezondheid, bewegen en spelen vastgelegd.

Sportakkoord II

Met de Leidse Sportfederatie, Stichting Topsport Leiden, Includio, de Adviesraad Sociaal Domein, sportverenigingen en andere stadspartners werken we aan de uitvoering van het Sportakkoord II. Met dit akkoord zijn we nog beter in staat mee te gaan met de uitdagingen in de sportsector en de kansen van de sport te benutten voor de inwoners van Leiden. Zo hebben we meer dan 100 vertrouwenscontactpersonen opgeleid voor een sociaal veiligere sport. Daarnaast wordt bij verschillende verenigingen de jeugd opgeleid tot

scheidsrechters of trainers/coaches om deze doelgroep al vroeg te betrekken bij het vrijwilligerswerk binnen verenigingen.

Sportaccommodatieplan (SAP)

In 2024 hebben we het sportaccommodatieplan (SAP) afgerond. In vervolg op het SAP voeren we een haalbaarheidsonderzoek uit naar de realisatie van een nieuwe sporthal en afhankelijk van de uitkomst daarvan starten we een project gericht op de bouw ervan. We bereiden een kaderbesluit voor gericht op de herinrichting van sportpark Cronesteinkade, waarbij er – in combinatie met uitbreiding van stadslandbouw – meer ruimte wordt gecreëerd voor hockey. Samen met LHC Roomburg ronden we de zoektocht af naar een vaste locatie voor de nieuwe blaashal. We zoeken naar kansen om aan te sluiten bij het Integraal Huisvestingsplan Onderwijs. Waar vervanging van twee nabij gelegen, dubbele of gestapelde gymzalen aan de orde is, wordt onderzocht of opwaarderen naar een sportzaal mogelijk is.

Sportpark de Mors

In het najaar van 2023 (12 oktober) heeft de Leidse gemeenteraad ingestemd met het Kaderbesluit van Sportpark De Mors. De uitwerking daarvan gebeurt in twee etappes. De eerste etappe is het omzetten van een tweetal voetbalvelden (één bij DoCos en één bij Sporting Leiden) van natuurgras naar kunstgras, in de zomer van 2024. De tweede etappe van het project bestaat uit meerdere delen: De 3Octoberhal dient circulair gesloopt te worden en dit gebeurt (volgens huidige planning) naar verwachting in het voorjaar van 2026. Na de sloop ontstaat ruimte voor de realisatie van het derde rugbyveld voor DIOK en het skatepark. Deze worden aansluitend aan de sloop gerealiseerd. Als laatste stap in deze etappe dient de Steenwisselplaats te verhuizen. Op dat moment ontstaat er ruimte om het hoofdveld van DIOK te vergroten naar internationale maatvoering. Verder wordt de vrijgekomen ruimte groen ingericht. Naar verwachting gebeurt dit vanaf 2028. De tweede etappe wordt beschreven in het Uitvoeringsbesluit welke naar verwachting rond de zomer van 2025 aan de raad wordt aangeboden ter besluitvorming.

Beleidsterrein 8A Cultuur

Inleiding

Uitvoeringsagenda Cultuur

Voor de uitvoering van de Cultuurvisie (en de ambities uit het beleidsakkoord 2022-2026) maken we samen met het culturele veld jaarlijks een uitvoeringsagenda. Samen met de cultuurpartners worden daarin prioriteiten gesteld. De nieuwe Uitvoeringsagenda Cultuur 2025-2026 wordt eind 2024 / begin 2025 opgesteld.

Subsidiestelsel

De gemeente onderzoekt de overgang naar een nieuw meerjarig-subsidiesysteem voor cultuur. Dit is gericht op een meer transparant en toegankelijk systeem voor het verstrekken van subsidies aan culturele initiatieven. Daarbij is ook onderzocht of er een duidelijker loket kan komen en of een externe adviescommissie voor de subsidieaanvragen wenselijk is. Veranderingen in het werkproces en het eventueel instellen van een externe adviescommissie hebben gevolgen voor de benodigde capaciteit van de gemeente. De gemeente heeft een onderzoek- en participatieproces doorlopen om te komen tot een voorstel voor het nieuwe subsidiesysteem. Afhankelijk van de besluitvorming begin 2025, kunnen organisatoren en makers onder de nieuwe regelingen aanvragen doen voor subsidiëring in 2026.

BplusC

BplusC werkt verder aan vernieuwing van activiteiten, diensten en vestigingslocaties. De richting die is vastgelegd in hun meerjarenbeleidsplan en de afspraken uit de Uitvoeringsovereenkomst 2024-2025 zijn hierbij leidend. Met de SPUK (specifieke uitkering) lokale bibliotheekvoorzieningen - die de gemeente in 2024 toegekend heeft gekregen voor zowel de bibliotheeklocatie 't Gebouw (Leiden Noord) als Stevenshof - worden deze wijkvestigingen verbeterd en doorontwikkeld.

We zetten de subsidie voor cultuurparticipatie gericht in: stimuleren van de uitvoerende kunsten voor kinderen en jongeren t/m 21 jaar, focus op samenspel en focus op aanbod waar geen (commerciële) markt voor is. Met ook meer aanbod in de wijken, meer divers en inclusiever. We sturen erop dat ook de subsidie aan BplusC aansluit bij deze uitgangspunten. BplusC zal hier een verdere doorontwikkeling in moeten maken.

Dit heeft ook gevolgen voor het project van herhuisvesting van de muziekeducatie en –programmering. In het project herhuisvesting muziekeducatie en –programmering blijkt dat onverwachte extra bouwkosten van het complex aan de Hazewindsteeg ertoe leiden dat in 2024 eerst ook alternatieven (bijvoorbeeld het moderniseren van de huidige locaties) moeten worden onderzocht. Het vervolg van het project in 2025 is afhankelijk van de resultaten van dit onderzoek.

De bibliotheek transformeert naar een plek die mensen, kennis en organisaties met elkaar verbindt rond thema's die spelen in de samenleving. In 2024 zijn drie scenario's uitgewerkt voor het project moderne, multifunctionele en duurzame bibliotheek op de huidige locatie Nieuwstraat 4. Bij de besluitvorming over de Kaderbrief 2024 - 2028 heeft de raad gekozen voor scenario 2; een 'third place bibliotheek basis' (nb een 'third place' is een sociale omgeving buiten thuis (first place) en werk (second place)). De raad heeft daarbij ook gekozen voor een verdergaande verduurzaming van de locatie met een Warmte- en Koude Opslag (WKO). In 2025 zal in de definitiefase dit scenario worden uitgewerkt tot een kaderbesluit.

Doelen en prestaties bij 8A Cultuur

Doel	Prestaties
8A1. 1. Sterke culturele basisinfrastructuur, voor alle hierbij behorende prestaties kwalitatief hoogstaand, divers en inclusief	8A1.1. Ondersteunen en mogelijk maken voorstellingen en optredens podiumaanbod
	8A1.2 Ondersteunen en mogelijk maken museaal aanbod
	8A1.3 Ondersteunen en mogelijk maken educatief aanbod
	8A1.4 Ondersteunen en mogelijk maken beeldende kunst (in de openbare ruimte)
	8A1.5 Ondersteunen amateurkunstverenigingen
	8A1.6 Ondersteunen lokale media
	8A1.7 Ondersteunen projecten voor diversiteit, toegankelijkheid, ander publieksbereik, spreiding in de stad
	8A1.8 Exploitatie Stedelijk museum De Lakenhal
8A2. Cultuur draagt bij aan maatschappelijke doelen door culturele activiteiten	8A2.1 Stimuleren en ondersteunen netwerkvorming en kennisontwikkeling cultuur- en zorgsector
	8A2.2 Stimuleren en ondersteunen dat cultuur bij draagt bij aan integratie nieuwkomers
	8A2.3 Onderzoek en stimuleren grotere toegankelijkheid cultuur voor smalle beurs en jongeren
8A3. Leiden onderscheidt zich (inter)nationaal met kennis en cultuur	8A3.1 Versterken unieke weefsel kennis en cultuur
	8A3.2 Cultuureducatie icm natuur- en milieueducatie om de hoek

8A1.1. Ondersteunen en mogelijk maken voorstellingen en optredens podiumaanbod

De gemeente wil een breed en divers publiek bereiken. De grote meerjarig ondersteunde Leidse culturele instellingen hebben de opgave om - vanuit de ambities van de Leidse Cultuurvisie - samen te werken, o.a. ook op het gebied van programmering en publiekswerving.

Met de grote(re) instellingen worden de subsidieafspraken vastgelegd in - bij de subsidiebeschikkingen behorende - uitvoeringsovereenkomsten (Uvok's). Met de kleinere instellingen worden de afspraken vastgelegd in subsidiebeschikkingen. Een volledig overzicht van subsidierelaties is opgenomen in de begroting. Enkele voorbeelden:

- De Leidse Schouwburg en Stadsgehoorzaal (LSSGZ), met professioneel theater, amateurtheater en concerten. LSSGZ streeft in 2025 naar meer eigen producties, nieuwe bezoekers, nog toegankelijker, duurzame podia, meer blik op de zakelijke markt en sterke cultuureducatie.
- Theater Ins Blau, een vlakke-vloer theater en creatieve broedplaats. Theater Ins Blau zet in 2025 in op nieuwe vormen van theater (ook in de wijk) en uitbreiding van samenwerking met Leidse makers.
- Poppodium Nobel, met muziek en andere vormen van (pop)cultuur). Het poppodium streeft steeds naar nieuwe vormen van muziek en diversiteit in genres.
- Daarnaast zijn er subsidierelaties met bijvoorbeeld Hothouse Jazz Leiden en de X (concerten in de Q-bus), Open Lucht Theater Leidse Hout en de Pieterskerk Leiden (muziekprogrammering in diverse genres), Veenfabriek en PSItheater ((muziek)theater), Leiden International Film Festival en Leiden Shorts (filmevenementen).

Vervanging theatertechniek Leidse Schouwburg en de Stadsgehoorzaal

De komende jaren staan er veel vervangingen van de theatertechniek gepland. De gemeente ziet deze uitdaging, met name voor het vervangen van de kostbare hijs- en trekinstallaties in 2025 en 2026. Dit ook in verband met de veiligheid van de medewerkers. De gemeente reserveert hiervoor daarom een incidenteel bedrag van € 3.200.000. Dit bedrag is naast de bijna € 900.000 trekkingsrechten die LSSGZ bij de gemeente heeft staan voor vervangings- en vernieuwingsinvesteringen (VVI-LSSGZ) vanuit de verzelfstandiging van de Schouwburg. In 2025 maakt de gemeente samen met LSSGZ een plan hoe de vervangingen van de theatertechniek te organiseren en de podiumtechniek toekomstbestendiger maken.

VVI-Kunstinstellingen

Het krediet VVI-kunstinstellingen is beschikbaar voor de vervangingsinvesteringen bij (gemeentelijke) kunstinstellingen, voor het vervangen van bezittingen in verband met economische veroudering of slijtage. Deze beschikbare VVI-middelen waren niet toereikend om de noodzakelijke techniek bij LSSGZ te vervangen, vandaar dat er een incidenteel aanvullend bedrag beschikbaar is gesteld. In 2025 zullen vanuit de VVI-kunstinstellingen naast de vervangingen bij LSSGZ ook vervangingen bij de Lakenhal plaatsvinden.

8A1.2 Ondersteunen en mogelijk maken museaal aanbod

De 14 Leidse musea zorgen met elkaar voor een divers museaal aanbod rondom uiteenlopende thema's. Met bijzondere randprogramma's, zoals Lakenhal Laat van Museum de Lakenhal of Ketikoti bij het Wereldmuseum, proberen de musea aantrekkelijk te zijn voor een breder publiek en in te spelen op maatschappelijke thema's.

Museum De Lakenhal en Molenmuseum De Valk vallen onder de gemeentelijke organisatie. Daarnaast ondersteunen wij structureel het Japanmuseum SieboldHuis en Het Wevershuisje. Maar ook met de rijksmusea vindt regelmatig overleg plaats.

8A1.3 Ondersteunen en mogelijk maken educatief aanbod

Een aantal culturele instellingen in Leiden verzorgt het gesubsidieerde cultuur-educatief aanbod (zoals BplusC, Ars Aemula Naturae en de jeugdtheaterscholen). Dit gebeurt onder schooltijd voor leerlingen van de Leidse scholen, maar ook na schooltijd.

De Cultuureducatiegroep, BplusC en Naturalis werken in de Leidse Regio samen aan Cultuureducatie met Kwaliteit. Deze partijen hebben met de gemeenten, scholen en andere organisaties, een nieuw projectplan Verwonder om de Hoek opgesteld voor de nieuwe rijksregeling Cultuureducatie met kwaliteit 4 (CmK4 2025- 2028). Hiermee worden de activiteiten met de scholen voortgezet. De essentie ligt daarbij op kwalitatieve cultuureducatie, samenwerking tussen basisscholen en culturele instellingen en verbinden binnen- buitenschoolse cultuureducatie. De focus ligt aankomende periode op de aansluiting op de curriculumvernieuwing op de scholen en gelijke kansen. Onder gelijke kansen valt: extra aandacht voor speciaal(basis) onderwijs, verbinden binnen- en buitenschoolse cultuureducatie en ook de versterking van de culturele infrastructuur van de omgeving. (zie ook 8A3.2)

De opdracht aan BplusC is te werken aan de doorontwikkeling van de nieuwe muziekschool: zowel qua huisvesting als qua inhoud ontwikkelt deze zich tot een organisatie die nog meer actief inzet op samenwerkingen met andere (muziek-, welzijn-) organisaties en die een initiërende, stimulerende rol speelt als netwerkorganisatie. Er komt daarnaast meer focus op groeps- en ensemblelessen voor kinderen en jongeren tot 21 jaar. In 2025 zullen hier duidelijke stappen in moeten zijn gerealiseerd door BplusC.

8A1.4 Ondersteunen en mogelijk maken beeldende kunst (in de openbare ruimte)

Ook in 2025 gaan wij verder met het herplaatsen van kunst in de openbare ruimte uit de gemeentelijke opslag. Daarnaast kijken we naar kansen, bijvoorbeeld bij gebiedsontwikkelingen en bij initiatieven derden.

8A1.5 Ondersteunen amateurkunstverenigingen

Gemiddeld maken zo'n 65 amateurkunstgezelschappen gebruik van subsidie via de 'Deelverordening Amateurkunst Leiden'. De amateurkunst sector heeft zich goed hersteld na corona en er wordt veel volop geacteerd, gezongen, muziek gemaakt en gefotografeerd in Leiden. Wel wordt ook de kostenstijging gevoeld en zullen we met elkaar moeten volgen of verenigingen deze nog goed kunnen opvangen door andere keuzes te maken. In navolging op de herziening van het subsidiestel van de culturele regelingen, willen we in ieder geval onderzoeken of we de amateurkunstregeling kunnen vergemakkelijken voor de aanvrager en het ambtelijk apparaat.

8A1.6 Ondersteunen lokale media

Mediafonds

Sterke lokale media zijn van groot belang voor de stad en de (lokale) democratie. Het Leids Mediafonds is om die reden verlengd t/m 2026 (beleidsakkoord). Het Leids Mediafonds bevordert de kwaliteitsjournalistiek om inwoners, instellingen en bedrijven beter te informeren over wat er speelt in Leiden en de directe omgeving. Wanneer de Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Zuid-Hollandse Journalistiek van de provincie Zuid-Holland in 2025 wordt verlengd, kan de door de gemeente Leiden verleende subsidie aan het Leids Media Fonds voor 2025 opnieuw worden verhoogd.

Lokale omroep

In 2024 heeft het bestuur van de Streekomroep de samenwerking met producent 'Sleutelstad Media B.V.' beëindigd. De streekomroep gaat verder met producent 'Unity' onder de naam 'Centraal +'. Het uitgangspunt voor de betrokken gemeenten is om in 2025 een streekomroep te hebben die voldoet aan het keurmerk van de stichting Nederlandse Lokale Publieke Omroepen (NLPO), met als primair doel een Lokaal Toereikend Media

Aanbod (LTMA) en een goede publieke journalistieke nieuwsvoorziening. Het bestuur van de Streekomroep heeft toegezegd het journalistieke niveau voor 2025 op pijl te brengen.

De raad heeft zich met de motie 'Behoud kwaliteit Leidse nieuwsvoorziening vanuit de omroep' (juni 2024) uitgesproken voor het op peil houden van de Leidse journalistiek en het bereik. Het college zal ook in 2025 actief uitvoering geven aan deze motie.

8A1.7 Ondersteunen projecten voor diversiteit, toegankelijkheid, ander publieksbereik, spreiding in de stad

Ook in 2025 ondersteunen we de ontwikkeling en uitvoering van een divers en inclusief cultuuraanbod. Dat doen we met behulp van de Subsidieregeling Cultuur, onderdeel Leiden Lokaal en Inclusief. Denk hierbij aan projecten die bijdragen aan een meer divers cultuuraanbod zoals de activiteiten rondom het herdenkingsjaar Ketu Ketu georganiseerd door Songs of Freedom. Of projecten die cultuuraanbod laagdrempelig maken voor bepaalde doelgroepen, zoals muzikale interventies voor jonge mensen tijdens moeilijke periodes van hun leven van Stichting Culture Shock. Ook voor de C6 (de 6 grote culturele instellingen in Leiden) is dit een belangrijke prioriteit om aan bij te dragen.

8A1.8 Exploitatie Stedelijk museum De Lakenhal

Museum De Lakenhal manifesteert zich als hét stadsmuseum voor kunst en geschiedenis van Leiden. Vanuit de collectie en Leidse bronnen maakt het museum tentoonstellingen en programma's voor een breed en divers publiek. Daarnaast werkt het museum samen met verschillende maatschappelijke en culturele organisaties in de stad. Het museum was mede-initiatiefnemer van de Cultuurtafel.

In 2025 maakt het museum twee grote tentoonstellingen: één rondom het werk van kunstenaar Floris Verster (vroeg 20ste eeuw) door conservator Renée Volckers en één over de zeventiende eeuwse Meester I.S. door conservator Janneke van Asperen. Voor de tentoonstelling over de Meester I.S. werkt het museum samen met een internationale onderzoeksgroep en het Serlachius Museum in Finland. In het najaar reikt het museum voor de tweede keer De Doesjenel Prijs uit aan een Leidse kunstenaar (onder 35 jaar). Het conservatorenteam implementeert daarnaast een nieuw collectieplan.

Museum De Lakenhal continueert de programmalijnen College op Zondag en Lakenhal Laat voor jongvolwassenen, evenals de wekelijkse activiteiten voor gezinnen en algemeen publiek in ons atelier en in de zalen. Ook het programma Memorabel voor mensen met dementie wordt gecontinueerd. Hiervoor wordt een nieuwe financierder gezocht. In 2025 zullen nieuwe programma's worden ontwikkeld voor lagere en middelbare scholen. Bij de tentoonstellingen worden diverse (participatieve en creatieve) publieksprogramma's gerealiseerd gericht op het bereiken van specifieke doelgroepen.

Museum De Lakenhal zal in 2025 starten met het werken aan een nieuwe website en vernieuwde digitale omgeving. Wij verwachten dat het aantal bezoekers licht zal blijven stijgen. In 2024 richten we ons op 75.000 bezoekers, in 2025 hopen we op 80.000 bezoekers. Daarmee verwachten we dat ook in 2025 de geraamde inkomsten niet worden gegenereerd. Museum De Lakenhal werkt aan een vernieuwde business case om vanaf 2026 met een meer realistische kosten/baten begroting te kunnen gaan werken.

8A2.1 Stimuleren en ondersteunen netwerkvorming en kennisontwikkeling cultuur- en zorgsector

In 2025 wordt verder gewerkt aan het succesvolle project Kunst op Recept. Een cultuurcoach Cultuur en zorg fungeert hierin als spin in het web. Er wordt gewerkt om in de samenwerking met Welzijn op recept een efficiëntieslag te maken. Om het project financieel te kunnen borgen worden tevens aanvullende fondsen en manieren van financiering gezocht.

8A2.2 Stimuleren en ondersteunen dat cultuur bij draagt bij aan integratie nieuwkomers

Met de subsidieregeling Cultuur, Leiden lokaal en inclusief, stimuleren we ook in 2025 activiteiten die hieraan bijdragen. Denk hierbij aan Mercado Cubano, een markt en festival om bewoners Leiden kennis te laten maken met de Cubaanse cultuur. Leiden kent steeds meer internationale bewoners en dat geeft onze stad de kans kennis te maken met nieuwe cultuur (projecten). Vanuit Kennisstad (programma 3E) wordt ook bijgedragen aan het project Sprekend Erfgoed (kennismaking nieuwkomers met cultuur en erfgoed).

8A2.3 Onderzoek en stimuleren grotere toegankelijkheid cultuur voor smalle beurs en jongeren

De gemeente Leiden heeft een bijdrage Impuls jongerencultuur ontvangen van het Rijk voor 2023, 2024 en een doorloop in 2025. Met deze tijdelijke subsidieregeling krijgen culturele activiteiten voor of door jongeren een extra impuls. Voorbeelden van initiatieven die worden ondersteund zijn bijvoorbeeld culturele events in de Wibar, culturele projecten van Stichting MOIO of jongerenprojecten van Stichting Je Bent Niet Alleen. Ook de cultuurcoaches en welzijnspartners zetten in op extra activiteiten in de wijken, o.a. via Verwonder om de Hoek en de vakantieprogrammering van Samen Ondernemend Leren (SOL).

8A3.1 Versterken unieke weefsel kennis en cultuur

Met de subsidieregeling Cultuur, onderdeel kennis en cultuur is het mogelijk om nieuwe initiatieven en activiteiten op het kruisvlak van kennis en cultuur beter te stimuleren en te ondersteunen (zie ook ambities Kennisstad, programma 3E.). Dit zetten we in 2025 voort, passend bij het stadsprofiel van Leiden, stad van ontdekkingen.

8A3.2 Cultuureducatie icm natuur- en milieueducatie om de hoek

Het leerecosysteem Verwonder om de hoek (Vodh) biedt op één plek het cultuur-educatief aanbod en het aanbod voor natuur, techniek, wetenschap en duurzaamheid (NDE) voor de basisscholen aan. De nieuwe rijksregeling Cultuureducatie met kwaliteit 4 (CmK4 2025- 2028) is hier onderdeel van. Veel activiteiten uit de regio Holland Rijnland zijn op deze website www.verwonderomdehoek.nl te vinden. Het verbindt leerkrachten, ouders/verzorgers, buitenschoolse organisaties en aanbieders van educatieve activiteiten met elkaar. Denk aan musea, theaters, kunstcentra, schooltuinen, onderzoekslabs en nog veel meer. De rijke leeromgeving biedt gelijke kansen voor kinderen om zich te ontwikkelen in het onderwerp van hun belangstelling, door het verbinden van binnen- en buitenschoolse activiteiten. Dit sluit aan op de ambities Rijke Leeromgeving vanuit de samenwerking Leiden Kennisstad (zie programma 3E). In Leiden wordt hieraan extra ingezet op de onderwijskansen scholen en de scholen die een brugfunctionaris hebben aangesteld. Ook is er extra inzet op scholen in het speciaal (basis)onderwijs. De cultuurcoaches spelen hierin een centrale rol. Speciaal voor Leiden wordt via het platform ook de kennismakingscursussen kunst, cultuur, natuur en techniek buiten schooltijd aangeboden. Dit is een breed palet aan kortlopende cursussen (bijv. instrumenten, theater, beeldhouwen of een museumclub) die voor kinderen en jongeren beschikbaar komen tegen een redelijk tarief, vergelijkbaar met de sportintro-activiteiten. (zie ook 8A1.3)

Effectindicatoren bij 8A Cultuur

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2025	2026	2027	2028	
Doel 8A1 Cultuur heeft een breed en divers aanbod met meer kwaliteit en vernieuwing; musea en podia zetten Leiden nationaal en regionaal op de kaart						
8A1.a Percentage Leidenaars dat per jaar een culturele voorstelling of voorziening bezoekt	73% (2019) 37% (2021) (*) 82% (2023)	82%	-	83%	-	Stads- en wijkenquête
8A1.b Aantal bezoeken aan gemeentelijke en/of gesubsidieerde kunst- en cultuurinstellingen (**) (x1.000)	50 (2021) 194 (2022) 238 (2023)	240	260	280	285	Jaaropgave culturele instellingen
Doel 8A3 Cultuur (ver)bindt en ontwikkelt talenten en activiteiten die passen bij Leiden, Stad van ontdekkingen						
8A3.a Percentage Leidenaars dat actief participeert in kunst en cultuur	42% (2019) 47% (2021) 48% (2023)	48%	-	49%	-	Stads- en wijkenquête

(*) tijdens coronasluiting

(**) betreft bezoeken aan: Leidse Schouwburg, Stadsgehoorzaal, Qbus (podiumzaal Muziekhuis BplusC), Theater Ins Blau, Gebr. De Nobel.

Beleidsterrein 8B Cultureel erfgoed

Inleiding

Het erfgoedbeleid is vastgelegd in de Leidse Erfgoednota (verlengd begin 2021). Het erfgoedbeleid draagt bij aan de toekomstvisie Leiden, Stad van Ontdekkingen (internationale kennis en historische cultuur). Leiden heeft met erfgoed een onderscheidende kracht in huis; zo heeft Leiden én de (internationale) kennis én collecties, én de aantrekkelijke historische stad én de grote mate van betrokkenheid van bewoners. Zowel de gemeente als vele stadspartners dragen bij aan de ambities uit de Erfgoednota. Erfgoed heeft ook een link met programma kennisstad, waarin erfgoed de komende jaren één van de drie thema's is. Met de ambitie om Leiden de plek in Nederland te laten zijn die volop kansen biedt voor verbindingen tussen cultuur, erfgoed, wetenschap en samenleving (zie programma 3E Vitale binnenstad en kennisstad).

Doelen en prestaties bij 8B Cultureel erfgoed

Doel	Prestaties
8B1. Het Leids verleden wordt duurzaam ingezet als onderscheidende kracht: kennis en collecties op het gebied van cultureel erfgoed zijn bruikbaar voor diverse groepen en het cultureel erfgoed wordt behouden voor toekomstige generaties. Erfgoednota: Ambitie 1 Leiden staat met al haar erfgoedkennis en – collecties nationaal en internationaal aan de top; Ambitie 2 Leiden wil haar historische omgevingskwaliteit behouden, benutten en versterken voor een aantrekkelijke, vitale en toekomstbestendige stad; Ambitie 3 Leiden bruist van erfgoedbeleving voor en door bewoners en bezoekers.	8B1.1 Exploitatie en beheer Erfgoed Leiden en Omstreken
	8B1.2 Exploitatie en beheer Molen de Valk
	8B1.3 Toezicht en handhaven monumenten
	8B1.4 Uitvoeren erfgoedbeleid met partners

8B1.1 Exploitatie en beheer Erfgoed Leiden en Omstreken

Als speler in de Stad van Ontdekkingen bouwt Erfgoed Leiden en Omstreken verder aan historische kennis en collecties, samen met en voor Leiden, de regio, internationale partners en het erfgoedveld.

Erfgoed Leiden wil erfgoed veiligstellen door aangesloten overheidsorganisaties in staat stellen hun erfgoedtaken goed uit te voeren vanuit de Archiefwet, de Erfgoedwet en de Omgevingswet. Onder meer wordt sinds de invoering van de Omgevingswet in 2024 een bijdrage geleverd aan het Omgevingsplan. Daarnaast ook aan bv. de uitvoering van de nota Leids religieus erfgoed en het behoud van de Jonge Bouwkunst. Het e-depot wordt verder uitgerold in de regio en er wordt een bijdrage geleverd aan het beheer van fysieke en digitale archiefbeheervoorzieningen en het toezicht daarop. Vanuit advisering duurzaam erfgoed levert Erfgoed Leiden een bijdrage aan de verduurzaming van de stad.

In 2025 start de uitvoering van de renovatie en verduurzaming van de huisvesting van Erfgoed Leiden en Omstreken aan de Boisotkade. Oplevering volgt in de eerste helft van 2026. Tijdens de verbouwing zal de studiezaal tijdelijk gehuisvest zijn in de studiezaal van het Hoogheemraadschap Rijnland.

De collecties die Erfgoed Leiden beheert voor Leiden en de regio zijn optimaal vindbaar, bruikbaar en doorzoekbaar voor het publiek door middel van verschillende digitale collectiebeheerssystemen die toegankelijk worden gemaakt via een nieuwe website.

Erfgoed Leiden wil het publiek verleiden en betrekken door mensen nieuwsgierig te maken naar de collecties en daar zelf mee aan de slag kunnen. Dat gebeurt door het openstellen van de studiezaal (in 2025 op locatie van het Hoogheemraadschap) en door het aanbieden van verschillende vormen van educatie. Ook is Erfgoed Leiden een partner bij het organiseren van of deelnemen aan evenementen en tentoonstellingen en exposities, inclusief Molenmuseum De Valk. In 2025 worden hiervoor zoveel mogelijk locaties buiten de Boisotkade gezocht.

Waar mogelijk wordt met gemeenten en andere publieke of private organisatie de samenwerking gezocht om het maatschappelijk rendement van de collectie zo groot mogelijk te maken.

De raad heeft met een motie (M24.0056.65) aandacht gevraagd voor maximaal gebruik van (rijks)subsidies voor instandhouding en onderhoud van rijksmonumenten. Erfgoed Leiden adviseert - waar mogelijk en gewenst - eigenaren hierbij.

8B1.2 Exploitatie molenmuseum De Valk

Molenmuseum de Valk verwacht ook in 2025 weer een succesvol jaar te draaien met zo'n 30.000 bezoekers. De molen is, naast een museum, ook een monument dat behoorlijk onder druk staat. Stedelijke ontwikkelingen en klimaat hebben een merkbaar negatieve invloed op (de werking van) het gebouw. Dat vraagt om proactief, planmatig en zorgvuldig beheer en onderhoud. In 2025 worden de wieken vervangen en wordt een oplossing gezocht voor de negatieve invloed van het vocht op het gebouw.

8B1.3 Toezicht en handhaven op monumenten

Het toezicht en handhaven op monumenten heeft binnen de VTH-keten (vergunning, toezicht en handhaving) absolute prioriteit. Deze prioriteitstelling is vastgelegd in het VTH beleidsplan en het jaarlijkse VTH uitvoeringsprogramma.

Naast het vergunning-gebonden toezicht wordt ook ingezet op het onderzoeken van klachten en meldingen en verzoeken tot handhaving van monumenten. Er wordt zowel een preventieve als proactieve rol vervuld. Hierbij wordt nauw samengewerkt met Erfgoed Leiden en Omstreken.

8B1.4 Uitvoeren erfgoedbeleid met partners

Deze prestatie is mede in vervolg op 8B1.1 (betreft ook uitvoering erfgoedbeleid met partners) waar vanuit de visie van de gemeentelijke instelling Erfgoed Leiden en Omstreken en de context van de Erfgoednota uitvoering wordt gegeven aan het erfgoedbeleid. Voor de prestaties met verbindingen tussen kennis, cultuur en erfgoed verwijzen we ook naar 8A1.2 (Ondersteunen en mogelijk maken museaal aanbod) en 8A3.1 (Versterken unieke weefsel kennis en cultuur). Daarnaast maakt erfgoed deel uit van de samenwerking Kennisstad met de pijler Erfgoed (zie programma 3E Vitale binnenstad en Kennisstad).

We continueren het gesprek (en de uitwisseling) met partners aan de Erfgoedtafel en de tafel religieus erfgoed. In 2024 is de Evaluatie maatschappelijke ontwikkelingen Erfgoednota afgerond. Van daaruit hebben we voor de komende jaren beter zicht op de actuele maatschappelijke ontwikkelingen die van invloed zijn op het erfgoed, beleid en uitvoering. Een van die ontwikkelingen betreft de meerjarenopgave van de Leidse Erfgoeddeal (vergroenen binnenstad, zie 3E) waaraan we ook in 2025 een bijdrage leveren. Mede vanuit de centrale vraag van de Erfgoednota; hoe benutten we de kansen en kwaliteiten van erfgoed?

Erfgoed en de Omgevingswet

Een andere belangrijke ontwikkeling betreft de Omgevingswet. De omgang met (en bescherming van) al het fysieke erfgoed maakt integraal deel van uit (wettelijke verplichting) van de Omgevingswet. Een essentieel onderdeel blijft dus de inbedding van erfgoed in de instrumenten van de Omgevingswet. Dit is een doorlopend proces. Bij invoering van de Omgevingswet is de huidige bescherming van erfgoed (uit de voormalige bestemmingsplannen) onder andere via de zogeheten bruidsschat omgezet naar het tijdelijke Omgevingsplan. In de jaren die volgen werkt Leiden aan het nieuwe integrale (definitieve) Omgevingsplan. We onderzoeken hierbij de (nieuwe) mogelijkheden én verplichtingen die de Omgevingswet voor erfgoed biedt, zoals maatwerk in bescherming en de bescherming van de omgeving van het monument. De planning, werkwijze en ontwikkeling van het nieuwe Omgevingsplan is daarbij leidend. Ook maakt erfgoed deel uit van ontwikkelingen ten aanzien van de Omgevingsvisie en verkenningen ten aanzien van het instrument Omgevingsprogramma.

Cultuurhistorische waardering

In het collegeprogramma is de bescherming van het naoorlogse erfgoed opgenomen. In voorgaande jaren is het thema Jonge Bouwkunst (1970-1990) opgepakt. Komende jaren wordt ook de periode van de wederopbouw verder opgepakt.

Subsidie

Tijdens de Open monumentendagen in september worden jaarlijks vele monumenten opengesteld voor een groot publiek. Hiervoor verlenen we een subsidie aan de stichting Open Monumentendagen.

We continueren de Subsidieregeling Historisch Stadsbeeld voor het herstellen van onder andere historische winkelpuien en kleuren. Het huidige subsidiegebied is het beschermd stadsgezicht binnen de singels. Naar aanleiding van een amendement van de raad (A24.0056.08) wordt als proef het subsidiegebied uitgebreid. Voor 2025 en 2026 is hiervoor € 30.000 extra beschikbaar gesteld. Het gebied wordt nader vastgesteld in een aanpassing van de regeling, met als uitgangspunt de buitenrand van de singels en een aantal historische invalswegen.

Leiden heeft geen subsidieregeling voor de restauratie van gemeentelijke monumenten. Wel worden de lopende subsidies van de oude regeling (hoofdstuk 3 monumenten van de subsidieverordening stadsvernieuwing) nog tot en met 2030 afgerond.

Effectindicatoren bij 8B Cultureel erfgoed

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2025	2026	2027	2028	
Doel 8B1 Het Leids verleden is duurzaam ingezet als onderscheidende kracht; kennis en collecties op het gebied van cultureel erfgoed zijn bruikbaar; cultureel erfgoed is behouden voor toekomstige generaties						
8B1.a Percentage Leidenaars met belangstelling voor cultureel erfgoed	78% (2019) 90% (2021) 89% (2023)	90%	-	90%	-	Stads- en wijkenquête
8B1.b Aantal bezoeken eigen Websites (x1.000)	1.069 (2021) 1.048 (2022) 987 (2023)	1.100	1.100	1.100	1.100	Erfgoed Leiden
8B1.c Aantalbezoeken collecties via andere websites (gebruik digitale bronnen via Open Data) (x1.000)	4.612 (2021) 5.548 (2022) 8.058 (2023)	8.000	8.500	9.000	9.000	Erfgoed Leiden
8B1.d Aantal bezoekers Boisotkade	7.147 (2021) 7.408 (2022) 8.043 (2023)	0*	7.000	8.000	9.000	Erfgoed Leiden
8B1.e Aantal bezoekers Molen de Valk	8.423 (2021) 31.000 (2022) 33.165 (2023)	35.000	35.000	35.000	35.000	Erfgoed Leiden

* In 2025 zal het gebouw aan de Boisotkade voor bezoekers gesloten zijn i.v.m. de verbouwing. Studiezaal verhuist naar tijdelijke locatie bij het Hoogheemraadschap Rijnland. Heropening Boisotkade wordt in 2026 verwacht.

Beleidsterrein 8C Sport

Doelen en prestaties bij 8C Sport

Doel	Prestaties
8C1 Leiden heeft aantrekkelijke, duurzame en multifunctionele sportvoorzieningen	8C1.1 Exploiteren, beheren en onderhouden van de gemeentelijke sportaccommodaties
	8C1.2 Uitvoering geven aan het sportaccommodatieplan v.w.b. de jaarschijf 2024
8C2 Iedere Leidenaar heeft een gezonde en actieve leefstijl	8C2.1 Leidenaars bewegen voldoende
	8C2.2 Leiden heeft sterke toekomstbestendige sportverenigingen
8C3. De fysieke leefomgeving bevordert sporten, spelen en bewegen	8C3.1 De openbare ruimte is beweegvriendelijk

8C1 Leiden heeft aantrekkelijke, duurzame en multifunctionele sportvoorzieningen

Er zijn een aantal ontwikkelingen binnen de sportbranche die belangrijk zijn voor beheer en exploitatie. Ten eerste moet er creatiever gebruik gemaakt worden van de (sport)ruimte in Leiden. Hiervoor wordt steeds vaker gekeken naar multifunctioneel gebruik met koppelingen aan bijvoorbeeld onderwijs, gezondheid en naschoolse kinderopvang. Daarnaast wordt de maatschappelijke waarde van (sport)accommodaties steeds belangrijker. Nieuwbouw wordt meer verbonden aan condities, ook op het gebied van kosten en opbrengsten. Dit houdt in dat we een efficiënte en effectieve bedrijfsvoering nastreven, marktconform presteren en investeren in duurzaamheidsmaatregelen.

In Leiden willen we aansluiten bij deze ontwikkelingen, met als doel om de huidige en nieuwe sportaccommodaties langdurig en rendabel bij beheer in gebruik te hebben. Het aanbod dat we realiseren moet multifunctioneel, duurzaam, inpasbaar, veilig en betaalbaar zijn. Voor onderhoud en beheer maken we steeds meer gebruik van elektrisch werkmaterieel en hergebruiken we materiaal waar dat mogelijk is.

Om onze sportaccommodaties maximaal te gebruiken, beheren en betaalbaar te houden werken we intensief samen met onze stadpartners. Een voorbeeld hiervan is het zwembad en ijshal de Vliet, waarbij de gemeente samen met de stichting ijshal invulling geeft aan de exploitatie van een nieuw multifunctioneel sportcomplex. Op basis van de Leidse Ladder Circulaire Bouw worden de 3 Octoberhal en de Vijf Meihal circulair gesloopt, waarbij materialen weer ingezet kunnen worden voor andere bouwprojecten in de stad.

Uitvoeringsprogramma Beheer Sport

Aan de basis van het duurzaam in stand houden van de sportaccommodaties staat het Uitvoeringsprogramma Beheer Sport 2022-2026. Dit programma biedt de kaders voor het kwaliteitsniveau waarop de accommodaties worden beheerd en onderhoudswerkzaamheden worden uitgevoerd (bijvoorbeeld verlichting, ICT, velden en kleedkamers). Veiligheid en kwaliteit van de sportaccommodaties speelt hierin een centrale rol. Daarnaast zijn er grote onderhoudswerkzaamheden gepland, zoals:

1. vervanging kunstgrasveld 2 bij kikkerpolder I
2. vervanging twee toplagen kunstgras pupillenvelden op morskwartier I en II
3. vervanging kunststof toplaag van de atletiekbaan Leidse Hout.

8C2.1 Leidenaars bewegen voldoende

We investeren flink in een duurzame sportdeelname en daarmee een gezonde en actieve leefstijl van onze inwoners. In dit kader organiseert Schoolsport071 samen met sportaanbieders laagdrempelige sportkennismakingscursussen. Voor kinderen en volwassenen die hun sportlidmaatschap niet kunnen betalen, is er het Jeugdfonds Sport en Cultuur en het Volwassenfonds. De buurtsportcoaches werken wijkgericht en zorgen voor een toegankelijk beweegaanbod in de wijk. De consultant aangepast sporten begeleidt mensen met een beperking bij hun beweegvraag en ondersteunt verenigingen bij het opzetten en verbeteren van hun aanbod voor mensen met een beperking. De breedtesportcoördinator verbindt verschillende organisaties en biedt daarnaast verenigingsondersteuning voor vitale sportverenigingen. We ondersteunen lokale sportevenementen, zoals de Singelloop, de Gouden Spike en de Leiden Marathon. Daarnaast zal er in 2025 weer een sportstimuleringsregeling opengesteld worden vanuit de motie M.24.0056 'Blijf inzetten op Sportstimulering', waarbij verenigingen financiële ondersteuning aan kunnen vragen voor activiteiten ten behoeve van de doelstellingen uit het Beleidskader Sport & Gezondheid. Tenslotte stimuleren en ondersteunen we – via Stichting Topsport Leiden – talenten in hun weg naar de topsport. Door het amendement A.24.0056 'Topsport voor iedereen' is er in 2025 eenmalig een extra budget van € 50.000,- beschikbaar voor de Stichting Topsport Leiden. Er zijn inmiddels vier Regionale Talent Centra (RTC's) in Leiden voor waterpolo, rugby, tafeltennis en basketbal. Met al deze inzet proberen we meer Leidenaars (meer) te laten bewegen.

8C2.2 Leiden heeft sterke toekomstbestendige sportverenigingen

Samen met de Leidse Sportfederatie (LSF), Stichting Topsport Leiden (STL), Inclusio en de Adviesraad Sociaal Domein hebben we in 2024 het Sportakkoord II opgesteld. Samen met sportverenigingen, andere sport- en beweegaanbieders, maatschappelijke organisaties, onderwijsinstellingen, en andere stadspartners geven we uitvoering aan het Sportakkoord II. De thema's van het Sportakkoord zijn 'sociaal veilige sport', 'inclusie & diversiteit', 'vitale sportaanbieders' en 'de maatschappelijke waarde van topsport'. In 2025 staat het thema inclusie en diversiteit in de spotlights. De topsportcoördinator (STL) en breedtesportcoördinator bieden daarnaast aanvullend ondersteuning aan de Leidse (top)sportclubs. Op deze wijze werken we aan sterke en toekomstbestendige sportverenigingen.

8C3 De fysieke leefomgeving bevordert sporten, spelen en bewegen

Leidenaars sporten steeds meer en vaker in de openbare ruimte. De Leidse Beweegseleutels, inrichtingsprincipes voor een beweegvriendelijke openbare ruimte, zetten we ook in 2025 in bij duurzame wijkontwikkelingsprojecten en andere gebiedsontwikkelingen in de stad. Om de ongebonden sporter nog beter te faciliteren investeren we in extra voorzieningen. In 2024 zijn er twee geschikte locaties aangewezen om sportvoorzieningen in de openbare te kunnen realiseren. Deze worden in 2025 aangelegd en in gebruik genomen. Hiermee geven we deels invulling aan de motie om ter compensatie van het verlies van sportareaal bij de Vliet vier sportvoorzieningen in de openbare ruimte te plaatsen. Daarnaast geven we verder uitwerking aan het kaderbesluit sportpark de Mors waarbij we een urban skatepark en meer ruimte voor rugby en voetbal realiseren.

We zijn hard bezig om de sportinfrastructuur op peil te brengen. Hiervoor:

- Ronden we het SportAccommodatiePlan (SAP) af, waarin is vastgelegd wat nodig is om de sportinfrastructuur op peil te houden;
- Ronden we het haalbaarheidsonderzoek naar een nieuwe (tijdelijke) sporthal af en, afhankelijk van de uitkomst, starten we een project voor de bouw van een nieuwe sporthal;
- Ronden we de zoektocht naar een vaste locatie voor de blaashal hockey af samen met LHC Roomburg;
- Werken we verder aan het uitvoeringsbesluit Wijksporthal de Mors voor de sloop van de 3 Oktoberhal en de aanleg van het derde rugbyveld en het skatepark;
- Werken we toe naar een kaderbesluit voor een herinrichting van sportpark Cronesteinkade, waarbij aanzienlijk meer ruimte wordt gecreëerd voor stadstuinderij Het Zoete Land en daarmee hun wachtlijst wordt verkort en een volwaardig multifunctioneel sportveld wordt aangelegd waarop zowel gekorfbal als gehockeyd kan worden. Ook blijft (recreatief) medegebruik van het sportpark door anderen mogelijk. Om hiervoor plaats te maken is de inzet om voor de korfbal, hockey en BSO 't Kasteel straks een up-to-date multifunctionele accommodatie te bouwen. Ook wordt onderzocht of bij de toekomstige herinrichting ook de verbinding met het Singelpark tot stand kan worden gebracht.

8C3.b Percentage kinderen en volwassen Leidenaars dat voldoet aan de beweegrichtlijn	65% (2019) 58% (2021) 54%	80%	80%	80%	80%	Stads- en wijkenquête
--	---------------------------------	-----	-----	-----	-----	-----------------------

Effectindicatoren bij 8C Sport

Effectindicator*	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2025	2026	2027	2028	
Doel 8C1 Leiden zorgt voor voldoende en kwalitatief goede sportvoorzieningen						
8C1.a Rapportcijfer van Leidenaars voor de hoeveelheid sportvoorzieningen	7,3 (2019) 7,3 (2021) 7,2 (2023)	7,4	-	7,4	-	Stads- en wijkenquête
8C1.b Rapportcijfer van Leidenaars voor de kwaliteit van sportvoorzieningen	7,0 (2019) 7,2 (2021) 7,0 (2023)	7,4	-	7,4	-	Stads- en wijkenquête
8C1.c Aantal bezoekers zwembaden	183.000 (2021) 370.000 (2022) 368.000 (2023)	430.000	430.000	430.000	430.000	Gemeente Leiden
Doel 8C3 Leiden stimuleert dat alle inwoners meer sporten en bewegen**						
8C3.a Percentage Leidenaars dat niet wekelijks sport	41% (2016) 42% (2020) 38% (2022)	40%	40%	40%	40%	RIVM (wsjg - BBV)***

* Indicator 8C3.b Percentage kinderen en volwassen Leidenaars dat voldoet aan de beweegrichtlijn kan niet langer worden gemeten en is daarom verwijderd. Wel komt de GGD elke 4 jaar met vergelijkbare cijfers over dit onderwerp.

** De realisatiewaarden bij de effectindicatoren van doel 8C3 uit 2020 en 2021 en zijn vermoedelijk lager door de invloed van de coronamaatregelen.

*** Deze BBV-indicator is landelijk verplicht. De realisatiewaarden staan op [waarsstaatjegemeente.nl](http://www.waarsstaatjegemeente.nl). De gezondheidsmonitor wordt eens per vier jaar gehouden (2020, 2024, etc.). Daarom zijn er voor 2021 t/m 2023 geen streefwaarden opgenomen.

Beleidsterrein 8D Recreatie

Doelen en prestaties bij 8D Recreatie

Doel	Prestaties
8D1 Voldoende recreatieve mogelijkheden voor Leidenaars	8D1.1 Beheer en exploitatie van Jeugdorp Zuid-west
	8D1.2 Beheer en exploitatie van volkstuinen
	8D1.3 Verstrekken van subsidie aan amateurtuinders
8D2 Voldoende onderscheidende evenementen ter versterking van de levendigheid in de stad, het aantrekken van extra bezoekers en versterking van de lokale economie	8D2.1 Evenementencoördinatie
	8D2.2 Be/afhandelen van aanvragen evenementenvergunning
	8D2.3 Ondersteunen van de drie grootschalige en overige evenementen
	8D2.4 Verstrekken van evenementensubsidie
	8D2.5 Meerjarige resultaatafspraken met organisatoren van identiteitsversterkende evenementen

8D1 Voldoende recreatieve mogelijkheden voor Leidenaars

8D1.1. Beheer en exploitatie van Jeugdorp Zuid-west

Bij de start van het project Vlietzone - Midden (bedrijventerrein) is ook de inspanning gestart om voor drie verenigingen huisvesting te blijven bieden in Leiden. Voor Stichting Jeugdorp is een locatie gevonden. Vanaf 2025 vindt Jeugdorp plaats bij de atletiekvereniging in Leidse Hout. LCKV Jeugdvakanties kan op de huidige locatie blijven. Voor de Leiden Road Runners Club wordt onderzocht of ze een plek kunnen krijgen op locatie Blauwkras. In 2024 is het kaderbesluit Vlietzone – Midden door de raad aangenomen en wordt de planvorming voortgezet richting Uitvoeringsbesluit.

8D1.2 Beheer en exploitatie van volkstuinen

Gemeente Leiden heeft onder andere 6 volkstuincomplexen. Deze vallen onder de Leidse bond van amateurtuinders. De gemeente en de bond zijn langjarige afspraken overeengekomen.

8D1.3 Verstrekken van subsidie aan amateurtuinders

Het college versterkt sinds 2011 een jaarlijks terugkerende onderhoudssubsidie aan de Leidse Bond van Amateurs tuinders voor huurders-onderhoudsverplichtingen.

8D2 Voldoende onderscheidende evenementen ter versterking van de levendigheid in de stad, het aantrekken van extra bezoekers en versterking van de lokale economie

Evaluatie

In 2024 is de tussentijdse evaluatie van het evenementenbeleid afgerond met voorstellen voor verbetering van het evenementenklimaat. In 2025 zullen de bijbehorende acties verder worden doorgevoerd. Voor een aantal voorstellen zal mogelijk een beroep worden gedaan op de middelen uit het 'faciliterend evenementenfonds'.

De evenementensector verkeert in zwaar weer door onder meer kostenstijgingen voor diverse diensten en de beschikbaarheid van personeel en vrijwilligers. In opdracht van het Handelshuis Leiden (Centrummanagement Leiden, Leiden&Partners en Cultuurfonds Leiden) is in 2024 onderzoek gedaan naar de behoeften binnen de evenementen- en culturele sector van Leiden. In 2025 gaat de gemeente, in samenwerking met betrokken partijen en de sector, verder in gesprek over de uitwerking van het advies dat volgt uit het onderzoek.

Leidens Ontzet

In 2024 viert Leiden het 450-jarig jubileum van Leidens Ontzet. Deze editie wordt maximaal uitbundig gevierd en we zetten in op een memorabele editie. Bovendien werkt het College samen met betrokken partijen aan nieuwe kaders voor de viering van Leidens Ontzet vanaf 2025 en verder. Naar aanleiding van de evaluaties van voorgaande vieringen is besloten de organisatie verder te verbeteren om de viering veilig, voor iedereen toegankelijk en beheersbaar te houden. Onderzocht wordt hoe de gemeente en de betrokken stadspartners beter samen kunnen werken op programmering in de stad, de spreiding van bezoekers en gezamenlijke inkoop en communicatie.

8D2.1 Evenementencoördinatie

De evenementencoördinatie zorgt voor een soepel verloop van evenementen. Voor de coördinatie is de Evenementenkalender het belangrijkste instrument. De kalender werkt goed en blijft ook in 2025 in gebruik.

8D2.2 Be/afhandelen van aanvragen evenementenvergunning

Ten behoeve van vergunningverlening is de 'EvenementAssistent' het belangrijkste instrument. Dit systeem, waarmee evenementenmakers, gemeenten en hulp- of adviesdiensten (zoals politie, brandweer, GHOR en Veiligheidsregio) gezamenlijk alle gegevens rond een integrale evenementenvergunning (of melding) verzamelen en bespreken, is verouderd en lastig in gebruik. Daarom kijkt de gemeente in 2025 naar welke alternatieven er zijn en welke kosten een systeemverandering met zich meebrengt. Daarnaast zoekt de gemeente naar een geschikt moment voor een systeemverandering, zonder dat dit al te grote gevolgen heeft voor het evenementenseizoen.

8D2.3 Ondersteunen van de drie grootschalige en overige evenementen

De gemeente streeft ernaar om samen met de evenementenorganisatoren te werken aan maatregelen die het evenementklimaat in Leiden op korte en lange termijn ten goede komen. Verder onderzoekt de gemeente hoe zij via het faciliterend evenementenfonds een financiële impuls kan geven aan de sector. Tot slot volgt de gemeente met interesse het onderzoek naar draagvlak voor en vorming van een overkoepelend platform ter ondersteuning van de sector, en kijkt het uit naar de voorstellen in het adviesrapport. Deze interventies zijn in 2024 verder uitgewerkt en werken door in 2025.

8D2.4 Verstrekken van evenementensubsidie

Enkele culturele evenementen ontvangen momenteel structureel subsidie. De gemeente doorloopt een proces om te komen tot een nieuw subsidiestelsel voor cultuur (zie inleiding bij 8A cultuur). Om ervoor te zorgen dat alle benodigde middelen beschikbaar zijn bij de start van het nieuwe stelsel, worden de huidige meerjarige subsidies stopgezet per 31 december 2025. Afhankelijk van de besluitvorming kunnen organisatoren in 2025 onder de nieuwe regelingen hun aanvragen doen voor subsidiëring in 2026.

Andere programma's (o.a. Vitale Binnenstad) beschikken ook subsidies aan organisatoren van evenementen.

8D2.5 Meerjarige resultaatafspraken met organisatoren van identiteitsversterkende evenementen

Dit is een oude prestatie. Voor ontwikkelingen t.a.v. bv. de 3 Oktoberviering zie boven.

Kaderstellende beleidsstukken

■ 8A Cultuur

Overzicht afgelopen 5 jaar:

- RV 19.0140 Cultuurvisie 2020, De kracht van cultuur
- RV 19.0164 Deelverordening Amateurkunstsubsidies 2020
- RV 21.0131 Wensen en bedenkingen Ontwikkeling muziekeducatie en -programming
- RV 22.0093 Intrekken Deelverordening cultuur 2013
- RV 23.0014 Wensen en bedenkingen huisvesting moderne bibliotheek
- RV 23.0073 Advies gemeenteraad aan het Commissariaat voor de Media inzake de representativiteit van de lokale omroep voor Leiden voor de periode 2023-2028

■ 8B Erfgoed

Overzicht afgelopen 5 jaar:

- RV 21.0143 Nota religieus erfgoed Leiden, kaders voor de toekomst
- RV 20.0147 Leidse Erfgoednota (2014, in 2020 gecontinueerd)
- RV 19.0012 Archiefbeheer HLT Samen bij Erfgoed Leiden en Omstreken
- *Het fysieke en ruimtelijke erfgoed maakt ook deel uit van andere beleidskaders zoals de Omgevingsvisie, bestemmingsplannen / omgevingsplan, Verordening fysieke leefomgeving, Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH) en de Welstandsnota. Voor deze kaders verwijzen we naar programma 6 Stedelijke Ontwikkeling.*

■ 8C Sport

- Visie Sociaal Domein ([RV 19.0029](#))
- Beleidskader *Samen maken we de stad gezond en actief* 2019-2023 ([RV 19.0093](#))
- Sportaccommodatieplan 2012-2025 ([RV 12.0118](#))
- [RV 17.0062](#) Contourenplan buitensportaccommodaties
- De Leidse Beweegslutels (Z/21/3229757)
- Deelverordening Subsiëring Jeugdsport (RV 12.0021)
- Deelverordening Subsiëring Incidentele Subsidies Sportevenementen (RV 12.0021)
- Evaluatie beleidskader Sport & Gezondheid en Beleidskader Spelen & Bewegen (WFS-127-2024)
- Kaderbesluit sportpark de Mors ([RV 23.0065](#))

■ 8D Recreatie

- RV 20.0008 Evenementenbeleid Leiden 2020
- RV 21.0061 Start projecten Vlietzone-Midden, Sportpark De Mors, Gemeentewerf en Duurzaamheidsplein
- RV 24.0009 Kaderbesluit Vlietzone-midden

Programmakosten

Cultuur, sport en recreatie bedragen x € 1.000,-		Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Meerjarenraming		
					2026	2027	2028
Cultuur	Lasten	20.114	20.914	20.323	20.070	20.021	20.065
	Baten	-1.408	-1.571	-1.095	-1.095	-1.095	-1.095
Saldo		18.706	19.343	19.227	18.975	18.926	18.970
Cultureel erfgoed	Lasten	6.289	6.384	6.238	6.174	6.263	6.258
	Baten	-1.000	-985	-1.027	-1.027	-1.027	-1.027
Saldo		5.289	5.399	5.211	5.147	5.236	5.231
Sport	Lasten	16.143	18.618	19.736	18.323	18.224	18.190
	Baten	-8.887	-5.308	-5.538	-5.456	-5.395	-5.395
Saldo		7.256	13.310	14.198	12.867	12.829	12.795
Recreatie	Lasten	1.548	2.504	1.522	1.497	1.422	1.422
	Baten	-209	-205	-214	-214	-214	-214
Saldo		1.340	2.298	1.308	1.283	1.208	1.208
Programma	Lasten	44.094	48.419	47.819	46.064	45.930	45.935
	Baten	-11.503	-8.069	-7.874	-7.792	-7.731	-7.731
Saldo van baten en lasten		32.591	40.351	39.945	38.272	38.199	38.204
Reserves	Toevoeging	417	312	3.200	26	0	0
	Onttrekking	-1.368	-496	-297	-86	-56	-56
Mutaties reserves		-951	-185	2.903	-60	-56	-56
Resultaat		31.639	40.166	42.848	38.212	38.143	38.147

Budgettaire ontwikkelingen

De daling van de lasten en/of de stijging van de baten worden onder andere veroorzaakt door de indexering van budgetten, doorrekening van de kostenverdeelstaat en de kapitaallasten die zijn berekend vanuit het meerjareninvesteringsplan 2025-2028. Beleidswijzigingen met financiële consequenties worden hierna per beleidsterrein toegelicht. De totale lasten van het programma Sport, Recreatie en Cultuur bedragen in 2025 € 47,8 mln. In 2024 bedroeg deze € 48,4 mln. Derhalve is sprake van lagere lasten van € 600.000,-.

Vanuit de Kaderbrief 2024 - 2028 is voor een bedrag van circa € 4,1 mln in 2025 aan extra nieuwe uitgaven besloten. Onder andere voor voldoende formatie voor wettelijk beheer archeologische collectie (€ 74.000), voor theatertechniek Leidse Schouwburg en Stadsgehoorzaal (€ 3,2 mln), voor financiële gevolgen provinciale ontheffingen in verband met versterking Molenbiotoop Molen de Valk (€ 36.000), voor de tussentijdse actualisatie meerjarenonderhoudsplan bestaande en nieuwe sportaccommodaties (€ 142.000), voor de beperking stijging sporttarieven (€ 115.000), voor plankosten optimalisatie park Cronesteinkade (€ 525.000) en voor onderzoek en implementatie besturingsmodel Leidens Ontzet (€ 100.000).

Beleidssterrein Cultuur

De daling van de lasten met € 590.000 ten opzichte van 2024 wordt vrijwel volledig verklaard door het feit dat er in 2024 een aantal budgetoverhevelingen vanuit 2023 hebben plaatsgevonden. Zo is er voor culturele huisvesting onderzoek en uitvoering van de maatwerkoplossingen nog niet afgerond in 2023, om die reden heeft er een budgetoverheveling van € 180.000 plaatsgevonden. Dit geldt ook voor het onderzoek naar de scenario's voor de vernieuwing van de bibliotheek. Hier heeft een budgetoverheveling van € 170.000 plaatsgevonden vanuit 2023 naar 2024. Tot slot zal er voor het Cultuurfonds Leiden een afbouwregeling worden georganiseerd voor wat betreft de subsidie die zij ontvangen, om die reden is er in 2025 € 240.000 minder begroot dan in 2024.

De daling van de baten met € 520.000 wordt volledig verklaard door specifieke incidentele uitkeringen vanuit het Rijk die in 2024 zijn toegekend. Zo zijn er twee specifieke uitkeringen in 2024 toegekend ter bekostiging van de informatiepunten 'digitale overheid' en de regeling 'eenmalige specifieke uitkeringen en subsidies

lokale bibliotheekvoorzieningen' van € 335.000. Daarnaast is er in 2024 een specifieke uitkering toegekend ter bekostiging van de impuls jongerencultuur van € 185.000. Deze uitkeringen zijn specifiek voor één jaar.

Beleidsterrein Cultureel erfgoed

Er zijn geen relevante afwijkingen.

Beleidsterrein Sport

De stijging van de lasten in 2025 met € 1,1 mln. is het gevolg van meerdere feiten. Zo stijgt de begroting van wijkspportparkontwikkeling met € 1 mln. door een incidentele impuls voor sportaccommodaties (verdeeld over 2024 en 2025 vanuit het beleidsakkoord) en de extra middelen voor plankosten optimalisatie park Cronesteinkade uit de Kaderbrief 2024-2028. Het budget van 2024 is conform raadsbesluit (RV23.0065) volledig ingezet voor investeringen in sportpark De Mors. Het budget van 2025 staat nog begroot binnen wijkspportparkontwikkeling, waardoor dit verschil ontstaat. Daarnaast was er in 2024 een terugvordering van € 175.000 bij sportsubsidies, wat het subsidiebudget verlaagde. In 2025 is dit niet het geval, waardoor het budget hoger is. Tot slot is er in 2023 € 78.000 overgeheveld naar 2024 (RV23.0120), in 2025 staat dit bedrag niet begroot. Dit bedrag betreft 3 maal de jaarlijkse bijdrage die LFC ontvangt van de gemeente voor de ontwikkeling van een wijkspportpark. LFC heeft echter een betalingsachterstand opgelopen bij de gemeente. Met het bestuur van LFC was afgesproken dat deze jaarlijkse bijdrage verrekend zal worden met openstaande facturen.

De stijging van de baten van € 230.000 is geheel veroorzaakt door de indexering van de inkomsten in de begroting 2025.

Beleidsterrein Recreatie

De daling van de lasten in 2025 met € 1,0 mln. wordt voornamelijk veroorzaakt door eenmalige subsidies die in 2024 zijn verstrekt. Zo is er in 2024 € 480.000 incidenteel beschikbaar gesteld voor de 3 October vereniging in verband met 450 jaar Leidens Ontzet. In 2024 is ook incidenteel € 250.000 beschikbaar gesteld voor de gemeente Leiden, voor de jubileumviering van Drie Oktober. Daarnaast is er € 300.000 beschikbaar gesteld voor de verdere ontwikkeling van een faciliterend evenementenfonds.

Reserves

Reserves programma 8 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Reserve publicaties Erfgoed Leiden e.o.	Toevoeging	18	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	-11	0	0	0	0
Saldo		18	-11	0	0	0	0
Reserve aankopen kunst De Lakenhal	Toevoeging	0	46	0	0	0	0
	Onttrekking	-23	0	0	0	0	0
Saldo		-23	46	0	0	0	0
Bedrijfsreserve Museum De Lakenhal	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-111	0	0	0	0	0
Saldo		-111	0	0	0	0	0
Reserve exploitatie De Nobel	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	-9	-9	-9	-9	-9
Saldo		0	-9	-9	-9	-9	-9
Reserve bedrijfsvoering ELO	Toevoeging	364	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	-12	-12	-12	-12	-12
Saldo		364	-12	-12	-12	-12	-12
Reserve stedelijke ontwikkeling P8	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	-30	-30	0	0
Saldo		0	0	-30	-30	0	0
Reserve sportstimuleringsfonds	Toevoeging	15	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	0	0	0	0
Saldo		15	0	0	0	0	0

Reserves programma 8 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Reserve economische impulsen Kennisst P8	Toevoeging	0	0	3.200	0	0	0
	Onttrekking	-342	-300	0	0	0	0
Saldo		-342	-300	3.200	0	0	0
Reserve restauratie collectie Lakenhal	Toevoeging	19	24	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	0	0	0	0
Saldo		19	24	0	0	0	0
Reserve Molen de Valk / Erfgoed Leiden	Toevoeging	0	67	0	0	0	0
	Onttrekking	0	-35	-35	-35	-35	-35
Saldo		0	33	-35	-35	-35	-35
Reserve grondexploitatie P8	Toevoeging	0	0	0	26	0	0
	Onttrekking	-604	0	0	0	0	0
Saldo		-604	0	0	26	0	0
Reserve projecten en tentoonstelling MDL	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-198	-129	0	0	0	0
Saldo		-198	-129	0	0	0	0
Reserve sportstimulering schaatsen	Toevoeging	0	175	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	0	0	0	0
Saldo		0	175	0	0	0	0
Bedrijfsvoeringsreserve concern P8	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-90	0	0	0	0	0
Saldo		-90	0	0	0	0	0
Reserve soc.-maatsch. En cult. Voorz P8	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	-111	0	0	0
Saldo		0	0	-111	0	0	0
Reserve exploitatie Oppenheimstraat P8	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	-100	0	0	0
Saldo		0	0	-100	0	0	0
Reserves programma 8		-951	-185	2.903	-60	-56	-56

Reserve exploitatie De Nobel

In 2025 is conform RB 11.0101 de onttrekking van € 9.135 geraamd.

Reserve bedrijfsvoering ELO

Het exploitatietekort van ELO wordt onttrokken aan deze reserve. In 2025 staat de onttrekking Verbouwing ELO van € 12.343 geraamd.

Reserve stedelijke ontwikkeling P8

De geraamde onttrekking in 2025 van € 30.000 betreft de uitbreiding subsidie historisch stadsbeeld.

Reserve economische impulsen Kennisst P8

De geraamde storting van € 3,2 mln. betreft de reservering van middelen voor de vervanging techniek Schouwburg Stadsgehoorzaal

Reserve Molen de Valk / Erfgoed Leiden

De geraamde onttrekking in 2025 van €35.000 met de salarislasten van de aangestelde 3e molenaar.

Reserve soc.-maatsch. En cult. Voorz P8

De geraamde onttrekking in 2025 van € 111.000 is bestemd voor het project Verborgen Verleden.

Reserve exploitatie Oppenheimstraat P8

De geraamde onttrekking in 2025 van € 100.000 is bestemd voor Topsport voor Iedereen (€ 50.000) en STEK bibliotheek (€ 50.000).

Investerings

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	VK/ NK	Bijdrage derden/ reserves	2025	2026	2027	2028
08A101	Ondersteunen voorstellingen-podiumaanbod	VVI Kunstinstanties 2025-2028	Econ.	V		-	626	622	632	548
08B101	Exploitatie en beheer Erfgoed Leiden eo	Verbouwing Boisotkade 2026	Econ.	V		-	-	157	-	-
08B101	Exploitatie en beheer Erfgoed Leiden eo	Inrichting archeol.centra Boisotkade 2026	Econ.	V		-	-	65	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Entree Vlietzone	Maatsch.	N	NK	-	899	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Nieuwbouw Vijfmeibad	Econ.	V		-	181	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Verti-drain	Econ.	V		-	-	-	60	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Versnipperaer	Econ.	V		-	-	-	-	27
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	opvangwagen versnipperaer	Econ.	V		-	-	-	-	27
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Kunstgrasdiepte+oppervlaktereineriger	Econ.	V		-	-	-	35	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Zitmaaier X740 2wd 24pk I	Econ.	V		-	-	-	33	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Zitmaaier X740 2wd 24pk II	Econ.	V		-	-	-	33	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Morskwartier I, Ren. kunstgr voetbal	Econ.	V		-	-	214	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Morskwartier I, Ren. kunstgr 3 toplaag	Econ.	V		-	-	534	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Noord, Ren. kunstgrasveld 1 korfbal onderbouw	Econ.	V		-	-	-	-	45
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Noord, Ren. kunstgrasveld 1 korfbal toplaag	Econ.	V		-	-	-	-	77
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Kikkerpolder I Toplaag verv. kunstgrasveld 1 voetbal	Econ.	V		-	-	-	-	529
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Kikkerpolder II, Ren. kunstgr 2 onderbouw	Econ.	V		-	-	-	260	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Kikkerpolder II, Ren. kunstgr 2 toplaag	Econ.	V		-	-	-	687	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Roomburg, Toplaag verv. waterveld 1 hockey	Econ.	V		-	-	-	-	484
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Roomburg, Ren. gravelbanen 1 t/m 9 tennis	Econ.	V		-	-	-	-	226
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Leidse hout Toplaag kunststofbaan atl	Econ.	V		-	380	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Leidse hout, Toplaag verv. kunstgras atletiek	Econ.	V		-	-	-	-	115

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	VK/ NK	Bijdrage derden/ reserves	2025	2026	2027	2028
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Leidse hout, Verv. Tribune atletiek	Econ.	V		-	-	-	-	484
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Vliet, Verv. Materieel berging-pers verb	Econ.	V		-	-	-	52	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Herinrichting sportpark de Mors (40jr)	Maatsch.	N	VK	22	4.385	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Herinr sportpark de Mors onderveld(24jr)	Econ.	N	VK	651	2.744	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Herinr sportpark de Mors bovenveld(12jr)	Econ.	N	VK	499	640	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Vervanging materieel sport 2027	Maatsch.	V		-	-	-	116	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Kikkerpolder I Oegstgeesterw 4 UVS (RIB)	Econ.	V		-	-	499	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Kikkerpolder I Oegstgeesterw 4 UVS (RIB)	Econ.	V		-	-	182	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Morskwartier I Haagseschwg 5 VVDocos RIB	Econ.	V		-	213	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Morskwart II Smrgdln 97 VVLdn/FC Rnd RIB	Econ.	V		-	213	-	-	-
08C201	Leidenaars bewegen voldoende	Compensatie sportvelden Vlietzone	Maatsch.	V		525	1.266	-	-	-
	Totaal programma 8					1.697	11.548	2.273	1.909	2.562

In bovenstaand overzicht staan de investeringen zoals deze zijn opgenomen in het investeringsplan 2025-2028. In paragraaf 4.2.2 Investeringsplan wordt de ontwikkeling van de kapitaallasten toegelicht en staat een overzicht met te vóóren kredieten.

Subsidies

	subsiestaat 2024	subsiestaat 2025
Subsidie saldo	16.311.436	15.020.174

Het volledige subsidie-overzicht is opgenomen in paragraaf 3.2.8 subsidies.

9

Maatschappelijke Ondersteuning

Maatschappelijke Ondersteuning

<i>Programmanummer</i>	9
<i>Commissie</i>	Onderwijs en Samenleving
<i>Portefeuille(s)</i>	Economie, Sport, Kennis & Gezondheid Wonen, Bouwen en Welzijn

De missie van het programma Maatschappelijke Ondersteuning luidt:

De gemeente Leiden wil een inclusieve, toegankelijke en sociale stad zijn voor alle inwoners, waarin iedereen naar vermogen kan deelnemen, iedereen regie heeft over de wijze waarop hun zorgbehoefte wordt vervuld en waar er zo nodig een vangnet is voor degene die onvoldoende in staat zijn voor zichzelf te zorgen. We stimuleren actieve deelname aan het maatschappelijk leven.

Inleiding

Leiden is een gezonde en sociale stad. In 2025 ligt de focus daarom op het versterken van de sociale basis en het vergroten van de gezondheid en het welzijn van onze inwoners. Programma 9 maakt, net als programma's 7, 8C en 10, deel uit van het sociaal domein. De kern van onze Visie Sociaal Domein is dat iedereen meetelt en meedoet. Op het niveau van het stadsklimaat werken we aan het laagdrempeliger maken van een gezond leven van onze inwoners en het verkleinen van gezondheidsverschillen tussen inwoners. Op collectief niveau werken we met onze partners aan het toegankelijk maken en houden van voorzieningen voor inwoners met een gerichte hulpvraag. Op individueel niveau werken we aan het verbeteren van de opvang en ondersteuning voor kwetsbare inwoners.

Sterke Sociale Basis

De Sterke Sociale Basis (SSB) is ingedeeld in de thema's (ofwel opdrachten) 'Samen meedoen', 'Basiskracht' en 'Opgroeien'. Voor alle inwoners die daar behoefte aan hebben bieden we in Leiden laagdrempelige activiteiten in de wijk. Dit gebeurt via de SSB partners SOL, Includio en BuZz onder meer de activiteiten als 'Een goede buur', Huizen van de Buurt, mantelzorgondersteuning of ondersteuning van maatschappelijke initiatieven in wijk en buurt. Door een samenwerking tussen BuZz, Includio, SOL en het Sociaal Wijkteam start de pilot 'Praktijkondersteuner Sociaal' bij de eerstelijns zorg om de toegang tot preventie en het sociaal domein bij de huisarts te verankeren. Hiervoor worden middelen uit het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) ingezet.

De opdracht Sterke Sociale Basis is in juli 2020 gestart met als doel om een solide sociale basisinfrastructuur te bereiken in de stad. In de eerste periode was het voornamelijk druk met (de gevolgen van) corona. Sindsdien zijn de samenwerkingen met bewoners en organisaties in de wijken hechter geworden en weten de verschillende partijen in Leiden elkaar steeds beter te vinden en te versterken. Per 1 januari 2025 zal een tussentijds besluit tot verlenging van de inkooprelatie met de SSB partijen plaatsvinden, welke mede gebaseerd is op de resultaten van de tussenevaluatie SSB in 2024. Bij een mogelijke verlenging van de opdracht SSB in 2025, eindigt de looptijd in januari 2029.

Gezondheid

Bij de uitvoering van het landelijke Integraal Zorg Akkoord (IZA) wordt er gezamenlijk met andere gemeenten in de regio Holland Rijnland, zorgverzekeraar Zorg & Zekerheid en aanbieders in het zorgdomein invulling gegeven aan een omslag naar passende zorg voor iedereen. Middels de uitkering uit het IZA en alle betrokken partners wordt er gekeken naar het versterken van het preventieve aanbod binnen de regio. Bij de uitvoering

van het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) wordt er lokaal invulling gegeven aan totaal 15 regelingen. Deze regelingen zijn onderverdeeld in drie categorieën: Sport, Gezondheid en Welzijn. Bij deze regelingen zitten o.a. het Sportakkoord, Gezonde Kansrijke Start en een uitkering voor het versterken van de Sociale Basis. De uitvoering van beide akkoorden gaat in 2025 onverminderd door.

Wij werken, vanuit het beleidsakkoord en landelijke regelingen, aan een brede benadering van gezondheid met als doel gezondheid in alle beleidsterreinen te laten terugkomen en op die manier gezondheidsverschillen zoveel mogelijk te verkleinen. Hierbij beogen we ook om de samenwerking tussen het sociale en fysieke domein te intensiveren. Voorbeelden hiervan zijn deelnemen aan de producten die in het kader van de omgevingswet worden gemaakt en bij de ontwikkelingen rondom de Tweede Groene Ring. Mede op basis van de vastgestelde aanbevelingen uit de beleidsevaluatie 2024 (Z/23/3506875) starten we met de ontwikkeling van een nieuwe (integraal)gezondheidsbeleid in 2025. Dit zal als onderdeel van het nieuw te vormen beleidskader Sport, Gezondheid en Spelen & Bewegen ter vaststelling aan de gemeenteraad worden voorgelegd. Hierin verankeren we de nieuwe doelstellingen van het lokale gezondheidsbeleid in samenhang met sport, spelen en bewegen.

Het Leiden Healthy Society Center is afgelopen jaar uitgebreid van twee naar vier partijen en voor 2025 is het intensiveren en doorontwikkeling van deze samenwerking van belang. Naast de gemeente en universiteit nemen nu ook de hogeschool en het mbo deel. Dit zal bijvoorbeeld gebeuren door het organiseren van kenniscafés, publieke evenementen (Leids Kennisfestival) en policy labs. Op basis van een vastgestelde aanpak Eenzaamheid en Mentale Gezondheid zal in 2025 een uitvoeringsprogramma verder vorm en inhoud worden gegeven. Binnen deze aanpak zal ook een (bewustwordings)campagne rondom eenzaamheid plaatsvinden in samenwerking met Incluzio, rond de week van de Eenzaamheid eind september 2025.

Ouderenwelzijn

In 2024 is het actieplan Leiden op Leeftijd afgerond. Hieruit is gebleken dat het nodig is om aandacht te blijven geven aan het beleid ten aanzien van langer zelfstandig wonen en leven van de Leidse senioren. Daarom geven we vorm aan een uitvoeringsagenda Leiden op Leeftijd 2025, waarin naar verschillende en uiteenlopende aspecten van de leefomgeving van senioren wordt gekeken, zoals participatie en inclusie van ouderen in de samenleving en het creëren van een dementievriendelijke stad. Een ander aspect van de leefomgeving van ouderen is de huisvesting, waarop beleid wordt gemaakt in samenhang met de werkgroep ouderen binnen de Leidse Visie op Wonen, Zorg en Welzijn (zie programma 6c). In aanloop naar het presenteren van de Visie wordt begin 2025 de Leidse aanpak innovatief samenwonen gelanceerd, waarbij we initiatiefnemers en ontwikkelaars willen inspireren en stimuleren om tot nieuwe gezamenlijke woonconcepten te komen. Op een aantal locaties in de stad bestaan al gezamenlijke woonconcepten of wordt hieraan gewerkt. Daarnaast wordt er op regionaal niveau, in het kader van het Integraal Zorgakkoord (IZA), gewerkt aan het verbeteren van de samenwerking tussen de zorg en het sociaal domein.

Leiden Inclusief

Het programma Leiden Inclusief wordt in 2025 voortgezet. In 2025 ligt de focus op het uitvoeren van het actieplan LHBTIQ+ en het plan van aanpak tegengaan racisme en discriminatie. We gaan verder met het toegankelijker maken van gemeentelijke gebouwen. Binnen de organisatie gaan we door met objectieve werving & selectie en onderzoeken we hoe we de organisatiecultuur nog inclusiever kunnen krijgen. Daarnaast worden medewerkers getraind, wordt het leiderschapstraject doorgezet en naar verwachting wordt het Handboek openbare ruimte vernieuwd met meer aandacht voor toegankelijkheid. Met het Programma Leiden Inclusief willen we bereiken dat de inclusieve en gelijkwaardige denkwijze op ieder beleidsterrein en in de dienstverlening wordt toegepast. Daarom zetten we erop in dat in 2025 in interne formats zoals projectplannen en voortgangsrapportages een hoofdstuk inclusie wordt opgenomen. We werken ook in 2025 aan verdere bewustwording op dit thema zowel in de eigen organisatie als in de samenleving, dit doen we onder andere door het Samen Leiden label te promoten in samenwerking met de aangesloten partners in de stad. Het programma loopt eind 2025 af en eind 2025 zal er een advies worden opgesteld hoe dit thema in de organisatie ingebed kan worden.

Maatschappelijke Zorg

Leidse Regio

De Leidse regiogemeenten (Leiden, Leiderdorp, Oegstgeest, Voorschoten en Zoeterwoude) werken samen aan de transformatie Maatschappelijke Zorg vanuit het programma Maatschappelijke Zorg Leidse Regio. In 2024 is het bijbehorende programmaplan: "Alle inwoners horen erbij! 2023-2029" door het college vastgesteld. Dit meerjarig uitvoeringsprogramma richt zich op inspanningen voor inwoners die behoren tot de doelgroep maatschappelijke zorg.

Het programma Maatschappelijke Zorg Leidse regio heeft als doel het zoveel mogelijk voorkomen van kwetsbare situaties voor inwoners en het bieden van passende ondersteuning als een inwoner toch in een kwetsbare situatie terecht komt. Er wordt kwalitatief goede ondersteuning georganiseerd voor inwoners in een kwetsbare situatie: integraal, dichtbij en op maat. Dichtbij houdt in waar mogelijk in de eigen woonomgeving van inwoners met de benodigde ondersteuning. Als opvang toch nodig is, dan duurt deze zo kort mogelijk.

De focus ligt op een verschuiving van reactieve ondersteuning achteraf naar preventie vooraf. Een voorbeeld hiervan is het benaderen van dak- en thuisloosheid als een woonprobleem (preventie) in plaats van een zorgprobleem (ondersteuning achteraf).

In 2025 wordt in de Leidse regio prioriteit gegeven aan de volgende opgaven:

- De (brede) aanpak dakloosheid, naar aanleiding van de uitkomsten van de preventiescanner en de ETHOS-telling in 2024.
- De beweging van intramuraal wonen met ondersteuning (beschermd wonen) naar nieuwe woon- of verblijfplekken of thuis wonen met intensieve begeleiding en een meer evenredige verdeling ervan over de Leidse regiogemeenten.
- Het verbeteren van de samenwerking tussen begeleiding en behandeling om inwoners met complexe problematiek nog beter te kunnen ondersteunen.

Holland Rijnland

Naast het Programma Maatschappelijke zorg voor de Leidse Regio, wordt er regionaal vorm en uitvoering gegeven aan de Specialistische maatschappelijke zorg. Deze zorg is beschikbaar voor de gehele regio Holland Rijnland. In 2025 richt de Specialistische maatschappelijke zorg onder andere op de uitbreiding van het aantal specialistische plekken Wonen en Ondersteuning en het verbeteren van de doorstroom aldaar om zo de wachttijd te verkorten.

Onder de specialistische Maatschappelijke zorg vallen ook de opvangvoorzieningen voor dak- en thuislozen (1) De Nieuwe Energie en de (2) jongerenopvang aan het Maansteenpad. Voor de Nieuwe Energie wordt er meegewerkt aan de ontwikkeling van de nieuwbouwlocatie in het Energiepark. Het Maansteenpad is een tijdelijke locatie die doorlopend wordt gemonitord en waar het zorgconcept constant wordt doorontwikkeld.

Multiprobleemgezinnen

Er is in 2024 een plan van aanpak ontwikkeld voor huishoudens met multiproblematiek, gericht op het versterken van procesregie, het inzetten van nieuwe methodes, het implementeren van de wetgeving voor maatwerk (Wams) en het leren van casuïstiek om de dienstverlening voor de burger te verbeteren. In 2025 wordt het plan geëvalueerd, waarbij de effectiviteit, maatschappelijke en financiële baten worden beoordeeld. Afhankelijk van de uitkomsten van de evaluatie kijken we naar mogelijkheden voor de langdurige inbedding van de maatwerkfunctionaris en de doorbraakmethode in Leiden.

Beleidsterrein 9A Sociale binding en participatie

Doelen en prestaties bij 9A Sociale binding en participatie

Doel	Prestatie
9A1 Sociale binding en participatie van inwoners is hoog	9A1.1 Organiseren van een passend voorzieningenaanbod dat aansluit op de sociale situatie van de wijk
	9A1.2 Organiseren van activiteiten die maatschappelijke participatie bevorderen en sociaal isolement voorkomen
	9A1.3 Bevorderen van cliëntbetrokkenheid en participatie op het gebied van maatschappelijke ondersteuning
	9A1.4 Opmacht geven voor het uitvoeren van de vijf basisfuncties voor lokale ondersteuning van vrijwilligerswerk

9A1 Sociale binding en participatie van inwoners is hoog

Inclusio

Inclusio zet in op het verder ontwikkelen van laagdrempelige vormen van dagbesteding. In de Huizen van de Buurt organiseert Inclusio deze vormen van daginvulling en zien daar ook steeds meer mensen op af komen met een complexiteit aan behoeften gerelateerd aan de thema's armoede, eenzaamheid en vitaliteit en bewegen. In 2025 wordt door Inclusio mede op basis van signalen via het Leidse Signaalpunt Eenzaamheid hulp en ondersteuning verzorgd en wordt het signaalpunt verder doorontwikkeld. Er wordt onder meer aandacht gegeven aan inwoners met GGZ-problematiek in de wijken, hetgeen in o.m. plaats vindt samenwerking met SWT, GGZ Rivierduinen en Binnenveste. Ook wordt gekeken naar mogelijkheden in de wijk voor daginvulling voor mensen met dementie. Vrijwilligers worden steeds belangrijker in de ondersteuning van de inwoners. Daarnaast blijft Inclusio zich inzetten op het begeleiden en ondersteunen van mantelzorgers en het terugbrengen van mensen met een uitkering richting de arbeidsmarkt.

Samen Ondernemend Leren (SOL)

SOL zet in 2025 meer in op (sociale) veiligheid. Dat doet zij door in elke wijk een pleinaanpak – wekelijks aanbod van diverse sport en spelactiviteiten op hotspotpleinen in de wijken – en ambulante werk – méér ambulante rondes lopen in de wijken – uit te voeren. Ten aanzien van gezondheid worden de vier pijlers

van een positieve leefstijl – water drinken, gezonde voeding, genoeg bewegen, goed slapen – nog steviger verankerd in het aanbod met activiteiten gericht op het versterken van de gezonde leefstijl, gezondheidscampagnes en het bevorderen van een actieve leefstijl. Ook sluit SOL aan bij het nieuwe armoedebeleid 2024-2026 ‘Samen Sterker’ door onder andere mee te werken met onderwijsprogramma’s over geldzaken en financiële problemen. Tot slot richt SOL zich op het doorontwikkelen van de samenwerking met Skill School Leiden op de jongerenlocatie SouthPark aan de Boshuizerkade. Naast het reguliere accommodatie gebonden jongerenwerk op een veilige en uitdagende plek, wordt (individuele) professionele begeleiding geboden aan jongeren tussen 12 en 30 jaar door middel van diverse programma’s, projecten en workshops. Het doel is dat jongeren hun talenten ontdekken en ontwikkelen én op school en daarbuiten slagen.

BuZz

In het kader van het Gezond en Actief Leven Akkoord geeft BuZz in 2025 extra aandacht aan gezondheid. Door een samenwerking tussen BuZz, Includio, SOL en het Sociaal Wijkteam start de ‘Praktijkondersteuner Sociaal’ bij de eerstelijns zorg om de toegang tot preventie en het sociaal domein bij de huisarts te verankeren. Daarnaast blijft BuZz inzetten om deelnemers te bewegen aan het (vrijwilligers)werk te komen. Omgaan met geld en de basis van de Nederlandse taal blijven naast gezondheid ook in 2025 aandachtspunten. Samen met partners in het sociaal domein organiseert BuZz hierop activiteiten zoals de geldparade en laagdrempelige taallessen in de buurt. Het aanbod is afgestemd op de behoefte van de inwoner en verschilt daarom per wijk.

Ouderenwelzijn

In 2024 is het actieplan Leiden op Leeftijd afgerond. Hieruit is gebleken dat het nodig is om aandacht te blijven geven aan het beleid ten aanzien van langer zelfstandig wonen en leven van de Leidse senioren. Daarom geven we vorm aan een uitvoeringsagenda Leiden op Leeftijd 2025, waarin naar verschillende en uiteenlopende aspecten van de leefomgeving van senioren wordt gekeken, zoals participatie en inclusie van ouderen in de samenleving en het creëren van een dementievriendelijke stad. Een ander aspect van de leefomgeving van ouderen is de huisvesting, waarop beleid wordt gemaakt in samenhang met de werkgroep ouderen binnen de Leidse Visie op Wonen, Zorg en Welzijn (zie programma 6c).

In aanloop naar het presenteren van de visie wordt begin 2025 de Leidse aanpak innovatief samenwonen gelanceerd, waarbij we initiatiefnemers en ontwikkelaars willen inspireren en stimuleren om tot nieuwe gezamenlijke woonconcepten te komen. Op een aantal locaties in de stad bestaan al gezamenlijke woonconcepten of wordt hieraan gewerkt. Daarnaast wordt er op regionaal niveau, in het kader van het Integraal Zorgakkoord (IZA), gewerkt aan het verbeteren van de samenwerking tussen de zorg en het sociaal domein.

Ten aanzien van preventie is in 2024 vanuit het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) gestart met de ketenaanpak valpreventie en wordt verwacht dat in 2025 een groot gedeelte van de 65+-Leidenaren gescreend kan worden op eventueel valrisico. Daarnaast is de verwachting dat de ketenaanpak valpreventie in 2025 volledig ingericht is.

Mantelzorgondersteuning/respitzorg

Diverse projecten binnen het Integraal Zorgakkoord (IZA) hebben ook invloed op de leefomgeving van ouderen en hun eventuele mantelzorgers en sociaal netwerk, waaronder de projecten Rondom de Mens, Digitaal in de wijk en de regionale pilot logeervervoorziening. Van het project Rondom de mens zullen naar verwachting in 2025 de eerste resultaten duidelijk worden. De regionale pilot logeervervoorziening loopt in 2024 en 2025 een pilot met een logeershuis in Alphen aan de Rijn. We werken in regionaal verband samen om te komen tot een tweede en derde pilotlocatie, waaronder een locatie in Leiden.

Vrijwilligerswerk

Belangrijk is om nieuwe vrijwilligers te blijven vinden en te binden. Includio beoogt in te spelen op de nieuwe behoeften zoals bijvoorbeeld Social Creators. Jongeren willen graag af en toe klussen doen maar niet op wekelijkse basis. Door hier op een goede manier mee om te gaan kan een nieuwe doelgroep aan worden verbonden. Het platform social creators heeft binnen een half jaar 150 mensen aangetrokken. Voor de vrijwilligersorganisatie die in aanvulling op de SSB opdracht van de gemeente subsidie krijgen zal in 2025 een nieuwe subsidieregeling conform de Algemene Subsidie Verordening worden opgesteld, waarbij de resultaten van de evaluatie uit 2024 worden betrokken.

Effectindicatoren bij 9A Sociale binding en participatie

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2025	2026	2027	2028	
Doel 9A1 Sociale binding en participatie van inwoners is hoog						
9A1.a Schaalscore sociale cohesie (op een schaal van 1 tot 10)	5,8 (2019) 6,1 (2021) 6,0 (2023)	6,1	-	6,2	-	Veiligheidsmonitor
9A1.b Percentage inwoners dat het eens is met de stelling "Ik woon in een gezellige buurt waar mensen elkaar helpen en dingen samen doen"	37% (2019) 52% (2021) 51% (2023)	40%	-	43%	-	Veiligheidsmonitor
9A1.c Percentage Leidenaren dat vrijwilligerswerk doet	40% (2019) 33% (2021) 38% (2023)	36%	-	38%	-	Stads- en wijkenquête
9A1.d Percentage inwoners dat kan terugvallen op mensen in de buurt als men hulp nodig heeft	70% (2019) 77% (2021) 79% (2023)	71%	-	72%	-	Stads- en wijkenquête
9A1.e Percentage inwoners - heb ik gedaan of ben ik toe bereid: "het ondersteunen van buurtgenoten die hulp nodig hebben"	44% (2019) 56% (2021) 51% (2023)	52%	-	53%	-	Stads- en wijkenquête
9A1.f Percentage inwoners dat mantelzorg verleent	17% (2019) 14% (2021) 17% (2023)	23%	-	23%	-	Stads- en wijkenquête

Beleidsterrein 9B Preventie

Doelen en prestaties bij 9B Preventie

Doel	Prestaties
9B1 Inwoners zijn zo zelfredzaam mogelijk	9B1.1 Organiseren van een samenhangend aanbod van informatieverstrekking, advies en clientondersteuning
9B2 Gezondheidsproblemen worden voorkomen	9B2.1 Uitvoeren van wettelijke taken basisgezondheidszorg
9B3 Iedere Leidenaar heeft een gezonde en actieve leefstijl	9B3.1 Leidenaren hebben kennis van een gezonde en actieve leefstijl
	9B3.2 Leidenaren gaan verantwoord om met genotmiddelen
	9B3.3 Leidenaren hebben een gezond gewicht

9B2.1 Uitvoeren wettelijke taken basisgezondheidszorg

Een aantal van de wettelijke taken voor de basisgezondheidszorg worden door de regionale gezondheidsdienst Hecht uitgevoerd. Dit doen zij op drie manieren, wettelijke taken die bij Hecht belegd dienen te worden, wettelijke taken die een gemeente uit dient te voeren, maar waarvan de gemeente vrij staat om te kiezen door wie en extra taken zonder wettelijke basis. Om Hecht langdurig financieel gezond te houden wordt er door Hecht in 2025 invulling gegeven aan een herstelplan om het eigen vermogen structureel voldoende te houden. Het herstelplan zal worden gedeeld met het algemeen bestuur in de vergadering van december 2024. Daarnaast wordt er in Q4 van 2024 de taken- en schillendiscussie gevoerd met de gemeenteraden. Hierbij wordt met de gemeenteraden het gesprek aangegaan over welke taken Hecht uit moet blijven voeren. Gemeenteraden hebben een actieve rol bij dit herstelplan en bij de invulling van de taken- en schillendiscussie van Hecht.

9B3.1 Leidenaren hebben kennis van een gezonde en actieve leefstijl

In 2025 wordt er verder invulling gegeven aan de verschillende onderdelen van het GALA. Overkoepelend thema hierbij is het tegengaan van gezondheidsverschillen, middels verschillende regelingen wordt er gewerkt het verbeteren de gezondheid van Leidenaren. Onder andere de Sterk Sociale Basispartners zetten in op het verbeteren van de gezondheidsvaardigheden van de Leidenaren.

Studentenwelzijn

In 2025 geven we verder invulling aan de aanpak studentenwelzijn. Dit doen wij gezamenlijk met de kennisinstellingen middels de verklaring studentenwelzijn. Ook wordt er op verschillende manieren ingezet op de verbetering van de mentale gezondheid van studenten en een goede aansluiting naar ondersteuning op het gebied van welzijn en zorg. Dit doen wij onder andere door in te zetten op het faciliteren van studenteninitiatieven en de samenwerking tussen studenten en professionals te bevorderen.

Aanpak Mentale Gezondheid en Eenzaamheid

Vanuit de aanpak Mentale Gezondheid en Eenzaamheid zijn drie actielijnen gedefinieerd die in 2025 de kern vormen van het uitvoeringsprogramma van de aanpak:

1. Het realiseren van een openbare mentale gezondheidsvoorziening.
Vanaf 2025 zal verkend worden wat er in Leiden nodig is om een mentaal gezondheidscentrum te realiseren. In de uitwerking hiervan is het belangrijk aansluiting te houden bij regionale ontwikkelingen van mentale gezondheidscentra.
2. Inzetten op thema's eenzaamheid, levensvaardigheden en geldzorgen.
Vanaf het najaar 2024 start op het thema eenzaamheid een Leidse campagne. Het startpunt is de Week tegen Eenzaamheid. De campagne spreidt zich uit over verschillende maanden en zal doorlopen tot Q2 van 2025. Tijdens de campagne worden verschillende middelen ingezet. Zo komen er bijvoorbeeld driehoeksborden met persona's in de stad te hangen, meerdere stadskrant specials en social media berichten. In samenwerking met Inclusio worden ook diverse eenzaamheidsactiviteiten georganiseerd in de week. Voor het voorjaar van 2025 worden opties voor een podcast en/of tentoonstelling rondom de persona's vanuit de campagne eenzaamheid verkend.
3. Extra aandacht voor studenten, LHBTIQ+ en interculturele doelgroepen.
Voor actielijn 3 sluiten we aan bij het Actieplan Studentenwelzijn. Bij twee studentencomplexen aan het Hildebrandpad en het Omegaplantsoen worden ontmoetingsplekken en een gemeenschappelijke ruimte gerealiseerd. Deze actielijn sluit daarmee ook aan bij de Leidse aanpak innovatief samenwonen. Daarbij sluiten we vanuit de aanpak aan bij uitvoerende projecten op studentenwelzijn gericht op de 'preventieve basis' (ontmoetin, positieve gezondheid, huisvesting en onderwijs). Voor bevordering van mentale gezondheid van de LHBTIQ+ doelgroep wordt aangesloten bij het actieplan 'SAMEN zijn we Leiden'. De organisatie Family Supporters zal starten met twee praatgroepen (een voor de leeftijdsgroep 12+ jaar en een leeftijdsgroep voor 25+ jaar) voor LHBTIQ+ personen in Leiden. De praatgroep richt zich op psycho-educatie over gender en seksualiteit en heeft als doel om *safe spaces* te creëren voor deelnemers. Dit gebeurt onder leiding van professionals die vragen, ervaringen en struggles bespreken.

9B3.2 Leidenaren gaan verantwoord om met genotsmiddelen

Met het vormen van het nieuwe beleidskader Sport, Gezondheid en Spelen & bewegen wordt er ook een vernieuwd preventie- en handavingsplan alcohol en middelen opgesteld. In de tussentijd wordt er ook middels de uitkeringen van het GALA ingezet op specifieke thema's; bijvoorbeeld via de regeling Opgroeien in een kansrijke omgeving. De GGD geeft invulling aan het programma rookvrije generatie. Daarnaast is er in 2025 ook extra aandacht voor het alcohol- en middelengebruik bij de studentendoelgroep, dit wordt gedaan middels het actieplan studentenwelzijn.

9B3.3 Leidenaren hebben een gezond gewicht

De Sterk Sociale Basispartners zetten zich in om Leidenaren op een gezond gewicht te krijgen. Onder andere de buurtsportcoaches spelen hier een belangrijke rol in. Daarnaast wordt er vanuit verschillende onderdelen vanuit het Gezond en Actief Leven Akkoord ingezet op het behalen van een gezond gewicht. Dit vindt plaats binnen de thema's 'Gecombineerde Leefstijlinterventie' en 'Kinderen naar gezond gewicht'.

Effectindicatoren bij 9B Preventie

Effectindicator*	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2025	2026	2027	2028	
Doel 9B1 Burgers zijn zo zelfredzaam mogelijk						
9B1.a Percentage inwoners dat zich kan redden in het dagelijks leven	93% (2019) 89% (2021) 86% (2023)	97%	-	97%	-	Stads- en wijkenquête
9B1.b Percentage mantelzorgers dat zich tamelijk tot zeer zwaar belast voelt	27% (2019) 22% (2021) 28% (2023)	22%	-	19%	-	Stads- en wijkenquête

* Bij de uitwerking van het nieuwe beleidskader Sport, Gezondheid & Spelen worden ook nieuwe indicatoren voor Beleidsterrein 9B opgesteld om uitvoering te geven aan Motie 'Beter voorkomen dan genezen' (M.23.0049.39).

Verbonden partijen

Hecht	
Motieven en doelen deelname GR	Hecht heeft als doel uitvoering te geven aan taken voor de aan de regeling deelnemende gemeenten op het terrein van de openbare gezondheidszorg, de volksgezondheid, zorg- en veiligheidshuis, ambulancevervoer en de coördinatie en regie van de geneeskundige hulpverlening bij rampen en crisis. Onder Hecht vallen de GGD, de RAV, het ZVH en de GHOR.
Kansen	Hecht is een belangrijke ketenpartner binnen de Zorg, Veiligheid en de preventieve gezondheid. Hecht kan snel inspringen op vragen uit de maatschappij en signaleert daarnaast (zowel door onderzoek als vanuit de praktijk) maatschappelijke trends.

Risico's (top 3)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Financiële uitdagingen door de vernieuwde CAO. Hecht heeft in 2024 een begrotingswijziging ingediend omdat zij de opgelopen loonkosten niet binnen de eigen begroting konden dekken. Dit kan mogelijk leiden tot een begrotingswijziging in 2025. 2. Veranderende taken Hecht. In de regio zal een takendiscussie gevoerd worden over welke taken Hecht wel of niet uit dient te voeren. Dit kan invloed hebben op de dienstverlening van Hecht. 3. Bezuinigingen landelijke overheid. In het hoofdlijnen akkoord is een bezuiniging voor de publieke gezondheid opgenomen. Indien deze voorgenomen bezuiniging doorgaat zal dat effect hebben op de financiering die wij als gemeente beschikbaar kunnen stellen aan Hecht.
Belangrijkste doelstellingen / prestaties en opgaven 2025	<p>Taken die bij Hecht zijn belegd, betreffen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • taken die een gemeente wettelijk moet uitvoeren en bij de GGD belegd; • niet-wettelijke taken die gemeenten bij Hecht hebben belegd; en • taken die Hecht uitvoert in opdracht van andere organisaties dan gemeenten.
Belangrijkste bestuurlijke mijlpalen 2025	Conform art. 26 van de Gemeenschappelijke Regeling RDOG Hollands Midden wordt de ontwerpbegroting voorgelegd aan de afzonderlijke gemeenteraden die een zienswijze hierop kunnen formuleren. In het najaar 2024 krijgen de gemeenteraden een kaderbrief aangeboden voor zienswijze die richtinggevend zijn voor de begroting van 2025. Daarnaast zal er een takendiscussie plaats vinden over welke taken Hecht wel of niet uit dient te voeren in de toekomst.
Bijdrage 2025	€ 8,7 miljoen
Voor eigenaarsrol, zie paragraaf verbonden partijen	

Beleidsterrein 9C Ondersteuning

Doelen en prestaties bij 9C Ondersteuning

Doel	Prestatie
9C1 Integraal zorg en ondersteuning op maat	9C1.1 Organiseren toegang zorg en welzijn door middel van Sociaal wijkteams
9C2 Mensen met een beperking zijn in staat zelfstandig te leven	9C2.1 Organiseren van een samenhangend en passend aanbod van algemene Wmo-voorzieningen
	9C2.2 Organiseren van een samenhangend en passend aanbod van maatwerk Wmo-voorzieningen

9C1.1 Organiseren toegang zorg en welzijn door middel van Sociaal wijkteams

Deelname toelichtingsteam

Vanaf 2022 is een toeleidingsteam ingericht met daarin, naast het Sociaal wijkteam, de Binnenvest, de GGD, GGZ Rivierduinen en Brijder. Het team verdeelt de meldingen die binnenkomen bij het meldpunt zorg- en overlast en gaat er, waar nodig, zelf op af. De medewerkers van het Sociaal wijkteam worden bij veel casussen uit het toeleidingsteam gevraagd aan te sluiten. Als wijkteam is het soms, door het bieden van praktische hulp, makkelijker om het vertrouwen te winnen dan voor één van de andere organisaties en op deze manier verder te komen.

Project Zorgmijders

Het Sociaal wijkteam start met een project Zorgmijders, gefinancierd vanuit de IZA SPUK gelden van het Rijk. Het project heeft als doel om outreachend op zoek te gaan naar zorgmijders en deze passende hulp te bieden, om zwaardere zorg en/of maatregelen te voorkomen en te zorgen dat bovengenoemde doelgroep benaderd en geholpen wordt. Het Sociaal wijkteam is de uitgelezen partner om op een laagdrempelige manier het eerste contact te leggen met zorgmijders, omdat ze vaak wel een bepaald type hulp, zoals praktische hulp, accepteren. Na een vertrouwensband te hebben opgebouwd kan geprobeerd worden om de inwoner naar de benodigde zorg toe te leiden. De kans dat het behandelingstraject in de zorg daarna slaagt is groter, omdat in de eerste noden is voorzien. Daardoor keert er enige rust terug en ontstaat er motivatie om behandelingen aan te gaan. Het Sociaal wijkteam blijft ook gedurende de behandeling betrokken, als er tijdens de behandeling begeleiding nodig is.

9C2.1 Organiseren van een samenhangend en passend aanbod van algemene Wmo-voorzieningen

De overeenkomst met Inluzio voor de algemene voorziening daginvulling loopt in de zomer van 2025 af. We verkennen in 2025 voorafgaand of en in welke vorm en onder welke voorwaarden we deze overeenkomst voor het bieden van dagbesteding in het voorveld willen verlengen. In 2025 zijn we met de regionale pilot logeervervoorziening aan de slag om de maatwerkvoorziening kortdurend verblijf verder te verbeteren.

Voor de Wmo-ondersteuning gaan we in 2025 vooral verder met de acties die al eerder zijn ingezet. Dit betekent onder andere dat we werken aan de eerder vastgestelde ontwikkelopgaven voor volwassenen, zoals het beter verbinden van de Wmo maatwerkvoorzieningen en het voorveld en Wmo dagbesteding met re-integratietrajecten en beschut werk.

Effectindicatoren bij 9C Ondersteuning

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2025	2026	2027	2028	
Doel 9C1 Integraal zorg en ondersteuning op maat						
9C1.a Percentage inwoners dat het eens is met de stelling: 'Ik wist waar ik moest zijn met mijn hulpvraag'	75% (2021) 76% (2022) 74% (2023)	90%	90%	90%	90%	CEO Wmo
9C1.b Percentage inwoners dat het eens is met de stelling: 'De medewerker nam mij serieus'	91% (2021) 93% (2022) 91% (2023)	95%	95%	95%	95%	CEO Wmo
9C1.c Percentage inwoners dat het eens is met de stelling: 'ik werd snel geholpen'	81% (2021) 81% (2022) 71% (2023)	76%	76%	76%	76%	CEO Wmo
9C1.d Percentage inwoners dat het eens is met de stelling: 'Er is in het gesprek samen naar een oplossing gezocht'	84% (2021) 83% (2022) 82% (2023)	81%	81%	81%	81%	CEO Wmo
Doel 9C2 Mensen met een beperking zijn in staat zelfstandig te leven						
9C2.a Percentage inwoners dat zich beter kan redden door de ondersteuning	86% (2021) 84% (2022) 80% (2023)	87%	87%	87%	87%	CEO Wmo
9C2.b Aantal cliënten met een maatwerkarrangement WMO per 1.000 inwoners	69 (2021) 68 (2022) 65 (2023)	60	60	60	60	GMSD (wsjg - BBV)

Beleidssterrein 9D Kwetsbare groepen

Doelen en prestaties bij 9D Kwetsbare groepen

Doel	Prestatie
9D1 Stabiele leefsituatie voor kwetsbare groepen	9D1.1 Uitvoering geven aan preventie en herstel t.a.v. verslaving en dak- en thuisloosheid
	9D1.2 Uitvoering geven aan toeleiding naar zorg van mensen met verslavings- en psychiatrische problematiek en begeleiding van ex-gedetineerden en vreemdelingen in nood
	9D1.3 Uitvoering geven aan opvang en huisvesting van kwetsbare groepen
	9D1.4 Uitvoering geven aan beschermd wonen
9D2 Verminderen van (de gevolgen van) huiselijk geweld	9D2.1 Uitvoering geven aan maatregelen die het voorkómen van geweld in huiselijke kring, het stoppen van geweld en het herstel van veiligheid in het huishouden of gezin bevorderen
	9D2.2 Uitvoering geven aan opvang van slachtoffers van geweld in huiselijke kring

9D1.1 Uitvoering geven aan preventie en herstel t.a.v. verslaving en dak- en thuisloosheid

Het programma Maatschappelijke Zorg Leidse regio heeft als doel het zoveel mogelijk voorkomen van kwetsbare situaties voor inwoners. De focus ligt op de verschuiving van reactieve ondersteuning achteraf naar preventie vooraf. In 2024 heeft de Radboud Universiteit daarom een preventiescanner 'dakloosheid' uitgevoerd bij de gemeenten in de Leidse regio. De uitkomsten (aanvullende activiteiten en evaluatie bestaande activiteiten) van de preventiescanner zijn opgenomen in het meerjarig programmaplan. Een deel daarvan zal gerealiseerd worden in 2025. In 2024 heeft het Trimbosinstituut voor de regio Holland Rijnland een scan uitgevoerd op het gebied van GHB gebruik en genomen maatregelen. Op basis van de uitkomsten van het onderzoek wordt zo nodig een start gemaakt met een nieuwe of aangepaste GHB aanpak.

9D1.2 Uitvoering geven aan toeleiding naar zorg van mensen met verslavings- en psychiatrische problematiek en begeleiding van ex-gedetineerden en vreemdelingen in nood

Hecht presenteerde in augustus 2024 de uitkomsten van een onderzoek naar het functioneren van bemoeizorgoverleggen. In samenwerking met gemeenten en betrokken organisaties wordt als dat nodig is, op initiatief van Hecht, de werkwijze in deze zorgnetwerken en het Leidse toeleidingsteam aangepast. In de Leidse regio wordt daarbij aangesloten bij eerder gemaakte afspraken op het gebied van assertieve zorgketen (GGZ-kader).

Ook zijn er voor en namens de gemeente Leiden in 2024 twee subsidies aangevraagd bij ZonMw die betrekking hebben op grip op onbegrepen gedrag. Deze zijn voor het inrichten van een kenniswerkplaats en een aanpak

voor een sluitende domeinoverstijgende keten. De werkzaamheden voor beide subsidies zullen in 2025 van start gaan.

9D1.3 Uitvoering geven aan opvang en huisvesting van kwetsbare groepen

Oekraïners

De gemeentelijke opgave voor het huisvesten van Oekraïners stijgt in 2025 van 554 naar 681. De grootste uitdaging blijft het tijdig vinden van vervangende en nieuwe opvanglocaties én de uitdagingen die het verbouwen van die locaties met zich meebrengt. We gaan door met de actieve zoektocht naar meer locaties die voor langere tijd en locaties die flexibel inzetbaar zijn. Het zojuist aangehuurde Archimedesweg 29 is voor 5 jaar beschikbaar. Nu de Oekraïense ontheemden langer in Nederland zijn zal de ondersteuning in 2025 nog meer gericht zijn op zelfredzaamheid en participatie in de Leidse samenleving.

Statushouders

De inzet voor de huisvesting van statushouders gaat onverminderd door. Aanvullend op de reguliere afspraken met corporaties gaan we op zoek naar innovatieve huisvesting voor deze doelgroep. Dit doen we door het ontwikkelen van flexwoningen en andere specifieke woonvormen aan te jagen. Hier hoort ook het ontwikkelen en initiëren van woon-, leer- en werktrajecten bij zoals wij dat in 2024 deden samen met DUWO en Alrijne aan de Houtlaan (www.opjeplekinde zorg.nl). In 2025 willen we ons richten op leer-werktrajecten in de techniek, met name op het Leiden Bio Science Park, waarbij ook andere doelgroepen betrokken worden. We blijven intensief samenwerken met de woningcorporaties en met VluchtelingenWerk voor de maatschappelijke begeleiding en huisvesting. We bouwen met Nidos, Jeugdformaat en Massive Care verder aan stevige netwerken rond de opvang en begeleiding van minderjarige statushouders.

Asielzoekers

Volgens de huidige spreidingswet zullen we 619 reguliere opvangplekken moeten organiseren in Leiden, waarvan 52 plekken voor Alleenstaande Minderjarige Vluchtelingen (AMV'ers). Medio 2025 zal een tijdelijk AZC op de Paardenwei geopend worden, als uitbreiding op het huidige AZC aan de Haagse Schouw, waarmee we ruimschoots voldoen aan de opgave van 619 opvangplekken. Voor deze groep onderzoeken we verder de mogelijkheden voor het realiseren van een (semi)permanent AZC in de stad als toekomstige vervanging voor de AZC's aan de Haagsche Schouwweg. We richten ons op vervangende opvanglocaties voor ontheemden die langduriger inzetbaar zijn of flexibel gebruikt kunnen worden.

Samen met collega's uit sociale clusters en maatschappelijke partners agenderen en coördineren we nieuwe en bestaande routes naar werk, onderwijs, gezondheid, en veiligheid voor deze nieuwe (tijdelijke) inwoners die dat nodig hebben.

Ongedocumenteerden

De gemeenteraad heeft in 2021 met het amendement 'Stabiele situatie voor ongedocumenteerden in Leiden' uitgesproken te alle tijde een stabiele situatie te willen creëren voor de kwetsbare doelgroep van ongedocumenteerden in Leiden en dat Leiden naar vermogen wil bijdragen aan een oplossing van hun situatie. In navolging van dit amendement is de afgelopen jaren een subsidie verstrekt aan Comité Ondersteuning Ongedocumenteerden (Cool) om dit te bewerkstelligen totdat de Rijksoverheid met nieuw beleid komt naar aanleiding van de evaluatie van de pilot Landelijke Vreemdelingen Voorziening (LVV). Mede vanwege het recente kabinetsbesluit om per 1 januari 2025 te stoppen met de landelijke vreemdelingenvoorzieningen, willen we met de beschikbare financiële middelen voor 2025, 2026 en 2027 conform Kaderbrief 2024 invulling geven aan het organiseren van ondersteuning aan de meest kwetsbaren in onze gemeente. Dit doen we met oog op toekomstperspectief.

Maatschappelijke opvang dak- en thuislozen

Eind 2025 sluit de lokale opvanglocatie (in Voorschoten) voor dakloze gezinnen uit de Leidse regio. We maken er werk van om voor die tijd een nieuwe locatie gereed te hebben. Voor in ieder geval de komende drie jaar is het Maansteenpad een tijdelijke regionale opvanglocatie voor jongeren. De locatie wordt doorlopend gemonitord en het zorgconcept wordt constant doorontwikkeld. We werken aan een brede aanpak dakloosheid naar aanleiding van de uitkomsten van de ETHOS-telling. Deze uitkomsten zijn in oktober 2024 bekend. Hieruit zal blijken (op basis van eerdere ervaringen in andere gemeenten in Nederland) dat er meer inwoners (alleenstaanden, gezinnen en jongeren) dakloos zijn dan nu bekend bij de gemeenten van Holland Rijnland.

In 2025 wordt verder ingezet op het verbreden van passende woonruimte voor de uitstroom naar zelfstandige woonplekken en wordt naar aanleiding van de ETHOS telling gekeken naar huisvestingsbehoefte van de brede daklozengroep. Aan de hand van de uitkomsten van de Ethostelling zal ook voor de specialistische voorzieningen voor opvang worden bekeken in welke mate er ontwikkeling of aanpassing van het aanbod noodzakelijk is.

Aan de orde komt de huisvestingsbehoefte van de brede doelgroep daklozen. Ook zal voor de specialistische voorzieningen voor opvang worden bekeken in welke mate er ontwikkeling of aanpassing van het aanbod noodzakelijk is. In juli 2024 heeft het Rijk een 'Checklist gelijke behandeling' gepubliceerd voor de toegang tot Maatschappelijke opvangvoorzieningen voor EU-burgers. Uit deze checklist blijkt dat EU-burgers na drie maanden verblijf in Nederland beoordeeld dienen te worden zoals een Nederlands inwoner. De verwachting is dat dit tot gevolg heeft dat er meer EU-arbeidsmigranten toegang krijgen tot de Maatschappelijke Opvang. Momenteel wordt onderzocht hoe de regio Holland Rijnland aan deze vraag kan voldoen. Dit doen we in overleg met de VNG om te voorkomen dat er onevenredige spreiding tussen gemeenten plaatsvindt. We zijn inhoudelijk betrokken bij het opstellen van een integraal plan voor (het voorkomen van) dak- en thuisloosheid bij EU-arbeidsmigranten. In de Leidse regio wordt in 2025 verder ingezet op het verbreden van passende woonruimte ten behoeve van de uitstroom uit maatschappelijke opvang en beschutte groepswonenlocaties naar zelfstandige woonplekken.

9D1.4 Uitvoering geven aan beschermd wonen

Per 1 januari 2023 is een groot deel van het beschermd wonen van Leiden als centrumgemeente verder gecentraliseerd naar de drie subregio's van Holland Rijnland. Van oudsher waren woonvoorzieningen voor kwetsbare mensen in Leiden gesitueerd. Hierdoor is in de Leidse regio het aantal voorzieningen voor begeleid, beschut en beschermd woonvoorzieningen op peil. De andere twee subregio's (Rijnstreek en de Duin- en Bollenstreek) moeten de komende jaren hun voorzieningenniveau iets uitbreiden.

Bij de woonvoorzieningen in de Leidse Regio wordt blijvend ingezet op scheiden van wonen en zorg. In 2025 wordt verder ingezet op het beschikbaar krijgen van voldoende passende en betaalbare woonruimte ten behoeve van de uitstroom uit beschutte groepswonenlocaties naar zelfstandige werkplekken. Ook werken we stapsgewijs aan het creëren van woonvoorzieningen in Voorschoten en Zoeterwoude, zodat de woonlocaties binnen de Leidse regio nog evenrediger zijn verspreid.

In 2024 is de huidige aanpak 16-27 jaar binnen Leiden geëvalueerd. In 2025 zal er uitvoering gegeven worden aan een plan van aanpak voor integrale ondersteuning van jongvolwassenen in een kwetsbare situatie. Uitgangspunt hierbij is dat we jongvolwassenen niet loslaten totdat er stabiliteit is op huisvesting, financiën, dagbesteding, netwerk en gezondheid. Daarnaast is er aandacht voor de overgang van 18- naar 18+.

Pilot 'Het Bouwdepot'

In 2024 is begonnen uitvoering te geven aan de motie M.23.0093 – 'Een onvoorwaardelijk inkomen voor dakloze jongeren'. In oktober of november 2024 wordt gestart met de pilot 'Het Bouwdepot'. Hierbij krijgen vijf Leidse jongeren tussen de 18 en 21 jaar die (dreigend) dak- en thuisloos zijn, één jaar lang een maandelijks inkomen. Dit wordt gegeven vanuit vertrouwen en is bedoeld als leef- en leergeld. Tijdens dit jaar worden zij begeleid vanuit Next Chapter, een samenwerking tussen Stichting de Binnenvest en Cardea. Aan de pilot is onderzoek gekoppeld vanuit onderzoeksbureau DRIFT. Eind 2024 wordt de gemeenteraad geïnformeerd over de uitvoering van de motie. In het najaar van 2025 wordt er onderzocht in hoeverre deze vorm van uitkering voor deze doelgroep geïntegreerd wordt in regulier aanbod.

9D2.1 Uitvoering geven aan maatregelen die het voorkómen van geweld in huiselijke kring, het stoppen van geweld en het herstel van veiligheid in het huishouden of gezin bevorderen

Huiselijk geweld is het grootste geweldsprobleem in de Nederlandse samenleving en de aanpak ervan vraagt een lange adem. In 'Geweld Thuis Samen Aanpakken – Regiovisie aanpak huiselijk geweld Hollands Midden 2024 – 2028' zijn de ambities voor de komende jaren vastgelegd. Het uitvoeringplan, dat jaarlijks wordt geëvalueerd en geactualiseerd, geeft richting aan de realisatie van de ambities. Preventie, vroegsignalering en een effectieve aanpak vormen de hoofdthema's. Daarbij is specifieke aandacht voor de thema's gender gerelateerd geweld, complexe scheidingen en ouderermishandeling.

Het Toekomstscenario kind- en gezingsbescherming en de Hervormingsagenda Jeugd zijn belangrijke gerelateerde ontwikkelingen die in de komende jaren veel aandacht vragen. Het Toekomstscenario is een landelijk programma met als doel om kinderen, gezinnen en huishoudens van 0 – 100 effectieve bescherming en tijdige hulp te bieden. Het raakt daarbij aan verschillende beleidsterreinen. Proeftuinen in het land laten zien dat jeugdhulp en gedwongen maatregelen door deze aanpak verminderen. Een grote operatie in de komende jaren is naar verwachting de vorming van een Regionaal Veiligheidsteam (RVT). Daarbinnen is specialistische expertise op ontwikkelingsbedreiging en veiligheid gebundeld om gezinnen te ondersteunen. Daarin worden onder andere taken van Veilig Thuis en de Jeugdbeschermingsorganisaties gebundeld. Landelijke politieke besluitvorming over de voorkeursvariant van dit team is voorzien in het voorjaar van 2025. Het wetgevingstraject dat hiervoor nodig is zal niet voor eind 2027 worden afgerond. Daarna volgt de implementatie. Gemeenten zijn echter nu al aan de slag met andere onderdelen van het Toekomstscenario.

Met alle betrokken partijen werken we regionaal aan het slimmer en effectiever samenwerken in alle vormen van geweld (0-100). Een belangrijk doel is dat gezinnen en huishoudens zich beter gehoord en geholpen voelen. Hiervoor worden in de startfase met alle leden van het huishouden de onderlinge relaties en de

problemen goed in kaart gebracht en aangesloten bij wat het gezin nodig heeft. Daarnaast werken we toe naar inzet van een contactpersoon, die langdurig contact met het gezin onderhoudt en samenwerkt met partijen die de noodzakelijke hulp en zorg aan de gezinsleden bieden. Doen wat nodig is, is daarbij een belangrijk uitgangspunt. Zo werken we van het huidige estafette model naar een samenwerkingsmodel. De medewerkers van de gemeente Leiden met publiekscontact krijgen scholing om huiselijk geweld te kunnen signaleren. Interne functionarissen ondersteunen hen in het duiden van signalen en het zetten van vervolgstappen.

Huiselijk geweld heeft veel raakvlakken met andere beleidsterreinen in het sociaal domein, zoals Jeugd, Onderwijs, Ouderenwerk, Bestaanszekerheid, Gezondheid en WMO. Daarnaast zijn ook Openbare Orde en Veiligheid en het Zorg- en Veiligheidshuis belangrijke partners. De aanpak van huiselijk geweld vraagt een intensief samenspel met interne en externe partners, zowel binnen als buiten het sociaal domein, om tot een gecoördineerde en effectieve aanpak te komen. De aanpak richt zich op preventie en het duurzaam stoppen van geweld. Vervolgens is er aandacht voor herstel van opgelopen schade bij betrokkenen.

9D2.2 Uitvoering geven aan opvang van slachtoffers van geweld in huiselijke kring

Vrouwenopvang Rosa Manus wordt erkend als expert op het gebied van evident huiselijk geweld. Het landelijk uitgangspunt is het principe ambulante tenzij en regionale opvang tenzij. Landelijk zijn er afspraken over de opvang van vrouwen en eventuele kinderen die niet regionaal opgevangen kunnen worden, omdat ze in de regio niet veilig zijn. Ook mannen kunnen slachtoffer zijn van huiselijk geweld. Er zijn in het land een aantal opvangorganisaties voor mannen en eventuele kinderen. Landelijk is de druk op met name de vrouwenopvang hoog. Er is een landelijke monitor ontwikkeld om inzage te geven in de druk op de vrouwenopvang en de regionale verschillen daarin. Het woningtekort speelt o.a. een rol in de uitstroom uit de opvang.

Met een landelijk ontwikkelagenda vrouwenopvang wordt gewerkt aan een sterkere positie van de vrouwenopvang en versterking van de samenwerking met kernpartners. Na een evaluatie van de uitvoering van de Wet tijdelijk huisverbod is een pilot gestart. In deze pilot begeleiden vrouwenopvang organisaties Rosa Manus (Holland Rijnland) en Kwintes (Midden-Holland) alle leden van het gezin tijdens en na het huisverbod, tot het duurzaam veilig is. Deze pilot geldt voor 15 van de 130 huisverboden in 2024. De reguliere werkwijze en de pilot werkwijze worden onderzocht om te beoordelen welke werkwijze de voorkeur heeft. De resultaten van het onderzoek zijn medio 2025 bekend.

Effectindicatoren bij 9D Kwetsbare groepen

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2025	2026	2027	2028	
Doel 9D1 Stabiele leefsituatie voor kwetsbare groepen						
9D1.a Aantal huisuitzettingen (uit corporatiewoningen) Leiden	12 (2021) 8 (2022) 23 (2023)	12	12	12	12	GGD
9D1.b Gemiddelde verblijfsduur in regionale opvang De Nieuwe Energie in dagen*	-	90	90	90	90	Binnenvest
9D1.c Gemiddelde verblijfsduur in de vrouwenopvang in maanden**	6 (2021) 9 (2022)	7	7	7	7	Rosa Manus
9D1.d Gemiddelde wachttijd in aantal maanden na uitstroom van de wachtlijst beschermd wonen cliënten Leidse regio.** *	11,7 (2022)	12	12	12	12	cSam
9D1.e Aantal gehuisveste statushouders in Leiden****	180 (2021) 147 (2022) 275 (2023)	-	-	-	-	COA

* Er zijn (nog) geen realisatiewaarden voor deze indicator.

**Dit is de gemiddelde verblijfsduur in de vrouwenopvang. De werkelijke verblijfsduur van elke cliënt is volledig afgestemd op de persoonlijke situatie. De opvang van een cliënt duurt zo lang als nodig is om de juiste vervolgstap te kunnen zetten. Dit kan dus veel langer of veel korter zijn dan de gemiddelde verblijfsduur.

***Vanwege doorcentralisatie van Beschermd Wonen van centrumgemeente Leiden naar alle gemeenten van Holland Rijnland in combinatie met de overgang naar een nieuw registratiesysteem voor Wmo in Leiden per 1 oktober 2023 is er voor de wachtlijst beschermd wonen Leidse regio over 2023 geen realisatiecijfer beschikbaar en is hier no die voor 2022 weergegeven.

****Voor indicator 9D1.e zijn geen streefwaarden voor de aankomende jaren opgenomen, omdat het Rijk deze per half jaar bepaalt.

Kaderstellende beleidsstukken

Inleiding

- Visie Sociaal Domein (RV 19.0029)
- Uitvoeringsplan programma Leiden Inclusief (B 14)

9A en B

- Financiën Uitvoering programma Sterke sociale basis (RV 19.0005)
- Op weg naar de toekomstige Sterke Sociale Basis (BW 19.0280)
- Beleidskader sport en gezondheid 2019-2023 'Samen maken de stad gezond en actief' (BW 19.0380 / RV 19.0093)
- Beleidskader Spelen en Bewegen (RV 17.0081)
- Preventie- en handhavingsplan alcohol 2019 – 2022 (BW 19.0392)
- Zienswijze op Kadernota 2020 RDOG HM (RV 19.0010)
- Wijkvisie Roomburg / Meerburg Leiden 2030 (RV 17.0048)
- Deelverordening subsidieregeling maatschappelijke initiatieven Leiden 2020 (BW 19.0349)
- Beschikbaar stellen middelen wijkaanpak JUP en Diamantplein (RV 18.0015)
- Wijkvisie Prinsessenbuurt & de Hoven Leiden – (laat) de bewoner van noord aan het woord (RV 18.0018)
- Versterken buurtfunctie door investering in mfa nieuw pancrat / eksterpad (RV 17.0007)
- Besteding middelen mantelzorg (BW 17.0467).

9C

- Kader sociale wijkteams in Leiden (RV 17.0077)
- Toekomst integraal pgb in Leiden (RV 17.0035)
- Inkoopstrategie Begeleiding, Maatschappelijke Zorg en Huishoudelijke Ondersteuning Leidse regio-gemeenten (RV 21.0083)
- Verordening maatschappelijke ondersteuning (RV 22.0069)

9D

- Concept 'Woonvisie 2020-2030; Goed wonen in Leiden' (BW 19.0426 / RV 19.0104)
- Investing maatschappelijke zorg (RV 18.0089)
- Geweld Thuis Samen Aanpakken – Regiovisie aanpak huiselijk geweld Hollands Midden 2024 – 2028 (RV24.0021)
- Regionaal Beleidskader Maatschappelijke Zorg 2017 – 2025 (RV.16.0106)

Programmakosten

Maatschappelijke ondersteuning bedragen x € 1.000,-		Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Meerjarenraming		
					2026	2027	2028
Sociale binding en participatie	Lasten	12.385	13.559	13.569	12.669	11.821	11.821
	Baten	-441	-533	-533	-436	-13	-13
Saldo		11.944	13.026	13.036	12.234	11.808	11.807
Preventie	Lasten	8.832	12.681	12.155	11.976	7.482	7.482
	Baten	-1.343	-5.093	-4.961	-4.783	-150	-150
Saldo		7.490	7.588	7.193	7.193	7.332	7.332
Ondersteuning	Lasten	38.294	42.283	43.770	44.023	44.796	45.321
	Baten	-1.064	-1.194	-1.300	-2.032	-2.787	-2.787
Saldo		37.230	41.089	42.470	41.991	42.010	42.535
Kwetsbare groepen	Lasten	59.405	64.644	64.765	55.412	59.972	54.081
	Baten	-19.675	-13.139	-13.116	-823	-823	-823
Saldo		39.729	51.505	51.649	54.590	59.149	53.258
Programma	Lasten	118.916	133.167	134.259	124.081	124.072	118.705
	Baten	-22.523	-19.959	-19.910	-8.073	-3.772	-3.772
Saldo van baten en lasten		96.393	113.208	114.348	116.008	120.299	114.932
Reserves	Toevoeging	20.834	9.177	5.107	190	190	190
	Onttrekking	-8.778	-6.831	-2.819	-4.613	-6.772	-881
Mutaties reserves		12.056	2.346	2.288	-4.423	-6.582	-691
Resultaat		108.449	115.554	116.637	111.585	113.718	114.241

Budgettaire ontwikkelingen

De daling van de lasten en/of de stijging van de baten worden onder andere veroorzaakt door de indexering van budgetten, doorrekening van de kostenverdeelstaat en de kapitaallasten die zijn berekend vanuit het meerjareninvesteringsplan 2025-2028. Beleidswijzigingen met financiële consequenties worden hierna per beleidsterrein toegelicht.

Beleidssterrein Sociale binding en participatie

Er zijn geen relevante ontwikkelingen.

Beleidssterrein Preventie

Per saldo dalen de lasten met € 0,5 miljoen. Er waren in de begroting 2024 incidentele budgetten geraamd zoals Cliëntondersteuning (€ 305.000), Versterking eigen vermogen HECHT (€ 150.000, /kaderbrief 2024) en Monitoring mondzorg (€ 50.000). In de begroting 2025 dalen de regionale lasten en baten inzake valpreventie (onderdeel Brede SPUK) met € 138.000.

Beleidssterrein Ondersteuning

Per saldo stijgen de lasten met € 1,5 miljoen door volume- en prijsontwikkelingen bij de Wmo-maatwerkvoorzieningen zoals huishoudelijke hulp, begeleiding en arrangementen ambulante. De baten stijgen met € 0,1 miljoen door een stijging van de inkomsten uit eigen bijdragen huishoudelijke hulp en begeleiding. Tot en met de Programmabegroting 2024 stond op dit beleidsterrein in het meerjarenbeeld de brede taakstelling sociaal domein verantwoord. Vanwege de gewenste invulling op de specialistische jeugdhulp is deze taakstelling verplaatst naar beleidsterrein 7A Jeugd. Hiermee sluiten de budgetten beter aan op de bijsturingambitie en wordt ook de vanuit de Kaderbrief 2024-2028 geraamde volumeontwikkeling Wmo beter zichtbaar in de meerjarenraming op beleidsterrein 9C Ondersteuning.

Beleidssterrein Kwetsbare groepen

Per saldo stijgen de lasten met € 120.000. In 2024 waren er incidentele budgetten beschikbaar van € 1,1 miljoen voor de onrendabele top voor de verbouwing van het pand aan de Gooimeerlaan 25 en € 0,7 miljoen voor de

subsidieregeling huisvesting bijzondere doelgroepen. De lasten bij Beschermd wonen stijgen voornamelijk door volume- en prijsontwikkelingen.

Reserves

Reserves programma 9 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Reserve soc.-maatsch. En cult. Voorz P9	Toevoeging	40	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-60	-655	-154	-35	0	0
Saldo		-20	-655	-154	-35	0	0
Res. Leefbaarh.projecten in de wijken P9	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-158	-297	0	0	0	0
Saldo		-158	-297	0	0	0	0
Reserve Sociaal Domein P9	Toevoeging	6.994	2.175	500	0	0	0
	Onttrekking	-7.489	-4.048	-1.944	-3.175	0	0
Saldo		-496	-1.873	-1.444	-3.175	0	0
Res. Spec voorz maatsch zorg P9	Toevoeging	1.200	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	-1.076	0	0	0	0
Saldo		1.200	-1.076	0	0	0	0
Res. Oekraïne asielzoekers statushouder	Toevoeging	12.077	6.284	4.607	190	190	190
	Onttrekking	-1.071	-755	-721	-1.403	-6.772	-881
Saldo		11.006	5.528	3.886	-1.213	-6.582	-691
Res. Maatschappelijke Zorg Leidse regio	Toevoeging	523	718	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	0	0	0	0
Saldo		523	718	0	0	0	0
Reserves programma 9		12.056	2.346	2.288	-4.423	-6.582	-691

Reserve sociaal-maatschappelijke en culturele voorzieningen

Er is een onttrekking geraamd van € 70.000 ter dekking van een deel van de kosten voor de Jongerenraad.

Reserve sociaal domein

Er zijn onttrekkingen geraamd van in totaal € 3.080.766. Het is ter dekking van de kosten van aanpak eenzaamheid (beleidsakkoord, € 250.000), Leiden inclusief (kaderbief 2023, € 275.000), studentenwelzijn (RV 23.0086, € 120.000), opvanglocatie Maansteenpad (RV 23.0086, € 1,35 miljoen), investeringsfonds maatschappelijke zorg regionaal Nieuwe energie (RV 23.0120, € 1,0 miljoen) en indexering (€ 85.766).

Reserve Oekraïne, asielzoekers en statushouders

Er zijn onttrekkingen geraamd ter dekking van voor kosten huisartsenzorg (€ 171.025) en het woon-leren-werktraject Alrijne Houtlaan (€ 450.000) voor studenten en statushouders. Er is een storting geraamd voor de opbrengst huur Alrijne Houtlaan van € 126.000. De verbouwkosten zijn destijds volledig ten laste van de reserve gebracht. De huuropbrengsten worden dus gestort in de reserve. Daarnaast is er een storting geraamd van € 4.481.368 (1e technische wijziging 2024). Dit betreft het verwachte verschil tussen de rijksopbrengst (jaarnormbedag x aantal aangemelde bedden) minus de te maken (uitvoerings)kosten voor de opvanglocaties.

Investerings

Niet van toepassing

Subsidies

	subsidiejaar 2024	subsidiejaar 2025
Subsidie saldo	25.025.681	25.365.697

Het volledige subsidie-overzicht is opgenomen in paragraaf 3.2.8 subsidies.

10

Werk en inkomen

Werk en inkomen

<i>Programmanummer</i>	10
<i>Commissie</i>	Werk en Middelen
<i>Portefeuille(s)</i>	Energie, Werk, & Inkomen en Cultuur Kansgelijkheid, Jeugd & Onderwijs

De missie van het programma Werk en inkomen luidt:

Leiden wil een inclusieve stad zijn met een gunstig economisch klimaat, waarin alle Leidenaars kunnen deelnemen, zich kunnen ontwikkelen door middel van werk en maatschappelijke participatie en waar een vangnet is voor wie dat nodig heeft.

Inleiding

Elke Leidenaar heeft recht op bestaanszekerheid en gelijke kansen. Zorgen rondom groeiende armoede en stijgende inflatie blijven bestaan. We zien het armoedevraagstuk groter worden, wat maakt dat de focus nog steeds ligt op voldoende inkomen, deelname aan de samenleving en het voorkomen van schulden. Wij zetten alle mogelijkheden die we als gemeente hebben in om inwoners zekerheid te bieden. Daarbij richten we ons op het vergroten van het bereik van regelingen en interventies die goed werken. In combinatie met loketfuncties in de wijk helpen we mensen aan het werk te komen of te groeien in werk, zetten we in op het voorkomen van schulden en ondersteunen we mensen die geïsoleerd leven om mee te doen aan de samenleving. Inkomen zou daarin geen rol moeten spelen. In september 2024 heeft het college het uitvoeringsplan Armoedebeleid vastgesteld en in het najaar 2024 worden het nieuwe beleidsplan Werk en Participatie en de nieuwe regionale aanpak Laaggeletterdheid aan de raad voorgelegd.

Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt

Na een forse economische groei in 2021 en 2022 kwam de arbeidsmarkt in 2023 tot stilstand. Voor 2024 en 2025 verwacht het CPB een gematigde groei. De werkloosheid loopt naar verwachting licht op in 2025 maar blijft nog steeds relatief laag. Ook de werkgelegenheid groeit naar verwachting licht. Personeelstekorten beperken de banengroei. Over het algemeen wordt ervan uitgegaan dat de personeelstekorten iets zullen afnemen, maar zeker niet zullen verdwijnen. Dit belemmert sectoren die in Leiden sterk vertegenwoordigd zijn, denk aan zorg, onderwijs en lifescience & health. Zonder goed opgeleide vakmensen kunnen we ook minder snelheid maken in de energietransitie, ontstaat er een tekort aan kinderopvang en komt de horeca in de problemen. Tegelijkertijd zijn er nog steeds mensen aangewezen op een uitkering. Een deel daarvan vindt op eigen kracht werk. Voor een grote groep is dat minder vanzelfsprekend, bijvoorbeeld vanwege lichamelijke en/of psychische beperkingen. Voor hen is intensieve ondersteuning noodzakelijk om hen te helpen participeren. Daarom blijven we re-integratie instrumenten inzetten die aansluiten op de behoeften en situatie van onze werkzoekenden.

Daarnaast zetten we in 2025 in op de vorming van een regionaal werkcentrum Holland Rijnland. Dit centrum zal een centraal punt zijn voor iedereen die werk zoekt, advies wil over ander werk of omscholing nodig heeft. In elke arbeidsmarktregio komt er één loket, dat toegang biedt tot dienstverlening op het gebied van werk en scholing. Wanneer er meer nodig is dan informatie en advies worden mensen verwezen naar de dienstverlening die ze nodig hebben, bijvoorbeeld van DZB, UWV of het onderwijs. Ook werkgevers kunnen bij dit loket terecht met vragen. De implementatie is voorzien in de loop van 2025. Nieuwe wetgeving gaat in per 1 januari 2026. We bouwen hierbij voort op de reeds bestaande samenwerking in het Werkgeversservicepunt, Leerwerkloket

en Regionaal mobiliteitsteam. De dienstverlening van deze huidige samenwerkingsverbanden zal opgaan in het Werkcentrum Holland Rijnland.

DZB Leiden

In de visie van DZB Leiden, zoals opgenomen is in het beleidsplan Werk en Participatie 2024-2027, wordt beschreven hoe DZB Leiden kan groeien naar een toekomstbestendig werk- en ontwikkelbedrijf. Deze visie is ontstaan als gevolg van verandering in wet- en regelgeving, het vervangen van de WsW-regeling door andere lager gesubsidieerde regelingen en de beweging naar een meer inclusieve arbeidsmarkt, waarin mensen zoveel mogelijk in de regio aan de slag gaan.

Dit wordt bereikt door intensiever samen te werken met organisaties in de wijken, stad en regio. Hierdoor kunnen ze beter in contact komen met mensen die hulp nodig hebben om werk te vinden. DZB Leiden biedt deze mensen dan bijvoorbeeld begeleiding, speciale werkplekken of ontwikkelbanen aan. Zo kunnen ook zij een plek op de arbeidsmarkt vinden die bij hen past.

Vanuit het Rijk zijn extra middelen toegezegd om de infrastructuur van sociaal ontwikkelbedrijven te versterken. Dit betekent dat er meer capaciteit kan komen om mensen te begeleiden naar werk en beschut werk efficiënter kan worden ingericht. Ook kan worden afgestemd op de veranderende behoeften van de doelgroep en kan de organisatie worden ontwikkeld om in te spelen op veranderingen in de wet- en regelgeving en de arbeidsmarkt. De focus ligt hierbij op maatwerk en het bieden van kansen aan mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Zij kunnen zo deelnemen op een manier die past bij hun mogelijkheden.

Door deze stappen te nemen kan DZB Leiden groeien naar een toekomstbestendig werk- en ontwikkelbedrijf dat effectief bijdraagt aan een inclusieve arbeidsmarkt in de regio.

Asielzoekers en werk

Tot voor kort mochten asielzoekers zonder verblijfsstatus die zich in een asielprocedure bevonden maximaal 24 weken per jaar werken. Op 29 november 2023 oordeelde de Raad van State dat asielzoekers het hele jaar door mogen werken zodra hun asielaanvraag minstens zes maanden in behandeling is, op voorwaarde dat de werkgever over de juiste tewerkstellingsvergunning beschikt. Op dit moment verkennen we met lokale en regionale partijen of de gemeente een rol kan spelen bij het faciliteren van deze groep richting werk. Momenteel ontvangt de gemeente geen financiële steun van het Rijk voor dit doel; naar verwachting zal hier meer helderheid over komen tegen 2025.

Aanpak jeugdwerkloosheid

Vanuit de Aanpak Jeugdwerkloosheid worden jongeren, ook zonder uitkering, in de meest brede zin ondersteund bij sollicitatietrainingen en bij trajecten richting werk of onderwijs. In 2025 zal de aanpak jeugdwerkloosheid worden verweven in de uitvoering van de Wet van school naar duurzaam werk. We stellen een regionaal programma op om voortijdig schoolverlaten te voorkomen en bestrijden. Hierin zijn loopbaanbegeleiding en ondersteuning van kwetsbare jongeren speerpunten (zie ook programma 7).

Inburgering, statushouders en migranten

Statushouders met veelal een niet-westerse migratieachtergrond krijgen een traject aangeboden dat gericht is op taalacquisitie in combinatie met het doorlopen van een taalstage en bemiddeling naar een baan. Dit vindt plaats in samenwerking met DZB. De structureel verhoogde taakstelling en de toename in aantallen van de doelgroep gezinsmigrant zal in 2025 zorgen voor verdere uitbreiding van het uitvoeringsapparaat inburgering. Tegelijkertijd heeft de gemeente te maken met vertraging van inburgeringstrajecten door een tekort aan NT2-docenten.

Met de inzet van een 'regionaal verbinder statushouders' worden leerwerktrajecten in 2025 toegankelijk gemaakt voor statushouders met een lager of nihil opleidingsniveau. Hieraan is de opzet van een traject voor jongere alleenstaande statushouders verbonden, die in het thuisland in beperkte mate of geen middelbaar onderwijs hebben genoten. De ervaring leert dat het voor deze jongeren vrijwel onmogelijk is toegang tot het regulier onderwijs te krijgen in Nederland. We willen de jongeren graag begeleiden via praktische scholing om zo de kansen voor deze jongeren op de arbeidsmarkt te vergroten. Zie voor meer informatie ook programma 7C3.2.

Leidse Sleutelpas

In juli 2024 heeft de raad budget beschikbaar gesteld voor de invoering van de Leidse Sleutelpas. Met ingang van 1 juli 2025 wordt de Leidse Sleutelpas in Leiden geïntroduceerd. De pas is gericht op alle inwoners, werkgevers, verenigingen, stichtingen en instellingen van Leiden. De stad ontdekken, leuke dingen doen en mee kunnen doen. Wat je inkomen ook is. De participatie van inwoners met een laag inkomen in de Leidse samenleving is het primaire en belangrijkste doel. We zetten daarom in op de ontwikkeling en uitvoering van een strategie waarbij de armoederegelingen via de Leidse Sleutelpas gaan verlopen.

We streven ernaar om in de volgende vier jaar Sleutelpassen te verstrekken aan Leidenaren met een laag inkomen en een stijgend percentage Sleutelpassen te verkopen aan Leidenaren die voldoende draagkracht hebben. Om te komen tot een divers en aantrekkelijk aanbod zetten we in op een intensieve samenwerking de stadspasaanbieder en de welzijns-, cultuur- en sportsector in Leiden. We bouwen dit de komende jaren verder uit. Ook zien we interesse van de regiogemeenten voor de Sleutelplas. In 2025 verkennen we daarom eventuele samenwerking en/of aansluiting van regiogemeenten.

Uitvoeringsplan Armoede 'Samen Sterker'

Het uitvoeringsplan armoedebeleid is een verdere uitwerking van het vastgestelde beleidsplan Armoede 2024-2026 'Samen Sterker'. Het uitvoeringsplan van het armoedebeleid is opgesteld in samenspraak met een groot aantal maatschappelijke partners in de stad, met een breed gedragen plan als resultaat.

In het uitvoeringsplan staan verschillende acties beschreven, zoals het creëren van een helder overzicht van de ondersteuningsmogelijkheden, minimaregelingen en landelijke toeslagen. Deze acties dragen bij aan het behalen van de voorgenomen ambities in het armoedebeleid. Hierin hebben we oog voor de belangrijke rol die is weggelegd voor de maatschappelijke partners binnen het armoedebeleid. Daarnaast willen wij de Leidse huishoudens zo goed mogelijk informeren over de regelingen en toeslagen waar zij aanspraak op kunnen maken en waar zij ondersteuning kunnen krijgen. Het plan focust zich ook op het wegnemen van eventuele drempels en belemmeringen bij het doen van aanvragen of het vinden van ondersteuning. Wij beogen dit te doen aan de hand van drie actielijnen:

1. De gemeente en de maatschappelijke partners werken integraal samen in de stad en beschikken over actuele informatie van het Leidse aanbod.
2. Inwoners zijn op de hoogte van het Leidse aanbod en hoe zij hier aanspraak op maken.
3. Op basis van expertise en ervaringskennis sluit het Leidse aanbod aan bij de leefwereld van de Leidse huishoudens.

Social Return

In de notitie 'Social Return maakt ons trots' (bijlage bij de collegebrief Informeren nieuwe aanpak Social Return Z/24/3672575) beschrijven we hoe we het middel social return optimaal gaan gebruiken. Onderdeel hiervan is het versterken van de link tussen social return en de opgaven waarin we staan binnen het sociaal domein. Naast het creëren van werkplekken voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, besteden we bijvoorbeeld ook aandacht aan het bieden van taaltrajecten aan eigen kwetsbare medewerkers. We verkennen op welke manieren we social return nog verder kunnen verbinden aan de opgaves in het sociaal domein om zo nog meer bij te dragen aan het welzijn van onze inwoners.

Vroegsignalering en schuldhulpverlening

In 2025 gaat Eerste Hulp Bij Geldzorgen (EHBG) door met extra aandacht besteden aan het bereiken van jongeren in de leeftijd van 18 tot 27 jaar via whatsapp, telefoon of huisbezoek. Hierdoor komt er meer contact tot stand dan alleen met een brief of een e-mail. We hebben naast EHBG meerdere preventieve interventies die erop zijn gericht om schulden bij jongeren te voorkomen en hen financieel zelfredzaam te maken, namelijk: Peer Education Moneystart / Diversion Moneyways, financiële educatie MBO Rijnland en digitale tools zoals de kwikstart app, de website younginleiden en geldfit voor jongeren. Daarnaast blijven we de mogelijkheden onderzoeken om inwoners het beste te benaderen, zodat er contact tot stand komt en hulp geaccepteerd wordt.

Eind 2024 wordt het verzoek om het beleidsplan schuldhulpverlening 'Eerder, beter, sneller 2021-2024' met twee jaar te verlengen aan de gemeenteraad voorgelegd. Hierdoor is het mogelijk om vanaf 2027 de beleidsplannen armoede en schulden samen te voegen. Armoede en schulden hebben namelijk veel raakvlakken met elkaar zoals doelgroep, bereiken van inwoners, preventie, financiële educatie en vroegsignalering. Ook zal in 2025 gewerkt worden aan de aanbevelingen (onder andere integrale samenwerking, problemen met ICT en financiële begeleiding) uit het onderzoek van de Rekenkamer naar het beleidsplan schuldhulpverlening.

In 2025 zal de pilot EHBG – Belastingdienst van start gaan. De pilot vroegsignalering met de belastingdienst houdt in dat de belastingdienst inwoners met een openstaande inkomstenbelastingsschuld of een toeslagenschuld aanmeldt bij EHBG. EHBG zal vervolgens proberen contact te krijgen met de inwoner om hulp aan te bieden. Dit gebeurt op dezelfde manier als bij de meldingen van de vaste lasten partners (brief, e-mail, telefoon, huisbezoek). De pilot heeft als doel inwoners met schulden in beeld te krijgen die nog niet in beeld zijn bij schuldhulpverlening of nog niet in beeld zijn bij vroegsignalering via de vroegsignaleringpartners.

Beleidsterrein 10A Arbeidsparticipatie

Doelen en prestaties bij 10A Arbeidsparticipatie

Doel	Prestatie
10A1 Leidenaren hebben werk en zijn daardoor minder uitkeringsafhankelijk	10A1.1 Inzetten van re-integratie en participatievoorzieningen
	10A1.2 Aanbieden volwasseneneducatie
	10A1.3 Inzetten dienstverlening voor jongeren, statushouders en migranten
10A2 Mensen met loonwaarde onder het wettelijk minimumloon werken zo regulier mogelijk	10A2.1 Inzetten sociale werkvoorziening
	10A2.2 Inzetten beschermt werk
	10A2.3 Inzetten loonkostensubsidie

10A1 Leidenaren hebben werk en zijn daardoor minder uitkeringsafhankelijk

De afgelopen jaren hebben we stappen gezet richting een meer inclusieve arbeidsmarkt, waarin iedereen gelijke kansen krijgt op werk of om mee te doen. Onze focus op samenwerking met lokale en regionale partners blijft centraal staan. Het nieuwe beleidsplan Werk & Participatie 2024 – 2027, bouwt voort op de successen van het vorige plan. We blijven ons inzetten voor het vergroten van de arbeidsparticipatie en het creëren van gelijke kansen voor kwetsbare inwoners. Hierbij opereren we binnen de kaders die landelijk worden gegeven, denk aan de participatiewet en de financiering van de werk ontwikkelbedrijven. Verder leggen we sterk de nadruk op het benutten van scholingskansen, met daarbij een speciale focus op scholing en taalvaardigheid.

Regionaal inzet op vorming Werkcentrum Holland Rijnland

Leiden is centrumgemeente van de arbeidsmarktregio Holland Rijnland. Vanaf 2024 werken we samen met andere gemeenten, UWV, onderwijs, bonden en werkgevers aan de inrichting van een regionaal werkcentrum. Het kabinet heeft hiervoor op 29 april 2024 de kaders aangereikt. In elke arbeidsmarktregio komt er één loket, dat werkgevers en inwoners toegang biedt tot dienstverlening op het gebied van werk en scholing. Wanneer er meer nodig is dan informatie en advies worden mensen verwezen naar de dienstverlening die ze nodig hebben, bijvoorbeeld van DZB, UWV of het onderwijs. Implementatie is voorzien in 2025. We bouwen hierbij voort op de reeds bestaande samenwerking in het Werkgeversservicepunt, Leerwerkloket en Regionaal mobiliteitsteam. De dienstverlening van deze huidige samenwerkingsverbanden zal opgaan in het Werkcentrum Holland Rijnland. Sinds juni 2023 doen we ervaring op met het Werkcafé, waar inwoners één ochtend in de week zonder afspraak terecht kunnen in het stadskantoor voor gratis advies over werk of scholing. Met dit initiatief proberen we iedereen te bereiken die graag wil werken, ander werk wil of wil omscholen. Mensen met en zonder uitkering, werkenden en niet-werkenden kunnen hier terecht. Met het samenwerkingsverband Holland Rijnland zet de arbeidsmarktregio bovendien in op een meer gezamenlijke Human Capital aanpak, waarbij bijvoorbeeld zij-instroom naar tekortsectoren daar waar mogelijk wordt uitgebreid.

10A1.2 Aanbieden volwasseneneducatie

In 2024 is het bereik van het taalaanbod gegroeid. We willen deze trend in 2025 voortzetten in de hele regio. Door hoger bereik en verbeterde samenwerking tussen partners krijgen nieuwe ideeën ruimte. Een voorbeeld hiervan is lees- en schrijfgroepen voor NT1'ers (mensen met Nederlands als moedertaal) in de wijk. Hier werken vrijwilligers van sociale partners samen met docenten van taalscholen. We bieden onze taalvrijwilligers meer opleiding. Zo kunnen ze mensen met Nederlands als moedertaal en mensen die nog helemaal geen Nederlands spreken, beter ondersteunen. Ook zetten we in 2025 extra in op het betrekken van werkgevers bij de basisvaardigheden van hun werknemers. Zo maken we samen meer mogelijkheden voor groei en werk. We maken samen met partners een lokaal uitvoeringsplan voor het nieuwe regionale beleid laaggeletterdheid 2025-2028. We doen dit in de context van veranderingen in landelijke financiering. We maken daarbij gebruik van de in het verleden opgebouwde reserves.

10A1.3 Inzetten dienstverlening voor jongeren, statushouders en migranten

De gemeente voert regie op het inburgeringstraject voor statushouders en gezinsmigranten. Onderdeel hiervan is het bieden van ondersteuning en begeleiding voor alle inburgeraars tijdens het traject dat uit één van drie richtingen kan bestaan:

1. Route B1, gericht op het zo snel mogelijk beheersen van de Nederlandse taal op taalniveau B1;
2. De zelfredzaamheidsroute, gericht op het beheersen van de Nederlandse taal op tenminste taalniveau A1 en het opdoen van praktische vaardigheden;
3. De Onderwijsroute, gericht op beheersing van de Nederlandse taal en zogenoemde deficiëntievakken om in te kunnen stromen in het hoger onderwijs. Hogeschool Leiden biedt samen met de Universiteit Leiden en de Haagse Hogeschool de Onderwijsroute aan.

We bieden daarnaast een voorbereidingstraject MBO aan. Hiermee kunnen jongeren binnen de B1-route vakken volgen, aangeboden door docenten en trainers die hen voorbereiden op een toekomst in het MBO. Ook reguliere, niet-inburgeringsplichtige jongeren kunnen gebruikmaken van (een deel van) deze voorbereiding om te werken aan hun deficiënties en zo toegang te krijgen tot het onderwijs.

Effectindicatoren bij 10A Arbeidsparticipatie

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2025	2026	2027	2028	
Doel 10A1 Leidenaars hebben werk en zijn daardoor minder uitkeringsafhankelijk						
10A1.a Netto arbeidsparticipatie, % werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking	71% (2021) 73% (2022) 74% (2023)	75%	75%	75%	75%	CBS (wsjg - BBV)
10A1.b Aantal banen per 1.000 inwoners van 15 t/m 64 jaar	832 (2021) 853 (2022) 850 (2023)	860	860	860	860	LISA (wsjg - BBV)
10A1.c Werkloze jongeren, percentage 16- tot en met 22-jarigen	1% (2019) 1% (2020) 1% (2021)	1%	1%	1%	1%	CBS (wsjg-BBV)
10A1.d Aantal lopende re-integratievoorzieningen per 10.000 inwoners van 15-64 jaar	129 (2021) 117 (2022) 124 (2023)	120	120	120	125	CBS (wsjg - BBV)
10A1.e Aantal gestarte trajecten basisvaardigheden	258 (2022) 370 (2023)	270	275	280	300	Taalschool
10A1.f Percentage succesvolle uitstroom	79% (2022) 78% (2023)	80%	80%	80%	80%	Taalschool
10A1.g Gemiddelde trajectwaardering	8,2 (2022) 8,6 (2023)	8,4	8,5	8,5	8,5	Taalschool
Doel 10A2 Mensen met loonwaarde onder het minimumloon werken zo regulier mogelijk						
10A2.a Aantal volledige banen in de WSW uitgedrukt in standardeenheden (SE)*	660 (2021) 621 (2022) 582 (2023)	511	479	449	420	DZB
10A2.b Aantal banen met loonkostensubsidie via DZB (banenafpraak en beschut werk)**	180 (2021) 194 (2022) 236 (2023)	306	341	376	411	DZB
10A2.c Aantal nieuw beschut werk	37 (2021) 49 (2022) 56 (2023)	86	101	116	131	DZB
10A2.d Aantal opstapsubsidies eerste jaar***	13 (2021) 8 (2022) 8 (2022)	20	20	20	20	DZB

*Deze effectindicator is gewijzigd. In voorgaande jaren werd bij deze effectindicator het aantal volledige banen in de Wsw (uitgedrukt in standardeenheden) bij DZB in dienst weergegeven. Mensen die met een Wsw indicatie in het kader van Begeleid Werken bij een regulieren werkgever in dienst zijn werden daarin niet meegenomen. Deze mensen worden voortaan wel meegeteld. De realisatiecijfers voor de jaren 2021 en 2022 en de streefwaarden van 2025 tot en met 2027 zijn hierop aangepast.

**Deze effectindicator is veranderd van 'Aantal loonkostensubsidies banenafpraak (via DZB)' in 'Aantal banen met loonkostensubsidie via DZB (banenafpraak en beschut werk)'. Er wordt altijd het totaal aantal banen met loonkostensubsidie gerapporteerd, namelijk banenafpraak en beschut werk (beide dezelfde loonkostensubsidie). Maar voor beschut werk geldt nog een aparte indicatie, omdat gemeenten verplicht zijn beschutte werkplekken te bieden. Daarom wordt deze altijd ook nog apart gerapporteerd.

***De streefwaarden voor indicator 10A2.d zijn verlaagd van 40 naar 20. Sinds 2020 is het aantal gerealiseerde banen met opstapsubsidie lager dan 20. Dit terwijl er voor 40 opstapbanen wordt gereserveerd. Dit budget wordt grotendeels niet ingezet. De voorkeur gaat uit naar mensen zo regulier mogelijk en het liefst zonder opstapsubsidie te bemiddelen naar werk. Door krapte op de arbeidsmarkt lukt het veel werkzopekenden om zonder opstapsubsidie betaald werk te vinden. De subsidie wordt behoedzaam en alleen als dat nodig is ingezet. Daarom is een streefwaarde van 20 reëler.

Beleidsterrein 10B Maatschappelijke participatie en ondersteuning minima

Doelen en prestaties bij 10B Maatschappelijke participatie en ondersteuning minima

Doel	Prestatie
10B1 Minima doen mee in de samenleving en raken niet in een sociaal isolement	10B1.1 Ondersteunen van mensen die gebruik maken een bijstandsuitkering om actief te zijn in de samenleving en niet in een sociaal isolement te raken
10B2 Armoedebestrijding	10B2.1 Behandelen aanvragen individuele bijzondere bijstand en individuele inkomenstoelage
	10B2.2 Verstrekken (bijdrage in) premie Collectieve Ziektekostenverzekering Minima
	10B2.3 Verstrekken tegemoetkoming kinderopvang op Sociaal Medische Indicatie
	10B2.4 Kwijtschelding gemeentelijke heffingen
	10B2.5 Subsidies minimabeleid

10B1 Minima doen mee in de samenleving en raken niet in een sociaal isolement

Binnen de Sterke Sociale Basis (SSB) richt BuZz zich op basisvaardigheden om mee te kunnen doen in de samenleving (zie ook Programma 9). De activiteiten zijn voor iedereen toegankelijk maar vooral bedoeld voor inwoners voor wie het aanleren van deze vaardigheden niet vanzelfsprekend is of waar sprake is van een (mogelijke) achterstandsituatie. BuZz Leiden voert de opdracht Basiskracht in de SSB uit. BuZz helpt mensen met een afstand tot de maatschappij te participeren door het ontwikkelen van hun kennis, vaardigheden en netwerk (denk aan taalvaardigheid, sociale vaardigheden of financiële redzaamheid). BuZz probeert de mensen die zich op trede 1 of 2 van de participatieladder bevinden te activeren. Hierin staan aandacht voor boekhouding, aan het werk komen en een sociaal netwerk opbouwen centraal.

10B2 Armoedebestrijding

In het hoofdlijnenakkoord van het nieuwe kabinet staan meerdere punten over inwoners met een laag inkomen. Enkele voorbeelden zijn:

- Een knelpuntenaanpak en extra middelen voor specifieke groepen onder het bestaansminimum, waaronder werkende armen;
- Een stelselherziening kinderopvang zodat dit bijna gratis wordt voor werkende ouders;
- Hogere huurtoeslag;
- Hoger kindgebonden budget. In 2024 is het kindgebonden budget aanzienlijk verhoogd waardoor de bestedingsruimte van huishoudens met kinderen is toegenomen.

Naar aanleiding van de aangenomen motie 22.008301 'Streefcijfers verbinden aan het armoedebeleid', zijn er streefcijfers opgenomen in het Beleidsplan Armoede 2024-2026 'Samen Sterker'. Hierdoor zijn nieuwe effectindicatoren verbonden aan het doel '10B2 Armoedebestrijding'. Deze effectindicatoren zijn verbonden aan de regelingen in het beleidsplan.

Deelname landelijke pilot mondzorg

Binnen de pilot mondzorg wordt gezocht naar oplossingsrichtingen voor inwoners die mondzorg mijden vanwege financiële redenen. Deze landelijke pilot kent een samenloop met twee, door de gemeenteraad aangenomen, moties om te komen tot een specifiek project en beleidsregels voor inwoners die mondzorg mijden. In 2025 ligt de focus op uitvoering geven aan deze oplossingsrichtingen. Afhankelijk van de tussenresultaten van de pilot, zal bezien worden of er aanpassingen plaats vinden in de gemeentepolis of dat een oplossing beter gerealiseerd kan worden middels een aparte regeling als onderdeel van de bijzondere bijstand of als separate minimaregeling. Verder willen we niet uitsluiten dat er grote winst valt te behalen door het vergroten van het bereik onder inwoners, omdat zij zich niet altijd bewust zijn van de mogelijkheden die er al zijn. Zo zijn inwoners met een gemeentepolis zich er vaak niet van bewust dat daar ook dekking is voor tandartskosten. Hierbij wordt waar mogelijk aangesloten bij het uitvoeringsplan Armoede, waarbij het vergroten van het bereik van bestaande regelingen een belangrijk thema is.

Openbaar vervoer passen Qbuzz

De busmaatschappij, Qbuzz, heeft 10.000 passen beschikbaar gesteld voor de regio's Leiden, Bollenstreek, Alphen aan den Rijn en Gouda. Met deze passen kunnen inwoners met een laag inkomen een jaar lang gratis in de daluren reizen in de regio. Gemeenten krijgen een maximaal aantal passen die zij kunnen verstrekken aan hun inwoners. Qbuzz monitort het aantal gebruikte passen en het reisgedrag, waarna in Q4 van 2025 een evaluatie plaatsvindt naar het gebruik en nut van de passen.

Leidse laptops voor kansarme jongeren

De gemeente heeft besloten de afgeschreven laptops van de gemeentelijke organisatie te laten refurbishen en beschikbaar te stellen aan jongeren in de stad die zich geen laptop kunnen veroorloven. Op deze manier kunnen meer jongeren meedoen en aansluiting vinden bij de steeds meer gedigitaliseerde samenleving. Vanuit de gemeente stellen we hier 750 laptops per jaar voor beschikbaar. Het project wordt uitgevoerd door Leidse Laptops en loopt tot en met 2026.

Positie op de participatieladder	Aantal personen op 31-12-2023, minimaal 2 jaar in uitkering
1 Geïsoleerd	212
2 Sociale contacten buiten de deur	868
3 Deelname georganiseerde activiteiten	411
4 Onbetaald werk	331
5 Betaald werk met ondersteuning	176
6 Betaald werk	20
onbekend	46
Totaal	2064

Effectindicatoren bij 10B Maatschappelijke participatie en ondersteuning minima

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2025	2026	2027	2028	
Doel 10B2 Armoedebestrijding*						
10B2.a Gebruik Collectieve Ziektekostenverzekering Minima	6.070 (2021) 5.559 (2022) 5.740 (2023)	6.200	6.400	-	-	Zorg en Zekerheid
10B2.b Inzet maatwerkbudget	243 (2021) 217 (2022) 331 (2023)	325	350	-	-	Privo
10B2.c Aantal goedgekeurde aanvragen Stichting Leergeld	1.690 (2021) 1.798 (2022) 1.818 (2023)	1.900	1.950	-	-	Stichting Leergeld
10B2.d Aantal goedgekeurde aanvragen Jeugdfonds Sport en Cultuur	866 (2021) 972 (2022) 1.087 (2023)	1.050	1.100	-	-	Jeugdfonds Sport en Cultuur
10B2.e Aantal goedgekeurde aanvragen Volwassenenfonds Sport en Cultuur	479 (2022) 689 (2023)	1.500	1.750	-	-	Volwassenenfonds Sport en Cultuur
10B2.f Aantal gekochte Zomerzwembadabonnementen	254 (2021) 439 (2022) 442 (2023)	500	520	-	-	W&I

*Het beleidsplan loopt tot en met 2026 en er zijn streefwaarden voor de looptijd van het beleidsplan opgenomen. Omdat het niet bekend is of we deze regelingen ook nog na afloop van dit beleidsplan hebben, zijn voor de jaren 2027 en 2028 geen streefwaarden opgenomen.

Beleidsterrein 10C Inkomensvoorzieningen

Doelen en prestaties bij 10C Inkomensvoorzieningen

Doel	Prestatie
10C1 Leidenaren (18 t/m AOW-leeftijd) voor wie een financieel vangnet nodig is, ontvangen inkomensondersteuning	10C1.1 Behandelen aanvragen en beheer uitkeringen Participatiewet, loaw, loaz, Bbz- inkomensvoorzieningen
	10C1.2 Uitvoeren fraudepreventie en opsporen uitkeringsfraude
	10C1.3 Uitvoeren terugvordering en verhaal

10C1 Leidenaren (18 t/m AOW-leeftijd) voor wie een financieel vangnet nodig is, ontvangen inkomensondersteuning

Het aantal bijstandsuitkeringen is licht toegenomen in de eerste helft van 2024. De toename komt doordat meer jongeren tot 27 jaar een bijstandsuitkering ontvangen en een toename in het aantal statushouders dat zich in Leiden vestigde.

Effectindicatoren bij 10C Inkomensvoorzieningen

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2025	2026	2027	2028	
Doel 10C1 Leidenaren (18 t/m 64 jaar) voor wie een financieel vangnet nodig is, ontvangen inkomensondersteuning						
10C1.a Personen met een bijstandsuitkering, aantal per 1.000 inwoners*	45,5 (2021) 39,3 (2022) 36,4 (2023)	45,0	44,5	44,0	43,5	CBS (wsjg - BBV)
10C1.b % ontvangen bedrag van het totaalsaldo vorderingen (Incassoquote)	14% (2020) 12% (2021) 15% (2022)	15%	15%	15%	15%	W&I
10C1.c Percentage huishoudens dat ten minste één jaar een inkomen heeft tot 120% van het sociaal minimum*	14% (2020) 14% (2021) 13% (2022)	13%	13%	13%	12%	CBS
10C1.d Aantal Leidse huishoudens dat langdurig in armoede leeft*	4.600 (2020) 4.500 (2021) 4.400 (2022)	4.350	4.300	4.250	4.200	CBS

*De opgenomen streefwaarden geven een inschatting voor de komende jaren, waarbij gewerkt en gestreeft wordt om het aantal (binnen ons bereik en mogelijkheden) zo laag mogelijk te krijgen. Echter, economische omstandigheden, de arbeidsmarkt en (beleids)keuzes vanuit het Rijk spelen een grote rol in deze cijfers.

Beleidsterrein 10D Schuldhulpverlening

Doelen en prestaties bij 10D Schuldhulpverlening

Doel	Prestatie
10D1 Het ontstaan dan wel escalatie van problematische schuldsituaties is voorkomen	10D1.1 Uitvoeren van vroegsignalering, preventieve maatregelen, stabilisatietrajecten en budgetbeheer
10D2 Problematische schuldsituaties zijn beheersbaar gemaakt en (zo mogelijk) opgelost	10D2.1 Uitvoeren schuldhulpverlening

Inwoners worden geholpen bij het voorkomen en oplossen van schulden. EHBG probeert in een vroeg stadium inwoners te bereiken die een achterstand hebben in één van de vaste lasten (huur, energie, water, ziektekosten) zodat hulp geboden kan worden en problematische schulden voorkomen wordt. De Stadsbank helpt inwoners met het oplossen van schulden door met schuldeisers betalingsafspraken te maken of het verstrekken van een saneringskrediet. Ook in 2025 proberen we zo vroeg mogelijk inwoners te bereiken. Hierbij leggen we verbinding met het armoedebeleid waarin we inwoners proberen te bereiken zodat ze gebruik gaan maken van alle beschikbare financiële regelingen. Indien wordt besloten om het beleidsplan schuldhulpverlening te verlengen (zie voor meer informatie ook de inleiding van dit programma), gaan we in 2025 ook verder met de preventieactiviteiten zoals lesprogramma's op scholen, spreekuren op het MBO Rijnland en aanwezigheid van team EHBG bij de voedselbank. Ook zijn schuldhulpverleners een dagdeel bij het Sociaal Wijkteam aanwezig zodat de drempel om hulp te vragen wordt verlaagd.

Doordat vroegsignalering is opgenomen in de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening zijn hierover drie effectindicatoren opgenomen bij doel 10D1 'het ontstaan dan wel escalatie van problematische schuldsituaties is voorkomen' namelijk:

- Het aantal meldingen signaalpartners Eerste Hulp Bij Geldzorgen. Vaste lasten partners melden achterstanden van 1 maand of meer bij het team EHBG waarna het team probeert contact te krijgen met de inwoner om hulp te bieden.
- Het percentage inwoners waarbij via Eerste Hulp Bij Geldzorgen daadwerkelijk contact tot stand is gekomen met de inwoner. Team EHBG heeft met de inwoner gesproken of er is over en weer mail of WhatsApp contact geweest.
- Het percentage waarbij de inwoner hulp via Eerste Hulp Bij Geldzorgen accepteert. Dit is het percentage ten opzichte van het totaal aantal meldingen en niet het percentage hulp wanneer er daadwerkelijk contact is geweest.

Effectindicatoren bij 10D Schuldhulpverlening

Effectindicator	Realisatie*	Streefwaarden				Bron
		2025	2026	2027	2028	
Doel 10D1 Het ontstaan dan wel escalatie van problematische schuldsituaties is voorkomen.						
10D1.a.Het gemiddelde schuldbedrag van particulieren die zich bij de schuldhulpverlening hebben gemeld	-	€36.000	€36.000	€35.000	€35.000	Stadsbank
10D1.b Het gemiddelde aantal schuldeisers van particulieren die zich bij de schuldhulpverlening hebben gemeld	-	12	12	11	11	Stadsbank
10D1.c Het percentage particuliere aanvragers voor schuldhulpverlening, dat eerder (binnen een periode van 36 maanden voorafgaand aan de aanvraag) een minnelijk of wettelijk traject hebben doorlopen	-	4%	4%	3%	3%	Stadsbank
10D1.d Aantal ex-ondernemers dat zich meldt bij de Stadsbank**	-	20	20	20	20	Stadsbank
10D1.e Aantal ondernemers dat zich meldt bij de Stadsbank	62 (2023)	60	60	60	60	Stadsbank
10D1.f Aantal meldingen signaalpartners Eerste Hulp Bij Geldzorgen	7.212 (2023)	6.000	6.000	6.000	6.000	EHBG
10D1.g Het percentage inwoners waarbij via Eerste Hulp Bij Geldzorgen daadwerkelijk contact tot stand is gekomen met de inwoner	18% (2023)***	20%	21%	22%	23%	EHBG
10D1.h Het percentage waarbij de inwoner hulp via Eerste Hulp Bij Geldzorgen accepteert	6% (2023)****	9%	9%	10%	10%	EHBG
Doel 10D2 Problematische schuldsituaties zijn beheersbaar gemaakt en (zo mogelijk) opgelost						

Effectindicator	Realisatie*	Streefwaarden				Bron
		2025	2026	2027	2028	
10D2.a Aantal gestarte schuldregelingen*****	-	110	120	120	120	Stadsbank
10D2.b Aantal geslaagde schuldbemiddelingstrajecten	-	40	30	30	30	Stadsbank
10D2.c Aantal geslaagde saneringskredieten	-	100	110	110	110	Stadsbank

*Door de wijzigingen bij de effectindicatoren is het niet voor alle indicatoren mogelijk om de realisatiewaarden van de afgelopen jaren te vermelden. De huidige effectindicatoren worden gemeten vanaf 2023 en worden vanaf 2024 gerapporteerd.

**Het aantal ex-zzp'ers wordt op dit moment niet geregistreerd. Dit wordt in het registratiesysteem aangepast.

***In de jaarrekening en de SIT rapportage staat een bereik van 21%. Door bewerking van de cijfers is dit percentage foutief in de jaarrekening en de SIT rapportage komen te staan en moet dus 18% zijn.

****Het percentage van 6% hulpacceptatie is het percentage van het totaal aantal meldingen. Het percentage ten opzichte van inwoners die daadwerkelijk bereikt zijn ligt op 22%. In de SIT rapportage en de jaarrekening is de hulpacceptatie van 13% van het totaal aantal meldingen gerapporteerd. Door bewerking van de cijfers is dit percentage foutief in de jaarrekening en de SIT-rapportage komen te staan.

*****Streefwaarden zijn gebaseerd over de behaalde resultaten van de afgelopen jaren (rekening houdend met het effect van corona in deze jaren). Er wordt een stijging van het aantal schuldregelingen verwacht in de komende jaren.

Kaderstellende beleidsstukken

Inleiding

- Visie Sociaal Domein (RV 19.0029)
- Leidse Visie Gelijke Kansen 2023 (RV 23.0106)
- Leidse Gelijke Kansen Aanpak (WAJ-55-2024)

10A

- Re-integratieverordening Participatiewet 2023 (RV 23.0094)
- Beleidsplan 'Werk en Participatie' 2019-2023 (RV 19.0110)

10B

- Beleidsplan Armoede 2024-2026 'Samen Sterker' (RV 23.0093)
- Verordening Individuele Studietoelage Participatiewet 2015 (RV 14.0141)
- Verordening individuele inkomensvoetstuk Leiden 2015 (RV 14.0111)

10C

- Notitie en verordening Tegenprestatie Participatiewet 2015 (RV 14.0105)
- Afstemmingsverordening Participatiewet, IOAW en IOAZ 2016 (RV 16.0048)
- Beleidsregels Studietoelage gemeente Leiden 2022 (overheid.nl)

10D

- Beleidsplan schuldhulpverlening Eerder, beter, sneller 2021-2024 (herziene versie) (RV 23.0061)

Programmakosten

Werk en inkomen bedragen x € 1.000,-		Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Meerjarenraming		
					2026	2027	2028
Arbeidsparticipatie	Lasten	42.364	45.113	41.774	41.059	40.670	40.059
	Baten	-16.488	-15.797	-15.745	-15.602	-15.608	-15.608
Saldo		25.876	29.317	26.029	25.457	25.062	24.451
Maatsch. participatie en onderst. minima	Lasten	19.709	16.214	13.302	12.534	12.154	12.216
	Baten	-1.258	-1.712	-1.890	-869	-1.154	-1.549
Saldo		18.451	14.502	11.412	11.665	11.000	10.667
Inkomensvoorzieningen	Lasten	63.518	65.931	66.278	66.278	66.278	66.278
	Baten	-57.612	-59.832	-60.609	-60.609	-60.609	-60.609
Saldo		5.906	6.099	5.668	5.668	5.668	5.668
Schuldhelpverlening	Lasten	4.661	3.798	4.207	4.201	3.846	3.857
	Baten	-813	-672	-702	-700	-700	-700
Saldo		3.848	3.126	3.505	3.501	3.146	3.157
Programma	Lasten	130.253	131.056	125.561	124.071	122.947	122.410
	Baten	-76.171	-78.013	-78.946	-77.780	-78.071	-78.466
Saldo van baten en lasten		54.081	53.044	46.614	46.291	44.876	43.944
Reserves	Toevoeging	6.582	2.353	0	0	0	0
	Onttrekking	-8.750	-3.264	-1.363	-1.286	-388	-222
Mutaties reserves		-2.168	-911	-1.363	-1.286	-388	-222
Resultaat		51.913	52.133	45.251	45.005	44.488	43.722

Budgettaire ontwikkelingen

De daling van de lasten en/of de stijging van de baten worden onder andere veroorzaakt door de indexering van budgetten, doorrekening van de kostenverdeelstaat en de kapitaallasten die zijn berekend vanuit het meerjareninvesteringsplan 2025-2028. Beleidswijzigingen met financiële consequenties worden hierna per beleidsterrein toegelicht.

Beleidssterrein Arbeidsparticipatie/Werk en Inkomen

Per saldo dalen de lasten met € 2,6 miljoen. In 2024 is er een incidenteel regionaal budget beschikbaar van € 0,9 miljoen (Begeleiding jongeren € 0,6 miljoen en Dichterbij dan je denkt € 0,3 miljoen). Er is in 2024 een incidenteel budget beschikbaar voor het regionaal mobiliteitsteam van € 0,5 miljoen. Het Rijk heeft tot en met 2024 een regionaal budget Laaggeletterdheid beschikbaar gesteld van € 0,4 miljoen. In 2024 is er een incidenteel rijksbudget beschikbaar van € 0,1 miljoen voor taallessen aan Oekraïense vluchtelingen. De lasten en baten inburgering voor de regio dalen beide met € 0,6 miljoen. De bestaande overeenkomst met de Leidse regio liep tot 2025. Zodra de nieuwe overeenkomst gereed is zullen de lasten en baten vanaf 2025 worden toegevoegd. aan de begroting.

Beleidssterrein Arbeidsparticipatie/DZB

De lasten dalen per saldo met € 535.000 als gevolg van mutatie van rijkssubsidies die via de algemene uitkering ontvangen worden voor respectievelijk de WSW (daling ad € 611.000) en de Trajectbegeleiding (stijging ad € 76.000). De daling bij de WSW betreft de door het Rijk geprognosticeerde daling van het aantal arbeidsjaren van WSW'ers. Daarnaast dalen de lasten met € 623.000 doordat DZB, in de rol van centrumgemeente arbeidsregio Holland Rijnland, in 2024 (door een overschot uit 2023) extra middelen tot haar beschikking heeft. Deze middelen worden ingezet voor projecten gericht op arbeidsparticipatie binnen de Leidse arbeidsregio/ Holland Rijnland. Tevens nemen de lasten in 2025 af met € 625.000 en de baten af met € 101.000 door het wegvallen van het extra energiebudget (kaderbrief 2023). Door indexering nemen de lasten toe met € 607.000 en de baten toe met € 508.000.

Beleidsterrein Maatschappelijke participatie en ondersteuning minima

De lasten dalen per saldo met € 2,9 miljoen. In 2024 was er een incidenteel energietoeslagbudget beschikbaar van € 3,1 miljoen. De lasten stijgen vanaf 2025 met € 0,2 miljoen vanwege invoeringskosten van de Leidse sleutelpas. De baten stijgen met € 0,1 miljoen vanwege de verwachte opbrengst uit de verkoop van de Leidse sleutelpas, die naar verwachting in de tweede helft van 2025 in gebruik wordt genomen.

Beleidsterrein Inkomensvoorzieningen

De wijzigingen in de lasten en baten worden volledig veroorzaakt door indexering van de budgetten en door veranderingen in de doorrekening van de kostenverdeelstaat.

Beleidsterrein Schuldhulpverlening

De lasten stijgen met € 0,1 miljoen structureel door extra inzet op schuldhulpverlening aan ondernemers. In de meicirculaire van 2024 zijn hiervoor structureel middelen beschikbaar gesteld door het Rijk, die opgenomen zijn in de algemene uitkering.

Reserves

Reserves programma 10 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
DZB Bedrijfsreserve dzb-Leiden wsw	Toevoeging	104	1.106	0	0	0	0
	Onttrekking	-1.372	-1.106	0	0	0	0
Saldo		-1.268	0	0	0	0	0
DZB Reserve zachte landing rijksbez. Wsw	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-158	-65	-65	-65	-65	-65
Saldo		-158	-65	-65	-65	-65	-65
DZB Reserve frictiekosten ID/WIW DZB	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-29	-33	-33	-33	-33	-33
Saldo		-29	-33	-33	-33	-33	-33
Reserve Sociaal Domeins P10	Toevoeging	6.478	1.247	0	0	0	0
	Onttrekking	-7.038	-2.060	-1.266	-1.188	-290	-124
Saldo		-560	-813	-1.266	-1.188	-290	-124
Reserve Fonds Debt? to no Debt!	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-154	0	0	0	0	0
Saldo		-154	0	0	0	0	0
Reserves programma 10		-2.168	-911	-1.363	-1.286	-388	-222

Reserve DZB zachte landing rijksbezuinigingen WSW

De onttrekking van € 65.095 is geraamd ter dekking van tijdelijke projecten, die gericht zijn op het opvangen van de effecten van de landelijke bezuinigingen op de WSW (wet sociale werkvoorziening).

Reserve DZB frictiekosten ID/WIW

Er is een onttrekking geraamd van € 32.747. Dit is nodig om het geraamde tekort op de twee resterende WIW-dienstbetrekkingen te dekken. In 2014 is besloten om de WIW af te bouwen en is een bedrag gestort in de reserve om de toekomstige frictiekosten op te vangen.

Reserve sociaal domein

Er zijn vijf onttrekkingen geraamd aan de reserve. Het betreft intensivering Minimabeleid € 420.000 (RV 24.0093), uitbreiding Vroegsignalering € 360.000 (kaderbrief 2023), Bestaanszekerheid € 300.000 (beleidsakkoord 2022), inkomen dakloze jongeren € 100.000 (motie M23.0093) en invoeringskosten Leidse sleutelpas € 86.000 (kaderbrief 2024).

Investerings

In onderstaand overzicht staan de investeringen zoals deze zijn opgenomen in het investeringsplan 2025-2028. In paragraaf 4.2.2 Investerings wordt de ontwikkeling van de kapitaallasten toegelicht en staat een overzicht met te vóteren kredieten.

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	VK/ NK	Bijdrage derden/ reserves	2025	2026	2027	2028
10A301	Inzetten van door het Rijk beschikbaar gestelde WSW-formatie	Vervanging bedrijfsmiddelen 2025-2028	Bedrijfsm.	V		-	553	553	553	553
	Totaal programma 10					-	553	553	553	553

Subsidies

	subsidiejaar 2024	subsidiejaar 2025
Subsidie saldo	2.358.432	2.286.922

Het volledige subsidie-overzicht is opgenomen in paragraaf 3.2.8 subsidies.

3.1.11 Dekkingsmiddelen, Overhead, Vpb en onvoorzien

Binnen de begroting bestaat er onderscheid tussen specifieke dekkingsmiddelen en algemene dekkingsmiddelen. Specifieke dekkingsmiddelen (bijvoorbeeld opbrengsten voor ophalen afval, verstrekken van vergunningen, onderhouden van het riool, reisdocumenten etc.) hangen samen met een concreet beleidsveld en staan opgenomen in de betreffende programma's. Deze dekkingsmiddelen verlagen het saldo van lasten en baten op de betreffende programma's in de begroting.

De algemene dekkingsmiddelen onderscheiden zich van specifieke dekkingsmiddelen doordat zij vrij aan te wenden zijn. De besteding van deze inkomsten is niet aan een bepaald programma (doel) gebonden. De algemene dekkingsmiddelen vormen de financiële dekking van de bestedingen van de programma's 1 tot en met 10, en zijn ingedeeld naar voorgeschreven categoriën en onvoorzien.

In dit hoofdstuk lichten wij de algemene dekkingsmiddelen toe.

Algemene dekkingsmiddelen

Algemene middelen bedragen x € 1.000,-		Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Meerjarenraming		
					2026	2027	2028
Lokale heffingen besteding niet gebonden	Lasten	0	0	0	0	0	0
	Baten	-64.718	-70.558	-74.026	-74.143	-75.496	-76.582
Saldo		-64.718	-70.558	-74.026	-74.143	-75.496	-76.582
Algemene uitkering	Lasten	0	1.834	1.790	1.600	1.600	1.600
	Baten	-343.166	-363.765	-382.419	-372.829	-377.600	-383.427
Saldo		-343.166	-361.932	-380.629	-371.230	-376.000	-381.827
Dividend	Lasten	63	81	90	90	90	90
	Baten	-2.729	-4.686	-2.630	-2.630	-2.630	-2.630
Saldo		-2.666	-4.605	-2.540	-2.540	-2.540	-2.540
Saldo financieringsfunctie	Lasten	592	1.158	1.744	5.097	9.698	13.384
	Baten	-687	-376	-376	-376	-376	-376
Saldo		-95	782	1.368	4.722	9.322	13.008
Overige alg.dekkingsmiddelen	Lasten	1.788	3.477	2.421	-116	5.904	5.281
	Baten	0	-168	-176	-176	-176	-176
Saldo		1.788	3.308	2.246	-291	5.729	5.105
Programma	Lasten	2.443	6.549	6.045	6.671	17.292	20.355
	Baten	-411.299	-439.553	-459.627	-450.154	-456.278	-463.191
Saldo van baten en lasten		-408.857	-433.004	-453.583	-443.483	-438.986	-442.836
Reserves	Toevoeging	27.668	18.016	7.183	34.400	15.609	6.967
	Onttrekking	-38.141	-34.101	-26.791	-11.444	-13.259	-2.388
Mutaties reserves		-10.474	-16.085	-19.608	22.956	2.350	4.579
Resultaat		-419.330	-449.089	-473.190	-420.526	-436.636	-438.258

Budgettaire ontwikkelingen

De daling van de lasten en/of de stijging van de baten worden onder andere veroorzaakt door de indexering van budgetten, doorrekening van de kostenverdeelstaat en de kapitaallasten die zijn berekend vanuit het meerjareninvesteringsplan 20252028. Beleidswijzigingen met financiële consequenties worden hierna per beleidsterrein toegelicht.

Lokale heffingen

Zie de paragraaf Lokale Heffingen voor een gedetailleerde toelichting.

De ozbtarieven en precariobelasting worden met 4,2% geïndexeerd voor inflatie.

De totale opbrengst ozb stijgt verder door oplevering van nieuwe woningen en bedrijfspanden.

De opbrengst ozb stijgt door indexering en groei van het aantal woningen en nieuwe bedrijfspanden.

Belasting (bedragen x € 1.000)	2025	2026	2027	2028
Ozb eigenaren woningen				
Groei aantal woningen	826	1.025	1.283	2.369
Indexering	1.231	1.231	1.276	1.276
Ozb gebruikers nietwoningen				
Groei niet-woningen	1.097	1.097	1.097	1.097
Indexering	806	804	804	804
Ozb eigenaren niet-woningen				
Groei niet-woningen	1.097	1.097	1.097	1.097
Indexering	872	870	870	870
Totaal	5.927	6.123	6.426	7.512

Algemene uitkering

De ramingen voor de algemene uitkering en de lokale heffingen zijn geactualiseerd op basis van de laatst bekende ontwikkelingen. Daarbij gaat het om de planning van de woningbouwproductie volgens de bouwmonitor en de wijzigingen van de aantallen van de verdeelmaatstaven in het gemeentefonds.

Tot en met 2023 gold de methodiek dat wanneer de rijksuitgaven stegen, het gemeentefonds evenredig meegroeide. Omgekeerd gold hetzelfde: daalden de rijksuitgaven als gevolg van bezuinigingen, dan daalde het gemeentefonds evenredig mee. Dit noemen we de 'trap-op-trap-af-systematiek'. e groei het gemeentefonds zou vanaf 2026 gekoppeld worden aan de groei van het bruto binnenlands product (bbp). In de meicirculaire 2024 is de nieuwe financieringssysteematiek vervroegd van 2026 naar 2024. Het betekent dat de koppeling van het accres aan de ontwikkeling van het bruto binnenlands product (bbp) per 2024 al is ingevoerd.

De groei van het gemeentefonds wordt vanaf 2024 gebaseerd op een 8-jaars historisch gemiddelde (t9 t/m t2) van de ontwikkeling van het bruto binnenlands product (bbp). Daarmee wordt de groei van het gemeentefonds beter voorspelbaar en stabiel. De hoogte van de gemiddelde jaarlijks groei van het gemeentefonds ligt daarmee wel lager dan het gemiddelde van de oude trapoptrapaf afspraak. Vanaf 2026 is de reële groei van het gemeentefonds wel iets hoger dan in de septembercirculaire 2023 geraamd. Maar daar staat tegenover dat de loon en prijscompensatie lager zal zijn. Per saldo is het netto financieel effect beperkt.

Het algemene gedeelte van het gemeentefonds bedraagt per 2024 afgerond € 38 miljard. Dit bedrag wordt op basis sociale en fysieke kenmerken verdeeld over de gemeenten. De kenmerken zijn vertaald in 51 verdeelmaatstaven zoals bijvoorbeeld inwoners, huishoudens met een laag inkomen en woningen. Maar ook heel specifieke zoals de oppervlakte van de historische kern.

In de Kaderbrief 2024-2028 is de ontwikkeling van de algemene uitkering gemeentefonds toegelicht. In de berekening van de algemene uitkering hebben wij zo veel mogelijk rekening gehouden met de ontwikkelingen uit de Voorjaarsnota van het Kabinet. De ontwikkeling van de algemene uitkering o.b.v. de meicirculaire voor Leiden vergelijken wij nu met de raming in de Kaderbrief 2024-2028.

Prijs en volumeontwikkeling Wmo maatwerk.

In de Rijksbegroting is een reservering opgenomen voor compensatie van de groei van het aantal ouderen 75+ en daarmee stijgende kosten voor de Wmo. Deze compensatie is nog niet officieel toegevoegd aan het gemeentefonds, maar wij verwachten wel dat dit op korte termijn gaat gebeuren. Dus tegenover de verhoging van de budgetten voor de Wmo hebben wij een stelpost opgenomen in de raming van de algemene uitkering vanaf 2026.

Opschalingskorting

In de meircirculaire 2024 is verwerkt dat vanaf 2026 de oploop van de opschalingskorting definitief wordt geschrapt. Daardoor krijgen gemeenten € 675 miljoen extra. Leids aandeel € 5,3 miljoen (dit was al verwerkt in de Kaderbrief 2024-2028).

Raming algemene uitkering 2024 2028

Overzicht ontwikkelingen (-/ = nadeel)	2025	2026	2027	2028
Raming meerjarenbeeld 2024 2027	370.631	354.235	354.805	354.805
Netto ontwikkeling gemeentefonds kaderbrief 2024	-186	-984	2.120	6.286
Voorjaarsnota Kabinet:				
Schrappen Opschalingskorting vanaf 2026	-5.389	5.371	5.253	5.282
Prijs en volumeontwikkeling Wmo maatwerk	0	525	1.050	1.575
Stand Kaderbrief 2024-2028	365.056	359.146	363.228	367.948
Wijzigingen begroting 2025-2028, Meircirculaire 2024:				
Taakmutaties (zie brief aan de raad over de meircirculaire 2024)	7.843	4.565	4.361	4.207
Indexering lonen- en prijzen (LPO)	10.949	10.949	10.949	10.949
Netto ontwikkeling (uitkeringspercentage)	-1.788	-2.191	-1.298	-37
Verhoging stelpost onderuitputting BTW-compensatiefonds	360	360	360	360
Raming algemene uitkering 2025 -2028	382.419	372.829	377.600	383.427

Raming stelpost indexering lonen en prijzen.

Bij de berekening van de algemene uitkering is een reservering ('stelpost') opgenomen voor de stijging van lonen en prijzen. Deze stelpost bedraagt structureel € 1,6 miljoen. Hiermee hebben we dekking beschikbaar voor niet voorziene hogere ontwikkeling van lonen (cao) en prijzen van goederen.

Dividend

Het dividend van Alliander ramen we stabiel op € 2,0 miljoen per jaar. In 2024 hebben we een interim dividend ontvangen door de verkoop van Kenter n.v.

Financieringsfunctie

Om de voorgenomen investeringen te financieren is het noodzakelijk om leningen aan te trekken. De leningen die we verwachten aan te trekken, leiden tot meer (rente)lasten in 2025. Voor een verdere toelichting op de financieringsfunctie wordt verwezen naar de paragraaf financiering.

Overige algemene dekkingsmiddelen

Bij de Kaderbrief 2024-2028 is het budget behoedzaamheidsruimte in het jaar 2027 (het algemene deel ad € 800.000) ingezet voor dekking van de tegenvallers. De behoedzaamheidsruimte voor 2028 blijft in tact voor hetzelfde bedrag.

Reserves

Reserves AD en Overhead bedragen x € 1.000,-		Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Reserve flankerend beleid AD	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-18	-200	-100	-100	0	0
Saldo		-18	-200	-100	-100	0	0
Bedrijfsvoeringsreserve concern	Toevoeging	1.209	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-2.133	-370	0	0	-490	0
Saldo		-924	-370	0	0	-490	0
Concernreserve	Toevoeging	1.321	12.553	0	0	0	4.735
	Onttrekking	-19.159	-13.968	-23.370	-6.549	-8.976	0
Saldo		-17.838	-1.415	-23.370	-6.549	-8.976	4.735

Reserves AD en Overhead bedragen x € 1.000,-		Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Reserve bedrijfsvoering plankosten	Toevoeging	341	1.077	0	0	0	0
	Onttrekking	-1.777	-1.288	0	0	0	0
Saldo		-1.436	-211	0	0	0	0
Reserve Sociaal Domein AD	Toevoeging	1.832	557	0	0	0	0
	Onttrekking	-30	-64	0	0	0	0
Saldo		1.802	493	0	0	0	0
Reserve afschrijvingen investeringen	Toevoeging	7.564	1.465	7.062	34.400	15.609	2.000
	Onttrekking	-3.796	-1.805	-1.279	-4.241	-3.721	-2.388
Saldo		3.769	-340	5.783	30.159	11.887	-388
Reserve budgetoverheveling	Toevoeging	13.817	1.241	0	0	0	0
	Onttrekking	-10.575	-13.809	-2.042	-117	-18	0
Saldo		3.242	-12.568	-2.042	-117	-18	0
Reserve bedrijfsvoering concern OH	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-40	-2.000	0	0	0	0
Saldo		-40	-2.000	0	0	0	0
CR Reserve egalisatie kapitaallasten	Toevoeging	684	947	121	0	0	232
	Onttrekking	-614	-596	0	-437	-54	0
Saldo		70	350	121	-437	-54	232
CR Reserve risicobijdrage	Toevoeging	355	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	0	0	0	0
Saldo		355	0	0	0	0	0
CR Reserve bedrijfsvoering Centrumregel.	Toevoeging	544	177	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	0	0	0	0
Saldo		544	177	0	0	0	0
Reserves AD en Overhead		-10.474	-16.085	-19.608	22.956	2.350	4.579

Reserve Flankerend beleid AD

De reserve flankerend beleid is bestemd om frictiekosten van personeel op te vangen bij reorganisaties en andere wijzigingen in de organisatie waardoor mensen bovenformatief worden. Daarnaast is een deel bestemd voor een financiële bijdrage aan de Garantiebanen. Vanaf 2023 is er jaarlijks een onttrekking van € 100.000 geraamd.

Concernreserve

De concernreserve dient als buffer voor de afdekking van niet-kwalificeerbare risico's en de egalisatie van exploitatieresultaten. De minimale omvang van de concernreserve aan het eind van het meerjarenbeeld is vastgesteld op 150% van de uitkomst van de risicosimulatie. Rekeningsresultaten worden toegevoegd aan de concernreserve. De concernreserve is in principe vrij besteedbaar met inachtneming van de minimale omvang zoals die is vastgelegd in de financiële verordening. Het surplus in de concernreserve kan worden gebruikt voor het sluitend maken van het meerjarenbeeld bij de begroting of kaderbrief. De geraamde stortingen en onttrekkingen zijn afkomstig uit eerdere jaren (resultaten van voorgaande P&C producten). Zie voor de analyse van het meerjarig verloop ten opzichte van de normen voor het weerstandsvermogen het hoofdstuk hoofdlijnen financiële positie.

Reserve afschrijvingen investeringen

De reserve afschrijving investeringen dient als dekking van vervangingsinvesteringen waarover de raad heeft besloten. In 2025 wordt voor diverse investeringen per saldo € 7.062.000 toegevoegd en wordt als dekking voor kapitaallasten per saldo € 1.279.000 onttrokken. Bij de Kaderbrief 2024-2028 heeft de raad besloten om in het meerjarenbeeld in 2026 € 16,5 miljoen incidenteel in de reserve afschrijvingen investeringen te storten om hiermee de structurele begrotingsruimte te vergroten.

Reserve Budgetoverheveling

In de reserve budgetoverheveling worden de budgetten verzameld die eerder bij de voortgangsrapportages voor overheveling zijn aangemeld. Per saldo gaat het in 2025 om een onttrekking van € 2.042.000.

Reserve egalisatie kapitaallasten centrumregeling (CR)

In de reserve egalisatie kapitaallasten worden de verschillen tussen de begrote en werkelijke kapitaallasten in enig begrotingsjaar verrekend. Afwijkingen in de kapitaallasten hebben geen effect op het begrotingsresultaat van Leiden. Het betreft alleen de kapitaallasten van investeringen die vallen onder de Centrumregeling Leidse Regio. Per saldo gaat het in 2025 om een toevoeging van € 121.000.

Investeringsen

Niet van toepassing.

Subsidies

Niet van toepassing.

Verbonden Partijen

De onderstaande Verbonden Partijen leveren een bijdrage aan het programma Algemene dekkingsmiddelen. Zie voor meer informatie de paragraaf verbonden partijen.

Alliander

Via energienetwerken zorgt Alliander voor de distributie van gas en elektriciteit in een groot deel van Nederland. Alliander brengt een open en duurzame energiemarkt dichterbij.

Dunea

Dunea produceert en levert aan circa 1,3 miljoen klanten betrouwbaar drinkwater in het westelijk deel van ZuidHolland.

NV Bank Nederlandse Gemeenten

BNG Bank is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. De bank draagt duurzaam bij aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor inwoners en organisaties.

Overhead, Vpb en Onvoorzien

Overhead

Overhead bedragen x € 1.000,-		Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Meerjarenraming		
					2026	2027	2028
Overhead	Lasten	84.934	91.791	93.533	89.273	88.628	87.865
	Baten	-15.064	-15.405	-15.657	-15.617	-15.533	-15.533
Saldo		69.870	76.386	77.877	73.657	73.096	72.333
Programma	Lasten	84.934	91.791	93.533	89.273	88.628	87.865
	Baten	-15.064	-15.405	-15.657	-15.617	-15.533	-15.533
Saldo van baten en lasten		69.870	76.386	77.877	73.657	73.096	72.333

Overhead wordt gedefinieerd als 'alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van het primaire proces', en bevat naast personele kosten ook een aantal andere kostenposten.

Het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) schrijft voor dat de baten en lasten van overhead in dit programma moeten worden opgenomen. Overhead mag alleen nog aan grote projecten of investeringen worden toegerekend als dit anders tot grote nadelen in de begroting zou leiden. De toerekening van overheadkosten bij het bepalen van tarieven voor heffingen en leges gebeurt buiten de begroting om. Door het apart opnemen van overhead winnen begroting en verantwoording aan transparantie en kan beter worden gestuurd op de bedrijfsvoering. Bovendien is het doel dat door het hanteren van een landelijk voorgeschreven systematiek een goede vergelijking kan worden gemaakt met andere gemeenten.

De personele kosten van overhead bevatten de kosten van:

- de leidinggevenden in het primaire proces;
- de medewerkers van Financiën, toezicht en controle gericht op de eigen organisatie;
- de medewerkers van P&O / HRM;
- de medewerkers van Inkoop;
- interne en externe communicatiemedewerkers, met uitzondering van klantcommunicatie;
- de medewerkers van Juridische zaken;
- de medewerkers van Bestuurszaken en bestuursondersteuning;
- de medewerkers van Informatievoorziening en automatisering;
- de medewerkers van Facilitaire zaken en huisvesting;
- de medewerkers bezig met postbehandeling en archivering;
- de medewerkers voor bedrijfsvoering;
- de managementondersteuning in het primaire proces

De andere overheadkosten betreffen:

- de kosten voor de huisvesting voor de uitvoering van de algemene taken van de eigen gemeentelijke organisatie;
- de personele kosten van medewerkers die niet eerder genoemd zijn, maar die werkzaamheden verrichten die niet zijn toe te rekenen aan een of meerdere taakvelden;
- de verzekeringskosten en opleidingskosten voor personeel;
- de bijdrage aan een verbonden partij, voor zover deze verbonden partij werkzaam is voor het taakveld 0.4 Overhead.

Budgettaire ontwikkelingen

De mutaties in de lasten en de baten worden onder andere veroorzaakt door de indexering van budgetten, doorrekening van de kostenverdeelstaat en de kapitaallasten die zijn berekend vanuit het meerjareninvesteringsplan 2025-2028. Er zijn geen beleidswijzigingen met financiële consequenties boven de toelichtingsgrens.

Investerings

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	VK/ NK	Bijdrage derden/ reserves	2025	2026	2027	2028
ADOH	Stelposten concern	Nader in te vullen agv prijsstijgingen ²²	Maatsch.	N	NK	-	5.480	-	-	-
ADOH	Plankosten definitiefase	Plankosten definitiefase 2024-2028	Econ.	N	VK	2.513	628	628	628	628
ADOH	Overhead facilitaire zaken	Meubilair Stoelen 2027	Econ.	V		-	-	-	543	-
ADOH	Overhead huisvesting	Carillon en toren-uurwerk / koffiekamer	Econ.	V		-	166	-	-	-
ADOH	Overhead huisvesting	Stadhuis noodstroomvoorziening 2025	Econ.	V		-	134	-	-	-
ADOH	Overhead huisvesting	Tankgebouw DZB Le Pooleweg 6	Econ.	V		-	-	-	-	392
ADOH	Overhead IDA	Docking /Monitoren/ werkstations 2025-2028	Econ.	V		-	226	373	226	368
ADOH	Overhead IDA	Surfaces + toebehoren 2025-2028	Econ.	V		-	630	840	1.156	946
ADOH	Overhead IDA	Telefonie 5 jaar (toestellen) 2025	Econ.	V		-	134	134	134	134
ADOH	Overhead IDA	Switches 2025-2028	Econ.	V		-	213	213	213	213
ADOH	Overhead IDA	AV-middelen div.locaties derden 2026	Econ.	V		-	-	132	-	-
ADOH	Overhead IDA	AV-middelen Leiden div.locaties 2026	Econ.	V		-	-	150	-	-
ADOH	Overhead IDA	AV-middelen Stadhs LN ex.Raadszaal 2027	Econ.	V		-	-	-	299	-
ADOH	Overhead IDA	Verbouwing Tweelinghuis 2025	Econ.	V		-	2.154	-	-	-
ADOH	HKPL CONCERNSTAF	Vervangen JOIN zaaksysteem 2026	Econ.	V		-	-	1.051	-	-
ADOH	HKPL STEDELIJK BEHEER	Wagenpark 6jr 2025-2028 zero emissie	Bedrijfsm.	V		-	1.021	-	605	1.657
ADOH	HKPL STEDELIJK BEHEER	Wagenpark 8jr 2025-2028 zero emissie	Bedrijfsm.	V		-	2.955	5.195	1.223	2.261
ADOH	HKPL STEDELIJK BEHEER	Nieuwe stadswerf	Econ.	V		-	-	-	21.000	-
ADOH	HKPL STEDELIJK BEHEER	Luchtbehandelingsinst ABW 15	Econ.	V		-	-	142	-	-
	Totaal programma Algemene dekkingsmiddelen en Overhead					2.513	13.743	8.860	26.027	6.599

In bovenstaand overzicht staan de investeringen zoals deze zijn opgenomen in het investeringsplan 2025-2028. In paragraaf 4.2.2 Investerings wordt de ontwikkeling van de kapitaallasten toegelicht en staat een overzicht met te vóteren kredieten.

Beleidsindicatoren

Volgens de voorschriften in het BBV moeten 39 beleidsindicatoren verplicht bij de programma's worden opgenomen. Met deze beleidsindicatoren is het via 'waarstaatjegemeente.nl' beter mogelijk de resultaten van de gemeenten onderling te vergelijken. Van deze indicatoren vallen er 5 onder het hoofdtakveld 0 Bestuur en

Organisatie. Omdat het voornamelijk overhead gerelateerde indicatoren betreft, worden ze in deze paragraaf opgenomen.

Indicator	Eenheid	Periode	Leiden	Nederland	Bron
Formatie	Fte per 1.000 inwoners	2024	14,13	-	Begroting 2025
Bezetting	Fte per 1.000 inwoners	2024	13,46	-	Begroting 2025
Apparaatskosten	Kosten per inwoner	2024	1.614	-	Begroting 2025
Externe inhuur*	Kosten als % van totale loonsom + totale kosten inhuur externen	2024	18,2%	-	Begroting 2025
Overhead	% van totale lasten	2024	11%	-	Begroting 2025

* Betreft het streefcijfer zoals opgenomen in de paragraaf bedrijfsvoering.

Vennootschapsbelasting (Vpb)

Vennootschapsbelasting bedragen x € 1.000,-		Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Meerjarenraming		
					2026	2027	2028
Vennootschapsbelasting	Lasten	195	172	174	174	174	206
	Baten	0	0	0	0	0	0
Saldo		195	172	174	174	174	206
Programma	Lasten	195	172	174	174	174	206
	Baten	0	0	0	0	0	0
Saldo van baten en lasten		195	172	174	174	174	206

Er zijn geen wijzigingen in het structurele budget voor vennootschapsbelasting, behoudens de toepassing van de index.

Onvoorzien

Onvoorzien bedragen x € 1.000,-		Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Meerjarenraming		
					2026	2027	2028
Onvoorzien	Lasten	0	273	277	277	277	277
	Baten	0	0	0	0	0	0
Saldo		0	273	277	277	277	277
Programma	Lasten	0	273	277	277	277	277
	Baten	0	0	0	0	0	0
Saldo van baten en lasten		0	273	277	277	277	277

Er zijn geen wijzigingen in het structurele budget voor onvoorzien posten, behoudens de toepassing van de index.

3.2 Paragrafen

3.2.1 Lokale heffingen

Inleiding

Deze paragraaf bevat informatie over de lokale heffingen. Eerst komt de actualiteit aan de orde. Daarna worden de heffingen behandeld die deel uitmaken van de zogenaamde woonlasten, te weten de onroerende-zaakbelastingen, de afvalstoffenheffing en de riool- en waterzorgheffing. Vervolgens wordt ingegaan op de heffingen die geen deel uitmaken van de woonlasten: de parkeerbelastingen, de toeristenbelasting, de precariobelasting en de overige heffingen. Tot slot wordt het kwijtscheldingsbeleid van de gemeente Leiden behandeld.

A. Overzicht van de lokale heffingen

De volgende heffingen worden door de gemeente Leiden geïnd:

1. Onroerende-zaakbelastingen,
2. Afvalstoffenheffing,
3. riool- en waterzorgheffing,
4. Parkeerbelasting,
5. Toeristenbelasting,
6. Precariobelasting.

B. Ontwikkelingen / Actualiteit

Trendmatige verhoging

De trendverhoging voor 2025 is in Leiden berekend op 4,3% voor de belastingen en de retributies die hieronder worden gespecificeerd.

In de gemeenteraad van 9 juli 2024 is een concept-verordening riool- en waterzorgheffing 2025 vastgesteld. Door deze nieuwe verordening is het mogelijk om alle percelen aan te slaan. Zelfs de percelen die niet zijn aangesloten op de gemeentelijke riolering.

Beleid lokale heffingen (tarieven)

Onroerende-zaakbelastingen

Onroerende-zaakbelastingen worden geheven van eigenaren van onroerende woningen en niet-woningen en van gebruikers van onroerende niet-woningen. De eigenaar/gebruiker op 1 januari van enig jaar is belastingplichtig voor het gehele jaar. Grondslag is de waarde van de onroerende zaak die is vastgesteld met een WOZ-beschikking. Voor het belastingjaar 2025 geldt de waarde van de onroerende zaak per 1 januari 2024.

Zoals verwoord in het Beleidsakkoord 2022-2026 wordt de ozb voor woningen en niet-woningen trendmatig verhoogd voor inflatie, voor 2025 4,3%. Na bepaling van de nieuwe WOZ-waarden zullen alle tarieven aan die nieuwe waarden worden bijgesteld. Uitgangspunt hierbij is: stijgt de waarde, dan daalt het tarief, waarna de geraamde opbrengst gelijk blijft.

Afvalstoffenheffing

De afvalstoffenheffing is een heffing ter bestrijding van kosten van beheer van huishoudelijke afvalstoffen. De heffing komt ten laste van gebruikers van percelen waarvoor de gemeente een inzamelverplichting voor huishoudelijk afval heeft. De heffing is afhankelijk van de omvang van het betreffende huishouden. Er worden drie tarieven gehanteerd, namelijk voor een-, twee- en drie- of meerpersoonshuishoudens.

In het Beleidsakkoord 2022-2026 is opgenomen dat de afvalstoffenheffing 100% kostendekkend is. Wijzigingen in aantal te belasten huishoudens, oninbaarheid dan wel kwijtscheldingen hebben hierdoor invloed op de hoogte van de tarieven. De afvalstoffenheffing wordt met 1,6% verhoogd. Dit is inclusief 4,3% voor inflatie. Door daling van de kosten blijft de stijging beperkt.

Voor de afvalstoffenheffing geldt dat de geraamde baten de geraamde lasten niet mogen overstijgen. Met de geraamde opbrengst voor 2025 zal de kostendekkendheid op 99,5% liggen.

Riool- en waterzorgheffing

In de nieuwe riool- en waterzorgheffing wordt geheven van eigenaren en gebruikers van alle percelen in Leiden, ook al hebben de percelen geen aansluiting op de gemeentelijke riolering. Bij woningen wordt een nieuw tarief ingevoerd, namelijk een vast bedrag voor eigenaren. Voor gebruikers van woningen blijft het

tarief afhankelijk van de omvang van het huishouden. Er zijn drie tarieven, namelijk voor een-, twee- en drie- of meerpersoonshuishoudens. Bij niet-woningen wordt eveneens een nieuw tarief voor eigenaren ingevoers. Voor zowel eigenaren, als voor gebruikers is het tarief afhankelijk van de hoogte van de WOZ-waarde.

In het Beleidsakkoord 2022-2026 is opgenomen dat de riool- en waterzorgheffing 100% kostendekkendheid is. Net als bij de afvalstoffenheffing hebben wijzigingen in aantallen huishoudens en oninbaarheid dan invloed op de hoogte van de tarieven. De riool- en waterzorgheffing wordt met 5,3% verhoogd. Dit is inclusief 4,3% voor inflatie.

Voor de riool- en waterzorgheffing geldt dat de geraamde baten de geraamde lasten niet mogen overstijgen. Met de geraamde opbrengst voor 2025 zal de kostendekkendheid op 99,5% liggen.

Parkeerbelasting

Parkeerbelastingen worden geheven voor het parkeren van een voertuig op een aangewezen plaats en tijdstip of voor verleende parkeervergunningen. Met de heffing van parkeerbelastingen worden algemene inkomsten verkregen. Zie voor een toelichting op de ontwikkeling parkeerbelastingen de tekst bij het programma Beleidsterrein 4B Bereikbaarheid.

Toeristenbelasting

Voor overnachtingen in hotels, pensions of andere vakantieonderkomens binnen de gemeente Leiden wordt van niet-ingezetenen toeristenbelasting geheven. De belasting wordt geheven van degene die de gelegenheid tot overnachting biedt (de hotelier, pensionhouder, e.d.); deze mag de belasting doorberekenen aan degene die overnacht. In overleg met de belastingplichtigen wordt de toeristenbelasting niet jaarlijks met de trend verhoogd. Dit in verband met de door hen te maken aanpassingen. De trendverhoging wordt daarom cumulatief eens in de drie jaar toegepast. De trendverhoging heeft voor het laatst per 2022 plaatsgevonden.

Precariobelasting

Precariobelasting wordt geheven voor het hebben van voorwerpen onder, op of boven voor de openbare dienst bestemde gemeentegrond. De belasting is verschuldigd door degene die de voorwerpen daar heeft of ten behoeve van wie ze daar zijn. Met de heffing van precariobelasting worden algemene inkomsten verkregen. Voor 2025 worden de tarieven verhoogd met de trend van 4,3%. De aanslagen worden achteraf opgelegd. De aanslagen over 2025 worden dus in 2026 opgelegd.

Opbrengsten

Voor 2025 raamt de gemeente Leiden aan te ontvangen lokale heffingen de volgende bedragen:

Heffing, bedragen * € 1.000	2024	2025
Afvalstoffenheffing	21.465	21.817
Ozb-eigenaren woningen	28.918	30.674
Ozb-eigenaren niet-woningen	21.374	22.245
Ozb-gebruikers niet-woningen	19.386	20.642
Parkeerbelastingen	14.568	14.568
Precariobelasting	430	465
riool- en waterzorgheffing woningen	11.425	13.022
riool- en waterzorgheffing niet-woningen	2.045	2.212
Toeristenbelasting	1.611	1.680
Totaal	121.672	127.145
Kwijtschelding	2.495	2.532

Kostendekking lokale heffingen

Omdat de overhead met ingang van 2017 niet langer wordt doorgerekend aan de programma's heeft de wetgever bepaald dat in de paragraaf lokale heffingen volgens een voorgeschreven model inzicht wordt gegeven in de mate van kostendekkendheid van de heffingen. Die kostendekkendheid moet buiten de boekhouding om worden berekend. Voor de toerekening van de overhead zijn daartoe twee verdeelsleutels toegestaan, te weten de loonkosten per taakveld of de omvang per taakveld. Beide sleutels mogen worden toegepast, maar is eenmaal een keuze gemaakt, dan moet die sleutel ook consequent worden gehanteerd.

Deze sleutels moeten in de financiële verordening door de Raad worden bevestigd. Op basis van de opgestelde berekening kiezen wij ervoor om standaard te kiezen voor de verdeelsleutel van de loonsom per taakveld. Loonkosten bepalen in de meeste gevallen immers een groot deel van het tarief. Die sleutel ligt dan ook het meest voor de hand en de uitkomsten laten ook zien dat via deze sleutel verhoudingsgewijs een hoger deel van de overhead mag worden toegerekend aan de betreffende exploitatie respectievelijk in het tarief mag worden betrokken. De kostendekking van de bouw leges kan door invoering van een nieuwe tarieven per 1-1-2024 door de invoering van de omgevingswet nog wijzigen. Dit zal met een begrotingswijziging aangepast worden.

Berekening kostendekking van de Riool- en waterzorgheffing	
Verkeer en vervoer	696
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	555
Inkomensregelingen (kwijschelding)	884
Waterbeheer en riolering	9.067
Milieubeheer	379
Overhead	1.899
BTW	1.072
Totale kosten	14.553
Opbrengst heffingen	14.480
Dekking	99,5%

Berekening kostendekking afvalstoffenheffing	
Verkeer en wegen	1.903
Inkomensregelingen (kwijschelding)	1.658
Afval	13.666
Overhead	2.837
BTW	1.862
Totale kosten	21.928
Opbrengst heffingen	21.817
Dekking	99,5%

Berekening kostendekkendheid van de leges	
Titel 1 Burgerzaken leges	
Kosten taakveld(en) incl. (omslag)rente	2.142.042
Overhead	672.743
BCF - btw	
Totaal lasten	2.814.785
Legesopbrengsten	2.759.958
Titel 2 Bouw leges (wabo)	
Kosten taakveld(en) incl. (omslag)rente	5.556.485
Overhead	2.691.604
BCF - btw	
Totaal lasten	8.248.089
Baten	4.525.604
Titel 3 Overige leges (evenementen en horeca)	
Kosten taakveld(en) incl. (omslag)rente	312.010
Overhead	181.980
BCF - btw	
Totaal lasten	493.990
Baten	217.698
Kostendekkendheid	
Titel 1 burgerzaken	98,0%
Titel 2 bouw leges	54,9%
Titel 3 overige leges	44,1%
Totaal	64,9%

Lokale lastendruk

Onderstaand is de lokale lastendruk in de jaren 2024 en 2025 aangegeven. De lasten zijn weergegeven voor een huurwoning en een koopwoning en onderscheiden in de verschillende huishoudengrootten waarvoor Leiden verschillende tarieven kent. Het betreft de tarieven voor eenpersoonshuishoudens (1 PH); voor tweepersoonshuishoudens (2 PH) en voor drie- of meerpersoonshuishoudens (3 PH).

Bij een huurwoning bestaan de lasten uit afvalstoffenheffing en riool- en waterzorgheffing. Bij een koopwoning bestaan de lasten uit, naast de genoemde gebruikerslasten, ook uit de door eigenaren verschuldigde onroerende-zaakbelastingen.

Uitgangspunten is een **koopwoning** met een gemiddelde WOZ-waarde en de naar verwachting door een huishouden verschuldigde afvalstoffenheffing en riool- en waterzorgheffing. De gemiddelde WOZ-waarde van een koopwoning in Leiden was voor het belastingjaar 2024 circa € 525.000. De gemiddelde WOZ-waarde van een koopwoning is € 484.000 (herleid uit Coelo, *Atlas van de lokale lasten 2024*). In het belastingjaar 2025 zullen er weer nieuwe WOZ-waarden (naar prijspeil 2024) gelden.

	2024 1 PH	2025 1 PH	2024 2 PH	2025 2 ph	2024 3 PH	2025 3 ph
Huurwoning						
Afvalstoffenheffing	254	258	365	371	476	484
Riool- en waterzorgheffing	136	67	195	98	254	129
Totaal	390	325	560	469	730	613
Ontwikkeling woonlasten huurder t.o.v. 2024		-16,7%		- 16,2%		-16,0%
Koopwoning						
Onroerende-zaakbelasting koopwoning	596	621	596	621	596	621
Afvalstoffenheffing	254	258	365	371	476	484
Riool- en waterzorgheffing	136	157	195	187	254	219
Totaal	986	1.036	1.156	1.179	1.326	1.324
Ontwikkeling woonlasten eigenaar/gebruiker t.o.v. 2024		5,1%		1,2%		-0,1%

Vergelijking lastendruk met omliggende gemeenten over jaar 2024

In de tabel hieronder staan, op alfabetische volgorde, de woonlasten 2024 weergegeven van de in Leiden omliggende gemeenten. De cijfers zijn overgenomen uit de Atlas lokale lasten 2024 van het Coelo. Daarin staan de lasten voor eenpersoonshuishoudens en meerpersoonshuishoudens in koopwoningen. Voor Leiden wordt voor de woonlasten van meerpersoonshuishoudens het tarief voor 3- of meerpersoonshuishoudens gehanteerd.

Gemeente	Woonlasten eenpersoonshuishoudens	Woonlasten meerpersoonshuishoudens	gem. WOZ waarde koopwoning x 1.000
Katwijk	964	1.080	503
Leiden	986	1.326	525
Leiderdorp	1.026	1.230	490
Leidschendam-Voorburg	924	995	478
Oegstgeest	1.313	1.502	646
Teylingen	896	1.051	537
Voorschoten	1.388	1.481	595
Wassenaar	1.401	1.633	921
Zoeterwoude	1.156	1.176	526

De woonlasten in Leiden liggen voor eenpersoonshuishoudens onder het gemiddelde in de regio. Het gemiddelde voor meerpersoonshuishoudens liggen de woonlasten in Leiden op het gemiddelde in de regio. Meer informatie is beschikbaar op de website <http://leiden.woonlastenmeters.nl/>

Kwijtscheldingsbeleid

Voor de volgende heffingen kan om kwijtschelding worden verzocht:

- Onroerende-zaakbelastingen;
- Afvalstoffenheffing;
- Riool- en waterzorgheffing;
- Precariobelasting voor woonboten als de aanslag wordt opgelegd aan een belastingplichtige die de woonboot als permanente woning gebruikt;
- Binnenhangeld voor woonboten als de belastingplichtige de woonboot als permanente woning gebruikt.

Of iemand in aanmerking komt voor kwijtschelding wordt getoetst aan de betalingscapaciteit en de hoogte van het vermogen van een belastingschuldige. Hier zijn normeringen voor. Minimaal 80% van de betalingscapaciteit dient te worden aangewend ter voldoening van belastingschulden. De betalingscapaciteit wordt berekend door het netto besteedbaar inkomen te verminderen met de genormeerde kosten van bestaan. Deze genormeerde kosten van bestaan betreffen een percentage van de uitkering die de belastingschuldige naar de normen van de bijstandsregelgeving zou kunnen krijgen. De gemeente Leiden kent in het kader van het kwijtscheldingsbeleid een 100%-norm. Dit is het maximaal toegestane percentage.

3.2.2 Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Deze paragraaf biedt op basis van een risicosimulatie en een overzicht van financiële kengetallen inzicht in de financiële positie van de gemeente Leiden. Uit de risicosimulatie blijkt dat het weerstandsvermogen van de gemeente in de programmabegroting 2025 op korte termijn uitstekend is. Zie ook de hoofdlijnen financiële positie voor het meerjarig verloop van de concernreserve en de risico's die op de lange termijn op de gemeente afkomen.

De financiële kengetallen laten net als bij de vorige programmabegroting zien dat de schuldpositie in de toekomst sterk oploopt als gevolg van de investeringen die de gemeente doet en de inzet van bestemmingsreserves. Hoewel bij de Kaderbrief 2024-2028 de afslag voor planningsoptimisme iets is vergroot, zijn ook aanvullende investeringen in onder meer de Lammenschansweg, onderwijshuisvesting en de bibliotheek vastgesteld. Ook is het Meerjaren Investeringsplan gecorrigeert voor loon- en prijsontwikkeling. Hierdoor is het totaal aan geraamde investeringsvolumes toegenomen en is de prognose voor schuldquote toegenomen ten opzichte van de Programmabegroting 2024.

1. Risico's

Een risico is een mogelijke gebeurtenis met een negatief gevolg voor de organisatie. Met behulp van een risicomangementinformatiesysteem prioriteert, analyseert en beoordeelt de gemeentelijke organisatie risico's op systematische wijze. Door een goed systeem van risicomangement kunnen bestuurders en managers vervolgens voor risico's, die het behalen van de doelstellingen van de organisatie bedreigen, passende beheersmaatregelen nemen. Op basis van de inventarisatie is een risicoprofiel voor 2025 opgesteld. Het onderstaande overzicht toont de tien grootste risico's voor het jaar 2025 met de hoogste bijdrage aan de berekening van de benodigde weerstandscapaciteit aangevuld met de getroffen beheersmaatregel. Onderaan de tabel is het totaalbedrag voor de overige risico's opgenomen.

Tabel 1: Belangrijkste financiële risico's

Prgr.	Risico	Gevolgen	Maatregelen	Kans	Maximale impact	Invloed
AD	Lagere groei of afname maatstaven en beperkte economische groei zorgen voor een lagere Algemene uitkering	Lagere inkomsten leiden tot tegenvaller in de begroting. Om structureel tegenvallende inkomsten op te vangen moet de gemeente bezuinigen of inkomsten verhogen.	a. Tijdig vertalen circulaire Gemeentefonds in besluitvorming zodat financiële consequenties goed kunnen worden verwerkt. Risico kan niet worden voorkomen b. Monitoren ontwikkeling van de belangrijkste maatstaven in verhouding tot de gehanteerde uitgangspunten Gemeentefonds	50%	3.000.000	11,70%
Div.	Een partij aan wie de gemeente een garantstelling voor een geldlening heeft verstrekt kan zijn betalingsverplichting niet kan nakomen.	Gemeente moet gegarandeerde geldsom voldoen aan de bank of de exploitatie van de geldnemer ondersteunen. Dit zorgt voor een tegenvaller in de begroting.	a. Zorgvuldige toets op de haalbaarheid van de exploitatie bij een garantie-aanvraag o.b.v. Verordening gemeentegaranties; b. Eisen van aanvullende zekerheden als de garantie wordt aangesproken o.b.v. Verordening gemeentegaranties; c. Jaarlijkse toets van de Jaarrekeningen van de partijen waaraan een garantstelling is verstrekt; d. Wettelijke zorgplicht van de banken tegenover de borgsteller (extern).	10%	14.806.734	11,35%
Div.	De loon- en prijsontwikkeling is in specifieke gevallen / sectoren hoger dan de gemeentelijke indexering.	Geïndexeerde budgetten komen onder druk te staan. Dit leidt tot overschrijdingen en / of noodzaak tot bijsturing.	a. Hanteren van eenduidige indexeringssystematiek op basis van de (bijgestelde) inflatieverwachting van het CPB in het CEP voor het lopende begrotingsjaar en het komende begrotingsjaar. b. In alle fasen van het Leidse planproces kostenraming zo goed mogelijk actualiseren op basis van de marktontwikkelingen (gemeentebreed) c. Bijsturen op het kwaliteitsniveau / fasering d. Ramen aanvullend budget om eventuele prijsstijgingen op te vangen.	30%	2.800.000	6,53%

Pgr.	Risico	Gevolgen	Maatregelen	Kans	Maximale impact	Invloed
4	Herinrichting Grote Vink: Project kent met name risico's op het gebied van prijsstijgingen, ontwerpkeuzes en hoge kosten kabels en leidingen.	Meerkosten in projectdelen Grote Vink en verkeersontsluiting Leiden-Voorschoten	a. Mogelijkheden onderzoeken om verleggen kabels en leidingen te combineren met de uitvoering en/of uit te laten voeren door de te selecteren aannemer. b. Overleg met netbeheerders.	50%	1.332.100	5,18%
4	Leidse Ring Noord, deeltracé Plesmanlaan: De grootste risico's hebben betrekking op het niet tijdig indienen van een goedbevonden verkeers- en faseringsplan, het tijdig verkrijgen van benodigde vergunningen en afhankelijkheid van uitvoeringsperiode en maatregelen bij het project Drori ('Duurzame Reconstructie Openbare Ruimte en Infrastructuur') aan de Zernikedreef.	Nutspartijen kunnen gemaakte kosten bij gemeente verhalen als zij niet kunnen uitvoeren volgens opgegeven planning, mogelijk moeten extra verkeersmaatregelen worden genomen en betaald wanneer project Drori bij Zernikedreef niet tijdig gereed is, extra plankosten en mogelijkheid dat deel van subsidie van provincie komt te vervallen wanneer niet wordt voldaan aan (plannings)voorwaarden	a. In gesprek met verkeersregie over fasering, b. wanneer vertraging Drori optreedt vanuit project aanvullende maatregelen / omleidingen aanbrengen, c. regulier overleg met Boskalis over planning en voortgang.	30%	1.797.500	4,18%
4	LBSP - Duurzame reconstructie openbare ruimte en infrastructuur: De grootste risico's hebben betrekking op prijsstijgingen en afstemming uitvoering omliggende projecten.	Hogere (plan)kosten.	a. Verwachtingen managen intern en richting universiteit b. versoberen contractbesprekingen fase 3 en verder met aannemer	50%	960.000	3,73%
6	Netcongestie onvoldoende transportcapaciteit bij Liander/TenneT op elektriciteitsstations en/of kabels om uitbreidingen of nieuwe grootverbruikaansluitingen te realiseren binnen Leiden. Impact van verzwaring van netinfrastructuur op openbare ruimte, boven- en ondergronds.	Onzekerheid als het gaat om de beschikbare capaciteit voor elektriciteit voor bedrijven en maatschappelijke instellingen met een grootverbruik aansluiting. Dit leidt tot energieonzekerheid voor inwoners en bedrijven. Maatregelen rondom de plaatsing van netinfrastructuur kan leiden tot ruimtelijke druk en ruimtelijke keuzes binnen een aantal opgaven (bv vergroenen, parkeren).	a. Deelname aan projectorganisatie, regieteam netcongestie en Leidse regisseur bodem en ondergrond; b. Convenant netbeheerders en procesafspraken met Liander over wederzijdse informatievoorziening; c. In beeld brengen drukte in de ondergrond / resterende ruimte en intern onderzoek organisatie rondom elektriciteitssysteem.	50%	500.000	2,92%
AD	Leiden moet een schadevergoeding betalen aan een partnergemeente of de verzekeraar van een partnergemeente als gevolg van deze toerekenbare IDA fout of ogv een toerekenbare IDA wanprestatie.	De maximale vergoeding is in de dienstverleningsovereenkomst al gemaximaliseerd op 25% van de bijdrage van de partnergemeente.	a. Vergroten risicobewustzijn binnen organisatie: b. Realistischer maken van wederzijdse verplichtingen bij actualisatie dienstverleningsafspraken; c. Bij aflopen dienstverleningsovereenkomst een vrijwaringsclausule opnemen.	10%	3.300.000	2,54%
AD	Renterisico: de rentelasten zijn hoger dan waarmee in de begroting rekening is gehouden.	Om de hogere rentelasten te kunnen dekken moet de gemeente bezuinigen of inkomsten verhogen. Dit zorgt voor een tegenvaller in de begroting.	a. Gezien de investeringen in (school)gebouwen (40 jaar afschrijving) en wegen / bruggen (veelal 60 jaar afschrijving) in het investeringsprogramma lang vastzetten van de looptijd van leningen b. Jaarlijks bij de Kaderbrief / Begroting afwegen van de renteverwachting.	30%	900.000	2,11%

Prgr.	Risico	Gevolgen	Maatregelen	Kans	Maximale impact	Invloed
AD	ICT-systemen zijn door cybercrime (o.a. ransomware) niet beschikbaar.	Discontinuïteit van bedrijfsvoering als gevolg van niet beschikbaar zijn systemen. Kosten bij aanbieders / gemeente Leiden om systemen weer werkend te krijgen.	a. Projecten lopen om verouderde applicaties te vervangen. b. Aandacht bij management voor informatieveiligheid in de teams.	10%	2.500.000	1,93%
Impact 10 belangrijkste financiële risico's					31.896.334	52,17%
Impact overige risico's					37.393.651	47,83%
Totale impact financiële risico's					69.289.985	100%

Hoe is het risicoprofiel veranderd ten opzichte van de vorige inventarisatie?

Ten opzichte van de meest recente risico-inventarisatie (Jaarstukken 2023) is de totale impact van de financiële risico's toegenomen van € 67,9 miljoen naar € 69,3 miljoen. De wijzigingen binnen de top 10 zijn als volgt te duiden:

- In de jaarstukken 2023 stonden de effecten van de inflatiegolf 2021-2023 hoog in de risicoinventarisatie in de vorm van het risico op prijsstijgingen en het risico op stijgende energielasten. Door de gedaalde inflatie en het ramen van extra budgetten in de Kaderbrief 2024-2028 zijn beide risico's sterk naar beneden bijgesteld. Het risico op prijsstijgingen staat nog wel in de top 10. Door de gedaalde inflatie is ook het risico op rentestijging naar beneden bijgesteld.
- De impact van het risico op het de Algemene uitkering uit het Gemeentefonds is verhoogd van € 2 miljoen naar € 3 miljoen vanwege de aangescherpte raming ervan in deze begroting (zie financiële samenvatting).
- Het deeltracé Plesmanlaan van de Leidse Ring Noord is naar verwachting in 2025 in uitvoering en komt daarom het risicoprofiel van deze begroting binnen. Ook van de andere projectrisico's (Herinrichting Groote Vink, Duurzame Reconstructie Openbare Ruimte en Infrastructuur LBSP) is het risicodossier geactualiseerd. Hierdoor zijn bedragen gewijzigd ten opzicht van de vorige inventarisatie.

Wat betekent het nieuwe risicoprofiel voor het benodigd weerstandsvermogen?

Als alle risico's zich gelijktijdig in hun volle omvang zouden voordoen zou een nadeel optreden van € 69,3 miljoen. Het reserveren van een dergelijk groot bedrag als buffer voor alle risico's is echter ongewenst omdat het niet waarschijnlijk is dat alle risico's zich in 2025 gelijktijdig, en in hun maximale omvang, voordoen. Daarom is op basis van de ingevoerde risico's een risicosimulatie uitgevoerd. Bij deze simulatie is gerekend met een zekerheidspercentage van 90%. Het resultaat is dat met een benodigde weerstandscapaciteit van **€ 9,6 miljoen** het voor 90% zeker is dat alle risico's die in 2025 zouden kunnen optreden kunnen worden afgedekt. De benodigde weerstandscapaciteit wordt bepaald door alle risico's waarvoor geen of onvoldoende beheersmaatregelen zijn of kunnen worden getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie. Onderstaande tabel bevat een overzicht van de meest relevante zekerheidspercentages en de daarmee corresponderende benodigde weerstandscapaciteit.

Tabel 2: Benodigde weerstandscapaciteit bij verschillende zekerheidspercentages

Percentage	Bedrag
75%	7.369.443
80%	7.854.099
85%	8.520.292
90%	9.631.227
95%	13.321.466

Waarom staat het risico op de specialistische jeugdhulp niet in het risicoprofiel?

In de SWOT-analyse in het hoofdstuk hoofdlijnen financiële positie geven we aan dat de regionale specialistische jeugdhulp zowel voor de kostenontwikkeling als de invulling van de ingeboekte taakstelling een risico vormt. Toch komt dit risico in deze weerstandsparagraaf niet terug.

Dit komt voor een deel doordat de risicosimulatie alleen betrekking heeft op risico's die in het begrotingsjaar 2025 kunnen optreden. Het weerstandsvermogen drukt met andere woorden uit of de concernreserve tegenvallers in het hier en nu kan opvangen. De SWOT-analyse ziet op kansen en bedreigingen om op de langere termijn de begroting structureel sluitend te houden en ambities te kunnen financieren.

Door de buffer in de reserve sociaal domein op dit moment, vallen de risico's sociaal domein weg uit de risicosimulatie. Deze kunnen naar verwachting worden opgevangen binnen de reserve sociaal domein. De kans van optreden van tegenvallers ten laste van de concernreserve is daarmee in 2025 nihil.

2. Beschikbare weerstandscapaciteit

In theorie beschikt een gemeente over incidentele en structurele weerstandscapaciteit. De incidentele weerstandscapaciteit bestaat uit de concernreserve, de bestemmingsreserves, de langlopende voorzieningen, de begrotingspost onvoorzien en aanwezige stille reserves. De structurele weerstandscapaciteit wordt bepaald door de omvang van toekomstige bezuinigingsmogelijkheden en het onbenutte deel van de belastingcapaciteit. Het is een politieke afweging om te bepalen welke delen van de incidentele en structurele componenten men tot de weerstandscapaciteit wil rekenen.

De raad heeft in de [Financiële verordening 2023](#) (RV 23.0072) de concernreserve aangemerkt als weerstandscapaciteit. Hierbij heeft de raad besloten dat wanneer de benodigde weerstandscapaciteit groter is dan de beschikbare weerstandscapaciteit, het college in de paragraaf weerstandsvermogen een voorstel doet over de wijze hoe het hiermee om wil gaan. De begrote stand van de Concernreserve per 31 december 2024 is inclusief het resultaat van de Tweede voortgangsrapportage 2024 € 48.631.000.

3. Weerstandsvermogen

Om te bepalen of het weerstandsvermogen toereikend is, moet de relatie te worden gelegd tussen de financieel gekwantificeerde risico's en de daarbij horende benodigde weerstandscapaciteit en de beschikbare weerstandscapaciteit. De relatie tussen beide componenten wordt in onderstaande figuur weergegeven per 1 januari 2025.

Ratio weerstandsvermogen =	Beschikbare weerstandscapaciteit	=	48.631.000	= 5,05
	Benodigde weerstandscapaciteit		9.631.227	

Leiden streeft voor het eerste begrotingsjaar een weerstandsvermogen na dat tenminste voldoende is. Dit vereist een ratio weerstandsvermogen dat gelijk is of hoger is dan 1.

Tabel 3: Weerstandsnorm

Waarderingscijfer	Ratio	Betekenis
A	>2.0	uitstekend
B	1.4-2.0	ruim voldoende
C	1.0-1.4	voldoende
D	0.8-1.0	matig
E	0.6-0.8	onvoldoende
F	<0.6	ruim onvoldoende

Belangrijk bij de interpretatie van dit getal is dat de concernreserve in het meerjarenbeeld wordt ingezet voor het dekken van incidentele lasten of - via stortingen in de reserve afschrijvingen investeringen - voor het dekken van kapitaallasten. Onderaan het hoofdstuk 'hoofdlijnen financiële positie' staat het meerjarig verloop van de concernreserve. Hieruit blijkt dat de reserve eind 2028 na alle begrote stortingen en onttrekken een ratio weerstandsvermogen heeft van 1,5. Dit is ruim voldoende.

4. Relatie met Meerjaren Perspectief Grondexploitaties (MPG)

Naast de gemeentebrede risico-inventarisatie en het daaruit voortvloeiende risicoprofiel en de benodigde weerstandscapaciteit, wordt in het Meerjaren Perspectief Grondexploitaties (MPG) gelijktijdig met de jaarstukken en kaderbrief verantwoording afgelegd over de grondexploitatieprojecten. Het risicomanagement van deze projecten en het zorgdragen voor een toereikend weerstandsvermogen voor deze projecten maken deel uit van het MPG.

5. Ratio's / kengetallen

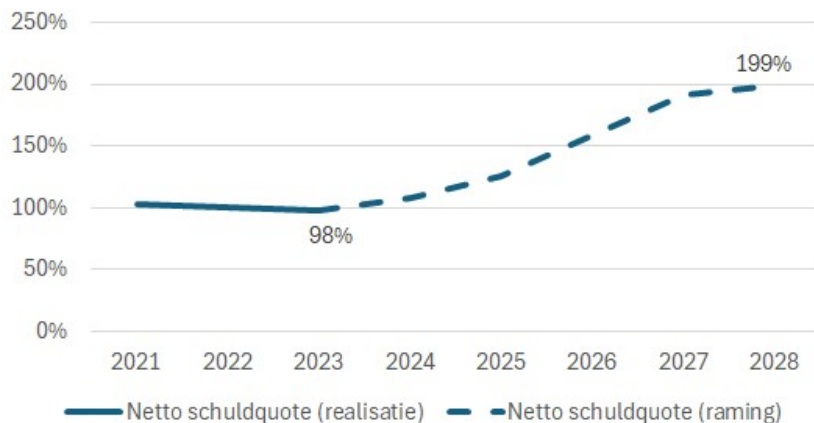
De paragraaf weerstandvermogen en risicobeheersing bevat vijf financiële kengetallen. De berekeningswijze van de kengetallen is vastgelegd in een ministeriële regeling. Mede op basis van deze kengetallen dient de paragraaf een analyse te geven van de financiële positie van de gemeente.

Tabel 4: Financiële kengetallen

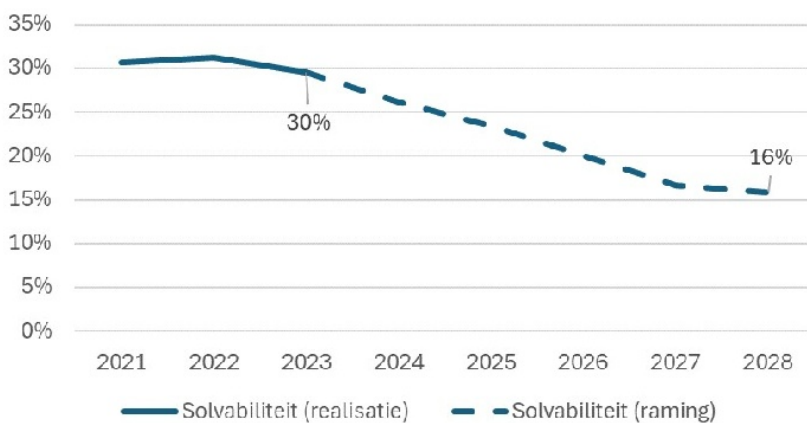
Kengetallen	Realisatie	Begroting				
	2023	2024	2025	2026	2027	2028
1a. Netto schuldquote	97,7%	107,4%	125,5%	159,0%	191,2%	198,9%
1b. Netto schuldquote gecorr. voor alle verstrekte leningen	94,7%	104,7%	122,9%	156,3%	188,6%	196,3%
2. Solvabiliteitsratio	29,5%	26,2%	23,4%	20,0%	16,7%	15,9%
3. Grondexploitatie	1,8%	0,5%	0,3%	1,4%	2,3%	3,2%
4. Structurele exploitatieruimte	1,7%	-0,9%	2,5%	1,2%	1,6%	0,1%
5. Gemeentelijke belastingcapaciteit	129,8%	133,2%	133,2%	133,2%	133,2%	133,2%

Op basis van de nieuwe geprognosticeerde balans zijn de financiële kengetallen geactualiseerd. De nu opgenomen kengetallen kunnen als volgt worden geduid:

- De schuldpositie loopt in de komende jaren op. Deze ontwikkeling is al in meerdere begrotingen gerapporteerd. Leiden zal voor het uitgebreide investeringsprogramma dat in deze en vorige collegeperiodes is ingezet moeten lenen. Daarnaast zijn in afgelopen jaren bestemmingsreserves ingezet om tekorten op te vangen. Het kengetal van de netto schuldquote zet de omvang van de netto schuld (dit is de schuld met aftrek van het geld dat de gemeente nog van derden tegoed heeft) af tegen de totale baten. In praktijk wordt de begrote stijging van dit kengetal afgezwakt doordat investeringen en uitgaven vaak meer tijd kosten dan vooraf ingeschat. Ook nemen de baten toe (de 'noemer' in de vergelijking) mede door de reguliere indexering en groei van de stad. Waar we in afgelopen jaren een stijging verwachtten van dit kengetal, is deze in 2022 en 2023 juist licht gedaald. Exclusief groei van baten door indexering en met beperkte vertraging van ambities, ontwikkelt de netto schuldquote zich in deze meerjarenbegroting als volgt:

- Het kengetal van solvabiliteit wordt in het bedrijfsleven gebruikt om een beeld te geven van de mate waarin het bezit van een bedrijf (uitgedrukt in het balanstotaal) is gefinancierd met schulden. Hiermee weten financiers de mate waarin bij een faillissement de nog openstaande schulden kunnen worden afgelost vanuit de waarde van het bezit. Voor gemeenten speelt dit aspect uiteraard niet. Het kengetal solvabiliteit geeft wel een beeld van de mate waarin het gemeentelijk bezit met leningen is gefinancierd waarvan de rentelasten drukken op de begroting. Ook bij dit kengetal geldt dat dit kengetal over 2021 en 2022 slechts licht is gestegen waar in prognoses een daling werkt verwacht. Met beperkte vertraging van ambities ontwikkelt de solvabiliteit zich in deze meerjarenbegroting als volgt:

- Het kengetal voor de grondexploitatie drukt uit in hoeverre een gemeente in grond heeft geïnvesteerd. Leiden kent geen grote uitleglocaties of grondposities waarop risico wordt gelopen. De VNG noemt een signaleringswaarde van 10% waarboven de grondexploitaties als kwetsbaar worden gezien. Dit geeft echter maar een beperkt beeld. Voor een uitgebreider beeld van de grondexploitaties verwijzen we naar de Paragraaf Grondbeleid. De gemeente Leiden heeft met een sluitende meerjarenbegroting in 2024-2027 een goede uitgangspositie om structureel bij te sturen als dit nodig is. Wel moet hiervoor richting 2028 de openstaande taakstelling op de specialistische jeugdhulp voor een deel worden ingevuld. De kostendekkende riool- en afvalstoffenheffing en relatief hoge ozb voor niet woningen maken dat de Leidse belastingdruk hoger is dan het landelijk gemiddelde. Dit beperkt de effectieve ruimte om hier bij te sturen. De verhouding tot de Leidse regio staat opgenomen in paragraaf lokale heffingen.

Hoge schuld leidt tot hogere kwetsbaarheid voor rentestijging, lagere flexibiliteit

De indicatoren zijn een grofmazig instrument om een uitspraak te kunnen doen over de financiële positie van een gemeente. De schuldquote en solvabiliteitsratio laten zien dat het ambitieniveau om te investeren in de stad gepaard gaan met zwaardere financieringslasten. Deze financieringslasten zijn gedekt in de meerjarenbegroting. Wel levert een hoge schuldpositie voor de toekomst risico's op:

- Een hoge schuld betekent dat de gemeente bij (her)financiering risico loopt op een rentestijging. Bij het (her)financieren van € 10 miljoen, betekent 1% hogere rente dan geraamd voor € 100.000 aan extra structurele lasten die bij een volgende kaderbrief moeten worden opgevangen. Hieronder gaan we nader in op de aard van het renterisico.
- Kapitaallasten zijn niet beïnvloedbaar: als de investering is afgerond, drukken de kapitaallasten hiervan gedurende de afschrijvingstermijn op de gemeentelijke begroting. Uit het overzicht van de ontwikkeling van kapitaallasten in paragraaf 4.2.2. Investerings blijkt dat de totale kapitaallasten in 2025 € 45,9 miljoen bedragen (7% van de begrote lasten excl. reserves). Deze stijgen naar € 67,3 miljoen in 2028 (10% van de begrote lasten excl. reserves). Hiermee valt een groter deel van de begroting niet meer te beïnvloeden. De *flexibiliteit* om (structureel) bij te sturen neemt hierdoor iets af.

Hoe duiden we het renterisico op geldleningen?

Zoals toegelicht in het hoofdstuk hoofdlijnen financiële positie zijn we na een periode van sterk stijgende rente op geldleningen beland in een situatie met stabiele rente. Het is de verwachting dat deze rente op termijn ook zal gaan dalen. Hoewel onzekerheid in de wereld een opdrijvend effect kan hebben voor rentepercentages, is het met de gedaalde inflatie onwaarschijnlijk dat de Europese Centrale Bank de beleidsrente de komende jaren weer zal verhogen. Vanuit financiële regelgeving en het voorzichtigheidsbeginsel ramen wij onze rentelasten tegen de actuele marktrente. Deze behoedzame lijn blijft noodzakelijk gezien de grote investeringsvolumes die de komende jaren nog in het investeringsplan staan.

3.2.3 Onderhoud kapitaalgoederen

In deze paragraaf wordt aangegeven hoe kapitaalgoederen in gemeentelijk eigendom worden beheerd. In de Financiële verordening ex artikel 212 van de Gemeentewet (RV 13.0017), staat in artikel 13 dat er een actueel beleidskader onderhoud kapitaalgoederen is.

De onderstaande beleidskaders kapitaalgoederen zijn gerealiseerd en vastgesteld door de raad. Het betreft de volgende kapitaalgoederen:

1. Water (baggeren)
2. Openbare Verlichting
3. Groen (incl. bomen)
4. Kunstwerken
5. Walmuren, beschoeiingen en Natuurvriendelijke oevers
6. Straatmeubilair
7. Spelen
8. Wegen
9. Riolering
10. Vastgoed
11. Sportaccommodaties

De beleidskaders en beheerplannen van de kapitaalgoederen bevatten per kapitaalgoed:

- de kaders waarbinnen de instandhouding de kapitaalgoederen uitgevoerd moet worden;
- het gewenste onderhoudsniveau van het kapitaalgoed;
- de grootte van het areaal;
- de kosten voor de instandhouding van het kapitaalgoed zoals klein- en groot onderhoud en vervangingskosten;
- de huidige staat van onderhoud zoals een technische beoordeling en schouw van de kwaliteit van het kapitaalgoed;
- een scenario voor het onderhoud van kapitaalgoederen.

Overzicht beheerplannen

De volgende beheerplannen worden per programma opgenomen.

Programma	Omschrijving beheerplan	Vastgesteld door de raad	Frequentie actualisatie	Volgende actualisatie	Voorziening	Financiële vertaling in de begroting	Achterstallig onderhoud
5	Beheerplan Water	2021	Een keer per 5 jaar	2027	Ja	Ja	Nee
5	Beheerplan Openbare Verlichting	2021	Een keer per 5 jaar	2027	Ja	Ja	Nee
5	Beheerplan Groen	2021	Een keer per 5 jaar	2027	Nee	Ja	Nee
5	Beheerplan Kunstwerken	2021	Een keer per 5 jaar	2027	Ja	Ja	Nee
5	Beheerplan Walmuren	2021	Een keer per 5 jaar	2027	Ja	Ja	Nee
5	Beheerplan Straatmeubilair	2021	Een keer per 5 jaar	2027	Ja	Ja	Nee
5	Beheerplan Spelen	2021	Een keer per 5 jaar	2027	Nee	Ja	Nee
5	IWKp 2019-2023	2019	Een keer per 5 jaar	2024	Ja	Ja	Nee
5	Beheerplan Wegen	2021	Een keer per 5 jaar	2027	Ja	Ja	Nee
6	MJOB Gemeentelijk Vastgoed	2021	Een keer per 5 jaar	2026	Ja	Ja	Nee
8	Beheerplan Sport	2021	Een keer per 5 jaar	2027	Ja	Ja	Nee

Openbare ruimte

De openbare ruimte wordt ook komend jaar beheerd en onderhouden op basis van wettelijke regels, zorgplicht en de bedoelde functionaliteit en kwaliteit zoals die in de beleidskaders en beleidsplannen is benoemd. De uitwerking hiervan komt samen in de Uitvoeringsprogramma's Beheer (voorheen beheerplannen) 2022-2026 en het IWKp 2024-2028. Onderdeel van de Uitvoeringsprogramma's Beheer zijn de einde levensduur vervangingen van de kapitaalgoederen in de openbare ruimte. Denk aan riolering, wegen en kunstwerken. Het beheer van de openbare ruimte verandert; niet langer traditioneel "steentje er uit - steentje er in", maar toekomstgericht of kansgestuurd onderhoud en beheer. Elke vervanging is zo een kans voor vernieuwing. Vernieuwing die rekening houdt met de maatschappelijke, technologische en klimatologische ontwikkelingen. Vernieuwing waar klimaatadaptieve maatregelen en de energietransitie integraal in meegenomen worden. Sinds een paar jaar werkt de gemeente Leiden bij het uitvoeren van de rioolopgave en de vervangingsopgave van de openbare ruimte wijkgericht; via de duurzame wijkvernieuwingen. Dat betekent niet alleen het vervangen van het gemengde riool door een gescheiden riool, maar ook de vervanging van de verharding, groen, straatmeubilair, klimaatadaptieve inrichting en het meenemen van een ruimtereservering voor de energie infrastructuur in de ondergrond. Een integrale herinrichting van de openbare ruimte gekoppeld aan de rioolvervanging.

Voor de kapitaalgoederen Wegen, Walmuren en Beschoeiingen, Kunstwerken, Water en Sport bestaan voorzieningen voor groot onderhoud.

Kennis over de omvang van de te onderhouden domeinarealen, maar ook de mutaties in de arealen zijn van belang. Niet alleen om het onderhoud te borgen maar vooral ook om jaarlijks het noodzakelijke budget te kunnen reserveren om goed onderhoud te kunnen plegen. Extra budget is nodig indien het areaal wordt uitgebreid of een inrichting (bijvoorbeeld bij herinrichting van een deel van de openbare ruimte) met hogere beheerlasten wordt gekozen.

De doelstelling is steeds de mutaties in de beheerarealen inzichtelijk te hebben en op basis hiervan de reservering en aanvraag van de benodigde onderhoudsbudgetten te borgen. De mutaties in het beheerareaal (wijziging van oppervlakten, lengten, aantallen, etc. van de beheerobjecten) en de daarbij behorende beheerkosten als gevolg van grote (gemeentelijke) bouwprojecten – als belangrijke veroorzakers van aanpassingen in de openbare ruimte - worden hierbij in beeld gebracht. Met kennis van de toekomstige beheerkosten van het nieuwe plan en de benodigde investeringskosten is het dan aan de raad om een afgewogen beslissing te nemen en desgewenst goedkeuring te geven aan de uitvoering van het betreffende project.

De Uitvoeringsprogramma's Beheer geven op de middellange termijn aan welke onderhouds- en vervangingsmaatregelen in welk jaar genomen worden om het kapitaalgoed in stand te houden. De beheerplannen zijn gebaseerd op een technische controle en/of schouw van het areaal en geven een realistisch beeld van de uit te voeren werkzaamheden en de hiervoor benodigde budgetten. In 2021 zijn de Uitvoeringsprogramma's Beheer Kapitaalgoederen Openbare Ruimte 2022-2026 vastgesteld. In 2023 is het IWKp 2024-2028 vastgesteld.

Onderstaand wordt per kapitaalgoed ingegaan op: Beleidskader, Doelen en Financiën en Prestaties

Water

Beleidskader

Het kader voor water is opgenomen in het Beleidskader Openbare Ruimte, kapitaalgoed Water. Dit is vertaald in het Uitvoeringsprogramma Beheer Water 2022-2026 dat in 2021 is vastgesteld. Op basis hiervan wordt ervoor gezorgd dat het openbare water in Leiden volgens de vastgestelde ambities wordt onderhouden. Daarnaast zijn in een aantal andere gemeentelijke beleidsnota's ook kaders voor het beheer van water opgenomen, bijvoorbeeld in het Integraal Waterketenplan 2024-2028.

Doelen en Financiën

Hierbij verwijzen wij u naar Programma 5 "Omgevingskwaliteit" beleidsterrein "Openbaar water". Doelen: waterkwantiteit op orde, verbeteren waterkwaliteit en recreatieve waarde water vergroten. Zie ook het hoofdstuk "Reserves en voorzieningen".

Prestaties 2025

De doelstelling van deze prestatie is het schoon en doorvaarbaar (op diepte) houden van grachten en watergangen alsook het beschermen van de daar aanwezige flora en fauna. Door het periodiek verwijderen van bagger en (drijf)vuil uit de oppervlaktewateren blijven deze schoon, doorvaarbaar en behouden zij hun functie in de afvoer van hemelwater. Daarnaast worden de gemeentelijke fonteinen onderhouden.→

De werkzaamheden worden conform de Natuurbeschermingswet verricht. De volgende activiteiten worden in 2025 verricht:

- Uitvoeren van het baggercluster 2024-2025;
- Het 'vissen van bladafval/zwerfvuil';
- De jaarlijkse "Schouw Rijnland", hierbij wordt circa 110 km watergang geschoond van vegetatie;
- Reinigen van duikers en waar nodig herstellen.

Openbare Verlichting

Beleidskader

De kaders voor openbare verlichting zijn gesteld in het Beleidsplan openbare verlichting 2013 en illuminatiebeleid 2016 "VerLEIDEN met Licht". Deze beleidskaders zijn vertaald in het Uitvoeringsprogramma Beheer Openbare Verlichting 2022-2026. Met het uitvoeringsprogramma wordt gezorgd dat de openbare verlichting in Leiden conform de vastgestelde ambities wordt onderhouden.

Doelen en Financiën

Hierbij verwijzen wij u naar Programma 5 "Omgevingskwaliteit" beleidsterrein "Verharde openbare ruimte". Doel: Beheren Openbare Ruimte.

Prestaties 2025

In 2025 ligt de focus op het (vervroegd) vervangen van armaturen met fluorescentie lampen door LED armaturen en het in de binnenstad het vervangen van Leidse lantarens door de LED-versie hiervan.

Groen

Beleidskader

Het kader voor groen is opgenomen in het Beleidskader Openbare Ruimte, kapitaalgoed Groen. Dit beleidskader is vertaald in het uitvoeringsprogramma Beheer Groen 2022-2026. Met het uitvoeringsprogramma wordt zorg gedragen dat het groen in Leiden conform de vastgestelde ambities onderhouden wordt.

Doelen en Financiën

Hierbij verwijzen wij u naar Programma 5 "Omgevingskwaliteit" beleidsterrein "Openbaar Groen". Doelen; beheren openbaar groen en renoveren en herinrichten van parken.

Prestaties 2025

- Ook in 2025 worden locaties in Leiden vergroend op basis van de vastgestelde Groenekansenkaart.
- We verbeteren de biodiversiteit door ecologisch te maaien; gazons vormen we om naar bermen of sommige bermen maaien we met een andere maaifrequentie. Hierdoor krijgen kruiden meer kans en ontstaan voedselcorridors voor insecten.
- Ook mozaïekmaaien (maaien in vakken waardoor niet alles tegelijk wordt gemaaid) passen we hiervoor toe. Zo is er op elk moment van het jaar voor insectensoorten wat wils; van nectarplanten tot overwinteringsplekken.
- Ook de wortelproblematiek gaan we actief te lijf. Bomen die geplant worden, krijgen zo veel als mogelijk goede grond mee. Ook wordt extra voedsel in de bodem gebracht.
- We richten beheerbewust in. Dit houdt in dat bij reconstructievakken gestreefd wordt naar een inrichting die zowel extensief in beheer is, als vormgegeven wordt met soorten die de biodiversiteit bevorderen.
- We verwachten in 2025 meer kwarrende (zieke of niet groeiende) bomen te vervangen dan de afgelopen jaren is gebeurd.
- Er gaan meer bomen geplant worden. Vanuit beheer brengen we expertise in om de juiste boom op de juiste plek onder de juiste plantcondities toe te voegen. Bomen zijn belangrijk voor de biodiversiteit en leveren een grote bijdrage aan een goed leefklimaat en woongenot.
- Ook in Leiden zien we de laatste jaren een toename van (ongewenste) exotische planten. Hierbij moet onder andere gedacht worden aan de reuzeberenklauw en de Japanse duizendknoop. Niet alleen andere planten en diersoorten ervaren hier hinder van maar ook privébezittingen kunnen hierdoor aangetast worden. Deze soorten worden zo beheerd dat de schadekans wordt geminimaliseerd.

Kunstwerken

Beleidskader

Het kader voor kunstwerken is gesteld in het Beleidskader Openbare Ruimte, kapitaalgoed Kunstwerken.

Doelen en Financiën

Hierbij verwijzen wij u naar Programma 5 "Omgevingskwaliteit" beleidsterrein "Verharde openbare ruimte". Doel: Beheren Openbare Ruimte.

Prestaties 2025

- Afronding vernieuwing elektro-mechanica (conform machinerichtlijn) Grote Havenbrug en Rijnzichtbrug. En opstarten werkvoorbereiding Singelbrug;
- Cyclisch onderhoud conserveren, slijtlagen, straatwerk, betononderhoud en remmingswerken;
- Aanbrengen brandvertragende beplating, LED ledverlichting en vernieuwing elektronica Stationspleintunnel. (doorgeschoven werk uit 2024).
- Vernieuwen en groot onderhoud verkeersbruggen Julius Caesarbrug i.s.m. de Provincie Zuid-Holland. (doorgeschoven werk uit 2024)

Walmuren, beschoeiingen en natuurvriendelijke oevers

Beleidskader

Het kader voor walmuren en beschoeiingen is verwoord in het Beleidskader Openbare Ruimte, kapitaalgoed walmuren, beschoeiingen en natuur vriendelijke Oevers.

Doelen en Financiën

Hierbij verwijzen wij u naar Programma 5 "Omgevingskwaliteit" beleidsterrein "Verharde openbare ruimte".
Doel; Beheren Openbare Ruimte.

De structurele kosten voor het onderhouden van de walmuren en beschoeiingen worden ten laste van de exploitatie gebracht. Om het groot onderhoud uit te kunnen voeren (in deze het vervangen van beschoeiingen) wordt gebruik gemaakt van een voorziening.

Prestaties 2025

In 2025 worden in hoofdlijnen de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Cyclisch groot onderhoudsprogramma aan beschoeiingen en damwanden;
- Uitvoeringvervangingsprogramma beschoeiing en damwanden.
- Continuering 10 jarige LVO programma (levensduur vervangend onderhoud van de grachtenkades) waarvan herstel achterschotten L-wanden kademuren;
- Afronden Ontwerpvisie Kades Binnenstad 2050 als onderdeel van het LVO programma;
- Afronden ontwerp grondwater regulerend systeem voor de gehele stad.

Straatmeubilair

Beleidskader

Het kader voor straatmeubilair is gesteld in het beleidskader openbare Ruimte, kapitaalgoed Straatmeubilair.

Doelen en Financiën

Hierbij verwijzen wij u naar Programma 5 "Omgevingskwaliteit", beleidsterrein "Verharde openbare ruimte".
Doel: beheren straatmeubilair.

Prestaties 2025

De prestaties hebben betrekking op het beheren en onderhouden van het straatmeubilair in relatie tot het handboek Kwaliteit Openbare Ruimte met als doel een schone, hele en veilige inrichting van de stad (zichtbaar, herkenbaar en aanwezig). Het straatmeubilair wordt in stand gehouden op het landelijke CROW beeldkwaliteitsniveau B. De onderhoudswerkzaamheden voeren we uit volgens het uitvoeringsprogramma straatmeubilair 2022-2026. Vanuit de jaarlijkse schouwen monitoren we wat nodig is om de beeldkwaliteit van het straatmeubilair op niveau B te houden. In 2025 brengen we in heel Leiden de staat van straatmeubilair in beeld met speciale aandacht voor scheefstand en vervuiling. Op basis hiervan bepalen we, indien nodig, welke maatregelen uitgevoerd moeten worden.

Spelen

Beleidskader

Het kader voor spelen is gesteld in het Beleidskader Openbare Ruimte, kapitaalgoed Spelen. Dit beleidskader is vertaald in het beheerplan Spelen 2022-2026. Met het beheerplan wordt zorg gedragen dat speelplekken in Leiden conform de vastgestelde ambities onderhouden worden.

Doelen en Financiën

Hierbij verwijzen wij u naar Programma 5 "Omgevingskwaliteit" beleidsterrein "Openbare Ruimte".

Prestaties 2025

- Voor het vernieuwen van speelplekken wordt gewerkt vanuit een meerjarige vervangingsplanning. Op basis hiervan worden gemiddeld 20 plekken per jaar vernieuwd. Er is extra aandacht voor participatie zodat de vervanging van speeltoestellen aansluit bij de wens van bewoners.
- Waar de locaties het toelaten, haken we aan bij de vergroening zoals opgenomen op de groene kanskaart.
- De speeltuinen en speelplekken worden conform het uitvoeringsprogramma Spelen onderhouden en beheerd.
- De op de speelplekken aanwezige speeltoestellen worden qua veiligheid getoetst aan de Warenwetbesluit Attractie- en Speeltoestellen (WAS) en onderhouden op de vastgestelde beeldkwaliteit CROW niveau B.

Wegen

Beleidskader

Het kader voor wegen is gesteld in het vastgestelde Beleidskader Openbare Ruimte, kapitaalgoed Wegen. De wegen worden in 2025 beheerd op het vastgestelde wettelijke aansprakelijkheidsniveau (R-). Dit gebeurt aan de hand van het meerjarenonderhoudsprogramma uit het uitvoeringsprogramma Wegen 2022-2026.

Doelen en Financiën

Hierbij verwijzen wij u naar Programma 5 "Omgevingskwaliteit", beleidsterrein "Verharde openbare ruimte".

Doel: beheer wegen.

Prestaties 2025

De planning van de onderhouds- en vervangingswerkzaamheden wordt afgestemd met de werkzaamheden die vanuit de programma's Bereikbaarheid en Binnenstad worden uitgevoerd.

- Het is de ambitie van het college meer groen in de stad te krijgen. Dat betekent dat we ook bij onderhoud en vervangingen kijken waar meer groen aangelegd kan worden.
- In de wijken Stationsdistrict, Bos- en Gasthuisdistrict en Morsdistrict wordt groot onderhoud uitgevoerd.
- Daarnaast wordt de verharding van de Dr Lelylaan en Haagse Schouwweg vervangen.
- De vervanging van de Zoeterwoudsesingel is een Singelparkproject geworden nadat hier in 2024 de aanvullende middelen beschikbaar zijn gesteld bij de kaderbrief.
- Tegelijk met de onderhoudswerkzaamheden aan de wegen wordt ook groeiplaatsverbetering voor bomen die wortelopdruk veroorzaken toegepast.
- Ook worden waar mogelijk (kleine) verkeerskundige verbeteringen uitgevoerd.
- De Groene Kanskaart is een integraal onderdeel van de werkzaamheden.

Riolering

Beleidskader

Het Integraal Waterketenprogramma 2024-2028 vormt het beleidskader voor het rioolbeheer. Het vertrekpunt voor dit programma is de waterketen en het is opgesteld vanuit de samenwerking in de waterketen in de Leidse Regio (Dunea, Hooegehemraadschap van Rijnland en de gemeenten Leiden, Leiderdorp, Zoeterwoude, Oegstgeest, Wassenaar en Voorschoten).

De rioleringszorg is noodzakelijk vanuit het oogpunt "duurzaam beschermen van volksgezondheid en milieu" en het voorkomen van wateroverlast. Het algemene doel is vertaald naar het inzamelen van afvalwater, hemelwater en grondwater.

De werkzaamheden binnen deze prestatie zijn gericht op het beheer en onderhoud van alle openbare rioleringen, putten, kolken en schuiven en het bedienen en onderhouden van riool-, polder-, tunnel- en overstortgemalen en de rioolgemalen en het drukrioolstelsel.

Doel en Financiën

Via de rioolheffing brengt de gemeente kosten in rekening voor het beheer en onderhoud van het rioleringsstelsel bij diegenen die direct of indirect zijn aangesloten op de riolering. De kosten die in de rioolheffing zijn ondergebracht betreffen onder andere investeringskosten en exploitatiekosten.

De werkzaamheden en projecten die in 2025 worden uitgevoerd of gestart worden qua uitvoering, zijn:

- reiniging en inspectie van circa 60km vrij-verval riolering;
- het renoveren van 7 gemalen;
- het vervangen van de 2G en 3G modems;
- reinigen kolkafvoerleidingen;
- onderhoud zinker- en gemaalschuiven;
- reinigen circa 43.000 straat- en trottoirkolken

In de duurzame wijkvernieuwingen wordt ondergronds een klimaatrobuust gescheiden systeem aangelegd. Hiermee wordt (gemengd) afvalwater getransporteerd naar zuivering, regenwater vertraagd op oppervlaktewater afgevoerd en grondwaterstand gereguleerd. De energietransitie wordt middels ruimtereservering meegenomen in het project. Bovengronds wordt de openbare ruimte klimaatadaptief, biodivers en groener ingericht. Bij aanbestedingen worden duurzaamheid en hergebruik van materiaal en circulariteit opgenomen.

De voortgang van de duurzame wijkvernieuwingen verloopt voorspoedig. De Fortuinwijk en Boshuizen worden voorbereid. De Merenwijk is vanuit initiatieffase opgestart. Waar mogelijk wordt werk met werk gemaakt in projecten zoals, Stationsgebied, Bio Science Park, Willem de Zwijgerlaan, Prins6 en Lammenschansweg.

Vastgoed

Beheerplannen vastgoed (B&W 13.0350)

Het niveau waarop het vastgoed in stand gehouden wordt is vastgesteld aan de hand van een objectief meetinstrument voor het inspecteren en onderhouden van vastgoed. Een instrument dat is gebaseerd op de conditiemetingsmethodiek volgens NEN 2767. Het niveau waarop het onderhoud gemiddeld gehouden wordt is vastgesteld op conditieniveau 3. Dit onderhoudsniveau is sober en draagt bij aan een doelmatig en duurzaam beheer van het gemeentelijk vastgoed. Voor de in stand houding van Rijksmonumenten wordt naast de NEN2767 specifieke methodes toegepast voor het behouden van cultureel erfgoed. De meerjaren onderhoudsplannen voor de gemeentelijke vastgoedportefeuille zijn enkele jaren geleden herijkt. Voor 2025 wordt een jaarplan gemaakt om uitvoering te geven aan het planmatig onderhoud. Om maximaal uitvoering te geven aan het efficiënt en planmatig uitvoeren van het onderhoud aan het gemeentelijk vastgoed, wordt bij aanbestedingen gekozen voor wat grotere, meerjarige clustercontracten waarbij de markt wordt uitgenodigd om mee te denken met de gemeente.

Overige panden

In de begroting wordt een jaarlijkse storting opgenomen voor planmatig onderhoud van ambtelijke huisvesting en maatschappelijk vastgoed. Op basis van de geactualiseerde meerjaren onderhoudsplannen en de stand van de voorziening is de verwachting dat bij gelijke omvang van de portefeuille de financiële middelen tot 2031 toereikend zijn om de doorgerekende kosten van groot (planmatig) onderhoud te dekken. Bij elke jaarrekening zal worden gerapporteerd over de meerjaren saldi van de onderhoudsvoorzieningen vastgoed in relatie tot ontwikkelingen in de omvang van de vastgoedportefeuille. Kanttekening is dat bij het vaststellen van het budget voor het onderhoud van het vastgoed naar aanleiding van de MJOP's niet de volledige prijsstijgingen zijn doorgevoerd. De reden hiervoor is dat in de praktijk niet al het geplande onderhoud dat in het MJOP staat, wordt uitgevoerd. Dit komt onder andere doordat gepland onderhoud in het geplande jaar niet altijd noodzakelijk blijkt te zijn. Hierdoor is in de praktijk minder budget nodig dan conform de MJOP's is bepaald. Het risico is dat hierdoor minder ruimte aanwezig is om tegenvallers op te vangen van bijvoorbeeld prijsstijgingen van materialen en personeel.

Sportaccommodaties

Beleidskader

Het gemeentelijke sportbeleid is verankerd in het beleidskader Sport en Gezondheid 2019 – 2023 Samen maken we de stad gezond en actief.

Doel en Financiën

Doel van het beleidskader is dat meer Leidenaren gaan sporten en bewegen. Dit is van belang omdat sporten en bewegen het gezond zijn, ontmoeten, plezier hebben en participeren stimuleert. Leiden maakt het voor iedereen mogelijk te bewegen en te sporten, in georganiseerd en ongeorganiseerd verband. Daarvoor beheert, onderhoudt en exploiteert de gemeente diverse sportaccommodaties, zoals sportvelden, drie zwembaden en een aantal sporthallen/gebouwen.

Het beheer en onderhoud wordt uitgevoerd volgens het Beheerplan Sport 2022-2026. In 2025 worden de volgende werkzaamheden verricht.

- Vervanging kunstgrasveld 2 bij kikkerpolder I.
- Vervanging 2 kunstgras pupillenvelden op Morskwartier I en II.
- Vervanging kunststof toplaag van de atletiekbaan.

Financieel overzicht Kapitaalgoederen						
Beheerplan	Begroting	2025	2026	2027	2028	
Water (baggeren)	Onderhoudsbudget	589	589	589	589	
	Voorziening	288	288	288	288	
	Kapitaallasten	16	17	18	19	
Openbare verlichting	Onderhoudsbudget	625	630	630	630	
	Voorziening	0	0	0	0	
	Kapitaallasten	710	801	945	977	
Groen	Onderhoudsbudget	4.955	4.952	5.026	5.026	
	Voorziening	0	0	0	0	
	Kapitaallasten	1.522	1.816	1.975	2.057	

Financieel overzicht Kapitaalgoederen					
Kunstwerken	Onderhoudsbudget	926	942	942	942
	Voorziening	1.524	1.524	1.524	1.524
	Kapitaallasten	1.532	2.119	2.164	2.176
Walmuren	Onderhoudsbudget	240	240	240	240
	Voorziening	397	432	432	432
	Kapitaallasten	413	585	765	940
Straatmeubilair	Onderhoudsbudget	1.058	1.065	1.065	1.065
	Voorziening	0	0	0	0
	Kapitaallasten	737	807	788	796
Spelen	Onderhoudsbudget	387	387	387	387
	Voorziening	0	0	0	0
	Kapitaallasten	554	648	714	735
Wegen	Onderhoudsbudget	1.582	1.600	1.253	1.253
	Voorziening	2.894	2.906	2.906	2.906
	Kapitaallasten	4.490	5.505	6.994	11.217
Riolering	Onderhoudsbudget	2.071	2.079	2.159	2.159
	Voorziening	839	839	839	839
	Kapitaallasten	1.901	2.593	3.407	3.851
Vastgoed	Onderhoudsbudget	4.947	4.929	4.678	3.967
	Voorziening	3.309	3.309	3.309	3.309
	Kapitaallasten	14.248	14.900	16.229	20.811
Sportaccommodaties	Onderhoudsbudget	2.457	1.446	1.446	1.446
	Voorziening	1.512	1.512	1.512	1.512
	Kapitaallasten	4.924	5.313	5.285	5.250

Overzicht Kengetallen		
	Eenheid	Waarde
Water		
Oppervlakte Water in Leiden	m2	2.521.431
Fontein eigenendom Leiden	st.	20
Waterspeelplaatsen in beheer Leiden	st.	3
Duikers	st.	816
Openbare verlichting		
Lichtmasten, inclusief wandarmaturen, grondspots en overspanningen in beheer	st.	20.800
Armaturen	st.	21.750
Lichtbronnen LED (onderdeel armatuur)	st.	12.550
Lampen (conventionele armaturen)	st.	9.200
Kasten	st.	86
Groen		
Areaal Groen totaal	ha	694
Groen Beheer Leiden	ha	472
Gras Beheer Leiden	ha	365
Natuurlijke beplanting Beheer Leiden	ha	63
Cultuur beplanting Beheer Leiden	ha	44
Bomen totaal in Leiden	st.	82.651
Bomen eigenendom Leiden	st.	71.897
Kunstwerken		
Vaste bruggen binnen Leiden	st.	257
Beweegbare bruggen binnen Leiden	st.	30
Fiets- / voetbrug binnen Leiden	st.	206
Tunnels binnen Leiden	st.	24
Viaducten binnen Leiden	st.	19
Steigers	st.	75
Walmuren, beschoeiingen en natuurlijke oevers		
Beschoeiingen eigenendom Leiden	m1	72.617
Kademuren eigenendom Leiden	m1	21.163
Damwanden eigenendom Leiden	m1	32.739
Natuurlijke oevers eigenendom Leiden	m1	142.964
Straatmeubilair		
Banken/picknicktafels	st.	2.549
Fietsvoorzieningen	st.	12.423
Hekwerken	m1	11.141
Palen	st.	10.447
Verkeersvoorzieningen Borden c.a.	st.	13.362

Overzicht Kengetallen		
Laadpalen verkeer	st.	168
Parkeerobject	st.	230
Spelen		
Speeltuinen	st.	14
Speelplekken	st.	323
Speeltoestellen	st.	2.928
Speeltoestellen/Sportvoorzieningen	st.	297
Wegen (eigendom Leiden)		
Asfalt (Dicht asfaltbeton)	m2	1.122.359
Elementen	m2	3.156.759
Cement	m2	19.256
Overige	m2	300.409
Riolering		
Vrijverval riool Vuilwater	km1	333,2
Vrijverval riool Hemelwater	km1	49,7
Drukriolering	km1	34,6
Nooduitlaten	st.	176
HWA uitlaten	st.	81
Gemaal objecten	st.	329
Kolken	st.	43.716
Sportaccommodaties en velden		
Zwembaden	st.	3
Ijsbaan	st.	1
Sportparken met Voetbalvelden	st.	22,5
Sportparken met Korfbalvelden	st.	10
Sportparken met Hockeyvelden	st.	3
Sportparken met Atletiekbaan	st.	1
Tennisbanen	st.	21
Diverse sportaccommodaties (Sporthallen, Sportzalen, Turnhallen en Tafeltennishaal)	st.	10
Overige velden voor andere takken van sport	st.	8
Buitengebied Jeugdorp	m2	14.771
Gebouwen in eigendom		
Ambtelijke huisvesting en Maatschappelijk vastgoed	st.	100
Strategisch vastgoed	st.	32
Af te stoten vastgoed	st.	23
Complexen volkstuinen	st.	6
Areaal jeuddorp (clubruimten)	st.	5
Bijzonder bezit	st.	23

3.2.4 Financiering

Inleiding

In de paragraaf Financiering wordt de financieringsfunctie van de gemeente Leiden uiteengezet voor de jaren 2025-2028. Dit gebeurt in een onderdeel 'algemene ontwikkelingen' en een onderdeel 'ontwikkelingen gemeente Leiden'. Onder de algemene ontwikkelingen komen de renteontwikkelingen en ontwikkelingen in de wet- en regelgeving aan de orde. In de paragraaf ontwikkelingen gemeente Leiden geven we een toelichting op de renterisiconorm, de kasgeldlimiet en de financiering van de gemeente.

Algemene ontwikkelingen

Renteontwikkelingen

De rente op de geld- en kapitaalmarkt wordt naast macro-economische ontwikkelingen voornamelijk bepaald door het beleid van de Europese Centrale Bank (ECB). Het doel van de ECB is prijsstabiliteit. Een inflatie van 2% op de middellange termijn wordt als ideaal gezien.

De ECB heeft geen directe invloed op stijgende prijzen (inflatie). Maar de centrale bank kan met haar monetaire beleid de inflatie wel indirect beïnvloeden. Voor het monetaire beleid beschikt de ECB over verschillende instrumenten. De zogenoemde beleidsrente is een belangrijk instrument. Die rente bepaalt de rentetarieven voor banken om geld bij de ECB te lenen of aan te houden.

Na de coronaperiode zorgde het economische herstel voor een hoge inflatie. Het economisch herstel, de oorlog tussen Rusland en de Oekraïne en de stijgende energieprijzen die daaruit volgde, leidde op het hoogtepunt in 2022 en 2023 tot een inflatie van rond de 10%.

Als een reactie op de hoge inflatie verhoogde de ECB geleidelijk de beleidsrente. Op het hoogste punt was de beleidsrente 4%.

De periode met een extreem hoge inflatie lijkt inmiddels voorbij. De inflatie in de Eurozone ligt net iets hoger dan de 2%. Vooral in 2023 daalde de inflatie sterk. In 2024 lijkt de inflatie te stagneren, al blijft de loonontwikkeling nog steeds relatief hoog. Voor de ECB zijn dit signalen om de beleidsrente geleidelijk aan te verlagen. Het is de verwachting dat de ECB de rente in een laag tempo verder zal verlagen, mede afhankelijk van de ontwikkeling van de inflatie.

Het is daarom ook de verwachting dat zowel de kort- als langlopende marktrente op de middellange termijn beperkt zullen dalen. Het is daarbij niet de verwachting dat de lage rentepercentages, zoals deze voor 2022 de norm waren, weer zullen terugkomen.

In de periode dat deze begroting is opgesteld, is de rente op geldleningen stabiel op ongeveer 3,1%. De rente kan zich zowel opwaarts als neerwaarts bewegen, waarbij de kans op een kleine rentedaling aannemelijker is. In deze begroting maken we de keuze om de rente voor het hele meerjarenbeeld realistisch te ramen tegen 3,1%. Hiermee houden we budgettair dus geen rekening meer met een nieuwe periode van rentestijging binnen het meerjarenbeeld. Dit lijkt vanwege de hierboven geschetste omstandigheden ook verantwoord. Door het lopende investeringsprogramma kan een verdere renteverhoging of -verlaging een relatief groot effect hebben op de gemeentebegroting. We blijven de kapitaalmarkt daarom nauwlettend volgen en indien nodig komen we bij de volgende Kaderbrief 2025-2029 met voorstellen om ons beleid aan te passen.

Renteontwikkelingen

Omschrijving	2024	2025	2026	2027	2028
Rente kapitaalmarkt	3,10%	3,10%	3,10%	3,10%	3,10%
Rente geldmarkt	3,10%	3,10%	3,10%	3,10%	3,10%

Op basis van een lening met een looptijd van 20 jaar, rentevast en aflossing in gelijke delen.

Ontwikkelingen gemeente Leiden

Beleidsvoornemen treasury

In de financiële verordening (RV 23.0072) zijn de kaders voor de treasuryfunctie door de Raad bepaald.

Met als doel het renterisico te beperken, zal ook in 2025 het beleid erop gericht om zoveel mogelijk de kortlopende schuld om te zetten naar een langlopende schuld. Op het moment dat we een daling van rente verwachten, zal er een nieuwe strategie worden bepaald voor het invullen van de financieringsbehoefte.

Risicobeheer

Voor de beheersing van de renterisico's gelden twee concrete richtlijnen: de kasgeldlimiet en de renterisiconorm (beide benoemd in de wet FIDO).

De kasgeldlimiet

De gemiddelde vlottende schuld, over drie maanden gezien, is voor een gemeente gelimiteerd op 8,5% van het begrotingstotaal. De kasgeldlimiet heeft het volgende verloop (gehad):

- Kasgeldlimiet 2023 € 51 miljoen
- Kasgeldlimiet 2024 € 55 miljoen
- Kasgeldlimiet 2025 € 63 miljoen

Voor 2025 verwachten wij geen overschrijding van de kasgeldlimiet.

De renterisiconorm

Over de langlopende schuld mogen de jaarlijkse aflossingen en renteherzieningen niet meer bedragen dan 20% van het begrotingstotaal. In onderstaande tabel is de verwachte ontwikkeling van deze renterisiconorm voor de komende jaren weergegeven:

Nr.	Omschrijving	2024	2025	2026	2027	2028
1	Begrotingstotaal	645.785	741.422	715.940	713.383	694.836
2	Wettelijk percentage	20%	20%	20%	20%	20%
3	Renterisiconorm (1x2)	129.157	148.284	143.188	142.677	138.967
4	Renteherzieningen	0	0	0	0	0
5	Aflossingen	33.451	34.467	41.876	53.076	67.093
6	Bedrag waarover renterisico gelopen wordt (4+5)	33.451	34.467	41.876	53.076	67.093
7	Ruimte onder renterisiconorm (3-6)	95.706	113.817	101.312	89.600	71.874

De bedragen aan langlopende leningen waar de gemeente Leiden de komende jaren een renterisico over loopt, blijven ruimschoots binnen de wettelijke norm (wet FIDO).

De leningenportefeuille

Voor 2025 verwachten we voor ca. € 174 miljoen aan langlopende leningen aan te trekken. Met de exploitatielasten van de leningen hebben we in de begroting rekening gehouden.

Omschrijving	2024	2025	2026	2027	2028
Stand 1 januari	633.272	634.946	778.556	970.565	1.197.700
Nieuwe leningen	35.125	178.078	233.885	280.211	129.985
Reguliere aflossingen	33.451	34.467	41.876	53.076	67.093
Stand per 31 december	634.946	778.556	970.565	1.197.700	1.260.592
Rentelasten	8.200	11.419	16.104	22.388	28.072

De verwachte ontwikkeling van de leningenportefeuille moet in samenhang worden gezien met het verwachte verloop van de activa, de voorraad grond, het eigen vermogen en de vlottende schuld. Hiervoor verwijzen wij naar de in deze begroting opgenomen geprognosticeerde balans.

Rentemethodiek en renteresultaat

Voor de toerekening van de rentelasten maakt de gemeente Leiden gebruik van de rente-omslagmethode. Het totaal van de rentelasten wordt 'omgeslagen' over het geheel van de investeringen. De rentelasten betreffen het totaal van de rentelasten op de langlopende geldleningen en de kortlopende financiering minus de renteopbrengsten van overtollige middelen en verstrekte geldleningen.

Door toepassing van de rente-omslagmethode worden de rentelasten aan de hand van de stand van de investeringen toegerekend aan de prestaties in de programmabegroting. De achterliggende gedachte is hierbij dat de gehanteerde omslagrente een reëel percentage is. Zodra de afwijking tussen de gehanteerde omslagrente en de werkelijke rentelast groter wordt dan 0,5% dient de gehanteerde omslagrente aangepast te worden.

	Renteresultaat			2025
a	De externe rentelasten	12.069		
b	De externe rentebaten	-376		
	Saldo rentelasten en rentebaten		11.693	
c1	De rente doorberekend aan de facilitaire grondexploitatie	0		
c2	De rente van projectfinanciering richting het taakveld	0		
c3	De rentebaat van doorverstrekte leningen richting het taakveld	0		
	Saldo aan taakvelden toe te rekenen externe rente		0	
d1	Rente over eigen vermogen		0	
d2	Rente over voorzieningen		0	
	Saldo rente over het eigen vermogen en de voorzieningen		0	
	Totaal aan taakvelden toe te rekenen rente			11.693
	Totaal aan taakvelden toegerekende rente (renteomslag)			-10.525
	Renteresultaat op het taakveld Treasury (-/- = voordeel)			1.168

Doordat er een verschil is tussen het gehanteerde omslagpercentage en het werkelijke percentage (toegestaan binnen een bandbreedte van -0,5% en 0,5%) ontstaat een renteresultaat.

Het gepresenteerde renteresultaat van € 1.168.000 nadelig betekent dat de gehanteerde omslagrente van 1% lager is dan het werkelijke percentage (1,10%). Er wordt dus minder rente doorberekend naar de activa, dan dat er daadwerkelijk aan rente wordt betaald aan de geldverstrekkers. Het verschil bevindt zich binnen de gestelde bandbreedte, wat betekent dat een reëel rentepercentage wordt toegerekend aan de activa. Door de gestegen marktrente zal ook de werkelijke rente de komende jaren verder stijgen. Jaarlijks beoordelen we voorafgaand aan de kaderbrief of de omslagrente hierop moet worden aangepast.

Overig

Complexe financiële producten

De gemeente Leiden maakt geen gebruik van complexe financiële producten zoals derivaten.

Geldstromenbeheer

De betalingen van de gemeente worden zo veel mogelijk via de BNG geleid omdat door de BNG de kortlopende financieringsbehoefte voor de gemeente Leiden wordt afgedekt. Met de BNG is daartoe een ruime kredietfaciliteit van € 75 miljoen overeengekomen. Via de ING worden een aantal bulkmutaties, zoals bijvoorbeeld parkeervergunningen en parkeergelden, afgehandeld.

3.2.5 Bedrijfsvoering

Deze paragraaf gaat over de bedrijfsvoering van de gemeente Leiden. Bedrijfsvoering vormt een beperkt onderdeel van de totale begroting, maar raakt de hele organisatie. Onder bedrijfsvoering verstaan we alle activiteiten die zorgen dat de gemeente haar belangrijkste taken kan uitvoeren. Bedrijfsvoering bestaat uit de volgende onderdelen:

- communicatie;
- facilitaire zaken;
- financiën;
- HRM (personeelszaken) en organisatieontwikkeling;
- informatievoorziening, data en privacy;
- inkoop en contractmanagement;
- juridische zaken.

Deze paragraaf bestaat uit vier delen:

1. Centrumregeling Bedrijfsvoering Leidse regio: over de samenwerking in de regio.
2. Strategisch Plan Bedrijfsvoering Leidse Regio: de belangrijkste plannen voor 2025 aan de hand van drie thema's.
3. Organisatieontwikkeling gemeente Leiden: verder ontwikkelen van de hele organisatie.
4. Doelmatigheid- en doeltreffendheidsonderzoeken: een overzicht van de onderzoeken die we in 2025 gaan uitvoeren.

De eerste twee delen gaan over het werk dat we deels ook voor de Leidse regio doen. De laatste twee delen gaan over het werken in en voor Leiden.

1. Centrumregeling Bedrijfsvoering Leidse Regio

Op 1 januari 2023 is de centrumregeling Bedrijfsvoering Leidse Regio van start gegaan. De Leidse regio bestaat uit de gemeenten Leiden, Leiderdorp, Oegstgeest en Zoeterwoude. De gemeente Leiden doet de bedrijfsvoering voor deze gemeenten. De afspraken die hierover zijn gemaakt staan in de Centrumregeling Bedrijfsvoering Leidse Regio en in dienstverleningsovereenkomsten (één per gemeente). De dienstverleningsovereenkomsten met de andere gemeenten hebben we opnieuw beschreven en gaan op 1 januari 2025 in. Afspraken worden om de paar jaar opnieuw bekeken zodat ze blijven kloppen.

De gemeente Leiden voert daarnaast ook de bedrijfsvoering uit voor twee gemeenschappelijke regelingen. Dit zijn Holland Rijnland en Serviceorganisatie Zorg Holland Rijnland. De dienstverlening aan deze organisaties is ongeveer hetzelfde als de dienstverlening aan de regiogemeenten. De afspraken maken alleen geen deel uit van de Centrumregeling Leidse Regio. Hiervoor hebben we aparte afspraken gemaakt.

In 2024 hebben we hard gewerkt om de organisatie van de bedrijfsvoering in Leiden goed in te richten. In de tweede helft van 2024 voeren we een deel van de overgang nog uit. Bij deze uitwerking zullen we de plannen voor komend jaar verder aanscherpen.

2. Strategisch Plan Bedrijfsvoering Leidse Regio

De gemeente krijgt te maken met steeds ingewikkeldere vraagstukken. We krijgen meer taken en opgaven, vanwege onze eigen ambitie of van buiten de organisatie. Hierbij stellen we altijd de stad centraal, met haar inwoners, bedrijven en instellingen.

De bedrijfsvoering ondersteunt de organisatie in het omgaan met de vele maatschappelijke opgaven. We zorgen ervoor dat we een flexibele organisatie zijn die zich makkelijk en snel kan aanpassen. Daarbij is het belangrijk dat de bedrijfsvoering ook zichzelf blijft ontwikkelen. Het Strategisch Plan Bedrijfsvoering Leidse Regio geeft hier voor de komende jaren richting aan. Dit plan is het afgelopen jaar samen met de regio gemaakt. In 2025 gaan we aan de slag met de overkoepelende bedrijfsvoeringsthema's die we benoemd hebben. Dit zijn:

- a. Duurzame inzetbaarheid;
- b. Wendbare bedrijfsvoering;
- c. Digitale transformatie.

Per thema hebben we een aantal belangrijke plannen die we in 2025 uitvoeren. Deze staan hieronder beschreven. Daarnaast geven we per thema een aantal belangrijke kerngetallen die we jaarlijks meten.

a. Duurzame inzetbaarheid

Duurzame inzetbaarheid betekent dat mensen graag bij ons komen en blijven werken. Nieuwe medewerkers helpen we snel hun weg te vinden in de organisatie. De juiste mensen werken op de juiste plek: ze doen werk dat past bij hun talenten en waar ze plezier in hebben. We zijn een goede werkgever met aandacht voor vitaliteit en ontwikkeling. Mensen hebben de mogelijkheid om nieuwe vaardigheden te leren en persoonlijk te groeien. In een prettige en veilige werkomgeving willen mensen graag bij en voor Leiden blijven werken. We

boeien en binden onze medewerkers en houden goed personeel vast. Zo zorgen we ervoor dat mensen minder snel uitvallen en ons verzuim laag blijft.

Wat gaan we in 2025 doen?

- **Werkplezier:** medewerkers ervaren werkdruk. Dat staat in de uitkomst van het medewerkersonderzoek dat elke 2 jaar gehouden wordt. Tegelijk zien we dat er minder werkdruk wordt ervaren dan een paar jaar geleden. We gaan in 2025 daarom door met onze aanpak om de werkdruk nog verder te verlagen. Zonder hoge werkdruk wordt het werk leuker en vallen mensen minder snel uit.
- **Vitaliteit:** wij vinden het belangrijk dat iedereen goed en gezond kan werken, ook als dat vanuit huis is. We gaan in 2025 door met bestaande projecten, zoals het programma 'Sterk in je Werk' (trainingen en workshops over gezond leven) en het aanbieden van hulpmiddelen bij mentale zorg. Ook vernieuwen we onze aanpak voor het vitaler maken van onze medewerkers. Deze moet passen bij onze visie en de behoeften en levensfasen van onze medewerkers. Daarnaast delen we informatie over de mogelijkheid om vervroegd uit te treden. In de CAO staan regels wanneer mensen die tegen hun pensioen aanzitten eerder kunnen stoppen met werken. We helpen leidinggevenden en medewerkers om hier betere keuzes voor te maken. Tot slot gaan we verder met het duurzamer maken van onze catering. We halen nu al de wens van de raad om 50% vegetarisch en 50% veganistisch eten aan te bieden bij door de gemeente georganiseerde bijeenkomsten. In 2025 doen we dit ook voor vergaderlunches. Zo bieden we gezondere en meer vegetarische opties aan de medewerkers aan. Dat is goed voor de gezondheid van de medewerkers én goed voor het milieu doordat we de uitstoot van CO2 verminderen.
- **Veiligheid:** onze medewerkers en onze bestuurders krijgen helaas steeds meer te maken met agressie. Daarom is in 2024 het project Veilige Publieke Taak opgezet. Doel is de kans op agressie en geweld door inwoners, klanten en ondernemers te verkleinen. Daarnaast hebben we een project gedaan om onze regels voor integriteit te versterken. Hierbij hebben we ons beleid voor vermoedens van misstanden en ongewenste omgang met anderen verbeterd. In 2025 gaan we werken aan de bekendheid, bewustwording en borging van deze projecten. Het Arbojaarplan 2025 wordt opgeleverd in december 2024. In dit Arbo jaarplan wordt een evaluatie opgenomen van de doelstellingen uit 2024. De niet behaalde doelen uit 2024 worden opgenomen in het Arbo jaarplan 2025. Hieraan worden de doelstellingen voor 2025 gekoppeld op basis van het Arbobeleidsplan 2023-2026. Ook worden de doelstellingen en activiteiten voor Sociale Veiligheid toegevoegd aan het Arbo jaarplan 2025.

Wat gaan we meten?

In de jaarstukken laten we zien hoe het gaat met onze medewerkers. We doen dit op een aantal punten. In de begroting laten we voor twee zaken al zien hoe we er voor staan: inhuur en ziekteverzuim.

Tabel: indicatoren HR&O

Indicatoren	realisatie 2023	streven 2024	streven 2025
Ziekteverzuim	6,7%	6,4%	6,3%
Externe inhuur	18,5%	18,2%	18,2%

Toelichting bij bovenstaande tabel:

Ziekteverzuim

Gemiddeld is het verzuim fors hoger dan we met elkaar goed vinden. We zien dat het verzuim bij sommige clusters hoger is dan gemiddeld, zoals bij Beheer en Projectbureau. Dit heeft effect op het gemiddelde cijfer van de hele gemeente. Dit doen we per cluster. Hierbij krijgen ze ondersteuning van de bedrijfsartsen en de afdeling HR&O. We hebben aandacht binnen de organisatie voor het doorvoeren van deze verzuimaanpak. Om het verzuim te verlagen, gaan we in 2025 door met acties die in 2024 zijn ingezet:

1. Afronden en uitvoeren van verzuimaanpak per cluster (als dit er nog niet is). Hierbij krijgen de clusters ondersteuning van de bedrijfsartsen en HR&O.
2. Uitvoeren plan van aanpak voor het verlagen van het verzuim naar 6,3%

Externe inhuur

We hebben allerlei redenen om tijdelijk personeel in te huren. Bijvoorbeeld:

- het realiseren van (tijdelijke) projecten;
 - er is specialistische kennis nodig;
 - vervanging bij ziekte en;
 - krapte op de arbeidsmarkt waardoor een vacature moeilijk in te vullen is.
- We streven in 2025 naar hetzelfde percentage als in 2024: 18,2%.

HR&O kengetallen

Naast de realisatiewaarden voor ziekteverzuim en externe inhuur nemen we in de jaarstukken meer kengetallen op. Dit zijn:

- Formatie en Bezetting.
- Stages.
- Banenafpraak.
- Totaal uitgaven personele lasten en externe inhuur.

b. Wendbare bedrijfsvoering

De wereld om ons heen is ingewikkeld en in beweging. De organisatie moet snel kunnen meebewegen. Dat kan als de organisatie een **stevige basis** heeft. Onze standaarddienstverlening is betrouwbaar en sluit goed aan op de wensen van de organisaties waarvoor wij werken. Procedures zijn eenvoudig en zo soepel mogelijk. Informatie is makkelijk te vinden en te delen met collega's. Vanuit deze stabiele basis is er ruimte om **nieuwe ontwikkelingen** op te starten. We zijn een diverse organisatie met mensen van verschillende achtergronden. Dit versterkt ons en zorgt dat we een vraag vanuit veel gezichtspunten kunnen bekijken.

Wat gaan we in 2025 doen om een stevige basis te hebben en houden?

- **Bedrijfscontinuïteitsmanagement:** soms gebeuren er onverwachte zaken waardoor we onze taken niet of niet goed kunnen uitvoeren. Bijvoorbeeld een grote computerstoring waardoor we niet kunnen werken en burgers en bedrijven niet kunnen helpen. Wij willen goed voorbereid zijn voor het geval dat dit gebeurt. Daarom bedenken we voor onze belangrijkste processen wat ons bij verschillende rampen kan gebeuren. Daarna maken we plannen voor wat we moeten doen zodat we zo goed mogelijk kunnen doorgaan met onze dienstverlening of deze zo snel mogelijk weer opgestart hebben.
- **Juridische kwaliteitszorg:** in 2025 gaan we sterk inzetten op juridische kwaliteitszorg (JKZ). Het doel van JKZ is goede juridische kwaliteit hebben en houden. Juridische medewerkers helpen collega's in de praktijk met het verbeteren van werkprocessen, maar ook met individuele dossiers. Hierbij kijken we specifiek naar de besluitvorming van het bestuur.
- **Strategische personeelsplanning:** bij strategische personeelsplanning (SPP) maak je een overzicht van de grote opgaven waar de gemeente de komende jaren aan werkt. Vervolgens kijk je of het personeelsbestand daarbij past. Hebben we de juiste functies in huis om ook in de toekomst onze taken te kunnen doen? Of moeten we nu al zaken veranderen? In 2025 gaan we verder met het maken van een SPP per cluster van de gemeente.
- **Inclusieve organisatie:** we hebben als gemeente de ambitie dat iedereen meetelt in Leiden en dat iedereen zichzelf kan zijn. Met respect voor wat je kan, voelt, wat je afkomst, cultuur, geloof en uiterlijk is. In 2024 hebben we belangrijke stappen gezet op het gebied van diversiteit, inclusie en gelijkwaardigheid (DIG). Dit is gedaan via drie experimenten waardoor we beter zonder vooroordelen werven en selecteren. Deze liepen bij de sollicitatie voor een leidinggevende en breder bij twee teams. Daarnaast is een begin gemaakt met een basisopleiding voor medewerkers in de vorm van een digitale gereedschapskist. Deze kan helpen om het gesprek in de organisatie beter te voeren. Eerder hebben we een diversiteitsmaand georganiseerd om hier een start mee te maken. In 2025 gaan we verder met deze plannen door de onderwerpen vast onderdeel te maken van onze bedrijfsvoering. We gaan de uitkomsten van de experimenten voor inclusief werven en selecteren breder toepassen in de organisatie. Daarnaast breiden we de digitale gereedschapskist voor medewerker uit tot een basisopleiding DIG zoals benoemd in het uitvoeringsplan DIG.
- **Interne controle:** Er zijn veel verschillende processen binnen de gemeenten die we uitvoeren. En de gemeente heeft veel verschillende manieren waarop we publiek geld uitgeven. Dit moet op een rechtmatige manier gebeuren: houdt de gemeente zich aan de bestaande regels? Hiervoor zijn er veel verschillende mensen die interne controles uitvoeren. Het kan dan gaan om contracten, privacy of financiële risico's. We werken in 2025 aan een betere samenwerking tussen deze verschillende controles.

Wat gaan we in 2025 doen aan nieuwe ontwikkelingen?

- **Huisvesting:** we onderzoeken hoe de huisvesting van de gemeente Leiden er op de middellange en lange termijn uit ziet. Hierbij hebben we als eerste aandacht voor de toekomst van het Tweelinghuis. Dat is namelijk onderdeel van de ontwikkeling van het [Energiepark](#). Maar we kijken ook alvast naar de toekomst van het Stadskantoor in Level. De huur voor dit pand loopt namelijk in 2031 af.
- **Energiecontract:** we willen het goede voorbeeld geven in de energietransitie vanwege onze ambities op duurzaamheid. Het op orde hebben van de eigen energiehuishouding (elektriciteit, gas, warmte en water) is hierbij belangrijk. Met ingang van 1 januari 2025 worden er voor de korte termijn nieuwe leveringsovereenkomsten afgesloten. Dat geeft ons tijd om op zoek te gaan naar nieuwe en groene opties. We kijken of we op termijn meer lokaal en regionaal energie kunnen inkopen of opwekken. Dat heet zelflevering. In 2025 verkennen we daarvoor de mogelijkheden.
- **Maatschappelijk Verantwoord Opdrachtgeven en Inkopen:** in 2024 is het beleid op 'Social Return' vastgesteld. Hiermee vragen we van organisaties met wie we samenwerken dat zij kansen bieden aan mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. In 2025 bouwen we hierop verder met een nieuw actieplan voor Maatschappelijk Verantwoord Opdrachtgeven en Inkopen (MVOI). Het streven is dat vanaf dit jaar alle

relevante aankopen duurzaam zijn en minimaal twee tot drie thema's uit het MVOI-beleid bevatten. Het huidige [MVI-Actieplan 2.0](#) dateert uit 2022.

Wat gaan we meten?

Op basis van het nieuwe MVOI-actieplan zullen nieuwe doelen en indicatoren worden opgesteld. Deze worden na vaststelling in de Begroting en Jaarstukken opgenomen.

c. Digitale transformatie

De hele samenleving wordt steeds digitaler: we regelen meer zaken online en gebruiken meer digitale apparaten dan vroeger. De gemeente wil graag dat de dienstverlening aansluit op deze maatschappelijke behoeften. Dit moet goed ondersteund worden door onze systemen. Nieuwe applicaties, het gebruik van data maar ook het beschermen van gegevens en privacy zijn steeds belangrijker. Door gebruik te maken van de nieuwe digitale mogelijkheden werken we beter en slimmer. Onze medewerkers weten hoe ze deze nieuwe middelen kunnen gebruiken: digitale vaardigheden zijn nodig in het werk. Uiteindelijk moet er een **balans** zijn **tussen nieuwe ontwikkelingen en de basis op orde** hebben en houden.

Om de digitale transformatie uit te voeren hebben we een stabiele infrastructuur nodig. We moeten aandacht blijven houden voor een stabiele en simpele ICT omgeving, zodat we een goede (digitale) dienstverlening kunnen blijven garanderen. Zowel aan de eigen organisatie als aan de stad.

Wat gaan we in 2025 doen om de basis op orde te houden?

- **Vervangen van systemen:** er zijn veel bestaande systemen die in 2025 vernieuwd of vervangen worden. Zo starten we bijvoorbeeld met de aanbesteding ons netwerk. We kijken of we met de huidige aanbieder door willen gaan of dat we een hele nieuwe aanbesteding starten. En het nieuwe financieel systeem wordt in 2025 geïmplementeerd.
- **Fysieke en digitale werkplek:** als mensen goed hun werk willen doen, dan moet hun werkplek dit wel ondersteunen. Dit kan gaan om de 'hardware', het beeldscherm, toetsenbord en computer. Maar ook de 'software', het systeem waarop je werkt. Beiden gaan we komend jaar (deels) vernieuwen, waarbij we meer verschillende apparaten willen aanbieden aan de organisatie. Zo bieden we sterkere laptops aan voor medewerkers die met ingewikkelde software werken.
- **Informatieveiligheid:** het is belangrijk dat onze systemen en gegevens goed beveiligd zijn en blijven. Het komende jaar zetten we stappen om onze beveiliging te versterken. In 2025 stellen we een nieuwe strategie op over veiligheid van informatie. Daarin staat hoe we ons beter beschermen tegen cyberaanvallen, zodat we ons houden aan landelijke wetgeving. We onderzoeken hoe we het beste de verschillende audits die we als gemeente moeten doen kunnen uitvoeren. Dit zijn controles die we op vaste tijden doen waarbij we meten of ons werk correct is.
- **Privacy:** daarnaast kijken we hoe we als organisatie omgaan met kunstmatige intelligentie. Een onderdeel hiervan zijn algoritmes. Een algoritme is een set van regels en instructies die een computer uitvoert. We maken in 2025 een lijst van deze algoritmes en geven daarbij aan hoe ze werken (motie M.24.0056.30).
- **Overheidsinformatie:** de Wet open overheid (Woo) zegt welke informatie van de gemeente openbaar is en hoe iemand die kan aanvragen. Het actief openbaar maken gebeurt in stappen. De eerste stap is in 2024 gezet. In 2025 gaan we verder met de volgende stappen om nog meer informatie openbaar te maken. Ook gaan we verder met het monitoren van het aantal Woo-verzoeken dat binnenkomt. Het aantal neemt namelijk toe en de vragen worden ingewikkelder. We nemen maatregelen zodat we sneller antwoord kunnen geven. En we gaan met mensen die een verzoek indienen in gesprek om te zien waarom ze de informatie opvragen. Zo bouwen we ook aan het vertrouwen dat mensen in de overheid hebben. Tot slot gaan we verder met de implementatie van de Wet elektronische publicaties (Wep), het Besluit digitaal toegankelijke overheid (Bdto) en de Wet modernisering elektronisch bestuurlijk verkeer (Wmebv). Deze wetten zorgen ervoor dat ons beleid online te vinden is, dat burgers – als zij dat willen – alles digitaal met de gemeente kunnen afhandelen en dat alle informatie ook voor mensen met een beperking toegankelijk is.

Wat gaan we in 2025 doen aan nieuwe ontwikkelingen?

- **Informatie makkelijk kunnen vinden:** we gaan zorgen dat onze informatie beter te vinden is, zowel binnen als buiten de organisatie. We willen dat alle inwoners van Leiden gebruik kunnen maken van onze websites en andere online diensten. Ook mensen met een beperking.
- **Datagedreven werken:** we werken verder aan ons dataplatform. Alle gegevens uit alle systemen die wij gebruiken komen dan samen in één centraal systeem: het dataplatform. Hierdoor kunnen we data te analyseren en voorspellingen doen. Dit helpt ons bij het maken van beleid.
- **Slimmer werken:** we gaan onderzoeken of er taken zijn die nu door mensen worden gedaan, maar die misschien ook door machines gedaan kunnen worden. Dat heet robotisering. Zo kunnen we herhalende processen makkelijker en sneller uit voeren. En het kan ook helpen om het werk van mensen die deze taken nu uitvoeren leuker te maken. Robotisering is een van de onderwerpen die we oppakken samen met de ondernemingsraad.

Wat gaan we meten?

In de jaarstukken rapporteren we op de onderstaande kengetallen:

- Aantal datalekken.
- Totale kosten informatiebeveiliging.
- Aantal IT beveiligingsincidenten en inbreuken.
- Aantal opgelegde boetes door de Autoriteit Persoonsgegevens, inclusief waarde van de boetes.

Ook zullen we informatie geven over:

- De privacyrisico's van een gegevensverwerking.
- De uitgevoerde beveiligingsmaatregelen in relatie tot de kaders in de BIO en/of NIS2.
- De voortgang van het Register van Verwerkingen en Algoritmeregister.

3. Organisatieontwikkeling

Niet alleen de bedrijfsvoering, maar de gehele organisatie ontwikkelt zich. In 2025 blijven we ons richten op onze belangrijkste waarden: wendbaarheid, slagvaardigheid, professionaliteit en samenwerken. We willen een inclusieve organisatie zijn waarin we als gelijken met elkaar samenwerken. Daarmee kunnen we met elkaar het wonen, werken en leven in Leiden elke dag een beetje beter maken.

We leren van wat we in de praktijk doen en we brengen de ontwikkeling van de organisatie dichtbij medewerkers en hun werk. Hierdoor krijgen onze waarden betekenis in het werk en voelen mensen zich verantwoordelijk. We doen dit door een inspirerend leiderschapstraject, managementtrainingen, leernetwerken, trainingen planmatig werken en praktijkondersteuning in Leidse opgaves. Ook beoordelen en leren we hoe we samenwerken aan die Leidse opgaves. We sturen aan op een sterke beweging van onderop naar boven waarin medewerkers bewuster bezig zijn met hoe zij hun werk doen. Hierdoor ligt de verantwoordelijkheid voor de organisatieontwikkeling breed in de organisatie. Medewerkers voelen dat zij hier zelf een bijdrage aan kunnen leveren.

4. Doelmatigheids- en doeltreffendheidsonderzoeken

In de Gemeentewet (artikel 213a) staat dat het college regelmatig de doelmatigheid en doeltreffendheid van hun eigen bestuur moet onderzoeken. Doelmatigheid gaat over onze werkprocessen: deze moeten zo slim mogelijk zijn ingericht. Doeltreffendheid gaat over onze doelen: deze willen we graag halen.

In de financiële verordening (artikel 37) staat dat het college in de paragraaf bedrijfsvoering van de programmabegroting een lijst zet van onderzoeken die zij willen uitvoeren. Voor 2025 zijn dat:

Programma	Onderwerp
1	Evaluatie Jongerenraad
3	Onderzoek Citymarketing in Leiden
4	Evaluatie Beleidsregels parkeernormen Leiden 2020
4	Evaluatie parkeerbeleid binnenstad
7	Evaluatie Conciërgeregeling
9	Clïëntervaringsonderzoek WMO voorzieningen

3.2.6 Verbonden partijen

Algemeen

Verbonden partijen zijn samenwerkingspartners van de gemeente waarin zij een bestuurlijk en een financieel belang heeft en waarin zij daardoor medeverantwoordelijkheid draagt ('mede-eigenaarschap'). Van een financieel belang is sprake indien Leiden risico loopt met de aan deze partij beschikbaar gestelde middelen of als Leiden aangesproken kan worden als de verbonden partij haar verplichtingen niet nakomt. Van bestuurlijk belang is sprake als Leiden zeggenschap heeft, hetzij uit hoofde van vertegenwoordiging in het bestuur, hetzij uit hoofde van stemrecht. Verbonden partijen kunnen zowel publiekrechtelijke (Gemeenschappelijke regelingen) als privaatrechtelijke (stichtingen, verenigingen, NV's en BV's) organisaties zijn. Vanwege de risico's die de gemeente in verband met dat mede-eigenaarschap loopt geldt voor deze partijen een bijzonder sturings- en beheersingssysteem (governance). Vanwege de gemeentelijke belangen in de verbonden partijen hebben deze een bijzondere status.

Het beleidskader Verbonden Partijen (RV 17.0101) bevat de gemeentelijke visie op de omgang met de verbonden partijen en de concrete maatregelen die worden genomen om de risico's van die aangegane medeverantwoordelijkheid te beheersen. De grondhouding voor het aangaan van publiekrechtelijke samenwerking in een verboden partij is positief, mits aan een aantal voorwaarden is voldaan. De grondhouding voor samenwerking met een privaatrechtelijke verbonden partij is 'nee, tenzij' er bijzondere redenen zijn voor de privaatrechtelijke samenwerkingsvorm. Op dit moment werken we aan een herziening van dit beleidskader.

In deze paragraaf wordt per verbonden partij weergegeven welk bestuurlijk en financieel belang de gemeente in een verbonden partij heeft, de "eigenaarsrol". Uit de toelichting bij de programma's blijkt welke bijdrage de verbonden partij aan de doelen geeft en welke kansen en risico's er zijn voor doelbereiking, de "opdrachtgeversrol". Ook geven we daar inzicht in de belangrijkste bestuurlijke mijlpalen voor uw raad, zodat u weet op welk moment u invloed kunt uitoefenen op deze gemeenschappelijke regeling. Als we bijvoorbeeld verwachten dat meerjaren beleidsplannen in 2022 aan uw raad voor zienswijze worden voorgelegd, zullen we dit in de toelichting bij het betreffende programma melden. Met deze toelichtingen voldoen we aan de verslaggevingsregels (BBV).

Via een hyperlink kunt u bij het gebruik van de website of een PDF eenvoudig tussen de paragraaf en programma's navigeren. Op deze wijze geven we invulling aan eerdere aanbevelingen van de rekenkamercommissie, maar voorkomen we dat de planning-en-controlstukken meer dubbelingen gaan bevatten.

Overzicht verbonden partijen

Het onderstaande overzicht bevat voor de gemeenschappelijke regelingen de geprognosticeerde cijfers 2024. Voor de overige verbonden partijen zijn de gegevens over het jaar 2022 opgenomen.

Totaal overzicht Leiden van de bijdragen aan verbonden partijen

Verbonden partij	Begroot 2024	Begroot 2025
Holland Rijnland	1.479	1.710
Service-organisatie Zorg Holland Rijnland (SOZ)	981	1.149
Belastingsamenwerking Gouwe-Rijnland	2.353	2.380
Veiligheidsregio Hollands Midden	12.005	13.538
Omgevingsdienst West-Holland	3.462	3.849
Hecht (voorheen RDOG)	8.214	8.712
Coöperatieve Zakelijke Post Nederland UA	n.n.b.	31

Bedragen x € 1.000

Gemeenschappelijke regelingen

Bij de gemeenschappelijke regelingen zijn de deelnemende overheden onbeperkt aansprakelijk voor eventuele tekorten. Daarom is hier sprake van het zwaarste toezichtsregime waarbij bestuurders deelnemen aan het bestuur en de Leidse gemeenteraad ook een zienswijze geeft op de begroting.

Prog. 1	Holland Rijnland		
Vestigingsplaats	Leiden	Wettelijk verplicht	Nee
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling	Overgedragen bevoegdheden	Nee

Raads- of collegeregeling	Raad	Portefeuillehouder	Van der Velden en Van Delft zijn lid van het DB. Van der Velden is voorzitter en Van Delft is portefeuillehouder Duurzaamheid, Energie en Groen.
Doelstelling / publiek belang	Holland Rijnland is een samenwerking van en voor dertien gemeenten in het hart van de Randstad. Deze gemeenten werken vanuit een gezamenlijke strategische visie op de verdere ontwikkeling van de regio om de kwaliteit van wonen, werken, ondernemen en recreëren van burgers, bedrijven en instellingen in het gebied te bevorderen.		
Aard van samenwerking	Regionale afstemming van de beleidsuitvoering op onderdelen		
Lokale beleidsruimte	Volledig, er zijn geen beleidsbevoegdheden overgedragen		
Zeggenschap / bestuurlijk belang	Vertegenwoordigers in het bestuur van de Gemeenschappelijke regeling. Het Algemeen Bestuur bestaat uit 33 leden waarvan 4 leden afkomstig uit de gemeente Leiden. Het Dagelijks Bestuur bestaat uit 2 leden waarvan 2 leden afkomstig uit de gemeente Leiden.		
Samenwerkingspartners	13 gemeenten waaronder Alphen aan den Rijn, Hillegom, Kaag en Braassem, Leiden etc.		
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.		
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Kerncijfers begroting	Bedragen * 1.000 Eigen vermogen Vreemd vermogen Resultaat	1-1-2025 1.499 34.844	31-12-2025 1.469 34.844 0
Overige informatie / website	https://hollandrijnland.nl		
Voor opdrachtgeversrol, zie toelichting programma 1 Bestuur en Dienstverlening, beleidsterrein A Bestuur			

Prog. 1	Belastingsamenwerking Gouwe-Rijnland		
Vestigingsplaats	Leiden	Wettelijk verplicht	Nee
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling	Overgedragen bevoegdheden	Ja
Raads- of collegeregeling	Raad	Portefeuillehouder	Dirkse
Doelstelling / publiek belang	De Belastingamenwerking Gouwe-Rijnland (BSGR) is een samenwerkingsverband op het gebied van belastingen. De BSGR voert namens de deelnemers de heffing en invordering van lokale belastingen uit. Ook bepaalt de BSGR de hoogte van de WOZ-waarde voor alle onroerende zaken in deze gemeenten.		
Aard van samenwerking	Gezamenlijke uitvoering van heffing en inning.		
Lokale beleidsruimte	De gemeente Leiden bepaalt zelf de tarieven en het beleid rondom kwijschelding etc.		
Zeggenschap / bestuurlijk belang	Vertegenwoordigers in het bestuur van de gemeenschappelijke regeling. Het Algemeen Bestuur bestaat uit 12 leden waarvan 1 lid afkomstig van de gemeente Leiden. Het Dagelijks Bestuur bestaat uit 4 leden waarvan geen bestuursleden afkomstig van de gemeente Leiden.		
Samenwerkingspartners	Hoogheemraadschap van Rijnland en de gemeenten Bodegraven-Reeuwijk, Gouda, Katwijk, Leiden, Leiderdorp, Oegstgeest, Velsen, Voorschoten, Waddinxveen, Wassenaar en Zoeterwoude.		
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.		
Risico's / weerstandsvermogen	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Kerncijfers begroting	Bedragen * 1.000 Eigen vermogen Vreemd vermogen Resultaat	1-1-2025 846 11.748	31-12-2025 846 12.199 0
Overige informatie / website	www.bsgr.nl		
Voor opdrachtgeversrol, zie programma 1 Bestuur en dienstverlening, beleidsterrein B Dienstverlening			

Prog. 2	Veiligheidsregio Hollands Midden		
Vestigingsplaats	Leiden	Wettelijk verplicht	Ja
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling	Overgedragen bevoegdheden	Nee
Raads- of collegeregeling	Raad	Portefeuillehouder	Van der Velden
Doelstelling / publiek belang	In de Veiligheidsregio Hollands Midden werken hulpverleningsdiensten en gemeenten samen aan de veiligheid. Ze bereiden zich voor op rampen en ernstige ongelukken. Daarnaast nemen ze maatregelen om toenemende risico's beter te beheersen.		
Aard van samenwerking	Uitvoeren van en adviseren over rampen- en crisisbestrijding en -preventie.		

Lokale beleidsruimte	Beperkt. De gemeenten hebben de wettelijke plicht om doelen voor brandweezorg vast te stellen, maar het grootste deel van de beleidsruimte ligt bij het AB van de Veiligheidsregio.		
Zeggenschap / bestuurlijk belang	De achttien burgemeesters uit de regio Hollands Midden vormen samen het Algemeen Bestuur van Veiligheidsregio Hollands Midden. Peter van der Velde, waarnemend burgemeester in Leiden, is 1e plaatsvervangend voorzitter van het Algemeen Bestuur (AB) van VRHM. Het Dagelijks Bestuur van VRHM bestaat uit een vertegenwoordiging van het Algemeen Bestuur, aangevuld met de 1e plaatsvervangend voorzitter van de veiligheidsregio. Het Dagelijks Bestuur is verantwoordelijk voor de uitvoering en verdere uitwerking van strategische beslissingen die worden genomen door het Algemeen Bestuur.		
Samenwerkingspartners	Alphen aan den Rijn, Bodegraven-Reeuwijk, Gouda, Hillegom, Kaag en Braassem, Katwijk, Krimpenerwaard, Leiden, Leiderdorp, Lisse, Nieuwkoop, Noordwijk, Oegstgeest, Teylingen, Voorschoten, Waddinxveen, Zoeterwoude, Zuidplas.		
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten. Leiden heeft op basis van de uitkering uit het Gemeentefonds voor crisisbeheersing en rampenbestrijding hierin een aandeel van ongeveer 20%.		
Risico's / weerstandsvermogen	<p>De veiligheidsregio heeft een inventarisatie van de risico's gemaakt. De drie belangrijkste risico's zijn:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Toekomstige vakbekwaamheid: de huidige structurele middelen zijn onvoldoende om nu en in de toekomst te kunnen voorzien in voldoende en opgeleide brandweermensen, ook gelet op nieuwe incident- en crisistypen. 2. Huisvesting: Ook de komende jaren staat de nieuwbouw en verbouwing van een aantal kazernes gepland. Op basis van eerdere ervaringen is duidelijk dat nieuwbouw en verbouwing leiden tot forse structurele meerkosten kan leiden voor de veiligheidsregio. 3. Besturing en bedrijfsvoering op orde: De stap naar een toekomstgerichte en wendbare organisatie kan de VRHM alleen realiseren als de bedrijfsvoering, werkwijzen en organisatiestructuur en bijbehorende cultuur dit optimaal faciliteren. <p>De Veiligheidsregio heeft in een specifieke paragraaf van de meerjarenbegroting berekend hoe hoog het weerstandsvermogen moet zijn. Het weerstandsvermogen (artikel 11 BBV) is de relatie tussen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. De weerstandscapaciteit, zijnde de middelen en mogelijkheden waarover VRHM beschikt of kan beschikken om niet begrote kosten te dekken. 2. Alle risico's waarvoor geen maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie. De beschikbare weerstandscapaciteit van VRHM bestaat uit het geheel aan middelen dat de organisatie daadwerkelijk beschikbaar heeft om de risico's in financiële zin incidenteel af te dekken. Deze bestaat primair uit de algemene reserve. In 2025, na de transitie van de GHOR bedraagt de algemene reserve € 1.220.000. <p>Om te bepalen of de beschikbare weerstandscapaciteit toereikend is, dient de relatie te worden gelegd tussen de beschikbare weerstandscapaciteit enerzijds, en anderzijds de financieel gekwantificeerde risico's en de daarvoor benodigde weerstandscapaciteit. De beschikbare weerstandscapaciteit kan worden afgezet tegen de benodigde weerstandscapaciteit die uit de risicosimulatie voortvloeit. De uitkomst van die berekening vormt het weerstandsvermogen.</p> <p>Huidige weerstandsvermogen = Beschikbare weerstandscapaciteit = € 1.220.000 gedeeld door Benodigde weerstandscapaciteit = € 1.220.000 = 1. Een weerstandsvermogen van 1 tot 1,5 geldt als voldoende om alle risico's af te dekken.</p>		
Kerncijfers Begroting	Bedragen * 1.000	1-1-2025	31-12-2025
	Eigen vermogen	5.869	5.814
	Vreemd vermogen	88.174	87.352
	Resultaat		
	Opmerking: Met ingang van 2025 is de GHOR onderdeel van de begroting van de Veiligheidsregio waardoor het eigen en vreemd vermogen hoger uitkomen. Tot en met 2024 was de GHOR onderdeel van Hecht.		
Overige informatie / website	www.vrhm.nl		
Voor opdrachtgeversrol, zie programma 2 Veiligheid, beleidsterrein A Veiligheid			

Prog. 5	Omgevingsdienst West-Holland		
Vestigingsplaats	Leiden	Wettelijk verplicht	Ja
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling	Overgedragen bevoegdheden	Ja
Raads- of collegeregeling	Raad	Portefeuillehouder	North
Doelstelling / publiek belang	Uitvoering van de wettelijke taken zoals de vergunningverlening en handhaving van de Wet milieubeheer en de Wet bodembescherming (m.n. bouwstoffenbesluit), en advisering van de deelnemende gemeenten en de provincie Zuid-Holland bij de uitvoering van hun taken, zoals ruimtelijke planvorming en verkeersbeleid.		
Aard van samenwerking	Uitvoering van de wettelijke milieutaken en advisering van de deelnemende gemeenten en de provincie bij de uitvoering van hun milieutaken.		
Lokale beleidsruimte	Voor geluid, luchtkwaliteit, bodem en externe veiligheid voert de Omgevingsdienst het beleid uit voor de gemeente Leiden. Voor een beleidswijziging is evenwel een Leids college- of raadsbesluit nodig.		
Zeggenschap / bestuurlijk belang	Vertegenwoordigers in het bestuur van de Gemeenschappelijke regeling. De stemverhouding wordt jaarlijks vastgesteld door het algemeen bestuur en is afhankelijk van de gemeente bijdrage in versus totale begroting. Het dagelijks bestuur bestaat uit 5 leden waarvan 1 bestuurslid afkomstig uit de gemeente Leiden. Het algemeen bestuur bestaat uit 26 leden waarvan 2 bestuursleden afkomstig uit de gemeenten Leiden.		

Samenwerkingspartners	De ODWH werkt voor de gemeenten Hillegom, Kaag en Braassem, Katwijk, Leiden, Leiderdorp, Lisse, Nieuwkoop, Noordwijk, Oegstgeest, Teylingen, Voorschoten, Zoeterwoude en de provincie Zuid-Holland. Daarnaast voert de Omgevingsdienst de regionale milieutaken uit voor de regio Holland Rijnland.		
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.		
Risico's / weerstandsvermogen	Op dit moment heeft de Omgevingsdienst West-Holland onvoldoende eigen reserves om eventuele risico's of tegenvallers op te vangen. Op het moment dat deze optreden, kan een aanvullende bijdrage van de deelnemers gevraagd worden.		
Kerncijfers begroting	Bedragen * 1.000	1-1-2025	31-12-2025
	Eigen vermogen	380	2.206
	Vreemd vermogen	11.782	14.392
	Resultaat		0
Overige informatie / website	www.odwh.nl		
Voor opdrachtgeversrol, zie programma 5 Omgevingskwaliteit, beleidsterrein D Duurzaamheid			

Prog. 7	Service-organisatie Zorg Holland Rijnland (SOZ)		
Vestigingsplaats	Leiden	Wettelijk verplicht	Ja
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling	Overgedragen bevoegdheden	Ja
Raads- of collegeregeling	Raad	Portefeuillehouder	Jermoumi
Doelstelling / publiek belang	De regeling behartigt de belangen van de gemeenten op het terrein van uitvoering van gemeentelijke contractering in het kader van de Jeugdwet: (a) Regionale jeugdhulp in het gedwongen kader (b) Gespecialiseerde jeugdhulp.		
Aard van samenwerking	Belangenbehartiging van de gemeenten op het terrein van de uitvoering van de gemeentelijke contractering in het kader van de Jeugdwet.		
Lokale beleidsruimte	Volledig, er zijn geen beleidsbevoegdheden overgedragen.		
Zeggenschap / bestuurlijk belang	Het bestuur bestaat uit zoveel leden als er deelnemende gemeenten zijn. De portefeuillehouder Jeugd is lid van het bestuur.		
Samenwerkingspartners	De 13 gemeenten uit Holland Rijnland.		
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.		
Risico's	Risico's zijn opgenomen in de begroting van de SOZ zelf en hebben vooral betrekking op continuïteit van de dienstverlening, efficiency/kosten en misbruik van regelingen.		
Kerncijfers begroting	Bedragen * 1.000	1-1-2025	31-12-2025
	Eigen vermogen	163	163
	Vreemd vermogen	0	0
	Resultaat		0
Overige informatie / website	www.serviceorganisatiezorghollandrijnland.nl		
Voor opdrachtgeversrol, zie toelichting programma 7 Jeugd en onderwijs, beleidsterrein 7A Jeugd			

Prog. 9	Hecht (voorheen RDOG)		
Vestigingsplaats	Leiden	Wettelijk verplicht	Ja
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling	Overgedragen bevoegdheden	Ja
Raads- of collegeregeling	Raad	Portefeuillehouder	Spijker
Doelstelling / publiek belang	Hecht bewaakt, beschermt en bevordert de gezondheid en het welbevinden van de burgers in de regio Hollands Midden in zowel reguliere als crisisomstandigheden.		
Aard van samenwerking	Gemeenschappelijke regeling met in totaal 18 gemeenten.		
Lokale beleidsruimte	Binnen de begrotingscyclus van Hecht wordt de gemeenteraad gevraagd een zienswijze in te dienen. Daarnaast wordt de gemeenteraad indien er veranderingen in begroting of gemeenschappelijke regeling gedaan worden ook gevraagd om een zienswijze in te dienen.		
Zeggenschap / bestuurlijk belang	Vertegenwoordigers in het bestuur van de Gemeenschappelijke regeling. Het Algemeen Bestuur bestaat uit 18 leden van de 18 gemeenten in de regio Hollands Midden waarvan 1 lid afkomstig van de gemeente Leiden. Het Dagelijks Bestuur bestaat uit 7 leden waarvan 1 lid afkomstig van de gemeente Leiden.		
Samenwerkingspartners	Alphen aan den Rijn, Bodegraven-Reeuwijk, Gouda, Hillegom, Kaag en Braassem, Katwijk, Krimpenerwaard, Leiderdorp, Lisse, Nieuwkoop, Noordwijk, Oegstgeest, Teylingen, Voorschoten, Waddinxveen, Zoeterwoude en Zuidplas.		
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.		
Risico's / weerstandsvermogen	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		

Prog. 9	Hecht (voorheen RDOG)		
Kerncijfers begroting	Bedragen * 1.000 Eigen vermogen Vreemd vermogen Resultaat	1-1-2025 224 40.982	31-12-2025 -285 41.791 0
Overige informatie / website	www.wijzijnhecht.nl		
Voor opdrachtgeversrol, zie programma 9 Maatschappelijke ondersteuning , beleidsterrein B Preventie			

Vennootschappen

Van de vennootschappen vallen de verbonden partijen Innovation Quarter, Uniq en Alliander binnen het zwaarste toezichtsregiem 'E'. Hier nemen portefeuillehouders of ambtenaren deel aan de jaarlijkse Algemene vergadering van aandeelhouders en de ALV en vindt actieve participatie plaats in besluitvorming over bijvoorbeeld beleidsstrategie en begrotingen (bijvoorbeeld via 'Raad van Participanten' bij Innovation Quarter). Bij Dunea en de BNG beperkt de gemeentelijke betrokkenheid zich tot het jaarlijks kennis nemen van de jaarrekening en het zo nodig bezoeken van de aandeelhoudersvergadering.

Prog. 3	Innovation Quarter		
Vestigingsplaats	Den Haag		
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap met beperkte aansprakelijkheid		
Doelstelling/Publiek Belang	De vennootschap heeft ten doel het stimuleren van de economische ontwikkeling in de regio Zuid-Holland en hiermee het versterken van de positie en de internationale concurrentiekracht van Zuid-Holland (ZH) en Nederland door o.a. : - het positioneren en profileren van de regio ZH en het uitvoeren van marktstrategieën; - het bevorderen van het vestigingsklimaat in de regio ZH door het op enigerlei wijze deelnemen in, financieren, besturen, toezicht houden op, advisering en begeleiden van ondernemingen; - het stimuleren en faciliteren van innovatie en het verbinden van partijen voor economische structuurversterking; - het structureren en organiseren van toegang tot financiering voor startende en snel groeiende ondernemingen die zich bezig houden met technologische innovatie		
Bestuurlijk belang	Gemeente Leiden (2,94% aandelen) is samen met diverse andere gemeenten (Rotterdam (8,5%), Den Haag / Stichting HEID (4,9%), Delft (2,6%), Dordrecht en Westland (ieder 0,7%), de provincie Zuid-Holland (31,5%), Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (45,1%) en enkele universiteiten en ziekenhuizen (Universiteit Leiden, TU Delft, Erasmus MC en LUMC (ieder 0,7%) aandeelhouder van deze BV.		
Jaarlijkse bijdrage	Naast het gestorte aandelenkapitaal geeft de gemeente Leiden een aanvullende financiële exploitatiebijdrage van € 200.000 voor de bijdrage aan de economische structuur van Leiden en de regio Zuid Holland.		
Financieel belang	De Gemeente Leiden is in het bezit van 3.700.000 aandelen op naam à € 1,00.		
Kerncijfers jaarrekening	Bedragen * € 1.000 Eigen vermogen Vreemd Vermogen Resultaat	1-1-2023 95.264 21.278	31-12-2023 117.452 20.332 6.396
Risico's	Leiden loopt als aandeelhouder risico over het ingebrachte kapitaal. Het is mogelijk dat investeringen die IQ doet in startups en snelgroeiende ondernemers niet terug kunnen worden betaald. De strenge selectieprocedures en strakke begeleiding van Innovation Quarter zijn er zo op gericht dit zoveel mogelijk te voorkomen en ervoor te zorgen dat de investeringen juist renderen en banen opleveren. Als dit toch niet lukt, neemt het vermogen van Innovation Quarter af en moet de gemeente bij de Jaarrekening ook een deel van de waarde van de Leidse deelneming afwaarderen. Voor dit risico wordt een verliesvoorziening gevormd ter hoogte van € 690.000. Naar verwachting is dit voldoende om de gemaakte (en toekomstige) aanloopverliezen op te vangen.		
Overige informatie	www.innovationquarter.nl Voor de opdrachtgeversrol, zie het overzicht 3b2.1 stimuleren en acquisitie van kennisintensieve bedrijvigheid en netwerken.		

Prog. 3	Uniq BV		
Vestigingsplaats	Den Haag		
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap met beperkte aansprakelijkheid		
Doelstelling/Publiek Belang	Economische structuurversterking in Zuid Holland via het verstrekken van financieringen aan startende bedrijven en of innovatieve vernieuwingen in bestaande bedrijven.		

Prog. 3	Uniiq BV		
Bestuurlijk belang	<p>UNIIQ is medio 2016 is opgericht door een consortium van InnovationQuarter en de Technische Universiteit Delft, de Universiteit Leiden en het Erasmus Medisch Centrum.</p> <p>UNIIQ heeft zeven aandeelhouders: Regionale Ontwikkelingsmaatschappij InnovationQuarter, Libertas Ergo Holding (Universiteit Leiden), stichting Techno-Inputs (TU Delft), Erasmus MC Holding (ieder 20.000 aandelen), gemeente Leiden (1 mln. aandelen), stichting Holdingfonds Economische Investeringen Den Haag (HEID) (2 mln. aandelen) en Erasmus Enterprices (1 aandeel).</p> <p>De financiering van UNIIQ wordt opgebracht door een bredere groep: Provincie Zuid-Holland € 10 mln. (EFRO + eigen middelen + Rijkscofinanciering), Stichting HEID € 2 mln. (Rijkscofinanciering) en Rotterdam € 3 mln. (EFRO).</p>		
Jaarlijkse bijdrage	Er zijn geen jaarlijkse kosten aan deelname verbonden.		
Financieel belang	Gemeente Leiden heeft voor € 1 miljoen aan aandelenkapitaal in Uniiq ingebracht. In 2025 wordt een aanvullend € 850.000 aandelenkapitaal ingebracht .		
Kerncijfers jaarrekening	Bedragen * € 1.000	1-1-2023	31-12-2023
	Eigen vermogen	1.914	1.025
	Vreemd Vermogen	8.392	12.566
	Resultaat		-889
Risico's	Uniiq BV investeert in de vroege productontwikkeling van startups. Omdat dit een zeer risicovolle fase is, heeft de gemeente Leiden op voorhand een verliesvoorziening getroffen voor de helft van het ingebrachte aandelenkapitaal (€ 500.000). In 2025 wordt een aanvullende verliesvoorziening van € 850.000 getroffen in verband met de vergroting van het aandelenkapitaal		
Overige informatie	www.innovationquarter.nl / www.uniiq.nl Voor de opdrachtgeversrol, zie het overzicht 3b2.1 stimuleren en acquisitie van kennisintensieve bedrijvigheid en netwerken.		

Prog. 10	DZB Partycatering BV		
Vestigingsplaats	Leiden		
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap		
Doelstelling/Publiek Belang	De BV had ten doel om cateringactiviteiten uit te voeren in nauwe samenwerking met DZB. Deze cateringactiviteiten zijn gestopt. De BV kan daarom binnenkort worden opgeheven.		
Bestuurlijk belang	Gemeente Leiden is voor 100% aandeelhouder. Het bestuur bestaat uit 1 lid afkomstig van de gemeente Leiden.		
Jaarlijkse bijdrage	Er zijn geen jaarlijkse kosten aan deelname verbonden.		
Financieel belang	Aandelenkapitaal ad € 18.000. De aandeelhouder is niet aansprakelijk voor eventuele verliezen van de BV.		
Kerncijfers jaarrekening	Bedragen * € 1.000	1-1-2023	31-12-2023
	Eigen vermogen	146	145
	Vreemd Vermogen	0	0
	Resultaat		-1
			(concept)
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Overige informatie	www.dzb.nl		

Prog. 11	Alliander		
Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap		
Doelstelling/Publiek Belang	Via energienetwerken zorgt Alliander voor de distributie van gas en elektriciteit in een groot deel van Nederland. Alliander brengt een open en duurzame energiemarkt dichterbij.		
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder. De raad van bestuur bestaat uit 3 leden waarvan geen bestuursleden afkomstig uit de gemeente Leiden.		
Jaarlijkse bijdrage	Er zijn geen jaarlijkse kosten aan deelname verbonden.		
Financieel belang	Jaarlijks keert Alliander 45% van het resultaat uit in dividend aan de aandeelhouders. Als aandeelhouder is de gemeente niet aansprakelijk voor eventuele verliezen van de NV.		
Kerncijfers jaarrekening	Bedragen * € 1.000	1-1-2023	31-12-2023
	Eigen vermogen	4.570.000	4.749.000
	Vreemd Vermogen	6.122.000	6.897.000
	Resultaat		267.000
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Overige informatie	www.alliander.com		

Prog. 11	Dunea		
Vestigingsplaats	Zoetermeer		
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap		
Doelstelling/Publiek Belang	Dunea produceert en levert aan circa 1,2 miljoen klanten lekker en betrouwbaar drinkwater in het westelijk deel van Zuid-Holland.		
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder. Het bestuur bestaat uit 1 lid dat niet afkomstig is uit de gemeente Leiden.		
Jaarlijkse bijdrage	Er zijn geen jaarlijkse kosten aan deelname verbonden		
Financieel belang	De gemeente heeft 377.188 aandelen tegen een nominale waarde van € 5. Als aandeelhouder is de gemeente niet aansprakelijk voor eventuele verliezen van de NV. Dunea keert geen dividend uit.		
Kerncijfers jaarrekening	Bedragen * € 1.000	1-1-2023	31-12-2023
	Eigen vermogen	251.601	258.451
	Vreemd Vermogen	371.196	386.928
	Resultaat		6.850
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Overige informatie	www.dunea.nl		

Prog. 11	NV Bank Nederlandse Gemeenten		
Vestigingsplaats	Den Haag		
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap		
Doelstelling/Publiek Belang	BNG Bank is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. De bank draagt duurzaam bij aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger.		
Bestuurlijk belang	De raad van bestuur en de directie bestaan beiden uit 3 leden waarvan geen leden afkomstig uit de gemeenten. De gemeenten zijn aandeelhouders, de gemeente Leiden is voor 0,62% aandeelhouder. De gemeente Leiden heeft 347.646 aandelen (€ 441.510,42) in de BNG. Jaarlijks wordt dividend verstrekt over de in het bezit zijnde aandelen. De BNG is een NV. De aandeelhouders zijn niet aansprakelijk voor eventuele tekorten bij de BNG.		
Jaarlijkse bijdrage	Er zijn geen jaarlijkse kosten aan deelname verbonden.		
Financieel belang	Jaarlijks wordt dividend verstrekt over de in het bezit zijnde aandelen. De BNG is een NV. De aandeelhouders zijn niet aansprakelijk voor eventuele tekorten bij de BNG.		
Kerncijfers jaarrekening	Bedragen * € 1.000	1-1-2023	31-12-2023
	Eigen vermogen	4.615.000	4.721.000
	Vreemd Vermogen	107.459.000	110.819.000
	Resultaat		254.000
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Overige informatie	www.bng.nl		

Stichtingen en verenigingen

De onderstaande stichtingen en verenigingen vallen onder het lichtste toezichtsregiem: jaarlijks neemt het college kennis van de Jaarrekening van deze partijen. Verdere sturing vindt eventueel plaats vanuit de opdrachtgeversrol.

Prog. 3	Coöperatief Leids Startersfonds		
Vestigingsplaats	Leiden		
Rechtsvorm	Coöperatieve vereniging		
Doelstelling/Publiek Belang	Een aantal vooraanstaande Leidse ondernemers heeft in december 2014 het Coöperatief Leids Startersfonds opgericht. Deze coöperatie heeft als doel het bestrijden van winkelleegstand en het bevorderen van (jong) ondernemerschap.		
Bestuurlijk belang	Gemeente Leiden neemt deel in het coöperatief Startersfonds als B-lid, dat wil zeggen als mede-geldschieter van de Coöperatie. In de Algemene Vergadering heeft een B-lid vijfentwintig (25) stemmen.		
Jaarlijkse bijdrage	Er zijn geen jaarlijkse kosten aan deelname verbonden.		
Financieel belang	Gemeente Leiden neemt deel in de Coöperatie met een eenmalige kapitaalsinbreng van bij de start van € 100.000, welke in 2019, 2021 en 2023 op verzoek van de stichting is verlaagd, waardoor kapitaalsinbreng nu nog € 10.000 is.		

Prog. 3	Coöperatief Leids Startersfonds		
Kerncijfers Jaarrekening	Bedragen * € 1.000	1-1-2023	31-12-2023
	Eigen vermogen	86	22
	Vreemd Vermogen	23	8
	Resultaat		1 (concept)
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Overige informatie	www.leidsstartersfonds.nl Voor de opdrachtgeversrol; zie beleidsterrein 3B faciliteren en stimuleren van ondernemers.		

Prog. 6	Stichting universitaire woonwijk Boerhaave		
Vestigingsplaats	Leiden		
Rechtsvorm	Stichting		
Doelstelling/Publiek Belang	Het bevorderen van de huisvesting voor Promovendi die verbonden zijn aan de Universiteit Leiden en LUMC. Dit doet de stichting door het bouwen en verhuren van daartoe geschikte wooneenheden. Het college (BW23.0030) heeft het meest recente bouwproject in de Mariënpoolstraat aangewezen als een Dienst van Algemeen Economisch Belang (DAEB).		
Bestuurlijk belang	Het bestuur bestaat uit 5 Leden waarvan 2 op bindende voordracht van de gemeente Leiden.		
Jaarlijkse bijdrage	Er zijn geen jaarlijkse kosten aan deelname verbonden.		
Financieel belang	Begin 2023 stond gemeente Leiden borg richting geldverstrekkers voor een restantlening van € 37,2 miljoen. Het college heeft na een zienswijzeprocedure bij de raad begin 2023 besloten aanvullend garant te staan voor een lening van afgerond € 10 miljoen voor het realiseren van 51 woningen aan de Mariënpoolstraat. Het totale financiële belang is daarmee € 47,2 miljoen. Hiertegenover staan zekerheden in de vorm van hypotheekrecht op het vastgoed van de stichting.		
Kerncijfers jaarrekening	Bedragen * € 1.000	1-1-2023	31-12-2023
	Eigen vermogen	8.016	8.965
	Vreemd Vermogen	38.131	42.663
	Resultaat		949
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden. Eventuele waardedaling van het onroerend goed is vanwege de 'overwaarde' van de onderliggende zekerheden ten opzichte van de gegarandeerde (restant)leensom een beperkt risico.		
Overige informatie	Geen		

Prog. 6	Stichting stimuleringsfonds Volkshuisvesting Nederlandse gemeenten		
Vestigingsplaats	Hoevelaken		
Rechtsvorm	Stichting zonder winstoogmerk		
Doelstelling/Publiek Belang	Het stimuleren van kwaliteitsverbetering in de volkshuisvesting door het verstrekken van laagrentende leningen via het SVN aan door de gemeente Leiden aangewezen instellingen.		
Bestuurlijk belang	Vertegenwoordigers bestuur. Het bestuur wordt door de deelnemende gemeenten benoemd en bestaat uit 5 leden, de directie bestaat uit 2 leden. Geen van de bestuursleden zijn afkomstig van de gemeente Leiden.		
Jaarlijkse bijdrage	Er zijn geen jaarlijkse kosten aan deelname verbonden.		
Financieel belang	Leiden heeft afgerond € 3,9 miljoen op de Gemeentelijke rekening in dit fonds gestort. Via de SVN is het mogelijk een lening aan te vragen voor diverse initiatieven die bijdragen aan een beter woon- en leefklimaat in Leiden. Leiden beslist zelf aan wie de leningen via de SVN worden verstrekt.		
Kerncijfers jaarrekening	Bedragen * € 1.000	1-1-2023	31-12-2023
	Eigen vermogen	62.868	n.n.b.
	Vreemd Vermogen	1.702.986	n.n.b.
	Resultaat		n.n.b.
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Overige informatie	www.svn.nl		

Prog. 10	Coöperatieve Zakelijke Post Nederland UA		
Vestigingsplaats	Alkmaar		
Rechtsvorm	Coöperatieve vereniging		
Doelstelling/Publiek Belang	Kennissuitwisseling ter ondersteuning van de exploitatie van post activiteiten door DZB.		
Bestuurlijk belang	Door haar lidmaatschap kan de gemeente haar stem uitbrengen tijdens de ledenvergadering van de coöperatie. Het bestuur bestaat uit 3 leden waarvan geen bestuursleden afkomstig van de gemeente Leiden.		

Prog. 10	Coöperatieve Zakelijke Post Nederland UA		
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijks betaalt de gemeente een contributie.		
Financieel belang	De gemeente heeft een belang van 4% in de vorm van inleggeld ad € 20.000. Jaarlijks betaalt de gemeente daarnaast een contributie.		
Kerncijfers jaarrekening	Bedragen * € 1.000	1-1-2023	31-12-2023
	Eigen vermogen	224	n.n.b.
	Vreemd Vermogen	15.	n.n.b.
	Resultaat		n.n.b.
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Overige informatie	www.businesspost.nu		

Prog. 10	Stichting Participatiewerk Regio Leiden		
Vestigingsplaats	Leiden		
Rechtsvorm	Stichting		
Doelstelling/Publiek Belang	Deze stichting is opgericht zodat medewerkers die aangewezen zijn op a) Beschut Werk b) werk in DZB-Diensten of c) gedetacheerd zijn bij reguliere bedrijven voor maximaal 23 maanden door middel van een eigen arbeidsvoorwaardenpakket aan het werk kunnen zonder ambtenaar te worden.		
Bestuurlijk belang	Het bestuur bestaat uit 1 lid afkomstig van de gemeente Leiden.		
Jaarlijkse bijdrage	Er zijn geen jaarlijkse kosten aan deelname verbonden.		
Financieel belang	Omdat de Stichting een niet commerciële organisatie is, hoeft er géén stichtingskapitaal gestort te worden, het financieel belang voor gemeente Leiden is nihil.		
Kerncijfers jaarrekening	Bedragen * € 1.000	1-1-2023	31-12-2023
	Eigen vermogen	0	0
	Vreemd Vermogen	70	323
	Resultaat		0
			(concept)
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Overige informatie	www.dzb.nl		

3.2.7 Grondbeleid

Het Besluit Begroting en Verantwoording verplicht gemeenten om in de begroting en jaarrekening een paragraaf over het grondbeleid op te nemen (artikel 9 lid 2). In artikel 16 van het BBV is bepaald waaruit de paragraaf grondbeleid ten minste dient te bestaan. Kortgezegd geeft de gemeenteraad in deze paragraaf aan wat het te voeren grondbeleid het komende jaar zal zijn om de ruimtelijke doelstellingen/opgaven te realiseren. In de paragraaf Grondbeleid van de eerstvolgende jaarrekening wordt vervolgens gerapporteerd wat er is gerealiseerd en hoe dit zich verhoudt tot de voornemens uit de begroting.

Een aanduiding van de wijze waarop de gemeente het grondbeleid uitvoert

Het grondbeleid van de gemeente Leiden is weergegeven in de nota grondbeleid Leiden 2015 – Ruimte voor Kansen – Kansen voor Ruimte. In 2021 is het grondbeleid overeenkomstig de bedoeling van de Omgevingswet geïntegreerd in de Omgevingsvisie, welke in het tweede halfjaar van 2021 door de raad is vastgesteld. De hierin opnieuw verwoorde keuze ten aanzien van het grondbeleid komt in hoofdlijnen overeen met de keuzes uit 2015: Om te zorgen dat er aan de ruimtelijke ambities en doelstellingen van de gemeente gewerkt wordt kiest Leiden voor een situationeel grondbeleid: per locatie en situatie maken we een afweging wat de beste aanpak is. Bepalende factoren in de keuze voor het grondbeleid zijn beschikbare middelen; de (organisatorische) capaciteit; risico's en meer in het algemeen de vraag of de specifieke ambitie en/of doelstelling ook door de markt opgepakt zal worden. De uiteindelijke keuze voor het grondbeleid verschilt per situatie en locatie en wordt afgewogen voorgelegd aan de raad.

Een visie op het grondbeleid in relatie tot de doelstellingen van de programma's die zijn opgenomen in de begroting

De begroting 2025 is de derde begroting van het beleidsakkoord 2022 – 2026: 'Samen leven in Leiden'. Het slim inzetten van het grondbeleidsinstrumentarium kan met name een bijdrage leveren aan de ambities beschreven in paragraaf 3.1 van het beleidsakkoord: Volkshuisvesting en duurzame woningbouw. Deze ambities komen grotendeels terug in de doelstellingen van programma 6: Stedelijke ontwikkeling. De Leidse bouwambitie van 8.800 woningen vanaf 2021 tot 2030 staan grotendeels in huidige bouwplannen. In deze huidige bouwplannen is veelal een keuze gemaakt voor de gemeentelijke rol en de inzet van het grondbeleidsinstrumentarium. Voor het overige deel is het belangrijk om in te schatten of de markt de benodigde nieuwe bouwplannen snel genoeg gaat oppakken. Indien nodig kan op gebieds-, project- en op plotniveau gekozen worden voor een actieve gemeentelijke rol.

De ambities vanuit het beleidsakkoord (zoals 35% sociale woningbouw) hebben financiële consequenties. Om deze reden is het goed om vanuit het situationele grondbeleid na te denken hoe om te gaan met nieuwe onrendabele toppen op gebiedsontwikkelingen.

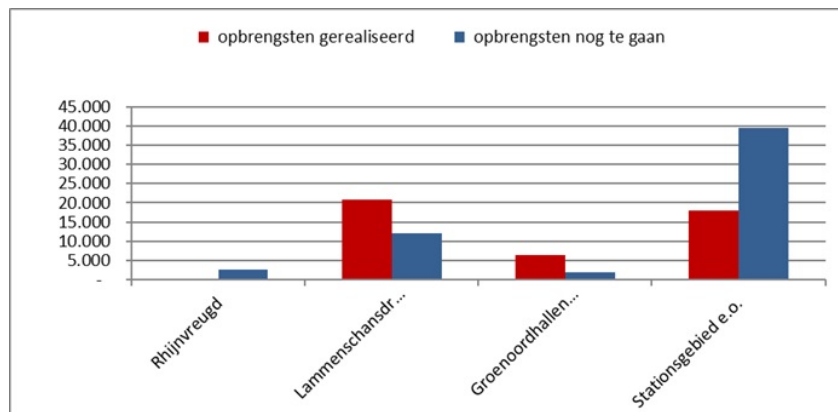
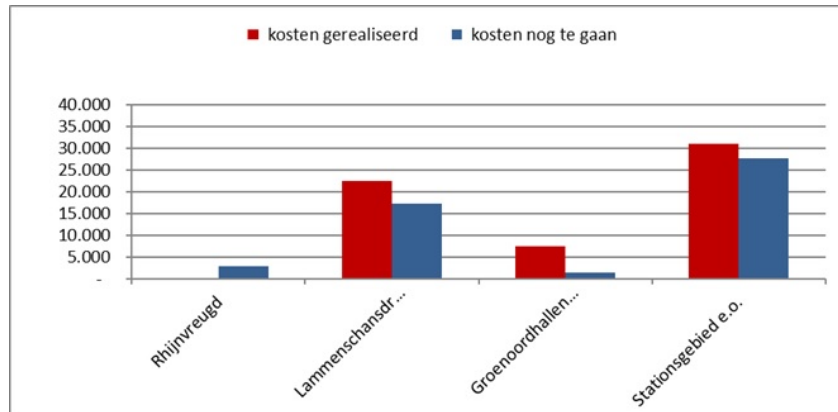
Vanwege de beperkte beschikbare (financiële) middelen en organisatorische capaciteit moet de gemeente voortdurend afwegen en prioriteren met welke projecten het meest kan worden bijgedragen aan de ambities. Het prioriteren betekent niet dat bepaalde andere projecten nooit gerealiseerd zullen worden, we kunnen het als gemeente echter niet alleen en zullen samen met partijen in de stad moeten investeren en risico's delen. Voor die projecten waarbij de gemeente zelf minder inzet kan plegen is het van groot belang dat de gemeente samenwerkingen met marktpartijen en institutionele partners aangaat waarbij de gemeente ook zaken durft over te laten aan andere partijen. Op die manier kan constructief worden gewerkt aan een stad waar het (nog) prettig(er) wonen en leven is.

Een actuele prognose van de te verwachten resultaten van de grondexploitaties (BIE)

Het totaalresultaat van de grondexploitaties ('Bouwgronden In Exploitatie', BIE), bedraagt per 1 januari 2024 € 10,1 miljoen negatief. Voor de dekking van de grondexploitaties met een negatief resultaat zijn voorzieningen getroffen. De cumulatieve boekwaarde voor alle BIE's bedraagt € 17,6 miljoen.

NCW = Netto Contante Waarde	Boekwaarde	NCW
Projectnaam	(31-12-2023)	(1-1-2024)
Rhijnvreugd	-12.792	-61.796
Lammenschansdriehoek	1.667.830	-5.884.093
Groenord Noord en -bedrijven	317.445	-852.966
Groenordhallenterrein	1.107.981	-25.405
Stationsgebied – Rijnsburgerblok k1,2,5	11.319.266	-4.066.224
Stationsgebied Rijnsburgerblok k3,4	957.514	-1.518.732
Stationsgebied Morspoortlocatie	2.218.800	2.307.188
Totaal BIE	17.576.044	-10.102.027

In de volgende grafieken is zowel realisatie als de prognose van nog te realiseren investeringen en opbrengsten zoals gerapporteerd in het Meerjaren Perspectief Grondexploitaties 2024 per 1-1-2024 weergegeven. Daaruit blijkt dat er voornamelijk nog wordt geïnvesteerd in Lammenschansdriehoek, Stationsgebied en Rhijnvreugd, deze laatste doordat Rhijnvreugd aan de bouwgronden in exploitatie is toegevoegd. Het beeld voor de opbrengsten ziet er grosse mode hetzelfde uit.

Medio 2024 is op hoofdlijnen een update van de grondexploitaties gemaakt. Hierover wordt gerapporteerd in de tweede Voortgangsrapportage 2024 die gelijktijdig met deze begroting in de raad zal worden behandeld. Inmiddels zijn ook de grondexploitaties Bizetpad en Telderskade/Vijfhoven vastgesteld door de raad en in uitvoering gegaan. Bizetpad is vastgesteld met een negatief saldo op netto contante waarde van € 0,5 miljoen, Telderskade - Vijfhoven met een negatief saldo op netto contante waarde van € 0,4 miljoen. Voor deze tekorten is bij vaststelling van de grondexploitatie een voorziening getroffen. Deze grondexploitaties maken onderdeel uit van de tweede voortgangsrapportage 2024 en worden vanaf 2025 opgenomen in het Meerjaren Perspectief Grondexploitaties 2025.

Een onderbouwing van de winstneming

Volgens de voorschriften van de BBV worden winsten pas genomen op het moment dat deze zich manifesteren. In de regel dus als er sprake is van een positief grondexploitatie resultaat bij afsluiten van deze exploitatie. Onder strikte voorwaarden kan en dient tussentijds winst worden genomen. Als eenduidige systematiek is daartoe de Percentage of Completion (POC) methode voorgeschreven (BBV).

Beleidsuitgangspunten in relatie tot de risico's van grondzaken.

Binnen het Meerjaren Perspectief Grondexploitaties worden de financiële effecten van de risico's in de projecten (benodigde weerstandscapaciteit) geconfronteerd met de beschikbare risicobuffers (aanwezige weerstandscapaciteit). Het gemeentelijke weerstandsvermogen is gedefinieerd als de verhouding tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit. Daarbij streeft de gemeente Leiden naar een weerstandsvermogen dat ten minste voldoende is, dat wil zeggen een weerstand coëfficiënt van minimaal 1,0. De beschikbare weerstandscapaciteit voor de grondexploitaties bevindt zich in de reserve 'Risiko's projecten in uitvoering'. Deze reserve wordt gevoed vanuit de reserve Grondexploitaties, de centrale reserve bij grondzaken. Als de benodigde risicoreserve naar beneden wordt bijgesteld, vloeien de middelen ook weer terug naar de reserve Grondexploitaties. De benodigde weerstandscapaciteit wordt bepaald

door voor de projecten in uitvoering (BIE, Bouwgronden In Exploitatie), risico's te inventariseren en te kwantificeren. Daarbij wordt onderscheid gemaakt naar algemene risico's en project specifieke risico's. De risicobuffer in de reserve Risico's projecten in uitvoering is per 1-1-2024 € 4,9 miljoen.

3.2.8 Subsidies

Subsidiekaders

Subsidiëring is één van de middelen die de gemeente heeft om de beleidsdoelen uit te voeren. De doelen en bijbehorende prestaties worden opgenomen in de programmabegroting en vormen de basis voor de subsidieverlening. In beleidsnota's maken wij de afweging op welke manier wij onze doelen willen realiseren. Bijvoorbeeld door regelgeving, communicatie of door bekostiging van bepaalde activiteiten of diensten. Dit laatste kan door de gemeente zelf worden uitgevoerd, of door middel van subsidie of inkoop. Dat 'zelf uitvoeren' kan ook in samenwerking met andere gemeenten (bijvoorbeeld een gemeenschappelijke regeling).

Als er gebruik wordt gemaakt van het middel subsidiëring gelden in ieder geval de Algemene Wet Bestuursrecht en de Algemene Subsidieverordening gemeente Leiden (ASV). Daarnaast zijn er extra afzonderlijke subsidieregelingen met aanvullende regels op verschillende beleidsterreinen. Zie ook www.leiden.nl/subsidies.

Het college stelt voor 2025 een aantal subsidieplafonds vast. Hiermee legt het college vast welk bedrag maximaal beschikbaar is voor een subsidieregeling. Deze paragraaf geeft daar informatie over.

Indexering 2025

In de begroting 2025 zijn de subsidies met 4,5% geïndexeerd. Met uitzondering van de subsidies die worden verstrekt vanuit de Decentralisatie-uitkeringen voor Vrouwenopvang en Maatschappelijke opvang, aangezien die decentralisatie-uitkeringen vanuit het rijk niet geïndexeerd worden. Deze subsidieposten vallen onder Programma 9.

Subsidiestaat

Hieronder is het overzicht opgenomen met de subsidies per programma/beleidsterrein.

Programma	Beleidsterrein	PB 2024	PB 2025	Vershil
1 Bestuur en dienstverlening		86.861	43.745	-43.116
	Bestuur	86.861	43.745	-43.116
3 Economie		1.886.287	1.981.017	94.730
	Circulaire Economie	52.100	54.445	2.345
	Faciliteren/Stimuleren van ondernemen	626.443	664.148	37.705
	Marketing en promotie	589.222	615.736	26.514
	Ruimte om te ondernemen	137.589	143.780	6.191
	Vitale Binnenstad en Kennisstad	480.933	502.908	21.975
5 Omgevingskwaliteit		149.183	118.171	-31.012
	Klimaatadaptatie	117.397	81.666	-35.731
	Openbaar groen	31.786	36.505	4.719
6 Stedelijke ontwikkeling		1.871.450	1.115.490	-755.960
	Energietransitie	1.569.434	888.708	-680.726
	Ruimtelijke planvorming en plantoetsing	41.372	43.234	1.862
	Wonen	260.644	183.548	-77.096
7 Jeugd en onderwijs		8.735.320	8.739.738	4.418
	Jeugd	1.825.207	1.871.981	46.774
	Onderwijsbeleid	5.394.510	5.283.952	-110.558
	Onderwijshuisvesting	2.940	3.072	132
	Peuterspeelopvang en kinderopvang	1.512.663	1.580.733	68.070
8 Cultuur, sport en recreatie		16.311.436	15.020.174	-1.291.262
	Cultureel erfgoed	536.798	298.354	-238.444
	Cultuur	13.609.426	13.063.088	-546.338
	Recreatie	814.926	36.498	-778.428
	Sport	1.350.286	1.622.234	271.948

Programma	Beleidssterrein	PB 2024	PB 2025	Vershil
9 Maatschappelijke ondersteuning		25.025.681	25.365.697	340.016
	Kwetsbare groepen	16.242.115	16.499.012	256.897
	Ondersteuning	5.442.951	5.680.191	237.240
	Preventie	1.533.890	1.313.495	-220.395
	Sociale binding en participatie	1.806.725	1.872.999	66.274
10 Werk en inkomen		2.358.432	2.286.922	-71.510
	Arbeidsparticipatie	324.380	338.977	14.597
	Maatsch. participatie en onderst. minima	1.604.529	1.507.065	-97.464
	Schuldhelpverlening	429.523	440.880	11.357
Eindtotaal		56.424.650	54.670.954	-1.753.696

Toelichting subsidiestaat: voor de begrote bedragen van de PB 2024 is opgenomen de stand per 25 juli 2024

Het totaal van de subsidies begroot in 2025 bedraagt € 54.670.954 Dit bedrag is € 1.753.696 lager dan het begrote bedrag in 2024. Het verschil wordt in grote lijnen verklaard door de volgende posten (mutaties groter dan € 100.000 per beleidssterrein).

Programma 6 Stedelijke ontwikkeling

Energietransitie

In 2024 is er € 1.569.434 beschikbaar aan subsidies voor energiearmoede en lokale initiatieven energietransitie. Grotendeels betreft dit middelen die het Rijk beschikbaar heeft gesteld via specifieke uitkeringen. In 2025 is hiervoor voorlopig € 888.708 beschikbaar.

Programma 7 Jeugd en Onderwijs

Onderwijsbeleid

Het bedrag aan subsidies daalt in 2025 als gevolg van in de begroting 2024 opgenomen incidentele subsidies voor NPO (€ 230.000) en Onderwijsinnovatie (€ 120.000). Daarnaast is er sprake van indexering van het subsidiebudget met ca. € 243.000.

Programma 8 Cultuur, sport en recreatie

Cultureel erfgoed

In 2024 is er voor de cofinanciering van de Hooglandse kerk € 280.000 besteed , dit is conform de Kaderbrief 2024-2028. De cofinancieringssubsidie is voor het behouden van de cultuurhistorische waarde van het rijksmonument De Hooglandse kerk.

Cultuur

In 2024 is er nog een budget beschikbaar voor de energievergoeding van culturele instellingen van in totaal € 655.748. Deze vergoeding is in 2025 niet meer beschikbaar

Recreatie

Er is in 2024 een extra subsidie afgegeven van € 780.000 voor de viering van Jubileum 450 jaar 3 October.

Sport

In 2024 is er een terugvordering van € 175.000 van de IJshal opgenomen in de begroting, waardoor het totale subsidiebudget lager uitvalt. In 2025 is dit niet het geval waardoor het budget hoger is ten opzichte van 2024. Daarnaast is het budget in 2025 € 70.000 hoger als gevolg van indexering.

Programma 9 Maatschappelijke ondersteuning

Kwetsbare groepen

Het hogere bedrag is het gevolg van indexering. Dit effect is enigszins gedempt door een aflopend incidenteel budget voor dakloosheid.

Ondersteuning

Het hogere budget is het gevolg van indexering.

Preventie

Enkele budgetten uit de specifieke uitkering voor het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) zijn doorgeschoven uit 2023 naar 2024, waardoor het budget in 2024 eenmalig hoger is. Dit betekent dat het budget in 2025 nu relatief lager is ten opzichte van 2024.

Programma 10 Werk en Inkomen

Maatschappelijke participatie en ondersteuning minima

De geraamde subsidies in 2025 zijn gelijk aan de in het beleidsplan Samen sterker opgenomen subsidies. Ten opzichte van 2024 is de geraamde subsidie aan het Volwassenenfonds verlaagd, omdat de verstrekte subsidies in 2022 en 2023 uiteindelijk lager zijn vastgesteld dan geraamd.

Motie Subsidieregister

Bij de Kaderbrief 2023-2027 (RV23.0049.56) is door de gemeenteraad de motie 'Een inzichtelijker subsidierregister' (M.23.0049.56) aangenomen om tot een gebruiksvriendelijker subsidierregister te komen. In 2025 wordt de uitwerking van deze motie voortgezet. Hieronder het huidige subsidierregister.

Programma	Beleidssterrein	Prestatie	Project	PB 2025
Bestuur en dienstverlening	Bestuur	01A205 Adviseren bestuur over communicatie	917100 overige subsidies niet overheid	31.173
			917171 Stg Dodenherdenking Leiden	3.311
			917172 Stg Herdenking Leids Indië Monument	354
			917173 Oranjevereniging Leiden	8.907
Cultuur, sport en recreatie	Cultureel erfgoed	08B104 Uitvoeren erfgoedbeleid met partners	917113 Pieterskerk	94.839
			917141 SR Hist. stadsbeeld - winkelpuien	78.853
			917142 SR Hist. stadsbeeld - kleuren	29.031
			917143 SR Hist. stadsbeeld - gevelreclame	14.515
			917144 SR Hist. stadsbeeld - openb. ruimte	29.031
			917268 Open Monumentendagen	22.085
			917305 Historisch Stadsbeeld	30.000
			Cultuur	08A101 Ondersteunen voorstellingen-podiumaanbod
	917106 Gebr. de Nobel	1.220.182		
	917107 LSSGZ (Schouwburg en Stadsgehoorzaal)	3.229.928		
	917108 Cultureel centrum de x	16.552		
	917109 Jazz-zolder hot house	9.285		
	917110 Imperium theater	4.065		
	917112 Muziekhuis BplusC	64.852		
	917113 Pieterskerk	60.872		
	917114 Ars aemula naturale	95.535		
917127 Veenfabriek	115.994			
917129 Werfpop	25.940			

Programma	Beleidssterrein	Prestatie	Project	PB 2025
			917131 Schemerstad	18.634
			917132 Leidse draaiorgeldagen/Verh. van Leiden	6.485
			917133 Muziek in de Hofjes	19.455
			917135 Jazz Award	2.595
			917136 Gouden Pet festival	5.188
			917137 Museumnacht	6.485
			917138 Stukafest	2.595
			917149 SR Cultuur	228.676
			917180 Ins Blau	478.937
			917183 Wevershuisje	5.036
			917231 Biggg	4.236
			917232 Fields of Wonder	21.179
			917233 Jazzweek	6.050
			917234 Kerst Taptoe	9.077
			917235 Leiden International Photo Festival	6.050
			917236 Leidse Orgeldag	1.282
			917237 Leiden Shorts	6.050
			917238 Nieuwplaatz	74.633
			917239 Popronde	5.447
			917241 PS theater	89.243
			917242 PSAS	12.584
			917243 Wavelength	10.892
			917260 Waterlelieconcerten Leidsehout	5.950
			917261 Scholieren Film Festival	5.950
			917267 De Generator	41.645
			917270 Gluren bij de Buren	5.850
			917276 Korendagen	2.811
			917277 Nobel Award	2.249
			917278 Theater blauwe plekken	3.374
			917279 Festival Andere Theater - Ins Blau	22.493
			917285 Subsidieregeling Cultuur	40.748
			917298 Leids Literair Landschap	3.374
			917778 Programmering OLT Leidse Hout	18.424
			918197 Stichting Cultuurkwartier – Cultuurple	18.335
		08A102 Ondersteunen museaal aanbod	917039 SieboldHuis	177.882
			917149 SR Cultuur	12.371
		08A103 Ondersteunen educatief aanbod	917004 BplusC	5.841.420
			917114 Ars aemula naturale	53.554
			917245 Ars Talentclass	7.322
			917272 Theatergroep Hardt	7.019
			917273 Jeugdtheaterhuis	70.568

Programma	Beleidssterrein	Prestatie	Project	PB 2025
			917274 Jeugdtheaterschool	42.886
		08A104 Ondersteunen beeldende kunst (in de OR)	917184 Stichting Beelden in Leiden	5.950
			917248 Stichting Tegenbeeld	6.050
			917302 Kunst in het Singelpark	100.000
		08A105 Ondersteunen amateurkunstverenigingen	917004 BplusC	23.852
			917150 DV amateurkunstsubsidie	164.104
			917166 Stichting OLAF-LeidsAmateurkunstfestiv	6.485
			917256 Amateurs manifestaties	9.077
		08A106 Ondersteunen lokale media	917167 Wettelijke bijdrage lokale omroep	110.061
			917227 Mediafonds	117.000
		08A107 Ondersteunen projecten voor diversiteit	913893 Cultuurnota	57.355
		08A202 Stim. cultuur bijdragen integr. nieuwkom	918225 Culturele projecten t.b.v. integratie	71.974
		08A302 Cultuureducatie icm natuur- en milieuedu	917999 StCultuureducatiegr-Verwonder om de ho	117.001
	Recreatie	08D102 Beheer en exploitatie volkstuinen	914674 Recreatief tuinieren	36.498
	Sport	08C101 Exploiteren gem sportaccommodaties	917100 overige subsidies niet overheid	19.153
		08C201 Leidenaars bewegen voldoende	914301 Brede Spuk combin.functies	961.636
			914302 Brede Spuk lok.uitv.sport.akk.	79.028
			914308 Brede Spuk leefomgeving	63.527
			917001 Schoolsportcie Leiden	41.620
			917100 overige subsidies niet overheid	118.307
			917103 leidse sportfederatie	7.329
			917104 Stichting marathon	31.492
			917151 DV incidentele subsidies sportevenement	33.128
			917152 DV Subsidiëring Jeugdsport.	66.259
			917156 Stichting ijshal Leiden	2.359
			917157 Stichting topsport Leiden	196.073
			917253 Singelloop	2.323
Economie	Circulaire Economie	03D102 Verwaarden van materiaalstromen	919264 circulaire economie	54.445
	Faciliteren/Stimuleren van ondernemen	03B102 Verbet. Ansl. onderwijs-arbeidsmarkt	914536 PLNT Leiden Centrum voor Innovatie	150.000
			917257 LEFF	5.805
			917258 Gulliver	5.805
		03B201 Stim. en acquis kennisintens. bedrijvig	910955 Ondernemersvereniging Bio Science Park	266.479
			917042 Innovation Quarter	219.726
			917282 Medical Delta	10.889
			917283 Science meets business	5.444

Programma	Beleidssterrein	Prestatie	Project	PB 2025
	Marketing en promotie	03C101 Citymarket stim. toerist. aantrekkelijk	917100 overige subsidies niet overheid	33.032
			917120 Leiden en Partners	357.346
		03C102 Faciliteren Centrummanagement Leiden	917041 Centrummanagement	225.358
	Ruimte om te ondernemen	03A101 Regionale en lokale beleidsontwikkeling	917100 overige subsidies niet overheid	73.066
		03A102 Ontwikkelen Leiden Bio Science Park	913826 St. Ruimte Onderzoek Nederland (SRON)	70.714
	Vitale Binnenstad en Kennisstad	03E101 Vitale Binnenstad	917280 SR vitale binnenstad	435.556
		03E102 Kennisstad	918222 PkvV – Student en Stad	67.352
Jeugd en onderwijs	Jeugd	07A101 Betrekken jeugd via jeugdparticipatie	917100 overige subsidies niet overheid	64.925
		07A102 Waarborgen kwal (openbare) speelruimte	917118 Leidse bond van speeltuinver.	95.737
		07A202 Vanuit CJG org. informatie en opvoeding	917009 St. Kwadraad	46.470
			917022 GGZ Rivierduinen	33.329
			917025 Stichting 1801 - Onderwijsadvies	23.656
			917036 Hecht	595.934
			917043 JES	21.778
			917100 overige subsidies niet overheid	28.895
			917293 Coöperatie Verloskunde Praktijk Leiden	17.452
			919980 St Hogeschool Leiden	16.333
		07A203 Vanuit het CJG organiseren jeugdhulp	917100 overige subsidies niet overheid	6.617
		07A301 Doen organiseren specialistische hulp	917100 overige subsidies niet overheid	920.855
	Onderwijsbeleid	07C101 Waarborg aanbod, kwaliteit, deelname VVE	917036 Hecht	30.439
			917100 overige subsidies niet overheid	232.603
			917147 SR Peuterspeelopvang en VE	1.774.176
		07C102 Stim. Hoogwaardig taalaanbod	917002 Schoolbesturen bao	436.716
			917004 BplusC	75.174
			917100 overige subsidies niet overheid	341.397
		07C103 Bevord. ouderbetrokkenheid doelgroepkind	917100 overige subsidies niet overheid	475.176
			918252 NPOnderwijs	50.000
		07C201 Onderst. zorg leerlingen spec. behoeften	917002 Schoolbesturen bao	26.770
			917003 Schoolbesturen vo	131.014
			917025 Stichting 1801 - Onderwijsadvies	165.362
		07C202 Stim. samenwerking voorzieningen onderw	914519 St Openbaar Primair en Sp	18.567
			917000 overige subsidies overheid	220.224
			917002 Schoolbesturen bao	352.047
			917100 overige subsidies niet overheid	201.670

Programma	Beleidssterrein	Prestatie	Project	PB 2025
		07C301 Stimul. aanbod leerlingen eigen talenten	917005 Bright Kids (hoogbegaafden)	27.833
			917100 overige subsidies niet overheid	22.389
			917262 Technolab	88.875
		07C303 Bevorderen toekomstgerichte talentontwik	917169 Vereniging Natuurbeleving	18.667
			917170 Vereniging Leidse Schooltuinen	36.821
			917262 Technolab	34.252
			917263 Stichting naar buiten	34.252
			917264 Naturalis Verwonderpaspoort	34.252
		07C401 Sturing geven op uitvalcijfers met RMC	917043 JES	76.222
			917048 Holland Rijnland RBL	21.234
			917100 overige subsidies niet overheid	172.491
			917290 St Maatsch Ondernemen Onderwijs	114.333
			917291 Jinc Jongeren Leiden	45.733
			917292 Stichting Stadslink	25.263
	Onderwijshuisvesting	07D102 In stand houden bestaande gebouwenvoord	917147 SR Peuterspeelopvang en VE	3.072
	Peuterspeelopvang en kinderopvang	07B101 Zorgdr. Vold. aanbod peuterspeelopvang	917147 SR Peuterspeelopvang en VE	1.580.733
Maatschappelijke ondersteuning	Kwetsbare groepen	09D101 Preventie verslaving, dak- en thuisloosh	917021 Brijder Verslavingsgroep	512.923
			917031 Activite	107.384
			917036 Hecht	154.609
			917100 overige subsidies niet overheid	84.199
		09D102 Toel. zorg verslavings- en psychia. prob	917022 GGZ Rivierduinen	402.761
			917036 Hecht	41.584
			917100 overige subsidies niet overheid	173.150
			917214 St. Vluchtelingenwerk ZWN	301.509
			917297 Diaconie Protestantse Gem.	56.594
		09D103 Uitv. opvang en huisvesting kwetsbare gr	917012 Binnenvest	7.266.988
			917021 Brijder Verslavingsgroep	24.448
			917036 Hecht	115.357
			917894 Stichting Lumen	307.531
			918254 Limor	560.000
		09D104 Uitv. geven aan beschermd wonen	910049 zorgwoningen De Haardstee	37.480
			917012 Binnenvest	398.180
			917220 Coöperatie SWT	144.696
			917296 St. Kamers met Aandacht	60.000
			918254 Limor	200.000
		09D201 Voorkomen geweld in huiselijke kring	917011 Rosa manus	3.915.000
			917022 GGZ Rivierduinen	128.816
			917036 Hecht	1.390.693

Programma	Beleidsreïen	Prestatie	Project	PB 2025
			917208 Reclassering Nederland	115.110
	Ondersteuning	09C101 Organiseren toegang sociale wijkteams	917220 Coöperatie SWT	5.344.458
		09C202 Organiseren aanbod maatwerk WMO voorz.	917220 Coöperatie SWT	335.733
	Preventie	09B101 Organiseren samenhangend aanbd mtsch.wrk	912060 St MEE	182.189
			917008 Leidse ver. van mantelzorg	12.386
			917100 overige subsidies niet overheid	107.290
			917221 St. Happy Motion	9.604
		09B201 Uitv wettelijke tkn basisgezondheidszorg	914304 Brede Spuk kansrijke start	97.266
			914305 Brede Spuk aanpak overgewicht	106.384
			914306 Brede Spuk aanpak valpreventie	288.757
			914307 Brede Spuk mentale gezondheid	30.395
			914309 Brede Spuk alcoholprev.(OKO)	15.198
			914314 Brede Spuk GGD kennisbevord.	15.198
			914315 Brede Spuk coörd.reg.aanp.prev	44.377
			917022 GGZ Rivierduinen	92.925
			917036 Hecht	40.517
			917100 overige subsidies niet overheid	16.353
			917894 Stichting Lumen	254.656
	Sociale binding en participatie	09A101 Organiseren voorzieningenaanbod	914303 Brede Spuk Ter.dr.gez.achterst.	121.582
			914310 Brede Spuk versterken soc.basis	218.848
			914311 Brede Spuk mantelzorg	60.791
			914313 Brede Spuk welzijn op recept	69.910
			917009 St. Kwadraad	157.904
			917100 overige subsidies niet overheid	31.255
			918214 SOL Rotterdam	23.248
			918215 Inclusio	31.318
			918228 Vrijwilligersorganisaties Opgroeien	220.616
			918229 Vrijwilligersorganisaties Samen Meedoen	90.569
		09A102 Organiseren act. maatschappelijke partic	914312 Brede Spuk 1 tegen eenzaamheid	48.633
			914675 Jeugdorp	3.658
			917100 overige subsidies niet overheid	10.718
			917153 SR Maatschappelijke Initiatieven	152.004
			917154 DV Subsidiëring Bejaardensociëteiten	8.689
			917155 DV Subs. Wijk- en Buurtverenigingen	104.441
			917199 COC Leiden	47.311
			917251 Scarabee	11.612
			918198 Integratiegelden	24.386
			918230 Vrijwilligersorganisaties Basiskracht	218.294

Programma	Beleidssterrein	Prestatie	Project	PB 2025
		09A103 Bevorderen cliëntbetrokkenheid	917018 St. Platform gehandicapten	47.683
			917026 Platform vluchtelingen	16.306
			917027 HTIB	12.823
			917028 Radius	77.839
			917100 overige subsidies niet overheid	7.616
			917197 Adviesraad WMO Leiden	36.738
			917246 Stichting Narcis	5.226
			917247 Vrouwenennetwerk	5.805
		09A104 Uitv. Basisfuncties onderst vrijw.werk	910928 subsidie hospice Issoria	3.552
			917219 St. Vrienden van Xenia Hospice	3.624
Omgevingskwaliteit	Klimaatadaptatie	05E101 Ontwikk en uitv beleid waterkwantit-kwal	918232 SR Groene daken - klein	27.222
			918233 SR Groene daken - middel	27.222
			918234 SR Groene daken - groot	27.222
	Openbaar groen	05C301 Ontwikk en uitv beleid dierenwelzijn	917271 Dierenambulance	36.505
Stedelijke ontwikkeling	Energietransitie	06D101 Energiebesparing	919262 energietransitie	888.708
	Ruimtelijke planvorming en plantoetsing	06A103 Opst. en act. ruimtelijk instrumentarium	917226 Regionaal architectuur platform	43.234
	Wonen	06C102 Uitvoering prestatieafspraken 2020-2025	913965 huurteam	179.667
		06C103 Regionale woonagenda en woonruimteverd.	917100 overige subsidies niet overheid	3.881
Werk en inkomen	Arbeidsparticipatie	10A101 Inz. re-integratie en participatievoorz.	917192 Dressed for Succes	11.226
			917193 JobOn (Voorheen de Broekriem)	20.788
			917195 VLS Ekklesia	5.614
		10A102 Aanbieden volwasseneneducatie	910373 bibliotheek	231.681
			917004 BplusC	69.668
	Maatsch. participatie en onderst. minima	10B205 Subsidies minimabeleid	917100 overige subsidies niet overheid	95.095
			917188 Urgente Noden Leiden	65.051
			917189 Voedselbank Leiden e.o.	39.710
			917191 Leergeld Leiden	607.145
			917220 Coöperatie SWT	84.559
			917826 Jeugdsportfonds Zuid-Holland	380.380
			917301 Volwassenenfonds Sport & Cultuur	235.125
	Schuldhelpverlening	10D201 Uitvoeren schuldhelpverlening	917220 Coöperatie SWT	440.880
Eindtotaal				54.670.954

Overzicht subsidies boven € 100.000

Organisaties waaraan in 2025 naar verwachting een subsidiebedrag van € 100.000 of meer wordt toegekend:

Organisatie	NR doel	Beleidsdoelen
Ars Aemula Naturae	8A1	Sterke culturele basisinfrastructuur, voor alle hierbij behorende prestaties kwalitatief hoogstaand, divers en inclusief
Coöperatie SWT Leiden en omgeving U.A.	9C1	Integrale zorg en ondersteuning op maat
Energiek Leiden	6D1	Klimaatneutrale gebouwde omgeving in 2050
HUMANITAS	9A1	Sociale binding en participatie van inwoners is hoog
Indigo i-psy PsyQ Brijder B.V.	9D1	Stabiele leefsituatie voor kwetsbare groepen
InnovationQuarter	3B2	Meer kennisintensieve bedrijvigheid
Regionale Dienst Openbare Gezondheidszorg Hollands Midden	9D1	Stabiele leefsituatie voor kwetsbare groepen
	7A2	Goede (gebiedsgerichte) ondersteuning en hulp aan jeugd en gezin
	9D2	Verminderen van (de gevolgen van) huiselijk geweld
	7C1	Gelijke kansen voor kinderen en jongeren
Smallsteps B.V.	7C1	Goede onderwijskansen voor kinderen van nul tot dertien jaar
Stichting @ease	9A1	Sociale binding en participatie van inwoners is hoog
Stichting 1801	7A2	Goede (gebiedsgerichte) ondersteuning en hulp aan Jeugd en Gezin
	7C1	Goede onderwijskansen voor kinderen van nul tot dertien jaar
	7C2	Goede onderwijs-ondersteuning en samenwerking in het onderwijs
Stichting Agglomeratieomroep Holland Centraal	8A1	Sterke culturele basisinfrastructuur, voor alle hierbij behorende prestaties kwalitatief hoogstaand, divers en inclusief
Stichting Bibliotheek Bollenstreek	10A1	Leidenaren hebben werk en zijn daardoor minder uitkeringsafhankelijk
Stichting Bibliotheek Rijnstreek	10A1	Leidenaren hebben werk en zijn daardoor minder uitkeringsafhankelijk
Stichting Bibliotheek plus Centrum voor Kunst en Cultuur	7C1	Goede onderwijskansen voor kinderen van nul tot dertien jaar
	8A1	Sterke culturele basisinfrastructuur, voor alle hierbij behorende prestaties kwalitatief hoogstaand, divers en inclusief
	8A2	Cultuur draagt bij aan maatschappelijke doelen door culturele activiteiten
Stichting Centrummanagement Leiden (CML)	3C1	Meer zakelijk en recreatief bezoek aan Leiden
Stichting Confessioneel Onderwijs Leiden	7C1	Gelijke kansen voor kinderen en jongeren
Stichting Cultuureducatiegroep	8A3	Cultuur (ver)bindt en ontwikkelt talenten en activiteiten die passen bij Leiden, Stad van ontdekkingen
Stichting Comité Ondersteuning Ongedocumenteerden Leiden (COOL)	9D1	Stabiele leefsituatie voor kwetsbare groepen
Stichting De Binnenvest	9D1	Stabiele leefsituatie voor kwetsbare groepen
Stichting De Veenfabriek	8A1	Sterke culturele basisinfrastructuur, voor alle hierbij behorende prestaties kwalitatief hoogstaand, divers en inclusief
Stichting Hogeschool Leiden	3E2	Kennisstad & Onderwijs
Stichting Ins Blau	8A1	Sterke culturele basisinfrastructuur, voor alle hierbij behorende prestaties kwalitatief hoogstaand, divers en inclusief
Stichting Japanmuseum Sieboldhuis	8A1	Sterke culturele basisinfrastructuur, voor alle hierbij behorende prestaties kwalitatief hoogstaand, divers en inclusief
Stichting Jeugd en Samenleving Rijnland	7A2	Goede (gebiedsgerichte) ondersteuning en hulp aan jeugd en gezin
	7C1	Gelijke kansen voor kinderen en jongeren
	7C4	Zoveel mogelijk leerlingen volgen onderwijs en halen een startkwalificatie of het verwerven van een werkplek
Stichting Jeugdfonds Sport & Cultuur Zuid-Holland	10B2	Armoedebestrijding

Organisatie	NR doel	Beleidsdoelen
Stichting Kwadraad	9A1	Sociale binding en participatie van inwoners is hoog
Stichting Leergeld Leiden en Omstreken	10B2	Armoedebestrijding
Stichting Leiden Bio Science Park	3B2	Meer kennisintensieve bedrijvigheid
Stichting Leids Stimuleringsfonds Lokale Journalistiek	8A1	Sterke culturele basisinfrastructuur, voor alle hierbij behorende prestaties kwalitatief hoogstaand, divers en inclusief
Stichting Leidse Schouwburg en Stadsgehoorzaal	8A1	Sterke culturele basisinfrastructuur, voor alle hierbij behorende prestaties kwalitatief hoogstaand, divers en inclusief
	8A2	Cultuur draagt bij aan maatschappelijke doelen door culturele activiteiten
Stichting Lumen Holland Rijnland	9B2	Gezondheidsproblemen worden voorkomen
Stichting MEE Zuid-Holland Noord	9B1	Burgers zijn zo zelfredzaam mogelijk
Stichting Cultuureducatiegroep	8A3	Leiden onderscheidt zich (inter)nationaal met kennis en cultuur
Stichting Nobel	8A1	Sterke culturele basisinfrastructuur, voor alle hierbij behorende prestaties kwalitatief hoogstaand, divers en inclusief
Stichting Openbaar Primair en Speciaal Onderwijs Leiden-Leiderdorp	7C1	Goede onderwijskansen voor kinderen van nul tot dertien jaar
	7C2	Goede onderwijs-ondersteuning en samenwerking in het onderwijs
Stichting Peuterspeelzalen Leiden	7B1	Kwalitatief en goed toegankelijk aanbod van kindercentra
	7C1	Goede onderwijskansen voor kinderen van nul tot dertien jaar
Stichting Pieterskerk Leiden	8A1	Sterke culturele basisinfrastructuur, voor alle hierbij behorende prestaties kwalitatief hoogstaand, divers en inclusief
	8B1	Het Leids verleden wordt duurzaam ingezet als onderscheidende kracht: kennis en collecties op het gebied van cultureel erfgoed zijn bruikbaar voor diverse groepen en het cultureel erfgoed wordt behouden voor toekomstige generaties.
Stichting PLNT	3B2	Meer kennisintensieve bedrijvigheid
Stichting PS Theater	8A1	Sterke culturele basisinfrastructuur, voor alle hierbij behorende prestaties kwalitatief hoogstaand, divers en inclusief
Stichting Reclassering Nederland	9D2	Vermindering van (de gevolgen van) huiselijk geweld
Stichting Rivierduinen	7A2	Goede (gebiedsgerichte) ondersteuning en hulp aan jeugd en gezin
	9B2	Gezondheidsproblemen worden voorkomen
	9D1	Stabiele leefsituatie voor kwetsbare groepen
	9D2	Vermindering van (de gevolgen van) huiselijk geweld
Stichting Stadspartners Leiden Stad van Ontdekkingen	3C1	Meer zakelijk en recreatief bezoek aan Leiden
Stichting Technolab Leiden	7C3	Als Kennisstad toekomstbestendig onderwijs bevorderen met extra aandacht voor duurzaamheid, internationalisering en talentontwikkeling
	3B1	Sterker ondernemersklimaat
	5D1	Duurzame stad
Stichting Topsport Leiden	8C3	Leiden stimuleert dat alle inwoners meer sporten en bewegen
Stichting Vluchtelingenwerk Zuid-Holland Noord	9D1	Stabiele leefsituatie voor kwetsbare groepen
Stichting "Voor Elkaar" Leiden	9A1	Sociale binding en participatie van inwoners is hoog
Stichting Volwassenenfonds Sport & Cultuur	10B1	Minima doen mee in de samenleving en raken niet in een sociaal isolement
Stichting Vrouwenopvang Rosa Manus	9D2	Vermindering van (de gevolgen van) huiselijk geweld
	9B1	Burgers zijn zo zelfredzaam mogelijk
	7C2	Goede onderwijs-ondersteuning en samenwerking in het onderwijs

Subsidieplafonds 2025

Bij het vaststellen van de Verordening tot wijziging van de Algemene Subsidieverordening Leiden 2021 (RV.22.0081)) is door de gemeenteraad de motie "Informerend subsidieplafonds" (M.22.0081.01) aangenomen om duidelijk geïnformeerd te worden over ingestelde subsidieplafonds.

In onderstaand overzicht zijn alle door het college ingestelde subsidieplafonds, onder voorbehoud van goedkeuring van de begroting, opgenomen.

Nr	Naam subsidieregeling	Bedrag subsidieplafond 2025
1	Subsidieregeling Amateurkunst Leiden	164.105
2	Subsidieregeling Bekostiging conciërges primair onderwijs	352.000
3	<i>Subsidieregeling Circulair Herwaarderen</i>	
	Categorie A Circulaire ondernemersinitiatieven	150.000
	Categorie B Circulaire bewonersinitiatieven	30.000
4	<i>Subsidieregeling Cultuur 2024:</i>	
	Cultuur en inclusief, kennis en cultuur en projectensubsidie Leidse makers	12.371
	Uit Leiden: Driejarig Makers Stipendium	312.206
	Het verhaal van Leiden: Publicatiesubsidie	37.620
5	Subsidieregeling Groene Daken	78.150
6	Subsidieregeling Historisch Stadsbeeld	151.430
	Uitbreiding pilot (A.24.0056.08)	30.000
7	Subsidieregeling Huisvesting bijzondere doelgroepen	400.000
8	Subsidieregeling Internationale taalklassen	320.000
9	Subsidieregeling Inzet Brugfunctionaris	640.000
10	Subsidieregeling Leidse Onderwijsinnovatie	329.113
11	Subsidieregeling Lokale energie initiatieven	100.000
12	Subsidieregeling Maatschappelijke Initiatieven	152.004
13	<i>Subsidieregeling Maatschappelijke Zorg Leidse Regio 2025</i>	
	Categorie A Bestaande initiatieven	3.681.789
	Categorie B Nieuwe initiatieven	400.000
14	Subsidieregeling Privaat gefinancierde parkeergelegenheden	75.000
15	Subsidieregeling Voortijdig schoolverlaten	250.000
16	<i>Subsidieregeling Vitale Binnenstad</i>	
	Categorie A subsidie beeldbepalend initiatief	217.778
	Categorie B impulssubsidie	217.778

3.2.9 Taakstellingen en reserveringen

Inleiding

De raad wordt via de planning- en controlcyclus geïnformeerd over de voortgang van de realisatie van de taakstellingen. Omdat de invulling van taakstellingen gedurende het jaar op elk moment kan plaatsvinden biedt een overzicht van taakstellingen een momentopname. In deze paragraaf geven wij het actuele overzicht van de hoogte van de overgebleven taakstellingen. Daarbij geven wij aan op welke wijze waarop we de de nog openstaande taakstellingen vanaf 2025 willen realiseren.

Overzicht taakstellingen:

	2025	2026	2027	2028
Taakstelling Sociaal Domein (specialistische jeugdhulp)	-	-	-7.950.391	-7.922.391

Taakstelling Sociaal Domein (specialistische jeugdhulp)

De afgelopen jaren is er een structureel tekort in het sociaal domein ontstaan. Op basis van de financiële afspraken in het beleidsakkoord zijn deze tekorten vanaf 2027 als taakstelling opgevoerd binnen 'het hek' rond het sociaal domein. Bij de kaderbrief 2024-2028 heeft de gemeenteraad een pakket van € 2,3 miljoen aan maatregelen vastgesteld om een deel van deze taakstelling in te vullen. Deze maatregelen zijn verwerkt in deze Programmabegroting 2025.

Bij de Kaderbrief 2024-2028 en bij deze Programmabegroting 2025 zijn echter ook nieuwe tekorten op de specialistische jeugdhulp in beeld gekomen. Deze tekorten zijn vanaf 2027 bij de bestaande taakstelling opgeteld. Hiermee is de taakstelling opgelopen tot € 7,9 miljoen vanaf 2027. Omdat dit tekort voortkomt uit tegenvallers op de specialistische jeugdhulp onderzoekt het college nu via een bestuurlijke taskforce met welke maatregelen de kosten op de specialistische jeugdhulp naar beneden kunnen worden gebracht. Omdat de (volledige) invulling van de taakstelling onzeker is, houdt het college tegenover deze taakstelling een structureel budget aan (de behoedzaamheidsruimte) van € 7,0 miljoen in 2027 en € 5,8 miljoen vanaf 2028.

3.2.10 Demografische ontwikkelingen

Doel van deze paragraaf is om demografische trends te signaleren in de stad zoals bijvoorbeeld ontwikkelingen in het aantal inwoners en de leeftijdsopbouw van de bevolking. Deze ontwikkelingen hebben invloed op de gemeentelijke taken en kosten. Aan de orde komen ontwikkelingen in:

- de omvang en leeftijdsopbouw van de Leidse bevolking van 2014 tot 2040
- de omvang en samenstelling van de huishoudens in Leiden van 2017 tot 2023

Ontwikkeling van de Leidse bevolking van 2014 tot 2040

Het aantal inwoners van Leiden groeide van 121.216 inwoners op 1 januari 2014 tot 130.067 op 1 januari 2024. Dat is een stijging met 8.851 personen, ofwel +7%. Sinds een dip op 1 januari 2021, een gevolg van de coronapandemie, is de bevolking weer met ongeveer zesduizend personen gestegen. Dit is mede het gevolg van de komst van vluchtelingen uit Oekraïne. Wat ook een rol speelde was dat vanwege de herintroductie van de uitwonendenbeurs, studenten meer geneigd zijn zich in te schrijven in de gemeente waar ze op kamers wonen.

In Leiden is er sprake van vergrijzing. Het aantal 65-plussers steeg de afgelopen tien jaar van 16.435 naar 20.980 (+4.545 ofwel +28%). Het aantal 75-plussers zal sterk gaan stijgen vanaf de jaren twintig van deze eeuw, dan bereiken steeds meer Leidenaars geboren in de jaren veertig en vijftig van de vorige eeuw (naoorlogse geboortegolf) deze leeftijd. Het aantal jongeren tot twintig jaar is de afgelopen vijf jaar stabiel.

Ontwikkeling van het aantal inwoners in Leiden 2014-2024

Jaar	0-19 jaar	20-64 jaar	65+ jaar	Totaal
2014	24.402	80.379	16.435	121.216
2015	24.224	80.475	16.985	121.594
2016	24.082	81.308	17.222	122.612
2017	23.964	82.015	17.774	123.753
2018	23.930	82.090	18.397	124.417
2019	23.448	82.582	18.876	124.906
2020	22.979	82.820	19.300	125.099
2021	22.560	81.906	19.630	124.096
2022	22.216	82.774	20.047	125.037
2023	22.319	84.243	20.517	127.079
2024	22.691	86.396	20.980	130.067

Bron: BRP

De recente bevolkingsontwikkeling maakt het maken van een bevolkingsprognose voor de komende jaren moeilijk. Het is onduidelijk wat het toekomstige effect is van de coronacrisis en de komst van vluchtelingen. Toch is, rekening houdend met de woningbouwplanning per 1 januari 2024, een prognose gemaakt van het aantal inwoners tot en met 2040. Het totale aantal inwoners van Leiden zal volgens deze prognose in 2040 ongeveer 148.700 bedragen. Duidelijk te zien is dat het aantal 65-plussers flink zal blijven stijgen. In de eerste jaren neemt het aantal 20-64-jarigen ook toe omdat in die periode een flinke toename van de woningvoorraad in de pijplijn zit.

Prognose van het aantal inwoners in Leiden per 1 januari 2025-2040

Jaar	0-19 jaar	20-64 jaar	65+ jaar	Totaal
2025	22.500	88.300	21.500	132.300
2030	22.900	97.100	24.300	144.200
2035	23.100	98.700	26.100	147.900
2040	23.300	98.200	27.200	148.700

Bron: Gemeente Leiden ism. Pronexus

Door afronding kan het voorkomen dat delen niet precies optellen tot het totaal.

Ontwikkeling van het aantal huishoudens in Leiden van 2016 tot en met 2023

Het aantal huishoudens in Leiden is de afgelopen jaren gestegen van 66.793 in 2016 naar 70.487 in 2023 (het meest recente cijfer, 2024, is nog niet bekend). Het percentage eenpersoonshuishoudens ligt rond de 55%. In heel Nederland ligt dit percentage overigens op 39%.

Huishoudens in Leiden 2016-2023

Jaar	Eenpersoons	Meerpersoons	Totaal aantal	% eenpersoons
2016	36.098	30.695	66.793	54,0%
2017	36.835	30.934	67.769	54,4%
2018	36.897	31.186	68.083	54,2%
2019	37.195	31.354	68.549	54,3%
2020	37.323	31.376	68.699	54,3%
2021	36.504	31.573	68.077	53,6%
2022	37.598	31.639	69.237	54,3%
2023	38.462	32.025	70.487	54,6%

Bron: CBS

3.2.11 Bijzonder Programma Doorontwikkeling Sociaal Domein

Inleiding

In Leiden telt en doet iedereen mee. In 2025 blijven wij de Visie Sociaal Domein met veel energie voor alle inwoners uitvoeren. In de Kaderbrief 2024-2028 is invulling gegeven aan de bijsturing van het sociaal domein van €2,3 miljoen. In dit hoofdstuk geven we een samenvatting van de financiën binnen het hek rondom het sociaal domein en lichten we de helaas nog steeds oplopende tekorten kort toe.

Definitie van het hek rond het sociaal domein

Binnen het beschikbare budget willen we onze taken zo goed mogelijk uitvoeren en onze visie realiseren. We betrekken de budgetten voor het sociaal domein bij elkaar middels de huidige financiële systematiek. Bij de Programmabegroting 2019 heeft de Raad ermee ingestemd om een hek rondom het sociaal domein te plaatsen en een reserve sociaal domein te maken. Door het hek is het sociaal domein een financieel gesloten systeem. Voor- en nadelen binnen het hek rond het sociaal domein worden verrekend met de reserve. Voor nadelige ontwikkelingen bij Hecht geldt dat deze gedekt worden uit de algemene middelen, zoals besloten in de Kaderbrief 2020-2024.

Het BUIG-budget is buiten het hek geplaatst. Dit is het budget vanuit het Rijk waaruit de bijstandsuitkeringen worden gedekt. Hier is voor gekozen omdat het BUIG-budget in het verleden tijdens het lopende jaar soms met vele miljoenen werd verlaagd. Dit zou ongewenst grote gevolgen hebben voor de begroting van het sociaal domein. Er zijn van 2019 t/m 2020 wel grote voordelen gerealiseerd op het BUIG-budget. Deze zijn toegevoegd aan de algemene middelen.

Samenvatting financiën binnen het hek rond het sociaal domein

Programmabegroting 2025

Samenvatting begroting 2025 Sociaal domein	lasten	baten	saldo
uit programma Onderwijs en Jeugd	52.820.626	-1.202.095	51.168.531
uit programma Maatschappelijke ondersteuning	125.518.224	-7.422.082	118.096.142
uit programma Werk en Inkomen exclusief DZB	20.742.376	-4.950.218	15.792.158
uit programma Werk en Inkomen onderdeel DZB	34.492.094	-12.121.038	22.371.056
totaal	233.573.320	-25.695.433	207.877.887

Reserves

De reserve sociaal domein wordt gebruikt voor gerichte bestedingen, maar dient ook voor het opvangen van risico's binnen het hek rond het sociaal domein. Voor het opvangen van risico's wordt € 5 miljoen gereserveerd. De reserve wordt formeel gemuteerd na genomen raadsbesluiten en daardoor ontstaat er geen volledig beeld van de reserve. Er zitten immers bestedingsplannen in de pijplijn. Naast de officiële stand van de reserve sociaal domein wordt daarom ook een stand bijgehouden waarin de toekomstige ontwikkelingen zijn opgenomen. Een deel van de reserve bevat regionale middelen, die binnen de reserve apart zijn geormerkt. Het betreft onder andere Beschermd wonen, Vrouwenopvang en Laaggeletterdheid. De Wet Sociale Werkvoorziening (WSW) is onderdeel van het sociaal domein, maar het resultaat op de WSW wordt verrekend met de bedrijfsreserve DZB. Het resultaat van Re-integratie Leiden wordt verrekend met de reserve sociaal domein. Wanneer de bedrijfsreserve DZB groter is dan 10% van de gerealiseerde lasten, dan vindt er afroaming plaats ten gunste van de reserve sociaal domein.

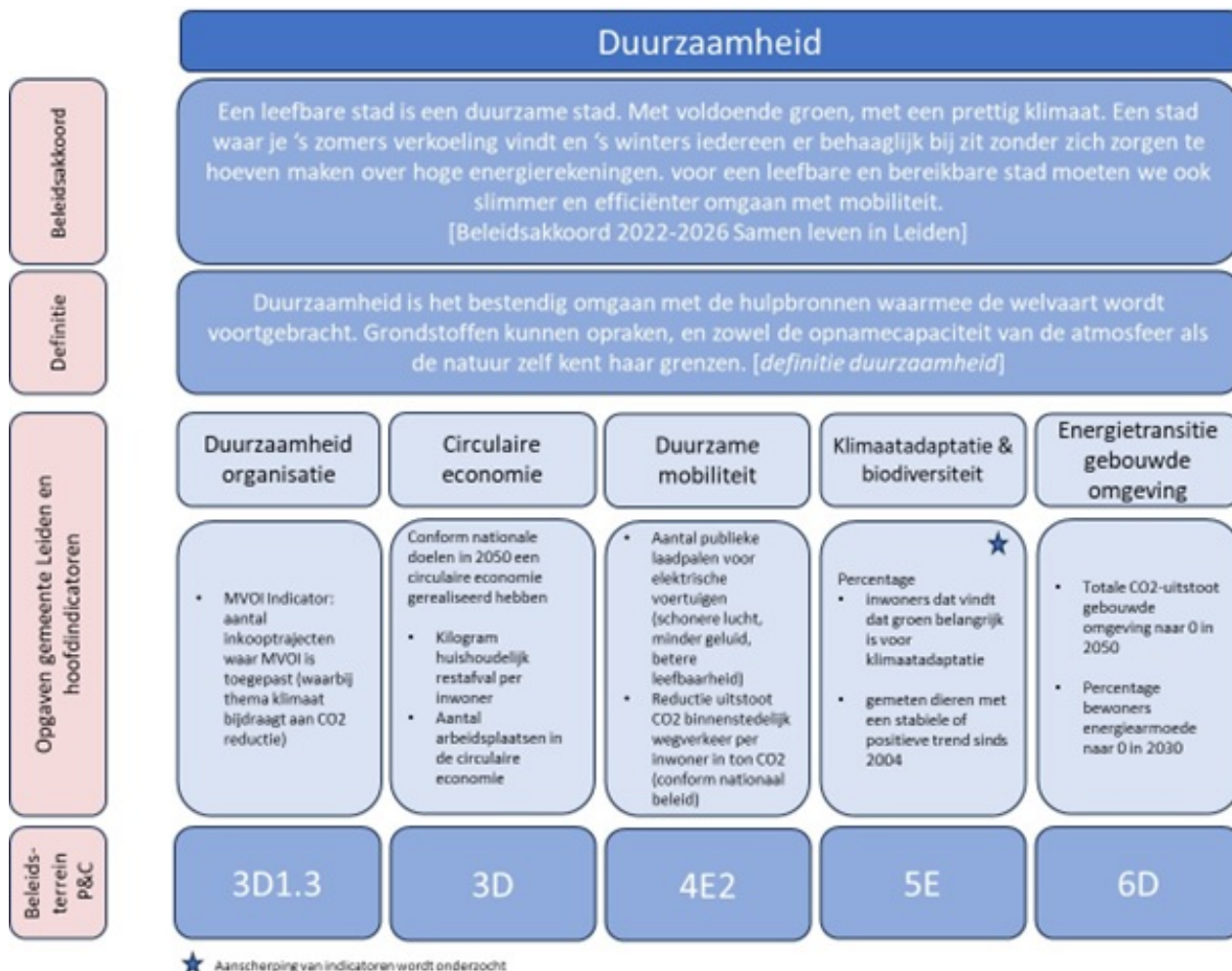
Taakstelling sociaal domein

De afgelopen jaren is er een structureel tekort in het sociaal domein ontstaan, met name door de stijgende kosten van de regioanle jeugdzorg. De taakstelling op het sociaal domein bedraagt vanaf 2028 structureel € 7,9 miljoen. De taakstelling wordt bij de beoordeling van het structureel begrotingsevenwicht deels gecompenseerd vanuit de structurele behoedzaamheidsruimte met € 5,8 miljoen vanaf 2028. In de aangenomen Motie 24.0056.60 *Behoedzaamheidsruimte gebruiken na taskforce jeugdzorg* wordt het college verzocht om de behoedzaamheidsruimte volledig in te zetten om een groot deel van de taakstelling in het sociaal domein in te vullen zodra blijkt dat de Taskforce Jeugdhulp niet voldoende kostenbesparingen vindt om de taakstelling volledig in te vullen.

Tot en met de Programmabegroting 2024 stond in het meerjarenbeeld de brede taakstelling sociaal domein verantwoord op beleidsterrein 9C Ondersteuning. Vanwege de gewenste invulling op de specialistische jeugdhulp is deze taakstelling verplaatst naar beleidsterrein 7A Jeugd. Hiermee sluiten de budgetten beter aan op de bijsturingsambitie.

3.2.12 Bijzonder Programma Duurzaamheid

Leiden is een prachtige stad om in te wonen en te werken. Tegelijk neemt de druk op de stad toe door bijvoorbeeld het groeiende aantal inwoners en klimaatverandering. We willen onze stad nu en in de toekomst duurzaam en leefbaar houden. Om dat te bereiken, hebben we duurzaamheid onderverdeeld in een aantal duurzaamheidsopgaven: circulaire economie (programma 3), duurzame mobiliteit (programma 4), klimaatadaptatie en biodiversiteit (programma 5), energietransitie (programma 6) en duurzame verstedelijking (programma 6). Hieronder is dit schematisch weergegeven.

Ontwikkelingen

Het klimaat is altijd al aan het veranderen onder invloed van verschillende factoren. Alleen nu verandert het klimaat in een veel hoger tempo. Dit komt doordat de mens steeds meer broeikasgassen is gaan uitstoten. Broeikasgassen, zoals CO₂, houden de aarde als een soort deken warm. De snelle toename van deze broeikasgassen in de atmosfeer zorgt ervoor dat onze planeet sneller opwarmt. Deze opwarming gaat gepaard met extremere weersomstandigheden zoals heviger regenval, hitte en droogte. Door opwarming van de aarde wordt ons klimaat en daardoor de leefbaarheid ernstig bedreigd.

Ook in Leiden voelen we hier de gevolgen van. Sommige plekken worden heel warm in de zomer, straten lopen onder bij hevige regenval en door aanhoudende droogte kan het grondwaterpeil zakken, wat kan leiden tot bodemdaling en negatieve gevolgen heeft voor funderingen en de natuur. Als we hier niks aan doen, dan kunnen deze veranderingen de leefbaarheid in Leiden aantasten.

Bovendien blijft de wereldbevolking sterk groeien. Ook in Leiden neemt het aantal inwoners de komende jaren toe. Al deze mensen hebben een huis nodig, voedsel en andere benodigdheden. Hierdoor neemt de vraag naar grondstoffen wereldwijd toe en neemt de voorraad van grondstoffen snel af. Daarbij is onze natuur essentieel voor het functioneren van het ecosysteem. Niet alleen voor de planten en dieren, maar ook voor ons als mens. Het is daarom belangrijk dat we zuiniger en slimmer met grondstoffen omgaan. Verduurzaming van de stad is daarom essentieel om de verstedelijking en specifiek de grote vraag naar woningen op te kunnen vangen. Een stad die niet duurzaam en gezond is, is niet leefbaar en niet aantrekkelijk om te wonen,

recreëren, verblijven en werken. Met de keuze voor duurzame verstedelijking koppelt Leiden de opgave van klimaatneutraliteit en klimaatbestendigheid aan betaalbare woningen, schoon vervoer en meer groen.

Zowel het veranderende klimaat, de toename van de wereldbevolking, de zoektocht naar steeds schaarser wordende grondstoffen en het bijbehorende gebruik van natuur leidt tot verminderde aantallen van soorten en soms zelf tot uitsterving. Ook in Leiden zien we dat de ontwikkelingen in de stad impact hebben op de bestaande flora en fauna. We moeten in Leiden daarom niet alleen zoeken naar oplossingen voor de mens, maar ook voor de natuur.

Globale, nationale en lokale ambities

Om de ergste gevolgen van klimaatverandering te voorkomen moet de temperatuurstijging worden beperkt. Internationale, nationale en lokale afspraken zijn of worden gemaakt om hiervoor te zorgen. In het Klimaatakkoord van Parijs 2015 hebben landen over de hele wereld, waaronder Nederland, afgesproken dat de opwarming van de aarde onder 1,5 tot 2 graden moet blijven.

In 2019 is het nationale Klimaatakkoord gepresenteerd waarin de klimaatdoelen van Parijs zijn vertaald naar de Nederlandse context. Het centrale doel van het Klimaatakkoord is het terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen in Nederland met 49% ten opzichte van 1990 voor 2030 en tot 95% minder in 2050. In Nederland is in de Klimaatwet afgesproken dat zij zich inspant voor 55% reductie voor 2030 en 95% voor 2050. Daarnaast heeft Nederland de ambitie om in 2050 een volledig circulaire economie te hebben. Dit is een economie waarin geen afval bestaat en waar grondstoffen steeds opnieuw worden gebruikt.

Om Nederland voor te bereiden op de gevolgen van klimaatverandering is een nationale aanpak nodig. Dit gebeurt vanuit twee programma's: de Nationale klimaatadaptiestrategie (NAS) en het Deltaprogramma.

Om deze globale en nationale doelen te behalen zal iedereen in Nederland een steentje moeten bijdragen, zo ook Leiden.

Invulling Leiden aan duurzaamheidsopgave: mitigatie en adaptatie

Leiden is sinds 2010 een Global Goal gemeente. Dit betekent dat de gemeente haar lokale beleid koppelt aan de zeventien wereldwijde doelstellingen voor duurzame ontwikkeling. Deze 'Global Goals for sustainable development' richten zich onder andere op het tegengaan van klimaatverandering en een transitie naar duurzame vormen van energie.

De gemeente Leiden heeft de Europese en nationale doelstellingen vertaald in een lokale ambitie. De ambitie van Leiden is: *Leiden is in 2050 een klimaatneutrale, circulaire, klimaatbestendige, biodiverse en zichtbaar groenere stad.*

Als gemeente hebben we hiervoor twee vormen van beleid: *het reduceren van broeikasgas emissies (klimaatmitigatie)* zoals CO₂. Hiermee remmen we klimaatverandering af en minimaliseren we de temperatuurstijging op aarde om zo de heftigere consequenties van klimaatverandering te voorkomen. Dit doen we door middel van de duurzaamheidsopgaven energietransitie (programma 6), circulaire economie (programma 3) en duurzame mobiliteit (programma 4). De tweede vorm is *klimaatadaptatie*, waar we onze samenleving zo goed mogelijk inrichten zodat we om kunnen gaan met de gevolgen van klimaatverandering. Hieronder vallen maatregelen zoals het reduceren van hitte in steden door het toevoegen van groen en het verbeteren van onze afwateringsystemen om de grotere hoeveelheden neerslag te kunnen verwerken. Dit doen we in alle ontwikkelingen en specifiek in de duurzaamheidsopgave Klimaatadaptatie en biodiversiteit (programma 5).

Wat gaan we in 2025 doen?

Voor elk van deze opgaven is een strategie met bijbehorende uitvoeringsagenda / uitvoeringsprogramma opgesteld. Deze uitvoeringsprogramma's richten zich op de ambities, doelen, benodigde inspanningen en beoogde resultaten op de kortere termijn.

Daarmee is de uitvoering van mitigatie en adaptatie geborgd in de diverse programma's. Richting bewoners en ondernemers, met name op het vlak van communicatie, liggen raakvlakken. We zetten in 2025 in op het nog meer en beter op elkaar afstemmen van communicatie naar bewoners en ondernemers toe, vanuit de verschillende opgaven. Dit doen we door een overkoepelende boodschap uit te dragen, zodat ook voor bewoners en ondernemers duidelijk is dat alles onder de koepel van duurzaamheid plaatsvindt. Ondernemers en bedrijven zijn een belangrijke doelgroep voor het realiseren van de opgaven. Vanuit de verschillende opgaven streven we ernaar om in 2025 meer aandacht aan die doelgroep te besteden, in gezamenlijkheid met onder andere Ondernemend Leiden.

Daarnaast zetten we in 2025 verder in op het betrekken van de jeugd via Natuur- en Duurzaamheids Educatie. Hiermee werken we aan duurzame bewustwording bij onze bewoners nu en in de toekomst.

Wat betekent dat?

Klimaatneutraal (of CO2-neutraal): Een stad die met al zijn processen bijdraagt aan verkleinen van klimaatverandering.

Circulair: Een stad waarin geen afval bestaat en waar grondstoffen steeds opnieuw worden gebruikt.

Klimaatbestendig: Een stad zodanig ingericht dat de effecten van de klimaatverandering (hitte, droogte, hevige regenval, overstromingen) opgevangen kunnen worden.

Biodivers: Een stad waar veel verschillende soorten planten en dieren kunnen leven en groeien.

Zichtbaar groener: Een stad met veel groen.

De beschikbare middelen

Rapportage over de beschikbare middelen gebeurt niet in deze paragraaf, maar bij de betreffende begrotingsprogramma's. Dit maakt het mogelijk om uitgaven en prestaties op duurzaamheidsthema's (zoals 'Fiets-op-1'), beter te relateren aan de andere ambities in dat begrotingsprogramma (zoals 'Bereikbaarheid'). Middelen vanuit de verschillende dekkingsbronnen worden bij het beleidsveld Energietransitie in gezamenlijkheid toegelicht. Zo worden middelen uit de reserve Duurzame Stad voor de energietransitie in samenhang met de middelen die het Rijk beschikbaar stelt voor capaciteit voor klimaat- en energiebeleid en voor de aanpak van energiearmoede toegelicht. We hopen op deze manier beter inzicht te kunnen geven in de relaties tussen verschillende financiële stromen.

Dashboard ruimtegebruik en duurzaamheid

Op het dashboard 'ruimtegebruik en duurzaamheid' op leiden.incijfers.nl is de monitoringsinformatie over de duurzaamheidsopgaven gebundeld.

Hoofdstuk 4

4 Financiële begroting

4.1 Overzicht van baten en lasten

4.1.1 Overzicht van baten en lasten in meerjarig perspectief

Programma bedragen x € 1.000,-	L/B	Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Meerjarenraming		
					2026	2027	2028
Bestuur en dienstverlening	Lasten	24.321	26.381	25.306	25.625	25.546	24.933
	Baten	-3.446	-4.072	-4.176	-4.482	-4.680	-4.680
Saldo		20.874	22.309	21.130	21.143	20.866	20.253
Veiligheid	Lasten	15.569	16.830	18.322	18.229	18.210	18.210
	Baten	-843	-172	-179	-179	-179	-179
Saldo		14.726	16.658	18.142	18.049	18.030	18.030
Economie	Lasten	11.442	13.953	13.114	11.325	10.726	10.557
	Baten	-2.186	-2.883	-2.417	-2.400	-2.400	-2.400
Saldo		9.256	11.070	10.697	8.925	8.326	8.157
Mobiliteit	Lasten	27.578	33.906	30.646	31.669	34.901	37.841
	Baten	-21.030	-23.399	-23.983	-21.003	-20.968	-20.968
Saldo		6.548	10.507	6.663	10.666	13.933	16.873
Omgevingskwaliteit	Lasten	68.840	77.658	78.423	80.728	82.344	83.445
	Baten	-37.971	-41.742	-42.941	-43.179	-44.272	-44.949
Saldo		30.869	35.916	35.481	37.549	38.072	38.496
Stedelijke ontwikkeling	Lasten	48.576	56.397	41.789	37.398	46.048	39.237
	Baten	-38.484	-40.755	-34.313	-32.273	-35.777	-32.659
Saldo		10.092	15.642	7.477	5.126	10.271	6.578
Jeugd en onderwijs	Lasten	65.954	78.334	79.642	80.020	71.753	73.733
	Baten	-9.426	-6.351	-5.544	-5.490	-4.604	-4.603
Saldo		56.529	71.983	74.099	74.530	67.150	69.130
Cultuur, sport en recreatie	Lasten	44.094	48.419	47.819	46.064	45.930	45.935
	Baten	-11.503	-8.069	-7.874	-7.792	-7.731	-7.731
Saldo		32.591	40.351	39.945	38.272	38.199	38.204
Maatschappelijke ondersteuning	Lasten	118.916	133.167	134.259	124.081	124.072	118.705
	Baten	-22.523	-19.959	-19.910	-8.073	-3.772	-3.772
Saldo		96.393	113.208	114.348	116.008	120.299	114.932
Werk en inkomen	Lasten	130.253	131.056	125.561	124.071	122.947	122.410
	Baten	-76.171	-78.013	-78.946	-77.780	-78.071	-78.466
Saldo		54.081	53.044	46.614	46.291	44.876	43.944
Algemene middelen	Lasten	2.443	6.549	6.045	6.671	17.292	20.355

Programma bedragen x € 1.000,-	L/B	Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Meerjarenraming		
					2026	2027	2028
	Baten	-411.299	-439.553	-459.627	-450.154	-456.278	-463.191
Saldo		-408.857	-433.004	-453.583	-443.483	-438.986	-442.836
Overhead	Lasten	84.934	91.791	93.533	89.273	88.628	87.865
	Baten	-15.064	-15.405	-15.657	-15.617	-15.533	-15.533
Saldo		69.870	76.386	77.877	73.657	73.096	72.333
Onvoorzien	Lasten	0	273	277	277	277	277
	Baten	0	0	0	0	0	0
Saldo		0	273	277	277	277	277
Vennootschapsbelasting	Lasten	195	172	174	174	174	206
	Baten	0	0	0	0	0	0
Saldo		195	172	174	174	174	206
Totaal	Lasten	643.115	714.887	694.908	675.603	688.848	683.709
Totaal	Baten	-649.946	-680.373	-695.568	-668.421	-674.266	-679.132
TOTAAL SALDO VAN BATEN EN LASTEN		-6.832	34.514	-660	7.182	14.581	4.577
RESERVES Bestuur en dienstverlening	Toevoeging	118	70	316	0	0	0
	Onttrekking	-1.952	-2.199	-40	-40	-40	-40
Saldo		-1.834	-2.129	276	-40	-40	-40
RESERVES Economie	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-441	-632	0	0	0	0
Saldo		-441	-632	0	0	0	0
RESERVES Mobiliteit	Toevoeging	308	4.860	25.889	2.525	3.162	1.756
	Onttrekking	-5.153	-7.256	-3.494	-18.033	-11.236	-9.794
Saldo		-4.844	-2.395	22.395	-15.508	-8.075	-8.039
RESERVES Omgevingskwaliteit	Toevoeging	436	331	108	108	108	108
	Onttrekking	-2.067	-2.214	-100	0	0	0
Saldo		-1.631	-1.883	8	108	108	108
RESERVES Stedelijke ontwikkeling	Toevoeging	19.169	6.536	4.711	3.088	5.467	2.106
	Onttrekking	-18.311	-11.395	-3.303	-2.400	-7.310	-2.267
Saldo		858	-4.859	1.408	688	-1.843	-161
RESERVES Jeugd en onderwijs	Toevoeging	0	65	0	0	0	0
	Onttrekking	-3.346	-7.846	-7.647	-9.618	-55	-55
Saldo		-3.346	-7.781	-7.647	-9.618	-55	-55
RESERVES Cultuur, sport en recreatie	Toevoeging	417	312	3.200	26	0	0
	Onttrekking	-1.368	-496	-297	-86	-56	-56
Saldo		-951	-185	2.903	-60	-56	-56
RESERVES Maatschappelijke ondersteuning	Toevoeging	20.834	9.177	5.107	190	190	190
	Onttrekking	-8.778	-6.831	-2.819	-4.613	-6.772	-881
Saldo		12.056	2.346	2.288	-4.423	-6.582	-691
RESERVES Werk en inkomen	Toevoeging	6.582	2.353	0	0	0	0
	Onttrekking	-8.750	-3.264	-1.363	-1.286	-388	-222
Saldo		-2.168	-911	-1.363	-1.286	-388	-222

Programma bedragen x € 1.000,-	L/B	Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Meerjarenraming		
					2026	2027	2028
RESERVES Algemene middelen	Toevoeging	27.668	18.016	7.183	34.400	15.609	6.967
	Onttrekking	-38.141	-34.101	-26.791	-11.444	-13.259	-2.388
Saldo		-10.474	-16.085	-19.608	22.956	2.350	4.579
RESERVES Resultaat	Toevoeging	19.607	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	0	0	0	0
Saldo		19.607	0	0	0	0	0
Totaal	Toevoeging	95.140	41.719	46.514	40.337	24.535	11.127
Totaal	Onttrekking	-88.308	-76.233	-45.854	-47.519	-39.116	-15.703
TOTAAL MUTATIE IN RESERVES		6.832	-34.514	660	-7.182	-14.581	-4.577
Begrotingstotaal	Lasten/Toev.	738.254	756.606	741.422	715.940	713.383	694.836
Begrotingstotaal	Baten/Ontrr.	-738.254	-756.606	-741.422	-715.940	-713.383	-694.836
GERAAAMD RESULTAAT		0	0	0	0	0	0

4.1.2 Grondslagen voor de begroting

Kerngegevens en uitgangspunten

De ramingen in deze Programmabegroting zijn gebaseerd op onderstaande kerngegevens en uitgangspunten.

Kerngegevens en uitgangspunten waarop de (meerjaren)begroting is samengesteld.

	Realisatie 2023	Begroting 2024	Begroting 2025
A. Sociale structuur			
Aantal inwoners *) **):	130.108	132.335	133.137
van 0 - 19 jaar	22.671	22.506	22.174
van 20 - 64 jaar	86.450	88.307	89.000
van 65 jaar en ouder	20.987	21.522	21.963
*) de opgenomen realisatiecijfers 2023 zijn de definitieve cijfers van eind 2023 (Bron:CBS).			
**) de begrotingscijfers ultimo 2024 zijn opnieuw berekend en geactualiseerd en wijken daarom af van de begrotingcijfers zoals opgenomen in de programmabegroting 2024.			
Aantal periodieke bijstandsgerechtigden ultimo jaar:	2.916	2.900	3.000
Participatiewet	2.819	2.810	2.910
Werknemers en Zelfstandigen (IOAW/IOAZ)	97	90	90
Bijzondere bijstand:	718	1.000	750
Aantal WSW geïndiceerde inwoners in dienst bij een sociale werkvoorziening	454	420	400
B. Fysieke structuur			
Oppervlakte gemeente:	2.327 ha	2.327 ha	2.327 ha
Waarvan:			
Binnenwater	141 ha	141 ha	141 ha
Historische stads- of dorpskern	125 ha	125 ha	125 ha
Zelfstandige verblijfsobjecten met woonfunctie*)	63.853	65.082	65.410
*) cijfer realisatie 2023/begroting 2024 betreft definitieve/gecorrigeerde stand, CBS-statline: voor de eindstand van 2023			
Aantal woonschepen	225	224	225
Aantal woonwagens	133	133	133
Rente:			
Omslagrente	1,00%	1,00%	1,00%
Rente over voorzieningen	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Loon- en prijscompensatie:			
Lonen	3,60%	5,20%	5,6%
Prijzen	2,00%	3,90%	1,2%
Subsidies	3,10%	4,20%	4,5%

	Realisatie 2023	Begroting 2024	Begroting 2025
Gemeenschappelijke regelingen	3,00%	7,05%	9,3%
Indexering inkomsten:			
Tarieven, belastingen en rechten en overige opbrengsten	3,10%	4,20%	4,3%

Toelichting: bovenstaande cijfers hebben als peildatum 31 december van het desbetreffende jaar.

Raming PB 2025	2025	2026	2027	2028
Stand per 1/1	65.082	65.410	65.905	67.201
Toename	567	500	1.367	915
Sloop	239	5	71	24
Stand per 31/12	65.410	65.905	67.201	68.092

Bronnen ontwikkeling woningvoorraad:

Woningbouwmonitor: alle woningbouwprojecten die meetellen voor de begroting (vanaf 2026 50% van de geplande aantallen).

MutatieMonitor (30-7-2024): alle geplande kleinere woningbouwprojecten die tot nu toe opgeleverd zijn en 50% van de geplande realisatie in 2024 (een deel van de projecten schuift standaard door naar het volgende jaar).

Ontwikkeling aantal inwoners per ultimo jaar

	2024	2025	2026	2027	2028
Bevolkingsprognose per 31-12	132.335	133.137	134.102	138.458	142.789

Raming ontwikkeling bedrijfsruimte in m2 BVO

	2025	2026	2027	2028
Te realiseren vloeroppervlak ¹	-21.614	-18.124	-8.873	6.447

¹ Vloeroppervlaktes betreffen de netto oppervlaktes van alle niet-woonmutaties (exclusief de functie overig), dus ook verbouwingen. Vanaf 2026 zijn de geplande aantallen gehalveerd, omdat verder in de toekomst de ramingen zeer onzeker zijn.

4.1.3 Structureel en reëel evenwicht

Structureel en reëel evenwicht

Op basis van onderstaand overzicht wordt aangetoond of de meerjarenraming 2025-2028, conform de uitgangspunten in het BBV, structureel in evenwicht is. Dit houdt in dat structurele lasten kunnen worden gedekt met structurele baten. Indien dit niet het geval is, is de kans groot dat er op termijn een begrotingstekort ontstaat.

Structureel evenwicht

Als in het betreffende begrotingsjaar structurele lasten gedekt zijn door structurele baten is er sprake van structureel evenwicht. Incidentele lasten mogen gedekt worden door zowel structurele als door incidentele baten.

Reëel evenwicht

Reëel evenwicht houdt in dat de ramingen volledig, realistisch en haalbaar moeten zijn. Bij de toets of het realiteitsgehalte van de ramingen voldoende is spelen diverse onderwerpen een rol:

- Uitgangspunten in de begroting (o.a. realiteit van: ombuigingen, verwerking loon- en prijsstijgingen en algemene uitkering);
- Weerstandsvermogen en risico's;
- Ontwikkeling van de grondexploitaties;
- Onderhoud van kapitaalgoederen (wegen, groen, gebouwen en riolering) ;
- Onderzoek van de jaarrekening.

Analyse van het structureel begrotingsevenwicht

Het structureel begrotingsevenwicht wordt berekend door de som van de incidentele lasten en de toevoegingen aan reserves te verminderen met de incidentele baten en de onttrekkingen aan reserves. Hierbij is het uitgangspunt dat alle toevoegingen aan en onttrekkingen uit reserves incidenteel van aard zijn. Uitzondering is een onttrekking ter dekking van kapitaallasten. Dit soort onttrekkingen zijn structureel van aard. Leiden kent nog een aantal andere uitzonderingen. Die staan in de tabel hieronder. Als de bedragen groter zijn dan € 250.000 wordt de mutatie kort toegelicht. Het structurele saldo moet op termijn positief zijn (de structurele baten zijn dan groter dan de structurele lasten). De provincie spreekt als financieel toezichthouder een oordeel uit over het al dan niet structureel en reëel sluitend zijn van de begroting.

De Programmabegroting 2025 heeft in alle jaren een structureel evenwicht:

	2025	2026	2027	2028
Saldo baten en lasten	-660	7.182	14.581	4.577
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	660	-7.182	-14.581	-4.577
Resultaat na bestemming	-	-	-	-
Af: Incidentele lasten	43.392	21.119	35.728	12.020
Bij: Incidentele baten	27.671	8.790	13.440	10.690
Af: toevoegingen aan reserves	46.514	40.337	24.535	11.127
Bij: onttrekkingen aan reserves	45.854	47.519	39.116	15.703
Af: Structurele onttrekking reserve afschrijving investeringen	1.169	1.791	1.779	1.888
af: Structurele onttrekking reserve Oekraïne asielzoekers statushouders (betreft dekking kapitaallasten)	-	896	889	881
Af: Structurele onttrekking reserve afkoopsommen erfpacht (inclusief administratiekosten)	1.691	1.691	1.691	1.691
Bij: Structurele storting reserve duurzame stad (zal tzt omgezet worden naar kap.lasten en/of andere structurele lasten)	2.017	1.628	1.283	672
Bij: Structurele storting reserve bereikbaarheidsprojecten (zal tzt omgezet worden naar structurele onderhoudskosten)	75	75	75	75
Bij: Structurele storting reserve asbestsanering	106	106	106	106
Structureel saldo van de begroting	-17.043	-7.717	-10.602	-361
Structureel evenwicht	JA	JA	JA	JA

Bij het bepalen van het structureel begrotingsevenwicht gaan we vanaf 2027 uit van realisatie van de bezuiniging op de specialistische jeugdhulp. Hiertegenover staat grotendeels de behoedzaamheidsruimte. Daarnaast betrekken we in het structureel saldo 2028 ook € 6,3 miljoen aan kapitaallasten die pas na 2028 in beeld komen.

Incidentele lasten en baten

Resultaat na bestemming (incl. reservemutaties)	2025	2026	2027	2028
Incidentele lasten				
Programma				
Bestuur en dienstverlening	117	35	-	-
Veiligheid	83	-	-	-
Economie	2.214	565	18	-
Mobiliteit	5.980	7.450	9.236	7.794
Omgevingskwaliteit	576	121	16	16
Stedelijke ontwikkeling	12.829	9.854	19.493	11.499
Jeugd en onderwijs	4.327	1.742	600	18
Cultuur, sport en recreatie	2.111	217	59	59
Maatschappelijke ondersteuning	10.504	666	5.811	28
Werk en inkomen	786	369	5	5
Algemene middelen	3.875	100	490	-7.400
Saldo Incidentele lasten	43.392	21.119	35.728	12.020
Incidentele baten				
Programma				
Bestuur en dienstverlening	-	-	-	-
Veiligheid	-	-	-	-
Economie	-	-	-	-
Mobiliteit	2.625	-	-	-
Omgevingskwaliteit	372	-	-	-
Stedelijke ontwikkeling	11.850	8.790	13.440	10.690
Jeugd en onderwijs	112	-	-	-
Cultuur, sport en recreatie	-	-	-	-
Maatschappelijke ondersteuning	12.358	-	-	-
Werk en inkomen	-	-	-	-
Algemene middelen	354	-	-	-
Saldo incidentele baten	27.671	8.790	13.440	10.690
Saldo incidentele lasten en baten	15.721	12.330	22.288	1.330

Bedragen x € 1.000,-

Per programma volgt hieronder een toelichting van de incidentele lasten en baten > € 250.000. Alle overige posten worden in een totaalbedrag genoemd.

Bestuur en dienstverlening

Beleidssterrein	Prestatie	2025	2026	2027	2028
Lasten					
Overige posten		117	35	-	-
Totaal lasten		117	35	-	-
Stortingen in reserves	Egalisatiereserve verkiezingen	316			
Totaal stortingen in reserves		316	-	-	-
Totaal lasten en stortingen		433	35	-	-
Baten					
Overige baten		-	-	-	-
Totaal baten		-	-	-	-
Onttrekkingen uit reserves	Overige reserves	40	40	40	40
Totaal onttrekkingen uit reserves		40	40	40	40
Totaal baten en onttrekkingen		40	40	40	40
Saldo Bestuur en dienstverlening		392	-5	-40	-40

Bedragen x € 1.000,-

Egalisatiereserve verkiezingen

In de reserve verkiezingen vindt jaarlijks een gelijkblijvende storting plaats en wordt in een verkiezingsjaar het bedrag onttrokken wat nodig is om de verkiezing te organiseren.

De geraamde storting in 2025 ad € 316.000 bestaat uit 2 bedragen:

- € 176.000 geraamde onttrekking voor de Tweede Kamerverkiezing 2025. Omdat deze verkiezing vanwege de val van het kabinet vervroegd heeft plaats gevonden eind 2023 vindt deze verkiezing niet plaats in 2025. De geraamde onttrekking wordt met deze wijziging teruggedraaid.
- € 140.000 verhoging jaarlijkse extra storting in verband met gestegen kosten voor een verkiezing

Veiligheid

Beleidssterrein	Prestatie	2025	2026	2027	2028
Lasten					
Overige lasten		83	-	-	-
Totaal lasten		83	-	-	-
Baten					
Overige baten		-	-	-	-
Totaal baten		-	-	-	-
Saldo Veiligheid		83	-	-	-

Bedragen x € 1.000,-

Economie

Beleidssterrein	Prestatie	2025	2026	2027	2028
Lasten					
Faciliteren/Stimuleren van ondernemen	Fac. bedrijvigheid, starters, ondernemer	341	-	-	-
	Stim. en acquis kennisintens. bedrijvig	1.182	87	-	-
Ruimte om te ondernemen	Regionale en lokale beleidsontwikkeling	359	284	18	-
Overige lasten		333	195	-	-
Totaal lasten		2.214	565	18	-
Baten					
Overige baten		-	-	-	-
Totaal Baten		-	-	-	-
Saldo Economie		2.214	565	18	-

Bedragen x € 1.000,-

Faciliteren van bedrijvigheid, starters en ondernemerschap in Leiden

Digitale bereikbaarheid is erg belangrijk voor Leiden als stad van kennis en cultuur. Hierdoor zullen bewoners, ondernemers, studenten en bezoekers van Leiden in de nabije toekomst toegang hebben tot een betrouwbaar, snel en duurzaam netwerk voor internet. De aanleg is gestart in januari 2022 en betreft een grootschalige uitrol van meer dan 500 kilometer met een verwachte doorlooptijd tot 2025. Hiervoor is een incidenteel budget ad € 341.000 beschikbaar voor 2025. De incidentele kosten zijn geraamd in programma Economie, de incidentele baten in programma Omgevingskwaliteit. Deze baten betreffen dekking van bij de providers te innen geraamde legesinkomsten en bijdragen i.v.m. beheer openbare ruimte.

Stimuleren en acquisitie van kennisintensieve bedrijvigheid en netwerken

€ 850.000 (2025) Verliesvoorziening UNIIQ

Bij de kaderbrief 2024-2028 (RB24.0056) heeft de raad besloten de verliesvoorziening voor UNIIQ met € 850.000 te verhogen.

€ 149.000 (2025) Leiden European City of Science

In 2022 was Leiden European City of Science (ECS). Hiervoor is een stichting opgezet die uitvoering heeft gegeven aan de activiteiten in dat jaar namens de kernpartners (gemeente Leiden, Universiteit Leiden, Hogeschool Leiden en LUMC en grotendeels gesubsidieerd vanuit Europa). De stichting wordt in 2024 opgeheven. Door o.a. hogere overige inkomsten dan vooraf begroot resteert een positief saldo van € 349.000. De stichting heeft de gemeente gevraagd dit positieve saldo te beheren en in te zetten voor specifieke activiteiten binnen de samenwerking Leiden Kennisstad. Het beschikbare budget wordt over twee jaren verdeeld: € 202.000 in 2024 en € 147.000 in 2025 (geïndexeerd naar € 149.000).

€ 183.000 (2025) Overige posten kleiner dan € 100.000

Regionale en lokale beleidsontwikkeling

€ 158.000 (2025 en 2026) Regie vitale bedrijventerreinen

In het beleidsakkoord is opgenomen dat de gemeente de regiefunctie versterkt om te komen tot vitale Leidse bedrijventerreinen. Vanuit deze rol coördineert de gemeente de menging van verschillende functies. Het vertrekpunt is een goede balans tussen werken, wonen, bereikbaarheid en duurzaamheid, waarbij de leefbaarheid van de stad voorop staat. Er wordt gewerkt aan een voorstel voor de versterking van deze regiefunctie, waarbij ruimte voor werken in de stad het uitgangspunt is. In 2025 en 2026 is er ieder jaar € 158.000 budget beschikbaar gesteld.

€ 76.000 (2025 en 2026) Vestigingsadviseur

De Vestigingsadviseur probeert landelijke en regionale retailers en lokale ondernemers te overtuigen om zich in de Leidse binnenstad te vestigen. Dit wordt o.a. gedaan door het voeren van acquisitie, het zorgen voor actuele informatie en het rondleiden van geïnteresseerde partijen. De inzet van de Vestigingsadviseur loopt door in 2025 en 2026 conform het Uitvoeringsplan Retail en Warenmarktbeleid (vastgesteld in 2022).

€ 125.000 (2025), € 50.000 (2026) en € 18.000 (2027) Overige posten kleiner dan € 100.000

Mobiliteit

Beleidssterrein	Prestatie	2025	2026	2027	2028
Lasten					
Bereikbaarheid	Verbeteren openbaar vervoer	5.974	5.000	7.794	7.794
	Waarborgen doorstroming	-	2.450	1.442	-
Overige lasten		5	-	-	-
Totaal lasten		5.980	7.450	9.236	7.794
Stortingen in Reserves					
	Reserve parkeren P4	1.876	-	1.645	1.681
	Reserve bereikbaarheidsprojecten	-	2.450	1.442	-
	Reserve OV knoop Leiden CS	23.938	-	-	-
Totaal stortingen in reserves		25.814	2.450	3.087	1.681
Totaal lasten en stortingen		31.794	9.900	12.323	9.475
Baten					
Bereikbaarheid	Verbeteren openbaar vervoer	2.625			
Overige baten		-	-	-	-
Totaal baten		2.625	-	-	-
Onttrekkingen uit reserves					
	Reserve parkeren P4	145	10.583	2.000	2.000
	Reserve bereikbaarheidsprojecten	-	2.450	1.442	-
	Reserve OV knoop Leiden CS	3.349	5.000	7.794	7.794
Totaal onttrekkingen uit reserves		3.494	18.033	11.236	9.794
Totaal baten en onttrekkingen		6.119	18.033	11.236	9.794
Saldo Mobiliteit		25.675	-8.133	1.087	-319

Bedragen x € 1.000,-

Verbeteren openbaar vervoer

Investerings verplaatsen busstation

Bij de 1e technische wijziging 2023 (RB23.0015) is de reserve Knoop Leiden CS ingesteld. Vanuit de reserve afschrijvingen investeringen wordt in 2025 € 24 mln gestort in de reserve Knoop Leiden CS. De kosten voor het investeringsprogramma OV Knoop Leiden CS zijn geraamd in de jaren 2025 (€ 3.349.000), 2026 (€ 5.000.000), 2027 (€ 7.794.000) en 2028 (€ 7.794.000) en worden gedekt door een onttrekking uit de reserve OV Knoop Leiden CS.

Aanvullende studiekosten OV-Knoop

De Gemeente Leiden is aanbestedende dienst namens alle partijen voor de gezamenlijke studiekosten MIRTverkenning t/m het besluit Kansrijke Oplossingen. Voor 2024 en 2025 worden alle Kansrijke Oplossingen verder uitgewerkt, formele ruimtelijke procedures gestart, Milieu effectrapportage opgesteld, een kosten-baten-analyse gemaakt en zal een keuze worden gemaakt hoe het voorkeursalternatief eruit gaat zien. In de te maken kosten hiervoor wordt bijgedragen door het Rijk 50% en elk 25% door Leiden en Provincie Zuid Holland. Het verwachte tekort van de gezamenlijke kosten 2024 bedraagt 3,5 mln. waarvan 25% (€ 875.000) voor rekening komt van Leiden. De Leidse bijdrage wordt gedekt door onttrekkingen uit de reserve OV Knoop Leiden CS.

Waarborgen doorstroming

Dit betreft de bijdrage aan het krediet plankosten definitiefase voor infrastructurele werken. Plankosten in definitiefase van een project worden niet geactiveerd maar incidenteel afgedekt via de reserve bereikbaarheidsprojecten. Deze bijdrage houdt direct verband met de in het beleidsakkoord "Samen Leven in Leiden" opgenomen investeringsambities voor verkeersveilige gebiedsontsluitingen en overige mobiliteitsinvesteringen. De kosten worden gedekt door een bijdrage uit de reserve bereikbaarheidsprojecten.

Reserve parkeren

Het resultaat van de parkeerexploitatie wordt verrekend met de reserve parkeren.

Reserve bereikbaarheidsprojecten
Zie Waarborgen doorstroming

Reserve OV Knoop Leiden CS
Zie Verbeteren openbaar vervoer

Omgevingskwaliteit

Beleidssterrein	Prestatie	2025	2026	2027	2028
Lasten					
Overige lasten		576	121	16	16
Totaal lasten		576	121	16	16
Stortingen in reserves	Overige reserves	2	2	2	2
Totaal stortingen in reserves		2	2	2	2
Totaal lasten en onttrekkingen		578	123	18	18
Baten					
Verharde openbare ruimte	Beheren openbare ruimte	372	-	-	-
Overige baten		-	-	-	-
Totaal baten		372	-	-	-
Onttrekkingen uit reserves	Overige reserves	100	-	-	-
Totaal onttrekkingen uit reserves		100	-	-	-
Totaal baten en onttrekkingen		472	-	-	-
Saldo Omgevingskwaliteit		105	123	18	18

Bedragen x € 1.000,-

Beheren openbare ruimte

Digitale bereikbaarheid is erg belangrijk voor Leiden als stad van kennis en cultuur. Hierdoor zullen bewoners, ondernemers, studenten en bezoekers van Leiden in de nabije toekomst toegang hebben tot een betrouwbaar, snel en duurzaam netwerk voor internet. De aanleg is gestart in januari 2022 en betreft een grootschalige uitrol van meer dan 500 kilometer met een verwachte doorlooptijd tot 2025. Hiervoor is een incidenteel budget ad € 341.000 beschikbaar voor 2025. De incidentele kosten zijn geraamd in programma Economie, de incidentele baten in programma Omgevingskwaliteit. Deze baten betreffen dekking van bij de providers te innen geraamde legesinkomsten en bijdragen i.v.m. beheer openbare ruimte.

Stedelijke ontwikkeling

Beleidssterrein	Prestatie	2025	2026	2027	2028
Lasten					
Energietransitie	Warmtetransitie	-	-	6.391	-
Gemeentelijk vastgoed	Opstellen MPG en Vermogensbeheer	9.914	8.822	10.734	10.690
	Exploiteren van gemeentelijke gebouwen	762	-	1.515	-
Ruimtelijke planvorming en plantoetsing	Implementatie Omgevingswet	1.479	809	809	809
Overige lasten		674	223	43	-
Totaal lasten		12.829	9.854	19.493	11.499
Stortingen in reserves	Reserve grondexploitatie P6	2.720	1.460	4.210	1.460
	Overige reserves	-26	-	-26	-26
Totaal stortingen in reserves		2.694	1.460	4.184	1.434
Totaal lasten en stortingen		15.523	11.314	23.677	12.933

Beleidsterrein	Prestatie	2025	2026	2027	2028
Baten					
Gemeentelijk vastgoed	Opstellen MPG en Vermogensbeheer	9.825	8.790	13.440	10.690
	Exploiteren van gemeentelijke gebouwen	2.025	-	-	-
Overige baten		-	-	-	-
Totaal baten		11.850	8.790	13.440	10.690
Onttrekkingen uit reserves	Reserve grondexploitaties P6	935	682	619	575
	Egalisatiereserve inkomsten bouwleges P	339	-	5.000	-
	Reserve Duurzame Stad P6	338	-	-	-
	Overige reserves	-	26	-	-
Totaal onttrekkingen uit reserves		1.612	708	5.619	575
Totaal baten en onttrekkingen		13.462	9.498	19.059	11.265
Saldo Stedelijke ontwikkeling		2.061	1.816	4.618	1.668

Bedragen x € 1.000,-

Warmtetransitie

De € 6,4 miljoen incidentele middelen zijn beschikbaar voor een -nog nader te besluiten- incidentele bijdrage in de warmtetransitie, zoals bijvoorbeeld een bijdrage aan een regionale warmtebedrijf voor het afdekken van het vollooprisico (te laag percentage bewoners dat overstapt op het warmtenet).

Opstellen MPG en Vermogensbeheer

De overgrote deel van de incidenteel geraamde bedragen heeft betrekking op de geraamde mutaties (lasten en baten) van projecten binnen het grondbedrijf. In 2027 (€ 2.750.000) worden opbrengsten uit grondverkopen verwacht. De opbrengsten worden in de reserve grondexploitaties gestort.

Exploiteren van gemeentelijke gebouwen

Verkoopopbrengst € 2.025.000 (2025)

Binnen het project 'Verkoop gemeentelijk vastgoed' is een verkoopopbrengst ad € 2.025.000 geraamd. Daar staan € 762.000 kosten tegenover. Het saldo hiervan wordt gestort in de reserve grondexploitaties.

Vernieuwing bibliotheek Nieuwstraat € 1.515.000 (2027)

De gemeente wil met haar gesubsidieerde aanbod een nóg groter bereik realiseren onder de bewoners. Dat willen we onder meer bereiken door de bibliotheek te helpen transformeren naar een moderne, multifunctionele en duurzame bibliotheek. Het college is gestart met de ontwikkeling van een moderne, multifunctionele en duurzame bibliotheek op de huidige locatie Nieuwstraat 4. De huidige bibliotheek in de Nieuwstraat is wat betreft inrichting en concept verouderd. Samen met BplusC werkt de gemeente Leiden daarom aan de modernisering van de bibliotheek, waarbij de bibliotheek transformeert naar een plek die mensen, kennis en organisaties met elkaar verbindt rond thema's die spelen in de samenleving. Voor tijdelijke huisvesting van de bibliotheek tijdens de verbouwing is een budget ad € 1.515.000 geraamd.

Implementatie omgevingswet

In de begroting van de jaarschijven 2025 t/m 2029 zijn er kosten voor de uren van de implementatie van omgevingswet opgenomen. In 2025 zijn er voor deze uren € 1.476.875 aan kosten opgenomen.

In de jaren 2026 t/m 2029 dalen de kosten naar € 808.593 door een daling van de kosten van de implementatie omgevingswet binnen de afdeling Ruimtelijke Ontwikkeling.

De omgevingswet is sinds 1 januari 2024 in werking getreden, waarbij vooral de afdeling Ruimtelijke ontwikkeling de grootste impact hiervan ervaart in de eerste twee jaren. De inspanningen worden in 2026 afgebouwd bij Ruimtelijke Ontwikkeling.

Reserve grondexploitaties

In 2027 (€ 2.750.000) worden opbrengsten uit grondverkopen verwacht. De opbrengsten worden in de reserve grondexploitaties gestort. Storting € 1.263.000 in verband met verkoop gemeentelijk vastgoed (2025).

De rest van de stortingen bedragen samen ongeveer € 1.500.000 per jaar en bestaat uit:

- positief exploitatieresultaat Rijnsburgerweg € 310.000
- resultaat erfpachtsbedrijf € 770.000
- rente-effect grondexploitaties € 360.000
- positief exploitatieresultaat SRON € 25.000

De onttrekkingen bestaat voornamelijk uit dekking voor de beheerskosten strategisch vastgoed (€ 2025 € 488.000 en 2026 tot en met 2028 € 288.000). De overige bedragen zijn alle kleiner dan € 100.000.

Egalisatiereserve inkomsten bouwleges

€ 339.500 (2025) Pakket woningmarktregulerende maatregelen

De gemeente vindt het belangrijk dat Leiden voor iedereen een fijne en leefbare stad is en blijft.

De raad heeft daarom nieuwe regels rondom goed verhuurderschap, woningvorming en verkamering en de invoering van een opkoopbescherming vastgesteld. De kosten van het maatregelenpakket komen ten laste van de egalisatiereserve inkomsten bouwleges.

€ 5.000.000 (2027) Kasschuif

Bij de kaderbrief 2023-2027 is besloten om in 2027 € 5.000.000 vrij te laten vallen uit de reserve inkomsten bouwleges. Dit bedrag wordt op dat moment gestort in de reserve afschrijvingen investeringen. Daardoor ontstaat ruimte om kapitaallasten die nu van de structurele begrotingsruimte worden gedekt, te dekken vanuit de reserve afschrijvingen investeringen.

Reserve duurzame stad

In 2025 is € 338.000 geraamd voor lokale initiatieven met betrekking tot de energietransitie. Deze kosten worden gedekt door een onttrekking uit de reserve duurzame stad.

Jeugd en onderwijs

Beleidssterrein	Prestatie	2025	2026	2027	2028
Lasten					
Jeugd	Doen organiseren specialistische hulp	3.097	453	2	2
Onderwijsbeleid	Stim. Hoogwaardig taalaanbod	507	507	1	1
Onderwijshuisvesting	In stand houden bestaande gebouwenvoorraad	596	768	583	1
Overige lasten		126	15	15	15
Totaal lasten		4.327	1.742	600	18
Baten					
Overige baten		112	-	-	-
Totaal baten		112	-	-	-
Onttrekkingen uit reserves	Reserve Sociaal Domein P7	7.592	9.563	-	-
	Overige reserves	55	55	55	55
Totaal onttrekkingen uit reserves		7.647	9.618	55	55
Totaal baten en onttrekkingen		7.759	9.618	55	55
Saldo Jeugd en onderwijs		-3.432	-7.876	545	-37

Bedragen x € 1.000,-

Doen organiseren specialistische hulp

Het betreft teruggedraaide rijksbezuinigingen in 2025 (€ 1.567.500) en van het Rijk in afwachting van overheveling van de middelen naar de algemene uitkering nog incidenteel via de algemene uitkering verkregen compensatie voor de loon-prijscompensatie voor Voogdij 18+ voor de periode 2025 (€ 1.157.860) en 2026 (€ 450.395) en incidentele middelen voor werkdrukverlaging Jeugdbescherming in 2025 (€ 369.930).

Stimulering hoogwaardig taalaanbod

Op 30-11-2023 heeft de raad € 1.500.000 beschikbaar gesteld voor kansengelijkheid in de periode 2024-2026 (€ 500.000 per jaar). Deze kosten worden gedekt door een onttrekking uit de reserve sociaal domein.

In stand houden bestaande gebouwenvoorraad

Herwaardering IHP onderwijshuisvesting (€ 445.000 (2025), € 617.000 (2026) en € 582.000 (2027))

In het kader van de uitvoering van de herwaardering van het IHP Onderwijshuisvesting zijn in de kaderbrief 2023 eenmalige kosten opgenomen. Het betreft (niet te activeren) plankosten in de initiatieffase van onderwijshuisvesting projecten, afschrijving van restant boekwaarden, tijdelijke huisvesting en sloopkosten.

3de fase IHP onderwijshuisvesting (€ 150.000 (2025 en 2026))

Voor de vernieuwbouw van het Visser 't Hooft Lyceum aan de Kagerstraat 1 wordt zowel in 2025 als ook in 2026 een bedrag van € 150.000 gereserveerd. Deze bedragen zijn bedoeld als initiatiefbudget voor de voorbereiding. Dekking voor de volgende fasen van dit project is afhankelijk van toekomstige integrale afwegingen.

Reserve sociaal domein

Om de kosten van jeugdzorg te dekken wordt in de jaren 2025 en 2026 respectievelijk € 7,1 en € 9,0 mln aan de reserve sociaal domein onttrokken.

Op 30-11-2023 heeft de raad € 1.500.000 beschikbaar gesteld voor kansengelijkheid in de periode 2024-2026 (€ 500.000 per jaar). Deze kosten worden gedekt door een onttrekking uit de reserve sociaal domein.

Cultuur, sport en recreatie

Beleidssterrein	Prestatie	2025	2026	2027	2028
Lasten					
Sport	Leidenaars bewegen voldoende	1.631	-23	3	3
Overige lasten		479	240	56	56
Totaal lasten		2.111	217	59	59
Stortingen in reserves	Reserve economische impulsen Kennisst P	3.200	-	-	-
	Overige reserves	-	26	-	-
Totaal stortingen in reserves		3.200	26	-	-
Totaal lasten en stortingen		5.311	243	59	59
Baten					
Overige baten		-	-	-	-
Totaal baten		-	-	-	-
Onttrekkingen uit reserves	Overige reserves	297	86	56	56
Totaal onttrekkingen uit reserves		297	86	56	56
Totaal baten en onttrekkingen		297	86	56	56
Saldo Cultuur, sport en recreatie		5.013	157	3	3

Bedragen x € 1.000,-

Leidenaars bewegen voldoende

Impuls sportaccommodaties (€ 1.000.000 (2025))

In het coalitieakkoord is incidenteel € 1.000.000 opgenomen voor 2024 en 2025. Dit betreft een incidentele impuls sportaccommodaties. De komende periode zijn extra investeringen nodig om de sportinfrastructuur op peil te houden en mee te laten groeien met de ontwikkeling van de stad. Vooruitlopend op het op te stellen sportaccommodatieplan is hiervoor dus twee keer een miljoen euro gereserveerd.

Bij de Kaderbrief 2023-2027 is het in 2024 geraamde budget omgezet in een storting in de reserve afschrijvingen investeringen ter dekking van de kapitaallasten van de investering in sportpark De Mors.

Plankosten park Cronesteinkade (€ 525.000 (2025))

In 2023 hebben er verkennende gesprekken plaatsgevonden met alle gebruikers van het park Cronesteinkade. Deze zijn in december 2023 afgerond. De conclusie is dat herinrichting van het terrein voor alle partijen gunstig kan uitpakken. Dit betekent de start van het gemeentelijk project om tot realisatie te komen. Voor het onderzoeken van de haalbaarheid is een incidenteel budget ad € 525.000 geraamd.

Reserve economische impulsen kennisstad

De Leidse Schouwburg-Stadsgehoorzaal (LSSGZ) en de gemeente hebben gezamenlijk een gespecialiseerd bureau gevraagd om een meerjareninvesteringsplan op te stellen voor de theatertechniek. Het adviesbureau geeft aan dat gemiddeld € 925.000 jaarlijks noodzakelijk is om de huidige theatertechniek te onderhouden en te vervangen. LSSGZ geeft aan hier onvoldoende middelen voor te hebben. Leiden ziet deze uitdagingen, met name voor het vervangen van de kostbare hijs- en trekinstallaties in 2025 en 2026. Dit ook in verband met de veiligheid van de medewerkers. Er wordt daarom voor dit doel € 3.200.000 gestort in de reserve economische impulsen en kennisstad.

Maatschappelijke ondersteuning

Beleidssterrein	Prestatie	2025	2026	2027	2028
Lasten					
Kwetsbare groepen	Preventie verslaving, dak- en thuisloosh	8.413	378	5.786	3
	Uitv. geven aan beschermd wonen	1.002	2	2	2
Sociale binding en participatie	Organiseren act. maatschappelijke partic	939	264	1	1
Overige lasten		149	22	22	22
Totaal lasten		10.504	666	5.811	28
Stortingen in reserves	Reserve Sociaal Domein P9	500	-	-	-
	Res. Oekraïne asielzoekers statushouder	4.607	190	190	190
Totaal stortingen in reserves		5.107	190	190	190
Totaal lasten en stortingen		15.611	856	6.001	218
Baten					
Kwetsbare groepen	Preventie verslaving, dak- en thuisloosh	12.358	-	-	-
Overige baten		-	-	-	-
Totaal baten		12.358	-	-	-
Onttrekkingen uit reserves	Reserve Sociaal Domein P9	1.944	3.175	-	-
	Res. Oekraïne asielzoekers statushouder	721	507	5.883	-
	Overige reserves	154	35	-	-
Totaal onttrekkingen uit reserves		2.819	3.717	5.883	-
Totaal baten en onttrekkingen		15.176	3.717	5.883	-
Saldo Maatschappelijke ondersteuning		434	-2.860	118	218

Bedragen x € 1.000,-

Uitvoering geven aan preventie en herstel t.a.v. verslaving en dak- en thuisloosheid

Voor de opvang van vluchtelingen uit Oekraïne zijn incidentele budgetten in de begroting opgenomen. Het gaat om € 7,6 mln in 2025, € 0,4 mln in 2026 en € 5,8 mln in 2027. In 2025 is daarnaast ook een bijdrage van het Rijk geraamd ad € 12,4 mln. Het saldo van deze bedragen worden verrekend met de reserve Oekraïne, statushouders en asielzoekers. De € 5,8 mln die in 2027 is geraamd betreft de onrendabele top op flexwoningen aan de Gooimeerlaan. (RB24.0044)

Bij de begroting 2022 heeft de Raad besloten om een deel van de incidentele vrije ruimte in de concernreserve in te zetten voor maatschappelijke zorg aan jongeren van 17-27 jaar. Het gaat hier om een bedrag van € 75.000 per jaar voor de jaren 2022 tot en met 2025. (RB21.0106)

Uitvoering geven aan beschermd wonen

In 2018 is besloten om ter voorbereiding op de doordecentralisatie Maatschappelijke zorg (MZ) een Investeringsfonds MZ in te stellen per subregio en een investeringsfonds voor de regionale voorzieningen MZ. In 2023 is besloten om een gedeelte van het regionale investeringsfonds (€ 1 miljoen) te reserveren voor de bouw en inrichting van de nieuw te bouwen maatschappelijke opvang (Nieuwe Energie). Dit budget is vervolgens in 2023 overgeheveld naar 2025 (Slotwijziging 2023) omdat de nieuwbouw van de maatschappelijke opvang nog op zich laat wachten. Het betreft incidenteel regionaal budget (Holland Rijnland regio), gedekt door een onttrekking aan de regionale reserve Beschermd wonen (geormerkt deel van de reserve Sociaal Domein van Leiden).

Organiseren van activiteiten die maatschappelijke participatie bevorderen en sociaal isolement voorkomen

Bestrijden eenzaamheid (€ 250.000 2025 en 2026)
In het coalitieakkoord is jaarlijks € 250.000 opgenomen om de aanpak bestrijden eenzaamheid tijdelijk te intensiveren voor de periode 2023 tot en met 2026. De tijdelijke intensivering wordt volledig gedekt door een onttrekking uit de reserve sociaal domein.

Leiden inclusief (€ 560.000 2025)

Het programma Leiden Inclusief is eind 2021 gestart en loopt door tot eind 2025. In 2025 ligt de focus op het uitvoeren van het actieplan LHBTIQ+ en het plan van aanpak tegengaan racisme en discriminatie. Eind 2025 zal er een advies worden opgesteld hoe dit thema in de organisatie ingebed kan worden. Om dit programma mogelijk te maken is er incidenteel t/m 2025 € 195.000 geraamd voor personeel en € 80.000 voor activiteiten (Herijking Leiden Inclusief, Kaderbrief 2023). De dekking hiervoor komt uit een onttrekking uit de reserve Sociaal Domein. In het coalitieakkoord is dit budget voor 2025 nog eens met € 285.000 verhoogd.

De overige bedragen zijn lager dan € 100.000.

Reserve sociaal domein

Er is een incidentele storting begroot van € 500.000 omdat de raming eigen bijdragen huishoudelijke hulp/begeleiding in 2025 te laag was geraamd. Omdat de kosten voor 2025 wel op het juiste niveau waren geraamd is het voordeel van de hogere baten aan eigen bijdragen in de reserve gestort.

Er is een onttrekking geraamd van € 1.944.000 bestaande uit een onttrekking van € 3.081.000 en een negatieve onttrekking van € 1.137.000. De onttrekking van € 3.081.000 is ter dekking van kosten van de opvanglocatie aan het Maansteenpad (€ 1,35 miljoen), een nieuw te bouwen voorziening voor maatschappelijke opvang (locatie Nieuwe Energie, € 1,0 miljoen), tijdelijke intensivering van het programma Leiden inclusief (€ 275.000), tijdelijke intensivering aanpak Eenzaamheid (€ 250.000), tijdelijke intensivering bevordering studentenwelzijn (€ 120.000) en een incidentele correctie op indexeringen in het sociaal domein (€ 86.000).

Er is een negatieve onttrekking begroot van € 1.137.000, zijnde het totaal van diverse onderbestedingen die vanaf 2027 zijn ingezet om de taakstelling op het sociaal domein in te vullen. Deze onderbestedingen zijn in 2025 verrekend met de reserve sociaal domein.

Reserve Oekraïne, statushouders asielzoeker

Op 9-7-2024 heeft de raad een krediet beschikbaar gesteld voor het plaatsen van 75 flexwoningen aan de Gooimeerlaan. Een bedrag ad € 11.693.000 wordt afgeschreven in 15 jaar. De kapitaallasten van deze investering worden gedekt door een onttrekking uit de reserve Oekraïne, statushouders en asielzoekers. In datzelfde raadsbesluit is ook besloten om de onrendabele top, die berekend is op € 5.783.000, uit deze reserve te dekken.

De overige stortingen en onttrekkingen betreffen het saldo van de gemaakte kosten en de ontvangen Rijksbijdragen.

Werk en inkomen

Beleidssterrein	Prestatie	2025	2026	2027	2028
Lasten					
Maatsch. participatie en onderst. minima	Subsidies minimabeleid	417	1	1	1
Schuldhelpverlening	Uitvoeren schuldhelpverlening	365	365	0	0
Overige lasten		4	4	4	4
Totaal lasten		786	369	5	5
Baten					
Overige baten		-	-	-	-
Totaal baten		-	-	-	-
Onttrekkingen uit reserves	Reserve Sociaal Domeins P10	1.266	1.188	290	124
	Overige reserves	98	98	98	98
Totaal onttrekkingen uit reserves		1.363	1.286	388	222
Totaal baten en onttrekkingen		1.363	1.286	388	222
Saldo Werk en inkomen		-578	-917	-383	-217

Bedragen x € 1.000,-

Subsidies Minimabeleid

In het beleidsakkoord is van 2022 tot en met het 2025 jaarlijks € 300.000 opgenomen om de bestaanszekerheid van mensen te vergroten. Bij de 2de technische wijziging 2024 is € 100.000 van het budget van 2024 overgeheveld naar 2025. Dit budget wordt gedekt door een onttrekking uit de reserve sociaal domein.

Uitvoeren schuldhelpverlening

De extra inzet vanuit het programma Social Impact voor vroegsignalering Eerste Hulp Bij Geldzorgen stopt eind 2023. De extra inzet continueren we voor de komende drie jaar (2024-2025-2026). Dekking is deels mogelijk uit de reeds geraamde social impact middelen en deels uit de reserve sociaal domein. In 2023 is in totaal € 794.280 extra geraamd vanuit de Social Impact-middelen. Daarvan is € 360.000 overgeheveld naar 2024 en € 74.280 naar 2025. In 2025 is dan een onttrekking aan de reserve sociaal domein nodig van € 285.720 en in 2026 van € 360.000. Mocht blijken dat (structurele) financiële middelen beschikbaar komen voor schuldhelpverlening, dan zou de dekking en de duur van de extra inzet aangepast kunnen worden. Uitbreiding van de vroegsignalering is van belang om nog meer inwoners vroegtijdig te kunnen bereiken zodat problematische schulden voorkomen worden. Zo wordt dit ook in de 'aanpak geldzorgen, armoede en schulden' vanuit het kabinet in juli 2022 benoemd. Daarnaast kan met de financiering de extra aandacht voor jongeren die nu vanuit de middelen social impact mogelijk is, gecontinueerd worden tot en met 2026.

Reserve sociaal domein

De onttrekking van € 1.265.650 geeft dekking voor vijf tijdelijke uitgaven: invoeringskosten Leidse sleutelpas (Kaderbrief 2024-2028, € 85.650), vergroten bestaanszekerheid (beleidsakkoord, € 300.000), pilot inkomen dakloze jongeren (€ 100.000), uitbreiding armoedebeleid (beleidsplan Samen Sterker, € 420.000) en eerste hulp bij geldzorgen (Kaderbrief 2023-2027, € 360.000).

Algemene middelen en overhead

Beleidsterrein	Prestatie	2025	2026	2027	2028
Lasten					
Overige alg.dekkingsmiddelen	Stelposten concern	-8	-	-	-7.400
Overhead	Overhead kostenplaatsen	3.258	-	490	-
	Overhead overige	585	100	-	-
Overige lasten		32	-	-	-
Totaal lasten		3.867	100	490	-7.400
Stortingen in reserves	Concernreserve	-	-	-	4.735
	Reserve afschrijvingen investeringen	7.062	34.400	15.609	2.000
	Overige reserves	121	-	-	232
Totaal stortingen in reserves		7.183	34.400	15.609	6.967
Totaal lasten en stortingen		11.050	34.500	16.098	-433
Baten					
Algemene uitkering	Algemene uitkering	354	-	-	-
Overige baten		-	-	-	-
Totaal baten		354	-	-	-
Onttrekkingen uit reserves	Bedrijfsvoeringsreserve concern	-	-	490	-
	Concernreserve	23.370	6.549	8.976	-
	Reserve afschrijvingen investeringen	110	2.450	1.942	500
	Reserve budgetoverheveling	2.042	117	18	-
	Overige onttrekkingen	100	537	54	-
Totaal onttrekkingen		25.622	9.653	11.480	500
Totaal baten en onttrekkingen		25.976	9.653	11.480	500
Saldo Algemene middelen		-14.926	24.847	4.619	-933

Bedragen x € 1.000,-

Stelposten concern

Een deel van de investeringen uit het investeringsplan wordt pas in 2028 of later opgeleverd. De afschrijving start daarom pas na 2028. De structurele dekking voor die kapitaallasten valt in 2027 incidenteel vrij (€ 7,4 mln).

Overhead kostenplaatsen

Vervanging financiële softwarepakket (€ 3 mln 2025)

Voor de vervanging van het financiële softwarepakket is in 2025 € 3 mln geraamd.

Nieuwe stadswerf (€ 490.000 2027)

Conform RB21.0061 Schuifoperatie Vlietzone Midden is gestart met de definitiefase Nieuwe Stadswerf. Besloten is om de huidige gebouwen aan de Adm. Banckertweg en de Kenauweg te vervangen door een compacte efficiënte nieuwbouw. Om de boekwaarde van de huidige panden aan de Kenauweg en aan de Adm. Banckertweg af te boeken is in 2027 een budget geraamd ad € 490.000. Dit budget wordt gedekt door een onttrekking uit de bedrijfsvoeringsreserve concern.

Afbouwen CE Wall (2025 € 267.000)

CEwall is een applicatie voor e-mailarchivering. Het bevat kopieën van alle ontvangen en verzonden e-mails, inclusief bijlagen. Medewerkers gebruiken CEwall soms om e-mails terug te zoeken en te downloaden die ze al uit Outlook hebben verwijderd. De Leidse regio gaat CEwall afbouwen omdat het niet voldoet aan wet- en regelgeving rond archivering en privacy. Bij de Kaderbrief 2024-2028 is besloten om CE Wall af te bouwen. De kosten hiervoor bedragen € 267.000. Hiervan komt € 31.000 ten laste van de reserve CR reserve kapitaallasten.

Overhead - overige

Bij de Kaderbrief 2018-2022 is gedurende 3 jaar een werkbudget van € 500.000 beschikbaar gesteld voor een aangepaste vitaliteitsregeling. Het restant over 2021 ad € 390.000 en het restant over 2023 ad € 100.000, totaal € 490.000 is overgeheveld naar 2024 en het restant over 2022 ad € 485.000 is overgeheveld naar 2025. Deze budgetten zijn tijdelijk beschikbaar gesteld om nieuw beleid, ondersteuning en uitgebreid onderzoek naar vitaliteit bij de medewerkers uit te voeren. Iedere medewerker krijgt de kans om een vitaliteitsonderzoek te laten doen. Als beleid is opgezet en het uitgebreide onderzoek bij alle medewerkers klaar is kan incidenteel noodzakelijk onderzoek in het kader van vitaliteit ten laste van het reguliere budget voor arbozaken worden uitgevoerd.

Bij de 2de technische wijziging 2022 is voor de jaren 2023 tot en met 2026 € 100.000 beschikbaar gesteld voor de kosten van de uitvoering van flankerend beleid bij medewerkers die bovenformatief zijn geworden als gevolg van een reorganisatie van de taken of afdelingen. Het flankerend beleid bestaat o.a. uit geldelijke ondersteuning voor onderzoek, opleiding en/of begeleiding bij uitstroom zodat deze medewerkers op een andere functie aan het werk kunnen. Dit bedrag wordt gedekt door een onttrekking uit de reserve flankerend beleid.

Algemene uitkering

Per 2023 is een deel van de integratie-uitkering Voogdij 18+ overgeheveld naar de algemene uitkering. Op basis van de huidige normeringssystematiek telt dit budget in 2023 nog niet mee in de grondslag van het accres voor de jaren 2023 tot en met 2025. Daarom wordt voor dit overgeheveld budget nog één keer loon- en prijsbijstelling toegekend voor de periode 2023 tot en met 2025.

Bedrijfsvoeringsreserve concern

Conform RB21.0061 Schuifoperatie Vlietzone Midden is gestart met de definitiefase Nieuwe Stadswerf. Besloten is om de huidige gebouwen aan de Adm. Banckertweg en de Kenauweg te vervangen door een compacte efficiënte nieuwbouw. Om de boekwaarde van de huidige panden aan de Kenauweg en aan de Adm. Banckertweg af te boeken is in 2027 een budget geraamd ad € 490.000. Dit budget wordt gedekt door een onttrekking uit de bedrijfsvoeringsreserve concern.

Concernreserve

De concernreserve dient als buffer voor de afdekking van niet-kwalificeerbare risico's en de egalisatie van exploitatieresultaten. De minimale omvang van de concernreserve aan het eind van het meerjarenbeeld is vastgesteld op 150% van de uitkomst van de risicosimulatie. Rekeningsresultaten worden toegevoegd aan de concernreserve. De concernreserve is in principe vrij besteedbaar met inachtneming van de minimale omvang zoals die is vastgelegd in de financiële verordening. Het surplus in de concernreserve kan worden gebruikt voor het sluitend maken van het meerjarenbeeld bij de begroting of kaderbrief. De geraamde stortingen en onttrekkingen zijn afkomstig uit eerdere jaren (resultaten van voorgaande P&C producten).

Reserve afschrijvingen investeringen

Deze reserve wordt gebruikt om de afschrijvingskosten van een aantal investeringen te dekken door jaarlijks een bedrag uit deze reserve te onttrekken gelijk aan het bedrag van de afschrijvingskosten van die investeringen. De jaarlijkse onttrekkingen zijn structurele mutaties, maar de stortingen in deze reserve zijn incidenteel.

Onder de onttrekkingen zijn ook een aantal incidentele onttrekkingen opgenomen. In die gevallen wordt structureel geld omgezet in incidenteel geld. Daardoor kunnen er minder afschrijvingslasten jaarlijks gedekt

worden. De structurele onttrekkingen worden lager. Dit soort mutaties vindt bijvoorbeeld plaats als men een investering heeft opgenomen in het investeringsplan, waarbij het uitgangspunt was dat die investering kon worden geactiveerd en dus kon worden afgeschreven over een aantal jaar. Bij de uitwerking van de investering blijkt dan dat een deel van die investering niet activeerbaar is.

Reserve budgetoverheveling

In de reserve budgetoverheveling worden de budgetten verzameld die eerder bij de voortgangsrapportages en technische wijzigingen voor overheveling zijn aangemeld. Die budgetten worden dan 1 of enkele jaren later opnieuw geraamd met als dekking een onttrekking uit deze reserve.

Structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves

Hieronder staan de structurele stortingen en onttrekkingen binnen reserves. De bedragen in de tabellen die groter of gelijk zijn aan € 250.000 worden toegelicht.

Structurele toevoegingen aan reserves		2025	2026	2027	2028
Programma					
Mobiliteit	Reserve bereikbaarheidsprojecten	75	75	75	75
	Totaal Mobiliteit	75	75	75	75
Omgevingskwaliteit	Reserve asbestsanering (P5)	106	106	106	106
	Totaal Omgevingskwaliteit	106	106	106	106
Stedelijke ontwikkeling	Reserve Duurzame Stad P6	2.017	1.628	1.283	672
	Totaal Stedelijke ontwikkeling	2.017	1.628	1.283	672
Saldo structurele toevoegingen aan reserves		2.198	1.809	1.464	853
Structurele onttrekkingen aan reserves					
Programma					
Stedelijke ontwikkeling	Reserve afkoopsommen erfpacht	1.688	1.688	1.688	1.688
	Reserve afkoop adm.kst. Erfpacht	3	3	3	3
	Totaal Stedelijke ontwikkeling	1.691	1.691	1.691	1.691
Maatschappelijke ondersteuning	Res. Oekraïne asielzoekers statushouder	-	896	889	881
	Totaal Maatschappelijke ondersteuning	-	896	889	881
Algemene middelen	Reserve afschrijvingen investeringen	1.169	1.791	1.779	1.888
	Totaal Algemene middelen	1.169	1.791	1.779	1.888
Saldo structurele onttrekkingen aan reserves		2.860	4.379	4.359	4.461
Saldo structurele mutaties reserves		-662	-2.570	-2.896	-3.607

Bedragen x € 1.000,-

Toevoegingen

Reserve Duurzame stad

Bij de decemberwijziging 2018 (RB18.0112) is de reserve duurzame stad ingesteld. Projecten op gebied van duurzame verstedelijking, duurzame mobiliteit, energietransitie, klimaatadaptatie en circulaire economie worden door deze reserve gedekt. Daarbij wordt de storting veelal omgezet in structurele lasten.

Onttrekkingen

Reserve afkoopsommen erfpacht

Voor grond die de gemeente in erfpacht uitgeeft wordt een jaarlijkse erfpachtcanon ontvangen. Men kan er voor kiezen om deze canon voor 75 jaar af te kopen. Die afkoopsom wordt gestort in de reserve afkoopsommen

erfpacht. Ter compensatie van het niet meer ontvangen van de jaarlijkse erfpachtcanon valt 1/75e van de afkoopsom jaarlijks vrij ten gunste van de rekening van baten en lasten. Die vrijval wordt daarom als structureel beoordeeld.

Reserve Oekraïne asielzoekers statushouders

Op 9-7-2024 heeft de raad een krediet ad € 13.341.000 beschikbaar gesteld voor het plaatsen van 75 flexwoningen aan de Gooimeerlaan 25. (RB24.0044) Hiervan wordt € 11.693.000 afgeschreven over 15 jaar. De kapitaallasten worden gedekt door een onttrekking uit de reserve Oekraïne asielzoekers statushouders. De baten vanuit het Rijk voor de opvang van Oekraïense ontheemden worden jaarlijks na verrekening van de lasten in deze zelfde reserve gestort waardoor de reserve groot genoeg om deze onttrekking de gehele looptijd in te kunnen zetten.

Reserve Afschrijvingen investeringen

Vanuit deze reserve worden jaarlijkse afschrijvingskosten van investeringen gedekt.

4.2 Uiteenzetting van de financiële positie

4.2.1 Geprognosticeerde begin- en eindbalans

In het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV, art. 20; lid 1 b) is de verplichting vastgesteld dat de gemeenten een geprognosticeerde begin- en eindbalans van de begrotingsjaren opnemen onder de uiteenzetting van de financiële positie.

Het meerjarig opnemen van de geprognosticeerde balans geeft de raad meer inzicht in de ontwikkeling van de investeringen, het aanwenden van reserves en voorzieningen en de financieringsbehoefte. Voor meer inhoudelijke duiding verwijzen wij graag naar de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing.

Prognose meerjarenbalans	Realisatie	Begroting				
	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Activa						
Vaste activa						
Immateriële vaste activa	3.420	3.420	3.420	3.420	3.420	3.420
Materiële vaste activa	963.259	1.025.955	1.171.286	1.348.827	1.558.763	1.612.297
Financiële vaste activa	31.719	30.824	30.735	30.643	30.599	30.565
Totaal vaste activa	998.398	1.060.199	1.205.441	1.382.890	1.592.782	1.646.282
Vlottende activa						
Voorraden	14.634	5.983	4.928	11.813	17.985	24.157
Uitzettingen	108.743	75.216	75.216	75.216	75.216	75.216
Liquide middelen	2.927	0	0	0	0	0
Overlopende activa	37.151	37.151	37.151	37.151	37.151	37.151
Totaal vlottende activa	163.455	118.350	117.295	124.180	130.352	136.524
Totaal activa	1.161.853	1.178.549	1.322.736	1.507.070	1.723.134	1.782.806
Passiva						
Vaste passiva						
Reserves	323.458	308.551	309.211	302.029	287.447	282.870
Resultaat boekjaar	19.607	0	0	0	0	0
Voorzieningen	35.212	27.198	28.404	30.077	33.805	36.739
Vaste schuld	634.179	635.853	779.463	971.472	1.198.607	1.261.499
Totaal vaste passiva	1.012.456	971.602	1.117.078	1.303.578	1.519.859	1.581.108
Vlottende passiva						
Vlottende schuld	63.791	121.341	120.052	117.886	117.669	116.092
Overlopende passiva	85.606	85.606	85.606	85.606	85.606	85.606
Totaal vlottende passiva	149.397	206.947	205.658	203.492	203.275	201.698
Totaal passiva	1.161.853	1.178.549	1.322.736	1.507.070	1.723.134	1.782.806

Bedragen x € 1.000 / standen per 31/12

4.2.2 Investeringsplan 2025-2028

Investeringsplan 2025-2028

Hoe werkt het ook alweer met investeringen?

De gemeente investeert jaarlijks vele tientallen miljoenen euro's in fysieke infrastructuur, groenvoorzieningen, (onderwijs)huisvesting, ICT, bedrijfsmiddelen etc. Het kenmerk van deze investeringen is dat zij hun nut over meerdere jaren bewijzen. Daarom moeten de (kapitaal)lasten van een investering (rente en afschrijving) over meerdere jaren gespreid worden. Een investering wijkt daardoor af van een exploitatiebudget in de begroting. Een exploitatiebudget beperkt zich tot één jaar en wordt aan het einde van het jaar via de jaarrekening afgerekend. Een investeringsbudget wordt veelal pas na meerdere jaren afgerekend en afgesloten.

De voorgenomen investeringen worden jaarlijks, in het meerjareninvesteringsplan, voor de komende vier jaar inzichtelijk gemaakt. Daarnaast kennen we de investeringen die door de Raad beschikbaar zijn gesteld en in uitvoering zijn. Over de voortgang van deze investeringen wordt in de jaarrekening gerapporteerd en zo nodig tussentijds in de voortgangsrapportages.

Een investering kan geheel of gedeeltelijk worden gedekt uit inkomsten, zoals bijdragen uit reserves of bijdragen van rijk, provincie of derden. Het overgrote deel van de investeringen wordt, volgens de wet- en regelgeving, gedekt door de investering over meerdere jaren af te schrijven. De kapitaallasten van de investering (de rente en afschrijving) worden dan in de begroting opgenomen.

Het berekenen van de kapitaallasten vindt plaats door het maken van een reële inschatting van de cashflow van investeringen in de jaren dat het werk wordt uitgevoerd (de kasuitgaven op een investering). Dat geldt voor de investeringen uit het meerjareninvesteringsplan 2025 - 2028 maar ook voor de lopende investeringen.

Waar besluit de raad over bij de programmabegroting?

De investeringsvolumes uit het meerjareninvesteringsplan worden opgesteld volgens de bepalingen uit de financiële verordening,

In het meerjareninvesteringsplan zijn de totale investeringsvolumes opgenomen in het jaar dat deze door de Raad beschikbaar worden gesteld om tot uitvoering over te gaan (dat is dus iets anders dan de cash-flow van de investering die zich over meerdere jaren uitstrekt, beginnend in het jaar van beschikbaar stellen).

Voor het vast- of beschikbaar stellen van de investering ('kredieten') zijn er drie mogelijkheden:

1. Routinematige investeringen: deze worden voor het eerste begrotingsjaar van het meerjareninvesteringsplan door de raad beschikbaar gesteld bij het vaststellen van de programmabegroting.
2. Investerings in bedrijfsmiddelen: deze worden, conform financiële verordening, beschikbaar gesteld door het college van burgemeester en wethouders. Onder de randvoorwaarde dat de afschrijvingstermijnen in overeenstemming zijn met de financiële verordening en er dekking is in de begroting.
3. Overige "nieuwe" investeringen: hier stelt de raad later, via een apart raadsbesluit, het krediet beschikbaar.

Motie van de raad ten aanzien van informatie over de status van investeringen:

De gemeente Leiden heeft een omvangrijk en ambitieus meerjareninvesteringsplan. In de motie M.23.0049.09: Meer inzicht in status van projecten en investeringen, is verzocht om meer inzicht te geven in de status van projecten en bijbehorende investeringen door te vermelden in welke fase ze bevinden. Hieronder gaan wij in op deze motie en de wijze waarop we deze invullen.

Vervangings-en nieuwe investeringen:

Eerst is het van belang een onderscheid te maken tussen vervangingsinvesteringen en nieuwe investeringen. Dit wordt aangegeven in de kolom nieuw/vervanging van het meerjareninvesteringsplan.

Een vervangingsinvestering is een investering die dient ter vervanging van afgeschreven kapitaalgoederen, bijvoorbeeld in de openbare ruimte van de gemeente of voor (onderwijs)huisvesting. Vervangingsinvesteringen zijn noodzakelijk om het bestaande voorzieningenniveau in de gemeente op peil te houden. In de beheerplannen van de gemeente worden de vervangingsinvesteringen voor de komende jaren inzichtelijk gemaakt. In het meerjareninvesteringsplan categoriseren we deze als vervangingsinvestering ("V").

Een nieuwe investering is een investeringen die de kapitaalgoederenvoorraad doet toenemen, bijvoorbeeld door de groei van de stad en/of nieuwe ontwikkelingen ten aanzien van duurzaam investeren. Nieuwe investeringen worden via de besluitvorming (meestal via de kaderbrief) toegevoegd in het meerjareninvesteringsplan en categoriseren we als ("N")

Vervangingsinvesteringen en nieuwe investeringen kunnen dicht bij elkaar liggen. Het vervangen van een afgeschreven kapitaalgoed doen we in de huidige tijdgeest en met de kennis en technieken van nu. We categoriseren deze als "V". Daar waar sprake is van uitbreiding van het voorzieningenniveau - en vervanging daar mogelijk een klein onderdeel van uitmaakt -, spreken we van een nieuwe investering. Bijvoorbeeld ten aanzien van grote reconstructies van bestaande wegen. We categoriseren deze als "N".

Voor en na kaderbesluit

Daar waar sprake is van uitbreiding van het voorzieningenniveau met nieuwe investeringen kan mogelijk een prioritering plaatsvinden. Een belangrijk criterium daarbij vormt de fase waarin de investering zich bevindt. In het meerjareninvesteringsplan maken we onderscheid tussen investeringen vóór kaderbesluit ("VK") en na Kaderbesluit ("NK").

In de fase vóór Kaderbesluit worden interne kosten van voorbereiding (ambtelijke capaciteit) gemaakt die gedekt zijn in de begroting. Ook zijn de kosten van extern onderzoek en advies beperkt van aard en gedekt in de begroting. De (financiële) gevolgen van een keuze om de nieuwe investering voor Kaderbesluit geen doorgang te laten vinden zijn in de regel te overzien maar zullen per investering moeten worden onderzocht.

Na Kaderbesluit verandert de dynamiek van een nieuwe investering. Interne plankosten nemen substantieel toe. Hetzelfde geldt voor de externe kosten van onderzoek en advies. Er wordt aanbesteed en mogelijk grote financiële verplichtingen aangegaan. Omdat kosten na kaderbesluit in de regel worden geactiveerd zullen er bij een keuze om de nieuwe investering na kaderbesluit geen doorgang te laten vinden, incidentele middelen moeten worden gevonden om deze af te dekken. Of moeten (te) ontvangen subsidies worden terugbetaald aan de subsidieverstrekker. Per nieuwe investering zal dit, afhankelijk van het moment na kaderbesluit, in meer of mindere mate financiële consequenties hebben.

Los van bovenstaande financiële aspecten is het altijd van belang om te kijken naar afhankelijkheden tussen diverse nieuwe investeringen in het meerjareninvesteringsplan. Vrijwel geen enkele nieuwe investering in het meerjareninvesteringsplan is op zichzelf staand maar maakt onderdeel uit van een "samenhangende visie op...".

Conclusie

Het geven van inzicht in de status van de Leidse investeringsvoornemens vergt verdieping in de opbouw van het meerjareninvesteringsplan van de gemeente. Hierbij van belang is het verschil tussen vervangings- en nieuwe investeringen. Binnen de nieuwe investeringen is vervolgens het stadium voor of na kaderbesluit het meest relevant. Daarbij moeten we opmerken dat elke prioritering te allen tijde maatwerk naar de inhoudelijke en financiële effecten van keuzes vereist. In onderstaand schema zijn deze effecten op hoofdlijnen samengevat:

soort investering	beïnvloedbaarheid	financieel effect	overig
vervangingsinvestering	Nauwelijks/geen mogelijkheid.	Structurele voordelen op de kapitaallasten. Geringe incidentele nadelen op afboeken gemaakte kosten.	In stand houden bestaande voorzieningenniveau
nieuwe investering voor kaderbesluit	Mogelijk.	Structurele/incidentele voordelen op de kapitaallasten. Geringe incidentele nadelen op afboeken gemaakte kosten.	Nieuwe investering staat niet op zichzelf maar maakt onderdeel uit van 'samenhangende visie op..' Mislopen subsidies.
nieuwe investering na kaderbesluit	Nauwelijks/geen mogelijkheid.	Structurele/incidentele voordelen op de kapitaallasten. Mogelijk grote incidentele nadelen op afboeken gemaakte kosten.	Nieuwe investering staat niet op zichzelf maar maakt onderdeel uit van 'samenhangende visie op..' Mislopen subsidies.

Op deze manier denken wij op een goede manier tegemoet te komen aan de wens van de raad een beter inzicht te krijgen in de status van toekomstige investeringsprojecten.

Ontwikkeling kapitaallasten

Het totaal van de kapitaallasten voor de begroting 2025 - 2028 laat, ten opzichte van de huidige begroting (2024 - 2027), de volgende ontwikkeling zien:

bedragen x € 1.000				
meerjarenbeeld kapitaallasten	2025	2026	2027	2028
2024 - 2027	51.675	58.660	62.019	62.019
2025 - 2028	45.939	52.360	57.075	67.328
verschil:	-5.736	-6.300	-4.944	5.309

De budgettaire effecten moeten gecorrigeerd worden voor bijvoorbeeld mutaties in kapitaallasten die worden verrekend met reserves ter dekking van kapitaallasten (de parkeerreserve, de reserve afschrijving investeringen en de reserve duurzame stad). Voor- en nadelen op de kapitaallasten van investeringen in bedrijfsmiddelen worden gestort in de bedrijfsvoeringsreserve concern.

De diverse correcties geven het volgende beeld:

bedragen x € 1.000				
meerjarenbeeld kapitaallasten	2025	2026	2027	2028
correctie kap.lasten verrekenen	1.106	490	-1.132	-10.597
correctie kap.lasten bedrijfsmiddelen	513	516	372	15
correctie totaal	1.619	1.006	-760	-10.582

Ten opzichte van de begroting 2024 - 2027 geeft dit de volgende voordelige budgettaire ontwikkeling in de kapitaallasten te zien:

bedragen x € 1.000				
meerjarenbeeld kapitaallasten	2025	2026	2027	2028
totaal resultaat:	- 4.117	- 5.294	- 5.704	- 5.273

Opgesplitst per programma geeft dit het volgende beeld:

bedragen x € 1.000				
Per Programma:	2025	2026	2027	2028
Bestuur & Dienstverlening	-14	-13	-13	1
Veiligheid	-	-	-	-
Economie & Toerisme	-42	-	-	-
Bereikbaarheid	-927	-1.904	-2.858	-435
Omgevingskwaliteit	-1.127	-451	-406	58
Stedelijke Ontwikkeling	-410	-478	-665	-18
Jeugd en Onderwijs	-1.141	-2.263	-1.576	-356
Sport, Cultuur & recreatie	425	405	80	115
Welzijn en Zorg	2	-1	-3	-4
Werk en Inkomen	-	-	-	-
Algemene Dekkingsmiddelen	-33	221	-103	-4.404
Totaal:	-4.117	-5.294	-5.704	-5.273

Met name in het programma Bereikbaarheid is sprake van majeure voordelen in de jaren 2025 t/m. 2027 die voor een groot deel worden veroorzaakt door actuele planningen van diverse projecten. Bijvoorbeeld voor de reconstructie van de openbare ruimte LBSP (ingebruikname van 2026 naar 2028) en overige werkzaamheden aan de Leidse infrastructuur, zoals Noordeinde, Hoge Rijndijk en openbare ruimte binnenstad. Verreweg de belangrijkste reden van de voordelen, met name in 2026 en 2027, is veroorzaakt door een actuele planning van de tracédelen van de Leidse Ring Noord.

Het voordeel in 2025 binnen het programma Omgevingskwaliteit wordt voornamelijk veroorzaakt door de geactualiseerde planning van de werkzaamheden stationstunnel (brandwerende beplating en LED verlichting)

In het programma Jeugd en Onderwijs is de planning van de bouw van diverse en scholen en gymzalen, op basis van actuele inzichten, aangepast aan de planning van vorige jaren. De gewijzigde cash flows leiden op een later moment tot kapitaallasten waardoor grote voordelen ontstaan (met name in de jaren 2025 t/m. 2027) ten opzichte van vorig jaar.

In het programma Stedelijke Ontwikkeling worden de voordelen in de kapitaallasten voornamelijk bepaald door het verwerken van de actuele planning van het verduurzamen van het gemeentelijk vastgoedhuis en de bibliotheek Nieuwstraat.

In het programma Sport Cultuur & Recreatie vallen de voordelen in 2025 en 2026 op. Deze hebben vooral betrekking op de actuele cash flow van de herinrichting sportpark de Mors (in 2025) en de renovatiewerkzaamheden aan de Boisotkade 2a (in het jaar 2026).

Het voordeel in de jaarschijf 2028 van het programma Algemene Dekkingsmiddelen heeft betrekking op de post maximale kapitaallasten van € 4,5 mln. die bij de kaderbrief 2023 – 2027 als onderdeel van de kapitaallastenontwikkeling is opgevoerd.

3. Conclusies:

De budgettaire ontwikkeling in de kapitaallasten 2025 – 2028 bedraagt:

bedragen x € 1.000				
meerjarenbeeld kapitaallasten	2025	2026	2027	2028
totaal resultaat:	- 4.117	- 5.294	- 5.704	- 5.273

- De voordelen in elk jaar zijn incidenteel van aard.
- In de begroting 2025 - 2028 zijn in de laatste jaarschijf nog niet de volledige en maximale kapitaallasten van de lopende investeringen en investeringen uit het meerjareninvesteringsplan 2024 – 2027 meegenomen. Een aantal cash-flows zal in en na 2028 plaatsvinden waardoor kapitaallasten buiten de begroting 2025 – 2028 vallen. Voornamelijk wordt voor het maximale niveau van de kapitaallasten een toename verwacht van € 6,3 mln. Dit effect zit voornamelijk op programma's Bereikbaarheid (betrekking hebbend op de Leidse Ring Noord) en de vervangingsinvesteringen in de domeinen openbare ruimte van het programma Omgevingskwaliteit.
- In de begroting 2025 - 2028 is naast de incidentele voordelen als gevolg van het aanpassen van cash-flows op basis van actuele planningen ook een stelpost onderuitputting kapitaallasten opgenomen omdat blijkt dat een zeker "planningsoptimisme" elk jaar leidt tot een voordeel in de kapitaallasten van een jaar. Op dit moment bedraagt de stelpost:

Bij het bepalen van de cash-flows voor de ontwikkeling van de kapitaallasten 2025 - 2028 is, in navolging van vorig jaar, extra aandacht gegeven aan een realistische planning van de cash-flows door een nog intensievere afstemming tussen budgethouder/projectleider, planning- en risicomedewerker en projectcontroller. Tevens heeft een review (door directie en ambtelijk opdrachtgevers) van de cash-flows plaatsgevonden van de grote projecten, de projecten in de onderwijshuisvesting en de vervangingsinvesteringen in de domeinen van de openbare ruimte.

Het resultaat hiervan heeft geleid tot het aanpassen van de stelpost onderuitputting omdat we deze vanwege het meer reëel plannen van de cash flow vooral in de eerste jaren van het meerjarenbeeld de stelpost niet realiseren. Voor het nieuwe meerjarenbeeld bedraagt de stelpost:

bedragen x € 1.000				
stelpost onderuitputting kapitaallasten	2025	2026	2027	2028
totaal oude stelpost	- 2.179	- 2.179	- 2.179	- 2.179
correctie reëel begroten cash flow	755	399	43	- 313
Totaal nieuwe stelpost	- 1.424	- 1.780	- 2.136	- 2.492

4. Tot slot:

Het meerjareninvesteringsplan Leiden voldoet niet aan het Leidse uitgangspunt van indexeren: het realiseren van een waarde vaste begroting. Dit wordt daadwerkelijk ervaren naar aanleiding van recente uitvoeringsbesluiten in de weg- en waterbouw.

Met terugwerkende kracht is een inhaalindexering van 24,2% op voornamelijk de investeringen in de weg- en waterbouw doorgerekend voor de gestegen lonen en prijzen in de periode 2021 t/m. 2024.

Het totale investeringsvolume in het meerjareninvesteringsplan 2025 – 2028 is daardoor gestegen met € 61,5 mln.

Overzicht (niet) beschikbaar te stellen kredieten

Voor 2025 worden de volgende kredieten beschikbaar gesteld:

Vervangingsinvesteringen met maatschappelijk nut

Programma	Prestatie	Omschrijving investering	Beschikbaar te stellen bedrag	Waarvan gedekt door Leiden (reserves, e.d.)	Waarvan bijdragen door derden
4 Mobiliteit	4A1.2 Stimuleren verduurzaming personen- en goederenvervoer	Zero emissie	473		
	4C1.2 Verbeteren verkeersveilige inrichting	Vervanging verkeerslichten	743		
5 Omgevingskwaliteit	5A1.2 Beheren openbare ruimte	Investerings kademuren	5.198		
		Investerings wegen	477		
		Investerings beschoeiingen	670		
		Investerings damwanden	429		
		Remmingswerken en meerpalen	315		
		Openbare verlichting - Armaturen	2.425		
	5B1.2 Beheren openbaar water en riolering	Duikers	104		
	5C1.1 Ontwikkelen en uitvoeren beleid sted. en regionaal groen	Groene Hoofdstructuur herprofileringprojecten	133		
		Groene Hoofdstructuur reconstructieprojecten	67		
		Parken	667		
5C1.3 Beheren openbaar groen	Vervangen bomen	327			
Algemene middelen en overhead	Plankosten definitiefase	Plankosten definitiefase	628	628	
TOTAAL			12.656	628	

Bedragen x € 1.000,-

Vervangingsinvesteringen met economisch nut

Programma	Prestatie	Omschrijving investering	Beschikbaar te stellen bedrag	Waarvan gedekt door Leiden (reserves, e.d.)	Waarvan bijdragen door derden
3. Economie	3A1.1 Regionale en lokale beleidsontwikkeling	Elektrische installatie donderdagmarkt	55		
5 Omgevingskwaliteit	5B1.2 Beheren openbaar water en riolering	Vervanging gemalen	495		
		Rioolvervanging	2.908		
		wv Rio Vogelwijk 2025	1.697		
7 Jeugd en onderwijs	7A1.2 Waarborgen kwal openbare speelruimte	Speeltoestellen in speeltuinen	210		
8 Sport, cultuur en recreatie	8A1.1 Ondersteunen voorstellingen- en podiumaanbod	Vervangingsinvesteringen kunstinstellingen	626		
	8C1.1 Exploiteren gemeentelijke sportaccommodaties	Leidse hout Toplaag kunststofbaan atl	380		
		Morskwartier I Haagsechweg 5 VVDocos RIB	213		
		Morskwartier II Smrgdln 97 VVLdn/FC Rnd RIB	213		

Programma	Prestatie	Omschrijving investering	Beschikbaar te stellen bedrag	Waarvan gedekt door Leiden (reserves, e.d.)	Waarvan bijdragen door derden
TOTAAL			6.797		

Bedragen x € 1.000,-

Nieuwe investeringen met economisch nut

Programma	Prestatie	Omschrijving investering	Beschikbaar te stellen bedrag	Waarvan gedekt door Leiden (reserves, e.d.)	Waarvan bijdragen door derden
6 Stedelijke ontwikkeling	6B1.3 Exploiteren van gemeentelijke gebouwen	Verduurzaming vastgoed fase 3	4.983		
TOTAAL			4.983		

Bedragen x € 1.000,-

De volgende investeringen staan in het meerjareninvesteringsplan in jaarschijf 2025, maar worden in tegenstelling tot de hierboven getoonde investeringen niet beschikbaar gesteld bij de programmabegroting 2025. Voor deze investeringen zal later een separaat raadsvoorstel worden aangeboden. De kapitaallasten behorende bij de investeringen zijn, zoals voor alle investeringen die zijn opgenomen in het meerjareninvesteringsplan, opgenomen in de meerjarenbegroting.

Opmerking: In de kolom 'Waarvan gedekt door Leiden (reserves e.d.)' zijn ook de bedragen opgenomen die in de reserve afschrijvingen investeringen zijn gestort. De investering wordt afgeschreven. De jaarlijkse afschrijvingslast wordt gedekt door een vrijval vanuit de reserve afschrijvingen investeringen.

Niet beschikbaar te stellen investeringskredieten

Programma	Prestatie	Omschrijving investering	Niet beschikbaar te stellen bedrag	Waarvan gedekt door Leiden (reserves, e.d.)	Waarvan bijdragen door derden
3. Economie	3E1.1 Vitale binnenstad	Toiletten binnenstad	168	160	
4. Mobiliteit	4A1.1 Beïnvloeding modal shift ten gunste van fiets, voetganger en openbaar vervoer	Herontwikkeling van de Kaasmarkt	2.117		
		Autoluwe gebied met behulp van kentekenregistratie A	351		
		Herinrichting Langebrug fase 2	267		
		GL Plesmanlaan - Haagse Schouwweg	7.381	5.196	2.000
		GL Dr Lelylaan - Haagse Schouwweg	4.908	4.496	200
		GL Rijnzichtbrug / Morsweg	3.669		200
		GL Churchillaan - Haagweg	6.316		2.000
		GL Vervangen Bostelbrug	5.298		200
		GL Basis Steenstraat - Kort Rapenburg	7.497		200
		Steenschuur Noord	133		
	4B1.2 Verbeteren bereikbaarheid fiets	Fietscorridor Den Haag West	318		213
		Fietscorridor Noordwijk	356		
		Fietscorridor Alphen aan den Rijn	289		
		Asverlegging Kanaalweg	373		
		Projecten fiets op 1	9.059		4.500
		Fietspaden Hoge Mors	279		
4B1.3 Verbeteren openbaar vervoer	Centrumroute	817			
	Mobiliteitsinvestering 2024	385			

Programma	Prestatie	Omschrijving investering	Niet beschikbaar te stellen bedrag	Waarvan gedekt door Leiden (reserves, e.d.)	Waarvan bijdragen door derden
		Verplaatsen bus infra tbv concessie	526	100	
		Knooppunt Leiden Centraal	26.127	24.631	
	4B1.4 Waarborgen doorstroming	Bijdrage aanvullende inpassingswensen RLR	952	742	
		LRN trace Willem de Zwijgerlaan 60 jaar	39.749	3.391	
		LRN trace Willem de Zwijgerlaan 40 jaar	23.904	2.792	6.680
		LRN trace Schipholweg-West 40 jaar	14.975		3.350
		LBSP Reconstructie Openbare Ruimte Fase 1	165		
		LBSP infrastructuur	2.174		
		ORB - Singelpark-Promenade	48		
		ORB 7 Separate projecten	3.494		
		Herinrichtingsmaatregelen verbinding centrum-N11	10.593	4.000	1.124
		Herinrichtingsmaatregelen Spanjaardsbrug eo	815		
		Overige herinrichtingsmaatregelen	693		
		Kopermolen openbare ruimte	6.065	375	
		Dr. Boyleviaduct betegelen wanden	39	30	
		Verkeersveiligheid in de wijken	652		
		Diverse Mobiliteitsinvesteringen 2025	2.296	900	
		Diverse kruispunten KLIMA en ruimtereservering 40 jaar	102		
		Noord Zuid verbindingsas KLIMA 40 jaar	740		
		Dr. Lelylaan KLIMA 40 jaar	199		
		FPDS onrendab. top projecten verstedelijking	11.262		
		Overkluizing Willem de Zwijgerlaan / Verleng Kooilaan	25.685		
		Plankosten definitiefase infra	4.073	4.073	
		Uitvoering bebodingsplan Rijnlandroute	300		
	4C1.2 Verbeteren verkeersveilige inrichting	Uitvoeringsprogramma wijkcirculatie en veiligheidsplan	243		
		Infra Lammenschansweg-zuid	4.711		2.700
5 Omgevingskwaliteit	5A1.2 Beheren openbare ruimte	FPDS RWN Bachstraat-Domela Nieuwenhuislaan	53		

Programma	Prestatie	Omschrijving investering	Niet beschikbaar te stellen bedrag	Waarvan gedekt door Leiden (reserves, e.d.)	Waarvan bijdragen door derden
		FPDS RWN Gasthuiswijk fase 3-4	260		
		Stationsplein tunnel -asfalt	937		
		Boshuizen ruimtereservering	418		
		WV Gasthuiswijk wegen 3 4	3.500		
		Merenwijk-De Horsten 40 jaar	2.560		
	5A1.3 Inzamelen huishoudelijk afval	Vervangen hoofdgebouw. Admiraal Banckertweg 2024 5 jaar	403		
	5B1.2 Beheren openbaar water en riolering	FPDS KLIMA Bachstraat	274		
		FPDS KLIMA Gasthuiswijk fase 3-4	994		
		wv rio Gasthw Haagweg-zuid fase 1+2 2025-2026	1.032		
		wv Rio Morskwartier 2025	2.834		
		WV Gasthuiswijk RIO 3 4	4.000		
	5C1.1 Ontwikkelen en uitvoeren beleid sted. en regionaal groen	2e Groene ring	120		
	5C1.5 Aanleggen Singelpark	Singelpark binnen het Energiepark	3.161		
		Nog uit te voeren projecten Singelpark	79		
		Singelpark 3e fase	62		
Aanleg volkstuinten		2.060	818		
6 Stedelijke ontwikkeling	6B1.3 Exploiteren van gemeentelijke gebouwen	Gebiedsontwikkeling Telderskade	4.700		
		Verbouwing bibliotheek Nieuwstraat	23.115		2.036
7 Jeugd en onderwijs	7D1.2 In stand houden bestaande gebouwenvoorraad	Specifiek locatiegebonden kosten	968		
		IHP Vlietlandcollege, incl gymzaal	5.966		
		Internationale SchakelKlas (ISK)	13.949		
	7D1.3 Uitvoering van overige wettelijke taken	Gymaccommodatie Oppenheimstraat 4a	3.067		
		Sportaccommodatie Oppenheimstraat	735		
8 Sport, cultuur en recreatie	8C1.1 Exploiteren gemeentelijke sportaccommodaties	Nieuwbouw Vijfmeibad	181		
		Entree Vlietzone	899		
		Herinrichting Sportpark de Mors (40 jaar)	4.385	22	
		Herinrichting sportpark de Mors onderveld (24 jaar)	2.744	651	
		Herinrichting sportpark de Mors bovenveld (12 jaar)	640	499	
		Compensatie sportvelden Vlietzone	1.266	525	
Algemene middelen en overhead	Stelposten concern	Nader in te vullen agv prijsstijgingen	5.480		

Programma	Prestatie	Omschrijving investering	Niet beschikbaar te stellen bedrag	Waarvan gedekt door Leiden (reserves, e.d.)	Waarvan bijdragen door derden
	Overhead huisvesting	Carillon en toren-uurwerk / koffiekamer	166		
		Stadhuis noodstroomvoorziening 2025	134		
	Overhead Interne dienstverlening en advisering (IDA)	Verbouwing Tweelinghuis 2025	2.154		
TOTAAL			323.859	53.401	25.403

Bedragen x € 1.000,-

Investerings bedrijfsvoering

Het college heeft de volgende kredieten voor investeringen in bedrijfsmiddelen beschikbaar gesteld (conform financiële verordening gemeente Leiden 2023 (artikel 29 lid 4)):

Investerings in bedrijfsmiddelen

Programma	Prestatie	Omschrijving investering	Beschikbaar gesteld bedrag
1. Bestuur en dienstverlening	1B1.3 Op orde houden basisregistraties	Bedrijfsauto's landmeters	77
10. Werk en inkomen	10A2.1 Inzetten sociale werkvoorziening	Bedrijfsmiddelen DZB	553
Bedrijfsvoering	Bedrijfsvoering Cluster Beheer	Wagenpark 6 jaar zero emissie	1.021
		Wagenpark 8 jaar zero emissie	2.955
Algemene Dekkingsmiddelen en overhead	Overhead Interne dienstverlening en advisering (IDA)	Docking-, werkstations en monitoren	226
		Surfaces met toebehoren	630
		Telefoontoestellen	134
		Switches	213
TOTAAL			5.809

Bedragen x € 1.000,-

Meerjareninvesteringsplan 2025-2028

Alle investeringen voor de periode 2025 tot en met 2028 worden weergegeven in het meerjareninvesteringsplan. Bij iedere investering onderscheiden we een categorie en een investeringssoort.

Categorie

- Investering met economisch nut (econ.)
- Investering met maatschappelijk nut (maatsch.)
- Investering in bedrijfsmiddelen (bedrijfsm.)
- Bijdrage aan investeringen van derden (Inv. derden)

Investeringssoort en status investering

- Vervangingsinvestering (V)
- Nieuwe- of uitbreidingsinvestering (N)
- Voor (VK) en Na (NK) Kaderbesluit bij Nieuwe- of uitbreidingsinvestering (N)

In onderstaand meerjareninvesteringsplan zijn alle raadsbesluiten tot en met juli 2024 verwerkt

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	VK/ NK	Bijdrage derden/ reserves	2025	2026	2027	2028
01B103	Op orde houden basisregistraties	Bedrijfsauto's landmeters	Bedrijfsm.	V		-	77	-	-	-
01B103	Op orde houden basisregistraties	Tachymeters 2 stuks 2027	Bedrijfsm.	V		-	-	-	221	-
	Totaal programma 1					-	77	-	221	-
03A101	Regionale en lokale beleidsontwikkeling	Elektrische installatie donderdagmarkt	Econ.	V		-	55	-	-	-
03B101	Faciliteren bedrijvigheid, starters en ondernemerschap in Leiden	Reconstructie Diamantplein P3	Maatsch.	V		93	-	-	93	-
03E101	Vitale Binnenstad	Toiletten binnenstad	Econ.	N	VK	160	168	-	-	-
	Totaal programma 3					253	223	-	93	-
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	FPDS Projecten Autoluwe Binnenstad 2026-2028	Maatsch.	N	VK	2.500	-	508	500	3.000
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	Herontwikkeling van de Kaasmarkt	Maatsch.	N	VK	-	2.117	-	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	Autoluwe gebied mbv kentekenregistr A	Maatsch.	N	VK	-	351	-	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	Fietspad Korte Mare	Maatsch.	N	VK	-	-	-	-	133
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	Afsl. Oude Rijn donkersteeg-Pelikaanstr	Maatsch.	V		-	-	-	-	1.178
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	Omgeving Pieterskerk en Hooglandse Kerk	Maatsch.	N	VK	-	-	267	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	Knip Langebrug fase 1	Maatsch.	N	VK	-	-	-	200	-
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	Knip Langebrug fase 1 A	Maatsch.	N	VK	-	-	-	67	-
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	Herinrichting Langebrug fase 2	Maatsch.	N	VK	-	267	-	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	Steenshuur Noord	Maatsch.	N	VK	-	133	-	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	Rapenburg + Steenshuur West	Maatsch.	N	VK	-	-	667	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	Apothekersdijk	Maatsch.	N	VK	-	-	-	-	687

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	VK/ NK	Bijdrage derden/ reserves	2025	2026	2027	2028
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	Ruimte maken westkant turfmarkt tot Mare	Maatsch.	N	VK	-	-	-	-	1.068
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	GL Stevenschofdreef - Ommedijkseweg	Maatsch.	N	NK	200	-	5.760	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	GL VRI's Stevenschofdreef-Ommedijkseweg	Maatsch.	N	NK	-	-	-	-	259
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	GL Plesmanlaan - Haagse Schouwweg	Maatsch.	N	NK	7.196	7.381	-	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	GL Dr Lelylaan - Haagse Schouwweg	Maatsch.	N	NK	4.696	4.908	-	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	GL Rijnszichtbrug / Morsweg	Maatsch.	N	NK	200	3.669	-	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	GL Churchilllaan - Haagweg	Maatsch.	N	NK	2.000	6.316	-	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	GL Vervangen Bostelbrug	Maatsch.	N	NK	200	5.298	-	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift vervoer	GL Basis Steenstraat - Kort Rapenburg	Maatsch.	N	NK	200	7.497	-	-	-
04A102	Stim. Verduurzaming vervoer	Dynamisch verkeersmng verkeersmonitor 2	Maatsch.	N	VK	-	-	1.067	-	-
04A102	Stim. Verduurzaming vervoer	Zero Emissie	Maatsch.	N	NK	-	473	-	-	-
04B101	Verbeteren bereikbaarheid voetgangers	Vh Kwaliteitsverbetering Breestraat	Maatsch.	V		-	-	1.444	-	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Fietscorridor Den Haag West 2016	Maatsch.	N	VK	213	318	-	-	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Fietscorridor Noordwijk	Maatsch.	N	VK	-	356	-	-	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Fietscorridor Alphen aan den Rijn 2016	Maatsch.	N	VK	167	-	329	-	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Fietscorridor Alphen aan den Rijn 2017	Maatsch.	N	VK	-	217	-	-	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Fietscorridor Alphen aan den Rijn 2018	Maatsch.	N	VK	-	-	471	-	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Fietscorridor Alphen aan den Rijn	Maatsch.	N	VK	-	72	-	-	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Asverlegging Kanaalweg IP	Maatsch.	N	VK	-	373	-	-	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Kruising Plantijnstraat-Kanaalweg	Maatsch.	V		-	-	-	199	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Noord - Zuid Verbindingsas 60 jaar	Maatsch.	N	VK	-	-	-	13.486	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Noord - Zuid Verbindingsas 40 jaar	Maatsch.	N	VK	-	-	-	2.053	3.498
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	FPDS Projecten Fiets op 1 2021-2028	Maatsch.	N	VK	6.500	9.059	3.581	3.051	3.000
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Fietspaden Hoge Mors	Maatsch.	N	VK	-	279	-	-	-
04B103	Verbeteren openbaar vervoer	Centrumroute	Maatsch.	N	VK	-	817	-	-	-
04B103	Verbeteren openbaar vervoer	Mobiliteitsinvestering 2024	Maatsch.	N	VK	-	385	-	-	-
04B103	Verbeteren openbaar vervoer	GL Stationsplein en Stationsweg 40 jr	Maatsch.	N	NK	1.900	-	1.900	-	-

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	VK/ NK	Bijdrage derden/ reserves	2025	2026	2027	2028
04B103	Verbeteren openbaar vervoer	Overige busroutes en -maatregelen	Maatsch.	N	VK	-	-	542	-	-
04B103	Verbeteren openbaar vervoer	Verplaatsen bus infra tbv concessie	Maatsch.	N	VK	100	526	-	-	-
04B103	Verbeteren openbaar vervoer	Knooppunt Leiden Centraal	Maatsch.	N	VK	24.631	26.127	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Bijdrage aanvullende inpassingswensen RLR	Maatsch.	N	NK	742	952	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	FPDS Leidse Ring Noord 2021	Maatsch.	N	NK	-	-	-	1.804	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LRN algemene kosten 1	Maatsch.	N	NK	-	-	4.494	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LRN trace Schipholweg 10 jaar	Maatsch.	N	NK	-	-	-	227	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LRN trace Willem de Zwijgerlaan 60 jaar	Maatsch.	N	NK	3.391	39.749	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LRN trace Schipholweg-West 40 jaar	Maatsch.	N	NK	3.350	14.975	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LRN trace Willem de Zwijgerlaan 40 jaar	Maatsch.	N	NK	9.472	23.904	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LBSP Reconstructie Openbare Ruimte Fase1	Maatsch.	N	NK	-	165	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LBSP infratructuur	Maatsch.	N	NK	-	1.450	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LBSP infrastructuur	Maatsch.	N	NK	-	271	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LBSP infrastructuur 3	Maatsch.	N	NK	-	454	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	ORB 1-Singelpark-Promenade 3	Maatsch.	N	NK	-	48	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	ORB 7 - Separate projecten 1	Maatsch.	N	VK	-	3.494	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Herinrichtingsm verb. Centrum	Maatsch.	N	NK	5.124	10.593	-	725	-
04B104	Waarborgen doorstroming	VRI's Hoge Rijndijk	Maatsch.	N	NK	-	-	1.034	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Herinrichtingsmaatr. Spanjaardsbr. Eo 2	Maatsch.	N	NK	-	-	797	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Herinrichtingsmaatr. Spanjaardsbr. Eo 3	Maatsch.	N	NK	-	815	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Overige herinrichtingsmaatregelen 4	Maatsch.	N	VK	-	222	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Overige herinrichtingsmaatregelen 5	Maatsch.	N	VK	-	471	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Kopermolen Openbare Ruimte	Maatsch.	N	NK	375	6.065	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Dr. Boyleviaduct betegelen wanden	Maatsch.	V		30	39	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Herinrichtingsmaatr. Churchillaan eo	Maatsch.	N	VK	-	-	-	428	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Churchillaan	Maatsch.	N	VK	-	-	-	250	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Verk.maatr.K501 Churchillaan-Kennedylaan	Maatsch.	N	VK	-	-	67	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Herinrichting Hoge Rijndijk Oost	Maatsch.	N	NK	-	-	-	334	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Verkeersveiligheid in de wijken 2025	Maatsch.	N	NK	-	652	-	-	-

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	VK/ NK	Bijdrage derden/ reserves	2025	2026	2027	2028
04B104	Waarborgen doorstroming	Div Mobiliteitsinvestering 2025	Maatsch.	N	VK	900	2.296	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Churchillaan ruimtereservering	Maatsch.	N	VK	-	-	-	252	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Noord Zuid verbindingsas ruimtereserv.	Maatsch.	N	VK	-	-	-	121	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Dr. Lelylaan ruimtereservering	Maatsch.	N	VK	-	-	-	32	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Churchillaan KLIMA 40 jaar	Maatsch.	N	VK	-	-	-	1.544	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Diverse kruispunten KLIMA en ruimtereservering 40 jaar	Maatsch.	N	VK	-	102	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Noord Zuid verbindingsas KLIMA 40 jaar	Maatsch.	N	VK	-	740	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Dr. Lelylaan KLIMA 40 jaar	Maatsch.	N	VK	-	199	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Lammenschansweg KLIMA 40 jaar	Econ.	N	VK	-	-	-	1.553	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Hoge Rijndijk KLIMA 40 jaar	Econ.	N	NK	-	-	-	650	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Lammenschansweg ruimtereservering	Maatsch.	N	VK	-	-	-	254	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Hoge Rijndijk ruimtereservering	Maatsch.	N	NK	-	-	-	85	-
04B104	Waarborgen doorstroming	FPDS onrendab. top projecten versted	Maatsch.	N	VK	-	11.262	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Overkluising wd Zwijge/ verleng Kooiln	Maatsch.	N	NK	-	25.685	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	PDI VK Planvoorbereiding def.fase infra IP	Maatsch.	N	VK	5.515	4.073	-	1.442	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Uitvoering bebodingsplan Rijnlandroute	Maatsch.	N	NK	230	300	-	-	-
04B105	Verbeteren parkeeraanbod	Aanschaf parkeerautomaten	Econ.	V		-	-	792	-	-
04B105	Verbeteren parkeeraanbod	Scanauto tbv parkeercontrole	Econ.	V		-	-	388	-	-
04B105	Verbeteren parkeeraanbod	Handterminals stadstoezicht	Econ.	V		-	-	207	-	-
04B105	Verbeteren parkeeraanbod	Verb bibliotheek Nieuwstraat fietsenkelder	Econ.	N	VK	-	-	-	2.331	-
04C102	Verbeteren verkeersveilige inrichting	rec.krpt.lammenschwg-tomatenstr	Maatsch.	V		-	-	1.083	-	-
04C102	Verbeteren verkeersveilige inrichting	UVP Wijkcirculatie- en veiligheidsplan - wijk 7	Maatsch.	V		-	243	-	-	-
04C102	Verbeteren verkeersveilige inrichting	UVP Wijkcirc.en veiligheidsplan - wijk 8	Maatsch.	V		-	-	225	-	-
04C102	Verbeteren verkeersveilige inrichting	Vervanging verkeerslichten 2025-2028	Maatsch.	V		-	743	727	715	580
04C102	Verbeteren verkeersveilige inrichting	Infra Lammenschansweg-zuid	Maatsch.	N	VK	2.700	4.711	-	-	-
04C102	Verbeteren verkeersveilige inrichting	Herinrichting Lammenschansweg	Maatsch.	N	VK	5.700	-	-	18.000	-
	Totaal programma 4					90.732	231.615	26.349	50.303	13.404
05A102	Beheren openbare ruimte	Investeringen wegen 2025-2028	Maatsch.	V		-	477	8.240	13.968	8.838

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervangings	VK/ NK	Bijdrage derden/ reserves	2025	2026	2027	2028
05A102	Beheren openbare ruimte	FPDS RWN Bachstraat-Domela Nieuwenhuisln	Maatsch.	V		-	53	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	FPDS RWN Gasthuiswijk fase 3-4	Maatsch.	V		-	260	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	FPDS RWN Meerburg	Maatsch.	V		-	-	184	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	FPDS VMOR Meerburg	Maatsch.	V		-	-	3.504	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Kademuren 2025-2028	Maatsch.	V		-	5.198	5.198	6.341	5.316
05A102	Beheren openbare ruimte	Beschoeiingen 2025	Maatsch.	V		-	670	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Beschoeiing 2026	Maatsch.	V		-	-	670	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Damwanden 2025	Maatsch.	V		-	429	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Damwanden 2026	Maatsch.	V		-	-	429	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Parkbruggen div.	Maatsch.	V		-	-	354	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Verkeersbruggen - Maartje Offersbrug	Maatsch.	V		-	-	155	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Remmingswerken en meerpalen (LVO) 2024-2026	Maatsch.	V		-	315	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Stationsplein tunnel -asfalt	Maatsch.	V		-	937	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Div vervangingen kunstwerken 2027(40jr)	Maatsch.	V		-	-	-	483	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Diverse vervangingen kunstwerken 2028 40 jaar	Maatsch.	V		-	-	-	-	1.943
05A102	Beheren openbare ruimte	Grote Havenbrug (vervanging)	Maatsch.	V		-	-	-	-	3.031
05A102	Beheren openbare ruimte	Lichtmasten 2024-2028	Maatsch.	V		-	-	-	669	1.049
05A102	Beheren openbare ruimte	Armaturen 2024-2028	Maatsch.	V		-	2.425	1.393	287	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Automatisering gladheidsbestrijding 2027	Econ.	V		-	-	-	52	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Boshuizen ruimtereservering	Maatsch.	V		-	418	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Fortuinwijk Noord ruimtereservering	Maatsch.	V		-	-	-	706	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Fortuinwijk Zuid ruimtereservering	Maatsch.	V		-	-	-	403	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Boshuizen KLIMA 40 jaar	Maatsch.	V		-	-	2.560	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Fortuinwijk Noord KLIMA 40 jaar	Econ.	V		-	-	4.324	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Fortuinwijk Zuid KLIMA 40 jaar	Econ.	V		-	-	-	3.068	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Merenwijk-De Horsten 40 jaar	Maatsch.	V		-	2.560	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	WV Gasthuiswijk wegen 3 4	Maatsch.	V		-	3.500	-	-	-
05A103	Inzamelen huishoudelijk afval	Inzamelmiddelen 2025-2028	Econ.	V		-	-	-	1.165	1.178
05A103	Inzamelen huishoudelijk afval	Perscontainers 2028	Econ.	V		-	-	-	-	153
05A103	Inzamelen huishoudelijk afval	FPDS 2de milieustraat gebouw	Econ.	N	VK	-	-	-	2.872	-
05A103	Inzamelen huishoudelijk afval	FPDS 2de milieustraat machines	Econ.	N	VK	-	-	-	997	-

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervangin	VK/ NK	Bijdrage derden/ reserves	2025	2026	2027	2028
05A103	Inzamelen huishoudelijk afval	Verv, hoofdgeb. ABW 2024 5 jaar	Econ.	V		-	403	-	-	-
05A103	Inzamelen huishoudelijk afval	Ondergrondse containers 2026	Econ.	V		-	-	6.044	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Rioolvervanging 2025-2028	Econ.	V		-	2.908	6.114	-	2.708
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Fortuinwijk Boshuizen 2026	Econ.	V		-	-	12.570	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Fortuinwijk Boshuizen 2027	Econ.	V		-	-	-	8.553	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Fortuinwijk Boshuizen 2028	Econ.	V		-	-	-	-	8.553
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Riolering Merenwijk 2027	Econ.	V		-	-	-	5.562	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Prins6 278m1	Econ.	V		-	-	745	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Vervanging gemalen 2025-2028	Econ.	V		-	495	495	495	477
05B102	Beheren openbaar water en riolering	KLIMA Domela nieuwenhuislaan	Econ.	V		-	-	50	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	KLIMA Gasthuiswijk fase 3-4	Econ.	V		-	994	-	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	KLIMA Meerburg	Econ.	V		-	-	1.128	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	KLIMA Bachstraat	Econ.	V		-	274	-	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Tunnels Veiligheidsregio Wateroverlast	Econ.	V		-	-	2.740	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	WV Rio gasthw haagweg-zuid fase 3&4 2025	Econ.	V		-	-	359	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	wv rio Gasthw Haagweg-zuid fase 1+2 2025-2026	Econ.	V		-	1.032	-	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	wv Rio Morskwartier 2025	Econ.	V		-	2.834	-	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	wv Rio meerburg 2025-2026	Econ.	V		-	-	3.751	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	wv Rio Vogelwijk 2025	Econ.	V		-	1.697	-	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	WV Gasthuiswijk RIO 3 4	Econ.	V		-	4.000	-	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	GL Stationsplein en Stationsweg 60 jr	Maatsch.	N	NK	-	-	500	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Duikers 2024-2028	Maatsch.	V		-	104	59	39	-
05C101	Ontw en uitv beleid sted. en regio groen	GHS herprofileringprojecten 2025-2028	Maatsch.	V		-	133	130	128	124
05C101	Ontw en uitv beleid sted. en regio groen	GHS reconstructieprojecten 2025-2028	Maatsch.	V		-	67	64	64	62
05C101	Ontw en uitv beleid sted. en regio groen	IP Parken 2025-2028	Maatsch.	V		-	667	652	642	621
05C101	Ontw en uitv beleid sted. en regio groen	2e Groene Ring 2023-2025	Maatsch.	N	VK	-	120	718	718	-
05C103	Beheren openbaar groen	Speeltoestellen in openbare ruimte 2025-2028	Econ.	V		-	-	1.453	-	1.262

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervangings	VK/ NK	Bijdrage derden/ reserves	2025	2026	2027	2028
05C103	Beheren openbaar groen	Vervangen bomen 2025-2028	Maatsch.	V		-	327	327	377	317
05C105	Aanleggen Singelpark	Singelpark binnen het Energiepark	Maatsch.	N	NK	-	3.161	-	-	-
05C105	Aanleggen Singelpark	Nog uit te voeren projecten Singelpark	Maatsch.	N	NK	-	79	-	-	-
05C105	Aanleggen Singelpark	Singelpark 3e fase	Maatsch.	N	NK	-	62	-	-	-
05C106	Beheren Oostvlietpolder	Aanleg volkstuinten	Maatsch.	N	NK	818	2.060	-	-	-
	Totaal programma 5					818	38.661	64.910	47.588	35.631
06A201	Behandeling verzoeken omvergunningen	Openbare ruimte Humanities Campus	Maatsch.	N	NK	119	-	-	936	-
06B102	Opstellen MPG en Vermogensbeheer	GL Stationsplein en Stationsweg 10 jr	Maatsch.	N	NK	3.500	-	3.500	-	-
06B103	Exploiteren van gemeentelijke gebouwen	Verduurzaming vastgoed fase 3	Econ.	N	VK	-	4.983	-	-	-
06B103	Exploiteren van gemeentelijke gebouwen	Gebouw Apothekersdijk 33 2025	Econ.	V		-	-	1.602	-	-
06B103	Exploiteren van gemeentelijke gebouwen	Muziekschool Hazewindsteeg	Econ.	V		1.090	-	3.936	-	-
06B103	Exploiteren van gemeentelijke gebouwen	Verbouwing bibliotheek Nieuwstraat	Econ.	V		2.036	23.115	-	-	-
06B103	Exploiteren van gemeentelijke gebouwen	Gebiedsontwikkeling Telderskade	Maatsch.	N	VK	300	4.700	-	-	-
06B103	Exploiteren van gemeentelijke gebouwen	Technische installaties De Waag 2026	Econ.	V		-	-	451	-	-
06B103	Exploiteren van gemeentelijke gebouwen	installaties Marienpoelstraat 1a	Econ.	V		-	-	-	-	100
06B103	Exploiteren van gemeentelijke gebouwen	Vervangen zonwering Sumatrastraat	Econ.	V		-	-	-	-	50
	Totaal programma 6					7.045	32.798	9.488	936	150
07A102	Waarborgen kwal (openbare) speelruimte	Speeltoestellen in speeltuinen 2025-2028	Econ.	V		-	210	304	321	168
07D102	In stand houden bestaande gebouwenvoord	Specifiek locatiegebonden kosten 2024	Econ.	V		-	484	-	-	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwenvoord	Specifiek locatiegebonden kosten 2025	Econ.	V		-	484	-	-	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwenvoord	Vrije school Mareland	Econ.	V		-	-	-	7.333	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwenvoord	Iernationale SchakelKlas (ISK)	Econ.	V		-	13.949	-	-	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwenvoord	IHP Vlietlandcollege, incl gymzaal IP	Econ.	V		-	5.966	-	-	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwenvoord	Weerklank Gym	Econ.	V		-	-	2.027	-	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwenvoord	Vrije school Mareland Gym	Econ.	V		-	-	-	672	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwenvoord	Scholencomplex Stevenshof Gym	Econ.	V		-	-	2.027	-	-
07D103	Uitvoering van overige wettelijke taken	Lucas van Leyden Gym	Econ.	V		-	-	1.810	-	-
07D103	Uitvoering van overige wettelijke taken	Gymaccomodatie Oppenheimstraat 4a	Econ.	V		-	3.067	-	-	-
07D103	Uitvoering van overige wettelijke taken	Sportaccomodatie Oppenheimstraat	Econ.	V		-	735	368	368	-

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervangin	VK/ NK	Bijdrage derden/ reserves	2025	2026	2027	2028
07D103	Uitvoering van overige wettelijke taken	Gymzaal Oppenheimstraat 30 jaar	Econ.	V		-	-	-	2.725	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoord	Leidse Houtschool	Econ.	V		-	-	7.831	-	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoord	Da Vinci College	Econ.	V		-	-	25.101	-	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoord	Eerste Leidse Schoolvereniging uitbr.	Econ.	V		-	-	6.887	-	-
	Totaal programma 7					-	24.894	46.353	11.419	168
08A101	Ondersteunen voorstellingen-podiumaanbod	VVI Kunstinstanties 2025-2028	Econ.	V		-	626	622	632	548
08B101	Exploitatie en beheer Erfgoed Leiden eo	Verbouwing Boisotkade 2026	Econ.	V		-	-	157	-	-
08B101	Exploitatie en beheer Erfgoed Leiden eo	Inrichting archeol.cent	Econ.	V		-	-	65	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Entree Vlietzone	Maatsch.	N	NK	-	899	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Nieuwbouw Vijfmeibad	Econ.	V		-	181	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Verti-drain	Econ.	V		-	-	-	60	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Versnipperaer	Econ.	V		-	-	-	-	27
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	opvangwagen versnipperaer	Econ.	V		-	-	-	-	27
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Kunstgrasdiepte-+oppervlaktereiniger	Econ.	V		-	-	-	35	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Zitmaaier X740 2wd 24pk I	Econ.	V		-	-	-	33	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Zitmaaier X740 2wd 24pk II	Econ.	V		-	-	-	33	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Morskwartier I, Ren. kunstgr voetbal	Econ.	V		-	-	214	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Morskwartier I, Ren. kunstgr 3 toplaag	Econ.	V		-	-	534	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Noord, Ren. kunstgrasveld 1 korfbal onderbouw	Econ.	V		-	-	-	-	45
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Noord, Ren. kunstgrasveld 1 korfbal toplaag	Econ.	V		-	-	-	-	77
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Kikkerpolder I Toplaag verv. kunstgrasveld 1 voetbal	Econ.	V		-	-	-	-	529
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Kikkerpolder II, Ren. kunstgr 2 onderbouw	Econ.	V		-	-	-	260	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Kikkerpolder II, Ren. kunstgr 2 toplaag	Econ.	V		-	-	-	687	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Roomburg, Toplaag verv. waternveld 1 hockey	Econ.	V		-	-	-	-	484
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Roomburg, Ren. gravelbanen 1 t/m 9 tennis	Econ.	V		-	-	-	-	226
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Leidse hout Toplaag kunststofbaan atl	Econ.	V		-	380	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Leidse hout, Toplaag verv. kunstgras atletiek	Econ.	V		-	-	-	-	115

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervangings	VK/ NK	Bijdrage derden/ reserves	2025	2026	2027	2028
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Leidse hout, Verv. Tribune atletiek	Econ.	V		-	-	-	-	484
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Vliet, Verv. Materieel berging-pers verb	Econ.	V		-	-	-	52	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Herinrichting sportpark de Mors (40jr)	Maatsch.	N	VK	22	4.385	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Herinr sportpark de Mors onderveld(24jr)	Econ.	N	VK	651	2.744	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Herinr sportpark de Mors bovenveld(12jr)	Econ.	N	VK	499	640	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Vervanging materieel sport 2027	Maatsch.	V		-	-	-	116	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Kikkerpolder I Oegstgeesterw 4 UVS (RIB)	Econ.	V		-	-	499	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Kikkerpolder I Oegstgeesterw 4 UVS (RIB)	Econ.	V		-	-	182	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Morskwartier I Haageschw 5 VVDocos RIB	Econ.	V		-	213	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Morskwart II Smrgdln 97 VVLdn/FC Rnd RIB	Econ.	V		-	213	-	-	-
08C201	Leidenaars bewegen voldoende	Compensatie sportvelden Vlietzone	Maatsch.	V		525	1.266	-	-	-
	Totaal programma 8					1.697	11.548	2.273	1.909	2.562
10A301	Inzetten van door het Rijk beschikbaar gestelde WSW-formatie	Vervanging bedrijfsmiddelen 2025-2028	Bedrijfsm.	V		-	553	553	553	553
	Totaal programma 10					-	553	553	553	553
ADOH	Stelposten concern	Nader in te vullen agv prijsstijgingen22	Maatsch.	N	NK	-	5.480	-	-	-
ADOH	Plankosten definitiefase	Plankosten definitiefase 2024-2028	Econ.	N	VK	2.513	628	628	628	628
ADOH	Overhead facilitaire zaken	Meubilair Stoelen 2027	Econ.	V		-	-	-	543	-
ADOH	Overhead huisvesting	Carillon en toren-uurwerk / koffiekamer	Econ.	V		-	166	-	-	-
ADOH	Overhead huisvesting	Stadhuis noodstroomvoorziening 2025	Econ.	V		-	134	-	-	-
ADOH	Overhead huisvesting	Tankgebouw DZB Le Pooleweg 6	Econ.	V		-	-	-	-	392
ADOH	Overhead IDA	Docking /Monitoren/ werkstations 2025-2028	Econ.	V		-	226	373	226	368
ADOH	Overhead IDA	Surfaces + toebehoren 2025-2028	Econ.	V		-	630	840	1.156	946
ADOH	Overhead IDA	Telefonie 5 jaar (toestellen) 2025	Econ.	V		-	134	134	134	134
ADOH	Overhead IDA	Switches 2025-2028	Econ.	V		-	213	213	213	213
ADOH	Overhead IDA	AV-middelen div.locaties derden 2026	Econ.	V		-	-	132	-	-
ADOH	Overhead IDA	AV-middelen Leiden div.locaties 2026	Econ.	V		-	-	150	-	-
ADOH	Overhead IDA	AV-middelen Stadhs LN ex.Raadszaal 2027	Econ.	V		-	-	-	299	-
ADOH	Overhead IDA	Verbouwing Tweelinghuis 2025	Econ.	V		-	2.154	-	-	-

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervangin	VK/ NK	Bijdrage derden/ reserves	2025	2026	2027	2028
ADOH	HKPL CONCERNSTAF	Vervangen JOIN zaaksysteem 2026	Econ.	V		-	-	1.051	-	-
ADOH	HKPL STEDELIJK BEHEER	Wagenpark 6jr 2025-2028 zero emissie	Bedrijfsm.	V		-	1.021	-	605	1.657
ADOH	HKPL STEDELIJK BEHEER	Wagenpark 8jr 2025-2028 zero emissie	Bedrijfsm.	V		-	2.955	5.195	1.223	2.261
ADOH	HKPL STEDELIJK BEHEER	Nieuwe stadswerf	Econ.	V		-	-	-	21.000	-
ADOH	HKPL STEDELIJK BEHEER	Luchtbehandelingsinstallatie ABW 15	Econ.	V		-	-	142	-	-
	Totaal programma Algemene dekkingsmiddelen en Overhead					2.513	13.743	8.860	26.027	6.599

Bedragen x € 1.000

4.2.3 Reserves

Per reserve is de functie aangegeven. De functies zijn hieronder toegelicht. Daaronder zijn de totalen per functie weergegeven.

Functie reserve	Doel van de reserve	Consequentie van verhogen/verlagen
<i>Bufferfunctie</i>	Afdekken van algemene risico's	Verandering van het weerstandvermogen
<i>Bestedingsfunctie</i>	Spaarpot voor het doen van uitgaven met een bepaald doel	Aanpassingen in de beleidsdoelen
<i>Egalisatiefunctie</i>	Opvangen van grote schommelingen in inkomsten en/of uitgaven	Ongewenste jaarlijkse schommelingen in de tarieven en/of het saldo van de begroting
<i>Inkomensfunctie</i>	Dekken van structurele lasten in de begroting	Invloed op de hoogte van de bespaarde rente en daarmee de dekking van de begroting
<i>Financieringsfunctie</i>	Dekken van investeringen	Wijziging van de hoeveelheid investeringen of de noodzaak alternatieve dekking te zoeken binnen de begroting

	Balans-stand 1-1-2025	Storting 2025	Ont- trekking 2025	Balans- stand 1-1-2026	Mutaties begroot 2026	Mutaties begroot 2027	Mutaties begroot 2028	Balans- stand 31-12-2028
Bufferfunctie	51.377	0	-23.370	28.007	-6.549	-8.976	4.735	17.217
Bestedingsfunctie	107.228	39.331	-19.048	127.512	-28.636	-10.230	-7.436	81.209
Egalisatiefunctie	20.775	121	-466	20.430	-464	-5.572	205	14.598
Inkomensfunctie	101.474	0	-1.691	99.783	-1.691	-1.691	-1.691	94.709
Financieringsfunctie	27.696	7.062	-1.279	33.479	30.159	11.887	-388	75.138
Totaal reserves	308.551	46.514	-45.854	309.211	-7.182	-14.581	-4.577	282.871

Bedragen x € 1.000,-

Omschrijving	Balans-stand 1-1-2025	Storting 2025	Ont-trekking 2025	Balans-stand 1-1-2026	Mutaties begroot 2026	Mutaties begroot 2027	Mutaties begroot 2028	Balans-stand 31-12-2028	Functie, doel en minimale/maximale omvang
Algemene reserve									
Algemene reserve	45.265	0	-23.370	21.895	-6.549	-8.976	4.735	11.105	Functie: Bufferfunctie Doel: De concernereserve dient als buffer voor de afdekking van niet-kwalificeerbare risico's en de egalisatie van het exploitatieresultaat. Minimale omvang: gelijk aan benodigd weerstandsvermogen
Totaal Algemene Reserve	45.265	0	-23.370	21.895	-6.549	-8.976	4.735	11.105	
Bestemmingsreserve									
Reserve publicaties Erfgoed Leiden e.o.	227	0	0	227	0	0	0	227	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van initiatieven voor publicaties.
Reserve raad	150	0	0	150	0	0	0	150	Functie: Egalisatiefunctie Doel: Het bekostigen van uitgaven van de Raad voor verkiezingen, opleiding/begeleiding van nieuwe raadsleden en technische apparatuur voor commissie- en raadsvergaderingen. Maximale omvang: € 150.000
Reserve Holland Rijnland	140	0	0	140	0	0	0	140	Functie: Financieringsfunctie Doel: Het financieren van de gemeentelijke bijdrage aan het regionaal investeringsfonds Holland Rijnland.
Reserve flankerend beleid	1.387	0	-100	1.287	-100	0	0	1.187	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van het flankerend beleid bij de taken- en efficiëncydiscussie; dekken van kosten voor maatregelen die de verlaging van de formatie moeten realiseren en de bijbehorende personeelsomvang.
Bedrijfsvoeringsreserve concern	1.525	0	0	1.525	0	-490	0	1.035	Functie: Egalisatiefunctie Doel: Het egaliseren van resultaten op de bedrijfsvoering ten opzichte van de begroting over meerdere jaren en het oplossen van incidentele knelpunten in de bedrijfsvoering. Maximale omvang: 3,5% van de personele lasten van de ambtelijke organisatie Minimale omvang: 1,0% van de personele lasten van de ambtelijke organisatie
Egalisatiereserve verkiezingen	122	316	-25	413	-25	-25	-25	339	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van verkiezingen.
Reserve parkeren	21.413	1.850	-145	23.118	-10.609	-381	-345	11.783	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van parkeervoorzieningen en egaliseren van de exploitatieresultaten over meerdere jaren.
Reserve bereikbaarheidsprojecten	636	75	0	711	75	75	75	936	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van de bereikbaarheidsprojecten.
Reserve asbestsanering	39	106	0	145	106	106	106	463	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van de sanering van asbest in gemeentelijk vastgoed

Bedragen x € 1.000,-

Omschrijving	Balans-stand 1-1-2025	Storting 2025	Ont-trekking 2025	Balans-stand 1-1-2026	Mutaties begroot 2026	Mutaties begroot 2027	Mutaties begroot 2028	Balans-stand 31-12-2028	Functie, doel en minimale/maximale omvang
Reserve ontsluiting van groengebieden	13	0	0	13	0	0	0	13	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van een ecologisch en recreatief netwerk vanuit de stad richting kust en landgoederen en richting Duinhorst en Weide.
Reserve Leefbaarheidsprojecten in de wijken	672	2	0	674	2	2	2	679	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van onderhoud van kapitaalgoederen en noodzakelijke investeringen in de Nieuwe Beestenmarkt, herinrichting van de Breestraat en de begraafplaats Groenesteeg.
Reserve grondexploitaties	2.542	2.720	-935	4.326	804	3.592	885	9.606	Functie: Bestedingsfunctie Doel: De reserve Grondexploitaties wordt gevoed met positieve saldi bij afsluiten of tussentijds winstnemen van grondexploitaties, het exploitatieresultaat van het erfpachtbedrijf en verkoopbrengsten van vastgoed en gronden. De reserve Grondexploitaties is de overkoepelende reserve van Grondzaken van waaruit de onderliggende voorzieningen en bestemmingsreserves gevoed kunnen worden. Tevens worden vrijvallende gelden uit de onderliggende voorzieningen en reserves teruggestort in deze reserve om herbestemd te worden.
Reserve bovenwijkse voorzieningen grondbedrijf	294	0	-100	194	0	0	0	194	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van een extra kwaliteitsimpuls aan de openbare ruimte, aangepast aan het monumentale karakter van de stad (kunstobjecten, e.d.). Jaarlijks wordt bij Vermogensbeheer Grondexploitaties een voorstel meegenomen voor de te honoreren objecten.
Reserve afkoopsommen erfpacht	101.297	0	-1.688	99.609	-1.688	-1.688	-1.688	94.543	Functie: Inkomensfunctie Doel: Het financieren van de waarde van de in erfpacht uitgegeven gronden door jaarlijkse vrijval van een deel van de afkoopsommen als dekking van de rentelasten over de onderliggende grondwaarde.
Reserve afkoop administratiekosten Erfpacht	177	0	-3	174	-3	-3	-3	165	Functie: Inkomensfunctie Doel: Het financieren van de administratiekosten van de in erfpacht uitgegeven gronden door jaarlijkse vrijval van een deel van de betaalde afkoopsommen voor administratiekosten.
Egalisatiereserve inkomsten bouwleges	8.452	0	-339	8.114	0	-5.000	0	3.114	Functie: Egalisatiefunctie Doel: Het bekostigen van niet geraamde incidentele uitgaven voor de optimalisatie van de omgevingsvergunningverlening (onderdeel bouwactiviteiten) en het tegengaan van fluctuaties in de tariefstelling.
Reserve sociale huurwoningen	16	0	0	16	0	0	0	16	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van de uitvoeringsagenda van Nota Wonen.
Reserve Leids Uitvoeringsprogramma Bodem en Ondergrond	2.188	0	0	2.188	0	0	0	2.188	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van sanering bij projecten waarbij bodemverontreiniging wordt aangetroffen.

Bedragen x € 1.000,-

Omschrijving	Balans-stand 1-1-2025	Storting 2025	Ont-trekking 2025	Balans-stand 1-1-2026	Mutaties begroot 2026	Mutaties begroot 2027	Mutaties begroot 2028	Balans-stand 31-12-2028	Functie, doel en minimale/maximale omvang
Reserve herstructurering woongebieden De Sleutels van Zijl en Vliet	16	0	0	16	0	0	0	16	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het verrekken van tekorten op de grondexploitatie bij herstructureringsplannen van woongebieden van De Sleutels van Zijl en Vliet waarbij de corporatie zelf de grondexploitatie voert (conform Raamovereenkomst Stedelijke Herstructurering met De Sleutels van Zijl en Vliet).
Reserve risico's projecten in uitvoering	6.112	0	0	6.112	0	0	0	6.112	Functie: Bufferfunctie Doel: Het dekken van algemene- en project specifieke risico's binnen grondexploitaties in uitvoering. Bouwgronden in exploitatie (BIE).
Reserve combinatiefuncties	169	0	0	169	0	0	0	169	Functie: Egalisatiefunctie Doel: In het kader van de rijksregeling Impuls Brede Scholen Sport en Cultuur ontvangt de gemeente een bijdrage voor het realiseren van combinatiefuncties in het onderwijs en de sectoren sport en cultuur.
Reserve onderwijshuisvesting	460	0	-55	405	-55	-55	-55	239	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van beleid en uitvoering van onderwijshuisvesting
Reserve aankopen kunst Museum de Lakenhal	98	0	0	98	0	0	0	98	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Aankopen kunst voor museum De Lakenhal middels door de gemeente beschikbaar gestelde gelden.
Bedrijfsreserve Museum De Lakenhal	0	0	0	0	0	0	0	0	Functie: Egalisatiefunctie Doel: Het egaliseren van resultaten op de bedrijfsvoering en afgesloten projecten over meerdere jaren en oplossen van incidentele knelpunten in de bedrijfsvoering. Maximale omvang: 15% van de totale exploitatielasten voor de periode 2019-2026.
Reserve exploitatie De Nobel	172	0	-9	163	-9	-9	-9	135	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van de jaarlijkse bijdrage aan de exploitatie van muziekcentrum De Nobel.
Reserve sociaal-maatschappelijke en culturele voorzieningen	957	0	-265	692	-35	0	0	657	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van aanvullingen op de beschikbare sociaal-maatschappelijke voorzieningen.
Bedrijfsreserve DZB-Leiden WSW	4.448	0	0	4.448	0	0	0	4.448	Functie: Egalisatiefunctie Doel: Het egaliseren van de jaarlijkse schommelingen in de bedrijfsvoeringskosten van de DZB en oplossen van knelpunten in de exploitatie.
Reserve GSB-middelen. ISV/EZ	246	0	0	246	0	0	0	246	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het realiseren van prestatieafspraken in het kader van het grotestedenbeleid (GSB) met het Rijk. De volgende projecten worden bekostigd: verbeterplan bomen, gebiedsvisies en gevelsanering.
Reserve zachte landing WSW	924	0	-65	859	-65	-65	-65	664	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van de herstructurering DZB.

Bedragen x € 1.000,-

Omschrijving	Balans-stand 1-1-2025	Storting 2025	Onttrekking 2025	Balans-stand 1-1-2026	Mutaties begroot 2026	Mutaties begroot 2027	Mutaties begroot 2028	Balans-stand 31-12-2028	Functie, doel en minimale/maximale omvang
Reserve bedrijfsvoering plankosten	2.256	0	0	2.256	0	0	0	2.256	<p>Functie: Bestedingsfunctie</p> <p>Doel: Het dekken van de plankosten van projecten in de definitiefase en het egaliseren van fluctuaties in de exploitatie als gevolg van de plankostensystematiek.</p>
Reserve exploitatie Oppenheimstraat	152	0	-100	52	0	0	0	52	<p>Functie: Egalisatiefunctie</p> <p>Doel: Het bekostigen van de jaarlijkse bijdrage aan de exploitatie van de Oppenheimstraat.</p>
Reserve rekenkamer	132	0	-15	117	-15	-15	-15	71	<p>Functie: Egalisatiefunctie</p> <p>Doel: Het financieren van de uitgaven voor onderzoek en de mogelijkheid tot extra onderzoek.</p> <p>Maximale omvang: nader te bepalen</p>
Reserve bedrijfsvoering Erfgoed Leiden en omstreken	890	0	-12	877	-12	-12	-12	840	<p>Functie: Egalisatiefunctie</p> <p>Doel: Het egaliseren van jaarlijkse schommelingen in de bedrijfsvoeringskosten van Erfgoed Leiden en omstreken.</p> <p>Maximale omvang: 10% van de begrote exploitatielasten</p>
Reserve Sociaal Domein	41.215	500	-10.801	30.914	-13.925	-290	-124	16.575	<p>Functie: Bestedingsfunctie</p> <p>Doel: Het dekken van bijsturingmaatregelen die (op termijn) leiden tot kostenreductie en opvangen van tekorten en overschotten in het sociaal domein.</p>
Reserve Informatisering	68	0	0	68	0	0	0	68	<p>Functie: Bestedingsfunctie</p> <p>Doel: Het bekostigen van de digitalisering van werkprocessen, ontwikkelen van informatiebeleid en vernieuwen van de gemeentelijke website.</p>
Reserve programma binnenstad	135	0	0	135	0	0	0	135	<p>Functie: Bestedingsfunctie</p> <p>Doel: Het bekostigen van projecten voor een economisch vitale binnenstad</p>
Reserve stedelijke ontwikkeling	116	0	-30	86	-30	0	0	56	<p>Functie: Bestedingsfunctie</p> <p>Doel: Het bekostigen van investeringsinitiatieven in de stad.</p>
Reserve afschrijvingen investeringen	27.556	7.062	-1.279	33.339	30.159	11.887	-388	74.997	<p>Functie: Financieringsfunctie</p> <p>Doel: Het dekken van de jaarlijkse kapitaallasten vanuit incidentele middelen.</p>
Reserve economische impulsen en Kennisstad	0	3.200	0	3.200	0	0	0	3.200	<p>Functie: Bestedingsfunctie</p> <p>Doel: Het bekostigen van impulsen voor duurzame, economische ontwikkelingen en initiatieven in de stad.</p>

Bedragen x € 1.000,-

Omschrijving	Balans-stand 1-1-2024	Storting 2025	Ont-trekking 2025	Balans-stand 1-1-2026	Mutaties begroot 2026	Mutaties begroot 2027	Mutaties begroot 2028	Balans-stand 31-12-2028	Functie, doel en minimale/maximale omvang
Reserve budgetoverheveling	2.177	0	-2.042	135	-117	-18	0	0	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het faciliteren van budgetoverhevelingen.
Bestemmingsreserve frictiekosten ID/WW-banen	174	0	-33	141	-33	-33	-33	43	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het dekken van kosten die gemeoid zijn met een raadsbesluit dat geleid heeft tot 'geen gedwongen ontslagen WW-medewerkers'
Reserve sportstimulering	226	0	0	226	0	0	0	226	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van een sportstimuleringsfonds voor een betere uitvoering van de Leidse sportvisie onder nader vast te stellen voorwaarden van cofinanciering met inzet private middelen.
Reserve herontwikkeling Stationsgebied e.o.	3.490	0	0	3.490	0	0	0	3.490	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van de uitvoering masterplan Stationsgebied
Reserve restauratie collectie De Lakenhal	43	0	0	43	0	0	0	43	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van de restauratie van collectie van Museum De Lakenhal.
Reserve Molen de Valk / Erfgoed Leiden	325	0	-35	291	-35	-35	-35	187	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van de salarislasten van een derde molenaar bij molen de Valk
Reserve Duurzame Stad	6.149	2.017	-338	7.828	1.628	1.283	672	11.411	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van investeringen en uitgaven die om doelstellingen te realiseren op het gebied van verstedelijking, duurzame mobiliteit, energietransitie, klimaatadaptatie en biodiversiteit vergroening en circulaire economie en afval.
Reserve projecten en tentoonstelling Museum de Lakenhal	79	0	0	79	0	0	0	79	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Meerjarig beschikbaar houden van gemeentelijke middelen voor meerjarige projecten en tentoonstellingen van Museum de Lakenhal Maximale omvang: € 600,00
Reserve regionale verkeers- en milieukaart	348	0	0	348	0	0	0	348	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Alle regionale verkeers- en milieukaart (RVMK) taken zijn belegd bij de gemeente Leiden. Zoals afgesproken met de regio's in de dienstverleningsovereenkomst wordt een reserve RVMK gevormd. Hiermee kunnen eventuele risico's worden gedekt.
Reserve Bomenfonds	219	0	0	219	0	0	0	219	Functie: Bestedingsfunctie Doel: De versterking van het bomenbestand van Leiden.

Bedragen x € 1.000,-

Omschrijving	Balans-stand 1-1-2025	Storting 2025	Ont-trekking 2025	Balans-stand 1-1-2026	Mutaties begroot 2026	Mutaties begroot 2027	Mutaties begroot 2028	Balans-stand 31-12-2028	Functie, doel en minimale/maximale omvang
Reserve beheerkosten	0	0	0	0	0	0	0	0	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Instellen centraal budget (reserve) voor stijging van beheerkosten als gevolg van klimaatadaptieve maatregelen en vergroening bij projecten.
Reserve specialistische voorzieningen Maatschappelijke Zorg	124	0	0	124	0	0	0	124	Functie: Egalisatiefunctie Doel: Egaliseren van verschillen tussen begrote en gerealiseerde lasten voor specialistische voorzieningen Maatschappelijke Zorg die in afzonderlijke boekjaren ontstaan, conform de Samenwerkingsovereenkomst Maatschappelijke zorg 2023 Holland. Maximale omvang: 10% van het jaarlijkse budget voor de specialistische voorzieningen en de uitvoeringskosten.
Reserve Oekraïne asielzoekers statushouders	17.398	4.607	-721	21.285	-1.213	-6.582	-691	12.799	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het egaliseren van verschillen tussen de lasten en de (rijks)bijdragen.
Reserve Maatschappelijke Zorg Leidse regio	1.241	0	0	1.241	0	0	0	1.241	Functie: Egalisatiefunctie Doel: Egaliseren van verschillen tussen het Leidse aandeel van de begrote en gerealiseerde lasten voor Maatschappelijke Zorg binnen de Leidse Regio die in afzonderlijke boekjaren ontstaan, conform de Samenwerkingsovereenkomst Maatschappelijke Zorg 2023 Leidse regio.
Reserve OV Knoop Leiden Centraal station	-142 ¹	23.938	-3.349	20.447	-5.000	-7.794	-7.794	-142	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Dekking van de investeringsambities OV knoop Leiden Centraal station.
Reserve egalisatie kapitaallasten centrumregeling bedrijfsvoering	2.771	121	0	2.892	-437	-54	232	2.633	Functie: Egalisatiefunctie Doel: Egaliseren van verschillen tussen begrote en gerealiseerde kapitaallasten die in afzonderlijke boekjaren ontstaan binnen de centrumregeling bedrijfsvoering.
Reserve risicobijdrage centrum regeling bedrijfsvoering	355	0	0	355	0	0	0	355	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het beschikbaar houden van het in een boekjaar niet bestede deel van de risicobijdrage van partnergemeenten voor de continuïteit en kwaliteit van de dienstverlening aan deze partnergemeenten.
Reserve sportstimulering schaatsen	175	0	0	175	0	0	0	175	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het continueren van de schaatssport
Reserve bedrijfsvoering Centrumregeling	721	0	0	721	0	0	0	721	Functie: Egalisatie en besteding/bestedingsreserve Doel: De Bedrijfsvoeringsreserve Centrumregeling heeft als functie het opvangen van jaarlijkse fluctuaties (egalisatiefunctie) en knelpunten in de bedrijfsvoering voor de werkzaamheden die binnen de centrumregeling vallen. Daarnaast kan de reserve worden ingezet voor het ontwikkelen van innovaties en aanpassingen in de bedrijfsvoering, voor zover die ten goede komen aan de dienstverlening in het kader van de centrumregeling.
Totaal Bestemmingsreserves	263.286	46.514	-22.484	287.316	-633	-5.606	-9.311	271.766	
Totaal Reserves	308.551	46.514	-45.854	309.211	-7.182	-14.581	-4.577	282.871	

Bedragen x € 1.000,-

1 Het saldo van de Reserve OV Knoop Leiden Centraal station zal in 2024 worden aangevuld.

4.2.4 Voorzieningen

Prg.	Naam Voorziening	Balansstand 1-1-2024	Begroting storting 2024	Begroting onttrekking 2024	Begroot Stand 31/12/2024	Begroting storting 2025	Begroting onttrekking 2025	Begroot stand 31/12/2025	Doel
Voorzieningen van derden verkregen middelen									
5	Voorziening boomregeling wijk	3.132	0	0	3.132	0	0	3.132	Egalisatie van de kosten voor het duurzaam in stand houden van bepaalde monumentale, bijzondere of waardevolle bomen, boomgroepen of houtopstand en dergelijke.
8	Voorziening bijdrage derden Museum De Lakenhal	877	0	0	877	0	0	877	Het uitvoeren van geoormerkte activiteiten in Museum De Lakenhal middels door derden beschikbaar gestelde gelden.
AD	Voorziening van derden verkregen middelen	151	0	-142	10	153	-140	23	Van derden verkregen middelen die specifiek besteed moeten worden en die nog niet als opbrengst verantwoord kunnen worden, moeten conform artikel 44 lid 2 van de BBV in een voorziening worden gestort.
Totaal Voorzieningen van derden verkregen middelen		4.160	-	-142	4.019	153	-140	4.032	
Egalisatievoorzieningen									
5	Voorziening groot onderhoud riolering	844	729	-1.253	321	737	-577	481	Spaarvoorziening voor toekomstige vervangingsinvesteringen rioleringen, overeenkomstig regelgeving in het BBV.
5	Egalisatievoorziening riolering	0	239	0	239	0	0	239	Egaliseren van de saldi van de exploitatie van de gemeentelijke riolering zodat de middels de rioolheffing ontvangen middelen beschikbaar blijven voor het in stand houden van de gemeentelijke riolering.
5	Voorziening waterkwaliteit	836	284	-597	523	288	0	811	Egalisatie van de kosten van onderhoudsachterstand en voor het op orde houden van de waterkwaliteit voor die onderdelen die groot onderhoud nodig hebben, waarvan de omvang jaarlijks niet gelijk is.
5	Voorziening groot onderhoud kunstwerken	1.754	1.506	-1.512	1.748	1.524	-1.475	1.797	Egalisatie van de kosten van onderhoudsachterstand en voor het op orde houden van de kunstwerken voor die onderdelen die groot onderhoud nodig hebben, waarvan de omvang jaarlijks niet gelijk is.
5	Voorziening groot onderhoud walmuuren en beschoeiing	574	392	-377	589	397	-327	659	Egalisatie van de kosten van onderhoudsachterstand en voor het op orde houden van walmuuren en beschoeiingen voor die onderdelen die groot onderhoud nodig hebben, waarvan de omvang jaarlijks niet gelijk is.
5	Voorziening groot onderhoud wegen	2.175	2.708	-4.772	110	2.741	-2.173	678	Egalisatie van de kosten van onderhoudsachterstand en voor het op orde houden van de wegen voor die onderdelen die groot onderhoud nodig hebben, waarvan de omvang jaarlijks niet gelijk is.
5	Voorziening groot onderhoud gemalen	33	100	-96	37	101	-108	31	Egalisatie van de kosten voor het groot onderhoud van de gemalen.
6	Voorziening onderhoud gemeentelijk vastgoed	7.564	3.189	-3.873	6.880	3.225	-3.436	6.670	Egalisatie van de kosten voor (groot)onderhoud van gemeentelijk vastgoed.

Bedragen x € 1.000

Prg.	Naam Voorziening	Balansstand 1-1-2024	Begroting storting 2024	Begroting onttrekking 2024	Begroot Stand 31/12/2024	Begroting storting 2025	Begroting onttrekking 2025	Begroot stand 31/12/2025	Doel
Egalisatievoorzieningen									
8	Voorziening groot onderhoud lakenhal	602	83	0	685	84	0	768	Egalisatie van de kosten voor onderhoud van Museum de Lakenhal en voorzien in dekking voor meerjarige uitgaven in beveiligingssysteem en -apparatuur.
8	Voorziening groot onderhoud sportaccommodaties	3.131	1.500	-1.885	2.745	1.512	-1.360	2.897	Egalisatie van kosten van het groot onderhoud aan de sportaccommodaties die in het eigendom zijn van de gemeente Leiden.
AD	Voorziening onderhoud gebouwen DZB	727	41	0	768	41	0	809	Egalisatie van de kosten voor groot onderhoud gebruikersdeel van de bedrijfspanden aan Le Pooleweg 6 en 11 en Nachtegaallaan 41-43.
Totaal Egalisatievoorzieningen		18.239	10.771	-14.365	14.646	10.650	-9.457	15.839	
Voorzieningen toekomstige verplichtingen									
1	Voorziening pensioenen wethouders	5.852	0	0	5.852	0	0	5.852	Voorziening om de toekomstige pensioen verplichtingen van (oud)-wethouders af te dekken.
1	Voorziening wachtgeld (oud)wethouders	0	0	0	0	0	0	0	Voorziening om de toekomstige wachtgeld verplichtingen van (oud)-wethouders af te dekken.
2	Voorziening veiligheidsbeleid	12	0	0	12	0	0	12	Egalisatie van kosten programma veiligheid, camera toezicht en tussentijdse evaluatie veiligheidsprogramma.
9	Voorziening huisvesting statushouders	2.060	0	0	2.060	0	0	2.060	Het bekostigen van extra (tijdelijke) woningen voor vergunninghouders en/of bijzondere doelgroepen.
AD	Voorziening loga-gelden	93	0	0	93	0	0	93	Egalisatie van de kosten die voortvloeien uit spaarcontracten met personeel voor verlofrecht en dergelijke (voorheen M&B).
Totaal voorzieningen toekomstige verplichtingen		8.017	0	0	8.017	0	0	8.017	
Voorziening risico's									
3	Voorziening Garantstelling Biotech Training Facility	257	0	0	257	0	0	257	Afdekken risico garantstelling Biotech Training Facility
10	Voorziening Stadsbank Schuldbemiddeling	258	0	0	258	0	0	258	Het is een voorziening van de Stadsbank voor het bekorten van de SchuldBemiddelingstrajecten van 36 mnd naar 18 mnd. Hierdoor lopen schuldeisers van de klanten 18 mnd afbetalingen mis, welke op voorhand met de Stadsbank en de klant was afgesproken. Leiden loopt hiermee vooruit op iets wat Landelijk beleid gaat worden. De Voorziening is om de 18 mnd afbetalingen die derden nu mislopen aan derden te verstrekken. Bedoeling is om bij nieuwe trajecten uit te gaan van de nieuwe termijn van 18 mnd.
Totaal Voorziening risico's		515	0	0	515	0	0	515	
Totaal voorzieningen		30.931	10.771	-14.507	27.196	10.803	-9.597	28.402	
Bedragen x € 1.000									

4.2.5 EMU Saldo

In het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV, art. 19) is de verplichting vastgesteld dat de gemeenten ramingen van het EMU-saldo dienen te verstrekken.

De begroting van de Gemeente Leiden is opgesteld conform een (gemodificeerd) stelsel van baten en lasten. Het EMU saldo gaat niet uit van baten en lasten, maar gaat uit van ontvangsten en uitgaven van de gemeente, berekend op transactiebasis en overeenkomstig de voorschriften van het Europese systeem van nationale en regionale rekeningen in de Europese Unie.

Als gevolg van Europese regelgeving mogen EU-lidstaten een begrotingstekort (EMU-saldo) hebben van maximaal 3% van het bruto binnenlands product (BBP). Aan dit maximale tekort van 3% hebben, naast de Rijksoverheid, ook de decentrale overheden een aandeel.

EMU-saldo		Begroting					
			2024	2025	2026	2027	2028
1.	(+) Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c).	-34.514	660	-7.182	-14.582	-4.577	
2.	(-) Mutatie (im)materiële vaste activa	62.696	145.331	177.541	209.936	53.534	
3.	(+) Mutatie voorzieningen	-8.014	1.206	1.673	3.728	2.934	
4.	(-) Mutatie voorraden (incl. bouwgronden in exploitatie)	-8.651	-1.055	6.885	6.172	6.172	
5.	(-) Verwachte boekwinst bij verkoop effecten en (im)materiële vaste activa	0	0	0	0	0	
Berekend EMU-saldo		-96.573	-142.410	-189.935	-226.962	-61.349	

Wat is er dan anders aan de EMU-systematiek dan het (gemodificeerde) baten- en lastenstelsel dat de gemeenten hanteren?

Investerings tellen bijvoorbeeld niet mee in het stelsel van baten en lasten, daarbij wordt uitgegaan van de jaarlijkse kapitaallasten van de investeringen. Investerings in een bepaald jaar tellen echter wel volledig mee in het EMU-saldo. Bij een sluitende begroting kan een gemeente daardoor toch een negatief EMU-saldo hebben. Het EMU-saldo van de gemeente Leiden voor 2025 komt uit op € -142.410.000, wat betekent dat in EMU-termen de uitgaven groter zijn dan de inkomsten. Het tekort wordt vooral veroorzaakt doordat wij veel meer investeren in activa dan het bedrag aan kapitaallasten i.v.m. investeringen uit het verleden.

Het jaarlijkse aandeel in het EMU-saldo van de decentrale overheden is voor de jaren 2024 tot en met 2026 gesteld op -0,50% van het Bbp. Het aandeel van de gemeenten is gesteld op -0.34% van het BBP. Het aandeel in het EMU-tekort betreft een inspanningsverplichting, er staat momenteel geen sanctie op een eventuele overschrijding van het toegestane EMU-tekort.

4.3 Overzicht per taakveld

Om tot betrouwbare informatie voor interne sturing en externe vergelijkbaarheid te komen, wordt een uniforme indeling in taakvelden voorgeschreven bij de vernieuwing van het BBV, waaraan de bijbehorende baten en lasten worden toegerekend. De baten zijn opgenomen als een negatief bedrag.

hoofdtakveld	Taakveld		Lasten	Baten
0. Bestuur en ondersteuning	0.1	Bestuur	7.066	-84
	0.2	Burgerzaken	12.522	-3.695
	0.3	Beheer overige gebouwen en gronden	2.165	-2.147
	0.4	Overhead, Ondersteuning organisatie	93.535	-15.657
	0.5	Treasury	1.834	-3.006
	0.61	Onroerend Zaakbelasting (OZB) woningen	1.211	-30.702
	0.62	Onroerend Zaakbelasting (OZB) niet-woningen	0	-42.888
	0.63	Parkeerbelasting	151	-20.535
	0.64	Belastingen overig	382	-1.884
	0.7	Algemene uitkering gemeentefonds	1.790	-382.419
	0.8	Overige baten en lasten	2.070	-176
	0.9	Vennootschapsbelasting (VpB)	174	0
	0.10	Mutaties reserves (980)	46.514	-45.855
	Totaal		169.414	-549.048
1. Veiligheid	1.1	Crisisbeheersing en brandweer	13.823	0
	1.2	Openbare orde en veiligheid	4.948	-179
	Totaal		18.771	-179
2. Verkeer, vervoer en waterstaat	2.1	Verkeer en wegen	41.291	-2.789
	2.2	Parkeren	15.279	-142
	2.3	Recreatieve havens	613	-645
	2.4	Economische havens en waterwegen	0	0
	2.5	Openbaar vervoer	6.631	-2.625
	Totaal		63.814	-6.201
3. Economische zaken	3.1	Economische ontwikkeling	5.781	-169
	3.2	Fysieke bedrijfsinfrastructuur	0	0
	3.3	Bedrijfsloket en - bedrijfsregelingen	2.602	-568
	3.4	Economische promotie	3.444	-1.819
	Totaal		11.827	-2.556
4. Onderwijs	4.1	Openbaar basisonderwijs	0	0
	4.2	Onderwijshuisvesting	11.914	-295
	4.3	Onderwijsbeleid en leerling-zaken	16.795	-6.251
	Totaal		28.709	-6.546
5. Sport, cultuur en recreatie	5.1	Sportbeleid en activering	4.125	-546
	5.2	Sportaccommodaties	15.611	-4.992
	5.3	Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	9.719	0
	5.4	Musea	6.190	-1.197
	5.5	Cultureel erfgoed	5.928	-917
	5.6	Media	4.757	-8

hoofdtakveld	Taakveld		Lasten	Baten
	5.7	Openbaar groen en (open lucht) recreatie	17.428	-290
	Totaal		63.758	-7.950
6. Sociaal Domein	6.1	Samenkracht en burgerparticipatie	24.807	-14.356
	6.21	Toegang en eerstelijnsvoorzieningen WMO	7.932	-31
	6.22	Toegang en eerstelijnsvoorzieningen Jeugd	10.110	0
	6.23	Toegang en eerstelijnsvoorzieningen Integraal	370	0
	6.3	Inkomensregelingen	82.572	-61.950
	6.4	WSW en beschut werk	34.783	-12.121
	6.5	Arbeidsparticipatie	4.605	-1.369
	6.60	Hulpmiddelen en diensten (WMO)	5.780	-116
	6.711	Huishoudelijke hulp (WMO)	11.638	-1.107
	6.712	Begeleiding (WMO)	11.828	0
	6.713	Dagbesteding (WMO)	2.987	0
	6.714	Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0
	6.751	Jeugdhulp ambulant lokaal	0	0
	6.752	Jeugdhulp ambulant regionaal	21.374	-886
	6.753	Jeugdhulp ambulant landelijk	0	0
	6.761	Jeugdhulp met verblijf lokaal	0	0
	6.762	Jeugdhulp met verblijf regionaal	15.068	0
	6.763	Jeugdhulp met verblijf landelijk	0	0
	6.791	PGB WMO	2.152	0
	6.792	PGB Jeugd	2.279	0
	6.811	Beschermd wonen (WMO)	19.749	-603
	6.812	Maatschappelijke- en vrouwenopvang (WMO)	33.188	-3
	6.821	Jeugdbescherming	2.388	0
	6.822	Jeugdreclassering	728	0
	6.91	Coördinatie en beleid WMO	1.938	-57
	6.92	Coördinatie en beleid Jeugd	844	-316
	Totaal		297.120	-92.915
7. Volksgezondheid en milieu	7.1	Volksgezondheid	13.755	-4.939
	7.2	Riolering	9.545	-14.731
	7.3	Afval	17.737	-24.092
	7.4	Milieubeheer	4.100	0
	7.5	Begraafplaatsen en crematoria	0	0
	Totaal		45.137	-43.762
8. Volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing (VHROSV)	8.1	Ruimtelijke ordening	9.798	-4.212
	8.2	Grondexploitatie (niet-bedrijventerreinen)	19.590	-19.630
	8.3	Wonen en bouwen	13.484	-8.423
	Totaal		42.872	-32.265
Totaal			741.422	-741.422

Hoofdstuk 5

5 Bijlagen

5.1 Samenstelling stadsbestuur

Gemeenteraad

De gemeenteraad van Leiden bestaat uit 39 raadsleden. Raadsleden van een zelfde politieke partij vormen een fractie in de raad. Momenteel zijn er 10 fracties in de Leidse raad. De zetelverdeling ná de verkiezingen van 16 maart 2022 is als volgt:

- GroenLinks (GL) 10 zetels;
- Democraten 66 (D66) 6 zetels;
- Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (VVD) 5 zetels;
- Partij van de Arbeid (PvdA) 4 zetels;
- Partij voor de Dieren 4 zetels;
- Partij Sleutelstad 3 zetels;
- Studenten Voor Leiden 2 zetels;
- Christen Democratisch Appèl (CDA) 2 zetels;
- Socialistische Partij (SP) 2 zetels;
- Christen Unie (CU) 1 zetel.

Griffier: De heer G.F.C. van Leiden

College van burgemeester en wethouders

Het college van burgemeester en wethouders is gezamenlijk verantwoordelijk voor het gevoerde gemeentelijke beleid. Het uitgangspunt hierbij is het [beleidsakkoord](#). Het college bestaat uit de burgemeester, vijf wethouders en de gemeentesecretaris. Het college legt verantwoording af aan, en wordt gecontroleerd door, de gemeenteraad.

De portefeuillevverdeling van het college van burgemeester en wethouders ziet er als volgt uit:

Burgemeester Peter Heijkoop
Bestuur, Veiligheid en Handhaving

Wethouder Ashley North (GL)
Klimaat, Mobiliteit en Financiën

Wethouder Fleur Spijker (D66)
Economie, Kennis, Sport en Gezondheid

Wethouder Abdelhaq Jermoumi (PvdA)
Kansengelijkheid, Jeugd en Onderwijs van Leiden

Wethouder Julius Terpstra (CDA)
Wonen, Bouwen en Welzijn

Wethouder Yvonne van Delft (GL)
Energie, Werk en Inkomen en Cultuur

Pim van Vliet
Gemeentesecretaris/Algemeen Directeur

5.2 Begroting per prestatie

Onderstaand een overzicht van de begrotingsstanden 2025 per programma, per beleidsterrein en per prestatie.

Programma 01 bedragen x € 1.000,-	2025		
	lasten	baten	saldo
01A101 Raad en cie's vergaderen volgens cyclus	1.764	0	1.764
01A103 Onderst Raad door griffie e.d.	1.613	-73	1.540
01A201 Dagelijks bestuur gemeente door College	2.448	0	2.448
01A202 Informeren en betrekken burgers e.d.	115	0	115
01A203 Organiseren verkiezingen	492	0	492
01A204 Strategisch beleidsadvies en onderzoek	2.792	-94	2.698
01A205 Adviseren bestuur over communicatie	278	-11	268
01A302 Bevorderen intergem samenwerking	2.071	0	2.071
01 Bestuur	11.573	-177	11.395
01B101 Leveren prod/diensten publieke dv	5.766	-3.023	2.743
01B102 Eenduidige/klantvr dv via alle kanalen	3.073	-17	3.056
01B103 Op orde houden basisregistraties	3.524	-959	2.565
01B104 Beantwoorden van eerste lijns vragen	1.370	0	1.370
01 Dienstverlening	13.733	-3.999	9.734
Totaal programma 01	25.306	-4.176	21.130

Programma 02 bedragen x € 1.000,-	2025		
	lasten	baten	saldo
02A101 Aanpak Ondernijning	517	-142	375
02A102 Voorkomen radicalisering en polarisatie	35	0	35
02A103 Inzet Wet Bibob	243	0	243
02A104 Inzet Veilige Publieke Taak	17	0	17
02A201 Beperken van overlast verward gedrag	1.096	0	1.096
02A202 Beperken van woonoverlast	521	-23	499
02A203 Inzet preventie gedigitaliseerde crimina	17	0	17
02A204 Regievoering samenwerking jaarwisseling	40	0	40
02A205 Inzet buurt- en wijkveiligheid	148	0	148
02A206 Aanpak fietsdiefstal	17	0	17
02A207 Inzet overtreding opiumwet - drugshandel	75	0	74
02A301 Inzet Stedelijke Jeugd aanpak	853	0	852
02A302 Inzet Dealbreakers	156	0	156
02A401 Realiseren van BRL-vakbekwame crisisorg.	35	0	35
02A402 Planvorming rondom risicovolle evenement	35	0	35
02A403 Inzet bij rampen en (cyber)crises	13.754	0	13.754
02A404 Optimale preventie brandveiligheid	69	0	69
02A405 Inzet bij demonstraties en betogingen	52	0	52
02A501 Risicoscan vergunningverlening evenement	149	-5	144
02A502 Inzet Landelijk Progr.Veilige Steden	140	0	140
02A503 Bijdr.aan (digitaal) veilig ondernemen	17	0	17

Programma 02	2025		
bedragen x € 1.000,-	lasten	baten	saldo
02A504 Handhaven coffeeshopsanctiebeleid	17	0	17
02A505 Coördinatie vergunningverlening horeca	266	-9	257
02A506 Handhaven horecasanctiebeleid	35	0	35
02A507 Handhaven prostitutiebeleid	17	0	17
02 Veiligheid	18.322	-179	18.142
Totaal programma 02	18.322	-179	18.142

Programma 03	2025		
bedragen x € 1.000,-	lasten	baten	saldo
03A101 Regionale en lokale beleidsontwikkeling	1.702	-575	1.127
03A102 Ontwikkelen Leiden Bio Science Park	896	0	896
03 Ruimte om te ondernemen	2.599	-575	2.024
03B101 Fac. bedrijvigheid, starters, ondernemer	2.459	0	2.459
03B102 Verbet. Ansl. onderwijs-arbeidsmarkt	362	0	362
03B201 Stim. en acquis kennisintens. bedrijvig	2.610	0	2.610
03 Faciliteren/Stimuleren van ondernemen	5.431	0	5.431
03C101 Citymarket stim. toerist. aantrekkelijk	1.624	-1.680	-56
03C102 Faciliteren Centrummanagement Leiden	225	0	225
03C103 Programmasturing Binnenstad	114	0	114
03 Marketing en promotie	1.963	-1.680	284
03D101 Circulaire Bouw	814	0	814
03D102 Verwaarden van materiaalstromen	737	0	737
03 Circulaire Economie	1.551	0	1.551
03E101 Vitale Binnenstad	796	0	796
03E102 Kennisstad	773	-162	611
03 Vitale Binnenstad en Kennisstad	1.569	-162	1.407
Totaal programma 03	13.114	-2.417	10.697

Programma 04	2025		
bedragen x € 1.000,-	lasten	baten	saldo
04A101 Beïnvloeding modal shift vervoer	470	0	470
04A102 Stim. Verduurzaming vervoer	752	0	752
04A103 Invoering zero-emissie Stadslogistiek	768	-403	365
04 Duurzame Mobiliteit	1.991	-403	1.587
04B101 Verbeteren bereikbaarheid voetgangers	134	0	134
04B102 Verbeteren bereikbaarheid fiets	484	0	484
04B103 Verbeteren openbaar vervoer	6.631	-2.625	4.006
04B104 Waarborgen doorstroming	4.837	-277	4.560
04B105 Verbeteren parkeeraanbod	15.441	-20.678	-5.237
04 Bereikbaarheid	27.528	-23.580	3.949
04C101 Stimuleren verkeersveilig gedrag	278	0	278
04C102 Verbeteren verkeersveilige inrichting	850	0	850
04 Verkeersveiligheid	1.127	0	1.127

Programma 04	2025		
bedragen x € 1.000,-	lasten	baten	saldo
04 Fietsers en voetgangers	0	0	0
04 Openbaar vervoer	0	0	0
04 Autoverkeer	0	0	0
04 Parkeren	0	0	0
04 Leefomgeving	0	0	0
Totaal programma 04	30.646	-23.983	6.663

Programma 05	2025		
bedragen x € 1.000,-	lasten	baten	saldo
05A101 Ontwikkelen beleid openbare ruimte	890	-163	727
05A102 Beheren openbare ruimte	28.900	-1.876	27.024
05A103 Inzamelen huishoudelijk afval	14.681	-22.892	-8.211
05A104 Beheren contracten buitenreclame	19	-1.144	-1.125
05A105 Handhaven gebruik openbare ruimte	3.273	-205	3.067
05A106 Werken voor derden cluster beheer	1.505	-1.200	305
05 Verharde openbare ruimte	49.267	-27.480	21.787
05B102 Beheren openbaar water en riolering	9.830	-14.731	-4.901
05B201 Ontwikkelen beleid gebruik openbaar water	40	0	40
05B202 Exploiteren havens en waterwegen	613	-645	-32
05B203 Behandelen ligplaatsvergunningen	207	-6	201
05B204 Handhaven gebruik openbaar water	323	0	323
05 Openbaar water	11.013	-15.382	-4.370
05C101 Ontw en uitv beleid sted. en regio groen	1.153	0	1.153
05C102 Renoveren en herinrichten parken	97	0	97
05C103 Beheren openbaar groen	9.782	-56	9.725
05C104 Behandelen kapvergunningen	169	0	168
05C105 Aanleggen Singelpark	906	0	906
05C106 Beheren Oostvlietpolder	235	0	235
05C201 Ontwikk en uitv beleid biodiversiteit	466	0	466
05C301 Ontwikk en uitv beleid dierenwelzijn	116	0	116
05 Openbaar groen	12.922	-57	12.866
05D101 Milieubeheer algemeen	3.904	0	3.904
05D103 Uitvoeren bodemsanering	61	0	61
05D104 Uitvoeren duurzaamheidsbeleid	679	-22	658
05 Milieu en duurzaamheid	4.644	-22	4.622
05E101 Ontwikk en uitv beleid waterkwantit-kwal	576	0	576
05 Klimaatadaptatie	576	0	576
Totaal programma 05	78.423	-42.941	35.481

Programma 06	2025		
bedragen x € 1.000,-	lasten	baten	saldo
06A101 Opstellen kaderstellende visies RO	1.447	0	1.447
06A102 Stimuleren ruimtelijke kwaliteit	416	-645	-228

Programma 06	2025		
bedragen x € 1.000,-	lasten	baten	saldo
06A103 Opst. en act. ruimtelijk instrumentarium	584	0	584
06A104 Implementatie Omgevingswet	2.599	0	2.599
06A201 Behandeling verzoeken omvergunningen	3.324	-4.665	-1.341
06A202 Het voeren van vooroverleg	942	-4	938
06A301 Toezicht/hha op veilig bouwen/gebruiken	2.156	-77	2.079
06 Ruimtelijke planvorming en plantoetsing	11.468	-5.390	6.079
06B101 Voeren erfpachtbedrijf	2.165	-2.147	18
06B102 Opstellen MPG en Vermogensbeheer	13.238	-12.298	940
06B103 Exploiteren van gemeentelijke gebouwen	9.916	-11.544	-1.628
06 Gemeentelijk vastgoed	25.319	-25.989	-670
06C101 Implementatie Woonvisie Leiden 2020-2030	318	0	318
06C104 (Laten) uitvoeren projecten incl student	52	0	52
06C102 Uitvoering prestatieafspraken 2020-2025	304	0	304
06C103 Regionale woonagenda en woonruimteverd.	38	0	38
06C201 Toezicht/hha op onrechtmatige bewoning	0	-94	-94
06 Wonen	712	-94	619
06D101 Energiebesparing	2.837	-2.421	415
06D102 Opwek duurzame energie	700	0	700
06D103 Warmtetransitie	753	-419	334
06 Energietransitie	4.289	-2.840	1.449
Totaal programma 06	41.789	-34.313	7.477

Programma 07	2025		
bedragen x € 1.000,-	lasten	baten	saldo
07A101 Betrekken jeugd via jeugdparticipatie	106	-45	61
07A102 Waarborgen kwal (openbare) speelruimte	901	0	900
07A103 Ondersteunen spelbevordering	3	0	3
07A201 Vanuit CJG uitv. Wet Publieke Gezondheid	81	0	81
07A202 Vanuit CJG org. informatie en opvoeding	3.356	0	3.356
07A203 Vanuit het CJG organiseren jeugdhulp	7.104	0	7.104
07A301 Doen organiseren specialistische hulp	42.332	-1.202	41.130
07 Jeugd	53.883	-1.247	52.636
07B101 Zorgdr. Vold. aanbod peuterspeelopvang	1.622	0	1.622
07B102 Waarborg kwali.kinderopv/peuterspeelopv.	461	-4	456
07 Peuterspeelopvang en kinderopvang	2.083	-4	2.079
07C101 Waarborg aanbod, kwaliteit, deelname VVE	2.134	0	2.134
07C102 Stim. Hoogwaardig taalaanbod	1.604	-2.894	-1.289
07C103 Bevord. ouderbetrokkenheid doelgroepkind	708	-112	597
07C201 Onderst. zorg leerlingen spec. behoeften	1.387	-20	1.368
07C202 Stim. samenwerking voorzieningen onderw	1.954	0	1.954
07C301 Stimul. aanbod leerlingen eigen talenten	154	0	154
07C303 Bevorderen toekomstgerichte talentontwik	496	-4	492

Programma 07	2025		
bedragen x € 1.000,-	lasten	baten	saldo
07C401 Sturing geven op uitvalcijfers met RMC	1.439	-923	516
07C402 Tegengaan verzuim leerplichtigen	49	0	49
07 Onderwijsbeleid	9.926	-3.952	5.974
07D101 Realisatie nieuwbouw, uitbreid lesgebouw	513	0	513
07D102 In stand houden bestaande gebouwenvoord	11.947	-152	11.795
07D103 Uitvoering van overige wettelijke taken	1.291	-188	1.103
07 Onderwijshuisvesting	13.750	-340	13.411
Totaal programma 07	79.642	-5.544	74.099

Programma 08	2025		
bedragen x € 1.000,-	lasten	baten	saldo
08A101 Ondersteunen voorstellingen-podiumaanbod	7.071	0	7.071
08A102 Ondersteunen museaal aanbod	2.878	0	2.878
08A103 Ondersteunen educatief aanbod	6.287	0	6.287
08A104 Ondersteunen beeldende kunst (in de OR)	205	0	205
08A105 Ondersteunen amateurkunstverenigingen	204	0	204
08A106 Ondersteunen lokale media	261	-8	253
08A107 Ondersteunen projecten voor diversiteit	57	0	57
08A108 Exploitatie museum De Lakenhal	2.935	-1.087	1.848
08A202 Stim. cultuur bijdragen integr. nieuwkom	72	0	72
08A301 Versterken kennis en cultuur Pilgrimjaar	101	0	101
08A302 Cultuureducatie icm natuur- en milieuedu	252	0	252
08 Cultuur	20.323	-1.095	19.227
08B101 Exploitatie en beheer Erfgoed Leiden eo	4.813	-915	3.898
08B102 Exploitatie en beheer Molen de Valk	389	-110	279
08B103 Toezicht en handhaven op monumenten	298	-2	297
08B104 Uitvoeren erfgoedbeleid met partners	738	0	738
08 Cultureel erfgoed	6.238	-1.027	5.211
08C101 Exploiteren gem sportaccommodaties	15.611	-4.992	10.619
08C201 Leidenaars bewegen voldoende	3.643	-546	3.098
08C202 Leiden sterke toekomstbest. sportver	360	0	360
08C301 De openbare ruimte is beweegvriendelijk	121	0	121
08 Sport	19.736	-5.538	14.198
08D101 Beheer en expl Jeugdorp Zuid-west	27	-5	22
08D102 Beheer en exploitatie volkstuinten	43	-11	32
08D201 Evenementencoördinatie	336	-3	332
08D202 Behandelen aanvragen evenementenverg.	270	-136	134
08D203 Ondersteunen 3 grote/overige evenementen	846	-58	788
08 Recreatie	1.522	-214	1.308
Totaal programma 08	47.819	-7.874	39.945

Programma 09	2025		
bedragen x € 1.000,-	lasten	baten	saldo
09A101 Organiseren voorzieningenaanbod	10.204	-471	9.733
09A102 Organiseren act. maatschappelijke partic	2.826	-53	2.773
09A103 Bevorderen cliëntbetrokkenheid	381	-4	376
09A104 Uitv. Basisfuncties onderst vrijw.werk	158	-4	154
09 Sociale binding en participatie	13.569	-533	13.036
09B101 Organiseren samenhangend aanbd mtsch.wrk	4.854	-4.236	618
09B201 Uitv wettelijke tkn basisgezondheidszorg	7.066	-726	6.340
09B301 Leidenars kennis gezonde actieve leefst	202	0	202
09B302 Leidenars verantw. om met genotmiddelen	16	0	16
09B303 Leidenars hebben een gezond gewicht	16	0	16
09 Preventie	12.155	-4.961	7.193
09C101 Organiseren toegang sociale wijkteams	6.249	-3	6.246
09C201 Organiseren aanbod standaard WMO voorz.	1.346	-6	1.341
09C202 Organiseren aanbod maatwerk WMO voorz.	36.175	-1.291	34.884
09 Ondersteuning	43.770	-1.300	42.470
09D101 Preventie verslaving, dak- en thuisloosh	10.830	-12.484	-1.654
09D102 Toel. zorg verslavings- en psychia. prob	1.084	-27	1.057
09D103 Uitv. opvang en huisvesting kwetsbare gr	11.405	0	11.405
09D104 Uitv. geven aan beschermd wonen	34.523	-603	33.921
09D201 Voorkomen geweld in huiselijke kring	6.698	0	6.698
09D202 Opvang slachtoffers geweld huisel. Kring	226	-3	223
09 Kwetsbare groepen	64.765	-13.116	51.649
Totaal programma 09	134.259	-19.910	114.348

Programma 10	2025		
bedragen x € 1.000,-	lasten	baten	saldo
10A101 Inz. re-integratie en participatievoorz.	1.432	-1.008	424
10A102 Aanbieden volwasseneneducatie	2.385	-2.254	131
10A103 Inzetten dienstverl jongeren en statush	2.938	-361	2.577
10A201 Inzetten sociale werkvoorziening	34.897	-12.121	22.776
10A203 Inzetten loonkostensubsidie	121	0	121
10 Arbeidsparticipatie	41.774	-15.745	26.029
10B101 Onderst. mensen met bijstandsuitkering	81	0	81
10B201 Behandelen aanvragen bijzondere bijstand	7.607	-1.884	5.723
10B202 Verstr premie coll ziektekstverzek minim	232	-4	228
10B203 Verstrekken kinderopv Soc Med Indicatie	843	-2	841
10B204 Kwijtschelding gemeentelijke heffingen	2.525	0	2.525
10B205 Subsidies minimabeleid	2.015	0	2.015
10 Maatsch. participatie en onderst. minima	13.302	-1.890	11.412
10C101 Behandelen aanvragen part.wet, ioaw, ed	65.481	-60.587	4.894
10C102 Uitv. fraudeprev. en opsp. uitkeringsfr	479	-11	468
10C103 Uitvoeren terugvordering en verhaal	318	-12	306

Programma 10	2025		
bedragen x € 1.000,-	lasten	baten	saldo
10 Inkomensvoorzieningen	66.278	-60.609	5.668
10D101 Uitv vroegsignalering, preventie, budget	1.829	-210	1.619
10D201 Uitvoeren schuldhulpverlening	2.378	-492	1.886
10 Schuldhulpverlening	4.207	-702	3.505
Totaal programma 10	125.561	-78.946	46.614

Programma AD	2025		
bedragen x € 1.000,-	lasten	baten	saldo
11A001 Baten OZB-gebruikers	0	-20.642	-20.642
11A002 Baten OZB-eigenaren	0	-52.919	-52.919
11A005 Baten precariobelasting	0	-465	-465
LOK Lokale heffingen besteding niet gebonden	0	-74.026	-74.026
11A006 Algemene uitkering	1.790	-382.419	-380.629
ALG Algemene uitkering	1.790	-382.419	-380.629
11A007 Deelnemingen nutsbedrijven	82	-2.000	-1.918
11A008 Deelnemingen	8	-630	-622
DIV Dividend	90	-2.630	-2.540
11A009 Geldleningen	1.744	-376	1.368
FIN Saldo financieringsfunctie	1.744	-376	1.368
11A011 Stelposten concern	2.826	-176	2.650
11A013 Saldi kostenplaatsen bedrijfsvoering	-1.033	0	-1.033
11A014 Plankosten definitiefase	628	0	628
OVE Overige alg.dekkingsmiddelen	2.421	-176	2.246
Totaal programma AD	6.045	-459.627	-453.583

Programma OV	2025		
bedragen x € 1.000,-	lasten	baten	saldo
12A001 Overhead kostenplaatsen	61.171	-13.944	47.227
12A002 Overhead overige	1.991	-78	1.912
12A003 Overhead facilitaire zaken	4.810	-214	4.596
12A004 Overige personele lasten	2.703	0	2.703
12A006 Overhead huisvesting	5.519	-183	5.336
12A009 Overhead Bijdrage SP71	1.157	0	1.157
12A010 Overhead IDA	16.183	-1.237	14.946
H Overhead	93.533	-15.657	77.877
Totaal programma OV	93.533	-15.657	77.877

Programma VPB	2025		
bedragen x € 1.000,-	lasten	baten	saldo
12A008 Vennootschapsbelasting	174	0	174
VPB Vennootschapsbelasting	174	0	174
Totaal programma VPB	174	0	174

Programma ON	2025		
bedragen x € 1.000,-	lasten	baten	saldo
12A007 Onvoorzien	277	0	277
ONV Onvoorzien	277	0	277
Totaal programma ON	277	0	277

5.3 Mutaties Kaderbrief

De mutaties uit de kaderbrief

Prog.	Nr.	Ontwikkeling	Onderwerp	L/B	I/S	2025	2026	2027	2028
01	01.01	Mee/Tegenvaller	Verhoging budget Regionaal Bureau Leerrecht (RBL) wegens structurele formatie-uitbreiding	L	S	72	72	72	72
	01.02	Mee/Tegenvaller	Verkiezingen	L	I	316			
					S	-78	238	238	238
	01.03	Mee/Tegenvaller	Versterken lokale democratie	L	S	105	105	105	
	01.04	Mee/Tegenvaller	Hogere kosten bedrijfsvoering door paspoortenpiek	L	S	133	171	190	133
	01.05	Nieuwe uitgave	Adoptie van de graven van Molukse marinemannen op Rhijnhof.	L	I				
				B	I				
	01.06	Nieuwe uitgave	Project Duidelijke Taal	L	S	114			
	01.07	Nieuwe uitgave	Regionaal Investeringsfonds (RIA) binnen Holland Rijnland	L	S	500	500	500	
Totaal 01						1.162	1.086	1.105	548
02	02.01	Mee/Tegenvaller	Bijdrage Veiligheidsregio Hollands Midden 2025	L	S	205	205	205	205
	02.02	Mee/Tegenvaller	Crowdmanagement 3 oktober	L	S				
	02.03	Nieuwe uitgave	Stedelijke Jeugd aanpak	L	S	198	198	198	198
Totaal 02						403	403	403	403
03	03.01	Budgettair neutraal	Leiden internationale stad en dienstverlening nieuwkomers	L	I	15	42	18	
					S	120	188	170	170
						-120	-188	-170	-170
				B	I	-15	-42	-18	
	03.02	Nieuwe uitgave	Fondsversteking UNIQ	L	I	1.000			
					S		10	10	10
							-10	-10	-10
	03.03	Nieuwe uitgave	Ruimte voor werken: Kwartiermaker regionale herontwikkelingsmaatschappij (RHOM)	L	I				
						92			
				B	I	-92			
	03.04	Nieuwe uitgave	Financiering LBSP Gebiedsontwikkeling	L	S	300	150	150	
Totaal 03						1.300	150	150	0
04	04.01	Budgettair neutraal	Fietsparkeren de Vink	L	S		3	2	2
				B	I		-3	-2	-2
	04.02	Budgettair neutraal	Kentekenregistratie	L	S	-146	-146	-146	-146
						146	146	146	146
	04.03	Budgettair neutraal	Aanvullende studiekosten OV-knoop	L	I	3.582			

Prog.	Nr.	Ontwikkeling	Onderwerp	L/B	I/S	2025	2026	2027	2028
				B	I	-3.582			
	04.04	Mee/Tegenvaller	Capaciteitsuitbreiding en professionalisering team verkeersregie	L	S	100	100	100	100
	04.05	Mee/Tegenvaller	Beheer applicatie PAL21 voor innen parkeerboetes, vergunningen en ontheffingen	L	S	157			
				B	I	-145			
	04.06	Mee/Tegenvaller	Knooppunt Leiden Centraal, bestuurlijke verplichting indexering investeringsvolumes	L	S		13	13	13
	04.07	Nieuwe uitgave	Ruimte op Straat	L	S	100	100	100	
	04.08	Nieuwe uitgave	Herinrichting Lammenschansweg	L	S				573
				B	S				-142
	04.09	Nieuwe uitgave	Groene loper Stationsplein Stationsweg	L	S			200	248
				B	S			-200	-248
Totaal 04						212	213	213	544
05	05.01	Budgettair neutraal	Ontwikkeling areaal afvalverwijdering en afvalstoffenheffing	L	S	650	650	650	650
				B	S	-650	-650	-650	-650
	05.02	Budgettair neutraal	Beheer- en onderhoudskosten diverse projecten en nieuwe ontwikkelingen	L	S	247	247	247	247
						-247	-247	-247	-247
	05.03	Budgettair neutraal	Bijdrage Omgevingsdienst West-Holland	L	S	324	324	324	324
				B	S	-324	-324	-324	-324
	05.04	Budgettair neutraal	Aanpassen kostenverdeelstaat gemeentelijk wagenpark	L	S	9.442	9.442	9.442	9.442
						-9.442	-9.442	-9.442	-9.442
				B	S	55	55	55	55
						-55	-55	-55	-55
	05.05	Mee/Tegenvaller	Indexeren wijkvernieuwingsprojecten	L	S	190	341	340	339
				B	S	-185	-185	-185	-185
	05.06	Mee/Tegenvaller	Hogere kosten onderhoud groen	L	S	950	950	950	950
	05.07	Mee/Tegenvaller	Transport GFT en Restafval	L	S	234	437	436	435
						-185	-345	-345	-345
				B	S	-49	-92	-91	-90
	05.08	Mee/Tegenvaller	Aanvullend krediet project klimaatbestendige inrichting openbare ruimte Noorderkwartier Oost	L	S	35	35	35	35
				B	S	-35	-35	-35	-35
	05.09	Mee/Tegenvaller	Lagere doorbelasting wagenpark aan afvalstoffenheffing en rioolheffing	B	S	504	504	504	504
	05.10	Mee/Tegenvaller	Nieuw contract buitenreclame	L	S	59	59	59	91
				B	S	-229	-229	-229	-354
	05.11	Mee/Tegenvaller	Aanbesteding onkruidbestrijding op verharding	L	S	337	337	337	337
				B	S	-225	-225	-225	-225
Totaal 05						1.401	1.553	1.551	1.458
06	06.01	Budgettair neutraal	Aanjagen van verstedelijkingsdoelen 2024	L	S				

Prog.	Nr.	Ontwikkeling	Onderwerp	L/B	I/S	2025	2026	2027	2028
				B	S				
	06.02	Mee/Tegenvaller	Gemeentelijke heffingen gronden, ambtelijke huisvesting en maatschappelijk vastgoed	L	S	150	150	150	150
	06.03	Mee/Tegenvaller	Dekken gestegen kosten welstands- en monumentencommissie uit bouwleges.	L	S	182	182	182	182
				B	S	-182	-182	-182	-182
	06.04	Mee/Tegenvaller	Ontkoppeling Join van PowerBrowser	L	I				
				B	I				
	06.05	Mee/Tegenvaller	Huur batterij Huis van de Buurt fase 1 in verband met netcongestie	L	S	65			
	06.06	Nieuwe uitgave	Bijdrage warmtetransitie	L	I			6.391	
								-6.391	
					S		110	223	400
							-110	-383	-560
				B	S			160	160
Totaal 06						215	150	150	150
07	07.01	Budgettair neutraal	Subsidie Jantje Beton	L	S				
				B	I				
	07.02	Mee/Tegenvaller	Aanvullend budget gymzaal Oppenheimstraat	L	S				118
	07.03	Mee/Tegenvaller	SD Regionale Jeugdhulp 2024 - 2028	L	S	3.773	5.182	5.448	5.448
				B	I	-2.573	-3.982		
		Bijsturing	SD Regionale Jeugdhulp 2024 - 2028	L	S			3.198	2.148
								-4.248	-4.248
	07.04	Nieuwe uitgave	3e fase Herwaardering IHP Onderwijshuisvesting	L	I	150	150		
					S	13	91	289	1.483
				B	S	-10	-68	-68	-67
Totaal 07						1.353	1.373	4.620	4.882
08	08.01	Mee/Tegenvaller	Voldoende formatie voor wettelijk beheer archeologische collectie	L	S	74	74	74	74
	08.02	Mee/Tegenvaller	Theatertechniek Leidse Schouwburg en Stadsgehoorzaal	L	I	3.200			
	08.03	Mee/Tegenvaller	Verlaten cultureel beleidsmatig ondersteunde activiteiten Volkshuis	L	S		-165	-165	-165
	08.04	Mee/Tegenvaller	Financiële gevolgen provinciale ontheffingen i.v.m. verstoring Molenbiotoop Molen de Valk	L	I				
					S	36	36	36	36
	08.05	Mee/Tegenvaller	OZB verhoging Combibad/IJshal	L	S	193	193	193	193
				B	S	-193	-193	-193	-193
	08.06	Mee/Tegenvaller	Tussentijdse actualisatie meerjarenonderhoudsplan bestaande en nieuwe sportaccommodaties	L	S	857	857	857	857
						-715	-715	-715	-715
	08.07	Mee/Tegenvaller	Beperking stijging sporttarieven	B	S	115	115	115	115
	08.08	Nieuwe uitgave	Cofinanciering Hooglandse kerk	L	I				
	08.09	Nieuwe uitgave	Project Verborgen Verleden, 5 tijdelijke kunstwerken in het Singelpark rondom het thema koloniaal verleden	L	S	111			

Prog.	Nr.	Ontwikkeling	Onderwerp	L/B	I/S	2025	2026	2027	2028
				B	I	-111			
	08.10	Nieuwe uitgave	Plankosten optimalisatie park Cronesteinkade	L	I	525			
	08.11	Nieuwe uitgave	Gemeentelijke bijdrage festiviteiten lustrumfeest Leidens Ontzet.	L	I				
	08.12	Nieuwe uitgave	Besturingsmodel Leidens Ontzet (onderzoek en implementatie)	L	I	100	75		
	08.13	Nieuwe uitgave	Vernieuwing bibliotheek Nieuwstraat	L	I			1.515	
					S				670
Totaal 08						4.193	278	1.717	873
09	09.01	Mee/Tegenvaller	Aanvullen eigenvermogen Hecht tot mimum (begrotingswijziging 2024)	L	S				
				B	I				
	09.02	Mee/Tegenvaller	Onderindexatie Sterke sociale basis (LPO)	L	S	296	296	296	296
	09.03	Mee/Tegenvaller	Onderindexatie Sociale wijkteams (LPO)	L	S	390	390	390	390
	09.04	Mee/Tegenvaller	SD prijs- en volumeontwikkeling Wmo maatwerkvoorzieningen	L	I	500			
					S	1.400	1.700	1.050	1.575
				B	I		-975		
					S	-800	-525	-1.050	-1.575
	09.05	Nieuwe uitgave	Kwartiermaker wijkregie	L	I				
				B	I				
	09.06	Nieuwe uitgave	projectmanagement en adviescommissie kunstwerk slavernij- en koloniaalverleden	L	I	84			
				B	I	-84			
	09.07	Nieuwe uitgave	Stabiele situatie ongedocumenteerden	L	S	100	100	100	
				B	I	-100	-100	-100	
	09.08	Bijsturing	SD Invulling taakstelling sociaal domein	L	S	-862	-862	1.025	1.025
				B	I	1.137	1.137		
					S	-275	-275	-1.025	-1.025
Totaal 09						1.786	886	686	686
10	10.01	Budgettair neutraal	SD Vrijval reservering wachtgeldverplichtingen PMO-medewerkers	L	I				
				B	I				
	10.02	Nieuwe uitgave	SD Leidse Sleutelpas	L	S	276	1.151	1.201	1.263
				B	I	-86	-408	-290	-124
					S	-105	-335	-620	-1.015
Totaal 10						86	408	290	124
AD	AD.01	Autonoom	Netto ontwikkeling algemene uitkering gemeentefonds	B	S	-910	-218	-3.459	-8.201
	AD.02	Autonoom	Algemene uitkering Gemeentefonds Voorjaarsnota 2024	B	S	5.389	-5.371	-5.253	-5.282
	AD.03	Mee/Tegenvaller	Raming opbrengsten Onroerendzaakbelastingen en precariobelasting	B	S	-1.329	-1.423	-1.544	-2.054
	AD.04	Mee/Tegenvaller	Dividenduitkering Alliander en BNG over 2023 en interim-dividend Alliander over 2024	B	I				
					S				
	AD.05	Mee/Tegenvaller	Nieuwe stadswerf	L	S				916

Prog.	Nr.	Ontwikkeling	Onderwerp	L/B	I/S	2025	2026	2027	2028
									-773
				B	I			490	
								-490	
	AD.06	Mee/Tegenvaller	Inhaalindexering meerjareninvesteringsplan 2024 - 2027	L	I				-1.100
					S	64	342	656	2.292
				B	S				-12
	AD.07	Mee/Tegenvaller	Onderuitputting kapitaallasten	L	S				
	AD.08	Mee/Tegenvaller	Kapitaallastenontwikkeling 2025 - 2028, inclusief maximale kapitaallasten 2028	L	I				-6.300
					S	-3.056	-4.810	-5.796	519
	AD.09	Mee/Tegenvaller	Ontwikkeling energiekosten (gemeentebreed)	L	S	1.800	1.800	1.800	1.800
	AD.10	Mee/Tegenvaller	Ontwikkeling financieringslasten	L	S	-5.314	-4.928	-2.572	1.423
	AD.11	Bijsturing	Bijstelling behoedzaamheidsruimte	L	S	-780	-1.030	-774	-774
	AD.12	Bijsturing	Inzet incidentele ruimte weerstandsvermogen voor structureel saldo.	L	I		16.500		
				B	S		-413	-413	-413
	AD.13	Bijsturing	Mutatie Concernreserve	L	I			4.622	6.550
				B	I	-9.782	-8.733		
Totaal AD						-13.919	-8.282	-12.733	-11.302
OH	OH.01	Mee/Tegenvaller	Huur Level (stadskantoor)	L	S	200	200	200	200
	OH.02	Mee/Tegenvaller	Wagenpark: benodigde beheers- en investeringsmiddelen om te kunnen voldoen aan de eisen van het werken binnen de zero-emissie zone.	L	S	771	1.173	1.303	1.289
				B	S	-176	-368	-434	-434
	OH.03	Mee/Tegenvaller	Beveiligingskosten ambtelijke gemeentepanden	L	S	125	125	125	125
	OH.04	Mee/Tegenvaller	Stijging premie brandverzekering Leiden	L	S	185	185	185	185
	OH.05	Mee/Tegenvaller	Groei/krimp aantal accounts	L	S	2.195	2.195	2.195	2.195
						-2.195	-2.195	-2.195	-2.195
	OH.06	Mee/Tegenvaller	Actualiseren beheerplan Stadhuis	L	S	270	270	270	270
	OH.07	Mee/Tegenvaller	Afbouwen CE wall	L	I	267			
				B	I	-31			
	OH.08	Nieuwe uitgave	Instellen van een Europees Subsidie Servicepunt (SSP): de koek vergroten.	L	S	241	241	241	
						-43	-43	-43	
Totaal OH						1.808	1.783	1.847	1.634
Tot.						0	0	0	0

Aangenomen amendementen

						2025	2026	2027	2028
Amendem.	AM.01		Student <3 stad	L	S	33	33		
	AM.02		Groene Beestenmarkt	L	I	100			
				B	I	-100			
	AM.03		Topsport voor Iedereen	L	I	50			
				B	I	-50			
	AM.04		Verduurzaming bibliotheek Nieuwstraat	L	S				105
	AM.05		City Deal Gezonde en Duurzame Voedselomgeving	L	I	10			
	AM.06		Een kwartje voor gewonde wilde dieren	L	S	7	7	7	7
	AM.07		Uitbreiden subsidieregeling Historisch Stadsbeeld	L	S	30	30		
	AM.07			B	I	-30	-30		
	AM.08		Geef de STEK van de bibliotheek voeding om te groeien	L	I	50			
				B	I	-50			
	AM.09		Financiering PLNT 2025-2029	L	I	150			
			Financiering PLNT 2025-2029	L	I	-150			
			Financiering PLNT 2025-2029	L	S		2	2	2
			Financiering PLNT 2025-2029	L	S		-2	-2	-2
	AM.10		Mutatie Concernreserve	B	I	-50	-40	-7	-112
Tot.						0	0	0	0

5.4 Raadsbesluit

(Het getekende raadsbesluit wordt na vaststelling door de gemeenteraad ingevoegd)

